

קובץ גליונות

חג הפסח

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

רבינו מרן ראש הישיבה הגרמ"צ ברגמן שליט"א במשא חיזוק בהיכל ישיבת "בית מדרש עליון"
"אנחנו נמשיך ללמוד והישיבות הקדושות ימשיכו הלאה, עם כל הגזירות,
כי הם חיינו ואורך ימינו. אנחנו לא נעזוב את התורה הקדושה"

לעילוי נשמת הרב ר' מרדכי ב"ר ישראל יחיאל ז"ל

תוספות מיוחדות בקובץ המורחב לחג הפסח

ודבר דבר מורחב

חשיפה בלעדית! יומן מיוחד מחודש ניסן האחרון במחיצתו
של מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל

'אספקלריה המאירה אודות גזירות התקופה ממרן הגר"ח פיינשטיין שליט"א'

הלכות ודינים לקטנים בחג הפסח בתוספת מקורות

קונטרס בארות יצחק

'כף זכות' במבצע מיוחד לחג הפסח עם הגרלה נושאת פרסים

'לראותם' במהדורה מורחבת

ועוד תוספות מיוחדות לחג הפסח

לכל הלומדים החשובים!

בברכת

פסח כשר ושמה

מערכת

קובץ גליונות

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדירים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

רִאבוּדֵינֵנוּ דִּהְיָנוּ

כמיטב המסורת מגוון הטעמים
האהובים של קריסטל איתכם גם בפסח
בכשרות המהודרת של בד"ץ שארית ישראל

קריעת ים סוף ב עמלקה

שלוחי "ועד הרבנים" יעתירו בעמוקה
בהצות ליל שביעי של פסח
עת רצון המסוגל לשידוכים
וימשיכו להעתיך
יום יום עד שיבא השידוך

התנא הקדוש רבי יונתן בן עוזיאל זי"ע

גם השנה בעזרת ה' יעלו גדולי הדור ל"עמוקה" לאחר פסח
לבקש על העתיד
להודות על העבר

שהשנה תתארוס בהצ"ה

שב"ה כ-90% התארוס

לדיווג הגון בקרוב - ישלח אליכם הביתה!

"שטר השידוכים" התום ע"י גדולי הדור בעמוקה

ועד הרבנים
לענייני צדקה בארה"ק

1-800-22-36-36

תורה מגנא ומצ'ל'א

כל המידע למצטרפים לתכנית הלימוד של כלל ישראל

'העמוד היומי'

קונטרס לימוד 'עיון העמוד' מסכת שבת

הוצאה מפוארת, ש"ס עוז והדר עם פירוש 'עיון העמוד' ושפה ברורה הקונטרס מחולק ללומדים חינוך, בעשרות מוקדי חלוקה בכל רחבי הארץ פרטים מלאים בעמדות 'נדרים פלוס'

שיעורים

הוקמו קרוב ל-1,000 שיעורים בכל רחבי הארץ לבירור על השיעור הקרוב לאזורך ניתן לשלוח אימייל לכתובת M0527617776@GMAIL.COM

פתיחת שיעורים

לפתיחת שיעור חדש, יש למלאות את הפרטים באמצעות טופס ייעודי באמצעות 'נדרים פלוס'

המבחן הקרוב

על הדפים: שבת כ"ב - מ"ד ע"א יתקיים בעז"ה ביום חמישי ח' אייר, וביום שישי ט' אייר, פרשת אמור

מוקדי מבחן

קרוב ל-800 מוקדי מבחן עומדים לרשותכם בכל רחבי הארץ פרטים מלאים בעמדות 'נדרים פלוס'

ציונים

ניתן להאזין לרשימת הציונים שלכם באמצעות חיוב לקו התוכן של 'דרשו' 077-2222-666 שלושה 4

תכנית הלימוד

ישנם ארבעה מסלולי לימוד בקיאות או עיון קל גמרא רש"י ותוספות ומראי מקומות לעיון נוסף לפי בחירה

חומר הלימוד בחודש ניסן

מסכת שבת: א' ניסן, דף כ"ז ע"ב - ל' ניסן, דף מ"ב ע"א

רישום

הרישום מתבצע באמצעות טופס 'דרשו' בכל עמדות נדרים פלוס חשוב מאוד לדייק במילוי הפרטים ע"מ שנוכל להעביר אליכם את המלגות ללא עיכובים

מלגות

מסלולי המבחנים במלגה מיועדים לאברכים, בחורי ישיבות גדולות (מגיל 16 ומעלה) קובעי עיתים לתורה וכל מי שליבו חפץ לרכוש קנין ידיעה בש"ס

שיעורי העמוד היומי

ניתן להאזין לשיעורי 'העמוד היומי' (בכל השפות) הנמסרים ע"י הרבנים הגאונים שליט"א באמצעות קו התוכן של 'דרשו' 077-2222666

לוח לימוד יומי

לקבלת לוח לימוד מפורט, ניתן לשלוח אימייל לכתובת DIRSHU@DIRSHUGLOBAL.ORG

והעיקר והתכלית שיתרבה לימוד התורה

מקום שליבו-חפץ
מיוזם ארצי להתאמת כוללים לאברכים

שו"ת מיוחד מעולמם של אברכים

עם מרן ראש ישיבת יד אהרן הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

בקיץ תשפ"ב נפל דבר בעולם הכוללים עם פתיחת מערכת 'מקום שליבו חפץ' – המיזם הארצי לאברכים המעוניינים למצוא את מקום הלימוד המתאים להם, תוך קיום מאמר חז"ל במסכת עבודה זרה 'לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ'. המיזם אשר זוכה להכוונתם של גדולי ראשי הישיבות, מרן רבי דוד כהן שליט"א ורבי יהושע אייכנשטיין שליט"א, רואה הצלחה אדירה ומהפכה של ממש, ורכים מעידים על התועלת העצומה שחוו וראו בעצמם מאז יצא המיזם לדרך. במשך הזמן התקבצו שאלות רבות מאת ראשי כוללים ואברכים לרבני המערכת, שעלו למעונו של מרן ראש ישיבת יד אהרן הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א, ושטחו בפניו את השאלות:

זכינו בעבר להיכנס לראש הישיבה שליט"א, בענין הקמת המסגרת החדשה 'מקום שליבו חפץ', המיועדת להקל על אברכים במציאת מסגרת הכולל המתאימה עבורם. מאז ועד היום, אנו שומעים על ההצלחה הכבירה של הארגון, ויחד עם זה עולות לפנינו שאלות רבות מעולמם של אברכי הכוללים המבקשים להתייעץ ולשמוע דעת תורה בענין. החלטנו לרכז מספר שאלות וספיקות המצויות בין האברכים בפני ראש הישיבה שליט"א, בתקווה למצוא להם פתרון ומענה.

שאלה שנשמעת מפי רבים: חתנים צעירים נכנסים אל תוך המושג 'שנה ראשונה', שכמובן דורש זמן והשקעה מרובה. לפעמים הם מתלבטים מראש או בשעת מעשה, מה מוטל עליהם כעת, האם כיוון שיש להם דין של 'חוזרי מלחמה', גם במלחמתה של תורה תהיה לכך השפעה, ואיך עליהם לנהוג.

התשובה מאוד פשוטה. השאלה היא עד כמה האברך הצעיר משקיע בשנה ראשונה בגלל הבנת הצורך שבדבר, או שהוא באמת לא מספיק מחובר ללימוד, והשנה ראשונה מהווה אמתלה שלא ללמוד כראוי. כמה זו האמת או כמה זה רק תירוץ.

ישנה תופעה מוכרת של אברכים שלומדים מספר שנים בכולל, ובמשך הזמן מתחילים לחוש בהתייבשות מסוימת. מה ניתן לעשות בכדי לחזק ולהחזיר שוב את הגישמאק בלימוד.

צריכים לדעת שבתורה יש כוח מיוחד של 'התחדשות', התורה נמשלה למים חיים ובמקורה העליון היא נובעת ומתחדשת כל הזמן ללא הפסקה. וכך רואים גם מהציווי שנצטוונו שדברי התורה יהיו חביבים עלינו בכל יום כאילו היום ניתנו. כוח ההתחדשות גורם לאדם להרגיש תמיד טעם חדש ולא להתייבש, ולכן אם לומדים תורה בצורה נכונה ומתחברים למקור האמיתי שלה, לא מתייבשים. העצה היא לקבוע סדר לימוד בענייני 'יראה', ובכך להרגיש את עוצם קדושתה ורום מעלתה של התורה. באופן כזה מתחברים למקור של התורה ומרגישים תמיד טעם והתחדשות. כך אני נוהג לומר לאברכים שמרגישים שהתייבשו, וזהו דבר בדוק ומנוסה.

אחד הפתרונות הטובים ביותר להרבה שאלות והתמודדויות בעולמם של אברכים הוא להקים 'ועדים' לאברכים, שישמעו ממישהו מסוים בצורה קבועה. ניסו את הדבר במספר מקומות וזה מאוד הצליח. יש הרבה צימאון לשמוע, וזה יכול מאוד להשפיע על כל העניינים.

הבה נחשוב: בעבר הבחורים בישיבת מיר שקיבלו מהמשגיח ר' ירוחם היו כבר מבוגרים וספגו ממנו המון בענייני יראה, אבל היום בחור יוצא מהישיבה בגיל צעיר מאוד, כשעדיין חסר לו הרבה מאוד מה לשמוע ולגדול. לכן הנחיצות של הועדים גדולה מאוד ויכולה להשפיע רבות.

ישנם מקרים שגם זה לא הועיל, האברך מנסה לעסוק בנושאים של יראה, הוא מכיר במעלה של לימוד התורה וגם רוצה באמת להרגיש את ה'אשרנו מה טוב חלקנו' ולהקרין את הדברים בתוך ביתו, אבל משום מה הוא עדיין לא מצליח. האם יש עצה גם למצב כזה.

אם הוא ניסה כמו שצריך והיראה לא עזרה לו, עליו לחפש משרה תורנית. אך זהו דבר כללי ויש לדון בכל מקרה לגופו.

ישנם רבים המתקשים למצוא משרה תורנית טובה, בעבר היה קל יותר למצוא משרות אך היום הציבור מאוד גדול ולא תמיד קל למצוא. גם טוענים שבשנים קודמות הדרבון הגדול שהיה לחלק מן האברכים הוא מן המשרה המובטחת. נכון. הציבור היום גדול מאוד, ולפעמים הדבר מהווה שיקול לעבור ולהתגורר בפריפריה, ששם קל יותר למצוא משרה טובה. וכאמור, יש לדון כל מקרה לגופו.

לפעמים הנושא הוא לאו דווקא התייבשות, והאברך רוצה להמשיך ללמוד בכולל במשך כל היום אלא הוא חש מטבעו שיש לו יכולת רחבה וגם רצון רב להשפיע בתורה יראת שמים, אבל הוא לא יודע היכן ליישם את זה. צריך באמת למצוא סיפוק, ואפשר למצוא את זה בכל מיני דרכים כשמשפיעים על אחרים, אם זה בארגון שיעורים לבעלי בתים או אף שיעורים וחבורות בין האברכים עצמם. גם לזה יש למצוא פתרון בדמות ארגון חבורות של אברכים שימסרו שיעורים כל שבוע ביניהם, או יתארגנו קבוצות של אברכים שימסרו ועדים זה בפני זה בקביעות.

מקובלנו מרבתינו שבשנים הראשונות לאחר החתונה יש להמשיך לעסוק בענייני 'נשים ונזיקין'. השאלה היא עד כמה זה צריך לבוא על חשבון ה'ליבו חפץ' כשבמקרים מסוימים אברך מרגיש 'שובע' מסוים כשכבר קיבל רבות בישיבה ורוצה לעבור ללמוד נושאים אחרים.

אני נוהג לומר לאברכים צעירים, שבשנים הראשונות לאחר החתונה יש ללמוד במסגרת שלומדים בצורה ישיבתית. אברך צעיר בדרך כלל עדיין אינו בשל לעבור לשלבים נוספים של לימוד אליבא דהלכתא. אלו שחפצים מאוד ללמוד דברים אחרים, שילמדו מסכתות אחרות אבל בצורה ישיבתית ולא אליבא דהלכתא.

כבר ניסו בעבר במספר ישיבות להכניס את דרך הלימוד אליבא דהלכתא כדרכו של מרן החזו"א זצ"ל אך זה לא הצליח. המציאות היא שהראש של בחור צעיר לא מפותח דיו בכדי להבין את הדקויות שבדרכי ההלכה, ולשם כך צריך שכל מבוגר יותר. לימוד זה אף אינו מתאים לאברכים צעירים בראשית שנותיהם אלא רק לאברכים מבוגרים. זהו הכלל אך יש גם יוצאים מן הכלל.

כשמדובר באברכים מבוגרים יותר, האם יש שלב מסוים שבו כן צריך לעבור ללמוד בצורה כזאת.

לא. אין בכך חובה. תלוי כל אחד מה שליבו חפץ.

פעמים רבות אנו נשאלים על ידי ראשי כוללים מהי הדרך לגבי 'שמירת סדרים'. מצד אחד רוצים שהאברכים יעמדו בדקדוק בשמירת הסדרים, אך השאלה היא איך לגרום זאת בצורה שהאברך יהיה באמת מחובר.

צריך להתמקד על חיזוק הגישמאק בלימוד, ויש דרכים לעשות זאת. לפעמים יש דברים צדדיים שיכולים לעזור בעת הצורך אבל הנושא הוא לחזק את עצם הלימוד. הכולל לא אמור להיות מפעל של כסף. פעם כשבדידי הווה עובדא ונדרשתי לענין כזה, הייתי עומד בפתח בית המדרש ואומר לאברכים 'בוקר טוב' תוך כדי מבט על השעון, וזה עזר מאוד. לא היה צריך יותר מזה. ושם מדובר היה בכולל שהיה בו חיבור אמיתי ללימוד.

אומרים שכשהגרא"א דסלר זצוק"ל יסד את הכולל, הוא אמר לאברכים לקחת משרה תורנית לאחר מספר שנים. מאידך, אצל גדולי ישראל אחרים כגון החזו"א והגרא"א קוטלר, היה יותר נראה שהעיקר הוא ללמוד על מנת ללמוד ותו לא. האם יש כאן מחלוקת מסוימת.

הדבר תלוי. המטרה של הכולל היא לגדל תלמידי חכמים. אולם בנוסף לחיוב 'ללמוד' יש גם דין 'ללמד'. לא כל אחד יכול מראש לקבל משרה, ואפשר גם לקיים את ה'ללמד' בדרכים נוספות. לפעמים זה מתקיים גם בכתיבת ספרים. למשל מרן החזו"א, עיקר ה'ללמד' שלו היה דרך ספריו. תלמידים היו לו רק בשנותיו המאוחרות ובודאי שעיקר הרבצת תורתו היא דרך ספריו.

אברך רציני שמחפש מסגרת טובה לשבת וללמוד, ומרגיש שהוא משבט לוי שהקב"ה דואג לפרנסתם, האם בכל זאת יש לו חובת השתדלות למצוא מקום שגם המלגה בו תהיה יותר גדולה, ועד כמה הדבר מהווה שיקול בבחירת מקום לימוד.

זאת שאלה מאוד כללית. תלוי לפי המצב של האברך, כמה הוא באמת שקוע בתורה ומהם הצרכים של בני ביתו. לפעמים כשהולכים למקום שהמלגה גבוהה יותר, זה לא בהכרח גם מקום שלומדים בו יותר טוב, אך יש מקומות שגם לומדים בהם היטב וגם נותנים בהם מלגה גבוהה בכדי שהאברך יהיה פחות טרוד בפרנסתו. ככלל פשוט, השיקול העיקרי הוא ודאי למצוא את המקום שלומד בו יותר טוב ומתחבר לצורת הלימוד בו, אין בכך חסרון בהשתדלות וזה מה שצריך לחפש בכולל גם כשזה בא על חשבון דברים אחרים. אך לפעמים המצב דחוק ביותר וצריכים לשקול מה לעשות.

אברך שהולך ללמוד באופן שבדרך הטבע יש כאן מיעוט השתדלות יותר מהרגיל, והוא אומר שהקב"ה כבר ידאג לו. האם שייך לומר דבר כזה גם כשהמצב קשה יותר מבחינת פרנסה ולא רק במצב רגיל, או שהוא מחסר מחובת ההשתדלות.

אם הוא באמת הולך ללמוד בכל הרצינות, והוא באמת שקוע ומקבל על עצמו עול תורה, הקב"ה כבר ידאג לו.

נוסיף כאן לבאר הגדרה כללית מסוימת בגדר ההשתדלות של בני התורה. רבינו בחיי בתחילת פרשת מקץ מביא בשם החובת הלבבות, המונה שמונה שלבים ודרגות במי שם האדם בטחונו במהלך חייו. כאשר נולד תינוק קטן, הוא בוטח ונשען על שדי אמו ומכיר בכך שזהו מקור חיותו. השלב השני הוא שאמו מאכילה אותו והוא בוטח בה שתתן לו מאכלים ערבים ותספק לו את צרכיו. כאשר הוא גדל מעט יותר, מתחיל לבטוח באביו מאחר ומכיר בכך שהאבא דואג לפרנסת הבית, ואף אמו תלויה באביו. כאשר הילד גדל ונהיה עצמאי, מגיע השלב שהוא בוטח בעצמו, שעל ידי מלאכתו ופועלו יוכל לפרנס את עצמו ולדאוג לצרכיו. המדרגה החמישית היא שאדם בוטח בה' בדברים מסוימים שהם מעבר ליכולתו הטבעית, וכגון חקלאי העובד את האדמה, ושם מבטחו בה' שיווריד גשם בכדי שהתבואה תצמח. אף זו מדרגה מסוימת במידת הבטחון, לפי שאינו תולה את הדברים במקרה או במזל אלא שם מבטחו בה', לכה"פ במה שאין בידו לפעול בצורה טבעית.

והדרגה השישית היא שאף בדברים שהם במסגרת יכולתו הטבעית של האדם, הוא בוטח בה' שיזמין לו פרנסתו בדרך קלה, ומוריד מעט מן ההשתדלות המעשית. לאחמ"כ ישנן מדרגות גבוהות יותר ויעוי' בדבריו.

ובאופן כללי נראה לומר שגדר ההשתדלות הנדרשת מבני התורה, השקועים בעולמה של תורה, היא הדרגה השישית המבוארת בדברי רבינו בחיי - שאמנם משתדלים ודואגים לפרנסת הבית אך לא עושים השתדלות גמורה, אלא בשלב מסוים ממעטים מעט את ההשתדלות, ובוטחים בה' שישלח את הפרנסה הנצרכת בדרך קלה יותר.

אברכים מתלבטים האם חשוב ללמוד במקום שלבו חפץ כשמדבר במרחק נסיעה גדול. עד כמה למעשה יש להתאמץ בשביל למצוא מקום יותר מתאים.

תלוי כמה הוא יעלה בתורה במקום הקרוב או במקום הרחוק. ודאי שאם המקום הרחוק יותר טוב שייסע לשם, רק שאם טרדת הדרך גורמת לו לירידה כללית בשטייגען, זה ודאי מהווה שיקול.

ניתן לפנות במערכה:

בעמדות נדרים פלוס - 'מקום שליבו חפץ',

או בקו מבי מדרשא - 077-251-9000 שלוחה 66

ע"י קרן החזקת תורה וקרן אדאפט א כולל

הושלמה הסדרה על החגים ומשמעויותם

הספר שנבש את ליבם של שוחרי אמונה ודעת

לקראת חג הפסח

יצא לאור ספרו של הגאון הנודע
בשיעוריו הבהירים

רבי אליהו מאיר פייבלזון שליט"א

יתרון האור

פסח • שבועות • בין המצרים
קדושת השבת והמועדים
מאמרי חכמת האמת

ניתן להשיג
ברשת יפה נוף פלדהיים
ובחנויות הספרים המובחרות

מיסודו של
מו"ר הגאון
רבי משה
שפירא זצ"ל

פתיח
מוסדות
עולם

בראשות הרב אליהו מאיר פייבלזון שליט"א

י"ל ע"י בית המדרש 'פתחי עולם' אלקבץ 48, ירושלים

טל: 052-7123589

השנה "כולנו מסובין"

על שולחנו של רבינו הגד"ד קוק שליט"א

עם ההגדה הנפלאה "שפתי כהן"

ניתן להשיג כאן:

לפרטים נוספים:
0527-660-975

מֵרֵן זצ״ל הִיָּה
גֵּאוֹן בַּמִּידוֹת!

ספרא אמר ספרא יודע

ספר
חובה
בכל בית

בין אדם לחבירו

מתורת מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל

משנת מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל בתורת הדרכים לקניין הנפש האצילית
ובפרטי הנהגת המידות הטובות בעניינים שבין אדם לחבירו והמסתעף

סיפורים מרתקים
בפרסום ראשון

הנהגות ועובדות
מופלאות

יסודות נפלאים
בתהלכות החיים

ניתן להשיג את שאר חלקי סדרת ספרי המוסר מתורת מרן: ביטחון ואמונה | קנייני תורה | ענייני חינוך

להשיג בכל חנויות הספרים המובחרות

אלעד רבי יהודה הנשיא 94 אשדוד רבי יהודה הנשיא 8 רבי אליעזר בן הורקנוס 8 בית-שמש רבי יהודה הנשיא 6 נחל ניצנים 3 | שדרות האמוראים
69 ביתר הר"ן 9 | בני ברק נחמיה 28 | הרב כהנמן 62 | הרב שך 8 (איצקוביץ) | רבי עקיבא 68 | אהרונביץ 12 | רבי עקיבא 152 | חופה מיכאל 27 |
ירושלים שאלוון 49 | חבקוק 2 | ירמיהו 13 | הכסגה 45 | בר אילן 4 | מודיעין עילית | שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 7 | ק"ס נתיבות הרמב"ם 1 | פתח תקווה
רוטשילד 75 נתניה לילינבלום פינת הס 18

ספרי

אור החיים

מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

פתאום יבוא להיכלו האדון ה'

כולנו מצפים בכל יום לראות בשוב ה' ציון וסדר העבודה לירושלים

ובפרט בימים מיוחדים אלו, ימי ההכנה לחג הפסח,
מתבקש מאיתנו להראות את ציפייתנו לבניין בית המקדש
על ידי לימוד הלכות קרבן פסח והציפייה לקיימם

ועל כן, בברכת **מזן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל**

אשר השתתף והתעניין בזה מאוד מדי שנה בשנה

מכון תורת הקרבנות ידאג בל"נ

לקניית כבש, בלא להקדישו כלל

כדי שאם נזכה תהיה לנו האפשרות להקריבו לקרבן פסח

וכידוע דבר זה אינו פשוט כיון שרוב הכבשים בארץ הם בעלי מום בשל הסימון באוזנם.

גם בכבשים בלא סימון נדרשת מומחיות בבדיקת הכבש ממום כדי לא להיכשל בהקרבת בעל מום, וידיעה מדויקת להוצאת האימורים להקטרה והדברים הנאכלים בקרבן

דמי השותפות בכבש כוללים את הוצאות הכנת הכבש, ביקורו ממומים, הוצאת האימורים והניקור הנדרש להכנתו לצלייה,
על מנת לקבל כזית לקיום מצות האכילה

מחיר השותפות בכזית בכבש הינו בסך 50 ₪ בלבד

ניתן להצטרף לחבורת **מזן הגר"ש שטיינמן שליט"א ומזן הגר"ש שטרן שליט"א ומזן הגר"ש גלאי שליט"א**

או לחבורת **מזן הגרמ"מ לובין שליט"א** בהכוונתו ובפיקוחו

או לחבורת **הגאון הגדול הרב אמיתי בן דוד שליט"א** בהכוונתו ובפיקוחו

מקום האכילה בעז"ה יהיה בביתו של רב העיר העתיקה הגאון רבי אביגדור נבנצל שליט"א

רחוב בתי מחסה 9 בשטח הממוקם בקומת קרקע.

נ.ב. למניעת תקלות, הכבש אינו מוקנה לרוכשים עד שיבנה ביהמ"ק, והשותפים יאשרו שוב את השתתפותם בטל': 054-8420161.

אם ח"ו לא יבנה בית המקדש עד פסח דמי השותפות יועברו להמשך פעילות המכון

את דמי השותפות ניתן להעביר באשראי בכל עמדות נדרים פלוס / קהילות (בקופת תורת הקרבנות - עבור השתתפות בכבש), או בנדרים פון 03-7630585 ולציין קוד 447. חובה למלאות שם וטלפון.

בברכה שנוזמה לאכול השנה מן הזבחים ומן הפסחים

מכון תורת הקרבנות

תורת
הקרבנות

לימוד קדשים בעיון אליבא דהלכתא

6183447@gmail.com

ניתן להשיג את חוברת דיני קרבן הפסח בליווי תמונות המחשה
מרהיבות והדיסקים של הקרבת וצליית הפסח
במוקדי תורת הקרבנות ברחבי הארץ הארץ 07722-73333

איך צמח גדול הדור?

סיפור צמיחתו של פוסק הדור בימי נעוריו הסוערים
בלונדון המופגזת...

השבוע
פרשת מצורע
ניתן להשיג
בדוכני י. בלוי
בכל רחבי
הארץ

מאות יסודות
'מעשה רב' והנהגות
נדרשות שמך
הגר"מ שטרנבוך
ינק מאבירי הדעות

- ◆ על מה המתק סוד עם רבי אלחנן וסרמן, בילדותו בשדרות לונדון?
- ◆ הבריחה עם הרב דסלר לכפרי קוטסוולד בימי ההפגזות
- ◆ איך הציל רבי אל'ה לופיאן את חייו?
- ◆ במחיצת השרף רבי מוט'ל פגרמנסקי, וטיולי הזריחה עם הרב מברסק
- ◆ שנות חברותא וידידות נפש עם ה'בית ישראל' מגור
- ◆ שיחות נפש עם רבי אהרן מבעלזא, השידוך בבית החזון איש, קשרי תורה והלכה עם ה"דברי יואל" מסאטמר...

הוצאה והפצה: "יפה נוף" ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

• ירושלים: מכבי ישראל 17 // ירמיהו פינת ברנדייס // צומת בר אינן 1 // נכעת שאול 28 // בית וגן הפסגה 50 // בית הדפוס 32 // זוג יעקב: פכנ 1 פינת פרדס **חדש!** קניון רב שפע קומה ב' שמנר 16 • **ביתר:** דרכי איש 5 בחניה (מול שטיבלך המרכזי) **חדש!** הר"ן 14 • **מודיעין עילית-קרית ספר:** אבני נזר 26 // שדי חמד 1 // הרב מפוניביץ 1 • **ברכפלד:** רבי יהודה הנשיא 29 • **בית שמש:** תפציבה-בן איש חי 29 // חזון איש 17 // רמה א-תל שורק 31 מעל שוק מהדרי • **בני ברק:** רבי עקיבא 30 // אורנובץ 9 מול מרכז רמזונים // ברטורא 3 // רבי עקיבא 47 // עזרא 45 // **פרדס כץ:** המכבים 63 פרידס כץ • **אשדוד:** ענק הספרים - יס"ב תלפאת 10 רבע 1 • **פתח תקווה:** קריית יעקב 4 נג' דר // הרסתחדות 2 פינת חטשינד • **אנער:** רבי יהודה הנשיא 90 • **נזר:** הרב אלישיב 8 שכונת נג' אייכון (אחוסמך) • **קרית גת:** האדמו"ר מחב"ד פינת תחובות שלום (בני קרעשניף) • **רנסים:** סביון 39 (בנה ביתן) • **תלביב:** האר"ן 86 • **אופקים:** חפצי חיים מול בית הכנסת אהל משה • **חדש!** סבריה: שפע חיים 6 • **חדש!** חיפה: מיכאל 14 • **חדש!** רחובות: מנוחה ונחמה 4 • **חדש!** צפת: הרב מליבוואויטש, כיכר אנד

1-599-581-581 // YEFE.CO.IL // משלוחים בכל רחבי הארץ

בעקבות גדולי ישורא

ספרי ביוגרפיה חדשים על המדפנים

חדש!
חלק ב'

הגרמ"ד הלוי
סאלאווייציק
זצוק"ל

ראש ישיבת בריסק
ספר מקיף והיסטורי
עד סוף ימיו

2
כרכים

מרן הגה"צ רבי
יחזקאל הלוי
לוינשטיין זצוק"ל

קצות דרכיו בקודש
של הרב הדומה למלאך השם
משגיח ישיבת פוניבז'

החפץ חיים
רבי ישוראל מאיר
הכהן מראדין זצוק"ל

איש אמת נערץ בקודש
מהלך קסם על אומה שלמה
תולדות חיי איש וביתו
עדות נאמנה מן הבית ולפנים

קולמוס

הפצת ספרים שעובדת.

0722.441670

k0722441670@gmail.com kulmus-books.co.il 02.970.7087

להשיג
בחנויות
הספרים
המובחרות

ואנוודהו? למהדרין!

חדש!

**ערכת תליונים
לספרי תורה
שנותנת כבוד לתורה
למהדרין מן המהדרין!**

מחולק ומסודר לפי מועדי השנה

הערכה מגיעה בקופסה קשיחה ומחודרת [עם מוגנט לפתיחה וסגירה]
מכילה 3 שוראאות באורך 60 ס"מ ותליונים מוכנים לפי מועדי השנה
התליונים עשויים מפלסטיק קשיח חזק של כרטיסי אשראי

הכרטיסים בקופסה: פרשת
השבוע ~ מפטיר ~ ראש חודש ~
תענית ~ ספר ראשון ~ ספר שני
~ ספר שלישי ~ מנחה של שבת ~
ראש השנה ~ יום כיפור ~ סוכות ~
שבת חול המועד ~ חול המועד ~
הושענא רבא ~ שמחת תורה וזאת
הברכה ~ שמחת תורה בראשית
~ חנוכה ~ שקלים ~ זכור ~ פורים
~ פרה ~ החודש ~ נשיא (ניתן לקניה
בנפרד) ~ פסח ~ שבועות ~ תשעה
באב ~ (אופציות נוספות: בית
ראשון ~ בית שני ~ בית שלישי)

499
399
החלקי ש"ה בלבד

עלות
תליון
שרשרת
בדדת
30 ש"ח

משווק ע"י נוי המצוות | להזמנות ופרטים צרו קשר:
058-326-3176 a0583263176@gmail.com

פרקטיקה עוצמתית לחתנים

כאן לוחדים
פרקטיקה
לחיי נישואין

שבת עיון לחתנים (מחזור סא)

בברכתם של מרן ורבנן ובהכוונתם של הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א ראש ישיבת יד אהרן - י"ס והגאון רבי אברהם י. קוק שליט"א ראש ישיבת מאור התלמוד - רחובות

לאור ההצלחה והתועלת המרובה

בשמחה רבה הננו לבשר לציבור החתנים שבס"ד

עלה בידינו לארגן שוב את השיעורים המיוחדים

שילובנו בה נושאים החשובים להקמת בית נאמן בישראל.

8 שעות עוצמתיות מסביב לשבת ועוד שיעור מיוחד במוצ"ש

מאת הרב נחום דיאמנט שליט"א

בשב"ק פרשת קדושים ג' באייר תשפ"ד

בישיבת אחרי נועם רח' וולנשטין 4 רמות ד' ירושלים

מתוך המלצת הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א רה"י יד אהרן י"ס

לכבוד החתנים בישיבות הק'

ענין שלום בית הוא עניין מרכזי בחיים של אברכים, ושלום בית הוא לא רק שלא יריבו, אלא צריכים שלום חיובי, שזה הפירוש של שלום. ועניין של שלום הוא עניין מורכב, וצריכים הדרכה מעשית איך להתנהג, כי זה הנהגה שלא ידוע לבחורים. ומהגסיון של שנים רבות ראינו את התועלת הגדולה של השבתות עם הרב נחום דיאמנט שליט"א, ולכן אנו ממליצים להשתתף בשבתות, כדי ללמוד הנהגה מעשית בחיי נישואין. ואי"ה תיזכו לבנות בתים נאמנים עם שלום אמיתי.

מתוך המלצת הגאון רבי אברהם י. הכהן קוק שליט"א רה"י מאור התלמוד רחובות

יום שמחה הוא בהגיע שבת.. לשבתות המיוחדות, שאלפי חתנים השתתפו בהן וכולם מעידים על התועלת העצומה שקיבלו בהן, אשר ניכרת לאורך השנים בבניית ביתם, באופן שיהיה ראוי להשכין שכינת ה' וברכתו בביתם. הדברים הנשמעים ע"י מי שהודרך ע"י רבו, פאר ישראל והדרו, הגה"צ ר' אליהו לפיאן זצ"ל. והנו מתאים אותם לחתנים בני דורנו וקובעם בליבם, הרה"ג ר' נחום דיאמנט שליט"א. הוכיחו את תועלתם המרובה. וכפי ששמעתי מפי כל אלו שהשתתפו בהן ומפי גדולי דורנו זצ"ל ויבלחט"א גדולה תועלתם והשפעתם.

לפרטים והרשמה 052-7613824

המוקד לתמיכה והכוונה לנשואים 0722-77-22-50

לעילוי נשמת

ר' ראובן יהושע הכהן ב"ר יוסף ז"ל
הניה בלה בת ר' שמואל הלוי רוזנפלד
הונצח ע"י חתנם ובתם
ערן ואילנה פלס

לעילוי נשמת

רבי מאיר מימון
בן רבי אברהם ז"ל
פרץ

מערכת טלפונית
ועד ההלכה 'גלאט הון'
073.3572619

★★★

בית הוראה לענייני ריבית
ע"י רבנים מטעם
ועד ההלכה גלאט הון

הסבר מוקלט בענייני קרנות השקעה
(מסוידות, תשלומות, הסכום לכל ילד, ועוד)

עדכון על מסלולי השקעה
שבכשרות גלאט הון

בדיקת קרנות ונידול למסלולים כשרים

לקבלת עדכונים, ועוד:

עדכון מוקלט
פקס (אוטומטי)
דוא"ל בשליחת בקשה לכתובת
gh025715571@gmail.com

שעות המענה ע"י הרבנים שלישי א-ה 8:00 בבוקר עד 01:00 בלילה | ימי שישי 08:30-14:00 | מוצ"ש 09:00-20:00

זמני חג הפסח

עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	6:38	7:52	8:31
בני ברק	6:53	7:54	8:33
קרית ספר	6:47	7:53	8:32
בית שמש	6:37	7:53	8:31
אופקים	6:46	7:53	8:32
חיפה	6:47	7:55	8:34

בחסות:

גינות דוד
לגור בבני ברק, לחיות על הארץ!
03-9944-900

בשורה לשומרי השבת בארה"ק ע"י חברת "אנרגיה כשורה לשבת"

מערכת אגירה לחשמל כשר בשבתות וחגים במיוחד
לישיבות, מוסדות, ובתי כנסת גדולים. המערכת נטענת
בימות החול ע"י מערכת סולארית או מרשת החשמל,
ובמהלך השבת פועל ללא חיבור כלל לרשת החשמל.

מאושר ע"י משמרת השבת.

להזמנות וברורים: 050-4112271

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות.

חיפוש. ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע. ר.

נודב ע"י הרב דוד כץ שליט"א מארה"ב
ואתו עמו הרב ד"ר. יוסף פרעגער
זכות רבינו זצ"ל יגן עליהם
לברכה והצלחה
ויזכו לחג כשר ושמח
ביחד עם כל ישראל אחיהם אמן.

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי זצוק"ל

אבעלי אסופות - פסח כח

בענין שימוש בספרים בפסח

רבינו זצ"ל היה נזהר כל השנה שלא להביא ספרים לשולחן מחשש מילב"ם ושלא יהיה מקום שמכניסים בו חמץ, ואעפ"כ לא השתמש בפסח רק בספרים המיוחדים לשימוש בפסח או בספר שבדקו דף אחר דף בראייה או במישוש היד שאין בו חמץ, [ואמר לי רבינו, מה אתה חושב, שאני מוכר כל הספרים לגוי.. אני מוכר רק הפירורים שיש בספרים], וכתב רבינו זצ"ל בתשובה, הנזהר מחמץ בספרים כל השנה, אם נתן דעתו לזהר כל השנה, ומיום שקנו ספרים חדשים נתן דעתו, יכול לסמוך ע"ז, (דולה ומשקה סי' תל"ג), ולמעשה אמר לי דבמקום שיש ילדים קטנים, כל מקום שאינו נעול ושמור לפסח, ה"ז בכלל מקום שמכניסים בו חמץ, ואף פעם א"א לדעת היכן הילד מחביא ומפזר חמץ [וסיפר שהיה לו ילד ששמע בגן שעכשו שבו לא יאכלו לחם וחשש שלא יהיה לו מה לאכול.. והחביא סנדוויץ' שלם בכביסה], גם בביהכנ"ס שלו השתמשו רק בספרים המיוחדים לפסח כי זה מקום שמכניסים בו חמץ בבריתות ושאר סעודות מצוה, ואמר רבינו זצ"ל דגם בספרים הנמכרים בחצר ביהכנ"ס יש לחוש שאכלו שם חמץ (שמענו כן ראינו ח"ב עמוד קס"ד), ובקונטרס הזכרונות (סי' כ"ג אות ט") הביא שמרן החזו"א כשהיה צריך ספר בפסח היה מסתכל בספר של אחר שלא מכר הספרים כי שם אין חשש שמא יבא לאכול שאינו שלו.

לבדוק בעצמו קודם ליל י"ד או בזמנו ע"י שליח

רבינו זצ"ל אמר דעדיף לבדוק בעצמו החמץ בתוך ל' יום קודם החג ללא ברכה, מלמנות שליח שיבדוק בברכה בליל י"ד, דמצוה בו יותר מבשלוחו, (שמענו כן ראינו ח"ב פ"ה סי' כ"א ובקו' הזכרונות סי' כ"ג אות כ"א מביא ג"כ שאמר לו החזו"א דאם קשה לו לבדוק בחדרו בישיבה בליל י"ד בברכה יבדוק בלילות הקודמים ללא ברכה).

בדיקת הכיסים

כתב רבינו זצ"ל בשונה הלכות (סי' תל"ג סכ"ד) הכיסים ובתי ידים של בגדים בין משלו ובין משל התינוקות שבבית שנותנים בהם לפעמים חמץ צריכים בדיקה, ואפילו הוא אומר ברי לי שלא ניתן בהם חמץ, דמילתא דלא רמיא עליה לאו אדעתיה, והעולם נוהגין רק לנער הכיסים בשעת הביעור, ונכון לבדוק אותם בשעת הבדיקה, ואמר רבינו זצ"ל שאצלו אין מצוי חשש חמץ בכיסים כי את בגדי יום חול מוכר לגוי, ובבגדי שבת אינו מכניס דבר לכיסים מחשש טלטול, גזירה שמא יצא בהם וכדעת הגר"א במעש"ר (אות קמ"א), ובכל זאת אמר שבדוק הכיסים בע"ש כתקנ"ח חייב אדם למשמש בבגדיו בע"ש (שבת י"ב א'), ואמר שפעם אחת באמת מצא ארנק שנתן שם כשהלך עם בגדי שבת לחתונה, ומטעם זה נוהג גם לבדוק בגדים אלו, (ס' אדרת אליהו בשיח אליהו אות ק"א).

להשאיר האור דולק בעת בדיקת חמץ

רבינו זצ"ל נהג להשאיר אור החשמל דולק בבדיקת חמץ, ואמר שכן נהגו מרן החזו"א זצ"ל ואביו זצ"ל, וביאר הטעם שהוא לתועלת הבדיקה שע"ז אפשר לבדוק טוב יותר, ואמר רבינו זצ"ל דאת הספרים שבדקו לפסח לא בדקו לאור הנר אלא לאור החשמל או לאור היום (שבות יצחק פסח פ"ד אות ג).

בדיקה לאור נורת ליבון ופנס

אמר לי רבינו זצ"ל בשם מרן החזו"א זצ"ל, שבשעת הדחק פנס נחשב כמו נר הן לענין בדיקת חמץ (וכ"כ במועדי הגר"ח ח"א סי' נ"ב ובס' מישורים אהבוך עמוד רנ"ב), והן לענין נר שבת וחנוכה (יחלק שלל ח"ב עמוד צ"ב לענין נר חנוכה (כשא"א להדליק ע"י שליח), וקו' עזרת אליעזר ירחי לידה עמוד כ"ז לענין נר שבת ביולדת שא"א לה להדליק אש בבית חולים, וכ' שם רבינו בתשובה בעמוד כ"ח דלכא' יכולה לברך על זה להדליק נר של שבת, ובשעה"ד כ' דסגי לברך על אור החשמל), אמנם המדובר היה על נורת ליבון שיש בזה אש ולא על פנסים שיש היום שאין בהם כלל אש, ועי' בקונטרס הזכרונות ממרן החזו"א (סי' כ"ג אות י"ד) שכ' רבינו זצ"ל בשם מרן החזו"א זצ"ל, שמותר לבדוק בפנס כיס חשמלי, ואמר רבינו זצ"ל דבחורין וסדקים שקשה להכניס נר דולק אפשר להקל בזה.

במנהג להצניע עשרה פתיתים

אמר רבינו זצ"ל דגם מי שדר יחידי ואין לו מי שיכין עבורו עשרה פתיתים קודם הבדיקה, מ"מ המנהג שבכל ענין נותנים עשרה פתיתים אע"פ שהוא בעצמו נותנם, ויודע היכן הטמין, וחמיו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל הביא ראייה וסמך לדבר ממקור דין בדיקה לאור הנר בפסחים (ז' ב') שנלמד נר מנר וחיפוש מחיפוש מקרא דוימצא הגביע באמתחת בנימין (בראשית פמ"ד י"ב) דשם חזינן דשייך לשון מציאה גם במה שהוא היה המטמין, והכא נמי שייך מציאה במה שהחביא, ועיקר הטעם שע"ז יתן על ליבו לחפש היטב ולזכור היכן יתכן שנשאר חמץ. (פסח כהלכה).

מנהג מרן החזו"א זצ"ל

כתב רבינו זצ"ל בקונטרס הזכרונות ממרן החזו"א (סי' כ"ג אות י"ב), שאצל מרן החזון איש לא נתנו י' פתיתים לפני הבדיקה חמץ, ואמר לי רבינו זצ"ל שאצל מרן החזו"א זצ"ל לא היה ענין ליתן עשרה פתיתים, דעיקר הטעם שמא לא ימצא חמץ ויש חשש ברכה לבטלה, וזה לא היה שייך אצלו, כי כל הבית היה עם חמץ, כי עד הבדיקה לא ניקו כלל הבית [מחמת חולי וחולשת הרבנית ע"ה], ורק בעת הבדיקה הגיעו כעשרה בחורים, והתחילו לכבד הבית ולהוציא החמץ, [וסיפר שזוכר שמצאו בארון נעול עוגה גדולה שקבלה הרבנית במשלוח מנות לפורים ונעלה בארון שלא יקחן].

*****

עורך: יצחק גולדשטון

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✉ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק ☎ 053-3145900

ניתן לתורם גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 7630585-03 שלוחה-1586

קהילות 2757000-073 שלוחה-4310

בענין מי שהיה נוהג שלא לאכול שרויה וקשה לו כעת

רבינו זצ"ל העיד בענין מי שהיה נוהג שלא לאכול שרויה וקשה לו כעת בזקנותו, על מעשה רב שהיה אצל מרן החזו"א זצ"ל, שבא לפניו רבי זעליג שפירא ז"ל לעת זקנותו כשהוצרך לאכול מצה שרויה, ואמר לו מרן החזו"א זצ"ל שיעשה התרת נדרים, ואמר שגם אביו, מרן בעל הקה"י זצ"ל עשה התרת נדרים בענין זה בזקנותו, (ס' מעשה איש ח"ב עמוד ק"א ועי' שם ח"ג עמוד קל"ו שהקה"י היה א' מהמתירים לר"ז שפירא).

וכתב רבינו זצ"ל בקונטרס הזכרונות ממרן החזו"א (סי' כ"ג סמ"ה), זקן שא"י לאכול הכזית מצה יכול לשרותו במים, (כמבואר בשו"ע סי' תס"א ס"ד), ורמ"ג כ' (וכ"ה בדינים והנהגות להגאון רבי מאיר גריינמן שליט"א פ"ח ס"ו) שזקן אחד שאלו אם מוטב לצאת במצה שרויה או במפוררת, והשיב דעדיף במפוררת, ע"כ. וכן הורה מרן בעל הקה"י זצ"ל, (ארחות רבינו ח"ב עמוד פ"ד). ואמר לי הגאון רבי מאיר גריינמן שליט"א, שמש"כ שם, הנידון היה רק על בירור בעצם הדבר מה עדיף אכילת מצה שרויה או מפוררת למי שנצרך לכך, ולא מיירי במי שצריך להתרת נדרים מחמת מנהג טוב או אל תיטוש.

ובבית משפחת אבי מרן בעל הקה"י זצ"ל נמנעו בפסח מאכילת שרויה (ארחות רבינו ח"ב עמוד נ"ח), אבל למעשה הקה"י עצמו הורה לבנו, רבינו זצ"ל, וכן לבנותיו, שיאכלו שרויה, ואף הקה"י עצמו בשנותיו המאוחרות שהיה קשה עליו האכילה, עשה התרת נדרים ואכל שרויה (שם עמוד ס), ומובא (שם) שכן הורה מרן החזו"א למי שנהג בחומרא זו והיה קשה עליו הדבר שיעשה התרת נדרים, וכן הביא רבינו זצ"ל בשם מרן החזו"א שמי שנהג בחומרא זו וקשה לו להמשיך בזה שיעשה התרת נדרים, (מנחת תודה עמוד של"ב, וכן כתב רבינו בס' הליכות חיים ח"א עמוד ק").

ורבינו זצ"ל בעצמו הצטרף להתרת נדרים לא' שהיה נוהג בחומרא זו ואכל אצל רבינו והיה נמנע מלאכול וראה שלא ניד"ל לרבינו הנהגה זו ואמר שרוצה להפסיק חומרא זה והתיר לו הדבר בצירוף עוד שני אנשים, (אלא ד"א של הלכה פמ"ז ס"ג). ועי' בחזו"א (או"ח סי' קכ"א ס"ט) שעיקר הטעם להתיר שרויה כי לא חוששים שנשאר במצה מקום שלא נילוש היטב, וכשאירע שמצאו במצות גרגרי חיטה והתברר שלא טחנו החיטים היטב אסר רבינו זצ"ל לעשות מהם מצה שרויה, (אלא ד"א של הלכה פמ"ב ס"ב).

מכתב רה"י הגר"ד לנדו שליט"א מעשה רב ממרן החזו"א זצ"ל

הגהר"מ לובין שליט"א הביא לי העתק כת"י רה"י מרן הגר"ד לנדו שליט"א שכתב לו בשלהי ניסן תשפ"ג וז"ל: "שמעתי מהרה"ג ר' יצחק כהן ז"ל [בן הגאון ר' שלמה כהן ז"ל הנודע בעירונן] שהי' מעשה שהתפלל במנינו של

מרן החזו"א זצ"ל בער"פ [או אולי יום או יומים קודם, אינני זוכר], ונגש אליו יהודי אחד וביקשו להצטרף לאחרים להישאל על מנהגו (מנהג אבותיו) שלא לאכול שרוי' כי הדבר קשה עליו [כמדו' מחמת זקנותו], וניגש ר' יצחק כהן להחזו"א לשאול על מבוקש היהודי וענה לו החזו"א שאין להתיר [או שא"א להתיר, תפוס לשון אחרון], ע"כ מה שסיפר לי הרה"ר ר' יצחק כהן, ועל פי זה אינני נשאל על מנהג זה למרות שיש לי צורך רב בזה". עכ"ל.

מעשה רב ממרן הקה"י בזה והנהגתו עם רבינו זצ"ל

והדבר פלא שאב ובנו, הקה"י, ורבינו זצ"ל, מעידים שראו את הקדש, את מרן החזו"א זצ"ל, שהראה פנים לשואל להתיר

הנדר, וכן עשו מעשה רב בעצמם, וכאן יש מעשה רב לסתור, אך יבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם, דבאמת עי' בספר ארחות רבינו (מהדו"ח ח"ב עמוד נ"ח אות ג) שמביא ג"כ מעשה רב ממרן הקה"י זצ"ל שאע"פ שהוא עצמו הורה לבנו ולבנותיו שלא ימשיכו מנהג אבותיו להמנע מאכילת שרויה, מ"מ כשנשאל בזה מא' שזקניו היו מעדת החסידים, והחמירו באכילת שרויה, ואביו נדד בין הארצות ולא החמיר בזה, ושאלו האידן ינהג במנהג זה, והשיבו מרן הקה"י זצ"ל שיחמיר הוא וגם בניו הקטנים במנהג זקניו, ואף כשילך לבית חמיו שמיקל בזה, יקח סיר עמו כדי שיוכלו להמשיך ולנהוג מנהג אבותיו, ואמר שאצל האדמו"ר"ם היה זה ענין גדול, וכתב שם בארחות רבינו, שהוא פלא שסתר משנתו בזה, וכתב שכנראה שהיה לרבינו בעל הקה"י ענין בזה להחמיר **אצל זה השואל** אף בקטנים שלא יקילו בשאר דברים ב'אל תיטוש'.

ואולי כל זה היה לגבי אלו שנשארו במנהגי החסידים, ולא רצה שיזלזלו במקצת ממנהגי אבותם והיו סותרים משנתם. אבל מרן הקה"י עצמו שהנהיג ביתו על פי הוראות מרן החזו"א זצ"ל והיטב עמו בשולחן אחד, רצה שיהגו זרעו כמנהגי מרן החזו"א זצ"ל בין לקולא ובין לחומרא, ובס' מנחת תודה (פ"כ עמוד ר"י) ובס' להדבק (ח"ב עמוד קכ"ח) מובא מרבינו שאמר שלא כ' רק קו' הזכרונות ממרן החזו"א ולא כתב מאביו כי אביו לא ענה כלום מעצמו בחיי מרן רק הכל שאל מהחזו"א, וכן הנהיג הקה"י שיתפללו זרעו בנוסח אשכנז שלא כמנהגו מבית אבותיו להתפלל בנוסח ספרד, והביא משמו של מרן החזו"א שסבר שאין אל תיטוש כשחוזרים למנהג הראשון, ועי' בזה בקונטרס הזכרונות (ס' ח' אות ל') שכותב רבינו וז"ל, אאמו"ר ז"ל שמע בשם מרן שא' מבני החסידים שאלו אם מותר לשנות לנוסח אשכנז, והשיבו כיון שאבות אבותיו שינו מאשכנז לספרד שלא כדן, יכול לחזור למנהג אשכנז, ועי' בארחות רבינו (ח"א עמוד ש') שאמר מרן הקה"י שאין מיינען לשנות הנוסח אחר שכבר התחילו בנוסח ספרד, אבל את בניו הנהיג מתחילה בנוסח אשכנז, [ועי' בזה בדעת נוטה ח"ב סי' ס"ד], ואם כנים הדברים י"ל שגם בעובדא שסיפר הגר"י כהן זצ"ל ממרן החזו"א שלא רצה להתיר אע"פ שהקה"י ורבינו העידו בו שלאחרים אמר שאפשר להתיר, היה ג"כ לבן עדת החסידים שלא רצה שיקל בחלק ממנהגי אבותיו. ומה שהיקל היה לאותם ששינו מנהגם למנהג אבות אבותיהם, או שנהגו בזה רק כחומרא ללא מנהג אבות.

ועי' בס' מעשה איש (ח"ב עמוד ק"א) שמובא על רבי שלמה מילר מפ"ת, ששאל בחוה"מ פסח בהיותו חתן את מרן החזו"א, היות ואני נוהג לא לאכול שרויה, וחמי נוהג לאכול ואיני רוצה להכביד שיעשו שני מטבחים לפסח, האם שייך לעשות התרת נדרים, והשיבו, אם זה היה שאלה במנהג אפשר היה לעשות התרת נדרים אבל כאן זה שאלה בדין, ועיין ספר חזו"א (אר"ח סוף סימן מ"ט), ומובא שם עדות מרבינו זצ"ל, שאמר החזו"א למי שקשה לו לאכול מצה שיעשה התרת נדרים, וגם אביו מרן הקה"י זצ"ל עשה התרת נדרים בענין זה. ויתכן של"א החזו"א דעל שאלה בדין א"א להתיר כ"ז רק לגבי השואל שאינו רוצה להכביד על חמיו, אבל במקום אכילת מצה שאני, ועי' בקובץ היכלא (ח"ו עמוד קל"ח) בענין העובדא עם ר"ז שפירא שבס' מעשה איש (ח"ג עמוד קל"ו) מביא הגר"ח גריינמן זצ"ל שהוא היה א' מהמתירים עם מרן הקה"י ואח"כ אמר החזו"א שאין תוקף להתרה, וע"ש שדן אם נחשב כאן לתוקף אל תיטוש, ומביא מהמשנ"ב (סי' תס"ח סק"א) בענין מקום שנהגו דל"ש בזה התרה. ועי' בהליכו"ש פסח (פ"ד ס"ט) מש"כ דמהני בזה התרה.

ועי' בקובץ אור המאיר (עמוד ל) שסיפר הגהר"מ צ' ברגמן שליט"א שאצל הוריו נהגו שלא לאכול שרויה וכשנישא לבת מרן הגהר"מ שך זצ"ל הוזמן לאכול בפסח בבית חמיו כנהוג, ושאל לחמיו בענין שרויה, וא"ל שגם הם נזהרים שלא לבשל ושלא לאכול שרויה, ובחוה"מ הלך הרב ברגמן לקבל פני רבו החזו"א, וקיבל פניו מרן הסטיפלר, ושאל אותו, האם אוכל שרויה, וענה בשלילה, והמשיך לשאול, ובבית חותנך איך נוהגים, והשיב, שגם הם אינם אוכלים, חייך הסטיפלר ואמר, סבורני שלא אמר

כך אלא בגללך, חותנך אינו צעיר ובטוח אני שקשה לו לימנע מאכילת מצה מרוככת כהרגלו, ואין סוף למידת הותרנות שלו, לכן עצתי שתתיר הנדר למנהג זה ותקל על חותנך, וכשסיפר לחמיו שהתיר נדרו והתחיל לאכול שרויה חזר הרב שך לאכול שרויה, ע"כ. ויתכן שנהג כן אצל הגרמ"צ ברגמן שליט"א שידע בו שגדל בישיבות של בני ליטא ונשא אשה מבית שנוהגים כמנהגי ליטא, ובכגון דא אדרבה טוב שילך במנהגי חמיו ולא יהיה ב' דעות חלוקות.

ברכת 'ברוך שחלק' על הטבח שנראה כרה"י

מעשה שהיה בעש"ק פ' שמיני לס' להבדיל בין הטמא ובין הטהור תשפ"ד, שהיה כינוס ראשי הישיבות בהוראת ראש הישיבה מרן הגאון רבי דוב לנדו שליט"א לרגל המצב שראשי השלטון בא"י התנכלו לישיבות הקדושות, מבצרי התורה בא"י, ובאו רשעי ישראל, והמתינו על יד בית ראש הישיבה ברחוב הרב שר, ללוותו בכרזות מחאה על שבחורי הישיבה לא מתגייסים לצבא, מיציאתו מביתו עד לרחוב שלמה המלך מקום הכינוס, וכדי בזיון וקצף ר"ל, ותלמידי הישיבה, תלמידי חכמי דיהודאי, עשו להם תרגיל מבריק והוציאו מבית מרן את טבח הישיבה כשהוא לבוש בגדי ראש ישיבה ומסובב בעדת מעריצים, ונכנס למכונית פאר שהמתינה עבורו, ומיד בצאתו סברו באמת שזה רה"י בכבודו ובעצמו, הגבירו הרמקולים וליוו הרכב עד שער האשפות, וגמולם שב בראשם.

ושאלו מה הדין במי שנקלע למקום ואינו בקיא בדמות רה"י, וסבר לתומו שהיוצא כעת מבית מרן הוא מנהיג הדור, כפי שסברו אלו התועים, ופתח לברך ברכת הוראה חכמי ישראל: 'ברוך שחלק מחכמתו ליראיו' האם בדיעבד אין כאן ברכה לבטלה ויכולים לענות אחריו אמר, וא"צ לומר בשכמל"ו, כי לפי טעותו סבור היה שזה הוא החכם, וכבר נודע שרבינו זצ"ל היה מביא מעשה רב ממרן החזו"א זצ"ל שמרנו רבי יעקב רוזנהיים ז"ל ברך עליו ברכת 'ברוך שחלק' וענה אחריו אמר, ואמר דאמנם אני סבור שאין לברך, אבל כיון שזה המברך סובר שעליו לברך אין כאן ברכה לבטלה, והביא דברי הריטב"א בחולין (ק"ו ב') דמי שברך על נט"י ונמלך מלאכול אין כאן ברכה לבטלה כי בשעה שברך סבור היה לאכול.

וידוע שמרן הגר"ש אלישיב זצ"ל היה מגיב כשברכו עליו ברכה זו שזה ברכה לבטלה ויש לומר ברוך שם, והיה אומר, הניחא שחלק מחכמתו... אבל ליראיו? אבל רה"י מרן הגר"א ל שטיינמן זצ"ל אף שראו שכאוב מאד ומתייסר שברכו עליו מ"מ לא נמנע מלענות אמר, וכן רבינו זצ"ל היה עונה אמר, וזה ע"פ דברי החזו"א האמורים, ועי' בחזו"א (אהע"ז סי' ס"ג סכ"ג) לענין ברכה על קידושי טעות דכל שסבור היה לפי טעותו שעליו לברך אין כאן ברכה לבטלה.

ונשאל רבינו זצ"ל בס' וישמע משה (סי' ס"ו בהערה) לענין מי שרואה החכם במסכים ושומע ששרים לו 'מים' לכבודו, אבל לרוב הדוחק אינו רואה פניו ממש האם יכול לברך ברוך שחלק, והשיב, דכמו שמצינו במג"א (סי' רכ"ד סק"ו) לענין ברכת שחלק מכבודו לב"י על מלכים, דאף סומא מברך, כמבואר בגמ' ברכות (נ"ח א') ברב ששת, והוא מטעם שכתב החות יאיר בהגהות מקור חיים על השו"ע (סי' רכ"ד) דמלשון הברכה 'שחלק מכבודו' נראה דהברכה הוא על 'כבוד מלכות' וא"צ ראיית פני המלך רק סגי במה שנוכח במצב שניכר כבוד המלכות ואף ברואה פרשיו ומשרתיו סגי, וז"ל הא דמשמע בש"ס דאף סומא מברך מרב ששת ז"ל מפני דשמע משמעות קול דנשא סוס דוהר ומרכבה מרקדה וחוצוצרות התרועה כתכסיסי מלכים ולכן אין ראייה לשאר ברכות דראיה נ"ל עכ"ל, וכן הביא השע"ת (שם) מהברכ"י (סק"ג) דסגי ברואה מרכבת המלך ובית מלכותו, ע"ש

בשם תשובת מהר"א יצחקי (פ"ט סי' ק"מ) שכתב שהרואה מלך בים בספינה קטנה והיא מכוסה ובל יראה המלך עצמו אך יודעים בבירור שהולך שם יכול לברך וראיה מרב ששת דהוי סגי נהור ואפי' הכי בירך, וכתב השערי תשובה ונראה דדוקא בראיה הדין כן כיון שעיקר הברכה שחלק מכבודו וכן משמע שם בעובדא דרב ששת אבל אין ללמוד מזה לשאר ברכות שמברך על הראיה ולא על הידיעה עכ"ל, וא"כ הכא נמי בברכת חכמי ישראל 'שחלק ממחכתו' אף אם לא ראה פני החכם סגי ששומע שמדבר בזה המעמד וניכר חכמת תורתו, דהוא כבוד מלכי רבנן.

אמנם בנידו"ד נראה דבין ברכת מלכים ובין ברכת חכמים א"א לברך, דזה המתחזה אינו לא חכם בחכמת התורה ולא מלך או בן מלך, רק ה"ז כרואה תחפושת פורים של מלך וחכם, וגרע משומע כבוד מלכים, וחכמת החכם, דכאן אי"ז רק הצגה מה יש לעשות כשיצא החכם מביתו, ואינם באים רק להטעות ונמצא טועה, וכה"ג מובא בס' חשוקי חמד (ק"ט א') בשם רבנו זצ"ל לענין ברכת משנה הבריות על פיל וקוף דאם בטעות ברך על 'פוחלץ' וסבר שזה קוף ופיל חי אין בזה ממש, ומביא מרבינו לגבי מחיר כלב דכלב מת אי"ז כלב רק נבילה, וכמו כן בנידו"ד אין כאן שאלה על 'חכם' רק על 'טבח' שסבור בו שהוא חכם, ולא דמי לנידון החזו"א שעומד חכם לפניו והוא גדול הדור בדורו, רק דיש לדון כלפי שמיא שלא סגי בחכם שלנו רק בדורות הראשונים, ובה אין כאן ברכה לבטלה לפי מה שסבורים בני הדור לפי ערכם דזה גדר חכם, וה"ז כנידון קידושי טעות דלפי ידיעתו עתה ה"ז קידושי אמת, אבל כשאין כלל חכם רק טעה בדין וסבר שמברכים על תמונה וכיו"ב אי"ז נחשב עת הראוי לברך כלל וברכה שברך ה"ז ברכה לבטלה, ואם יראה אח"כ רה"י בצאתו יוכל לברך כדת וכהלכה. ועי' בס' תורתך שעשועי (עמודים צ"ה צ"ט) מש"כ בזה.

בענין ברכת ברוך שחלק בראה הרב מאחריו או שהיה במעמד שהרב היה

בדבר השאלה במי שהיה בכנס של סיום משנה ברורה של חבורת דרשו האחרון בשנת תשפ"ב, שבמרכז הכינוס הופיע רבנו מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל בהדרו, וקדמוהו בכבודה של תורה, אלא שבפועל לא ראה פני מלך מלכי רבנן רק ראוהו במסכים שהיו באולם, ושאל השואל ששבוע אחרי המעמד, היה לו ברית שרבינו זצ"ל היה סנדק ורואה פניו ממש, ושאל אז אם היה עליו לברך ברוך שחלק אחר שלא ראהו ל' יום, והגר"א דינר שליט"א אמר בשיעורו דכיון שלמעשה לא ראהו בכינוס רק במסך אין נחשב ראייה ועליו לברך.

והנה זכורני שהיה חתונה לנכד רבנו והגיע חמיו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שאמר לי לברך עליו ברכת שחלק ושהחיינו בשם ומלכות, עי' במשנה ברורה (סימן רכ"ה סק"א) דכתבו הפוסקים דאם ראה חכם מחכמי ישראל מברך עליו אשר חלק (כדלעיל בסימן רכ"ד ס"ו) וגם שהחיינו אם הוא שלשים יום שלא ראה אותו, ואמר לי שהטעם שהוא אינו מברך כי רואה פניו מידי פעם בשמחות, וגם אם עובר ל' יום שלא ראהו הרי מקבל ממנו פ"ש, ועי' בזה בבה"ט (שם סק"א) ומשנ"ב (סק"ב) שיש דעת באחרונים אם מקבל מכתב או פריסת שלום אם מברך שהחיינו או מחיה המתים וספק ברכות להקל.

מדור זה נכתב לעילוי נשמת

אבי מורי הרב ברוך מאיר ב"ר יעקב ישעיהו ויסברג זצ"ל ואמי מורתי מרת רבקה בת רבי פסח יעקב אנגל זצ"ל תנצ"ה

דמחדנא מחברואי דחזיונה לר"מ מאחוריה, אבל ח"ק הרואים פניו אחר מיתתו לא מברכים, ובס' בית מתתיהו (ח"ג סי' ח' אות ד) הביא מרבנו זצ"ל שעד הקבורה אפשר עוד לברך, ולא דמי לפיל שמת דאי"ז פיל אבל חכמת אדם תאיר פניו שייך גם לאח"מ, ועי' בגמ' חגיגה (ה') כי יראה חכמים ימותו ומה הרואה צדיקים במיתתם יחיה בחייהם עאכ"כ.

י בקו' שערי שיח (תשובה ר"ב) מובא מרבנו זצ"ל דאפשר לברך ברכת ברוך שחלק גם כשאנו רואה פני החכם כגון שמעוסף בטלית, ובס' שער העין (שאלה י"ח) נשאל אם סגי בראיית יד החכם, והשיב שמסתבר שצריך לראות הפנים, ובס' שמענו כן ראינו (ח"א פ"ד סי' ג) מביא מרבנו זצ"ל דיש לברך זה גם אם הרב ישן, ויכול להיות שאי"צ ראיית פנים רק ראייה מאחוריו, כענין שאמר רבי בעירובין (י"ג ב') הא

שנים קדמוניות

עובדות חדשות ונדידות מפי רבינו מרן זצוק"ל!

הגאון רבי אלעזר צדוק טורצ'ין זצ"ל (י"ב ניסן תשנ"ח)

בליבם של ילדי התלמוד תורה מאותם שנים, חקוק בעצמות עד היום המראה הנשגב ששני תלמידי חכמים שקועים בתלמודם, שעה שכל הילדים סביבם מקפצים ומשחקים בקולות רמים. גם רעשי המשחק הכי גבוהים לא הצליחו להפסיק את התברותא משקיעותם.

הוא לומד תורה לשמה

בשש שנים היה מבוגר רבי אלעזר מרבינו בגיל, אך התבטלות שלו כלפיו היתה מפעימה גם את הקרובים אליו. הוא היה מכנה בקביעות את רבינו - גם בתוך כדי ויכוחים וסערה בלימוד - 'מורי ורבי' או הרב'ה, וכבר בעודו אברך צעיר לימים היה מגיע בקביעות בכל ראש השנה לאחר תפילת מעריב לבית רבינו לאחל ולקבל ברכת 'שנה טובה'.

רבינו וידיד נפשו רבי אלעזר צדוק טורצ'ין זצ"ל

פעם אמר רבי אלעזר צדוק למקורבו, הידוע אתה, הלא רבי חיים קניבסקי הינו התלמיד הכי גדול של מרן החזון איש, ומדוע אינו לומד באותו צורת הלימוד של מורו ורבו? אלא, כי הוא לומד לפי טבעו, ולא מתפעל מדברים אחרים. וזה דרגה מיוחדת ב'תורה לשמה'!

השמועה שהרגיעה

בשנת תשנ"א רעש העולם וגעש מאימים של מדינת 'עיראק' לשלוח פצצות על ארץ ישראל, והכל חששו מן הבאות. באותו זמן אור רבינו כגבר חלציו וחזר ואמר לכל השואלים כי המתגוררים בבני ברק אין להם מה לחשוש, החזון איש הבטיח כי בבני ברק לא יארע דבר, אין צורך להתחבא במקלט וגם לא ללבוש 'מסיכות' להגן מפצצת אטום.

רבים התפלאו והביעו חשש, ואפילו חבריו מתלמידי החזון איש סברו שבודאי נפלה טעות בדבריו, כי לא שמעו על כך מעולם, אך רבינו נשאר איתן בדעתו. ובאמת לימים הכל ראו כי שעה מראשם של תושבי העיר לא נפלה ארצה, ואחור מדבריו לא ישוב ריקם, ונעשה מזה קידוש השם בכל רחבי העולם [ובעיקר מאותו זמן שמו התפרסם למרחוק].

לימים אמר רבינו שהסתמך בדבריו על ידידו רבי אליעזר, שהוא שמע כן ממרן החזון איש, ועל פיו הרגיע רבינו את רבבות תושבי העיר, ובשנת תשע"ג כאשר אויבים המקיפים את ארץ ישראל שלחו פצצות והציבור חשש מאוד, חזר רבינו על הדברים, ואף העלה את הדברים במכתב:

בעה"ד' כסלו תשע"ג

כדאי הוא ר"ש לסמך עלי בשעת הדחק (ברכות ט' א') ור"ש ס"ל בספרי עקב סי' ל"ח אין זה קידוש ה' שדברי צדיקים קיימין בחייהו ובטלין לאחר מיתתן (ולא יתכן כן) וא"כ כשהחזון איש זצ"ל אמר שבבני ברק לא יהי' פצצות כמו שהעיד הגה"צ רא"צ טורצ'ין זצ"ל בודאי יתקיים גם היום ואין לפחד כלל.

חיים קניבסקי

בית באזור הסמוך לבני ברק שנהרס כתוצאה מפגיעת טיל

שליח שלוקח לעצמו את הצעת השידוך

סח רבינו כי פעם נשלח רא"צ אל החזון איש לברר לצורכי שידוך על משפחה שהיה להם בת בגיל שידוכים. ענה לו החזון איש, פלונית אינה מתאימה עבור אלו ששלחו אותך, אבל עבורך זה שידוך מתאים.

ענה רבי אלעזר צדוק, שלא נעים לו שיקח לעצמו שידוך שביקשוהו אחרים לברר לעצמם, אבל החזון איש לא חשש ואמר לו תאמר להם שאני אמרתי לך כן.

לעצור ההלויה

ועוד סח: פעם הגיע רא"צ אל החזון איש וסיפר שהיה בלוויה של נפטר ל"ע, וסחב המיטה ופתאום הרגיש שהמת זז אבל התבייש לומר זה ולעצור את כולם באמצע ההלויה, אמר לו החזון איש, לא טוב עשית, היית צריך לעצור ההלויה ולבדוק אם דברים בגו, ואולי היה אפשר לעשות משהו.

רבינו ורבי אלעזר צדוק זכר צדיקים לברכה

לידתו של הספר 'שונה הלכות'

רבנו היה ידיד ותק ואמיתי של רבי אלעזר צדוק ('רבי ליעזר' - כפי שכונה בפיו) ואף זכו להוציא את ספרי שונה הלכות לאור עולם. ביריעה זו אין כדאי להקיף את הקשר העמוק ביניהם, אלא רק מקצת ראשי פרקים על ידידותם.

רעיון כתיבת הספר 'שונה הלכות' נולד בזכותו של הנדיב הרבני רבי יעקב הלפרין ז"ל, שהכיר את רבי אלעזר צדוק מימים ימימה, והביע בפניו כי ספר משנה ברורה המיועד לכל אחד ואחד, עמוס בפרטים רבים, וכאשר אדם נזקק להלכה למעשה, עליו לדעת כמה וכמה מראי מקומות בספר משנה ברורה ולא תמיד השעה כשירה לכך. רבי יעקב ז"ל אמר שלדעתו כדאי היה לחבר כמין 'קיצור משנה ברורה' כדי שיוכלו למצוא בקלות כל הלכה והלכה.

רבי אליעזר קיבל את הרעיון, והציע אותו בפני ידידו משכבר הימים - רבינו זצ"ל, שהתלהב מאוד מהדבר, כך גילגלה יד ההשגחה העליונה את לידתו של הספר 'שונה הלכות', שהתקבל בכל תפוצות ישראל ברחבי תבל.

בית כנסת 'שונה הלכות' בבני ברק ע"ש ספרו של רבינו - בראשות נכדו הגאון רבי גדליהו הוניגסברג

לימים התבטא רבינו כי בכתיבת הספר היה כוונתו לסדר את ההלכות לעצמו שיידע איך להתנהג באורח החיים, או כדי שיביא הדבר תועלת לילדיו, אך בסוף שהדבר הודפס כבר נהנים מכך עוד אנשים...

מהראשונים ועד האחרונים

במשך שנים רבות התייעגו רבינו ושותפו לספר רבי ליעזר זכר צדיקים לברכה, ולמדו את סוגיות ההלכה שבשולחן ערוך אורח חיים לעומקה ולרחבה עד שבירכו על המוגמר.

כך תיאר לנו בנו בכורו רבי יצחק יונה טורצ'ין שליט"א:

"בילדים צעירים גדלנו על המחזה המוכר: אבא יושב עם רבי חיים קניבסקי, לפעמים בכולל לפני הצהרים, ולפעמים בביתנו, ולומדים בשקיעות נוראה, בשעת הלימוד הם לא ראו כלום מסביב. השניים היו יושבים ומתייעגים בלימוד הטור ומפרשי, ואחרי כן עמלו על שולחן ערוך ונושא כליו, וכמובן הם למדו את המשנה ברורה והחזון איש בעיון.

"הלימוד היה יסודי מאוד, והם התעכבו על כל פרט ופרט מבלי לדלג. האבא רבי ליעזר שהיה עמקן גדול, היה בונה וסותר מערכות, מחדש חידושים ומפרק סלעים, ורבינו היה פורץ או מיישב כדרכה של תורה. מאותם חידושי תורה כתב אבא מחברות שלימות אשר לימים חלקם נדפסו בספריו 'מתנה מועטת'. יצוין כי על חלק מרשימותיו עבר רבינו ורשם הערות רבות.

"רבי חיים, שהיה חרוץ באופן יוצא מן הכלל, היה מוזדרז לכתוב בסיום כל נושא, סיכום מקיף של כל ההלכות היוצאות ממשנה ברורה וחזון איש, המופיעות באותו מקום וכן משאר חלקי משנה ברורה וחזון איש בבקאות נוראה.

"אבא היה עובר על הכל ולעיתים מבקש להתנסח בצורה שונה, או לשנות את הנוכח.

"בהמשך כאשר הספר היה מוקלד, היה רבי חיים מביא לאבא שיעין, ודואג כל כמה ימים לשאול אותו היכן הוא אווזו ולזרז אותו במלאכה הגדולה הזו".

עם כסא וסטנדר בין ילדי החיידר

מלאכת הגהת הספר שונה הלכות היתה מלאכה וחכמה בפני עצמה. מאמץ רב השקיע רבינו בהגהות הספר, ויש אומרים כי זהו הספר היחיד אותו הגיה שלוש פעמים מחמת הפחד הגדול שלא תצא תקלה בהלכה מתחת ידו.

בתקופה מסוימת שהתפרסה בערך על פני כשנתיים ימים, רצה רבינו לעבור עמו על הספר בשעות אחרי צהרים, אך היות ובאותם שעות היה זמנו של רבי אלעזר להיות בתלמוד תורה 'תשב"ר', שנמנה עליה בין מקימי, הציע רבינו שהוא יבוא לבנין התלמוד תורה ושם הם ילמדו.

רבינו משתתף בכינוס לטובת תלמוד תורה 'תשב"ר' בבנין הת"ת, לצידו מרן הגרא"ל שטינמן, הגר"ג קרליץ

ואכן מידי יום אחרי הצהרים, רבינו היה יושב עם רבי ליעזר בפרוודור הכניסה לקומה הראשונה של בנין התלמוד תורה, שנבנתה לא מכבר, ומעיינים בשקיעות במחברות, כאשר מידי פעם נאלץ רבי אלעזר לקום ממקומו ולפקח על הילדים או לעקוב אחרי התנהגותם.

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

658

משיחות רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זללה"ה • פסח תשפ"ד

חג הפסח זמן חירותנו

דברים שנאמרו בכנס הגדול לאלפי תושבי מודיעין עילית. ניסן תשפ"א

התורה, והיה להם שאיפה חזקה לתורה, כמו שביאר החינוך (מצוה שו) במצות ספירת העומר, וכבר היה להם שייכות לתורה, ובזה נהיה החירות מהשעבוד של היצר הרע.

גודל זכותם של עוסקי התורה

ובאמת אין לשער גודל זכות התורה, ורואים גם במציאות **שבימי בין הזמנים רחמנא ליצול היו אסונות, מפני שחסר זכות התורה, ומן השמים מלמדים אותנו בזה, שנדע מה היא זכות התורה! שהתורה מגנא ומצלא מחטא וגם מצרות אחרות.**

לכן אין לשער זכותם של עוסקי התורה, שהם משפיעים קדושה על כל הסביבה, כמו שכתב מרן החזון איש זצ"ל באיגרת (ח"ג סב) כי במקום שיש 'בעל תורה אמיתי', דהיינו אדם שעוסק בתורה וכל הנהגתו על פי התורה, זה משפיע השפעה ניכרת על כל הסביבה! ורואים את ההשפעה, למרות שאינו מדבר כלום, אם הוא עושה מה שהוא חייב כפי מה שהתורה מחייבת, זה משפיע על כל הסביבה ורואים את ההשפעה, וידוע כי במקום שגרים בני תורה, זה משפיע גם על אלו שאינם שומרי תורה ומצוות שגרים שם, שיש להם אופי אחר.

ונמצא שמי שעוסק בתורה הוא מזכה את הרבים, שמשפיע קדושה על הסביבה, והרי אמרו חז"ל (אבות ה, יח) כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, ו'חטא' זה בשוגג, דהיינו שזיכוי הרבים מציל אותו מן החטא, שהוא לא ייכשל אפילו בשוגג. עד כדי כך.

ועוד אומרים בשבת במי שברך אחרי היקום פורק: וכל מי שעוסקים בצרכי ציבור באמונה הקב"ה ישלם שכרם וכו' ויסלח לכל עוונם, כלומר שמי שעוסקים בצרכי ציבור אפילו גשמיים, כל צרכי ציבור שהם, הקב"ה יסלח לכל עוונם, וכאן כבר מוזכר 'עוון', לא שוגג, אלא מזיד, וצריך ביאור האידך שייך כפרה וסליחת עוון בלי תשובה.

בעניינא דיומא

בחג הפסח האחרון (תשפ"ג) גברו האיזמים מבני ישמעאל ימ"ש ושרר מצב ביטחוני מתוח בארץ הקודש. רבינו זללה"ה חרד על המצב עקב תקופת בין הזמנים שחסר זכות לימוד התורה ביישובות, והביע את דאגתו בפני רבים שפקדו את מעונו.

לאחד מגדולי התורה שעלה לבקרו בחג אמר רבינו: נו, יושבים ולומדים, מן הסתם גם בדרך חושבים בלימוד... בבין הזמנים חסר זכויות, כבר היו פגועים רחמנא ליצול, בבין הזמנים יש פחות תורה! וציינו הנוכחים כי ברוך השם בכל מקום יש ישיבות בין הזמנים שיושבים ולומדים בבין הזמנים וגם בחול המועד, והזכיר רבינו ואמר: אבל צריך יותר, עדיין זה פחות מאשר באמצע הזמן.

גם לחברי הכנסת שבאו וסיפרו על המצב הביטחוני המסוכן, אמר רבינו: כי זה בין הזמנים! אין זכות התורה, זה הבעיה. יש ישיבות בין הזמנים אבל זה לא כמו כל הזמן. ודפק בידו על השולחן ואמר: צריך להוסיף לעסוק בתורה כמה שאפשר, מה שיותר, כל אחד ואחד! לעסוק בתורה, וגם בספרי מוסר, ספרי מוסר שמעניינים, שגם זה תורה, וזה משפיע עוד יותר, זה התבלין הכי חזק ליצר הרע.

יציאת מצרים – חירות רוחנית

חג הפסח הוא זמן חירותנו, כפי שאנו אומרים בתפילה ותתן לנו את יום חג המצות הזה זמן חירותנו, ויש להתבונן מהו ענין זמן חירותנו, מה היא החירות שזכינו בפסח ביציאת מצרים.

ובאמת החירות הגשמית התחילה כבר הרבה זמן לפני יציאת מצרים, וכבר כמה חודשים לפני שיצאו פסק השעבוד, כמו שאמרו חז"ל (ר"ה יא, א) בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, ומאז הם כבר היו בני חורין ולא היו משועבדים.

ומטעם זה היו הרבה מבני ישראל שנשארו במצרים ולא רצו לצאת, מפני שהיה טוב להם במצרים, שכבר לא היה שעבוד, וביציאת מצרים כתוב (שמות יג, יח) וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים, ופירש רש"י שיצאו רק אחד מחמישה, ויש דעות במדרש (תנחומא בשלח) שיצאו רק אחד מחמישים או אחד מחמש מאות, וכל השאר נשארו במצרים ומתו בשלושת ימי אפילה, והסיבה שלא רצו לצאת כיון שהיה טוב להם במצרים, שכבר התחילה החירות ולא היה שעבוד.

אבל זה היה רק חירות גשמית ולא חירות רוחנית, כי מצרים הייתה מקום טומאה, וכמו שאמרו בזהר (ריש פרשת יתרו) שעם ישראל היו שקועים שם במ"ט שערי טומאה, והשר של ים קטרג עליהם ואמר הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה (שמות רבה כא, ז), וכל זמן שלא יצאו ממצרים, למרות שכבר לא היה שעבוד גשמי, אבל היה שעבוד רוחני, כי עדיין היו מושפעים מטומאת מצרים, והחירות הרוחנית הייתה רק כשיצאו ממצרים, וזהו החירות שהייתה בחג הפסח בחודש ניסן, החירות הרוחנית!

החירות משליטת היצר הרע

ויש להתבונן מה הפירוש חירות רוחנית, איזה שעבוד יש ברוחניות, ומה היא ה'חירות'. ומצינו גם בפרקי אבות (ו, ב) שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, וצריך ביאור למה בלי תורה יש שעבוד, ואיזה שעבוד יש למי שאינו שייך לתורה.

והביאור בזה, כי יש שעבוד של יצר הרע ששולט על האדם, והנשמה רוצה תורה ומצוות ומעשים טובים, ואילו היצר הרע מפתה ומשפיע להיפך, וכבר אמרו (קידושין ל, ב) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, היינו שצריכים סייעתא דשמיא להתגבר על היצר הרע, ובלי סייעתא דשמיא אי אפשר, כי האדם נשלט מהיצר הרע, ומבקשים גם בתפילה ואל ישלוט בנו יצר הרע, תפילה שלא ישלוט, כי בלי תפילה הוא יכול לשלוט, וצריכים זכויות ורחמי שמים שלא ישלוט.

ונמצא שהאדם בטבעו אינו בן חורין, כי היצר הרע שולט עליו, והוא עבד ליצר הרע ועושה מה שהיצר הרע מפתה אותו, אבל מי שעוסק בתורה הוא בן חורין, כי התורה היא תבלין ליצר הרע, והתורה עושה אותו לבן חורין שהוא משוחרר משליטת היצר הרע, ועושה את מה שהנשמה רוצה, ולא מה שהיצר מפתה אותו. וזהו ענין החירות של מי שעוסק בתלמוד תורה.

וזה גם הפירוש 'זמן חירותנו', שביציאת מצרים בפסח יצאו לחירות מטומאת מצרים והלכו לקבלת התורה, וכבר ידעו שהולכים לקבל את

ויתכן לפרש בזה, שבזכות העסק בצרכי ציבור באמונה הוא יזכה לסייעתא דשמיא להשפעה מיוחדת מן השמים שיחזור בתשובה, כי לפעמים אדם חוזר בתשובה על ידי השפעה מן השמים שלא התעורר מעצמו אלא משהו עורר אותו.

ודוגמא לדבר שמעתי ממור"ר הגרא"א דסלר זצ"ל, שלפעמים אדם בא לאיזה מקום שצריך להיכנס, ובינתיים הוא מחכה בחדר המתנה ויש

שם כל מיני ספרים, ובזמנינו זה דבר שכיח שיש ספרי קודש בחדר ההמתנה, וכיון שהוא מחכה ואין לו מה לעשות הוא פותח את הספר שמזדמן לו, מה שיותר קרוב אליו, ורואה שם דברי חיזוק שמתאימים במיוחד בשבילו ומעוררים אותו להיות צדיק ולחזור בתשובה, ואמר הרב דסלר כי זה נקרא 'אתערותא דלעילא', שמן השמים נותנים ומזמינים לו דברים שמעוררים אותו לתשובה.

ואם כן יש לפרש שזהו ענין 'ויסלח לכל עוונם', שבזכות העסק בצרכי ציבור באמונה זוכים לסייעתא דשמיא להתעוררות על ידי אתערותא דלעילא שיחזור בתשובה, וממילא יזכה לסליחת עוונות.

ורואים בזה את מעלת העוסקים בצרכי ציבור אפילו גשמיים, וקל וחומר מזכי הרבים ברוחניות, וכל עוסקי התורה שהם מזכי הרבים, שאין לשער גודל זכותם!

גודל זכות הלומדים בבין הזמנים

והרי בימי בין הזמנים חסר זכות התורה בעולם, ובתוך הזמן בישיבות יש הרבה תורה כי יש את סדרי הישיבות שמחייבים ולומדים הרבה, אבל בבין הזמנים יש פחות תורה.

והעוסקים בתורה בבין הזמנים צריכים לדעת את מדרגתם, שיש פסוק (תהלים קיט, קכז) עת לעשות להשם הפרו תורתך, ופירשו חז"ל (ירושלמי סוף ברכות) אימתי הוא העת לעשות להשם? בזמן שהפרו תורתך, והיינו בזמן שיש רפיון וחסר תורה בעולם, שאז מי שעוסק בתורה נוטל שכר כנגד כולם, ואין לשער גודל שכרו.

ומצינו כעין זה בפרקי אבות (ה, ב) עשרה דורות מאדם ועד נח להודיע כמה ארך אפיים לפניו שכל הדורות היו מבעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול, עשרה דורות מנח ועד אברהם להודיע כמה ארך אפיים לפניו שכל הדורות היו מבעיסין ובאין עד שבא אברהם אבינו וקיבל שכר כולם, ע"כ.

והיינו שהקב"ה מאריך אף עד עשרה דורות ולא יותר, ובפעם הראשונה לאחר עשרה דורות שהיו מבעיסין ובאין, הענישם הקב"ה במי המבול, אבל אחר כך כשהיו עוד עשרה דורות שהיו מבעיסין ובאין כבר לא היה מבול, אלא אברהם אבינו בא וקיבל שכר כולם, כי הוא החזיר את כל הציבור בתשובה והצילם מהעונש, וזכה לקבל שכר כולם דהיינו השכר של כל העשרה דורות, וצריך ביאור שהרי הם היו רשעים ולא מגיע להם שום שכר.

וביאר מור"ר הגרא"א דסלר זצ"ל כי שכר כולם הכוונה לשכר שהיה מגיע לכולם אם הם היו כולם צדיקים, שאם כל העשרה דורות היו צדיקים, הרי היה מגיע לכולם יחד שכר גדול שאין לשער, ואת כל השכר הזה קיבל אברהם אבינו.

והטעם, כי כשיש עשרה דורות מבעיסין ובאין, זה מכניס רוח טומאה בעולם שקשה מאד להיות צדיק, וכדי להתגבר על רוח הטומאה של עשרה דורות צריך כוחות עצומים ומאמצים גדולים מאד, ובגלל המאמצים האלה מגיע לו השכר של כל העשרה דורות.

וכך גם בבין הזמנים, אלו שלומדים ועוסקים בתורה בבין הזמנים, ולא רק בישיבות בין הזמנים, אלא בכל זמן שאפשר ללמוד, אמנם בודאי יש צורך במנוחה כפי צרכי בריאות הגוף, אבל אם לפי הכוחות עוסקים בתורה, זוכים לזכויות עצומות לסייעתא דשמיא להצלחה, וישכר כולם! היינו שכר רוחני, כמו אברהם אבינו שנטל שכר כולם, שעל איזה שכר מדובר, וכי אברהם אבינו צריך גשמיית? הרי בודאי זה שכר רוחני, של רוחניות, וקדושה, להתקדש!

כל אדם שלומד תורה מתקדש

וכן כל אדם שלומד תורה מתקדש, כמו שאמרו (אבות ג, ו) עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה ביניהם, ואפילו חמישה, ושלושה, ושניים, ואפילו אחד, כשעוסק בתורה שכינה עמו, ומה היא שכינה? השפעת קדושה! ויש כאלה כמו יונתן בן עוזיאל שהקדושה הייתה עד כדי כך עוף הפורח עליו מיד נשרף (סוכה כה, א), וזוהי דרגה בקדושה, אבל גם אנשים רגילים כשעוסקים בתורה מתקדשים, ויש דרגות בקדושה, כגון כשלומדים בעשרה, שאז השכינה באה קודם, וכמו שאמרו (ברכות ו, א) בעשרה קדמה שכינה ואתיא, וכן אם לומדים במקום קבוע, יש השפעת קדושה, והאדם עצמו שלומד תורה מתקדש.

ועליו להתבונן לדעת את דרגתו, שאנו מתקדשים ומתקדשים כל הזמן, כשעוסקים בתורה מתקדשים! ואם מפסיקים ללמוד אין תוספת קדושה, וכשממשיכים ללמוד שוב זוכים לתוספת קדושה, ומתקדשים עוד קדושה ועוד קדושה, כל אחד לחוד, ובפרט ציבור שעוסקים יחד בתורה, וגם כאן, הרי אנו עוסקים בדברי תורה ומתקדשים, כל אחד

החזק במוסר

אמירת שיר השירים בפסח

בשבת חול המועד של פסח נוהגים לומר שיר השירים כמו שמובא ברמ"א או"ח סימן ת"צ, וכתב במשנה ברורה שהטעם בזה כי בשיר השירים מוזכר יציאת מצרים.

והנה אמרו חז"ל (ידים ג, ה) שכל הכתובים קודש, ושיר השירים קודש קדשים, ולכאורה הרי קדושת שיר השירים היא רק קדושה של כתובים, שאינו ספר תורה וגם לא נביאים, והוא פחות בקדושתו מנביאים ומספר תורה, ולענין מה נתייחד במעלתו שהוא 'קודש קדשים'?

ואפשר לפרש שהכוונה היא על התוכן, שמה שכתוב בשיר השירים הוא קודש קדשים, כי זה מעורר לאהבת השם וליראת שמים, כמו שפירש רש"י בתחילת שיר השירים "שכולו יראת שמים וקיבול עול מלכותו", וברש"י ברכות דף נ"ז "שיר השירים כולו יראת שמים וחיתת המקום בלב כל ישראל".

וכשאדם אומר שיר השירים ומתבונן בתוכן הדברים הוא גם כן מתקדש ומתרומם ונעשה קודש קדשים, אם יקרא ויחדיר בלבו את מה שכתוב בשיר השירים, וכפי שהאריך המלבי"ם לבאר על פי קבלה שכל שיר השירים מכוון כנגד הנשמה והגוף, שהנשמה אוהבת את הרוחניות והגוף הוא גשמי, וזהו שכתוב בשיר השירים (ו, ג) אני לדודי ודודי לי, שהנשמה רוצה קרבת אלוקים, ומשתוקקת לדודי שהוא הקב"ה.

ומצינו עוד במדרש (במדבר רבה ב, ד) על הפסוק בשיר השירים שובי שובי השולמית וגו', שאומות העולם אומרים לכלל ישראל "הידבק לנו, בואו אצלנו ואנו עושים אתכם שלטונים, מה הגמונים, דוכסין וכו', וישראל אומרים מה תחזו בשולמית, מה גדולה אתם נותנים לנו, שמא כמחולת המחניים – שמא יכולים אתם לעשות לנו כגדולה שעשה האלוקים במדבר, דגל מחנה יהודה, דגל מחנה ראובן וכו', שמא יכולים אתם ליתן לנו כגדולה שעשה לנו האלוקים במדבר שהיינו חוטאים והוא מוחל לנו", כלומר שהגויים מבקשים לפתות את ישראל בכל מיני פיתויים של גשמיות, אבל כלל ישראל אינם חפצים בזה, כי יש להם נשמה קדושה הנמשכת לרוחניות.

וחג הפסח הוא הזמן המתאים לומר שיר השירים, מפני שהוא 'זמן חירותנו' שזוכים בו לחירות מהיצר הרע ומכל התאוות הגשמיות, והנשמה שולטת על הגוף, ועל ידי זה אפשר יותר לקבל את הקדושה, והזמן מסוגל יותר לזכות למדרגת קודש קדשים על ידי אמירת שיר השירים.

לימוד ספרי מוסר בהג

ובענין לימוד המוסר בהג, הנה ביום טוב צריכים שיהיה גם שמחת יום טוב, וכשלומדים ספרי מוסר זה יכול לגרום פחד קצת, ובספר לב אליהו (ח"א עמ' לא וקצא) מביא שבקלם היו לומדים בשבת ספר תומר דבורה "מפני שבתומר דבורה מדבר בענין והלכת בדרכיו וכו', אבל ספר מוסר אחר שמביא התמרמרות בשעת הלימוד, אף על פי שאחר כך מתמלאים בשמחה, מכל מקום יש שאלה אם כדאי לימוד כזה בשבת, מה שאין כן תומר דבורה אדרבה לומדים משם גדלות האדם ועד כמה עצומים כוחות הנפש שלו, שמצויים אותו והלכת בדרכיו וכו' להתדמות לקונו, ויכול הוא להגיע לזה".

ואם כן גם בפסח אפשר ללמוד ספר תומר דבורה כמו שהיו לומדים בקלם בשבת, וגם להתבונן ולחשוב מחשבות של 'תומר דבורה' על תיקון המידות, או ללמוד שיר השירים עם הפירושים, יש פירוש רש"י ותרגום יונתן, וגם פירושים מהמלבי"ם והנצי"ב על שיר השירים, וזהו החיזוק לימים אלו.

מתוך שיחת החג, פסח תשע"ז

המוסר נותן טעם בתורה ובמעשים הטובים

אבל יש יצר הרע, וכאמור התבלין ליצר הרע זה תורה, ובמשנה ברורה סימן א' כתב כי אמנם כל דברי תורה הם תבלין ליצר הרע, אך התבלין החזק של תורה זה ספרי מוסר ויראת שמים, שנותנים הדרך האידך להתקדם נגד היצר הרע, ובמסילת ישרים מסביר איך הדרך לפי הטבע, להתחיל עם תורה ואחר כך זהירות וזהירות וכל המעלות עד קדושה, וזהו התבלין נגד היצר הרע כדי להיות צדיק.

ויתבלין פירושו שזה טעים ונותן טעם, לימוד המוסר נותן טעם בתורה ובמעשים טובים! ולפעמים אדם עוסק בתורה ומעשים טובים, אבל אין לו כל כך טעם בזה, וכדי לקבל טעם שזה ימשוך צריך לעסוק בספרי מוסר, מסילת ישרים ושאר ספרי המוסר, שהם התבלין שנותן טעם, שעסק התורה והמצוות והמעשים הטובים לא יהיה מתוך מאמץ וכפייה שכופה את עצמו, אלא מתוך אהבה, שזה נעים ומעניין ומושך!

וזה דבר חשוב מאד שאמרו לי הרבה אנשים בעלי משפחה שהתחילו ללמוד בכל יום משהו, כמה דקות ספרי מוסר, וכל האווירה בבית השתנתה, ונהיה אווירה אחרת, אווירה יותר נעימה, עם חיים נעימים של 'אשריך בעולם הזה', כי בדרך של תורה אשריך בעולם הזה (אבות פ"ו) וזה על ידי לימוד ספרי המוסר. בעזרת השם נזכה כולנו להיות מאושרים, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא.

שמקשיב לדברי תורה מתקדש, ובעשרה הקדושה גדולה יותר, וברוך השם נמצאים כאן ציבור גדול.

ומצינו לגבי ברכת המזון (ברכות מט, ב) שיש הבדל בין עשרה ליותר מעשרה, שבעשרה מוסיפים שם ואומרים נברך אלוהינו, ויש תנא שסובר שבמאה מוסיפים עוד שם ואומרים נברך השם אלוהינו, וכן באלף, ובריווא, מזכירים שם נוסף, כי ריבוי ציבור מקיימי התורה מוסיף בהשראת השכינה, ואמנם להלכה אין הבדל בין עשרה ליותר, ותמיד מזכירים את אותו השם, אבל הכל מודים שהמציאות היא שכלל שהציבור העוסקים בתורה ובמצוות יותר גדול, וזה קדושה גדולה יותר, ורק לענין נוסח הברכה אין חילוק בזה.

וכן כתוב בתחילת פרשת בחוקתי (ויקרא כו, ח) "ורדפו מכם חמישה מאה ומאה מכם רבבה ירדפו" ופירש רש"י: וכי כך הוא החשבון, והלא לא היה צריך לומר אלא מאה מכם שני אלפים ירדפו! אלא אינו דומה מועטין העושים את התורה למרובין העושים את התורה, ע"כ, והיינו שאם יש רק חמישה שעושים את התורה, כל אחד מהם רודף עשרים, ואם מאה עושים את התורה, כל אחד רודף מאה! וזה הרבה יותר, כי הם 'מרובים העושים', וככל שציבור מקיימי התורה גדול יותר, שכרם נכפל ונכפל, ואין לשער את הזכויות בזה.

ולכן כל אחד שעוסק בתורה, מלבד מה שהוא זוכה בעצמו, זה גם מוסיף זכויות לכל הציבור, שהם יותר מרובים, ובפרט בבין הזמנים שחסר זכות התורה, כל מי שלומד אין לשער את הזכויות שלו!

"ערבי פסחים" במחיצת רבינו

על השיעורים וקביעות הלימוד בבין הזמנים / מנכדו החברותא רבי יחזקאל לוי שליט"א

העמל בהכנת השיעורים

ופעם הוא התבטא ואמר על השיעורים האלו שהיו בגיל שמונים ומעלה, שזה אצלו כמו ההכנה הראשונה של השיעורים שאמר כשנפתחה הישיבה, כשהתחיל לומר שיעורים בגיל צעיר מאד בשנת תש"ו, שאז עמל ביגיעה גדולה להכין את כל השיעורים מהתחלה, כך גם בשיעורים של ערבי פסחים הוא מרגיש את אותו עמל ואותה היגיעה שהיו אז, עם אותו הקושי שהיה להכין את השיעורים הראשונים, שהכל היה חדש אצלו.

וזכורני פעם אחת שישבנו ללמוד איתו בחדר, והוא היה שקוע בעומק הדברים ולא שם לב שהזמן עובר, וכבר הגיעה השעה עשר בלילה, והציבור נכנס לחדר הגדול הסמוך, והוא לא שמע שנכנסו, ועדיין היה באמצע לומר את כל החשבונות שיש שם ולכתוב את כל מה שיש להוסיף בזה, ולמרות שהיה רעש גדול הוא לא שמע כלום, ובכלל, בכל ההכנה הזו של ערבי פסחים, הוא לא שמע שום דבר מסביב, והרבה פעמים היו דופקים בדלת והוא לא שמע ולא הרגיש, כי היה מרוכז מאד בלימוד בעמל ויגיעה גדולה.

וכך גם באותה פעם שכולם כבר נכנסו לחדר הסמוך, היה הרבה רעש מסביב והוא לא שמע שום דבר, עד שרגע אחד הבחין בשעון וראה שהשעה כבר אחרי עשר, ונבהל לרגע ואמר, הציבור כבר מחכים, ושמה השיעור עדיין לא מסודר כל הצורך... ואמנם למעשה השיעור יצא ברור ומסודר. וראינו את הריכוז הגדול שהיה לו בלימוד הזה של בין הזמנים של ניסן באותם שנים.

והמשיך עם השיעורים האלו כל שנה בחודש ניסן, כמדומה במשך שנים עשרה שנה, ואז עדיין לא אמר שיעורים בבוקר, וכל היום היה עוסק להכין את השיעורים האלו שיאמר בלילה, ואם נשארו דברים שלא הספיק לומר באותה שנה, כבר היה רושם בדף שזה יהיה הכנה לניסן בשנה הבאה, ומציין את התאריך של השנה הבאה, שישלים אז את מה שהכין ולא הספיק לומר (ראה תמונה).

"היה רושם בדף שזה יהיה הכנה לניסן בשנה הבאה"

מהפסקאות בכתב יד רבינו: 1. הכנה בס"ד לתשס"ח.

2. בס"ד ניסן תשס"ו - הכנה לניסן תשס"ז בס"ד

השיעורים בפרק ערבי פסחים

בחודש ניסן תשס"א התחיל רבינו זללה"ה לראשונה למסור את השיעורים בביתו גם בימי בין הזמנים, והיה אומר את השיעורים בעניינא דיומא על פרק 'ערבי פסחים'.

השיעור התחיל בשעה עשר בלילה ונמשך עד לשעה מאוחרת, וכבר מהבוקר היה לומד את העניינים שעליהם יאמר את השיעורים. הוא כבר היה אז ממש קרוב לגיל שמונים, והשיעורים תפסו לו את הראש מבוקר ועד לילה, וכל הזמן עסק בזה.

אלו היו שיעורים על נושאים חדשים, שלא מסר עליהם שיעורים מעולם, ולא היה שום בסיס מוכן לשיעורים, חוץ מכמה נושאים שמוכרים ממקומות אחרים, רוב הנושאים היו חדשים שלמד אותם מהתחלה ממש, למרות שכבר למד את זה קודם, אבל לומר שיעורים בעיון כמו השיעורים כללים - זה היה מהתחלה ממש.

והיה יושב כבר מהבוקר, אפשר לומר כמו בחור צעיר שמתחיל שיעור א' בישיבה קטנה, וכל הבוקר למד ביגיעה גדולה, והתחיל לראות את הגמרא רש"י ותוספות, עם כל המהרש"א והמהר"ם והמפרשים שיש בסוף הגמרא, וכל ספרי הראשונים היו מונחים על השולחן, חידושי רבינו דוד ושאר ראשונים על פסחים, וביקש לעיין גם בספר 'דבר שמואל' שיש בו הרבה מראי מקומות, ועם זה ישב ולמד והכין כל הבוקר, וכתב את כל ההערות.

ובשעות הצהריים אחרי השעה ארבע היינו מגיעים ללימוד הקבוע, והיינו שומעים ממנו את "ההכנה הראשונה" לפני השיעור. הוא היה יושב ולומד ברציפות כל הזמן והיה אומר את מה שיצא לו, ולפני הכל היה מתחיל עוד פעם ללמוד את כל הגמרא בפנים עם כל ההערות וכל המהרש"א.

ואמנם אחר כך כשאמר את השיעור בלילה לא אמר את כל מה שהתחדש בלימוד הראשוני, וזה היה לימוד בפני עצמו 'מה לומדים לבד ומה להגיד בשיעור', שבלמוד שהיה לומד לעצמו היה שם לב לכל הערה, כל מהרש"א וכל רש"ש, אבל אחר כך בשיעור אמר בעיקר את היסודות של עיקרי הבנת הדברים.

והיו שם יסודות עמוקים מאד בדיני קידוש במקום סעודה, והפסקה בסעודה למצוות, פורס מפה ומקדש, ועוד הרבה דברים, סוגיות עמוקות מאד, הכל היה דברים חדשים ממש ויצירה חדשה, וחלק מזה נדפס אחר כך בספרי השיעורים.

ובשנים מאוחרות יותר כשכבר הגיע לגיל תשעים, כבר היה יותר קשה להכין שיעורים חדשים בעניינים עמוקים אלו, ומסר שיעורים על נושאים אחרים יותר קלים, ובתחילה אמר כמה שיעורים על פרק 'אלו דברים' במסכת פסחים, ששם גם כן היו שיעורים חדשים, ואחר כך התחיל לומר את השיעורים הקבועים בבוקר להמשיך את מה שלמדו בזמן בישיבה, שזה כבר היה יותר קל, אבל זה גם כן היה עם הכנה כל הבוקר, ואחרי הצהריים למדנו את המסכתות האחרות בקביעות הרגילה של הלימוד. ובאחת השנים חוץ מהשיעורים בבוקר אמר גם בלילה שיעורים על עולת ראיה.

סיום מסכת בערב פסח

ועוד דבר היה בבין הזמנים של ניסן, שהוא היה בכור וצריך לסיים מסכת בערב פסח, ובשנים עברו הוא לא היה מתכוון לזה כל כך מראש, אלא בשבוע האחרון לפני פסח היה לוקח מסכת ולומד ומסיים, ועל מסכת 'תמיד' היה חושש, שיש אומרים שאין זה מספיק לסיום מסכת, לכן הרבה פעמים היה לומד מסכת מכות, ובימים ספורים ממש סיים את כל המסכת.

ובתחילה הוא היה לומד את זה בקביעות הרגילה של החברותא, אבל אחר כך ראה שזה לוקח הרבה זמן עם הרבה הערות, כי לא למד סתם בשטחיות, והיו הרבה הערות גם בלימוד הפשוט, ואמר כי בחברותא זה לוקח הרבה זמן עם כל המשא ומתן, ולכן עדיף שילמד את זה לבד בזמן המנוחה במיטתו, וגם זה לקח לו שעות רבות עד שסיים כל מסכת מכות [ואמנם בפעם אחרת התבטא ואמר שאפשר גם בשלוש שעות ללמוד כל מסכת מכות. מבנו הגר"י שליט"א].

והיה מחמיר לעצמו שלא לסמוך בסיום על מה שלמד רק פעם אחת, ואמר כי בפעם אחת זה עדיין לא נקרא שלמדו בכלל... ורק לאחר שלמד לפחות פעמיים זה נקרא שסיים, וכך בכל פעם שסיים מסכת היה אומר את ה'הדרן' רק לאחר שלמד שתי פעמים.

עול תורה בבין הזמנים

והיו תקופות לפני שנים לא רבות שלמדנו בבין הזמנים מסכת בבא בתרא, וכמדומה שהספיקו בבין הזמנים אחד של חודש ניסן יותר מחמישים דף, כל פרק חזקת הבתים, והמוכר את הבית, הכל כסדר, והיה שם לב כדרכו לכל הנקודות העיקריות שצריך להתעכב עליהם, הכל ביישוב הדעת ובלי לחץ של הספק.

וזה היה אחרי שכבר לא אמר את השיעורים של ערבי פסחים, ורק אמר שיעורים בבוקר, אבל גם בשאר היום היה התמדה גדולה בבין הזמנים, באופן שהיה ניכר ובוטל הרבה יותר מאשר בזמן, שהיה ממשיך ולומד גם יותר מאוחר בלילה, והשעות של השינה לא היו כל כך מסודרות כמו בתוך הזמן, כנראה בגלל שלא היה השעבוד של השיעורים בישיבה, והרגיש שיכול להמשיך את הלימוד גם אחרי השעה הקבועה, הרבה יותר מאשר בזמן.

ודובר הרבה על מעלת הלימוד בבין הזמנים, שזה זמן שיש רפיון, ומי שלומד בזמנים כאלה מקבל שכר כנגד כולם, וביאר הכוונה שמקבל את השכר מה שאחרים היו מקבלים אם היו לומדים, כי בזמן כזה יותר קשה ללמוד. ואמר עוד מעלה בלימוד הזה, שבזמנים שפחות לומדים, כל אחד שלומד הוא יותר מקיים את העולם. זו הייתה צורת הלימוד בבין הזמנים, עם הרבה עול תורה.

וכך היה בכל התקופות של בין הזמנים, אלא שבניסן זה היה הרבה יותר בולט בגלל השיעורים שהיו ב'ערבי פסחים', אבל גם בכל בין הזמנים זה היה כך, ובבין הזמנים של אב בתקופות שהיה את ה'ירחי כלה' גם כן השיעורים שאמר בירחי כלה תפסו לו את כל הראש, וזכורני פעם אחת שלמדו מסכת כתובות והוא אמר שיעור על מתעסק, ובכל פעם שנכנסו אליו אמר: אני עוסק עכשיו במתעסק, כך הוא קרא לזה, אני 'עוסק במתעסק'...

וכך היה הראש תפוס ומונח בשיעורים, והיה לומד עוד הרבה שעות, בדיק להיפך ממה שרגילים בעולם, הבין הזמנים לכתחילה היה מיועד לזה שלומדים יותר מהרגיל!

ופעם אחת בבין הזמנים של תשרי, אחרי שלמדו בישיבה באלול פרק נערה המאורסה היה קשה לו להתנתק מזה, וכל הלימוד בבין הזמנים המשיך בפרק נערה המאורסה עוד פעם ועוד פעם, ואחרי שגמרו את כל הפרק וממש יצא ברור, הוא אמר: היו צריכים עכשיו בחורף להתחיל שוב נערה המאורסה, אחרי שיצא כל כך ברור, חבל שלא עושים את זה... וכך השקיע כל הזמן ללמוד עוד ועוד.

סוד ההצלחה – סדר קבוע

והעצה שהיה רגיל לומר לבין הזמנים, וחזר על זה כסדר, שיש ארבעה דברים איך לנצל את ימי הבין הזמנים: הא' אם לומדים בחברותא לקבוע מראש 'עם מי ללמוד', ואמר שבדרך כלל עדיף ללמוד עם חברותא, אבל זה תלוי כל אחד לפי טבעו, ועל כל פנים שיהיה קבוע ומוחלט מראש, והב' לקבוע מראש 'מה ללמוד', כי לפעמים עד שמחליטים מה ללמוד כבר עובר הזמן... והג' לקבוע זמן קבוע 'מתי ללמוד', שיהיו שעות קבועות לתורה, והד' מקום קבוע 'היכן ללמוד', שהכל יהיה מסודר עם חשבון וסדר.

ונזכרתי כעת שהוא אמר פעם בשולחן שבת לפני הרבה שנים, מהו סוד ההצלחה של מרן רבי חיים קניבסקי? כמובן שיש הרבה דברים, אבל הוא אמר נקודה אחת ממה שהכיר אותו, שהסוד זה 'הסדר', שהוא תמיד היה מסודר. סוד ההצלחה של האדם זה הסדר. וזה גם העצות האלו שאמר לבין הזמנים, שהכל יהיה מסודר מה לעשות ומתי לעשות, וזהו 'סוד ההצלחה'.

הדברים נמסרו בועד 'דרכי החינוך' המתקיים מדי יום שלישי על ידי תלמידי רבינו זללה"ה ניתן להאזין לוועידים שנאמרו עד כה בקו 'דברי מלכים' 0799102020 שלוחה 3/1/3

והנחילנו מועדי קדשך – להמשיך את התעלות החג!

בפתקה בכתב ידו ביאר רבינו זללה"ה את התפילה 'והנחילנו', על המשכת התעלות המועדים לכל השנה:

והנחילנו וכו' שבת קדשך - מועדי קדשך - כנחלה שאין לה הפסק, כן גם לאחר השבת והמועדים לא תיפסק ההתעלות שזכינו לה בימי השבת והמועדים.

ובשיחת החג בביתו פסח תשע"ח הרחיב בזה:

כל שנה בפסח חוזרת ההשפעה של חירות רוחנית, והוא זמן המסוגל שכל אחד יכול לזכות להנהגה של חירות מכל הרצונות שהם נגד התורה, ואנו מבקשים בתפילה 'והנחילנו בשמחה ובששון מועדי קדשך', שהשפעת החג תימשך אצלנו גם במשך השנה, כמו נחלה שאין לה הפסק (ב"ב קט"ז, ב), ונזכה להמשך ההשפעה של חירות רוחנית כל השנה כולה. וימי חג הפסח מסוגלים לזה.

אבל כמובן זה שייך רק אם מתנהגים כמו שצריך, בהנהגה לפי החירות, ועוסקים בתורה ובמידות טובות, בלי כעס וקפידא, עם אמונה שהכל בידי שמים, וממילא אין שום קפידא, והחיים מאושרים, כי מאמינים ששום אדם לא יכול לעשות כלום אם לא נגזר מן השמים, כמו שכתוב 'השם לי לא אירא מה יעשה לי אדם', ואם סובלים קשיים ממישהו זה מן השמים, וצריכים לחשוב מה הסיבה שבשמים גזרו כך.

וכן אם יש חיים טובים ומאושרים זה מן השמים, בשביל לעשות מעשים טובים, כי כשאדם מרגיש טוב הוא יכול לעשות יותר מעשים טובים, לעסוק בתורה, ותפילה יותר בכוונה, עם אהבת הבריות וסבר פנים יפות לכל אדם, ולכבד את הבריות, הנהגה כזו של חירות, של בעל מדרגה, וכל אחד מאיתנו יכול עם סייעתא דשמיא לזכות להמשכת ההשפעה של זמן חירותנו לכל השנה.

לעילוי נשמת מרת **פערל** ע"ה
בת רבי **ציון הלוי** הי"ד
נלב"ע שביעי של פסח תשס"ח
תנצב"ה

לע"נ א"מ הגה"צ רבי **דוד יהודה** ב"ר **שניאור זלמן זינגרביץ** זצלה"ה
נלב"ע י"ד בניסן תשמ"ט - תנצב"ה
וא"מ הצדקנית מרת **רות** בת החבר רבי **ירמיהו** והנ"מ חנה ע"ה הכ"מ
נלב"ע ח' תמוז תשפ"ג - תנצב"ה

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת
הר"ר **עוזיאל מנחם** ז"ל
ב"ר נתן ז"ל
נלב"ע כ"ג ניסן תשע"ו - תנצב"ה

פסח במחיצת רבינו

הנהגות ליל הסדר

כותב הרה"ג ר"ר סויד שליט"א: מוצאתי בכתבי אאמו"ר שליט"א רשימה מלפני עשרות שנים, תחת הכותרת "הנהגות מוך שליט"א בפסח" והיינו הגר"ד לנדרו שליט"א, וז"ל, "א' בדיקת חמץ יסודית, במשך שעות ארוכות, אבל כשהיה אנוס, בדק ע"י שליח, ב' עטיפה בנייר כסף, את כל המוקומות במטבח שיש חשש שבלוע בהם חמץ, ג' ניסה לצלות ביצה שלמה חיה, אבל לא הצליח, ד' שתה יין בלבד ללא שום תערובות, ה' אכל מצות יד חבורה כל הפסח, ו' נמנע מאכילת מצות עבות, ז' בליל הסדר היכן לידו מושנה ברורה, ולפני כל שלב הסתכל, כדי להכין את הציבור לקראת הקטע הבא".

עוד שמעתי מואמו"ר שליט"א שבאחת הפעמים שסעד בליל הסדר אצל הגר"ד לנדרו שליט"א רצה לשנות ד' כוסות מבקבוק היין ששותה מומונו הגר"ד, והגר"ד הזהירו שזה יין חריף במיוחד, ואעפ"כ שתה מומונו אאמו"ר, ולאחר ב' כוסות בלבד, אאמו"ר צנח על המיטה, וישן עד הבוקר, ומפליא לראות היאך הגר"ד מתפקד לאחר שתיית ד' כוסות כרגיל.

בילדותי הייתי מוגיע במשך כמה שנים בערב פסח לבית הגר"ד לנדרו שליט"א לסדר את הספרים לפסח, והדבר היה לוקח שעות רבות, כיוון שבכל ספר אחי הרב דוד שיח' היה מסתכל בכל ספר, למצוא דברים מעניינים בהקדשות, ובהערות, שכתב על הגיליון, וכמובן שלאחר שעבדנו, היה הגר"ד כושלם מחיר מולא, ולא הסכים בשופ"א שנגעוד בהתנדבות.

חסה שגדלה בעציץ שאינו נקוב

מפורסם בבי מדרשא הוראה במילי דפסח מומן החזו"א זצ"ל אשר רבינו הוא בעל הממירא מעתיק השמועה כאשר שאל את החזו"א שאלה למעשה, בדבר ברכת ירק הגדל בעציץ שאינו נקוב, וכה סיפר רבינו כי בשנת השמיטה תשי"ב התיר לו החזו"א לזרוע בעציץ שאינו נקוב בתוך בית אף שבספרו מפקפק בזה (עיין חזו"א שביעית סי' כ"ב סק"א). ולכן גידלתי ירק בעציץ שאינו נקוב בבית הורי ז"ל ולפני פסח באתי לחזו"א ושאלתי היות וברכת הכרפס פוטרת את המורור כיצד תפטור את המורור אם אין מברכים בורא פרי האדמה על הגדל בעציץ. ועל זה השיב שאמנם כן מברכים עליה בפה"א ונטה בזה מדברי החי"אדם (הל' ברכת הפירות כלל נ"א דין י"ז) שדימה דבר זה לנידון הירושלמי לענין ברכת המוציא, וס"ל דברכתו שהכל. ואמר חילוק בזה, ואיני זוכר אם החילוק היה בין לשון ארץ אדמה או דברכת בורא פרי האדמה מתייחסת לסוג הפרי הגדל מאדמה, ונפק"מ לגידולי מים שאין בהם אדמה וכמוזמה טפי שאמר כאופן א' עכ"ד. [ועי' בר אלמוגים סי' ק"ג ד"ה וכן שמעתי שהביא את הדברים]

להנאות מדאית חמץ

אחד התלמידים שנכנס לרבינו להיפרד לפני הפסח שהוא נוסע למדינת הים לחג, אמר לו רבינו הערה שיש ליתן עליה את הדעת בפסח בינות הגוים, אם הולכים ליד בתי המאפה של הגוים ורואים גלוסקא נאה במיוחד שעין לא תשבוע מלראותה ומתענים בני אדם על יפיה, האם מותר בפסח להנות בראיית חמץ האסור בהנאה והרי גם חמץ של נכרי בפסח אסור בהנאה אלא שהוא אינו נהנה ח"ו מאכילת חמץ אלא רק בראיה בעלמא, אמר רבינו שיש לעיין בזה בחזו"א אהלות סי' כ"ב ס"ק ל"ב בד"ה איברא וכו', דאפשר כיון דאין בזה אלא ראי' בעלמא ואינה נמכרת בשכר לא מיקרי הנאה, וכתב שם החזו"א דלהמבוראר בשו"ע יו"ד סי' שמו"ט דמת עכו"מ אסור בהנאה מוכח כן בכורות מ"ה א' דשלקו זונה ללמוד את מונין אברים, ומיהו

המשך בעמ' הבא >>>

מענה דבר

זהירות במנהג ישראל

רב אחד רצה לחדש שבערב פסח צריך להפקיד את החדר מדרגות אם יש לאדם שכנים שאינם בודקים את החמץ, ופנה לרבי דוב להעיר הערה זו, ורבי דוב השיב לו האם הגר"ש ואזנר הסכים איתך? הלה השיב שלא שאל, אז אמר לו רבי דוב יש דברים שהיו בכל הדורות מנהג קבוע ואין דבר כזה שסתם רב יבוא לחדש נגד המקובל, רק גדולי הדור מובהקים יסלים לחדש דברים נגד הידוע והמקובל, ולא כל רב. וכה כתב "אמרתיו לו שכבר עמדתי על זה זה שנים רבות ומאז חשבתי דמכח מנהגא שלא שמענו שהחמירו בזה במשך הדורות צ"ל בעל כרחך דנקטינן דעל חמץ דישאל אחר לא שייך דיעבור אלא ברשות, דמנהגא דדורות הוא ועל"כ כך היא ההלכה, והמשכיל ידום. ואחת ברור שיש להחזיר ולהחזיר כי פסקי הלכה (וק"ו בדברים חדשים) חמורים מאד ואמר גאון עולם דהוא "שפיץ קענען לערנען", ומי יכול לומר שהגיע לזה, וגם גדולי הרבנים האמיתיים יראים מזה, ויש להאריך ואכ"מ".

רבינו מרבה לספר את הסיפור דלהלן עם החפץ חיים ובנו.

ר' לייב בנו של הרה"ח [שהיה חקן, כלשונו של רבי דוב] שאל פעם את אביו, מה קורה בבן אדם שחי כל ימיו בקושי וקמצנות, ובדוחק עמל החיים, והיה לו שבעת ימי הפסח ימים היחידים בשנה מוקדשים לשמור בשמחת החג, ולשם כך כל ימיו היה אוסף כל פרוטה שיכל לקופה מיוחדת, ומקופה זו היו קונים בפסח צרכי החג בנדיבות, וכך הייתה שרויה שמחה בביתו במשך ימי החג, ואלו היו הימים השמחים היחידים בשנה שבהם היה שואב לכל ימי השנה.

שנה אחת, כשהגיע שולחן עורך האשה מביאה את הדג לסעודה ופתאום נמצא גרגיר חיטה בתבשיל, ובאו לשאול את הרב מה דין הכלים, ענה הרב שיש להגדיל את כל הכלים, ואסר את כל התבשילים, ומיד קמה רוח תורה בבית והחלו האשמות הדדיות בין הבעל לאשה, והילדים לטבח כן החלו לבכות, וכל זה אמר ר' לייב בגלל חמץ במשנה שאינו אלא מדרבנן, וכן יש שיטות ראשונים להקל, אז האם זהו תפקידו של הרב להחמיר באיסור זה על חשבון תוצאה של עצב כה גדול, ואונאת דברים, וטינה ומחלוקת, והשבתת שלום בית, וכו'.

השיב החפץ חיים לבנו, אכן על זה צריך כל יום להודות לקב"ה שלא עשני רב. לימים נפטר החפץ חיים ור' לייב נתמנה לרב, ובאה לפניו שאלה חמורה על טרפות בהמה שהייתה שייכת לעני שחשך פרוטה לפרוטה, והיה נראה לי שמן הדין יש להקל אלא שבתשובות האחרונים מחמירים, והיה חוכך בדעתו מה להורות, ואז נזכר בדברי אביו ז"ל, ואמר זה כמה צדקו דברי אבא שאמר להודות לקב"ה שלא עשני רב.

בכך ביקש רבי דוב להמחיש את הקשיים וההתלבטויות העומדות בפני הרבנים כשבאה לפנייהם שאלות חמורות שתשובתם הן להקל והן להחמיר קשה.

מח' הגר"א והחזו"א איש

הבחנה מעניינת ביותר מסר פעם רבי דוב על הבדל בין משנת הגר"א לחזו"א בהקשר לפשוטו של מקרא, ויש בהבחנה זו עומק רב שרבי דוב מסרם במילים ספורות.

ההבחנה מתייחסת למחלוקת הגר"א והחזו"א בענין מצוות אכילת מצה במשך שבעת ימי הפסח, שהגר"א סבור היה שיש בזה משום מצוה, והחזו"א שלל זאת בתוקף, וביאר רבי דוב שאמנם הגר"א נשען בזה על פשוטו של מקרא, שבעת ימים תאכל מצות, אבל החזו"א סבר שמסורת התורה והמצוות חייבת לעבור דרך הגמרא, וכיון שלא הוזכר רמז בגמרא על מצוה זו לא יתכן שיש מצוה כזו.

מנהגי אבות

כשדברו פעם על עניני מנהגי אבות, כמה זה מחייב על פי ההלכה, סיפר רבי דוב שהחזו"א לא הניח להגר"א ברטלד כשהיה בחדר לאכול אצלו בפסח, משום שהוא בא מבית שהקפידו על שרייה בפסח, ואמר לו שגם על כלים שבלועים משרויה צריך להקפיד ולכן אינו יכול לאכול אצלו, ואמר לו שעל מנהג אבות זה אין מועיל התרה לפי שאין התרה על מנהג אבות. והוסיף רבי דוב שכן דעת השערי תשובה והמשנ"ב גם כן ששרויה הוא גדר מנהג, אבל דעת השו"ע הרב שהוא מן הדין, אך יחידאה הוא. (רשימות הגאון רבי יעקב לנדרו שליט"א)

כבר הכריע הגר"א שם דמות עכו"ם מותר בהנאה, ומיהו כיון שלא הביא הגר"א הא דבכורות משמע דס"ל דלא חשיבא הנאה. אמנם אומר רבינו מיד שיש לעיין מגמרא בפסחים י"א ב' אמר ר' יהודה שתי חלות של תודה פסולות מונחות על גב האיצטבא כל זמן שמונחות כל העם אוכלין ניטלה אחת תולין וכו', ומבואר שהיו מניחים את החלות כדי שיראו וידעו זמן איסור חמץ, וכיצד מותר להניח כדי להנות מהחלות תודה לידע זמן איסור חמץ, והוא הו"ו מועילה בהקדש, ולמ"ד מצוות ליהנות ניתנו מוכח מכאן דראי' לא חשיבא הנאה באיסורי הנאה.

על נתינת מעשר עני

הנה כידוע היה מפורסם אצל הרבה מדקדקים בירושלים שמו הטוב של מוצאיות תולדות אהרן שנתייחסה על ידי האדמו"ר זצ"ל, שם חידש את העטרה ליושנה בההדרת הרבה הידורים ודקדוקים באפיית המצות, דבר שב"ה כהיום נעשה לנחלת הכלל.

וסיפר הגאון הגדול רבי דוב לנדא שליט"א ראש ישיבת סלאבודקא, שפעם כשהגיע לאפות בחבורה מיוחדת יחד עם ריעו ועמיתיו יבדלחט"א הגאון הגדול רבי ברוך רוזנבערג זצ"ל ראש הישיבה דסלאבודקא ונטלו המצות שלהם אצל המאפיה של רבינו עקב החומרות וההידורים כנ"ל, וכשליבנו ביניהם הנידונים בהלכות הפרשת חלה ומעשרות, נתעוררו בנוגע לדין מעשר עני (שהיה שנה שחל בו חיוב מע"ע) ורצו לברר לגבי מעשר עני למי מפרשים זאת כי נוגע בדין 'לכם', אם מי שאינו עני אוכל ממה ששייך לעני, ונודע להם כי יוכלו לברר המהלך של המעשרות רק אצל האדמו"ר זצ"ל שכל המאפי' וההוראות נעשה בפקוחו וברשותו.

וסיפר הגר"ד שליט"א כי הלך עם הגר"ב ז"ל לעבר ביהמ"ד של האדמו"ר, בהגיעם לשם ראו שצריך להתקיים ט"ש' (כנראה היה זה ו' ניסן יומא דהילולא של בעל שומר אמונים ז"ע), כל הציבור כבר המתינו לכניסת האדמו"ר, והנה בהגיעם שם נכנס האדמו"ר לביהמ"ד אך מיד כשהבחין בהם ושמוע שרצונם לעורר על ענין בהלכה, עזב את הכל והניח את הציבור להמתין ופנה אתם אל הצד לשמוע את אשר בפייה ביישוב הדעת, (והגר"ד הפליא מאד דבר זה איך שהניח הכל ונפנה אליהם לשני ת"ח מבחוץ שבאו לעורר על שאלה בהלכה, בו ראו את גודל יראתו ודקדוקו בהלכה), הם הציעו לפניו שאלתם על המעשר עני, למי נתן המאפי' את המעשר עני, להלן יבואר יותר פרטי הנידון, וענה להם כי זה שאלה יפה וכבר נשלחה לשאול (או הוא בעצמו ה' השואל, זה לא זכור לו להגר"ד) אל הגאון האדיר גאב"ד טשעביץ זצ"ל, והוא ענה דכיון שהם שני מוסדות אפשר לצאת יד"ח מעשר עני בזה שנותנים המעשר עני של המאפיה אל המוסדות האחרים היינו לת"ת ולשיביה, ע"כ. (זכור לאברהם)

זהירות בהלבנת פנים

שח הגה"צ רבי דוב יפה זצ"ל: אברך אחד בא להתיעץ איתי והוא אומר שכל שנה הוא עושה חבורה למצות, והוא ראה מהנסיך שבשעת מעשה הוא כועס ופוגע באנשים הוא מתעורר ושואל אני רוצה להדר במצות האם בכלל כדאי כשאני נכשל בכעס ובהלבנת פנים אמרתי לו אני לא פוסק הלכות אבל זה לא כדאי. הזדמן לי אחר כך להיות אצל הגאון ר' דב לנדא שליט"א אומר לי פשיטא שזה לא כדאי איזה הוא אמינא האם שייך להדר במצות ולשכוח מצוות מהתורה.

ברכת השכיבו

עוד אומר רבינו שליט"א:

בחיודי תלמידי רבינו יונה בברכות כתב דברכת השכיבו אמורה בני ישראל כשיצאו ממצרים כשאמר משה ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף, ויראו בני ישראל שמא יגרום החטא ולכן ביקשו ברכת השכיבו.

ושאל אחד התלמידים לרבינו הרי נבואה טובה ע"י נביא אינה חוזרת וא"כ אמאי חששו שיגרום החטא. והשיב רבינו דיש הגבלות בדברי הרמב"ם לגבי נבואה שאינה חוזרת, 'עיו' ביעב"ץ בהקדמה למשניות ששואל ע"ז מכמה מקומות שמצאנו שחזרו דברי נבואה וא"ז כלל בכל ענין. והוסיף רבינו שיש כאן עוד ענין עפ"י המבואר בבית הלוי שלא יתן המשחית לבוא היינו אפי' על אלו שהגיע זמנם למות בלא העונש של

מכת בכורות גם בבתייהם לא יתן המשחית לבוא וע"ז התפללו בני ישראל. ועוד הרי בקשו על חרב ורעב וע"ז לא ה' הבטחה שלא יתן המשחית וע"ז שפיר התפללו שלא יהי' שאר מאורע של מיתה באותו לילה שלא יאמרו שגם מבני ישראל מתו.

אלו קרבנו לפני ה' סיני ולא נתן לנו את התורה דינו

ידוע קושיית העולם מה המעלה להיות ליד ה' סיני ולא לקבל תורה. וביאר הגאון הגדול רבי דב לנדא שליט"א דאיתא בחז"ל לא בשמים היא לאמור מי יעלה לנו' שאם היתה בשמים אנו צריכים לעלות אחריה בסולמות וללמודה וז"ש אילו לפני ה' סיני ולא הוריד הקב"ה לנו את התורה אלא היה אומר לנו תעשו סולמות ותעלו לשמים לקחתה הרי היינו צריכים לעשות זאת והקב"ה בחסדיו הוריד לנו את התורה למטה.

מעש"י טובעים בים

שח הרה"ג ר' ישעי' רפפורט שליט"א שהק' מיה רבינו, אמאי אומרים הלל בליל פסח, הא מצינו שב' של פסח לא אומרים הלל שלם כי מעש"י טובעים בים ואתם אומרים שירה ומ"ש בליל הסדר שכן אומרים.

והשיב ע"ז שאפשר שיש לחלק באופן אחר דהנה ביו"ט ראשון של פסח אמרינן הלל על עצם הנס שיצאו ממצרים ומכת בכורות הייתה רק סיבה עקיפה שסיבה לנס זה ולכן אין שייך לומר ע"ז מעש"י וכו' אמנם בשביעי של פסח עצם הנס היה שהמצרים טבעו בים וע"ז אמרינן מעש"י יד טובעין בים וכו'. (קובץ מוריה שנה - שנה עמ' פט)

הלכות פסח סימן ת"מ

סיפר רבינו את ששמע מרב זקן, תלמיד הח"ח, שיום אחד הח"ח איחר לתפילה, ואחרי התפילה, קרא לבחורים להסביר למה איחר, שלא יהיה ח"ו חילול ד', ואמר הח"ח שעסק לסדר את המ"ב בהל' פסח בסימן ת"מ, ויש שם עניני חושן משפט רבים, ונמשך הלימוד בלילה, ולכן קם קצת מאוחר, כשרואים מ"ב, עם דיני חו"מ, וביאור הגר"א רבים, אם רוצים מופת, זה מופת.

ומידי דברו בספר משנה ברורה רגיל להזכיר רבינו את הסכמת הגאון רבי בן ציון בליסקר על המשנ"ב, ומדגיש רבינו שהוא כותב שם בתוך ההסכמה ארבע מילים, "מועמיק נפלא ביושר העיון" עמקן עצום, הוא היה המתמיד של הדור, והלמוד של הדור. עוד מביא רבינו מהסכמת המהרש"ם מברזם על ספר ליקוטי הלכות של הח"ח שמזכיר שם מהרש"ם את ספר משנ"ב, למרות היותו רחוק מראד"ק הכיר אז בגדלותו של הח"ח ועומק חיבורו המשנה ברורה, והקריא רבינו את לשונו בהסכמתו שאין המשנה ברורה מלקט בעלמא אלא פוסק.

השמחה על שולחנו

בימי חול המועד מקיים רבינו שליט"א מצות ושמחת בחגך ומתרבה השמחה על שמחתו שמחת התורה המלווה אותו בכל ימות השנה, יושב רבינו בביתו בכל שנה ושנה בימי המועד וכמנהג ותיקין עולים תלמידיו הרבים להקביל פני רבם מידי שנה בשנה, רבינו יזכור את כל תלמידיו משנים קדמוניות, וביחוד חביבות מיוחדת ניכרת בראותו את החברות אשר זכו ללמוד עמו ברבות השנים, אותם יקבל רבינו בחיבה יתירה בהזכרו ימי לימודם ועמלם בתורה בצוותא והרי אמרו חז"ל שמתוך כך זוכרהו, רבינו מזכיר מיד כן הנה החברות הישן חברותא של סוגיות ערב ומעמד שלשתן, או החברותא של קדשים, והרי רק שלושים שנה עברו מאז למדו יחדיו, ופעם קיבל את פני חברותא מבוגר שבדאי עברו כבר שנים רבות מלימודם הרי למדנו סימן כ"א בחזו"א בצוותא, את כל הסוגיות והראשונים עד הס"ק האחרון, ואז שאל רבינו לפני כמה שנים זה ה' והחברותא עונה לפני 44 שנה אז עזבתי את הישיבה.

המבקרים הרבים מהם חפצים להשמייע קושיא טובה אולי פעם יהי' זה שאלה חדשה לרבינו שלא שמעה עדיין, מהם שיזכו לשמוע מרבינו מחיודי השופעים ושמוחים כנתינתם מסיני, גם ירבה רבינו לספר מעובדות הראשונים אשר הוא עשיר בהם ויעלה לימוד מדרכי רבותינו במילי' דשמיא ומילי' דבין אדם לרעהו.

ברכת האילנות בשביעית

מטו משמיה דמורינו הג' רבי דב לנדוי שליט"א שדן אם אפשר לברך ברכת האילנות על הנעבד דאמנום עדיין אין הפירות קדושים בקדושת שביעית אבל הפירות שיגדלו מוכח עבודה זו שעבדו בשביעית הרי גדלו באיסור וא"כ יל"ע אם אפשר לברך עליהם כספיקא דהרעק"א גבי ערלה עכ"ל. (מעשה חמוד ח"ב עמ' תריז)

בדיקת חמץ

רשימות דרך לימוד המ"א (סי' תל"ו ס"ק ט"ז) כתב: הלכתא רבתא למעשה. שלא לעזוב דירה בלא בדיקה בתוך ל' כשהבעלים אינו שומר תומ"צ. והיינו כגון ששכר דירה ממי שאינו שומר תומ"צ ושלמו ימי שכירותו תוך ל' יום קורם הפסח חייב לבדוק קודם שעזב.

[והנה אופן זה לכאורה דומה לעזוב דירת הגוי, שאם הגוי נכנס לשם לכו"ע הוא פטור אף תוך ל' [וגם אינו דומה למשכיר בית לחברו תוך ל' שהמשכיר חייב לבדוק אם אין השוכר בודק כדלעיל, שהרי הכא שאין הבית שלו, הוא מפקיר חמצו בלב שלם], אלא שדן זה נלמד מדברי המגן אברהם שכתב שהעזוב ביתו לישראל כל פטורו רק משום שהשני מבער במקומו אבל בלא זה אין הראשון פטור, ואף שמפקיר החמץ בלב שלם אין זה פטור, אלא אם כן השני מבער, והטעם, שכיון שישאר אחר זוכה בחמץ אין הפקדו סיבה לפטורו, באופן שכבר חל עליו חובת ביעור, ואינו דומה למפקיר חמצו לגוי].

בדיקה אחר פסח

בשו"ע סי' תל"ה איתא: "לא בדק בתוך הפסח יבדוק לאחר הפסח". ולכאורה פשוט דה"ה הנכנס אחר הפסח לדור בבית שגר בו חשוד על הבדיקה בימות הפסח דחייב לבדוק. וכן בקונה חפצים שאפשר שיש בהם חמץ והיו ברשות החשוד בפסח, וע"י.

למכור לאביו חמץ

הנה הגאון רבי דוב לנדוי שליט"א ראש ישיבת סלבודקה דן בכרי שיש לו בן גר אם יכולין למכור לו חמץ דהא קייל שמא ימות לזמן מרובה אמרינן שמא ימות האב בתוך הפסח ובנו הגר יירשנו דגר יורש את אביו הנכרי מדרבנן (קידושין יז).

היכ"ת שהאפר של החמץ שנשרף יהיה יותר חמור מהחמץ עצמו.

תשובת רבינו איתא במ"ב סי' תמו סקט"ו דפחמין ואפר של חמץ שנתערבו בער"פ אחר חצות בפחמין ואפר שאינם של חמץ אסור ליהנות מזה וזה לא מתבטל אפילו באלף משום שהאפר הזה הוא דבר שיש לו מתירין דאפשר להשהותו לאחר הפסח עכ"ל המ"ב. אולם חמץ שהתערב בהיתר מער"פ אחר חצות עד הלילה הוא מתבטל בהיתר כשאר איסורים מוכיח שחמץ הוא דבר שאין לו מתירין דגם אחר הפסח הוא אסור וזה רק בער"פ אחר חצות אבל בפסח עצמו חמץ לא מתבטל כלל כדאיתא בשו"ע סי' תמז ב.

האם אסור להניח תפילין בערב פסח מחצות

אין מניחין תפילין בשבת ויו"ט משום דתפילין הן אות ושבת ויו"ט הם עצמם אות וא"צ לאות של

תפילין וכדדרשין במנחות ל"ו ב'. ובתוס' שם כתבו דחז"ל נמי איכא אות, דבפסח אסור באכילת חמץ ובסוכות חייב בסוכה. ולפ"ז טעמא דחז"ל מ"מ פסח אין מניחין תפילין משום אות דאיסור אכילת חמץ, א"כ אף בערב פסח מוזמן איסור אכילת חמץ יהיה אסור בהנחת תפילין כחז"ל, ונפק"מ באונן שלא הניח בבוקר אם רשאי להניח אחר חצות. ויש לדון משעה חמישית דאסור באכילת חמץ מדרבנן מהו בהנחת תפילין, מי חשיב אות דאיסור אכילת חמץ מאותה שעה. או"ד דרק משעה שישית שאסור מדאורייתא, והכי מסתברא דכל שאיסורו רק מדרבנן לא חשיב אות לפטור מאות דתפילין. אמנם לא שמענו דין כזה שאסור בהנחת תפילין בערב הפסח, ואפשר שהטעם משום שאין יום שחציו אסור שנאמר שבחציו יש את אחר ופטורים מאות תפילין, ונפק"מ לדאורייתא.

הערות בפסח יחזקיהו

בסדר הקרבת הפסח (השלם) מובא קרא דדברי הימים (ב' ל' פסוק ט"ז) בפסח יחזקיהו דהנהנים זורקים את הדם מיד הלויים, ואמר רבינו דיש להקשות היאך שרי הולכה ע"י לוי, (כקושיית הגמ' יומא מ"ט א' אלא דשם הק' גבי ישראל שהולכו ולא על הלויים, וכמבואר ברש"י שם), ואמר רבינו דצ"ל שהלויים לא שימשו אלא מעשה איצטבא בעלמא. ושם פרק ל"ה פסוק י"א בפסח יאשיהו הלויים רק הפשיטו וזה ודאי כשר בלוי.

ועוד שאל רבינו למה לא הקריבו שם בפסח יאשיהו חגיגת י"ד לבן תימא, דכתיב התם ויבשלו הפסח באש כמשפט והקדשים בשלו בסירות ובדחים ובצלחות ויריצו לכל בני העם, ואילו חגיגת י"ד לא הוזכרה שהיא שלמים, וצריך לומר ת"י בעל בתי"ש שלא הי' להם די קורבנות ורק לצורך הפסח הספיק להם.

בדין שבידת עצם בפסח ע"י נכרי או קטן

בס"ד. לכבוד מורינו ורבינו הגאון הגדול שליט"א.

זכיתי שוב למכתבו ושם אנכי כמוצא שלל רב. ואמנם מסתפינא להוסיף לבוא בדברים, ואני לא נקראתי, וגם רווח לא שמתי, אבל לא אוכל להימנע במחשבה כי אולי המחותרת חתורה, כי מעות יש לי ושולחני אני צריך לרצות, ואם שגיתי אנא ידוניני לשואל שלא מדעת. פסחים (פ"ג א') תנן העצמות והגידים והגותר ישרפו, ופירש רש"י שלא יכול לשוּבן מפני שנאסרה בו שבירת העצם. וצ"ב דהא אפשר ע"י נכרי או קטן, ואף דאיכא איסור ספיה לקטן מ"מ מ"ע דפסח ידחה להאי איסורא דל"ה לאו שבמקדש כשבירת עצם, ואף דלא הוי בעידנא, דהא חזינן (פסחים פ"ה א') דלולי קרא היה איסור דשבירת עצם נדחה אף דלא הוי בעידנא (ותוס' שם ד"ה כשהוא הק' אמאי), וכ"ש שידחה נמי לאיסור דאמירה לנכרי דהעמידו דבריהם כלאו בעלמא שנדחה כה"ג (ויל"ע כתשו' הגרע"א סימן י"ג), ומה דאצטרך קרא שלא ידחה איסור דשבירת עצם כבר פירש הגרע"א (בת' תנינא סי' קל"ב) דמיירי כשאי אפשר ע"י נכרי או קטן.

המצפה לתשובתם הרמה, מקטני תלמידיו. יחיאל בויס והשיב רבינו: מוצש"ק פ' וירא תשס"ו למכובדי הנעלה הרה"ג ר' יחיאל בויס שליט"א

שוכט"ס. יקרתך הגיעתי במועדה וחפצתי להשיב בהקדם, אך שטפי מאורעות הזמנים מונעוני מוחפצי זה.

אשר הקשית דישרבו ע"י גוי, לב' יש לדון בזה משום טומאת היסט דגזרו עליהם כזבים [ויל"ד בפרטי הדין בזה (עי' רמב"ם משו"ט) ולע"כ]. = [מיהו אפשר דישרבו ע"י זריקת אבן על העצם דאי"ז היסט ולא מטמא - העתקה מגליון מנ"ח ט"ו י"א] מיהו יוכל ליקח גוי פחות מבן ט' [אם אך יוכל לשרבו עצמות].

לענין קטן, דנתי במק"א = [עי' גליון מנ"ח מוצ' ט' אי נימא דאפשר לקיים ע"י גוי וקטן (ואכ"מ) אי שרי לשרוף חמץ ע"י קטן בשבת וליתי עשה ולידחי ל"ת. ואי נימא דאית בזה ב' לאוין, לא תאכילום דהוא בכל אסורי תורה, ולאו דבנך ובתך דשבת, תלי' בההיא דנזיר מ"ח אי עשה דוחה ב' לאוין. ואי הוה בזה גם עשה, ע' מנ"ח מוסך השבת קרוב לסופו, ל"ש דאין עשה דוחה ל"ת ועשה. והנה בהגיע לחינוך יל"ד מדין חינוך בלאוין, וכן בנידון דשבירת עצם, ובפחות מזה בדרך כלל אינו יכול לשרבו עצמות. בברכה דוש"ת דוב לנדוי (זכרון יחזקאל אהרן)

פיט תרומה בקידוש דליל פסח

שמעתי בשם הג"ר דוב לנדוי שליט"א מראשי ישיבת כנסת ישראל סלבודקה כי נראה שיש מקור לפיוט תרומה הבדילנו שמוסיפים התימנים בקידוש לליל פסח ובו מפורט עניני יצ"מ, מדברי הירושלמי פ"י דערבי פסחים "אמרו להן בית הלל אילו ממתין עד קרות הגבר אדיין לא הגיעו לחצי גאולה היאך מזכירין גאולה ואדיין לא נגאלו והלא לא יצאו אלא בחצי היום שנאמר [שמות יב נא] ויהי בעצם היום הזה הוציא ה' את בני ישראל וגו'. אלא מוכיח שהתחיל במצוה אומר לו מורק. התיב רבי אבונא בר סחורא לא כבר הזכיר על הכוס".

ואין שום הוכחה ממה שאומרים זכר ליציאת מצרים, אלא כוונת הירושלמי היא כפי מנהג התימנים עכ"ד גם בהערות וציורים לחכם אחד שליט"א [והוא הוא] שנדפסו מקורבו בירושלם הוצאת מאורי אור איתא עלה בזה"ל לא כבר הזכיר על הכוס, אם הוה להו כנוסח רס"ג בקידוש דליל פסח וכן הוא בסידור אנשי תימן מותרין בפשיטות [את שיטת בית הלל] דמוזכר שם סיפור הגאולה שהיה בזמן זה ע"כ. (עולת יצחק סי' קמ"ח)

האם יוצאים בספיור יצ"מ בשומע כעונה

בס"ד כ"ח למב"י תשכ"ו אל הדרכה"ת הגאון מוה"ר חיים שליט"א רב שלו' וכט"ס אציע נא בזה קדם הדר"ג שליט"א כמה עיונים שנתעוררתי בהם לאחרונה ומאד אודנו אם יזכני בתשובתו הרמתה.

ד' שאג"א סי' י"ג ד"ה מ"מ כתב דלדעת בה"ג מי שיצא אינו מוציא במידי דאורייתא יעו"ש וק"ל מהמב' בבה"ג הל' פסח קרוב לסופו דמתבאר שם שאפשר להוציא אחרים ידי"ח סיפור יצ"מ בליל פסח יעו"ש ואע"ג דהוה מוה"ת.

מאד אודה להדרתו אם יואיל לזכותי בתשובתו דוש"ת ברב כבוד דב לנדוי

והשיב מו"ר הגר"ח קניבסקי זצ"ל:

ד ספור יצ"מ לאו משום שומע כעונה יוצא אלא השמיעה גופא בכלל הסיפור הוא ועדיף מהרהור.

תשובת הגר"ד:

כתב הדר"ג דסיפור יצי"מ לאו משום שזמנו כעונה יוצא אלא השמיעה בכלל הסיפור ועדיף מהרהור ואב המוספר לבנו גם הבן יוצא לכאן א"כ אמאי אמרי' פסחים קט"ז ב' דסומא אינו מוציא לראב"י כיון דפסטר מהגדה והוא טעם זה ל"ש אלא בענין שזמנו כעונה דיוצא באמירת העונה אבל אי יוצא בזה שזמנו סיפור יצי"מ מה מאיתנו יהלוק מי המוספר אי בר חיובא הוא או לא. ולענין בן ל"כ צריך האב גם לכיון להוציא במצות סיפור יצי"מ מלבד עצם הסיפור לקיום מצות והגדת לבן.

תשובת הגר"ח:

השומע מפי לאו בר חיובא כשומע מפי הקוף והו"ל כהרהור משא"כ בבר חיוב שהתורה אמרה והגדת לבן.

רחצה לפני יחזן

מי שאין לו יין לביל הסדר עושה קידוש על המצות ואוכלים מידי כדאיתא בשו"ע סי' תפג וכתב בה"ל ד"ה ובוזע שכיון שיש ענין של לחם עוני ומה דרכו של עני בפרוסה לכן יעשה את היחזן עוד לפני הקדש.

ויש להוסיף שכמוכן בכה"ג עושים גם את הרחצה לפני הקדש. ומו"ק הגר"ד לנדו הסתפק האם בכה"ג עושים את היחזן לפני רחצה או אחרי רחצה.

כיצד להגביה את המצה

הביא מו"ס סדר פסח כהלכתו משם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דנכון שאורח יגביה המצה וכן בני הגדולים וכן חתניו שאין סמוכין על שולחן אביהם כו' ע"ש. ולכאורה עדיף שיקנה בקנין יד דהוי דאורייתא דקנין הגבהה הוא רק מדברנו ונפק"מ שיהא כל המצה בתוך ידו דמה שיוצא חוץ לידו אינו קונה בקנין יד כמש"כ בת' רעק"א. ויש להסתפק אם צריך להגביה ג' טפחים מעל גבי השולחן או סגי גם במגביה מעט דאולי השולחן אינו חוצץ. ושמעתי מהגאון הגדול ר' דב לנדו שליט"א ר"מ סלבודקה דיש להוכיח זה מו"ד התו' הרא"ש בכתובות ל"א ע"א ד"ה הכא שכ' באו"ד כגון שהיה הכיס מונח על דבר שהוא גבוה שני טפחים וכיון שהגביהו טפח והוציאו מכנגד אותו דבר שהיה מונח עליו באת הקנייתה והעקירה כאחת כו' ע"ש והנה א"נ דהעיקר להגביה ג' טפחים מע"ג הקרקע ואין חפץ שמונח מע"ג הקרקע חוצץ, א"כ אחתי איסור גניבה קדים דמידי שהגביהו טפח קנאו דהדבר שהוא גבוה ב' טפחים אינו חוצץ ולגבי שבת לא מתחייב עד שיוציאו מכנגד אותו הדבר דלגבי שבת ודאי חפץ הקונה ע"ג הקרקע חוצץ כמבואר בתו' שבת ד' ע"א ד"ה והעבירה, ומוכח דגם לגבי קנין צריך ג' טפחים חלל דוקא, אך אמר דיש לדחות דכוננת הרא"ש שהגביה הכיס באלכסון באופן כזה שכשהוגבה החפץ טפח כבר לא היה מכנגד הדבר שגבוה כ' טפחים עכ"ד. (שו"ת רבבות אפרים ח"ח סי' תמ"ה)

שהתערבו החבילות מצות

דעת הפרי חדש מובא בשמיעתא שכאשר נשחטו בבית המטבחים שלש בהמות וחצי הבהמה האחת נשלח לאיטליזים ורק אז נתגלה שאחת הבהמות היתה טריפה החצי שפרש מותר מדין כל דפריש מרובא פריש והחצי הנוותר במשחטה אסור מדין קבוע אעפ"י ששניהם מאותה בהמה ושני הפסקים הללו סותרים זה את זה. לפי זה טוען הגאון הגדול ר' דב לנדו שליט"א מראשי ישיבת סלבודקה ת"ו

שאם אפו במאפית המצות שלש חבילות של מצה ושלחו חצי חבילה לבתים ואז התברר שאחת החבילות נאפתה שלא לשמה יהיה הדין שבחצי החבילה שפרש אפשר לצאת ידי חובת מצה לבלי הסדר ואילו בחצי שנשא במאפיה אי אפשר לצאת ידי חובה. כי האוכל מן הקבוע ספק אם יצא יד"ח ועליו להחמיר ולאכול שוב כזית מצה. עד כאן מוסכם. השאלה היא מה הדין במי שאכל לבלי הסדר כזית מצה מן הקבוע ואין באפשרותו לאכול באותו לילה כי אם מן החצי שפרש מאותה חבילה, האם נאמר שאין שום סיבה שיאכל עוד כזית מאותה חבילה כי ממה נפשך אם החצי שפרש הוא אכן מחבילה שנאפתה לשמה הרי מן החבילה הזו הוא כבר אכל, כך נקט באמת הגאון הנ"ל. אבל יתכן לומר שאעפ"י שמבחינת התיקון לא יתווסף שום תיקון באכילת מצה מן החצי שפרש מאותה חבילה מבחינת הפקודה עד שיאכל מן הפריש הוא לא יצא ורק כאשר יאכל ממה שפרש הוא יצא ידי חובה והבן. (תפוחי זהב ביצה ה, ב)

האם מותר לעשות ביום טוב פמוטים מתפוחי אדמה

כותב מו"ק הגר"י זלברשטיין שליט"א: שאלה העומד ביום טוב ורוצה להדליק נרות לכבוד היום, ובדרך כלל מדליק בפמוטים עם כוסיות, וביו"ט כשבא להדליק הנרות נשברו לו הכוסיות, ואין לו היכן להדליק את הנרות, עלה בדעתו רעיון לנקוב חור בתפוח אדמה, וכך יוכל לתחוב שם נר, ולהדליק שם את הנרות, האם מותר לעשות זאת ביום טוב?

תשובה לכאורה הדבר מותר, שהרי מבואר בביצה דף לג ע"ב 'אוכלי בהמה אין בהן משום תקון כלי', וכן פסק בשו"ע (סימן שכב ס"ד) שאין תיקון כלי באוכל, אפילו במאכל בהמה, ולכן מותר לעשות קיסם ממואכל בהמה לחצוץ שיניו.

ומו"ק מו"ק הגרי"ש אלישיב זצ"ל העירני, שאם יעשה מתפוחי אדמה, הרי ימואס וממילא שוב אינו מאכל ושוב אולי יהיה בו דין עשיית כלי.

השבתי למו"ק זצוק"ל שיתכן דברגע הראשון שתוחב את הנר אינו נמואס, ורק אח"כ כשמוטף עליו החלב וממילא אתיא. וכמו בפתילה שגם אח"כ נמואס.

ועל כל פנים אם יכניס בו נייר כסף בתוך התפוח אדמה לכאורה מותר, דבדוא לא נמואס.

אולם העירני הגאון רבי דוב לנדאו שליט"א, מהמבואר במשנ"ב (סימן תק ס"ק טו) שיש להחמיר שלא לעשות נקב בחתיכת האפיקומן כמין עיגול או משולש כמין דוד.

ביאור הדברים, שכתב בפמ"ג (שם א"א סק"ז) שאסור לעשות נקב באפיקומן, וטעמו שמבואר בביצה דף כח ע"א אסור לעשות בית יד בבשר. וברש"י כתב הטעם שהוא דרך חול, אולם הר"ן (דף טו ע"א) פירש שהאיסור משום שנראה כעושה כלי ביום טוב. ולכן גם אסר לעשות את הנקב באפיקומן, משום שעושה כלי ביום טוב.

אמנם במשנ"ב התייר לעשות נקב בחתיכת האפיקומן בפסח לתלותו אפילו עם סכין, ורק לעשות בו נקב עיגול או משולש כמין דוד כתב שיש להחמיר, והוסיף בשער הציון (ס"ק יט) שלכן מותר לעשות נקב באפיקומן, דבחול גם כן לא מנהג קבוע באפיקומן, ובפרט לפירוש רבנו חננאל דגם בבשר לא היה נקב בעלמא כי אם כמו בית יד ממש, בדוא שרי, ואף הר"ן שכתב הטעם גם כן מפני שהוא עושה כלי, והוא פירש בית יד נקב, אפשר נמי דכונתו כפירוש רבנו חננאל, או

אפשר דחתך בנקב כמין עיגול או משולש דבזה שייך שנראה כעושה כלי.

ולפי זה הקשה הגר"ד שהרי מבואר במשנ"ב שגם באוכלים שייך איסור עשיית כלי, ובאמת הערתו אינה על דבריו, אלא היא הערה בדברי הר"ן, למה אסר לעשות בית יד בבשר, והלא מבואר בגמרא להלן דף לג ע"ב שאין תיקון כלי באוכלין. (חשוך חמד - ביצה כח, א)

שכח יעלה ויבוא

במשנה ברורה (סימן תע"ז י"ג) הביא בשם האחרונים שיש לאכול אפיקומן על השובע, והיינו דבעי דומי' דפסח.

והנה ש' תוס' סוכה (כ"ז ע"א) שאין חיוב ברכת המזון רק ביום טוב ראשון, ובמנ"ח (מצוה י') הקשה הלא גם ביום טוב ראשון סגי בכובא דארעא, כמבואר בברכות (ל"ח ע"ב), וכובא דארעא אם לא קבע עליו אינו מברך ברכת המזון, ולפי זה יש לומר דצריך שובע לאפיקומן. וא"ש הא דברהמ"ז לבלי פסח חוזר אם שכח יעו"י, מיהו תלי' בטעמא דמועין שלש שאין חוזר.

ובמנ"ח שם כתב, שכיון שחייב לאכול כזית הרי זה אכילת קבע וחייב בברהמ"ז אף בכובא דארעא. ול"ד המנ"ח שכיון שהיו קבע הוא חייב בברהמ"ז יל"ע אי שרי ל' לכתחילה למיכל כובא דארעא ולא יהא לו בהמ"ז וממילא לא יהא כוס רביעי. ויל"ע בד' האחרונים [א"ה]. עי' מג"א ופ"ח סי' תפ"ג.

אי בעי שובע לאפיקומן יל"ד בעצה הנודעת של האב"נ (או"ח סי' שפ"א) דל"ש בדרך כלל.

אמאי מתחייב בברכת המזון

ידוע חידושו של הגרע"א [בשרת סי' א'] דנשים פטורות מלאכול פת ביו"ט מלבד ליל ראשון של פסח דחייבות לאכול כזית מצה וליל ראשון של סוכות שחייבות לאכול כזית פת שהוקש לפסח. ולפ"ז כתב הגרע"א דהזכרת יעו"י בסעודת יו"ט אינה לעיכובא בנשים מלבד לבלי א' דפסח וסוכות, דרק היכא שיש חיוב לאכול פת המחייב בברהמ"ז ההזכרה היא לעיכובא [כמבואר בס"י קפ"ח ס"ז].

ועולה מדברי הגרע"א שבבלי הסדר לא יתכן לצאת ידי חובת מצה בלא להתחייב בברהמ"ז. וצ"ע דמשכח"ל באופן שאכל חצי זית מצה וחצי זית מדבר שברכתו שהכל ובירך בורא נפשות על שניהם יחד ואח"כ אכל עוד חצי זית מצה בתוך כדי אכילת פרס, דיוצא יד"ח מצה, אולם אינו חייב בברהמ"ז לפ"ד החזו"א [בס"י ל"ד סק"ד] דברכת בנ"ר הוי הפסק [כמש"כ שם דאם בירך ברהמ"ז על כזית פת והשלים לכדי שביעה אינו מצטרף לחיוב דא', וחולק בזה ע"ד הביה"ל סוס"י קפ"ד].

אכן נראה דדברי החזו"א אמורים רק בנמלך, אבל אם דעתו מתחילה היתה להמשיך לאכול אין בברהמ"ז מופסקת בין האכילות. וראיה לזה ממש"כ החזו"א [סי' כ"ח סק"ב] דאם שתה לאחר ברהמ"ז להסוברים דלחיוב דא' בעינן שתיה והיה תאב לשותות ולא שתה, אזייתחייב מדא' בצירוף האכילה, וקשה דסותר לדבריו הנ"ל. ובע"כ לחלק דהתם דעתו לכן מעיקרא ול"ה נמלך.

עוד נראה דד' החזו"א היא רק לענין שביעה דבעי אכילה אחת ולזה הוי הברכה הפסק, אבל לענין שיעור כזית ל"ה הפסק ושפיר מצטרפים, וגם בנמלך יצטרפו לחיוב ברהמ"ז וברכת בנ"ר שבירך כבר פקעה למפרע והוי לבטלה, וכן אמר הגר"ד לנדו שליט"א.

ולפ"ז נראה דבכה"ג אסור לו לאכול הח"ז השני בתוכא"פ כדי שלא לאשוויי לברכתו לבטלה, אלא ימתין שיעור כא"פ ואז יאכל כזית מצה. (כתבי הגר"א גינחובסקי זצ"ל - בנתיבות ההלכה יו"ט)

מצות אכילה כל שבעה

אמור רבינו בשם החזו"א שאמור דמה שכתוב במעשה רב שהגר"א אמר שיש מצוה באכילת מצה כל שבעה, שלא יתכן שהגר"א אמר כן, ומושם שאין אנו יכולים ללמוד ולדרוש הלכות מתורה שבכתב, ורק חז"ל יכלו, ואמנם המושג"ב שכן הביא זאת סבר אחרת, וכן בחזקוני כתוב שיש מצוה באכילת מצה כל יום.

ודנו הלומדים לפי מש"כ במועשה רב בשם הגר"א דיש מצוה כל שבעה, אם האוכל מצה בשמיני לשם מצוה אם עובר על כל תוסף, וכל הנידון הוא אם יש מצוה קיומית כל שבעה, אבל בלא המצוה קיומית דמצוה כל שבעה הרי שמיני לא אגוד במצות מצה דיום ראשון וממילא לא דמי ליושב בסוכה בשמיני שמוצוה בכל יום מימי החג שישב בסוכה ואם מוסיף בשמיני ויושב הרי עבר בבל תוסף, ומיהו להראשונים דס"ל שעובר בבל תוסף בסוכה לאו דוקא בשמיני וא"צ אגיד בזמן המצוה ה"נ יתכן שיעבור בבל תוסף באכילת מצה בשמיני גם שלא לדברי הגר"א. והביאו דברשב"א בתשו' ח"ז סי' רצ"ה מבואר דיש בל תוסף באכילת מצה בשמיני, ואפשר דס"ל לרשב"א דלא בעי אגיד גבי לעבור בבל תוסף. ואמור רבינו דלכא' מסברא לא שייך בל תוסף כלל באכילה של מצה שהוא אכילה ככל האכילות לקיום הגוף ולא דמי למעשה מצוה דסוכה.

הלל שלם בחול המועד

הביא הגר"א בפינקל זצ"ל דהגר"ש אלישיב אמר לו לגבי קטן שהגדיל בחוה"מ פסח שיאמור למעשה רק חצי הלל ודלא כמטו משמ"י דהגר"ח יאמר הלל שלם. ושאלנו את ר"י סלבודקא הגאון רבי דב לנדו שליט"א וצייד ג"כ כהגר"ש שיאמור רק חצי הלל והוסיף הגר"ד לנדו ששמע מר"י בריסק הגר"ד סאלאוויצק זצ"ל שלא ידוע לו ד"ז בשם הגר"ח. וכנראה מקור השמועה הוא מונכדי הגר"ח בארה"ב עכ"ד. [ושוב ביררנו אצל הגר"ר משה מייזלמן שליט"א וסיפר שזקינו הגאון רבי משה הלוי סאלאוויצק זצ"ל בנו של מור' הגר"ח שמע מאביו שקטן שהגדיל בחוה"מ פסח וכן מי ששכח לומר הלל שלם ביו"ט דפסח, שיאמור הלל שלם בחול המועד].

חמץ שאחר הפסח

י"ל דאיסור חמץ שעבר עליו הפסח הוא רק בחמץ כזה שחייל בו דין החפצא, שהוא איה"נ ופקע ממנו דין ממוק. אבל אם לא חייל דין זה, אע"פ שבעליו עבר על לאו דבל יראה לא נאסר החמץ אחה"פ. ולכה"פ י"ל צד זה היכא דהי' הבעלים שוגג או אנוס בדבר, דאם גם לא הי' בחמץ דין החפצא שהוא איה"נ לא יהא בו דין חמץ שעבר עה"פ, וצ"ע. וא"כ היכא דהי' החמץ במקום א' והבעלים במקום אחר, יהא תלוי בנידון הנ"ל אם חל בו איסור הנאה או לא. [שו"ר שכתבו כן משמ"י דהגר"ר דוב לנדו שליט"א]. (הגר"ר שריאל רוזנברג שליט"א - קובץ היכלא ח"ג)

יום טוב

צורך שאינו בגוף המלאכה

בשער הציון (סי' תקנ"ד ס"ק ט"ו) הביא בשם אליה רבה שהביא מחלוקת אם מותר ליקח שמן מוהנר ביום טוב לצורך אכילה, והסברא לאסור לכאורה משום שאין לו תועלת מוגף הכיבוי רק שבע"כ כשרוצה ליטול את השמן לאוכלו נהיה בזה כיבוי, ובאמת באור זרוע (הלכות ערב שבת סי' כ"ח) כתב שנראה לו להתיר, אלא שדן לאסור משום שיכול לעשות מבעוד יום ולא הותר מלאכה שאפשר לעשותה מבעוד יום. וכיוצא בו מצינו בש"מ ביצה (כ"ג ע"א) שמוותר לגרד פצע אף שיצא דם אפילו לרבי יהודה שאוסר דבר שאינו מתכוון, והיינו מדין מתוך, ואף שאין לו צורך בהוצאת הדם מ"מ כיון שיש לו צורך בגירוד מותר. וצ"ע בדכותה.

הדלקת נר

ידועים דברי הנימוקי יוסף בב"ק (דף י"ע"א) שהמודליק נר מתייחס אליו כל רגע ורגע שהנר דולק מכוחו מדין אשו משום חציו, ואם כן לדבריו לא די שיהיה תועלת בחלק מהזמן שהנר דולק אלא צריך שכל רגע ורגע שדולק שנחשב שהוא מדליקו יהא בו תועלת, ולפי זה צ"ע אם מותר להדליק נר גדול שיש לו צורך שידלק רק כמה רגעים, (ועיין אגלי טל מלאכת זורע סק"ט שכתב כעין זה).

חולב

בביאור הלכה (סי' תק"ה) הביא דעת הרמב"ן שחולב הותר ביום טוב לצורך אוכל נפש, אלא שהחלב שנחלב אסור משום משקים שזבו או משום גולד, וכתב שם בשער הציון (ס"ק ב) שלאחר שאנו אוסרים את החלב גם עצם החליבה אסורה, שהרי אין בזה צורך אוכל נפש. ויש להקשות על שיטת הרמב"ן האין יפרש מה שאמרו ביבמות (דף קי"ח) שהתירו לגונח לינוק ביום טוב משום שזה מפרק כלאחר יד, ומה צריך לכך הלא על כרחך התירו לו לאכול את החלב, ושוב הלא אין בזה שום איסור לדעת הרמב"ן. [ובמלחמות עמוד על סוגיא זו, אך עדיין לא נתיישב קושיא זו].

ריצה

בביאור הלכה (סי' תקכ"ט ד"ה ולכבדו) מוכח שאסור לרוץ ביום טוב, שהרי מבואר שם שהפסוק של ממצוא חפצך ודבר דבר נדרש גם גבי יו"ט, וא"כ הלא הילוך למדים מזה קרא. [ועי' ע"ש ש"ז סי' ז].

מתנה

במשנ"ב (סי' ש"ו ס"ק ל"ג) כתב שאין נכון ליתן בשבת כלים במתנה לחתן הדורש. וראה שם בהגהות הגר"ב שהביא מהא שנתנו מתנה ביו"ט של סוכות, וכתב שבית מאיר סובר שרק במתנה הנקנית בק"ס אסור אבל אם נקנה במשיכה מותר, והגר"ב גופיה כתב שרק בשבת אסור אבל ביו"ט מותר משום שיש בזה שמחה והוי כצורך היום. ולמדנו שביו"ט לכו"ע מותר ליתן לחתן מתנה. ואת"ל דאסור, י"לע בבן א"י שנותן מתנה לבן חו"ל ביו"ט שני.

יום טוב שני

קידוש

יש לדון בקידושא רבא ביום טוב שני שחל להיות בשבת, אין בן ארץ ישראל יכול להוציא בן חו"ל, [ולענין הבדלה שמועתי בשם החזו"א דלאו שפיר דמי], דיתכן דבעי לזה בר חיובא באותה מצוה, דאין כאן ברכת הנהנין בעלמא (וממילא הוי קידוש) אלא ענין עשיית קידוש היום ע"י אמירת ברכה על היין [וכיוב"ז] לשם הקידוש, ועיין. [ולענין אם יוצאים השומעים בלא טעימה, מטו משמיה דהחזו"א דש"ד, משום דסגי באפשרות הטעימה ע"י הברכה, וצ"ל שאף שמן התורה אין איסור להנות בלא ברכה, מ"מ שייך ענין זה אף מוה"ת. ונודע בזה בשם הגר"י].

מוקצה

י"לע בבן חו"ל הנמצא בבית בן ארץ ישראל ביום טוב שני בארץ ישראל האם המועות הנמצאים שם חשובים מוקצה לגביו, או שכיון שהם ראויים לבן ארץ ישראל לשימוש אינם מוקצים, דומה למה שכתב מהגון אברהם (סי' תמו"ס"ק ג') שכמו בערב פסח שחל בשבת בשעה חמישית אינו מוקצה במקום שיש גוים משום שהוא ראוי לגוי, אולם בשער הציון (סי' ש"י ס"ק ר' כתב שמועות בשבת כבית הגוי הוו מוקצה, וצ"ב מ"ט הרי כל מה שמועות חשוב מוקצה הוא משום שעומדים למו"מ ואסור לישראל לעשות מו"מ בשבת וא"כ הרי בבית הגוי זה ראוי לגוי.

חול המועד

הוצאה

בביאור הלכה (סי' תקל"ד) כתב לדון להתיר מחמור בחול המועד משום שמקילים בזמן הזה שאין לנו רה"ר, וא"כ הכל נידון ככרמלית ואין לאסור זה בחול המועד. וי"לע אי טעמא משום שלא גזרו אדרבן [כהאי] בחול המועד, או דכה"ג סמכין אמג"א שאין מחמור בכרמלית, ולשון הביאור הלכה מורה כל"ק ואם כן גם למאי דמחמירין לאסור הוצאה יש להתיר בזמן הזה משום שהכל כרמלית.

נוסע מעיר לעיר מהו ליקח תפיליו שאין צריך להם אלא לאחר המועד, ולכא' לא גרע מכתבתן שהתירו.

תיקון מקדש

במשנה ברורה (סי' תקמ"א ס"ק ב') כתב שאין להתיר לתקן בחול המועד את הרשתות שצדים בהם דגים משום שאין זה דבר 'המכשירו לאכילה' כמו תנור וסכין, שהתנור מכשיר את הדבר ע"י האפיה והסכין ע"י השחיטה אבל הצידה אין זה תיקון בגוף הדבר. ולפי זה יש לדון בתיקון מקדש בחול המועד שיתכן שגם כן אינו נחשב למכשירי אוכל נפש שהרי אין זה מכשיר ומתקן את הדבר ורק שומרו עליו שלא יתקלקל בחום, וצ"ע.

קדש | קידוש בליל פסח

הגרע"א בשו"ע סי' תפ"ז הביא שאם אמר בתפילת הרגל את יום טוב מקרא קודש הזה ולא אמר את יום חג המצות הזה יצא. ועיי' משנ"ב סי' תרס"ח סק"ב שאם שינה ואמר רגל אחר לא יצא.

ויל"ע אם כדברי רע"א הדין הוא גם בקידוש, שאין צריך להזכיר את שם הרגל ודי לומר את יו"ט הזה. ויתכן שהוא תלוי אם מצות קידוש היא מצוה כללית להזכיר קדושת הרגל או היא מצוה פרטית לכל רגל להזכירו ולקדשו בכניסתו.

והנה נוסח רס"ג לקידוש ליל פסח חלוק משאר ימים טובים, והוא מרחיב בענין יציאת מצרים, וכן מנהג בני תימן. ויש למונהג זה מקור בירושלמי פרק ערבי פסחים [ה"ה] שאמרו בית שמאי שאינו אומר בצאת ישראל בכוס ראשון שעדיין אינו זמן יציאה, ושאלו עליהם הרי מזכירין יציאת מצרים על הכוס, ולנוסח הרגיל אינו מובן שאין הזכרה מיוחדת ליציאת מצרים בקידוש, ומשמע כנוסחת רס"ג [ואם יש לו מקור בירושלמי יתכן שהוא מעכב].

ולכאול' אם קידוש היא מצוה כללית שאינה מתייחסת לכל רגל לא היה ראוי לפרט ענין יציאת מצרים בקידוש ליל פסח, ומי"ז צ"ע למה רק בליל פסח פירשו ענינו של יום. ועיי' חת"ס בחידושי לפסחים [ק"ב ב' ד"ה ואמר רב יקנ"ה] שגם אם קידוש ביו"ט דרבנן מי"ז בליל פסח אפשר שהוא דאורייתא דכתב זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים. ולדבריו מבואר מאוד שצריך להזכיר בו ענין היציאה. ואין ללמוד מנכאן לגדר קידוש בעלמא. אבל דבריו מיוחדים, ויש לשאול לדבריו בניי שלא קידש בלילה שעושה קידוש היום בשחרית מדאורייתא, אם גם המצוה המיוחדת בפסח קיימת מדאורייתא בקידוש היום, אם שייך לומר בזה היום הזה אשר יצאתם.

וידחץ | ברכה בנטילה זו

שאלו האם אחד שנטל ידיים לכרפס ובטעות ברך ענט"י, אם עכשו אוכל כזית [לפי השיטות שנט"י לדבר שטיבולו במשקה היא באכילת כזית], האם מותרת את הברכה לבטלה, או"ד כיון שבזמן הנטילה לא חשב לטול את ידי לדבר המחייב ברכה לא חשיב נטילה הטעונה ברכה. אמר רבינו שליט"א, כל זמן שלא ברך בפ"ה"א על הכרפס פשיטא שיכול לתקן את הנטילה.

כרפס | מי מלח חשיבי משקה המחייב נט"י

שאלו איך טובלים את הכרפס במים שיש בהם מלח הרבה, הרי הטעם שנטולים ידיים לכרפס משום שדבר שטיבולו במשקה צריך נט"י, וכל זה הוא במשקה שראוי לשתיית כלב, אך במשקה שאינו ראוי לאכילת כלב לא נטולים ידיים ומי מלח לא ראוי לשתיית כלב כמבואר במג"א [ק"ס סק"ב] בשם תשו' הרדב"ז שמי הים אינם ראויים לשתיית כלב וצ"ע.

אמר רבינו שליט"א שכיון שעשוי אדם שלוגם לגימה קטנה מאלו חשיבי ראוי לאדם.

ידיחץ | שליחות בהפרשת חלה מבעל המים

אחד שאל האם צריך שליחות בהפרשת חלה מבעל המים, והשואל שאל שכתוב בתורה עייסתכם וא"כ נראה שהחייב חלה על הבצק ביחד עם המים, ואמר שהיה מעשה שבעל המים לא הסכים להפרשת חלה ויש לדון אם מעכב. אמר רבינו שליט"א שהיא שאלה גדולה ונידון ישר, ויש משמעות בזה בחזו"א בטהרות, והיה נראה שנטה שבעל המים אינו מ"ד.

מגיד | אם מי שחטפתו שינה והתעורר חוזר עליו

החייב סיפור יצ"מ

שאלו האם מי שגרם בליל הסדר ואח"כ שב והתעורר האם חזר עליו החובת סיפור יצ"מ משום שעכשו ער, או"ד שכיון שחטפתו שינה נפטר מהסיפור יצ"מ אף שחזר וקם.

והשואל רצה להוכיח מדברי האחרונים שכתבו שהטעם שלא ישתה משקין המשכרים כדי שיהיה לו כח לספר ביצ"מ כל הלילה עד שתחטפנו שינה, ומבואר בדבריהם שאחר שחטפתו שינה מותר לשתות משקין המשכרים, ומוכח מדבריו שאם חטפתו שינה ותתעורר אין חובת סיפור יצ"מ.

אך רבינו שליט"א דחה ואמר שאין הטעם משום הסיפור יצ"מ אלא כדי שישאר טעם מצה בפיו.

רחצה] אם נגיעה בכתבי הקדש בסעודה מחייבת נטילה יש להקשות סתירה בדברי המשנ"ב, שהביאור"ל [תע"ה ד"ה יטל ידין] הביא מהשבלי הלקט שאם ברור לו ששומר ידי הויטב ולא נגע בכתבי הקדש אינו צריך נטילה, מבואר בדבריו שאם נגע בכתב"ק צריך נטילה, וצ"ע שהביאור"ל בס"י קס"ד [ס"ב ד"ה לחזור] הסיק שאין צריך לחזור וליטול ידי אם נגע בכתב"ק, וצ"ע.

מוציא מצה | הקנאת המצות לאשה

סיפר רבינו שליט"א שפעם הגיע אליו אדם בליל הסדר בשעה מאוחרת, אותו אחד לגודל "דקדוק" הקנה את כל המצות לאשתו כדי שהיא תצא יד"ח, ושכח לשיר לעצמו מצות שלו, ומיילא נמצא שהוא לא יצא יד"ח, וכשזכר כבר לא נשאר לו מצות מצוה.

ואמר שבמקרה כזה הוא יותר גרוע מסתם אורח שלא הקנו לו, כיון שסתם בעה"ב שמארח דעתו להקנות לאורחיו, ולכן מהני אף אם אינו מקנה בפועל, אך כאן באותו מעשה שנתן לאשתו, ודאי שאינה יודעת שאמורה להקנות לו את המצות. ובשלמא באלמנה שעורכת סדר היא כבעה"ב שמארח, ושייך לומר שידעת שצריכה להקנות, אך אשתו שקבלה את המצות ממינו ודאי שאינה חושבת שצריכה להקנות לבעלה.

ואמר שאמר לאותו אחד שיקח מצה עכשו ויברך המוציא ויצא בזה יד"ח, והוסיף שאמר שיברך המוציא, ולא אמר לו לברך על אכילת מצה משום שאינו יודע אם צריך לברך על אכילת מצה, ולכן שיברך רק המוציא.

ושאלו שלכאול' אין לברך על אכילת מצה מחמת מה שכתבו הגרע"א והמקו"ח [סי' תנ"ד] שקונה בלעיסה בשינוי, ואמר רבינו שליט"א הטעם הזה היה חלק מהסיובת שאמרת' לו שלא לברך על אכילת מצה.

מרוד | מצות מבטלות זו את זו

מבואר [פסחים קט"ו.] שא"א לאכול מצה ומרוד ביחד, משום שמרוד דרבנן מבטל את המצות מצה דאורייתא. ויש נפ"מ גם בזמן הזה באכילת מרוד לבד אם אוכל מרוד של שביעית לשי' הרמב"ם [ס'המ"צ שכחת העשין] שיש מצוה לאכול פירות שביעית [החזו"א שביעית י"ד י' אומר שאין זו כונת הרמב"ם, אך כ"כ אחרונים נקטו ברמב"ם שיש בזה מצוה], וא"כ יהיה שייך מצות מבטלות זו את זו, והיינו מצוה חיובית בחיובית.

אמנם אין אכילת פירות שביעית מצוה חיובית אלא מצוה קיומית, וזה נידון אחר, האם גם במצוה קיומית אומרים מצות מבטלות זו את זו.

מזדך

קשה שאחד שאוכל מצה עם מרוד הרי אינו אוכל כזית מצומצם, וא"כ יתכן שיגמור את הכזית מרוד לפני שיגמור את הכזית מצה, ונמצא שהמרוד הנוסף על כזית שהוא רשות מבטל את המצה של המצה.

ואפשר לומר שכשאוכלים הרבה, מקיימים את המצוה בכל האכילה. זו סברה מחודשת, אך אם לא כן קשה כנ"ל איך מקיימים כזך, הרי סוף הכזית מצה נבלע ברשות של המרוד (ואף שהוא ספק ספיקא אולי השלים הכזית מצה קודם, וגם אם השלים את המרוד קודם אולי אכל מצה אחרי אכילת המרוד או בלעדיו. דוחק לומר שתמיד יוצאים במצוה דרך ספק ספיקא).

שולחן ערוך | תנאי האבני גז

אמר רבינו שליט"א שגם אם נקבל את כל דברי האבני"ז מצד משפטי התנאים, אכתי יש טענה אחרת, שהרי האבני"ז עצמו עשה תנאי קודם שאכל את הסעודה, וא"כ הכזית מצה לא נאכל על השובע, ואף שבדיעבד מהני גם אם לא אוכלו על השובע, לכתחילה צריך לאכול את הכזית על השובע, ואין האבני"ז עשה תנאי בצורה שאינה לכתחילה.

צפון | ברכה ראשונה ואחרונה בשתיית מים אחד אפיקומן

בתוס' ברכות מ"א ב' [ד"ה לאחר הסעודה] מבואר שכיון שאין אנו מושכים ידינו מן הפת עד לאחר בהמ"ז, ודעתנו לאכול פת כל שעה, לכן אין צריך לברך על כל מה שאוכלים בסוף הסעודה בין דברים הרגילים לבוא לאחר הסעודה ובין דברים שאינם רגילים.

וא"כ יש להעיר שאם שותים מים אחר אפיקומן יצטרכו לברך ברכה ראשונה ואחרונה שהרי אסור לאכול פת, אך יעוי' בתוס' רבינו יהודה בברכות שם [ד"ה לאחר] שכתב שמה שלא אוכלים מחמת מצוה ולא מחמת שאינו תאב לאכול פת אינו סיבה לחייב ברכה, יעוי' ש"ש וצ"ע.

ברך | שכח יעלה ויבוא בבהמ"ז בליל פסח

הפוסקים דנו בברכת המזון של ליל הפסח, אם מי שיצא כבר מוציא כעין ברכת המצות, כי הוא חייב לאכול מצה ולברך אחריה, כמו שנמצא בברכה ראשונה. עיי' במשנ"ב סי' תפ"ד [שעה"צ סק"ה]. ויש להעיר שגם אם חייב לאכול, אינו חייב לאכול אלא כזית, ולענין חובת ברכת המזון דאורייתא שהיא רק באכילה כדי שביעה, אינו בר חיובא, ואם נאמר שצריך שובע לאפיקומן דומיא דפסח, אתי שפיר.

ובזה יש להבין את שיטת תוס' בסוכה דף כ"ז א' שבכל יו"ט ששכח יעלה ויבא בברכת המזון אינו חזר, כי אינו חייב לאכול. מלבד בליל פסח וליל סוכות. וצריך ביאור שהרי שנינו בברכות דף ל"ח שאדם יוצא ידי חובת מצה בכובא דארעא, ואינה טעונה בהמ"ז. ואם כן אין כאן חובה להגיע לידי ברכת המזון. ולהמבואר אתי שפיר, שכיון שצריך לאכול כדי שביעה גם פת כזו צריכה ברכת המזון כמפורש בגמ' שם.

ואמנם הוא תלוי בטעם למה בברכת מעין שלש, כשלא הזכיר מעין המאודע אינו חזר. אם מפני שאין הזכרתה חובה [עיי' ב"י ר"ח י"ב], אתי שפיר. אבל אם מפני שאינו חייב לאכול [כמו שרמז המג"א שם י"ח], הרי מי שאכל כובא דארעא לחובת מצה היא אכילה של חובה ואם לא הזכיר של יו"ט חזר. ובעיקר הדבר עיי' במנ"ח מצוה י', שבלייל פסח מברך בהמ"ז גם על כזית כובא דארעא משום שהמצוה קובעת.

הלל | עינים להם ולא יראו

אחד שאל על מה שאומרים בהלל עינים להם ולא יראו, איזו משמעות יש לעינים שלא רואות.

רבינו שליט"א השיב, עובדי ע"ז הקדמונים סברו שיש בע"ז כח רוחני, וכשנפל דגון ונכרת ראשו אמרו הפלישתים שעבר כחו אל המפתן. ועשו לו עינים לקבוע לו כח בענין זה. אין לנו השגה בע"ז, אבל כשרואים את כל חומש דברים, את ספר יהושע, רואים שהיה בזה תוכן שלא ידוע לנו, האמונה בזה משכה מאוד. ועיי' בגמ' ע"ז מ"א.

נרצה

ח"ל הרב מליסא זצ"ל [רבינו בעל התיבות] בהקדמתו לפירושו לשיר השירים. כי כל התורה כולה וכל דברי הנביאים הוא רק לבוש ותוכו רצון אהבה מסותרת מרמזין על אורות העליונים אשר היו מושגים לנביאים וחכמים בעת ה' בנין הבית על תילו, ומיני אז שחרב בית אלקינו והחכמים נידלדלו אבדה החכמה והוצגנו על פשוטי התורה ריק'. ע"כ. וע"ש עוד. [העתקת רבינו בכריכת הני"ף שלו].

הודאה על קנייני נצח

קשר ייחודי ומיוחד היה לרבנו עם רעו וידידו הגאון הגדול רבי חיים שאול גריינימן זצוק"ל. על טיבו של קשר זה הוא סיפר פעם בעידן דחזוונא, כי כשלמד בישיבת 'ננסת ישראל-חברון, זכורה לו דמותו של רבי חיים שהיה אברך צעיר ולמד כל העת ללא הפוגה בבית מדרש בירושלים. והוא, בהיותו בחור צעיר, הלך לדבר עמו

בלימוד, ודיבר עמו רבות בעמקי הסוגיות, והוא הרשים בצורה בלתי רגילה, כשהוא נותן מושגים ייחודיים, כיצד כאברך צעיר הידע וההיקף שלו מחד, והבהירות והעיון שבו מאידך, הינם כאדם צעיר, אף שהיה הדבר לפני יותר משישים שנה, זה הרשים אותו בצורה בלתי רגילה, שנחרט בראשו, וכל ימיו גמל לו טובה על כך כהכרת הטוב.

עוד סיפר, שבתקופות האחרונה, כל פעם שראהו היה מתפעל מחדש, שהרי בשנים האחרונות הוא נחלש ונחלש, והיה זה מחזה שמים לראות אדם כה מקופל וסובל יסורים, ועם זאת הוא יושב על

תוס' ביבמות בעינו הרב כבחור צעיר, והיה הדבר מרגש עד מאד. וכשהזכיר על עצמו כל העת, זו להיטות נוראה, שמי שראה והתחזק מכך חב לו הכרת טובה מרובה על כך.

מכתבים ומשא ומתן

במשך השנים היה ביניהם קשר של תורה במשא ומתן של הלכה ובמכתבים, והבאנו בגליון 1 מ'מ על עניני ברכות, וכן בפר' תצוה הבאנו דברים שהיו ביניהם. ואי"ה נביא עוד בגליון פר' מטות מ'מ על עניני קבלה בלב.

ביקור רבנו בחוה"מ פסח - היאך קיימו טבילת ידים

רבינו מאלו שאינם יוצאים את בתייהם ברגל ועסוק בלימודו ובשומחת החג חציו לכם וחציו לד', מלבד אם מוסר שיעור חג, ובשנים קודמות ה' עורך גם ביקור חג מידי מועד בבית הגר"ח גריינימן זצ"ל, כמובן גם שם שוחחו בדברי תורה המשמחים, ונזדמן לידיו קצת מתוך המשא ומתן דנפיק מביניהו באחד המועדים לפני למעלה מעשור.

רבינו העלה את אשר הקשה המקדש דוד טהרות סימן מ"ה דיש לעיין על הרמב"ם בסדר עה"פ שכתב (ה"ו) ואח"כ מברך על נט"י ונטל ידיו שניה כ' ומברך המוציא כו' (ובהלכה ז') ואח"כ מברך על אכילת הזבח ואוכל בשר חגיגת י"ד ומברך על אכילת פסח ואוכל מגופו של פסח כו' ע"ש. ויש לעיין הא נטילה לא מהני לקדשים וצריך דוקא טבילה (חגיגה י"ח ב') ואמאי לא קאמר שקודם אכילת הזבח והפסח מטביל ידיו במקוה של מ' סאה. ותמוה וכי יש לכל אחד מקוה בביתו שיוכל להטביל ידיו קודם אכילת הפסח, והרי אף בסתם ידים איירי ולא דוקא בידים טמאות, וא"כ היאך מתקיים הדין דטבילת ידים. ושמא י"ל דבפסח לא תיקנו חז"ל טבילת ידים שלא להטריח לכל ישראל להצריכם טבילה, וממילא גם באכילת החגיגה הנאכלת עם הפסח נמי לא תיקנו, אף שהוא ככל שלמים.

[ובענין זה מספר הרב פכטהלט: לא אמנע מלספר את אשר הייתי עד לו בחג זה, כאשר ביקר הגר"ח אברהם גניחובסקי (שליט"א) מר"י טשעבין אצל הגר"ח דב לנדו שליט"א ר"י סלבוזקה, הקשה לו הגר"ח קושיא זו באומרו ששמע זאת בערב החג [כפה"ג מאחד שראה

הקושיא בקונטרס "והאר עינינו"] והוא נרעש מהקושיא כי לא ראה לזה מוצא. והוסיף ר' דב דגם לולא הרמב"ם הדבר קשה, וכי היה לכל אחד ליד ביתו מקוה של מ' סאה להטביל ידיו? ואמר עוד, דאם חז"ל בכוחם היו אומרים שעשו קולא מיוחדת בליל הסדר שלא להטריח את עם ישראל היה שפיר, אך אנו אין בכוחנו למר כזאת, ובענין הטרחה אמר הגר"ח דאולי אפ"ל שעשו המשכה לרביעית אי נימא דמועיל, אך עדיין ק' דברי הרמב"ם, ע"כ. [הערת הגר"ח א.א.ז. אכן בחפירות שבעיר העתיקה

הספר בשעת אשכנזיה ררב

בירושלים התגלו דירות מזמן המקדש ובכל דירה היה מקוה, דבזמננו שמרו על טהרה]. (קו' והאר עינינו).

הנה אמנם חודש ניסן הוא כעת ואין מספידין בו, אבל לומר דברי שבח בפניו, על גברא רבא נעלה מאד כמורנו ורבנו, מעמיד ומורה תורה בדורנו, לימודה, הוראתה, וקיומה, וסגולות אורחותיה, בהפלטת לימודו ועיונו, יראתו, צדקותו, וחסידותו, ושאר מילי דמיטב, שרבים המה, סבורני שהחובה של כבוד התורה ולומדיה, בעיקר בדורנו זה, לשאת דברים בשבחו, ושבח מעשיו הנפלאים, בלוותינו אותו לבית עולמו.

הדבר היסודי שראינו במורנו ורבנו הגאון והחסיד רבי חיים שאול גריינימן זצלה"ה הוא לימוד התורה ללא הרף בכל מורשי אובנתא דליבא, בעומק העיון, חודר ומקיף, במסירת כל הכוחות,

עד לכלות כל הכוחות, בעומקא דשמענותא, במיצוי כל סעיפיה, צדדיה, ומהלכיה, עד לתכלית מסקנת הדברים, ביורם, והבהרתם, לכללותיהם ופרטותיהם, והעולה עפ"י לדינא, היא הדרך שקיבל מרבו המובהק רבינו הגדול מאור-עינינו החזו"א זצ"ל, דרך עמוקה ונפלאה שנדרש עמל רב להשיגה ולכוון הלימוד על פיה, זו הדרך שלימדנו הנחילנו והורישנו מרנא ורבנא החזו"א זצ"ל.

ובדרך זו למד כל ימותיו, למד ולימד, וכן הורה לרבים, וכאשר קיבל גם בזה מרבו רבינו הגדול זצ"ל, ויעידו ספריו הרבים העמוקים, והרחבים, במרבית מקצועות התורה, על גודל עומק עיונו והפלטת תוקף לימודו, וככל הנ"ל.

ומה רבה היתה צדקותו, חסידותו ויראתו, בכל מעשיו, וכמה נפלאים היו מעשיו בחסד ובצדקה בעצה ובתושי' וכאשר ידוע לכל יודעיו ומכיריו, ואף לרחוקים שנתקברו ונתבשמו, בהתקרבם אליו, מכל הליכותיו בתורה ויראה וגמ"ח בפרט ובכלל. ואם נבוא לספר כל עניני זכות הרבים בכל השטחים שעברו תחת ידו ביסוד ישיבות, כולל אברכים, יסוד עשרות עשרות מתיבתות, ומוסדות חינוך, יסוד מפעלי עזר לקיבוץ רחוקים, ועוד ועוד, בליווי קיומם, והמשכיותם, במשך כל השנים, ומכל הבחינות, בעצה, בתושי', ובהכוונה, ובנשיאת עול החזקתם, הרי ידו הדברים מלספרם, ומלתאר פרטיהם, מהם מעשים חובקי עולם, מפלאי לבבות, ומעוררי לבבות.

ובכלל כן בפרט, כמה וכמה, נעזרו ונושעו מחסדיו הרבים ועצותיו המחכימות, הנודעות לשם, בכל שטחי החיים, מחוכמתא רבתא שנחנך בה עד להפליא.

זאת ועוד, רבים רבים מבינינו, מהם ת"ח ומופלגי תורה, הלכו לאורו, וקבעו דרכם ע"פ הכוונתו והוראותיו, בכל מהלכי חייהם, בתורה, לימודה, קיום מצוותיה, לאשודן ודקדוקן, והליכה בנתיבותיה, הם וכל אשר להם בביתם ובבית תלמוך, ולכל שומעי ליקחם.

וזכה מורנו שכל צאצאיו והנולים עליהם, בני וחתיני הרבנים הגאונים ידועי השם שליט"א, וכל יוצאי חלציהם, הם ממשיכי דרכו בתורה וביראה והליכה בדרכי מישרים לתהילה ותפארת ככל אשר הורם ואילפם אביהם, רבם ומורה דרכיהם.

ונסיים בדברי הגמרא ע"ז ל"ב, דרש רב נחמן בר' דרב חסדא מאי דכתיב לריח שמניך טובים, למה ת"ח דומה לצלוחית של פליטון, מגולה ריחה נודף, מכוסה אין ריחה נודף, ולא עוד אלא דברים שמכוסים ממנו מתגלגל לו שנאמר עלמות אהובך, קרי ב' עלומות, וכו'.

ומבאר המהר"י מינץ בדרשותיו דרוש ו' בהספדו על הרמ"א, ת"ח המפרסם חיבוריו ומעמיד תלמידים רבים, חכמותיו בחוץ תרונה, דומה לכוס של פליטון מגולה שריחו נודף למרחקים, אחר כך אומרת שם הגמרא, ולא עוד אלא שנעלמות מתגלגל לו, ופירשו בתוס' שבני אדם מגלגל לו ריחן לפי שנהנים ממנו עצה ותושי' כמו שמפרש במסכת אבות פ"ו מ"א (כל הלומד תורה לשמה וכו').

המקום ינחם את הרבנית האלמנה תחי', ואת כל הבנים והצאצאים ברוכי-השם, ואת כולנו, שחסינו בצילו, ושאבנו ממימי חכמתו ויראתו, ובלע וכו'.

והריני מקריא מן הצוואה:

תחילה אבקש ללמוד ולהתפלל בתפילת אנה (סוף המשניות) או בנוסח אחר למחילה ולסליחה ולכפרה, ולתקן את אשר עויתי וכל המרבה בזה יתברך ממקור הברכות.

ואפי' בשעת אנינות מותרים בתפילה דרך בקשה, ובקשתי זו שטוחה לכם ולכל מאן דרחים לן. ואנא תתיחסו לבקשה זו כאילו הנני עומד ומתחנן ומבקשכם כי לב יודע מרת נפשו וכתוב ונהמת באחריתך וגו'.

ובכלות השבעה נשא רבינו דברי הספר

הרבה דברים נאמרו באשכבתא דרבי מורנו ורבנו הרב זללה"ה, בשבח גדלותו, בתורה, בעמקות לימודה, ובהרבתה לאחרים בע"פ ובכתב, בחסידותו, וברום מעשיו הנפלאים בכל מילי דמיטב בפרט ובכלל, נאמרו, ועוד יאמרו, כהנה וכהנה, דברים מפליאים, מעוררי לבבות ומאלפי בינה.

אך יש עוד דברים אשר בשרשם אמנם קשורים המה למילי דהספדא, אך כיוון נתיבם בעיקרם הוא העומד לפנינו להבא, להתחזק ולחזק ולהמשיך בכל אשר קיבלנו ממורנו ורבנו בעודו עמנו בחיים חיותו וכל אורח חייו, חיי תורה לאמיתם, לימודה, וקיומה, הליכה בדרכיה, והתעלות בדרכי סגולתם, וכל הקשור ונילוה עמם, אשר כה רב חפצנו להמשיך בהם, תלוי בהמשך הדרך שהלכנו בה עד כה בצלו ולאורו של מורנו וע"פ הכוונתו בכל מערכי חייו בפרט ובכלל, וגם החיזוק וההתחזקות בזה מכלל מילי דהספדא שנתחייבנו בהם ליקרא דחי ומיתי, והזהרנו מלהתעצל בהם.

ואפתח בדברי הקדמון ר' יצחק עראמה בספר העקידה בפירושו ע"ד מיוחדת (מלבד

פשוטם של דברים) את דברי הגמרא בב"מ פ"ו א'

בהאמור שם בענין הספידא שהספידו את רבה, ואמר שם, אחר שהגמרא מספרת שלא ה' ידוע לחכמים היכן הוא רבה ונודעה להם פטירתו ע"י פיתקא דנפל מרקיעא בפומבדיתא, דאביי ורבא וכולהו רבנן נפקו לאיעסוקי בי, ולא הוו ידעי דוכתי, אזלו לאגמא, חזו צפרי דמטללי וקיימי [ופרש"י עושים צל בכנפיהם], אמרי שמע מינה הוה, ספדוהו תלתא יומין ותלתא לילואתא, ואחר שנפלה עוד פתקא מרקיעא, אומרת הגמרא שספדוהו שבעה יומין, ונפלה עוד פיתקא לכו לבתיכם לשלום.

וכתב על זה בעל העקידה (שער נ"ט), אחר אריכות

ביאור ענין ההספדים, ולזה הראוי שיובן מענין רבה בר נחמני שהם היו מחפשים אחר מקום מדרגתו, להזכיר שבחיו, ולהספידו בקילוסיו הראויים, ולזה אמרו שראו צפרי דעבדי טולא עילוי, והוא שהשקיפו לכבדו ולקלסו בבחינת המון התלמידים שהיו מתקבצים אליו לשמוע מפיו תלמוד, ולפי שגזרו בדעתן שהוא עיקר שלמותו, ושם מקום מדרגתו, ספדוהו תלתא יומין ותלתא לילואתא, וביקשו לפרוש, כי חשבו שישפיק זה להם, כי הוא הזמן המיוחד לזה כנזכר, אמנם הקפידו מן השמים וכו' כי איך יתכן שלא ישלמו עליו הענין השני (וביאר שם למעלה מה שהיו התלמידים מקבלים ממנו דעה והשכל בתיקון מידותיהם ויושר מעשיהם אשר תיקנה אותם תורה להשלים החיים המדיניים, כך מכנים הקדמונים מעשים דבין אדם לחבירו בפרט ובכלל, שעל זה נאמר ועולם חסד יבנה, ע"כ).

ובמד' שניתן להוסיף בזה ע"ד הנ"ל שהציפורים האלה, שמורים לנו על התלמידים, שנתקבצו יחד אחר פטירתו של רבה למקום הימצאו ולא נפרדו זמ"ז, יש לנו להשכיל בינה, שלמרות שרבה רבם נפטר עדיין גוף אחד המה והם רוצים להישאר כך ולהמשיך התלכדותם מסביב למה שלמדו וקיבלו מרבה בין בתורה בין בשאר מעשים ובכל נתיבות תהלוכותיהם.

הדבר נוגע מאד אלינו, ובעיקר לצעירי בני התורה וגם לאלו שאינם צעירים, שחפצנו ומגמתנו, להמשיך במורשת הגדולה בתורה, ביראה, בקיום המצוות בדקדוקם, ובכל נתיבות החיים, לא להיפרד זמ"ז אלא כאמור להמשיך בהתאחדותנו ובהליכתנו בנתיבות התורה והיראה ושאר מילי דמיטב ובכל דרכי החיים לכל פרטי תהלוכותיהם, אשר כולם על בסיס התורה והיראה.

ויאמר בזה רברים ברויים לצעירי בני התורה, שחסו בצלו של מורנו ורבנו הרב וגם לאלה שאינם צעירים, המשיכו בהתלכדותם, אל תרתעו ואל יירך לבבכם, ואל תזורו אחור.

מורנו ורבנו ז"ל השאיר אחריו ממשיכי דרכו בכל מילי המיטב, בנין וחתנים ותלמידים מופלגי תורה ואנשי בינה ודעת, וכידוע לכולכם, התקבצו והתלכדו סביבם ומימי המעין ששאבו הם מלא חפנים בעודו בחיים חיותו, תשתו להבא גם אתם, והשם יהא בסעדם ובסעדם לטוב לכם ולכל ההולכים בנתיבות שלימדכם ואילפכם להלכה ולמעשה, ללמוד תורה"ק בעומק ובעיון, ולקיים מצוותיו ית' לאשורן, ולפלס את מהלך החיים ופתרון הבעיות המתחדשות ובאות בדרך הסלולה אשר צעדתם בה עד כה.

ואסיים בדבריי הנשגבים של רבינו הגדול החזו"א אודות מעלת האיש שזוכה לידיעת התורה.

וז"ל, ואמנם האיש הזוכה לידיעת התורה [ר"ל שהשכל הניתן בנפש כגרעין בגומת השדה התאחד עם החכמה והיו לבשר אחד], הוא הולך בין אנשים, ונדמה לאדם הרואה לעיניים כבן אדם, אבל! באמת הוא מלאך הגר עם בני תמותה, וחי חיי אצילות, ומרומם על כל ברכה ותהילה, ע"כ לשון קדשו.

הש"י יזכנו וכלנו להתעלות בנתיבות הקודש המביאים לשלימות הנשגבה הזו אשר אשרי לו למי שזכה בה ואשרי דורו שחיו הם להם למופת ולמגדל אור.

ובכלות י"ב חודש נשא רבינו דברי הספר

בגמ' קידושין י"ג א' אמרו, כי נח נפש' דרב אסי עיילו רבנן לנקטינהו לשמעתיה. ופרש"י נתקבצו לבהמ"ד ואמרו, כל ששמע שמועה חדשה מפיו יאמרנה באזני חבריו, כדי שלא ישתכחו. ע"כ.

הנה כבר חלפו יותר מ"א חדשים מאז נסתלק מאתנו מורנו ורבנו זכרוננו לברכה לחיי העולם הבא, ואנו חשים יום יום, אפשר לומר כמעט בכל צעד ושעל מדרכי חייו,

כל אחד לפי מצבו, את ההעדר הגדול שנעדרנו בהילקחו מאתנו, וזאת בכל הענינים בתורה ולימודה, במצוות, ודקדוק אמיתת קיומן, עצה ותושיה, בהירות ההשקפה בכל דרכי ומאורעות החיים בפרט ובכלל, והעשי' המתבקשת ונדרשת לפיהן, ועוד, ועוד.

ואט אט, המשך מצב זה, בלא חיזוק והתחזקות, עלול לגרום חלילה לרפיון, ויתרה מזו, לשכחת יושר הדרך לאמיתתה, עיקריה ויסודותיה, ועל כן החובה להתלכד יחדיו להתחזק ולחזק את זה זה, ולהמשיך בדרך הסלולה, מבלי פנות לצדדים, לא להאי גיסא, ולא להאי גיסא, וכל אשר למדנו וראינו יהי' נר

לרגלנו, בכל תהלוכותינו וארחות חייו, והשם יהי' בעזרתו.

והנני להקריא בזה מכתב חיזוק מאד מעורר ממכתבי התעוררות של מורנו ורבנו שנדפסו, שתוכן ענינו נוגע לכולנו, להתחזק ולשמוח בחלקנו. אשרנו שזכינו לשבת באהלי תורה, ולהגות ולהתיגע בלימודה כל ימינו. אחת שאלתי מאת השם, אותה אבקש, שבתי בבית השם כל ימי חיי, לחזות בנועם השם ולבקר בהיכלו.

זה לשון המכתב: והנה היחידים השרידים אשר זכו לערוך את החיים בסוד האמת, וגם הגיעו לנועם צוף תורה"ק, מן הראוי ששמחת עולם יהא מנת חלקם, ונעימות נצח ברגשותיהם, אך בהיות תכלית העולם מלחמת היצרים, לכן ניתן כח ביד היצר, ולפעמים גם להעצב כאשר בזה תקל מלחמתו, כי שברון רוח ימנע מלעסוק בטוב ומלקיים חובת האדם בעולמו, ולכן חובה כפולה ומכופלת להלחם במצבי הרוח הקודרים, ולהפוך המספד למחול, ולאזור שמחת גיל אין קץ באשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו, עכ"ל המכתב, המאלף המעורר והמרעש מאד.

ואסיים בדבריי החפץ חיים בספר שם עולם על הפסוק אחת שאלתי וכו'.

אמר דוד המלך ע"ה, שאצלי לא כן הדבר, (כמו אצל אנשים אחרים שמשתנות בקשותיהם לפי השתנות מצבם), כי רועה צאן הייתי לאבי במדרגה שפלה, וכמ"ש בויקחני ממכלאת צאן וגו', ובקשתי אז לפני הש"י בקשה אחת, והנה עתה שנתעליתי במעלה רמה מאד, שנעשיתי מלך על כל ישראל, ואעפ"כ, לא אבקש רק אותה הבקשה בעצמה, ולא יותר וכו', ומה היא הבקשה שבקשתי אז, שבתי בבית השם כל ימי חיי, והיינו שאלמד כל ימי תורה, ודבר זה לבד אבקש גם עתה וכו'. ויעו"ש עוד בכל דבריי הקדושים בביאור המשך הדברים בפסוק.

ה' יזכינו להיות כן חלקנו כל ימינו, אמן כן יהי רצון.

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א פסח תשפ"ד (26)

מהות ענין קרבן פסח

והל"ל 'לאחותו' בפתח למ"ד (כלומר שהאל"ף נבלעת ואין מבטאים אותה, והיא בחטף פתח, עיין בפרשת אמור (ויקרא כא) ורומז בזה לדבר המאחה, היפך מכרת. ועי' במדרש חזית עה"פ 'פתחי לי אחותי – אלו שתי מצוות שמאחן בין ישראל לאביהם, ואלו הן פסח ומילה' עכ"ל הזהב.

נמצינו למדים מכאן יסוד גדול מאד, שמצות פסח ומצות מילה, הן שתי מצוות מיוחדות לעצמן משאר מצוות התורה במה שהן ה'מאחות' את ישראל לאביהם שבשמים, וכמו שנאמר במדרש (ילקוט בא רמז רצה): 'מפני מה הקדים הכתוב לקיחתו של פסח קודם לשחיטתו ד' ימים, היה ר' מתניא בן חרש אומר הרי הוא אומר 'ואעבור עליך ואראך וגו' (זכריה טז), הגיע שבועה שנשבע הקב"ה לאברהם אבינו שהוא גואל את בניו, ולא היו בידם מצוות שיתעסקו בהן כדי שיגאלו, שנא' שדים נכונו ושערך צמח ואת ערום ועריה (שם) – עריה מן המצוות, ונתן להן הקב"ה שתי מצוות, מצות פסח ומצות מילה, שיתעסקו בהן כדי שיגאלו' ע"כ, ובכתבי האר"י עה"פ שם 'ואעבר עליך ואראך מתבוססת בדמיון ואמר לך בדמיון חיי ואמר לך בדמיון חיי', שכל החיות מונחת בתוך ה'בדמיון' – בדם פסח ומילה.

ונראה לומר בזה, דהנה בתורה נאמרו ל"ו כריתות, ומתוכן ב' מצוות עשה פסח ומילה, וחזן מכאן לא מצינו בשום מקום עונש על מצות עשה, ומצינו בגמ' מנחות מא א' שנתפלא רב קטינא ושאל את המלאך וכי ענשיתו אעשה? וא"ל בזמן דאיכא ריתחא ענשינן ע"ש, ומ"מ גם בעידנא דריתחא דענשינן אבל אין עונש מיוחד על ביטול עשה. ונראה להבין מזה, שגם הכרת של פסח ומילה אינו עונש, אלא הוא מציאות של כרת, כיון שחסר כאן את עצם האיחוי שבין ישראל לאביהם שבשמים שהוא נעשה רק על ידי שתי מצוות אלו. כמה נפלאים ומתוקים הדברים בס"ד.

לפ"ז מובן מש"כ רש"י עה"פ 'וכי יגור אתכם גר ועשה פסח לה' (במדבר ט'): 'יכול כל המתגיר יעשה פסח מיד, ת"ל חקה אחת וגו'. ולכאורה, מהיכי תיתי הו"א זו, ולהמת' נראה שקרבן פסח יהיה חלק מתהליך הגירות? אך לפי דברים אלו מובן, שהי' אפשר חומר שקרבן פסח הוא חלק יסודי מתהליך הגיור כמו מצות מילה, כיון שצריך לעשות איחוי בינו לבין הקב"ה, שזה אפשר רק ע"י ב' מצוות אלו, וכמו שא"א להתגיר בלא מילה ה"נ יוצרך גם לעשות פסח מיד כדי להתאחות עם הקב"ה, וע"ז הוצרכנו למיעוט מיוחד מקרא דחוקה אחת.

כעת נחזור לד' רבנו מאיר שמחה זצ"ל על דין גירות מחודש שהוצרכו לו כלל ישראל לאחר מעשה דשיטים. הרי ביארנו שמהותו של החטא היה 'ויצמד ישראל לבעל פעור'. ובפ'

בשעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צרים ושוב מל את בני ישראל שנית (הפטרה ליום א' של פסח)

כ' המשך חכמה (במדבר כה) וז"ל: ודע דאחרי מעשה דשטים [דלפי המדרש נגזר עליהם לירותם בארצות] היה להם אחרי זה דין גירות חדש, והיו צריכים מילה [שמלן יהושע], וטבילה, והרצאת דמים זה היה הפסח. וז"ש בגמ' פרק הערל (יבמות עא) מלו וטבלו ועשו פסחיהם בטוהרה, וכמו גר, והם יצאו בפסח כמו במתן תורה שהקריבו שלמים (שמות כד) עכ"ל, ודבריו מופלאים דלא מצינו שמי שעבר על גילוי עריות או שעבד ע"ז שיצטרך גירות, שהרי ישראל אע"פ שחטאו ישראל הם (סנהדרין מד א').

ואמנם לשון הפס' (במדבר כה) 'וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב. ותקראן לעם לזבחי אלהיהן ויאכל העם וישתחוו לאלהיהן. ויצמד ישראל לבעל פעור ויחר אף ה' בישראל', ונר' דמצינו כאן ג' עבירות, א' ויחל העם לזנות אל בנות מואב, ב' וישתחוו לאלהיהן, ג' ויצמד ישראל לבעל פעור, וזו השלישית עולה על כולנה, וע"ז חרה אף ה' בישראל.

ונבאר מעט ענין 'ויצמד', הנה ידוע שרק המלאכים נקראים 'עומדים' (זכריה ג') כיון שהם נמצאים כל הזמן באותה דרגה, אך האדם בן אנוש נקרא 'הולך', לעולם אינו עומד באותה דרגה ובטבעו כל ימיו הוא נפעל בתהליך של שינוי, או עליה בהר' או ירידה ר"ל. גם בשעת מכשול וחטא, ואף מהחמורות ביותר, בכ"ז אפשר לדון את מצבו של החוטא שהוא נתקל במצב זמני של ירידה, אך לשון 'ויצמד ישראל לבעל פעור' מורה על ירידה בקביעות, ולכן 'ויחר אף ה' בישראל'.

וכעת אני רוצה ללמד אתכם יסוד נפלא ששוה כל הון דעלמא, הוא נתגלה לי בס"ד לפני עשרות שנים, ומאז, כל פעם שדרשתי אותו ברבים, באו אלי אח"כ בני תורה מופלאים ואמרו לי בהתרגשות שפתחתי להם פיתחא להאי פרשתא של מהות מצות קרבן פסח, ה' יזכנו במהרה לקיימו כהלכתו.

בגמ' ברכות ד"ט ב': 'ולאחותו' מה ת"ל, הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יחזור ויטמא, אמרת לא יטמא. יכול כשם שאינו מטמא להם כך אינו מטמא למת מצוה, ת"ל 'ולאחותו', לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה, ע"כ ל' הש"ס. ואמנם הגמ' לומדת דין זה מהיתור של תיבת 'ולאחותו', אך מצאתי בזה ביאור נפלא מהגאון רבי אלעזר משה הורביץ זצ"ל הגאב"ד דפינסק שהוציא לימוד זה מלשון הפסוק, וז"ל: 'מרומז בקרא ענין פסח ומילה דבהעדרו איכא כרת, משינוי ניקוד 'ולאחותו' בפת"ח אל"ף

ואתחנן מפורש בל' הכתוב 'כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו ה"א מקרבך, ואתם הדבקים בה"א חיים כולכם היום', מעשה דשטים הי' מה שנפרדו מהקב"ה ונצמדו לבעל פעור, ואמנם מצינו במדרש (ילקוט תהלים רמז תתסד) שלא הי' זה דיבוק מוחלט בדרגה של 'ואתם הדבקים בה"א' אלא רק כצמידים ע"י אשה, אך עדיין היה כאן מצב של 'ויצמד'. מעתה מובן היטב, שכדי לתקן מצב זה, הי' כלל ישראל נצרך להתאחות מחדש עם הקב"ה, ולצורך זה היו צריכים שוב לדם מילה ודם פסח, כי שתי מצוות אלו מאחות בין ישראל לבין הקב"ה. ויש להביא כאן ל' הנביא (מזכ"ו) 'עמי זכר נא מה יעץ בלך מלך מואב ומה ענה אתו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען דעת צדקות ה', ואינו מובן מאי שייטא דגלגל אצל עצת בלעם, והביאור כיון שעצת בלעם הי' כדי להפריד את כלל ישראל מהקב"ה, וממעשה דשטים המתינו עד הגלגל להתאחות מחדש עם אביהם שבשמים, והקב"ה ברוב צדקותיו ריחם עליהם ונהג איתם לפני משורת הדין.

אם מתבוננים במצב הדור כיום, רואים אנו דבר נורא. גם בדורות קודמים היו יהודים שנכשלו בחטאים, אבל היו אלו מקרים של נפילה בידי היצה"ר, וע"ד כלל כל חוטא הי' אומר 'ולואי שלא יראני אדם'. אפי' אצל אומות העולם היו חטאים שנתביישו בהם, אבל אף אחד מזרע ישראל כלל לא נחשד על כך. אך כיום בעוה"ר נהיה מצב ר"ל של 'ויצמד ישראל לבעל פעור'. לא זו

בלבד שהרחוב ל"ע מלא ביהודים הקשורים ודבוקים בחיי חטא והפקרות, אלא שגם בין ראשי השלטון הכפרני לא מתביישים להציג חיי חטא רשמיים כגורמים שבאומות ה", מעשים אשר התורה מזהירה אותנו באופן מפורש שהם גורמים שהארץ תקיא את יושביה ר"ל, ונתקיימו במלואם דברי חז"ל הק' המלכות תיהפך למינות ובית הועד יהי' לזנות, חכמת סופרים תסרה ויראי חטא ימאסו, והאמת נעדרת וסר מרע משתולל.

מפורסמים דברי הגר"ח שמואלביץ זצ"ל שתמה על העבודה זרה של בעל פעור, שהיתה עבודה זרה מופקרת ומכוערת באופן שאינו מתקבל בשכל אנושי, וביאר שזה גופא היה עיקר הענין של עבודה זרה זו – להדגיש את חיי ההפקרות נטולי המגבלות ואת ניתוק הקשר עם ה'הידבק בדרכיו'.

ומלשון הפסוק בפר' ואתחנן שהזכרנו מקודם (דברים ד'): 'כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו ה"א מקרבך. ואתם הדבקים בה"א חיים כולכם היום', מפסוק זה רואים בבירור מה היא התשובה, מדה כנגד מדה, על החטא של 'ויצמד ישראל לבעל פעור', ואתם הדבקים בה' אלקיכם', ואז 'חיים כולכם היום'.

רק בני הישיבות שדבוקים בתורת ה', הם יכולים להשיב את חרון האף שיש על ארץ ישראל מאז שמחת תורה האחרון, וכיון שהארץ אבדה 'על עזבם את תורת, שומה עלינו להתחזק בכל עוז להקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם אכי"ר.

ליל הסדר מסוגל להקנות אמונה

התלמידים שקרויים 'בנים', הוצרך עוד לפס' שהרב קרוי 'אב', ולכאן א"א שהתלמיד קרוי בן אם אין רבו קרוי אב. ונראה לבאר, שכאב מדבר לבניו היושבים לפניו, כל אחד יכול להרגיש שהוא מדבר עמו באופן פרטי, באופן שמצד האב אי"ז הרצאת דברים כללית, ומצד הבנים המקשיבים אי"ז שמיעה כללית גרידא, ואף אם יושבים שם עשרה בנים, יכול הוא לדבר ולכוין לכ"א באופן מיוחד ובנו ישמע ממנו כע"ז, ובאמת כן צריך להיות גם היחס בין רב לתלמידים, כל אחד מהם צריך להרגיש שהרב מדבר אליו באופן פרטי, וע"י זה כל השמיעה שלו תהיה אחרת, וכל הלימוד יהיה אחרת, שהרי הדברים מכוונים במיוחד אליו. זהו הלימוד שהוצרך רש"י להביא מהפסוק שאלישע מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, שגם התלמיד צריך להרגיש שהרב הוא אב [ואפי' אם רבו הוא רשכבה"ג, אבל יש לו שייכות פרטית איתו, כמו שאליהו אמר לאלישע 'אם תראה אותי לוקח מאיתך' מאיתך דייקא].

זהו שאמר גדעון אל המלאך. אף שהכיר היטב את פסוקי ההלל, אך כשישב אמש לפני אביו בליל הסדר ושמע ממנו את הפסוק 'בצאת ישראל ממצרים', הרי היתה זו שמיעה אחרת, שמיעה שהביאה אותו להתבונן בעומק הדברים, וממילא לטעון להקב"ה עבור כלל ישראל.

ויאמר אליו גדעון בי אדני ויש ה' עמנו ולמה מצאתנו כל זאת, ואיה כל נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו לאמר הלא ממצרים העלנו ה' ועתה נטשנו ה' ויתננו בכף מדין (שופטים ו'). פי' רש"י: 'פסח היה, אמר לו אמש הקרני אבא את ההלל ושמעתי שהיה אומר 'בצאת ישראל ממצרים', ועתה נטשנו. אם צדיקים היו אבותינו, יעשה לנו בזכותם. ואם רשעים היו, כשם שעשה להם נפלאותיו חנם כן יעשה לנו, ואיה כל נפלאותיו'. ומיד: 'ויפן אליו ה' ויאמר לך בכחך זה והושעת את ישראל' (שם), ופרש"י 'בכחך זה – בכח הזכות הזה שלמדת סיגוריא על בני'.

פרשה זו צריכה ביאור, מה שהוצרך גדעון לתלות הדברים במה ששמע אמש מפי אבא, וכי מקודם לא הכיר גדעון את ההלל ולא שמע מעולם על 'בצאת ישראל ממצרים'?

יש תמונה יסודית בכוחות נפש האדם, שהוא יכול לראות ולדעת דברים המעוררים מבלי להתרגש מהם ומבלי להתעורר, ורק כשמדברים אליו ואומרים לו דברים אלו ביחוד, הדיבור המופנה אליו גורם לו להתבונן בעומק הדברים, ולהתעורר מהם.

בזה יש להבין מה שמצינו בלשון התורה 'ושננתם לבניך' ופרש"י בזה"ל: לבניך – אלו התלמידים, מצינו בכל מקום שהתלמידים קרויים בנים וכו' וכשם שהתלמידים קרויים בנים, שנאמר 'בנים אתם לה' אלהיכם', כך הרב קרוי אב, שנאמר 'אבי אבי רכב ישראל' ע"כ. וצ"ע דאחר שהביא רש"י הפס' שמורה על

פירורים אחדים משולחן גבוה פנינים וביאורים ע"ס הגדה של פסח מרבינו מרן שליט"א

א.ה. יש מן הדברים שנלקטו והועתקו בהורמנא מכת"י רבינו מרן שליט"א, שנכתבו בקיצור אמרים בשולי גליון הגדתו, המלא וגדוש בהערות והארות שנתעוררו ונתחדשו בליל שימורים הוא לד', עת צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, ולחביבות הדברים הובאו כצורתם.

ולמען תספר באוזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים' (שמות י' ב') כל מונו מצות סיפור יציאת מצרים הביאו קרא ד' והגדת לבנך' או קרא 'ואמרתם זבח פסח', או 'ואמרת אליו', ולא הביאו כלל פסוק זה 'ולמען תספר באוזני בנך וגו', ובע"כ דאין כאן מצות סיפור וצ"ע. שוב התבוננתי בד' בעל הטורים 'באוזני בנך ובן בנך, שעד כאן רחמי האב על הבן'. ונ"ל ביאור בדברי רבינו בעל הטורים, מה שנתחדש בדבריו. הנה עיקר חינוך הבנים מבסס יסודות האמונה וקבלת התורה להם עצמם בפרט, וגם לרבים אחרים וכלל האומה שע"י ישנם עדים רבים ליצ"מ ומעמד הר סיני, ואבות רבים העידו כן לבניהם, וידוע ל' רמב"ן פ' ואתחנן שהוסיף במעלת עדות אב לבנו 'כי כשנעתיק גם כן הדבר לבנינו ידעו שהיה הדבר אמת בלא ספק כאלו ראוהו כל הדורות, כי לא נעיד שקר לבנינו ולא נחיל אותם דבר הבל ואין בם מועיל, והם לא יסתפקו כלל בעדותנו שנעיד להם, אבל יאמינו בודאי שראינו כולנו בעינינו וכל מה שספרנו להם עכ"ל. וזו כוונת רבינו בעה"ט כאן לפרש כי מרחמי האב על יוצאי חלציו שירצה להדריכם ולספר להם אמיתות הדברים למען לא יכלו ימיהם בהבל וריק, וזה הביאור בפס' 'ולמען תספר באוזני בנך ובן בנך', כי הוא מטבע האב שיעשה כן, שיש בו רחמים ורצון לספר להם [כמו 'למען ספר שמי בכל הארץ' שאינו מצוה אלא תוצאה], וע"ז כתב 'כי עד כאן רחמי האב על הבן' שמטבעו לספר להם, אבל לא נאמר כאן בתורה כלל מצות סיפור ודו"ק.

בדיני הקידוש מה שמוזגים לבעה"ב דרך חירות: והעולם נוהג שגם כל המסובים אינם מוזגים כוסות לעצמם, אלא כל אחד מוזג לחבירו. ויש לעיין, דבשלמא בעל הבית שמוזגים לו והוא אינו מוזג לאחרים - שפיר הוי דרך חירות, אבל כששנים יושבים וכל אחד מוזג לחבירו, לכאורה לא הוי דרך חירות אלא דרך עבודה.

והנראה בזה דכש"שני עבדים משתחררים יחד" ועד עכשיו עבדו לאדונם המיוחד, מעשה מציגת הכוס האחד לרעהו הוי דרך חירות, וכיון שחייב אדם לראות עצמו כאילו יצא עכשיו מעבדות לחירות, ודאי הוי דרך חירות.

(ניסן תשס"ה)

חרוסת. את החרוסת יש לעשות מפירות שנמשלה בהם כנסת ישראל וכו': כגון מתפוח דכ' 'תחת התפוח עוררתך'. תמרים דכ' 'זאת קומתך דמותה לתמר'. רימון דכ' 'כפלח הרימון רקתך'. תאנה דכ' 'התאנה חנטה פגיה'. אגוזים דכ' 'אל גינת אגוז ירדתי'. ויש להתבונן הרי קיי"ל דחרוסת הוא מצוה ומשום זכר לטיט, ומטבילים בו את המרור שהוא זכר ל'וימררו את חיי אבותינו במצרים'. ולכאן מה שייך טיט זה לפירות שנמשלה בהם כנסת ישראל, הלא הטיט מבטא את השיעבוד שהיה לעם ישראל.

ונראה מכאן דגדלות כנסת ישראל ניכרת דווקא בטיט, בעינוי הקשה, בצרות הפוקדות את עם ישראל שם נראה גדלות כנסת ישראל. וידוע מה שאומרים בשם הרבי מקוצק בביאור דברי הגמ' במס' סנהדרין שאמר נבוכדנצר הרשע שבחים על הקב"ה, ואמרו ע"ז שביקש לגנות כל ספר תהילים שאמר דוד עד שבא מלאך וסטר על פיו, וביאר בזה כוונתם ז"ל שדוד אמרם גם בעת צרה, 'חסד ומשפט אשירה' בין בעת חסד ובין בעת משפט, אבל נבוכדנצר אמר זה בעת שמלך בכיפה, לכן בא מלאך וסטר על פיו, ואמר לו: נראה אם תאמר זה גם בשעה שאתה מקבל סטירה משמים עכ"ד. ולכן מובן שאדברה בטיט עצמו שם נראה גדלות כלל ישראל שבכל זאת הם דבוקים בקב"ה. ויתרה מזו, יסוד היסודות של גאולת מצרים היא לא השחרור מהעבדות הפיזית, הגופנית, אלא 'ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם', וכמו שאמרו בגמ' מגילה שבפורים הנה ה' גאולת הגופים ואכתי עבדי אחשוורוש אנו, אבל בגלות מצרים מעיקרא היינו עבדי פרעה, ועכשיו אנו עבדי השי"ת 'כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים', ואעפ"י שאנו עדיין בגלות, במרור ובטיט, אבל דווקא במצב הזה גדלותם של ישראל שלמרות הכל בכל מצב ומצב הקשה אנו נשארים עבדי השי"ת.

וזה הביאור בהגדה 'ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה', על אף שפרעה מזמן כבר מת אבל [פרעה הוא סמל היצה"ר] היינו נשארים משועבדים בנפש, והקב"ה עשה אותנו בני חורין, ואין לזה שייכות עם העבדות הגופנית שממנה היינו משתחררים, אלא היינו משועבדים בנפש. בינה זאת.

(ניסן תשס"א)

ועל הים מה הוא אומר וכו' ויאמינו בה' ובמשה עבדו'.

הנה ידוע שלא נזכר משה רבינו ב'הגדה של פסח' חוץ ממקום זה. ונראה מקור הענין בד' הרמב"ם (פ"ז מהל' חו"מ): לפי דעתו של בן אביו מלמדו, כיצד, אם היה קטן או טיפש - אומר לו בני, כולנו היינו עבדים כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים, ובלילה הזה פדה אותנו הקב"ה ויוציאנו לחירות. ואם ה' הבן גדול וחכם - מודיעו מה שאירע לנו במצרים ונסים שנעשו לנו ע"י משה רבינו, הכל לפי דעתו של בן עכ"ל. הנה מבואר ברמב"ם שבבן קטן אפי' אם הוא חכם או בבן גדול אבל הוא טיפש, אין להזכיר לו בסיפור כלל שנעשה ע"י משה רבינו, רק שפדה אותנו הקב"ה לבדו, ורק כשנתיימרו ב' התנאים שהוא גם גדול וגם חכם, אז יש לספר לו הנסים שנעשו לנו ע"י משה רבינו, כיון שהוא מבין שגם הניסים שע"י משה רבינו זה הקב"ה.

ונראה שבנוסח הגדה של פסח שנתקנה לכולם, לכן לא הזכיר בעל ההגדה שהנסים נעשו ע"י משה רבינו, אלא רק ב'ויאמינו בה' ובמשה עבדו' או הזכירו, וכמה עיינו ראות טיפשים טועים בראותם ניסים שנעשים ע"י צדיקים.

וראה זה פלא בשליחות הראשונה של משה לפרעה, עשה הקב"ה שמאז בואו לפרעה הורע המצב, כמפורש בסוף פרשת שמות, הכל כדי להראות כי לא משה המוציא את ישראל אלא הקב"ה, בינה זאת.

(ניסן תשנ"ז)

מלחמת עמלק - על ביטול תורה

שיחת רבינו מרן שליט"א

--- היכל ישיבת "בית מדרש עליון" - כ"ה אדר"ב תשפ"ד ---

ברשות ראש הישיבה שליט"א, ורבינו הישיבה מרנן ורבנן.

שמעתי שברוך ה' היה חיזוק גדול בישיבה לקראת סיום הזמן, וכבר קודם לכן בכל מהלך זמן החורף היו חיזוקים גדולים, ובני הישיבה למדו בשקידה ובחריצות.

תדעו, בחורים יקרים, אתם מחזיקים את העולם! אתם, בתורה שלכם! אתם אלו ששומרים על כלל ישראל!

אנחנו נמצאים בתקופה, שטשטוש המוח גבר, ויש גם כאלה שחשבו שכבר נתקיימה הגאולה ויש לנו את ארץ ישראל, ולפעמים כשהיתה עולה השאלה, והיו דנים בזה, האם צריך להחזיר שטחים או לא להחזיר שטחים, שמעתי כמה פעמים ממורי חמי, מרבינו הגדול מרן ראש הישיבה זכר צדיק וקדוש לברכה, שהיה שואל: וכי יש להם את השטחים? האם הם כבר שלהם והספק הוא רק אם להחזיר אותם? הרי אין לנו עדיין כלום! אנחנו בגלות! והרי עכשיו כולם רואים בחוש שאין לנו כלום, ואנחנו נמצאים כאן בניסים גדולים. הלא מ'שמחת תורה' דבר זה נתרבר באופן שאין החוש יכול להכחישו, אך שכל קיום יושבי הארץ הוא בזכות לומדי התורה, מי שרוצה לראות, רואה את זה בחוש. וכעת נפל דבר חדש, שאלו ששולטים בפועל בעיונותינו הרבים על הישוב כאן, מופסקים את התמיכה בלומדי התורה, הרי כל הישוב נכנס למצב של סכנה גדולה ה". סבורני, שמתאים להביא פה, בבית מדרש זה, דברים שכתב נשיא הישיבה דפה, מו"ר מרן הגאון והצדיק רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' זצוק"ל, מה שכתב בשעתו שג"כ היתה אז גזירה על בני הישיבות, בזה ה": "וכבוד ראשי הישיבות רישי מתיבתא וראשי המללים שליט"א ייצאו בגאון לא ליתן יד לכל רפיון הבא מהרשויות הקמים עלינו".

וגם אנו נאמר את הדברים באופן ברור ונחרץ: לא הם מחליטים! לא עיוור להם כלום!!! אנו נמשיך ללמוד, והישיבות הקדושות ימשיכו הלאה למרות כל הגזירות, כי הם חיינו ואורך ימינו. אנחנו לא נעזוב את התורה הקדושה לעולם.

וכבר הוצרכנו כמה פעמים, שמו"ר רבינו הגדול הראש ישיבה זצוק"ל הורה לי, שכשהדברים יהיו ח"ו נוגעים הלכה למעשה, שאפרסם לציבור בשמו, שאנחנו מחויבים למסור את הנפש על ענין גיוס בני הישיבות. זה מה שנוגע לנו, אבל למעשה עצם המצב הנוכחי הוא קטרוג גדול ר"ל, כעת כל הקיום שלנו פה בארץ ישראל זה מצב של סכנה. כל הזכות שהיה להם, מה שהם החזיקו קצת בלומדי התורה, והם מאבדים את זה.

אני רוצה להביא ע"י את דברי חז"ל על ענין לימוד התורה. הנה הובא בחז"ל שעמלק בא על ביטול תורה שכן ציוה עליו זקינו עשו, לקיים מה שאמר לו יצחק 'והיה כאשר תריד וגו' כשיבטלו מלעסוק בתורה בוא עליהם, ובא עליהם עמלק ברפידים כמו שאמרו חז"ל בבכורות כשרפו ידיהם מן התורה. ובס' עמודי אור להגאון רבי יחיאל העליר זצ"ל ביאר הטעם שבכל מלחמות ישראל, עם מצרים, ומלחמות סיוח ועוג ול"א מלכי כנען וכו', נפלו כל האויבים לפני ה' ולפני מחנהו בדרך ניסים ופלאים יוצרינו, אבל מלחמת עמלק היתה לוטה בשמלה בפועל טבעי, כי פעם התגבר הוא ופעם גבר ישראל, עי' ר"ה כ"ז, כי אינו דומה מגמת פני יתר המתגברים בנו למלחמת עמלק, כי הם עינים ולבם על כסף וזהב ולשלול שלל, אבל עמלק כל ישיעו וחפצו להפר תורה, כי ביציאת ישראל ממצרים שמעו עמים ירגזון מפני ה' והם רצו להפריע כבוד שמים. שלק במלחמתו למחות עמלק זה נוגע לכבוד התורה, לכן כמו שאמרו חז"ל במגילה לא יגעתי בתורה ומוצאתי אל תאמין, כן גם במלחמת עמלק והכרחו שתלוי בה כבוד שמים ותורתו נצטרך להשתדל בה בעמל כפיו, לכן אמר משה בפ' בשלח בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק, אם כי בלי ספק שיידו יתברך היתה אתנו להחליש את דון עמלק, אבל לא יפעול בזה הוא יתברך מן השמים לבדו להוסיף ולכלותם, אך ועד לנו אם אתם תמחו אוהי לסייע בידכם, כמשפט עמלי התורה שהקב"ה מסייע בלימוד התורה ורק אם יגיעים בה, עכ"ד. ומבואר בדבריו דבר נורא, שהטעם שהקב"ה ציווה שאנחנו נילחם בעמלק, הוא מכיון שעמלק בא על ביטול תורה ורק זה כל חפצו ומוגמתו, לא לשם כסף וזהב ולא לשם כבוד ארץ, והלא לענין לימוד תורה יש תנאי של עמלות ויגיעה, ולא יגיעת ומוצאת אל תאמין, בעל כרחו כדי למחות את עמלק ג"כ חייב שהניצחון יה' על ידי עמילות ויגיעה. וע"כ רק אנו בעצמנו יכולים לעשות מלחמה ח' בעמלק.

ומצאנו בתורה ג' פעמים שבא עמלק להילחם בישראל, הראשון בפ' בשלח, 'ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים' ואמרו בגמ' בכורות ד"ה ע"ב שריפו עצמם מדברי תורה, והפעם השנית בפ' שלח 'ויירד העמלקי והכנעני היושב בחר ההוא ויכיתום עד החרמה', והשלישית בפ' חוקת 'וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל, ופרש"י וישמע הכנעני - שמע שמות אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכו' כדאיתא בר"ה, ועמלק מעולם רצועת מרדות לישראל מזומן בכל עת לפורענות. יושב הנגב - זה עמלק שנאמר 'עמלק יושב בארץ הנגב' ושינה את לשונו לדבר בלשון כנען כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם, והם אינם כנענים ראו ישראל לבושיהן כלבושי עמלקים ולשונו לשון כנען אמרו נתפלל סתם שנאמר אם נתון נתן את העם הזה בידי עכ"ל רש"י. וצריך ביאור בשני מקומות הללו היכן ה' כאן ביטול תורה שנענשו שבא עמלק עליהם.

ומצאתי בס' ש"ך על התורה (ה' תלמוד של גורי האר"י הק'), שה' ביטול תורה בפטירת אהרן כמה שנתעסקו בבכי שלושים יום ובטלו מן התורה, ועי"ש שכתב 'האתרים' בגימטריה 'ביטול תורה', והדבר פלא, כי הרי נשתבחו ישראל כשבכו על אהרן שלושים יום כל בית ישראל אנשים ונשים. וצ"ל דאח"כ כשמת אהרן ודאי היו צריכים לבכות שלושים יום, אבל כיון שהם עצמם גרמו מיתתו, כמו שנא' בפ' דברים 'ויתעבר ה' בי למענכם' ועי' ברש"י אתם גרמתם, ובפ' חוקת אומר הכתוב 'המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה' ויקדש בס', ועי' ברמב"ם שם הם חטאו וגרמו כל הרעה הזאת, ולפ"י י"ל כיון שהם גרמו מיתתו ואח"כ הוצרכו להספידו, נמצא שעכ"פ הם גרמו לביטול תורה וכבר יכל עמלק לבא עליהם.

ונראה דכע"י בפעם השלישית שנאמר שם 'ויאמר משה למה זה אתם עברים את פי ה' והוא לא תצלה. אל תעלו כי אין ה' בקרבכם ולא תנגפו לפני איביכם. כי העמלקי והכנעני שם לפניכם ונפלתם בחרב כי על כן שבתם מאחרי ה' ולא יהיה ה' עמכם. ויעפילו לעלות אל ראש ההר וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה. וירד העמלקי והכנעני היושב בחר ההוא ויכיתום ויכתום עד החרמה'. והדברים מופלאים, וכי אחר כל התראותיו של משה, עדיין צריך לומר לנו 'וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה'? וכי ס"ד שילך איתם משה ויעבור את פי ה'?

וצ"ל הדמותבאר בזה, דעיקר עונשם שירד העמלקי עליהם, אינו בשביל החטא שעברו על ההתראות, אלא משום ש'ארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה', הם עזבו את הרבי, עזבו את התורה, התחילו לעלות לארץ ישראל בלי הרבי, בלי התורה, וכמ"ש הרמב"ם בהל' רוצה על תלמיד שגלה מגילוי רבו עמו שנא' 'וחי' עשה לו כדי שיחיה, וחי בעלי חכמה ומבכשה בלא תלמוד תורה כמיתה חשוך עי"ש, עזיבת הרב הרב אין לך ביטול תורה גדול מזה, ועל כן בא עמלק.

למדנו מכאן, כמה מסתכנים בביטול של תורה, שח"ו יש בחינה של 'וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה' ח"ו, סכנה לפרוש מהרבי, לעזוב את התורה, אפילו בשביל להעפיל לעלות לארץ ישראל, אין ארץ ישראל בלי אהל מועד, בלי חכמי התורה והישיבות רח"ל.

בזמן הזה שנתחברו כל הזדים נגד עוסקי התורה לבטל ח"ו תורה מישראל, נדרשת התחזקות והתאמצות בבחינת 'יגעת ומוצאת', והיא המלחמה נגדם. ואתם בני הישיבה שמתחזקים ומוסיפים בלימוד התורה בפרט עכשיו בסוף הזמן ומתגברים על מה שבדרך כלל יש רפיון טבעי, הלא רק בזכות תורתכם ניצל מכל הגזירות!

ואמנם צריך להרחיב גם בתפילה, כמו שלמדנו מפרשת 'וישמע הכנעני מלך ערד' שהיו גם צריכים לתפילה, וכמו שאומרת הגמ' נדה (ד"ע ב') שחזן מן היגיעה צריך גם לבקש ממי שהחכמה שלו.

וצריכים צעירי הצאן לחזוק מיוחד שיתחזקו הלאה בתורה ויראת ה', שח"ו שלא יפלו ברשותם של הזדים, לא ע"י כסף ולא באימים מכל צורה שהיא, כי כל מחשבתם היא איך לצודם בחרם ה". ובזכות עמלה של תורה ניצל מכל חבלי משיח, ונזכה בעזרת השי"ת לקיום הפס' 'עוזה עצה ותופר דברו ולא יקום כי עמנו א-ל'.

ארצה להוסיף עוד דבר. כיון שנמצאים לפני בין הזמנים, כמה חשוב לנצל ימים אלו, ובפרט כעת שיש מקטרגים גדולים על בני הישיבות.

הראש ישיבה רבינו הגדול מו"ר חז"ל ה' אומר שהכל הענינים שיש בס' אבי עזרי, בסדרים שאינם נלמדים בישיבות, הוא עסק בהם בימי בין הזמנים, והוא טבע לימים אלו את הכינוי 'זמני הבניים'. אומר לכם מה ששמעתי ממרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל שביאר דברי הרמב"ם שזוין לכתר תורה רק ע"י לימוד תורה בלי הפסקות. וביאר, שגם אם אדם לומד חמישים שנה, אבל כשיש הפסקות הר"י כמו שהוא יוצר כתר גדול ובתוכו מכנים אבנים פגומות, הר"י מבטל את השם 'כתר', והוא כיוון להניחו בראשו של מלך. לאידך גיסא, מי שלומד ברציפות, גם אם עדיין לא הספיק ללמוד הרבה שנים, אז אמנם הכתר שלו עדיין קטן אבל הוא כבר יצר 'כתר', בלי שום פגם שמבטל ממנו את השם כתר. מי שלומד בתוך הזמן ומפסיק ללמוד ב'בין הזמנים', הרי שהוא מאבד מה שיש לו ומבטל מעצמו את ה'כתר תורה' שלו. לכן כדאי לשמור בכל החודש, על לימוד קבוע, בספר קבוע, במקום קבוע ובזמן קבוע, ועי"ז אפשר ליכות ל'כתר תורה' בשלימות בס"ד.

כמה נפלאה מעלתכם שאתם זוכים ל'כתר תורה', וגם בימי בין הזמנים תמשיכו לשקוד על התורה, בלי הפסקות. ובזכות לימוד התורה הקדושה שלכם ניצל מכל הגזירות, ונזכה לבשרות טובות ולהתחיל את הזמן הבא בהצלחה וסייעתא דשמיא.

משנת רמ"ה

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

חג הפסח תשפ"ד

הוראת שעה

דברים שנאמרו ע"י רבינו שליט"א בכינוס ועד הישיבות

חיוזק בתורה - להוסיף אמונה והשראת השכינה בעולם

אנו נמצאים עכשיו במצב סכנה, ובודאי שחייבים להוסיף בלימוד התורה ביתר שאת וביתר עוז. אבל רצוני להוסיף עוד נקודה, לבאר מה יתן תוספת הלימוד שלנו עכשיו.

חז"ל אומרים שעמלק בא ב'רפידים', בגלל שרפו ידיהם מן התורה. והמלבי"ם מבאר את הקשר שבין מלחמת עמלק לרפיון התורה, שעמלק כל מטרותיו להפיץ כפירה בעולם. ובשעה שיצאו ממצרים נפלה אימה ופחד על כל העמים, חוץ מעמלק, שהוא היה היחיד שלא האמין שהנסים והנפלאות שהיו במצרים באו מהקב"ה, אלא טען שהכל היה חלילה כישוף של משה. וכדי 'להוכיח' את דבריו רצה להילחם עם ישראל ולנצחם, וכך להוכיח שלא היה כאן נס חלילה אלא כשפים. דהיינו שעיקר מלחמתו היתה כנגד ה', והאמצעי לזה היה להילחם בישראל.

ומוסיף המלבי"ם, שכל זמן שהיתה האמונה חזקה אצל כלל ישראל, וממילא גם זה השפיע אמונה גם על האומות, הבין עמלק שלא יצליח להשליט את כפירתו בעולם, אבל כשהגיע זמן של רפיון בתורה אצל כלל ישראל, שגרם להם ממילא גם לרפיון באמונה [היה ה' בקרבנו], חשב עמלק שהגיע הזמן להילחם בישראל, ולהוכיח לכל העולם כולו את שיטת כפירתו, חלילה.

וביאר הענין שרפיון בתורה גורם לרפיון באמונה, מבואר בנפש החיים, שלימוד התורה של עם ישראל מחזק את מלכות שמים בעולם, וכשיש רפיון בתורה חלילה פוגמים במלכות שמים, ולפיכך כשרפו ידיהם של ישראל מן התורה, ונחלשה אמונתם, נתחזק כוחו של עמלק, וזבא להילחם בישראל.

ואף בזמננו, חלק מהסיבות לכך שיש כח לעוקרי התורה, ויש חסרון גדול של אמונה בעולם, והכפירה מתחזקת כל כך, זה בגלל הרפיון בלימוד התורה. אבל אם נתחזק בלימוד התורה, תתגבר האמונה בעולם, וממילא יהיה יותר חשיבות התורה אף בקרב אלו שעתה נלחמים בנו.

נמצא לפי זה, שחשיבות הלימוד שלנו אינה רק בגלל זכות הלימוד בעצמו, אלא שהוא מביא לתוספת השראת השכינה בעולם, וזה גורם שאפילו אלו שאינם מאמינים כל כך יתחזקו באמונתם, ויהיו בדרגת אמונה גבוהה יותר ממה שהיו, וממילא יכבדו יותר את התורה, ולא ירצו לעקור אותה.

צריכים לחזק מאוד את 'ישיבות בין הזמנים'. אף שבדרך כלל ישיבות בין הזמנים זה רק בבוקר, עתה צריך לעשות סדרים כל היום, גם בבוקר וגם אחר הצהריים ובערב, שתהיה התמדה יותר מתמיד, גם בכמות וגם באיכות.

המצב עתה שרוצים לבטל את התורה בארץ ישראל, לבטל את כל הכח שיש בארץ ישראל, שכל קיום הארץ תלוי רק בתורה שלנו, והם רוצים לבטל את זה, ועל ידי התורה שנלמד נגרום שהם בעצמם יחזרו מכוונתם, וזאת מלבד עצם הזכות של תורה שהיא 'מגא' ומצאל' מכל גזירות רעות.

הקב"ה יעזור שבין הזמנים יהיה כראוי, וכמו שהזכיר ראש הישיבה, בודאי שיהיה בלי טיולים, ויותר בצניעות, ושיהיה לימוד יותר מכל בין הזמנים, גם בכמות וגם באיכות, ועל ידי כן נזכה לישועה ולגאולה שלמה, במהרה בימינו אמן.

'ואחרי כן ייצאו ברכוש גדול' - 'שלא יאמר אותו צדיק'

וזו הסיבה לכך שאברהם אבינו היה חפץ כל כך להבטיח את קיום הבטחת 'ויצאו ברכוש גדול', שכן אברהם אבינו הבין שכדי שיוכלו בניו להגיע לאמונה שלימה הם מוכרחים לקבל רכוש גדול ממצרים, שעל ידי כך יגיעו להתפעלות מוגדל ידו החזקה של הקב"ה, שלא רק שיצאו משעבוד לגאולה אלא גם נהפכו מעבדים למקבלי מתנות, והתפעלות זאת תביאם לידי אמונה שלימה, ותתקן את החיסרון שנוצר על ידי שאלת 'במה אדע'.

ועוד, שנאמר וכלל ישראל ידעו שישנה הבטחה של 'ואחרי כן ייצאו ברכוש גדול', אזי כל שהבטחה זו לא היתה מתקיימת בשעתה היה נופל ספק בליבם, מדוע לא התקיימה ההבטחה? וזה היה מוריד את העוצמה של הלימוד שאותו היו צריכים לקבל מכל הניסים והנפלאות, שכביכול היתה איזו מחשבת דופי בליבם שהקב"ה לא קיים את הבטחתו. ואם ח"ו היה מגיעים הדברים לידי כך הרי שאברהם אבינו היה מצטער מאוד, שהרי כל עוד שמדרגת האמונה של כלל ישראל לא הושלמה זה נעשה כביכול מחמת מעשהו הראשון שאמר 'במה אדע'.

וזה המכוון בדברי חז"ל, שתלו את הטעם לביזת מצרים בגלל ש'לא יאמר אותו זקן', כי באמת כלל ישראל מצד עצמם עדיין לא היו ראויים ביציאת מצרים לאותה דרגה של אמונה, להתהפך מעבדים למקבלי מתנות, וממילא גם לא היו ראויים לסייעתא דשמיא כדי להשיג אותה אמונה, אלא הסיבה שבגללה הם קיבלו מדרגה זאת היתה בזכותו של אברהם אבינו, כדי שחלילה לא יצטער, שלא יהיה מצב שאמירת ה'במה אדע' תמשיך לגרום השפעות רעות, אבל מצד עצמם הם לא היו זוכים לביזת מצרים, אלא רק לביזת הים.

מכל זה יש לנו ללמוד את גודל הענין של 'אחריות' בכל דבר שאדם עושה, שמלבד מה שצריך לחשב אם זו פעולה טובה מצידו, עליו לחשב גם האם פעולה זו לא יכולה לגרום נזק חלילה לשני, שאם מחמת מעשה זה תהיה איזו ירידה קטנה ברוחניות לחבירו הכל נזקף לחובתו, ואם מחמת זה הדורות אחרי ידו גם זה נזקף עליו, ועל כן לפעמים יש פעולה שמצד האדם עצמו אין בה חיסרון, אבל מצד ההשפעה שיש לסביבה הוא חייב להימנע מלעשות כן.

נאמר בפרשת בא (שמות יא ב), שאמר הקב"ה למשה רבינו 'דבר נא באזני העם, וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה, כלי כסף וכלי זהב'. ואמרו על כך חז"ל (ברכות ט). 'אין נא אלא לשון בקשה. אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה, בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל, בבקשה מכם שאלו מוצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר אותו צדיק [אברהם אבינו] ועבדום ועינו אתם קיים בהם, ואחרי כן ייצאו ברכוש גדול לא קיים בהם'.

ותמהים על כך המפרשים, האם כל הסיבה שהוצרך הקב"ה להזהיר את ישראל על ביזת מצרים היתה רק בגלל 'שלא יאמר אותו צדיק', והרי עצם הדבר שהקב"ה הבטיח 'ואחרי כן ייצאו ברכוש גדול' זו סיבה מספקת שהוא צריך לקיים את הבטחתו?

ותירץ ב'נחלת יעקב' [לבעל ה'נתיבות'], שאת ההבטחה של 'ואחרי כן ייצאו ברכוש גדול' ניתן היה לקיים על ידי 'ביזת הים', שאז היה גמר היציאה ממצרים, שהרי רק לאחר מכן פסקו מצרים מלרדוף אחריהם, אמנם כדי שלא יצטער אברהם אבינו ויהיה סבור שלא תתקיים ההבטחה, לפיכך הקדים הקב"ה וקיים את הבטחתו כבר בשעת יציאת מצרים.

ויש להוסיף ביאור בזה, שכן נתבאר בחז"ל (נחדים ב). שהיתה איזו תביעה על אברהם אבינו, על שאמר 'במה אדע כי אירשנה' (בראשית טו ח), אחר שכבר הובטח בירושת הארץ, ולכן אמר לו הקב"ה (שם פסוקים יג-יד) 'ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. וגם את הגוי אשר יעבדוך דן אנוכי, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול'. דהיינו שמחמת שאלת 'במה אדע' נתגלגל כל העינוי של בני ישראל במצרים.

וביאר בזה מו"ר ר' אהרן קוטלר זצ"ל, שאין זה עונש לאברהם אבינו, שכן הוא בודאי היה שלם באמונתו ובצדקתו, אלא שהיה כאן איזה פגם דק מאוד באמונה לפי מדרגתו הנשגבה, בכך שביקש מהקב"ה איזה סימן שתתקיים ההבטחה, ומאחר שהיה בו חיסרון דק מאוד ירשו בניו אחרי חסרון זה, ומעתה יש לחוש שמא חלילה יגדל החיסרון אצלם במשך הזמן עד שיהפוך לחיסרון גדול, ועל כן, כדי לתקן את אותו החיסרון באמונה היה מוכרח להיות 'ידוע תדע כי גר יהיה זרעך', שמכאן זה יבואו כל הניסים ונפלאות שיהיו ביציאת מצרים, שהם יהיו הבסיס לאמונה בה'.

בגדר דין ביטול חמץ, והאם מועיל בזה שליחות

קולא אחת לא נקל יותר כיון שאותו טעם שהקילו בדיני הפקר שייך גם לענין שליחות.

שליחות בביטול חמץ ע"י קטן

המחבר בסימן תל"ד (סעיף ד') הביא להלכה את הדין שמועיל שליחות על הביטול, ובפמ"ג (א"א סק"ט) הביא את הלבוש שכתב שגם קטן יכול להיות שליח על הביטול, וכתב ע"ז וצריך עיון, אין שליחות לקטן, ואף בגילוי דעת מכל מקום שליחות ג"כ בעיניו. ע"כ, והיינו דאע"פ שהביטול חל מכה זה שגילה דעתו במינוי שבזמן שהשליח יבטל אינו רוצה את החמץ, וא"כ צריך להיות שגם אם מינה קטן לשליח יחול הביטול מכה הגילוי דעת שבמינוי, מ"מ לא מהני דאף שהביטול הוא מכה הגילוי דעת צריך גם שיהיה לו דין שליח, וצריך ביאור כוונתו דלכא' אם הביטול חל מכה הגילוי דעת למה צריך שיהיה שליח, ואם הוא חל מכה השליחות מה הענין בגילוי דעת.

ונראה הביאור בזה לפי מה שנתבאר לעיל בדעת הר"ן דאע"פ שהביטול הוא מדין הפקר, מ"מ צריך גם להחיל ביטול בחפצא של החמץ ולבטל חשיבותו, וחלות זה לא מועיל בו גילוי דעת אלא צריך שיחול ע"י הבעלים או שלוחו, וזהו שכתב הפמ"ג דאע"פ שההפקר שבביטול חל מכה הגילוי דעת מ"מ עדיין צריך גם להחיל ביטול בחפצא של החמץ וזה מועיל רק ע"י שליחות, ולכן אם עשה קטן שליח לבטל את החמץ אינו מועיל.

***

ביאור החילוק בין שליחות על הפקר לשליחות על ביטול החפצא

והנה בדברי האחרונים מבואר שאם הביטול הוא חלות בחפצא שמבטל את חשיבותו אפשר לעשותו ע"י שליח, ושאינו מהפקר שלא מועיל בו שליחות ורק הבעלים עצמו יכול להפקיר, וצריך לבאר החילוק ביניהם.

ולכא' אפשר לומר דהא דלא מהני שליחות בהפקר היינו משום שזה חלות שחל מכה רצון הבעלים והוא דבר שבגופו דלא מהני ביה שליחות, משא"כ חלות ביטול על החמץ הוא ע"י כוונה כמו כל הקניינים ובה מהני מינוי שליחות, אמנם בראשונים מבואר שהסיבה שלא מועיל שליחות בהפקר היינו משום שזה חל ע"י דיבור ולכן זה נחשב מילי דלא מימסרי לשליח, וא"כ צריך לבאר למה אם ביטול הוא חלות בחפצא מועיל בזה שליחות והרי גם ביטול חל בדיבור וצריך להיות בזה הדין דמילי לא ממסרי לשליח.

ונראה לבאר דהנה בגמ' נדרים (ע"ב) נחלקו רבי יונתן ורבי יאשיה אם בעל עושה שליח להפך נדרי אשתו, ומבואר בגמ' דלכו"ע מסברא מהני ביה שליחות אלא דלרבי יאשיה איכא ילפותא דלא מהני ביה שליחות, והקשה רע"א (גיטין לב) דהא הפרה הוא מילי דלא מימסרי לשליח, ותירץ דבמקום שע"י מילי נעשה חלות חשוב של גמר הדבר נחשב כמעשה ומועיל בזה שליחות.

ולפי דבריו יש לומר שחשיבות החלות אינה נקבעת רק לפי גמר הדבר אלא תלויה גם בסוג החלות, שבחלות הפקר שאין שינוי בעצם החפץ אלא רק שינוי הבעלות, לא נחשב חלות חשוב ולא מועיל על כך שליחות, אבל חלות ביטול חמץ הוא חלות חשוב שיש בו שינוי בעצם החפץ ולכן זה לא נחשב מילי ומועיל בזה שליחות.

והשנית שמצד דיני החפץ אין אפשרות ליהנות ממנו וממילא אין בו חשיבות ממון, ובהא דגילתה התורה בחמץ דעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו נתחדש שלמרות האיסור הנאה יש חשיבות בממון בחפץ ויש לו כח בעלות בו, ולכן כדי שיועיל הגילוי דעת שאינו רוצה בבעלותו על החמץ להפקיע את הדין דעשאו הכתוב כאילו ברשותו, צריך גם לבטל את החמץ ולהפקיע את חשיבות הממון שבו שיהיה ע"י כמו כל איסורי הנאה, דע"י מהני הא דגילה דעתו שאינו רוצה בבעלות החמץ לבטל את הדין עשאו הכתוב כאילו ברשותו.

***

בדין מבטל חמץ ע"י שליח

הר"ן על הר"ף (דף ג' מדפיו) הביא את שיטת בעל העיטור שאפשר לעשות ביטול חמץ ע"י שליח, וכתב דאחרים חולקים וסברי דכיון שביטול מדין הפקר ובהפקר לא מועיל שליחות ה"ה שלא מועיל שליחות בביטול חמץ.

וכתב הב"ח (סי' תל"ד ס"ק ד') דמחלוקתם במהות הדין ביטול, דהעיטור דנקט שאפשר לעשות ביטול חמץ ע"י שליח ס"ל שביטול הוא חלות בחפצא שמבטל חשיבותו ולכן אפשר לעשותו על ידי שליח, והאחרים דנחלקו עליו שא"ל לבטל ע"י שליח ס"ל שבהביטול הוא חלות הפקר וכיון שא"ל להפקיר ע"י שליח ה"ה דאינו יכול לעשות שליחות על הביטול חמץ, דאף שמצינו שהקילו בביטול שאין צריך לדיני הפקר אין לנו מקור להקל גם לענין שליחות, ואדרבה י"ל שאין להקל בזה כיון שכבר הקלנו בו קולא אחת לא ניקל קולא אחרת.

אבל הבית יוסף נחלק עליו וכתב שאף לדעת הר"ן שביטול מדין הפקר יכול לבטל על ידי שליח, דכיון שהקילו בחמץ שיועיל בו ביטול מדין הפקר אפי' שאין בו את כל דיני ההפקר דעלמא ומשום דחמץ אינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, בגלוי דעתא דלא ניתא ליה דלהוי ליה זכותא בגויה כלל סגי.

וא"כ נחלקו הב"י והב"ח האם הא דלדעת הר"ן הקילו בביטול שאין צריך בו את כל דיני ההפקר זה סיבה לומר שלא יועיל בו שליחות דכיון שהקלנו קולא אחת אין להקל קולא אחרת, או שאדרבה כיון שהקילו בדיני ההפקר ה"ה דיש להקל בזה שמועיל בו שליחות, וצריך לבאר יסוד מחלוקתם.

ונראה דמחלוקתם בזה שנתבאר לדון בדעת הר"ן מה סיבת הדין שהקילו בביטול בדיני ההפקר, דהב"ח נקט שגם לדעת הר"ן חלות ההפקר חל ע"י הבעלים אלא דכיון דבעלותו קלושה בגלל זה שנחשב ברשותו רק מחמת חידוש התורה מועיל בו ביטול בלא דיני הפקר בעלמא, ואם כן אין לחדש יותר ממה שמבואר שנתחדש בו, אבל לענין שליחות שלא מצינו שהקילו בזה מסתבר שלא נקל בזה.

אבל בדעת הב"י י"ל דס"ל כהמקור חיים דהא דהקילו בביטול היינו משום שחלות ההפקר אינו חל ע"י הבעלים, אלא שע"י הביטול וגלוי דעתו שאינו חפץ בחמץ פקע הבעלות מחמת האיסור הנאה שבו, ולכן נקט דמהאי טעמא מהני ביה גם שליחות דהא אינו צריך להחיל את ההפקר אלא לגלות דעתו שאינו רוצה בבעלותו בחמץ, ועצם המינוי הוא גילוי דעת שבזמן שהשליח יעשה את הביטול אינו רוצה בבעלותו בחמץ, וסגי בזה שיחול ההפקר מחמת האיסור הנאה שבו, ולכן לא שייך לומר דאף שמצינו

מחלוקת הראשונים בביאור דין ביטול חמץ

גמ' פסחים (דב) "דבדיקת חמץ מדרבנן הוא, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה". מבואר דמדאורייתא אפי' אם יש חמץ ברשותו אם מבטלו אינו עובר עליו בבל יראה, ונחלקו הראשונים במהות ענין הביטול, שיטת רש"י והרמב"ן שהביטול הוא חלות בחמץ דע"י שהבעלים מבטל החמץ מדעתו ומגלה דעתו שהוא לא מעוניין בחמץ ואינו מחשיבו מבטל בזה את חשיבות החמץ, וכיון שחל על החפצא של החמץ חלות ביטול הוא חשוב כעפרא בעלמא ואינו עובר עליו בבל יראה, ושיטת תוס' ועוד ראשונים שביטול הוא חלות הפקעת הבעלות דע"י הביטול מפקיע את החמץ מרשותו וחל הפקר על החפץ, ולפ"ז הא דאינו עובר באיסור בל יראה היינו משום שלאחר הביטול אין זה חמץ שלו.

ובדעת הר"ן מצינו לכא' סתירה, דהר"ן על הר"ף (א"א מדפיו) כתב דהביטול הוא מדין הפקר והיינו כדעת התוס' דע"י הביטול חל הפקר על החמץ ופקע בעלותו ממנו, אבל בחידושו (ו"ב) כתב ומהו ביטול זה שיוציאו מלבו לגמרי ושיהא אצלו כמבוער, ונראה מזה שענין הביטול הוא לבטל את חשיבות החמץ ולהחשיבו כעפרא בעלמא וכדעת רש"י.

ביאור שיטת הר"ן בגדר דין הביטול

ונראה לומר בדעת הר"ן דאף דביטול הוא מדין הפקר מ"מ כדי שיחול ההפקר צריך שיבטל חשיבות החמץ ויחול על החמץ חלות ביטול שהוא אינו חשוב והוא כעפרא בעלמא, והביאור בזה דהנה הר"ן שם כתב שאף שביטול הוא מדין הפקר, אינו ממש כמו הפקר בעלמא שהרי מועיל אפי' שאומר בלשון ביטול ובעלמא לא מועיל הפקר בלשון ביטול, וכן מועיל אפי' ביטול בלב כמבואר בגמ' (ז"א), ובהפקר בעלמא לא מועיל רק שמוציא בפיו, וכן לדעת ר' יוסי (נדרים כחא), שהפקר כמתנה וצריך שיבוא לידי זוכה כדי שיצא מרשותו, וכאן מיד שמפקיר יוצא מרשותו, אלא כיון שחמץ אינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, לכן מהני גלוי מילתא שהוא רוצה להפקיר ואינו רוצה שיהיה שלו.

ובמג"א ועוד אחרונים נראה דנקו בכונת הר"ן דאף דהביטול הוא חלות הפקר דהבעלים מחיל על החמץ ככל הפקר, מ"מ כיון שבעלותו בחמץ קלושה שהרי הוא איסור הנאה ונחשב ברשותו רק מחמת חידוש התורה מועיל בזה ביטול בלא דיני הפקר בעלמא.

אבל המקור חיים (סימן תמ"ח סק"ט) ביאר בכוונת הר"ן דאין זה חלות הפקר שחל ע"י המבטל כלל, אלא שע"י שמגלה דעתו שמאינו רוצה את החמץ מתבטל הדין עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, וממילא חל הפקר על החמץ מחמת הדין איסור הנאה שבו שהוא סיבה להפקיע הבעלות שלו בחפץ, וכיון שאין כאן מעשה הפקר מכה הבעלים אין צריך כאן לדיני הפקר בעלמא.

ולפי ביאור המקור חיים יש לומר שכדי שיחול ההפקר מכה דין איסורי הנאה ולא ייחשב ברשותו מלבד מה שצריך את דעתו להפקיר החמץ צריך גם שיבטל את חשיבות החמץ שלא יהיה נחשב לכלום, והביאור בזה דבכל איסור הנאה ישנן שתי סיבות להפקעת הבעלות, האחת מה שאינו יכול להשתמש בחפץ שזה מגרע את סיבת הבעלות על החפץ,

ואת עמלנו - אלו הבנים

(מתוך דברים שנאמרו בכינוסי חינוך)

האבא לא מבין אותנו, ומנסה לענות לו, ואז נהיה ויכוח, וזה גורם לעימות שלא לצורך. ולכן חשוב מאוד להיות מוכנים, ואז זה יכול להיות הדבר הכי טוב שבעולם, שאבא ובן לומדים ביחד, שזה יכול לגרום לקשר חזק מאוד ביניהם.

סוגים שונים של כשרונות

דבר נוסף שהאבא צריך לדעת, שיש בחורים שאף שהם חכמים ומוכשרים מכל מקום אינם מצליחים כל כך בלימוד, כי ללימוד צריך כשרונות מיוחדים שלא לכל אחד יש אותם, ולכן יכול להיות שבסוגיות של 'טוען ונטען' - שזה דברים גשמיים - הוא יוכל להבין, אבל כשיגיעו לסוגיות של 'זיקה' או 'חצי קניין' הוא לא יבין, כי אין לו שום חוש להשיג דברים מופשטים. ולכן כשהאבא לומד עם הבן הוא צריך לדעת שיש כמה דרגות בחוסר הבנה במופשטות, ואם הוא רואה שבנו לא מבין יבדוק אם חסר לו ההבנה בזה, וכך לא יבואו לעימותים ביניהם.

עוד צריך לדעת, שיש אנשים שיש להם תפיסה איטית, ולכן אם האבא רואה שבנו לא מבין הוא צריך לקחת בחשבון שאולי הוא קצת איטי, ואם אכן כך הדבר צריך שידבר אליו יותר לאט, לפי מה שהוא צריך, ואז הוא יראה שהוא מבין במאה אחוז.

דבר נוסף, יש בחורים שלא יכולים לתפוס בבת אחת הרבה דברים. למשל, יש חקירה, צד א' וצד ב', הוא תופס את החקירה טוב מאד. אח"כ אומרים לו שצד א' מתאים עם הרמב"ן וצד ב' עם הריטב"א. גם את זה הוא מבין. אבל אחר כך שזה ממשיך לפי רמב"ן אחר, וזה כבר לא מתאים עם צד א' ולכן מוכח כמו הצד השני, כאן הוא כבר לא מצליח לתפוס. ואם הוא היה מפסיק אחרי התליה הראשונה, הוא היה יוצא מלא שמחה, כי הוא הצליח להבין, אבל אחרי שהמשיכו איתו הלאה מעבר למה שהוא מסוגל להבין, הוא יוצא מבולבל. ולכן חשוב שהאבא יהיה מודע לזה, ואז הוא יכול ללמוד איתו לפי טבעו ודרגתו.

להרבות בתפילה!!!

ואחרי הכל, כדי להצליח בחינוך הילדים צריכים להרבות בתפילה להקב"ה, לזכות להרבה סייעתא דשמיא.

רק כשיש קשר טוב ביניהם, כי רק אז יוכל הבן לבוא ולומר 'אבא, נפלתי', כי הוא יודע שאביו יעזור לו, ורק אז יוכל באמת לעזור לבנו, אבל כשאין קשר טוב ביניהם הבן לא מספר כלום לאביו, ואז מתחילים כל הטרגדיות.

ולכן זה כל כך חשוב שכל אבא יעבוד על העניין הזה של היחס עם בנו, וזהו תפקיד האב בחינוך, ליצור מצב שהבן תמיד ירגיש שיש לו עם מי לדבר, וכל דבר שעובר עליו או מפריע לו האבא יהיה איתו, כי אחרת יכול להיות הרבה טרגדיות שקורים בדורינו.

לימוד האבות עם הבנים

אחד הדברים שיכול להוסיף הרבה מאוד לחינוך הקשר בין האב לבנו, הוא שהאב ילמד יחד עם בנו. אמנם כדי שלימוד כזה יביא תועלת חשוב מאוד שהלימוד יהיה בצורה נעימה, ולא להגיע לעימותים, שזה רק גורם לריחוק ביניהם.

היכן הבן אוהב

הנקודה המרכזית שהאב צריך לשים לב לפני שלומד עם בנו, באיזו מדרגה בלימוד הבן נמצא, ולפי זה ללמוד איתו. פעמים רבות יש לאב איזה ווארט טוב בסוגיה שהבן שלו לומד בישיבה, ובליילה כשהוא לומד עם הבן הוא רוצה להגיד לו את הווארט הזה, אבל הבן עדיין לא אוהב שמה, והאב אומר לו את הווארט אבל הוא לא מבין, והאב מנסה שוב והבן עדיין לא מבין, והאב כועס עליו, וזה גורם שיהיה עימות ביניהם שלא לצורך. ועל כן האב צריך לדעת באיזו מדרגה הבן נמצא, ולפי זה ילמד איתו, וממילא הוא לא ישאל אותו שאלות ולא יאמר לו ווארטים שאינם מתאימים לרמתו.

סבלנות

נקודה נוספת, צריך שלאבא תהיה סבלנות בזמן הלימוד המשותף, ולכן חשוב שהוא לא יהיה עייף, או כל דבר אחר שיכול לגרום לחוסר סבלנות, כי אז אין תועלת בכל הלימוד הזה. ולכן גם חשוב מאוד שהאבא יגיע מוכן ללימוד, כי אם הוא לא מוכן יכול להיות איזה דבר קשה בלימוד, והאבא מבין את זה בערך, ולפי זה הוא מנסה ללמוד עם הבן, ואז הבן שואל שאלה, והוא צודק בשאלה שלו, אבל

קשר טוב בין הבן לאביו

כל אב רוצה להצליח בחינוך ילדיו. והדרך להצליח היא על ידי שהבן מקבל מהאבא, ואז האבא יכול לחנך את בנו ללכת בדרך טובה. אמנם דבר זה יתכן רק במצב שבו מצד אחד הבן מעריך ומכבד את אביו, כי הוא רואה בו אדם רציני ואמיתי בדרכיו, ומצד שני יש ביניהם מצב של חבורות, שהבן מרגיש שהאבא גם חבר שלו, שהוא מתעניין בו, ולא רק איך הוא לומד, אלא גם בשאר הדברים שמעניינים אותו, ובמצב כזה קרוב לוודאי שגם אם יש לבן התמודדויות שונות, בסופו של דבר הכל יסתדר, כי אחד הדברים שמחזיקים בחור בכל מצב שהוא נמצא בו, זה הרצון להישאר קשור למשפחתו! אך כל זה יכול להיות רק כשהוא מרגיש שטוב לו עם אביו ועם משפחתו, ואז גם במצב שהוא מידרדר עדיין חשוב לו הקשר עם משפחתו, וזה יכול להתחזק אותו. הכרתי בחור שהיה במצב של התדרדרות, והדבר שהחזיק אותו בזמנים הקשים זה הקשר למשפחתו, שהיה מאוד קשור אליהם, ולא רצה לנתק את הקשר איתם, ובזכות זה הוא חזר למוטב.

בימי בין הזמנים

ולכן כשיש קשר טוב עם האבא אפשר למנוע הרבה דברים שקורים בזמננו, ובפרט בבין הזמנים, הדרך היחידה בה ניתן להשפיע על הבן זה כשיש לו קשר טוב עם המשפחה. מצוי למשל שהבן קם מאוחר ולא קורא קריאת שמע בזמנה, ואז אם יש לו קשר טוב עם האבא אזי הוא יוכל להשפיע על בנו. אך לפני שמעירים צריך לדעת שלא להעיר בשעת מעשה, אלא לאחר זמן האב יישב עם בנו ויסביר לו את העניין של קריאת שמע בזמנה, וכן בכל עניין אחר שצריך לומר לו, וישאל אותו מה הוא מציע לעשות כדי שזה לא יקרה יותר. אבל כל זה שייך רק כשמתקיימים התנאים הנ"ל, שמצד אחד הבן אוהב את אביו, ומצד שני מעריך אותו באמת, שרק באופן כזה הוא יכול להשפיע על הבן לקום לקרוא קריאת שמע בזמנה, להספיק זמן תפילה, ללכת ללמוד, וכן בכל דבר ודבר,

בעיות טכנולוגיה

ואף לגבי בעיות הטכנולוגיה הקיימות כיום, הדרך היחידה של האב לעזור לבנו הוא

ב"ה אדר השני תשפ"ד

קול קורא בחיל

לאחינו היקרים בני אום אני חומה נוסרת, אגודים בברית ה"נעשה ונשמע", מקולות וברקים זהר סיני. זבוקים בתורה, וחרדים לקיומה. החיים והברכה למשמרת שלום.

הן שוב סוערות הרוחות, רוחות שטן המתחדשות לפרקים, במגמה ובמטרה, לקרוע את עם ישראל מברית התורה, ע"י הפסקת לימוד התורה בישיבות הקדושות. ולב אבות ואמהות חרד ודואג בפחד מן הבאות, שמא ח"ו יעלה זממם בידם, וברית אבות מבנים תשכח ח"ו.

ועל זאת עתה באנו לחזק לבבות שבורים, ולנחם נפשות נכאות, כי הדבר לא יהא ולא יעלה, והבטחת הבורא 'כי לא תשכח מפי זרעו', קיימת לעד ולנצח נצחים. ושום לחץ ושום פיתוי לא יניע חוק התורה, המסורה בידינו מזקני הדור עת קם השלטון החילוני כאן, כי אין שום מקום לפשרות ושום מקום לויתורים, ושום שעה לא תיפול מראשם הטהור של בני הישיבות. וגם אלו שלעיתים תוקפת אותם חולשה רוחנית, מתוך הרגשת אי הצלחה, אך לבסוף עינינו רואות ולא זר – כי במשך הזמן חוזרים כולם למעיין מחצבתם, ומהם תלמידי חכמים מופלגים, וכולם יראי חטא לאורך ימים.

ולזאת עולה בזה קריאתנו לכל אשר זיק יהדות בליבם, שיבינו את גודל השעה, והזכות הגדולה, לעמוד ולהיקהל על נפשינו ונפש עוללינו, ולהעביר בהחלטיות למערכת השלטונית, כי זממם לא יצלח, ועצת ה' היא תקום.

ולבעלי המזימה נאמר, גורו לכם מפני חרב הברית, ואולי תבינו מהות עם ישראל עם הבחירה, ממלכת כהנים וגוי קדוש, אשר גם חיי החולין שלהם הם קודש לה' בעמל התורה. מה שלא זכיתם לינק מהוריתם או ממורי דרכיכם, חסרי הדעת והתבונה האמיתית.

ועל כל זאת עינינו תלויות למרום, אנא ואנא, זכור רחמך, וזממת רשע לא תקום, לאמר עוצו עצה ותופר כי עמנו קל. ואין ספק כי זכות החזקת התורה של עם ישראל, הרי הוא הביטחון הגדול ביותר, להציל מכל פגע ונגע, ומכל אויב ואורב.

הכו"ח ברטט ובדמע, בתפילה ובתקוה, כי לא יטוש ה' את עמו ונחלתו לא יעזוב

שיחת חיזוק ממרן ראש הישיבה

הגאון הגדול רבי משה הלל הירש שליט"א

שנאמרה בישיבת 'דעת אהרן' (קפלן החדשה) באור לכ"ה אדר ב' תשפ"ד

להכנס! תורה זה דבר רוחני ודבר רוחני לא יכול להכנס בדבר גשמי עד כמה שחסר במידות טובות הוא גשמי. ויסוד המידה הזאת של עניו הרבה אנשים טועים, גם אם אני לא הולך כל הזמן מדבר על עצמי ולכאורה איפה יש פה גאווה, אבל הנה אנחנו לומדים בחובות הלבבות ועוד ספרים שאנחנו נדע מה התוצאה מגאווה מה התוצאה מענוה ואז נוכל לבחון איפה אנחנו אוהזים כל אחד יודע כעס זה בא מכח גאווה אם מישוהו כועס זה סימן שהוא אוהז מעצמו אבל יש הרבה יותר מזה מי שאינו שמח בחלקו זה בא מכח ה"לי נאווה תהילה" זה מגיע לי מי שלא יכול להודות על האמת זה בגלל שאני צריך להיות צודק מי שלא מפרגן למישהו אחר ג"כ זה בא מכח חוסר ענוה יש "לי נאווה תהילה" מצד אחד ומצד השני מי אני מה אני, מי שיודע ההרגשה של נקמה זה גאווה, קנאה זה גאווה, וצריך לדעת לשפוט את עצמו ואם הוא רואה שזה חסר צריך לעבוד על זה ובזה יש דרכים וזה לא הזמן להאריך עכשיו, וזה אחד מהדברים חוסר מידות אם לאדם יש חסרון במדות תורה לא שוכן עליו עוד אומר רבנו יונה על החז"ל "התקן עצמך ללמוד תורה" התקן עצמך תתקן את עצמך ללמוד תורה "למעט בתענוגים כדי שילמד תורה הרבה כמו ששנינו כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ

ברשות הראש ישיבה שליט"א ברשות כל הרבנים כולם יודעים שעכשיו זה הזמן שצריכים להתחזק בלימוד במיוחד בזמן המלחמה ועכשיו בזמן שאנחנו כבר במצב שאין לאף אחד את הזכות ללמוד ויש בעיה שהרבה בחורים אומרים נכון ודאי שצריכים ללמוד אבל סוף כל סוף אין את השמחת התורה שצריך להיות את ההנאה של התורה של מה שצריך להיות "פיקודי ה' ישרים משמחי לב" אין לי! אין את זה! אז מה באמת הסיבה שיש בחורים, ויש כמה דרגות בזה, יש דרגה גבוהה ויש דרגה פחות, אבל בכמה דרגות חסר את ה"משמחי לב" חסר הגישמעק של סם החיים של לימוד התורה, גם אם יש שמחה בגישמעק וארט, אבל מעצם הלימוד התורה עצמו חסר.

רציתי לומר בקיצור שלושה דברים שמובא בראשונים בחז"ל שמעכבים, אפילו למי שלומד בהתמדה ובכל זאת יעכב, כתוב בפ"ג באבות "אם אין דרך ארץ אין תורה" אומר רבינו יונה "רוצה לומר שצריך תחילה לתקן את עצמו במידות ובזה תשכון התורה עליו" קודם לתקן עצמו במידות "שאינה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מידות טובות לא שילמד תורה ואח"כ יקח מידות כי זה אי אפשר" ר' חיים וולאז'נר אומר שמשנה רבינו זכה למדרגת אספקלריא המאירה מכח "והאיש משה עניו מאד" תורה לא יכול

שמים בלי החשיבות לתורה זה לא מתחיל, זה השלושה דברים.

רבותי אדם יכול לשבת וללמוד אבל סוף כל סוף אין לו את השמחת התורה בגלל שאין לו יראת שמים אין לו את החשיבות לתורה אין לו את המידות טובות אין לו את המיעוט תענוגים בדרגה עצמית ואז לא יהנה בלימוד התורה לא יצליח בתורה זה צריכים לדעת.

ולסיום רק בדבר אחד איזה מדרגה של אורבניא [עמל] צריך, גם אם יש יראת שמים מידות טובות מיעוט תענוגים, אבל עדין צריך גם אורבניא [עמל] מדרגה של אורבניא! אליהו הנביא אומר באליהו רבא הייתי מדבר עם איזה זקן עד שאני מדבר עם הזקן בא אצלי תלמיד אחד שאינו בקי בהלכה ואמר לי עוסק אני בדברי תורה, לומד בישיבה, ומחמד ומתאוה ומצפה שהתורה תבוא אלי, אני לומד ולומד ולומד ורוצה לעשות שטייגן לגדול, ואין תורה באה אלי כך הוא אומר לאליהו הנביא, אומר אליהו הנביא: אמרתי לו בני לא יזכה האיש לדברי תורה אא"כ מסר נפשו למיתה עליה לכבודה של תורה. זה הדרגה של האורבניא! אם יש את המידות, הרחקת התענוגים, חשיבות התורה שמגיעה מיראת שמים, עם הממית עצמו על התורה אז כל אחד יצליח בסיעתא דשמיא

הברכה שאני מברך כ"א שיצליח אם ההצלחה שלנו בתורה זה ישנה את כל הגזירות וכל הדברים יבואו לטובה ולכל אחד יהיה ברכה והצלחה

תישן וחיי צער תחיה כי המרבה בעידונים לא תשכון בתוכו חכמה" תורה זה רוחני כמו שאמרנו ואדם מידי גשמי בעידונים כל תאוות שיש לאו דווקא אכילה כל תאוה זה מפריע את התורה זה לא חלק מהם וזה גם יפריע לפקודי ה' ישרים משמחי לב

הדבר השלישי כתוב במשלי גם ברבנו יונה יראת ה' ראשית דעת חכמה ומוסר אוילים בזו תחילה לכל דעת לפני חכמה לפני שאתה מתחיל ללמוד תלמוד נפשך יראת ה' יתברך כי החכמה ומוסר אוילים בזו אוילים מבזים מזלזלים בחכמה ומוסר כי אין להם יראת ה' ממילא מזלזלים בתורה מי שיש לו יראת ה' יודע מה זה תורה שתורה כמה זה מביא את הדבקות בהקב"ה שזה התכלית שלנו להדבק בקב"ה זה כל תכלית שלנו בחיים להיות דבוק בקב"ה ומה מביא אותנו יותר מכל דבר שבעולם לדבקות הזו זה רק תורה אז מי שיש לו יראת שמים זה מביא את זה כי הוא מחשיב תורה, אבל אוילים אין להם יראת שמים ואינה יקרה בעיניהם שתורה זה לא חשוב בעיניהם כי לא תצליח בלימוד החכמה ולא תוכל להצליח בלימוד התורה אם אינה יקרה בעיניך, צריך שתהיה יקרה בעיניך וכדי שתהיה יקרה בעיניך חשובה אצלך צריך יראת שמים, ואומר רבנו יונה הסיבה למה צריך שיהיה חשוב בעיניך, כדי שתעשה אורבניא [עמל] מספיק, ועוד הוא מביא פסוק "נחלתי עדותיך כי ששון ליבי המה" שמחת התורה זה חלק מהתנאי של נחלתי עדותיך ושמחת התורה יכול להיות רק בכה"ג שתורה זה חשוב אצלך ואז אתה עושה דבר חשוב יש לך סיפוק מהלימוד בעצמו לאו דוקא בגלל שזה אגישמקא ווארט אגישמקא סברא למדתי תורה! עצם הדבר שלמדתי תורה זה עצמו ששון שמחה מזה ונחלתי עדותיך רבנו יונה אומר בהמשך שמי שאומר והערב נא בשמחה תפקחנה עיני השכל השכל נפתח אבל בלי יראת

יחודיות ניסי מצרים – אמונה חושית ולדורות

ממרח המשיגית הגה"צ רבי אברהם פולק שליט"א

מצרים ויבואו אחריהם. ומפרש הרמב"ן (הנ"ל): כי בראותם שנקרע הים לפני בני ישראל, והם הולכים ביבשה בתוכו, איך ימלאם לבם לבוא אחריהם להרע להם וכו', אבל סיכל עצתם וחזק את לבם ליכנס בים.

ושבו נשאלת אותה השאלה, שהרי המטרה שעם ישראל יצאו ממצרים כבר הושגה, ואם כן, מדוע נתן השי"ת בלבם להמשיך ולרדוף אחריהם אחרי שכבר יצאו ואחרי שכבר נקרע להם הים?

מטרת יציאת מצרים – ללמוד אמונה

והתשובה לכל השאלות הללו, היא אחת. שנכון אמנם שכדי להשיג את המטרה שתתאפשר יציאתם של ישראל ממצרים, השי"ת יכול להביא סיבות שונות שיגרמו להם, אבל האמת היא שלא זו בלבד, היציאה והפיכתם לעם סגולה היתה המטרה, אלא גם ובעיקר ללמד את עם ישראל, את מצרים ואת כל העולם כולו לכל הדורות שהבורא ית' ברא את העולם, הוא מנהיג אותו והוא השליט היחידי על כל הברואה, והכל נעשה ברצונו ובחפצו, ואין ביד אדם ואף לא ביד המלאכים להפעיל משהו בבריאה, מאחר וכל כוחות הטבע כפופים לרצונו ית'. ואת היסוד הזה שעליו מושתתת אמונתנו, המחיש השי"ת והשריש בלב כל הנבראים באמצעות ההנהגה הניסית המיוחדת שלא היה לה אחר ורע בכל דברי ימי העולם.

ניצוד תופעות המצויות הופכות לניסים גלויים?

כאמור, ניסי בצרים באו במטרה להביא את כולם להאמין בהשי"ת. והתהליך של יצירת האמונה בלבבות על ידי ניסים, מתואר ברמב"ן (סוף פרשת בא) באופן זה: **וכאשר ירצה האלוקים בעזה או ביחיד ויעשה עמם מופת בשינוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל ביטול הדעות האלה (הכפריניות) כולם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלה-ה מתחדשו ויודע ומשיגה ויכול וכו'.**

ואודות הייחודיות של ניסי מצרים, מצאנו ברמב"ם במאמר "תחיית המתים" (בסופו), שמחלק בכלל הניסים בין סוג ניסים שהם נמנעים בטבע, כמו למשל, להפוך מטה לנחש, או שהארץ תפתח את פיה כמו שאירע אצל קורח, או שהים יבקע, כמו שאירע ביציאת מצרים, לבין סוג שני של ניסים, שמצד עצמם הם תופעות שמוצאים לפעמים שקורות במסגרת מנהגו של עולם, כמו למשל, ארבה, אלא שבמצרים במכת ארבה נאמר שלפניו לא היה ארבה כמוהו ואחרי לא יהיה כן. וכן הברד, שיתכן שתופעה כמו ברד תמצא בעולם, אלא שמכת ברד שבמצרים התייחדה בכך שלא היה כמוהו בכל ארץ מצרים מאז היתה לגוי. וכן במכת דבר, שיתכן שתופעה מגיפה בבהמות, אלא בכך שממקנה ישראל לא מת אחד, התייחד אותו דבר והפך להיות נס גלוי. ותנאי נוסף נותן הרמב"ם לכך שאותן תופעות שיתכנו שימצאו בעולם, יתפכו לנס גלוי, זה כאשר אותה התופעה באה במדויק במקביל לנבואת הנביא אודותיה שתבוא, שאז אותה התופעה הינה נס.

ניסי מצרים מול ניסים גלויים קודמים

ולפי דברי הרמב"ם ניתן להבין גם כן, מדוע דוקא באמצעות ניסי מצרים, מוטבעת ומושרשת האמונה בעם ישראל לכל הדורות, הלא גם לפני יציאת מצרים התרחשו ניסים גלויים. וכמו למשל, קיומם של נח ובניו בתיבה בזמן המבול, שהיה בדרך נס גמור. וכן הצלתו של אברהם אבינו בכבשן האש, שהיתה נס גמור, ורבים היו שבעקבות נס זה באו לכלל האמונה, כמו שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן. ולמרות כן, דוקא ניסי יציאת מצרים הם שזוכרים כמי שקובעים את האמונה בלב כל ישראל. ומדוע?

מעתה אכן מובן, שהניסים במצרים נשאו אופי שונה מכלל כל הניסים, מאחר והם באו בהדיק ובריבוי שלא ניתנים לשיעור, יחד עם עוצמה בלתי מצויה, כשלכל זה מתלווה שיעור זמן מדויק לאורך כל מכה ומכה. כל המרכיבים הללו יצרו ויוצרים אצל כל

מכלל מה שמוטל עלינו בהג הפסה, הוא ללמוד את תאור שהותם של בני ישראל בגלות מצרים, את מהלך עשר המכות ואת אופן יציאתם ממצרים, באותות ומופתים גדולים ונפלאים. גם במהלך כל השנה, בכל יום, בברכות קריאת-שמע שהרית וערבית, אנו חוזרים ומזכירים את פרטי אותו המאורע הגדול. גם בפסוקי-דזמרה, אנו מתארים את שעבוד מצרים, ומיד לאחר מכן אנו שרים את שירת-הים. ובספר תהילים (פרקים ע"ה, ק"ה, ק"ו ובעוד פרקים) דוד המלך ע"ה גם הוא מספר ומתאר את השתלשלות המאורעות והניסים שהיו באותה התקופה של יציאת מצרים.

וכל זה בא ללמדנו, שיש משקל גדול וחשיבות מיוחדת לאותם המאורעות של השעבוד והיציאה ממצרים, מפני שזה היה תהליך ההתהוות של עם ישראל. כי באמצעות היציאה וההתנתקות של בני ישראל מהעם המצרי, התגבשו בני ישראל להיות עם אחד, שבאמצעות שמירת התורה והמצוות הם הופכים להיות ראויים וחזקים לתואר של "ממלכת כהנים וגוי קדוש".

לב מלך ביד ה' – ומדוע צדיק "יד חזקה"?

אלא שיש לכאורה מקום לשאול, שמאחר והמטרה בכל זה היתה יציאתם מעבדות לחרות של עם ישראל, מדוע היה צורך שהעניינים עד ליציאתם יתגלגלו בצורה זו של "יד חזקה" ומופתים גדולים ונפלאים, שבאו לאחר סירובו של פרעה להוציאם, הלא "לב מלך ביד ה'", לכל אשר יחפץ יטנו" ואפשר היה שהשי"ת יטה את לב פרעה להקשיב לקריאה "שלח את עמי ויעבדוני במדבר", וגם כך היתה מושגת המטרה – יציאתם של ישראל מתוך מצרים והפיכתם לגוי קדוש?

וכך ידוע שאירע בתחילת ימי בית שני, כמפורש בראש ספר עזרא, שה' העיר את לבו של כורש מלך פרס שהעביר קול בכל מלכותו: כה אמר כורש מלך פרס, כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלוקי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלים אשר ביהודה, מי בכם מכל עמו יהי אלוקיו עמו ויעל, ויבן את בית ה' אלוקי ישראל. ואילו ביציאת מצרים הכל התגלגל בצורה הפוכה. כי לא רק שהי"ת לא נתן בלב פרעה להיענות לקריאתו "שלח את עמי", אלא שהי"ת גם חיזק את לבו שלא לשלוח את בני ישראל. וגם במצבים שבהם פרעה כבר היה מוכה ומיוסר ודעתו הסכימה לשלוח את בני ישראל, השי"ת חיזק את לבו כדי שהוא יסרב לשלחם. ומדוע כל זה היה נצרך בדרך ליציאת ישראל ממצרים, ויצירתם להיות עם בפני עצמו – ממלכת כהנים וגוי קדוש?

ותיירה מזו יש מקום לשאול, שהלא גם בשעבוד וגאולת מצרים ניתן לראות בבירור שהשי"ת ניתב את דעתם וריגשותיהם של המצרים, כמו שמפורש ברמב"ן בפרשת בא על הפסוק ("א ג): ויתן ה' את חן העם בעני מצרים, גם האיש משה גדול מאד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם. ופירש הרמב"ן: חן העם בעיני מצרים – שלא היו אנשי מצרים שונאים אותם על המכות, אבל מוסיפים בהם אהבה ונושאים חן בעניהם, לאמר, אנחנו הרשעים גם עושים חסד, וראוי הוא שיחונן אתכם האלוקים. גם האיש משה – המביא עליהם את המכות גדול מאד בכל ארץ מצרים, בעיני עבדי פרעה ואנשי ריבו. הרי שהשי"ת שיקח ממש עם ההרגשה של המצרים כלפי עם ישראל ומשה רבנו, ואם כן מתחזקת השאלה, מדוע לא ניתן היה להשיג את מטרת היציאה ממצרים על ידי שהי"ת יתן בדעתו של פרעה לתת להם לצאת?

לאחר שכבר יצאו – מדוע לחזק את לבם?

ובנוסף ניתן לשאול, שמפורש בפסוקים שגם אחרי שכבר יצאו ממצרים, השי"ת נתן בלב פרעה את המחשבה לרדוף אחריהם. כמו שנאמר בפרשת בשלח (י"ד ד): ותחזקת את לב פרעה ורדף אחריהם. ומפרש הרמב"ן: בעבור שפחד פרעה מהם במכת הבכורות וכו' לא היה בלבו לרדוף אחריהם. ועל כן הוצרך לומר כי הוא יחזק את לבו לרדוף אחריהם. וגם תוך כדי קריעת ים-סוף נאמר (שם י"ז): ואני הנני מחזק את לב

מתבונן מהפכה של ממש בכל הנוגע לאמונה שיש לעולם אלוהי-מחדשו וידוע ומשגית ויכול (כלשון הרמב"ן שהובא).

מכות מצרים מכוונות ביותר

ובכדי להשלים את ההבנה בייחודיות מכות מצרים, כיצד הן מובילות לאמונה, יש להוסיף ולהתבונן בפרטי המכות, כפי שהן מתבארות בדברי חז"ל והראשונים. ההבנה אצל בני אדם בנוגע לנס, שהוא מהווה גורם לאמונה בה, מבוססת על מה שכתוב ברמב"ן ובעוד ראשונים, שכל הנבראים מורכבים מארבע יסודות. ואלו הן: אוויר, עפר, אש ומים. ובניסי מצרים הוכח לעין כל, שכל ד' היסודות מצד עצמם בטלים ומבוטלים, אין בהם טבע עצמי או מנהגו של עולם, וכולם כחומר ביד יוצרם, כפופים לרצון השי"ת, כי באמת אין עוד מלבדו בהשגחת והנהגת העולם.

יסוד הדברים שהמכות מכוונות כלפי ד' היסודות מצאנו באבן עזרא בשם רבי יהודה הלוי. ובפירושו המיוחס לרשב"א על הגדה של פסח, הדברים כמעט מקבילים, אלא שהם באים בתוספת פירוש והסבר.

דם וצפרדע כנגד יסוד המים

באבן עזרא בשם רבי יהודה הלוי, כותב ששתי מכות ראשונות, דם וצפרדע, באו למצרים ביסוד המים. במכת דם, התאדמו המים ומתו הדגים. ובמכת צפרדע, עלו הצפרדעים מן המים.

תוספת לזה מצאנו בפירושו המיוחס לרשב"א על הגדה של פסח, שביאר אודות מכת דם, שבה לקה הנילוס, הוא היאור, שהיה משקה את כל הארץ והגורם לכל הצמיחה במצרים. נהפכו המים לדם, **להודיע כי הוא יתברך מושל בגבורתו עולם וכו'**, **התחיל להכות בדבר שהוא יסוד ישוב ארצם ודשנותה ורעננותה**.

במכת דם הוברר לכל, שמים כלל אינם מים מצד עצמם. ואין לדבר הזה צבע קבוע. וכשהשי"ת רוצה אין לזה כל תכונות חיוביות שמצמיחות צמחים ומגדלות דגים. ולא היה ביד מצרים לשנות כלום מהמצב הזה. גם כשיהודי ומצרי שתו מאותו כלי, המצרי שתה דם, כי השגחת ה' להעניש את המצרים במכה זו היתה מקיפה ומדויקת. ורק כשהמצרי קנה את המים בכסף מהיהודי, המים עמדו במצבם כמים.

ובמכת צפרדע, שיצאו הצפרדעים מהמים, מבאר הרשב"א שזה בא להראות שהשי"ת שולט ועושה כרצונו בשרץ המים, מה שיביא ללבות בני האדם יראה ופחד ממנו ית'.

כינים וערוב כנגד יסוד העפר

ועל מכות כינים וערוב כתב באבן עזרא בשם רבי יהודה הלוי, שאלו המכות היו מכוונות לעפר.

במכת כינים נאמר, כל עפר הארץ היה כינים. ובמדרש (שמו"ר פ"י פ"א) אמרו: **ותורפין אמה על אמה ולא היה שם עפר**. ברצות ה', העפר כלל איננו עפר. יש כאן איזו בריאה חדשה שהחשומים לא יכולים לבראות כמותה. ובפירושו המיוחס לרשב"א, מוסיף לבאר את התמורה האדירה שחולל השי"ת בארץ במכת כינים: **התחיל להכות הארץ ממש, ולהודיע כי הארץ שהיתה בטבעה להוליד כמה מיני בשמים ומגדים, נהפכת לדבר מכוער, ונמצא שאין נמאס למעלה ממנה**. זו לא הארץ כפי שהכירו אותה עד עתה.

ומכת ערוב, מבאר האבן עזרא שגם היא כנגד העפר, מאחר ונאמר: ותוצא הארץ נפש חיה. שהחיות נבראו מן הארץ. והן שהופיעו מעורבבות במכת ערוב. וגם על כך, כלפי מכת ערוב, יש תוספת בפירושו המיוחס לרשב"א: **הודיע, כי צאצאי הארץ וחיות מדבר כולם מזומנים ומוכנים למלאות חפצו ושליחתו ית'.**

דבר ושחין כנגד יסוד האוויר

על מכות דבר ושחין כתב באבן עזרא בשם רבי יהודה הלוי, שאלו המכות היו מכוונות לאויר. כי מהות הדבר היא שינוי באוויר בלבד, לקור או לחום. שהוא הגורם ברגע אחד להריגת בעלי-חיים אין מספר, מאחר ורוח החיים שבכולם תלויה באויר. וגם מכת שחין, שנאמר בה: וחרקו משה השמימה, הכוונה בזה היא גם לאויר הרקיע שלמעלה. וגם

בפירושו המיוחס לרשב"א קושר את הדבר, שהוא קלקול באויר הגורם למיתת בעלי החיים, למכה שבאה כנגד האויר. ומשווה את הדבר שהוא קלקול באויר שהפך מדבר המחיה לדבר הממית, למכות דם וכינים, שגם במים ובעפר קרה דבר דומה, שממציאות מחיה ומצמיחה הפכו למציאות ממיתה וגרועה. והצד השווה שבין דם, כינים ודבר הוא, שהשי"ת הפך את גוף היסוד עצמו.

ומכת שחין, מבואר בפירושו המיוחס לרשב"א, שהאבעבועות הם תוצאה והשלכה מהאוויר המקולקל, שהתקלקל במכת דבר. נמצא שקיימת הקבלה בין מכות צפרדע, ערוב ושחין, שהצד השווה בכולן הוא שזוהי תוצאה שבאה מגוף היסוד. שהצפרדעים הם שרץ המים, והחיות שבערוב תולדת העפר, והשחין הוא היצי האויר.

מכת ברד כנגד יסוד האש

והיסוד הרביעי והאחרון, האש, במכת ברד התפרק ואיבד את התדמית שלו כיסוד בעל ערך ומשקל עצמי, פירש באבן עזרא, שזהו מה שכתוב ואש מתלקחת בתוך הברד. והמכה הזו מעורב בה גלגל האש.

ובפירושו המיוחס לרשב"א הוסיף וביאר, שהיה כאן היפוך בגוף של יסוד האש, כפי שהיה ביסודות האחרים. ומפני, שאש טבעה לעלות כלפי מעלה, וכאן האש ירדה מלמעלה למטה. ובנוסף, האש התאחדה עם המים, נגד מהלכה הטבעי.

מכת חושך – שינוי מערכת השמים

מכת חושך, מבואר בפירושו המיוחס לרשב"א, באה לאחר השינויים והפיכת ד' היסודות, כעת בא לשנות את מערכות השמים. והודיע, כי השמש שהוא הכוכב הגדול והמעולה אשר בשמים, אין בו כח וממשלה אצל רצונו, כל-שכן שאר הכוכבים וכו', להודיע שאין מהלך ההתחמה בשמים ביום ובלילה לפי רצונו, אלא לפי חפץ הבורא יתעלה. ובידו להעמיד הכל ולהעבירו. וכו'. ולפיכך היתה לשמש, לפי שהוא הגדול שבמערכות, ובו יראה השינוי לעיני כל בשר, יותר משאר הכוכבים וכו'.

מכת בכורות – שינוי סדרי המלאכים

במכת בכורות, באבן עזרא בשם רבי יהודה הלוי מבאר, שהמופת בזה היה רדת המשחת מגלגלי הכבוד להרגו הבכורים. ונראה כי בפירושו המיוחס לרשב"א, מצאנו לדברים ביאור והרחבה. וכך מפרש שם, שלאחר ששינה את מערכות השמים במכת חושך, בא לשנות את סדרי המלאכים אשר למעלה מן השמים. ולפיכך אמר: **"ובכל אלוהי מצרים אעשה שפטים אני ה'"**, כי אלמלא מכה זו לא היו ראויים לצאת משם לעולם וכו'. והבן, כי לכך הוצרך הוא בעצמו לעשות פעולה זו בלי אמצעות מלאך, שאין מלאך ממונה לשנות סדר מלאך כמוהו. אמנם ה' יתעלה אשר הוא מושל בכל, יוכל לעשות בהם חפצו ורצונו.

לא יום ולא יומיים נמשכו שיעורי האמונה הללו, אלא שנה שלמה לימדו משה ואהרן והמחישו לכולם את האמונה. המכות באו על המצרים עם התראה מוקדמת ומסודרת מראש, ועם כל זה לא היה בכוחם למנוע מאומה ממה שבא עליהם. וכשהגיע הזמן, המכה נעלמה באופן פלאי.

הניסים במצרים נועדו ללמד באופן מוחשי, שאין שום מציאות ורצון עצמי הקיים בבריאה, אין סדרי טבע ואין ד' יסודות. אין התנהגות טבעית למערכות השמים וגם לא למלאכים שמעל השמים. אלא כולם מתנהלים לפי גזירת עליון, ומשנים את הנהגתם בהתאם לרצונו יתברך.

התועלת של לימוד אמונה באופן חושי, נשאר ומתקיים גם לדורות שלאחר מכן, כמו שנאמר: **ולמען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעלתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם, וידעתם כי אני ה'.**

ובהרחבה כבר כתב הרמב"ן את הדברים בפירושו בסוף פרשת בא: **ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר לבנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון, והצריך שנכתוב וכו', ושנזכר וכו', והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו.**

ממדרן רבינו הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

חג הפסח תשפ"ד

• ווי העמודים וחשוקיהם • שאלה משולחננו של מרן שליט"א

ואולי גם רבנן לא עשו תקנה לקטן שיקנה חמץ בפסח כדי שיעבור על איסור, וממילא יהיה מותר גם לאחר הפסח. ומכל מקום נראה שיש בזה משום מצות חינוך לקחתו מידו ולשרפו, ובפרט כשיש בזה חשש שיבוא לאכלו, ויבטיח לו שיתן לו ממתק אחר כנגד מה שיש בשקית, ושהקטן יתן לו את החמץ, ומיד יבקש מאביו שישרוף את החמץ.

להגיש אוכל שיש שם חמץ בבית אבות של גברים

שאלה. אשה שעובדת בבית אבות של עכו"ם, ותפקידה לחלק את האוכל, וכמובן שגם בפסח האוכל הוא חמץ גמור. האם היא יכולה להמשיך בעבודתה ולחלק את האוכל בחול המועד פסח, והאם מועיל שתבקש מהנהלה שיורידו לה מהמשכורת יחסית את הכסף שהיא מקבלת עבור חלוקת החמץ, וכך לא תשתכר מאיסורי הנאה.

תשובה. יש לדון בשלושה איסורים: א. שמה יאכל, ב. רוצה בקיומו, ג. משתכר באיסור הנאה.

דהנה כתב הרמ"א (סימן תנ"ו) 'אסור לקנות חמץ לאינו יהודי בפסח, ואפילו במעותיו של אינו יהודי', וכתב המשנ"ב (ס"ק כא) 'דלכן הדבר אסור, דאיכא למיחש, שמה יאכל ממנו. ועוד, דהוא רוצה בקיומו של החמץ, דהיינו שהוא מעוניין שהחמץ לא יאבד בדרך כדי שלא יכעסו עליו'.

וכן יש איסור משתכר באיסורי הנאה, כמו שכתב במשנ"ב (סימן תנ"ו ס"ק כה) שאסור להשכיר חמור לגברי שיוכל חמץ, כיון שהוא משתכר מאיסורי הנאה. אך יתכן שאם מקוים את מה שמרוויחה על החמץ אינו אסור זה, אך מכל מקום שאר האיסורים נשארו.

והטוב ביותר שתבקש חופש בחול המועד פסח, שהרי לכל עובד יש זכות לימי חופשה כמה ימים במשך כל השנה, ובמקום לבקש את החופש בימי אב, תבקש את החופש בחול המועד כדי להינצל מאיסורי חמץ.

לגנוב אפיקומן כדי להקל על אביו

שאלה. אצלנו נוהגים בכל שנה שהילדים גונבים האפיקומן ומבקשים פרס גדול תמורת השבתו. אולם אני לא גנבתי, כי שמעתי שיש רבנים שאומרים שאינו ראוי לגנוב, כי זה מרגיל את הנפש לגנוב, ולכן אף פעם לא גנבתי. השנה, אני יודע שהמצב הכספי של אבי לא טוב ויהיה לו קשה לקנות מתנה גדולה כמו כל שנה, חשבתי אולי אני אגנוב את האפיקומן השנה, ואבקש מאבי פרס זול ופשוט. האם לצורך כך אשנה מהמנהג שלי ואגנוב האפיקומן.

תשובה. אמנם יש מקום למנהג גניבת האפיקומן, מהברייתא בפסחים (דף קט ע"א) חוטפין מצות בליל פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו, ופירש הרמב"ם (פ"ז מהל' חמץ ומצה ה"ג) וחוטפין מצה זה מיד זה, ופירש מהר"ם חליוואה (פסחים שם) גוזלים מצוה זה מזה, [אמנם יותר היה ראוי לקרוא למנהג חטיפת מצוה, מאשר גזילת מצוה].

מכל מקום כבר מובא בהרבה פוסקים שמניעת מנהג זה משובת, כמו שכתב הגאון בעל החתות יאיר בספרו מקור חיים (קיצור הלכות, סימן תעז) שהתינוקות גונבים האפיקומן לחבב המצווה, ומכל מקום יש פנים למחות ולבטל את המנהג, ובארחות חיים (סימן תעז) כתב בשם ספר מאורי אור שאין לתינוקות לגנוב את האפיקומן, וזה מנהג בדוי והבל, והגויים שומעים שהיהודים מהנכים את בניהם לגנוב כזכר ל'וינצלו את מצרים', על כן המונע מנהג זה הרי הוא משובת.

וכן נהגו אצל מו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שלא היו מניחים לגנוב את האפיקומן, גם מרן בעל הקהילות יעקב זצ"ל לא היה נוחא ליה ממנהג זה, והיה אומר שהדבר יכול להרגיל את הילדים לחשש גניבה.

ולכן גם בשאלה זו, למרות שהמטרה טובה ומשובחת, מכל מקום אסור לגנוב גם לצורך מצוה, וכמו שכתוב בבבא מציעא (דף סא ע"ב) לא תגנוב על מנת לשלם כפל, דהיינו גם כשרואה אדם אני ואינו רוצה ליהנות ממנו, ורוצה לגנוב ממנו על מנת לשלם כפל, ויהיה לו מה לאכול אסור, והטעם כתב השו"ע (חו"מ סימן שמח ס"א) כדי שלא ירגיל עצמו לכך, וכך גם בענינו, אין לעשות כן, כדי שלא ירגיל עצמו לכך.

לדלג בהגדה כדי שבניו יאמרו דברי תורה ולא ירדמו

שאלה. בליל הסדר, יש ילדים שאינם כל כך מבינים את ההגדה, ואמירת ההגדה מעייפת אותם, ולכן הגה האב רעיון, שיתן לבניו לומר דבר תורה, ועל ידי כך הם ישארו עירניים. אך אם האב יעשה כן, יפסיד את זמן חצות. שואל האב האם אני יכול לדלג קצת מההגדה, כדי שבניו יאמרו דברי תורה.

תשובה. עיקר מצות הלילה היא סיפור יציאת מצרים, וקבעו חז"ל לקיים את המצוה על ידי אמירת ההגדה, ולכן צריך שבניו ישארו ערים כדי לספר להם יציאת מצרים. ואם מקצר בהגדה, כדי שיאמרו דברי תורה, הרי עושה מהעיקר טפל ומהטפל עיקר.

ולכן נראה שיאמר את כל ההגדה, וילמד מראש את כל ההגדה, ויכין לפני פסח כמה מדרשים מעניינים על סדר ההגדה, ומיחיש להם את השיעבוד במצרים, את זריקת הילדים לאיור, ואת עשרת המכות, ואם יעשה כן בניו לא ירדמו.

ואם בכל זאת רוצה שבניו יאמרו דברי תורה, יאמר את כל ההגדה, עם דברי תורתם של הבנים, ויקצר בשולחן עורך.

לדלג בהגדה, כדי שיוכל להסביר טוב יותר לאשתו ובניו

שאלה. יש נשים וילדים שלא מבינים את ההגדה [בעיקר נשים וילדים של בעלי תשובה, או כאלו ששפתם המדוברת היא אנגלית, ואינם מבינים היטב לשון הקודש], והאב צריך להסביר להם בפרטות את כל ההגדה, וזה לוקח הרבה זמן, ואם יאמר את כל ההגדה, זה יקח שעות רבות והם ירדמו באמצע, האם יאמר עמם את כל ההגדה, או שעדיף שידלג, ואם ידלג, על איזה קטעים עדיף לדלג.

תשובה. הטוב ביותר שהאב יתחיל ללמוד עם בני משפחתו מראש חודש ניסן, כל יום כמה קטעים מההגדה, ועד שיגיע ליל הסדר, כבר ידעו את ההגדה, ואז יוכל לאמרה באופן כזה שכולם יבינו ולא ירדמו. ואם לא עשה כן, יעשה את העצה הכתובה ברמ"א (או"ח סימן תעג ס"ו) לומר את ההגדה בלשון שמבינים, דהיינו שיקרא את ההגדה באנגלית וכדומה, וכך עשה ר"י מלונדרי שאמר את כל ההגדה בלשון לע"ז, כדי שיבינו הנשים והקטנים.

ואם אינו יודע לומר את ההגדה באנגלית, יפרש את הקטעים העיקרים של ההגדה, ואת השאר יאמר במהירות בלא לפרש.

ואלו הם הקטעים העיקרים של ההגדה, לפי דברי המשנה ברורה (סימן תעג ס"ק סד) א. רבן גמליאל אומר, כל שלא אמר שלושה דברים, פסח, מצה זו, מרור זה. וכן סדר עשר המכות שהביא הקב"ה על מצרים, כדי להגיד להם כמה ניסים עשה הקב"ה בשביל ישראל.

ובשולחן ערוך הרב (או"ח סימן תעג סעיף מג) כתב, עיקר נוסח ההגדה שתקנו חכמים, חובה על הכל הוא מתחילת עבדים היינו עד הרי זה משובת, ואחר כך מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו כו' עד סוף דרוש פרשת ארמי אובד אבי, ואח"כ פסח שהיו אוכלין כו' מרור זו כו' בכל דור ודור כו' ואותו הוציא משם כו' לפיכך כו' עד ברוך אתה ה' גאל ישראל, ושאר כל הנוסח ההגדה הוא מנהג שנהג כל ישראל מדורות הראשונים.

קטן שהגביה חמץ בפסח, מה דינו של החמץ

שאלה. ראיתי את אחי הקטן מרים שקית מלוכלכת ברחוב, לקחתי את זה ממנו כשביל לזרוק לפח, אך פתאום ראיתי שיש בתוך השקית חמץ, מה עלי לעשות.

תשובה. בפמ"ג (פתיחה כוללת ח"ב אות ב) הסתפק מה הדין בחמץ של חרש שוטה וקטן שזכו מן ההפקר, דמן התורה לא זכו בחמץ כשאין דעת אחרת מקנה לו, ואינו זוכה בו אלא מדרבנן, וקיי"ל כל שאסור לשהותו מדרבנן, לאחר הפסח שרי בהנאה.

ובשו"ת חיים של שלום (סימן כה) כתב שיתכן וכאן לכו"ע לא קני ומותר לאחר הפסח, והרי זה דומה למה שאמרו בבבא מציעא (דף צו ע"ב) כי עבדו רבנן תקנתא ואמרו בעל לוקח הוי להיתרא, לאיסורא לא עבדו רבנן תקנתא.

הגדה בכתובות (דף סב ע"ב) איתא דהתלמידים יוצאים לת"ת שנים ושלוש שנים שלא ברשות, ואף דבאותן ב' וג' שנים איכא כמה שבתות וי"ט, ועל כרחך דלצורך ת"ת מותר לעזוב את ביתו ואפילו ביו"ט, ולפי"ז י"ל דכיון שבבילי הסדר היו עוסקים בספיו יציאת מצרים שהוא גם תלמוד תורה, לכן שיר לעזוב את ביתו. [עוד הוכיח מזה מ"ח צ"ל, דבבבלי פני רבו ברגל סגי בראיית פניו, ואין צורך לשמוע דברי תורה מרבו, דלכן הגמ' אומרת שאסור לעזוב את ביתו אם אינו חוזר באותו יום, דהרי אם הלך לשמוע ד"ת מבואר בכתובות דשרי].

שם. הנה צ"ב איך באמת לא ידעו רבותינו שהגיע זמן קריאת שמע, וראיתי לרבינו האדר"ת בספרו עטרות אדר (פרשת ויקרא) שביאר באופן נפלא, כי מובא בפרקי דרבי אליעזר (פרק ב), דרבי אליעזר כשהיה דורש היו פני מאירים כאור החכמה, ואין אדם יודע אם הוא יום או לילה. ולכן כשהיו התנאים מסובין ודורשים היה המקום מלא אור, ולא ניכר להם שעלה השחר, עכ"ל. ויש להוסיף דכיוצא בזה מצאנו עוד בתוס' במסכת סוכה (דף כח ע"א), דאמרין בגמרא שם על ינותן בן עוזיאל דבשעה שישב ועוסק בתורה, כל עוף שפורח עליו מיד נשרף, וכתבו שם התוס' שהדברים שמחים כנתינתם בסניי שנתנה תורה באש, והוסיפו: 'וכענין זה מצונו במדרש, בעובדא דרבי אליעזר ורבי יהושע שהיו מסובין בסעודה וליהטה האש סביבם', וע"ע בתוס' בחגיגה (דף טו ע"א ד"ה שובו). ולמדגה זו זוכים כשלומדים תורה מתוך מתיקות ועריבות.

רשע מה הוא אומר, מה העבודה הזאת לכם, לכם ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בענין, ואף אתה הקהה את שנינו, ואומר לו, בעבור זה עשה ה' לי מצאתי ממצרים, לי ולא לו, אילו היה שם לא היה נגאל. תשובה זו משיבים אנו לכן הרשע. ולאחר צ"ב הרי בני ישראל במצרים היו שקועים במ"ט שיערי טומאה, וכשעברו את ים סוף מלאכי השרת קטרגו ואמרו הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, ואפילו הכי נגאלו ממצרים, וא"כ איך אומרים לו 'אילו היית שם לא היית נגאל, וכי הוא גרע ממעבם של שאר בני' ושמעתי ממון בעל אילת השחר זצוק"ל לבאר בזה ע"פ מה שמעתי ממון הגר"ז הלוי מברסק צ"ל בשם אביו הגר"ח צ"ל דלכאורה קשה על מה שאליו הנביא אמר לנביא הבעל (מלכים א, יח כא) 'עד מתי אתם פוסחים על שני הסעיפים אם ה' הוא האלוהים לנו אחריו, ואם הבעל הוא האלהים לנו אחריו, וקשה איך אמר להם אלוהים האלהים לנו אחריו, וכי אם אחד יאכל נבילה רח"ל, יאמרו לו כשאתה אוכל נבלה תאכל הרבה נבילות. וביאר הגר"ח דשאני בדברים של אמונה שהם חמודים כ"כ, שאם אינו מאמין בהכל, אין נפ"מ אם לא מאמין כלל. ועפ"י זה מתוהך כאן, דכיון שהבן הרשע הוא כופר בעיקר, והוא גרוע יותר מהכל, ולכן לא היה נגאל.

ורא את ענינו, זו פרישות דרך ארץ. הנה נשאלתי בדברי הרמב"ם (פ"א מותפילה ה"ד) דבברכות אמצעיית של שמו"ע יש שאלת כל הדברים וחפצי איש ואיש, היכן רמוז בקשה על הזיווג, והשבנו לכוון בכמה מקומות, ואחד מהם הוא מה שכתב בנו של הבני יששכר, הרה"ק ר' דוד מדינב ז"ע (צמח דוד, עמוד קיח), שזה רמוז בברכת 'ראה נא בענינו', וכמו שמצינו בהגדה כאן דפרישות דרך ארץ מוגדרת 'עוני', ולכן שאומר 'ראה נא בענינו', כיוון על זה, [ויש להוסיף ראייה גם ממה שאמרה לאה כי ראה השם בעניי' (בראשית כט, לב), וד"ק].

ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיד מזבחך לרצון. ויש להבין לשם מה הוסיפו בבקשה זו את זריקת הדם על המזבח, והרי פשיטא הוא דכל הקרבנות זורקין דמם על המזבח, ומאי חדוש הוא בקרבן פסח. ושמעתי לבאר בשם מן הגר"ז הלוי מברסק צ"ל, דהנה נאמר בזבחים (דף כו ע"ב) שאם זרק את הדם שלא במקומו, לא הותר הבשר באכילה, אבל בעלים נתכפרו, משום שנאמר 'אני נתתי לכם על המזבח לכפר', כיון שהגיע דם למזבח נתכפרו הבעלים. וכתבו שם התוס' (ד"ה אמר) דאם נתן הדם על הכבש, גם כפרת בעלים ליכא. אכן הרמב"ם (פ"ב מהל' פסולי המוקדשים ה"ח) חולק ע"ז, וס"ל דגם בנתן הדם על הכבש, יש כפרת בעלים, אע"פ דבשר הזבח פסול, מ"מ נתכפרו הבעלים כיון שסו"ס הגיע הדם אל המזבח. א"כ נמצא שלענין כפרת הבעלים, סגי אף בנתן הדם על הכבש (לשיטת הרמב"ם), וא"כ כל זה נחא בקרבנות דעלמא דהאכילה אינה מעכבת בהם, אבל בקרבן פסח דאכילת פסחים מעכבת, וכדאיתא בפסחים (דף עו, ב) דלא בא הפסח מתחילתו אלא לאכילה, לכן בקרבן פסח צריך שיעור הדם על קיד המזבח דווקא ולא על הכבש, והוא שאומרים 'ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיד מזבחך לרצון', דהרצון וכפרת בעלים הוא רק ע"י שיעור דמם על קיד מזבחך, היינו על המזבח עצמו, ולא על הכבש, וד"ק. [וכן כתב האור שמח (על הרמב"ם בהל' פסוקי המוקדשים שם), בשם חתנו, אמנם בחשך שלמה (זבחים שם) נסתפק בזה, האם כשהזה הדם של ק"פ על הכבש ולא על קיד המזבח עצמו צריך להביא קרבן אחר או לא. וראה עוד בחזו"א (זבחים סי' סז סק"א) שכתב דכיון דמבואר דכל הקרבנות כשרים אף שלא במקומן, א"כ מוכח דגם פסח כשר, וכיון דפסח אינו כשר אם אינו ראוי לאכילה - ע"כ שהפסוק גילה דבפסח הוא גם ראוי לאכילה].

והנה שאלו לגיסי מן הגר"ח קניבסקי צצוק"ל כעין זה, מהו 'אשר יגיע דמם על קיד מזבחך לרצון', וצ"ב מדוע נזכר כאן 'קיד', הרי בכל מקום נאמר בתורה 'וזרק דמו על המזבח', וכמובן שהכוונה קיד כדינו. ויתריץ גיסי צ"ל (דרך שיחה ח"א ע"ב רמח). דהנה בכל 'זריקה' יש לומר שאין צריך שיעור אל המזבח, והרי בהזאת יש 'ויחפ' נתקיימה זריקה בלא שהגיע אל המזבח (דהדין 'זריקה' התקיים בצעם מן שזרקו את הדם לכיוון המזבח), משא"כ 'שפיכה' צריך על המזבח, והוא 'קיד מזבחך', כיון שפסח בשפיכה, צריך דווקא על המזבח, עכ"ל.

הגדה של פסח. ידוע מה שמעירים, מדוע אין נזכר שמו של משה רבינו בכל ההגדה של פסח, הרי הוא עשה בשליחות הקב"ה את כל האותות והמופתים והוציא את עם ישראל ממצרים. וראיתי בהגדת יחי ראובן לבאר בזה, דהנה לכאורה משה רבינו הוא היה הראשון שסיפר לבניו את סיפור יציאת מצרים, שהרי כל הדור ההוא היו בעת היציאה ולא היה להם מה לספר לבניהם בשנה הראשונה, שהרי הם ראו זאת כמו אביהם. אבל בניו של משה רבינו שלא היו בשעת יצירת מצרים אלא באו עם יתרו אחר"כ, להם סיפר משה את סיפור יציאת מצרים. [ושמעתי מהאדמו"ר מוה"ר א' מבעלזא צ"ל (בשבת פרשת בא תשי"ד) לפרש בשם זקנו המהר"י מבעלזא, את הפסוק (שמות ז, ב) 'ולמען תספר באזני בנך וכן וכן, את אשר התעללתי במצרי ואת אותות אשר שמותי בהם, וידעתם כי אני השם', וצ"ב דפתח בלשון יחיד 'ולמען תספר באזני בנך', וסיים בלשון רבים 'וידעתם כי אני השם'. וביא"ר שהקב"ה אמר למשה, אתה הראשון שתספר יציאת מצרים באזני בנך, וע"ז תשריש את מצות יציאת מצרים בכלל ישראל, שבאופן כזה על ידי סיפור יציאת מצרים יצליחו ההורים להשריש אמונה בלב צאצאיהם, ואז יהיה 'וידעתם כי אני השם']. ולפי יסוד זה מבואר למה לא נזכר שמו של משה בהגדה, כי הואיל ומשה היה הראשון שסיפר ניסי יציאת מצרים, בודאי השמיט ברוב ענוותנות את חלקו שלו כשליח ההשגחה בעשיית הפלאות, וכנראה נוסח זה שמסר משה לבניו בהעלמת חלקו נשאר לדורות, ועל כן גם בהגדה אין מוזכר שמו של משה, וד"ק.

הגדה של פסח. הנה באמצע 'מגיד', קודם מה נשתנה, נרפס בהגדות 'מוחזן' כוס שני, וכאן הבן שואל מאביו מה נשתנה, ומקשים העולם מה הקשר והשייכות בין מזיגת כוס שני לשאלת הבן דווקא כאן. וראיתי בהגדה של פסח מהר"י ט"ב (עמוד ע) שביאר ע"פ הגמרא במסכת ביצה (דף ד ע"א) שרב לא דרש דרשה ברבים מאחרי סעודת יו"ט עד למחר, משום שכרות, דכיון שהיה מורה הוראות בדירתו, ושיכור אסור להורות, יע"ז בריש"י. והכ"נ הבן ראה הרבה שנינים מיד, אך אין זה מן הגיוס לשאל מיד כשנכנסים הביתה, וחשב לשאול את אביו אחר כך, אבל כשוראה שאביו מזהג כוס שני, חושש שאביו יהיה שתי ולא יוכל להורות לו, ולכן שואל מיד. [וראה מה שכתבנו בחשוקי חמד (ביצה שם, עמוד נד) לגבי הנהגתו של הגר"ש סלנט צ"ל שהיה ממחר בעריכת ליל הסדר, והלך לישון שעה קלה והתעורר, באמרו הרי צריכים להיות מוכנים לענות על שאלות שמתעוררות ולהיות ראויים להוראה, והערנו למה רב לא נהג לנוח אחר הסעודה ולאחר מכן יוכל לדרוש, יע"ז].

כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח. ראיתי בסידור היעב"ץ שביאר, דמה שאנו מקדימים 'כל דכפין ייתי ויכול' הכוונה היא לעניים גויים, שמקדימים אותם מפני דרכי שלום, כמו שאמרו (גיטין דף סא ע"א) דמפרנסים עניי עכו"ם עם עניי ישראל מפני דרכי שלום. ורק אחר כך מזמינים עניי ישראל באמירת 'כל דצריך ייתי ויפסח'. אך לכאורה י"ל דהרי פסק השו"ע (או"ח סימן תקצ"ב ס"א) דאסור להזמין נכרי לסעודה ביו"ט גזירה שמא ירבה בשבילו, ואפילו במקום איבה אסור, כמבואר בביאור הלכה שם (ד"ה אסור). ואולי כוונתו שיתן לנכרים מזון שלא צריך עבורו בישול, כמו קליות ואוונים. וממילא מן הגר"ש אלישיב צ"ל ששמעתי דאם מארח את הנוכרים בליל הסדר רק עד הסעודה, שפיר דמי.

ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים. ומקשים העולם, מנין שלא היינו נגאלים באופן אחר, ועוד צ"ב למה הוציאנו הקב"ה דווקא ביד חזקה, ולא פעל אצל פרעה שישחרר את בני ישראל מרצונו הטוב. וביאר בספר מעשה ה' (ח"ב דף כג ע"ב), דקושיא אחת מתורצת בחברתה, דאם הקב"ה לא היה מוציא את בני ישראל בעצמו, אלא פרעה היה מוציאם מרצונו הטוב, אז היינו משועבדים תמיד להכיר טובה לפרעה, כי עבד שאדונו שחרר אותו מרצונו, אין לו רום לבב, כי עד כל ימי עולם הוא כפוף תחת האדון, והוא משועבד הוא ובניו ובני בניו עד עולם. דאל"כ הוא יהיה כפוי טובה. וע"ז שהשי"ת הוציאנו ביד חזקה והטביע את המצרים בים, הרי כולנו חייבים להודות לה' לבדו על ניסיו ונפלאותיו, ואין אנו ובנינו משועבדים להודות לפרעה [ויעוין מה שביאר בהגדת מעשה נסים לנתי"מ ע' שאלות אלו]. ולמדנו מכאן שדיין הכרת הטוב גם כלפי גויים [וכן מצינו בתרגום יונתן בן עוזיאל (בראשית מז, כב) שיוסף לא קנה את אדמת הכהנים של הכוהנים במצרים, מפני שהכיר להם טובה שלימדו עליו זכות במעשה דאשת פוטיפר והצילהו]. ומכאן היה מקום להביא ראיה לגבי מנהל מפעל שרוצה לקבל טובה מוכנסיה וכדומה, שלא יעשה כן, דע"ז יהיה משועבד בחוב של הכרת הטוב אליהם, ואין זה רצוי. אמנם מו"ח מן הגר"ש אלישיב צ"ל פקפק בראיה זו, ואמר שאין ללמוד מהנהגת השי"ת להנהגת יחיד, כי השי"ת לא רצה שבניו יהיו מחוברים לפרעה בחיוב של הכרת הטוב, אבל עדיין לא שמענו שלאדם פרטי אסור לעשות עסק שיתחייב בו בהכרת הטוב לנכרי או לכנסיה, ויעוין עוד בחשוקי חמד (ימא דף פו ע"ב).

מעשה רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון, שהיו מסובין בבני ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית. מקשים העולם, דהרי נאמר במסכת סוכה (דף כו ע"ב) שהיה רבי אליעזר אומר, מושב אני את העצלין שאין יוצאים מבתיהן ברגל, דכתיב 'ושמחת אתה וביתך', ומבאר הגמ' דכל החובל להקביל פני רבו ברגל הוא דאזיל ואתי ביומיה, ושמוח שמחת חסד עם אשתו. כגון עיר שבתון התחום או ע"י עירוב (רש"י שם). ורבי אליעזר היה גר בליל, כמבואר במסכת ביצה (דף ה ע"א), ובסוכה (שם) שרבי אלעזר הלך להקביל פני ר"א רבו בלוד, ואין עובד ר"א עצמו את ביתו ביום טוב, והיסב עם הזקנים בבני ברק. ושמעתי ממו"ח מן הגר"ש אלישיב צ"ל לתרץ,

אחורה נא חידה

מתי יש חייב לספר לבנו את יציאת מצרים, בנוסף על ליל פסח?

(התשובה לחידה, א"ה בשבוע הבא, החידה באדיבות ידידנו הרב אריז חזני שליט"א)

תשובה לחידה משבוע שעבר: בכל שבת - אסור, אך בליל פסח שחל בשבת - מותר. באיזו הלכה מדובר?

תשובה. נאמר בשו"ע (או"ח סימן ערה) שאין לקרוא לאור הרב בשבת, אולם כתב השו"ע (סעיף ט) דליל פסח שחל להיות בשבת, מותר לקרוא ההגדה בספר, משום דהוי כעין ראשי פרקים, דאין עם הארץ שלא תהא שגורה בפיו וגם. וכן לגבי הפיוטים שלאחר ההגדה, דעת מן הגר"ח קרליץ צ"ל (חוט שני, ח"ד פרק פד אות ז) שאף הם שגורים בפיו כל, ומותר לקרואם לאור הנה. [והנה במש"ב (סי' קי) כתב בשם הפרי"ק, דאם הוא ע"ה שלא למד מעולם ואין שגור בפיו, אפילו אם יש לו רק נר שמן, אפשר דיש להקל, שלא לבטל מצות הגדה שהוא מן התורה. וצ"ע מאי שטא ממ"ז דתלמוד תורה דכל השנה, שאסור ללמוד תורה בכל שבת לאור הנה, אף שצטטונו ללמוד בכל עת].

ניתן להאזין להקלטות ופסקי הלכה המתעדכנים מדי יום ממרן רבינו שליט"א, וכן שיעור יומי בהלכות שבת ועוד, בקו 'שיח יצחק', 0582-376-04, או 09348-380-072.

מדי ערש"ק יעודכן בקו האם ישנה מרן שליט"א בשבת הקרובה ברמת אלחנן

לקבלת העלון, פסקי הלכה, ועדכונים ממרן שליט"א,

ניתן להרשם במייל a0527642209@gmail.com, ובפלאפון הנ"ל, או בכתובת מייל 3126877@gmail.com ובפלאפון 0533126877.

שיעור מרן הגאון רבי אשר יייס שליט"א

מצות ארבע כוסות

א. אם עיקר המצוה בשתייתן או באמירת הברכות עליהן

בביאור ספק התוס' אם נותנין כוס לכל אחד מבני הבית

כבר נודע בשערים מה שכתב הגר"ז (פ"ז מהל' חו"מ) לחדש דפליגי רבוותא ביסוד מצוה זו ד' כוסות, אם עיקרה בשתיית הכוסות ומשום חרות, או דילמא אין מצוותן אלא משום כוס של ברכה, דד' ברכות שמברכין בליל הסדר יאמרו על הכוס. וזהו שנסתפקו התוס' בריש ערבי פסחים (ד"ה לא) אם נותנין כוס לפני כל אחד מבני הבית או שמא אין נותנין אלא לפני בעל הבית והוא מוציא את כולם בשלו, דאם נימא דמצוה ד' כוסות היא בשתייתן יש ליתן ד' כוסות לכל אחד מבני הבית, אך אם עיקר מצוותן היא לברך על הכוס הוו כשאר כוסות של ברכה דאמרין בהו שומע כעונה ויוציא האב לבני ביתו. ואף דמסקנת התוס' דיש ליתן כוס לפני כל אחד מן המסובין, מ"מ לא אמרו הכי אלא משום ספיקא ולחומרא בעלמא ולא בדרך החלט כמבואר בלשונם. ובדעת הרמב"ם נראה להדיא דס"ל דמצוה ד' כוסות בשתייה היא, וכמש"כ (חמץ ומצה פ"ז ה"ז) "לפיכך כשסועד אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות בלילה הזה ארבעה כוסות של יין, אין ואחד בין אנשים בין נשים חייב לשתות בלילה הזה ארבעה כוסות של יין, אין פוחתין מהם", וכ"כ (שם ה"ח) "ואימתי צריכין הסיבה בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ארבעה כוסות האלו" ש"מ ד' כוסות משום שתייתן נתקנו.

ומעודי נתקשיתי בדברי הגר"ז, דהיאך אפשר שתהא מצוה ד' כוסות בסיפור יצ"מ וברכה על הכוס בלבד, הא כמה פעמים אמרו בערבי פסחים (ע"ש ק"ט ע"ב, ק"ז ע"ב ובדף ק"ח ע"ב) ד' כוסות תיקנו חכמים דרך חירות" ולכאורה אין גדר החירות כי אם בשתייה בלבד, ואין באמירה הנהגת חירות. ועוד, דלכאורה אם אין ענין ד' כוסות בשתייה מה זה שאמרו שתהא הסיבה מעכבת בהם, הא אין ההסיבה מעכבת אלא באותן שמצותן באכילה או בשתייה.

ועוד, דהא לישנא דגמרא הכי משמע, (שם ק"ז ע"ב) "ארבע כסי תיקנו חכמים דרך חירות וכל חד וחד נעביד ביה מצוה", הרי שעיקר תקנת ד' כוסות בשתייתן היא אלא שתיקנו בהם חכמים עוד לומר עליהם הגדה והלל, וקשה לומר שתהא מצותן באמירת הגדה והלל וכשאר כוס של ברכה בלבד.

ומריש אמרתי לפרש דברי התוס' דהא דמספק"ל אם נותנין כוס לפני כ"א מן המסובין אם לפני בעה"ב לבדו היינו משום דשני דינים יש בד' כוסות, האחד בשתייה ונוסף עליה שתהא אמירת הלל והגדה וברכה"מ" טעונה כוס, ונסתפקו התוס' למה תקנו חכמים והחמירו בד' כוסות טפי מבשאר מצוה שיהא העני מוכר כסותו ושואל על הפתחים, מה שלא אמרו אף במצוה אכילת מצה, והוא משום דפרסומי ניסא חמיר טפי, ובה נסתפקו אם עיקר הפרסום הוא בשתייה בדרך חירות, ולפ"ז צריך כוס לפני כל אחד, או שמא משום פרסומי ניסא דסיפור יציאת מצרים ושירת ההלל שיש לאומרם על הכוס.

אך האמת יורה דרכו דאין דרך זה עולה יפה בלשון התוס' ומשמע טפי דדברים כפשוטן, ומספק"ל אם מצוה ד' כוסות לבעה"ב נתקנה ויצאו הכל יד"ח על ידו דק"ל שומע כעונה, או שמא הכל חייבין בד' כוסות ואין האחד מוציא חבירו, ודוחק להעמיס בלשון התוס' את הדרך הנ"ל.

ונראה בביאור דברי התוס', דזו פשיטא דשתיית ד' כוסות מצוה, אולם נסתפקו התוס', דמאחר שידענו שתקנו מצוה הגדה והלל אף הן על הכוס, א"כ יל"ע עיקר תקנתם מה היא ומה נוסף על עיקר מצוה זו, האם עיקר ד' כוסות לשתייה דרך חרות נתקנו אלא שחכמים הוסיפו עלה שיהיו מסדרין ברכות הגדה והלל על הכוסות ומברכין עליהם, או שמא עיקר תקנת ד' כוסות לסדר עליהם אמירת הגדה והלל, ובאו חכמים וקבעו דמצוה לשתות ד' כוסות אלא שנאמרו הלל והגדה עליהם.

והנה אם נניח דעיקר תקנת ד' כוסות לשתייתן נתקנה, א"כ פשיטא שחייב כל אחד ואחד מבני הבית לשתותן ולא יוציא בעה"ב לבני ביתו כשם שלא יוציא יד"ח מצה ומרור, אולם אם עיקר תקנת ד' כוסות לסדר השבח על הכוס ולקרות עליו הלל והגדה, מסתברא דאין כ"א מבני הבית מחויב בשתיית ד' כוסות ודי בזה שבעה"ב ישתה את הכוסות ועליו הוטלה חובה זו.

ומ"מ פשיטא דאין דין כוסות הללו כשאר כוסות של ברכה, וטעונים הם שתייה והסיבה דרך חירות, אלא דשורש הספק הוא אם עיקר התקנה לומר ולסדר השבח וההלל על הכוס, וכשם שכתבו (סוכה ל"ח ע"א) "ומסתמא לא תיקנו ד' כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל והגדה", או שמא עיקר המצוה בשתייה וכלשון הגמ' (פסחים ק"י) "ארבע כסי תיקנו חכמים דרך חירות וכל חד וחד נעביד ביה מצוה", וזהו שנסתפקו אם נתחייב בה בעה"ב לבדו או כל אחד. ואפשר עוד דספיקת התוס' בריש ערבי פסחים הוא הספק שם בדבריהם בסוכה, דגם שם כתבו "דמסתמא לא תיקנו ד' כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל והגדה", ושני ספיקות אלה שנים שחו אחד המה, כמבואר.

בדין חמר מדינה בד' כוסות

עוד הלכתא גבירתא כתב שם הגר"ז ע"פ דבריו, דהנה כתב הרמ"א (סימן תפ"ג ס"א) דאם אין לו יין יכול לשתות חמר מדינה לד' כוסות, ולכאורה משמע דיוצאין בזה ידי חובת המצוה דד' כוסות, אולם הגר"ז חידש דאין יוצאין בחמר מדינה אלא במה שקבעו חכמים לומר הגדה והלל על הכוס, אבל ידי מצוה שתיית ד' כוסות אין יוצאין כל שאין שם יין עליו.

וכבר נחלקו בזה הגאונים בני מרן הגר"ח, הגר"ז ואחיו הגר"מ, מה יעשו הבאין בדרך שאין בידם מעות אלא כדי ד' כוסות של יין לאחד מהם, אם ישתה האחד מהם ד' כוסות של יין ויוציא האחרים ידי חובתן בברכות, או ישתו כולם ד' כוסות חמר מדינה ויצאו ידי חובתן דיעבד. ואמר הגר"מ דישתו כולם חמר מדינה ותתקיים המצוה אף כי בדיעבד הוא, דאם לא ישתה אלא אחד בטלה מצוה חבירו. ודעת הגר"ז להלכתא דישתה זה ד' כוסות של יין ואל ישתו כולם ד' כוסות חמר מדינה, והוא לשיטתו דמאחר שאין יוצאין ידי חובת השתייה בשתיית חמר מדינה אלא ידי חובת הסיפור וההלל על הכוס, א"כ עדיף שישתה זה ד' כוסות של יין ויקיים מצותו כתיקונה ובהידורה, ולגבי מצוה הסיפור וההגדה על הכוס בלא"ה הא ק"ל שומע כעונה, ונמצא זה מוציא חבירו במצוה הסיפור על הכוס כשם שייצאו הם אם ישתו הד' כוסות מחמר מדינה, ומצוה השתייה יקיים זה כדינו. אך באמת נראה מלשון הרמ"א דיוצא לגמרי בחמר מדינה.

ב. מה יעשה מי שאין לו יין כדי ד' כוסות

אם ד' כוסות מעכבין זה את זה

נחלקו האחרונים במי שאין לו יין לד' כוסות, אם יש מצוה במקצתן, או שמא ד"ב מעכבות זו את זו. ולכאורה מבואר להדיא בפסחים (ק"ט ע"א) דאין הם מעכבות זו"ז שהרי אמרו "ד' כוסות תיקנו חכמים דרך חירות כל אחד ואחד מצוה באפי נפשה היא" ולכן אין בהם חשש זוגות. וכך כתב שם בהגהות הרש"ש ע"ש. וגם מדברי המג"א יש להוכיח כן, שהרי כתב (סימן תע"ב ס"ק י"ד) דמי שאין לו אלא ד' כוסות יקח כולן ללילה הראשון ולא יחלקן בין שני ימים טובים "דיומא קמא עיקר", הרי דאילו כן היה מחלקן בין שתי הלילות, ע"ש. אך המהר"ל בגבורות ה' (פרק מ"ט) כתב דבאמת מצוה אחת הן ומעכבות זו"ז, וכשאין לו ד"ב אינו מצוה כלל על מקצתן ע"ש.

לעילוי נשמת

ת.נ.צ.ב.ה.

מרת מלכה מוחלה בת הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

הרה"ח ר' משה בן משה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

הונצח ע"י בנם ידידנו עוז הר"ר דוד הגר"י לוס אנג'לס

משכר כ"כ כיון לא הוי בכלל נסך שכו, משא"כ במיץ ענבים שאינו משכר כלל כיון שאין בו אלכוהול. אך מ"מ חזינו דבדואי אין שמחה וחירות תלויים בשכרות, דהלא אין המשכר לא הוי דרך חירות ויין שמעט שכרות יש בו הוא המהודר ביותר. ודבר זה מפורש ג' פעמים בתלמוד הירושלמי. עיין במסכת שבת (נ"ד ע"א), פסחים (ס"ט ע"א) ושקלים (י"ג ע"א) שם שאלו "מהו לשתות מפורסקין", האם יצא יד"ח אם שתה כוס מארבע הכוסות שלא בבת אחת אלא בהפסק, ואמרו שם "כלום אמרו שישתה לא שישתכר, אם שותה הוא מפורסקין אינו משתכר", וכל מפרשי הירושלמי ביארו דלמסקנת הירושלמי יוצא הוא מפורסקין דאטו יש ענין שישתכר אלא לא אמרו אלא שישתה ולא שישתכר, ע"ש.

ואף שגם בזה ודאי י"ל דאף שאינו צריך להשתכר עדיין אפשר דמ"מ צריך להיות יין המשכר, אך מ"מ חזינו דאין מצות היין בד' כוסות ענין כלל לשכרות ואין כל מעלה בשתייה שיש בה כדי לשכר.

והנה נחלקו האחרונים אם אפשר לשתות מי צימוקים לד' כוסות. בשו"ת מהר"ש הלוי (יו"ד סימן י"ב) הביא בשם החכם ר' חיים שבתאי דאין יוצא בהם יד"ח משום שתיקנו ד' כוסות לשמחה ומי צימוקים אין בהם שמחה. ומהר"ש הלוי וגם הפרי חדש (סימן תפ"ג) דחו דבריו והוכיחו כמה שאמרו דשתאן חי יצא אעפ"י שאינו משמח, הרי דלא בעינן שתייה שיש בה שמחה. ובחזק יעקב (סימן תע"ב ס"ק כ"ב) כתב דאף לדעת מהר"ש אין זה אלא מצוה מן המובחר. הרי לן דאף בין צימוקים שאינו משכר יוצא אדם יד"ח, ודינו כיון. ואף לדעת מהר"ש שבתאי דאין בשתייתו שמחה, נראה דאין זה משום שאינו משכר אלא משום דאינו חשוב כיון ועיקרו מים בעלמא, אלא שקיבלו המים קצת מראה וטעם צימוקים ומשום כ"ל דאין בו שמחה.

אמנם לכאורה יש ראייה דאין מוגתו אין בו שמחה כיון שאינו משכר, שהרי מבואר בשו"ע (או"ח סי' תקנ"ב ס"ב) דאף שאסור לשתות יין ערב ת"ב יין מוגתו מותר לשתות, הרי דכיון שאינו משכר אין בו שמחה ומותר לשתותו ערב ת"ב. אך באמת מקור הלכה זו בתענית (ל' ע"א) ובגמ' מבואר דהכוונה ליין מוגתו תוך שלשה ימים, וברש"י שם כתב "יין מוגתו, חדש ומתוק ואינו טוב כיון ישן, ומשלשל ומזיק". הרי לן דאין זה קשור כלל לשכרות אלא שיש מוגתו אינו נחשב למשובח וטוב אלא הוא מזיק ומשלשל ומשום כ"כ אינו משמח. והוא שכתב המשנ"ב (שם סק"י) "שאינו חשוב ולית ביה משום שמחה". הרי שאין הדבר תלוי אם משכר אם לאו.

ומשום כ"כ תמה אני מה ראו גדולי עולם הגרמ"ם והגר"ש"א לומר דכל שאין בו אלכוהול ואינו משכר אינו דרך חירות, ונחקו לחדש דין מוגתו יוצאין בו רק משום שבא לכלל שכרות, ע"ש. וסברא זו תמוהה לי דכיון שאינו משכר כמות שהוא, מה לן במה שיכול הוא לבא לידי שכרות לאח"י. ואין זה דומה כלל למש"כ הרשב"ם בב"ב שם דאין מוגתו כשר לנסכים משום שבא לידי שכרות, דשאני התם שצריך נסך שכו דהיינו מידי דמשכר ודי בכך שבא לידי שכרות משא"כ בד' כוסות שצריך לשתותן דרך חירות.

ד. בדין ד' כוסות לנשים וקטנים ולמי שמצטער בשתייתו

אם חיוב הנשים בד' כוסות שווה לנשים

נחלקו רש"י ותוס' (פסחים ק"ח ע"ב) בפירוש מה שאמרו דנשים חייבות בד' כוסות משום "שאף הן היו באותו הנס", דלדעת רש"י והרשב"ם הכוונה שבזכות נשים צדקניות נגאלו ממצרים, והתוס' פירשו שאף הן היו בכלל הגלות והסכנה. וכתב ע"ז כתב הערך ש"י (סימן תע"ב) דלפי פירוש רש"י והרשב"ם נשים קודמות לנשים במצוות אלה, ואם אין בידו לקנות ד' כוסות אלא לאיש או לאשה, אשה קודמת לאיש, וכן במגילה ובנר חנוכה.

ובאמת אין לחידוש זה מקום בהלכה כלל, ואף גאון זה שהיה מן הפוסקים החשובים בדורו לא נקט כך למעשה, וכל דבריו בזה אינם אלא דברי דרוש ואגדה, ע"ש. ובדואי שאף לפירוש רש"י והרשב"ם שצריך הנס נעשה ע"י נשים מהיכי תיתי לומר דמשום כך אשה קודמת לאיש, ובאמת לא מצינו בשום מצוה, לא במצוה דאורייתא ולא במצוה דרבנן שאשה קודמת לאיש.

ובאמת מצינו היפך הדברים בשיטת הבה"ג שאין האשה מוציאה את האיש במקרא מגילה, אף שנשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס.

סוף דבר, נראה לענ"ד דבשלשת המצוות דרבנן שבהן אמרו נשים חייבות משום שאף הן היו באותו הנס, דין הנשים כדן הנשים ממש, ואין זה תלוי כלל במה שנחלקו הראשונים בכל עיקר הפירוש דאף הן היו באותו הנס.

אמנם מטעם אחר יש להקדים בזה אשה לאיש כשמביאים להם יין מן הצדקה, ע"פ המבואר ביו"ד (סי' רנ"א סעיף ה') דבמזונות אשה קודמת לאיש, שלא תצטרך לחזר על הפתחים. אמנם בהפלאה ביו"ד שם כתב דאין האשה קודמת אלא כדי למנוע ממנה לחזר על הפתחים, אבל כשבלאו הכי לא יחזרו על הפתחים איש קודם, אבל בחכמת אדם (כלל קמ"ה סעיף ב') מבואר דלעולם אשה קודמת.

אמנם כבר עמד על זה בחידושי רבינו דוד שם וכתב ע"ד שנתבאר לעיל דיש ב' חלקים במצות בד' כוסות, חיוב שתייה וחוב אמינות ברכה על הכוס, ונהי דלגבי מצות השתייה כל הד"כ מצוה אחת וענין אחד הם, מ"מ כל אחד מצוה בפנ"ע היא לענין הנאמר על הכוסות, ע"ש.

אמנם לכאורה פשוט דכוס של קידוש ושל ברכת המזון דודאי אינם תלויים בשאר הכוסות, דהלא ברכות אלה מברכים על הכוס בכל השנה כולה, ואין השאלה אלא לגבי שני הכוסות של הלל והגדה המיוחדים לליל הסדר. ולפי זה אין כל ראייה מדברי המגן אברהם, דאפשר דכל כונתו דאילוילי שלילה הראשון עיקר הוי אמינא שנייהו שני כוסות של יין לקידוש וברכת המזון של הלילה השני, ודו"ק בזה.

בדברי המג"א שישתה כולן ביו"ט ראשון ולא יניח מקצתן ליו"ט שני

וזה מכבר נשאלתי בדברי המג"א הללו, מדוע הוצרך לטעמו דעיקר המצוה היא ביו"ט ראשון, והלא כתב הרדב"ז (ה"ד סימן י"ג) דמי שחבש בבית האסורין ויכול להשתחרר יום אחד, לא ימתן לר"ה וכדו' כדי לקיים מצוה גדולה, אלא ישתחרר ככל האפשר מוקדם יותר דמצוה הבאה לידי אל תחמיצנה. והכא גם החכ"צ דפליג עליה התם יודה, דלא חלק עליו אלא משום דס"ל דעדיף לקיים מצוה רבה וגדולה אף אם יבטל זריזין מקדימין, אבל כאשר שתי המצוות אחד המה מצד הומרותן אף לשיטתו לא יחמיץ את המצוות והדרא קושיא לדוכתא. אלא שבאמת אין כאן קושיא כלל, דהלא סברת המג"א סברא פשוטה, דכיון שעיקר מצוות היום בליל א' שהוא חג הפסח מה"ת, ויו"ט שש"ג אינו אלא מנהג אבותינו בדינו, ודאי שלא יניח כוסותיו לליל יו"ט. וסברא זו פשוטה מסברת הרדב"ז, וחדא מתרי ותלת טעמי נקט, וקו' שאין תימה כאשר הטעם הפשוט יותר הוא זה שנכתב.

אך לעצם הענין נראה שאין דברי הרדב"ז ענין כלל לדברי המג"א דכבר כתבתי במנחת אשר (בראשית סימן כ"ב אות ג') דעיקר סברת הרדב"ז משום שיהיו מצוות לא משהינן, וכל שיש חשש שמא תטרף השעה והמצוה תבטל לגמרי אין להשהות את המצוה, ומשום כ"כ יצא מבית האסורין ככל המוקדם כדי להתפלל בציבור ולא ידחה את השעה, אבל בענין שהכל מוכן ומזומן לפניו ואינו תלוי בדעת אחרים ובחסדיהם, פשוט דעדיף לקיים מצוה גדולה באיחור זמן, ע"ש.

ג. מיץ ענבים לד' כוסות

נלענ"ד ברור בדין זה, דמיץ ענבים דינו כיון לכל דבר, וכשם שאמרו (ב"ב צ"ז ע"ב) "סוחט אדם אשכול של ענבים ומקדש עליו", וכך נפסק בשו"ע (סימן רע"ב סעיף ב'), כך גם לגבי ארבע כוסות. ולהדיא כתב בשלחן ערוך הרב (בסימן תע"ב סעיף כ"ז) "כל היינות הכשרים לקידוש בשאר ימים טובים ושבתות כשרים לארבע כוסות", הרי דנקט דאין בין קידוש לד' כוסות ולא כלום וכל הכשר לקידוש כשר לד' כוסות. ובאמת נראה כן לכל מתבונן בהלכות אלה דהלא בסימן רע"ב האריך השו"ע בפרטי דין איזה יין יוצאים בו יד"ח קידוש, ובסימן תע"ב לגבי ד' כוסות קיצר וסמך על מש"כ בס"י רע"ב.

ידעתי שמרגל הגר"מ פינשטיין זצ"ל ויבדלח"ט הגר"ש אלישיב זצ"ל דעתם שבד' כוסות צריך דוקא יין המשכר כיון שצריך בהם דין חירות ושמחה, אך לא ידעתי מה ענין שכרות לחירות ושמחה, ולענ"ד אין זה ענין אצל זה. והרי אמרו חז"ל (פסחים ק"ט ע"א) דאין שמחה אלא בבשר וכן אמרו שם אין שמחה אלא בין, ונשים משמחן בבגדי צבעונין, ואין שכרות בבשר או בבגדים, אלא ע"כ דאין שמחה אלא שמחת הלב, וכל שבני"א דרכן לשמוח בו יש בו משום שמחה לגבי יו"ט, ודרכם של הבריות לשמוח בסעודה במשנת של בשר ויין, וכל היצא מן הענבים ומברכים עליו בפח"ג הוי בכלל יין אף לענין זה. ואף דבאמת אין הדרך לשתות מיץ ענבים בסעודות של שמחה, אין לדון על כל יין ויין אם דרך לשתותו לשם שמחה, אלא כל שדינו דין יין הוי בכלל הלכה זו.

וגם גדר החירות אינו ענין כלל לשכרות, הרי אין לך יין שמשכר יותר מיין חי, ואעפ"כ אמרו בפסחים (ק"ח ע"ב) דאם שתה יין חי לא יצא ידי חירות, וע"כ דכיון שקשה לשתות יין חי ואינו נהנה משתייתו אין זה דרך חירות, ועיין בפסקי הרא"ד (פסחים ק"ח ע"ב) שכתב דאין חי הוי דרך שכרות ולא דרך חירות, הרי ששכרות וחירות תרתי דסתרי הם, ובדואי לאו הא בהא תליא.

ועיין עוד בר"ן בפסחים שם (כ"ב ע"ב מדפי הרא"ה) שכתב דאף דאין מזוג אינו כשר למנחות, כשר הוא לקידוש של ד' כוסות, דלא משום גריעותא אינו כשר למנחות אלא משום דאינו משכר, ובמנחות צריך נסך שכו דהיינו יין המשכר, אבל בקידוש ובד' כוסות ודאי כשר כיון דהמזיגה עילוי הוא ליין, ע"ש. הרי דאין מזוג שאינו משכר הוא המהודר לד' כוסות, ויין חי המשכר ביותר אין יוצאין בו ידי חירות. וע"כ דאין ענין החירות שכרות כלל.

ידעתי שאין לסתור דעת הגאונים הנ"ל ממש"כ הר"ן דאין מזוג אינו משכר, דהלא עינינו הרואות דודאי יש בו כדי לשכר, וע"כ צ"ל כמנת הר"ן דכיון דאינו

אך דרכי להקפיד מאוד במנהג אבותינו שבידינו ובמנהגי רבותי גדולי עולם, ולא חזינו לרבנן קשישאי דנהגו חכי אף שכולם האריכו בסיפור יצי"מ ובדברי תורה הרבה יותר משיעור עיכול, וגדול המנהג. וכך אני נוהג בעקבות.

ובאמת אין יסוד להנחה שבימי קדם היו מקצרים יותר באמירת ההגדה מבימינו, אנו, הלא מצינו בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן ר"ג) שאכן כתב דיש לברך ברכה אחרונה גם על הכרפס וגם לאחר כוס ראשון כיון שמצוי שעובר שיעור עיכול עד אכילת המצה, הרי לן שגם בימי הראשונים נהגו להאריך בליל הסדר. ובמנהגי החת"ס מבואר שאכל אפיקומן אחרי חצות, וידוע מה שהמציא האבני נזר עצה כדי לאפשר המשך הסעודה אחרי חצות לילה, ומכל זה מוכח שגם בימי קדם האריכו בהגדה, ואין כל יסוד להניח שקיצרו.

ואף שמצינו לכמה מרביתנו הראשונים שאכן נקטו דאם שוהה לאחר כוס ראשון יותר משיעור עיכול צריך לברך ברכה אחרונה. כך כתב בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן ר"ג) וז"ל, "ואני סבור שאפילו לפי דברי ס' המצות שלא תחשב הגדה היסוד הדעת יש לברך אחר טיבול ראשון בורא נפשות. כי שמא ישהה בהגדה עד שיתעכל הטיבול ראשון במיעוט נמצא שלא ברך אחריו. וכן אחר הכוסות יברך מהאי טעמא". וחזר על דבריו בדרשותיו (סימן כ"א ד"ה וסדר פסח). וכדבריו מצינו בספר האורה (סימן פ"ט) ובספר הפרדס (סי' קל"ז). אך מסתמת כל שאר הפוסקים שדנו באריכות אם מברך על כל כוס וכוס, עיין בטור (סימן תע"ד) וכתבו סברות שונות ולא חילקו אם שהה כדי שיעור עיכול, משמע דאין חילוק בזה. וכן מפורש בשו"ע הרב (סימן תע"ד ס"י) דאף אם עבר יותר משיעור עיכול לא יברך אחריו כוס ראשון.

טעם הדבר דלא חששו לכך שעובר שיעור עיכול

אלא דטעם הדבר צ"ב, ויש לפרשו בכמה אופנים:

הנה זקנינו מהר"ם א"ש בספר אמרי בינה (יומא ע"ט ע"ב) כתב בזה בשם רבו הגדול החת"ס דברים מחודשים מאוד, דאף אם אין חיוב ברכת המזון מה"ת אלא אם אכל שיעור שביעה, אכילת מצוה שאני ואפשר דחייב מה"ת בברכה"ז אף שלא אכל אלא כזית, דכיון דמשלחן גבוה אוכל ואכילת מצוה היא אף כזית הו"ל כשיעור שביעה.

ונראה בהבנתו דבהמ"ז על אכילת מצוה שונה ביסודה ובמהותה מחיוב בהמ"ז על אכילת הנאה ורשות, ובעוד באכילת הרשות השביעה היא המחייבת, באכילת מצוה, קיום המצוה היא המחייבת ברכה"ז. וא"כ אף אחר שיעור עיכול יתכן דיברך מטעם זה, אך הדברים מחודשים עד למאד.

ובאשל אברהם (סימן תע"ב) כתב דברים סתומים וצריך פירוש לפירוש, וז"ל: "המתרגמן ההגדה, ויש בודאי שיעור עיכול דכוס א' קודם סיום ההגדה וכו', נראה שאין ע"ז שום חשש לכו"ע, גם אם ברכה אחרונה דין הוא מדאורי, מ"מ הרי מה"ת בעינינו ושבעת כדי שביעה, וגם מדרבנן דבכזית וברביעית, מכל מקום נראה שאין זה כ"א כשעושה לעצמו רצון של הסתפקות, ואין בדעתו לשתות עוד בדרך קבע, משא"כ בד' כוסות של פסח, דאין גם א' מעם בני ישראל שיהי' לו היסוד הדעת מלשתות עוד אחר כוס א' וכו', בזה לא תיקנו גם חז"ל לברך ברכה אחרונה כלל עד כלותו לשתות, ומ"מ לגבי ברכה ראשונה שאנו נוהגין לברך על כל כוס, אין מועיל לה מה שידע שישתה ד' כוסות, כיון שיש היסוד הדעת מהשת"י דהיינו שבשעת הגדה אין בלבו שישתה אח"כ ודאי, ואינו עולה אז על לבו, עי"ז יש הפסק גמור בין הכוסות, וראוי כל אחד לקבוע לו ברכה בפני עצמו".

ונראה לכאורה דכוננו דכל יסוד דין שיעור עיכול משום היסוד הדעת הוא, דלאחר שנתעכל המזון שבמעיו אין לך היסוד הדעת גדול מזה, ולפי"ז חידש דבד' כוסות שהן תיקון חז"ל ומצוותם ואין אדם מסיח דעתו יכול לברך אף לאחר שיעור עיכול.

והנה כתב החזו"א (או"ח סימן כ"ח אות ד') שתי דרכי הבנה בכל עיקר ההלכה דיכול לברך ברכה אחרונה רק עד שיעור עיכול. א. אינו מברך על ההנאה אלא כל עוד ההנאה קיימת, והסיבה המחייבת בברכה"ז ובכל ברכה אחרונה הוא השביעה לא מעשה האכילה, ומשום"כ כשעברה השביעה ונתעכל המזון שבמעיו שוב א"א לברך על השביעה. ב. באמת האכילה היא המחייבת אלא שכל עוד שבע הוא מאכילתו נחשב כאילו אוכל והולך ולא גמר מלאכול.

אך כבר כתבתי במק"א ביאור אחר ביסוד הדברים, ויסוד הדבר מה דפשיטא לן בכל הברכות דאי אפשר לברך על דבר כלשהו לעולם ועד ללא הגבלת זמן, ולאחר שהסיבה המחייבת עברה ובטלה מן העולם ודרכו של עולם להסיח דעת ממנו שוב בטלה ברכתו. ותיקנו חז"ל בכל ברכה וברכה לפי ענינה ומהותה, במזון תיקנו עד שיתעכל המזון שבמעיו, בברכה אשר יצר עד שצריך שוב לעשות צרכיו וכו'.

וזה ביאור ההלכה והמנהג דבד' כוסות אין מברכין ברכה אחרונה עד לאחר גמור שתיית כל הכוסות, כיון דד' כוסות ואמירת ההגדה ענין אחד ומצוה אחת

ועוד יש לעיין בני"ד לפי דברי הגר"ז הידועים (הובא בקונטרס חנוכה ומגילה סימן י"ד ובכתבי הגר"ז ערכין ג' ע"א) דגדר "אף הן היו באותו הנס", אין תוקפה כעיקר מצות ד"כ, דבאמת נשים פטורות מעצם מצות ד"כ דהוי מצות עשה שהזמ"ג אלא דחל עליהם חיוב מחודש משום דאף הן היו באותו הנס, ולפי"ז אפשר דאיש קודם לאשה דחייבו גדול משלה.

וכבר הקדים את הגר"ז בשו"ת עולת שמואל (סי' ק"א) והביאו המשנ"ב בחל' חנוכה (סי' תרע"א ס"ק ט"ז) לגבי נר חנוכה, שחיוב הנשים נחית וטפל לחיוב האנשים, עי"ש, ועדיין צ"ע בכ"ז.

בגדר חיוב הקטנים בד' כוסות

נחלקו רבי יהודה והכמרים (פסחים ק"ח ע"ב) אם תינוקות חייבים בד' כוסות, דלדעת ת"ק חייבים, ואמר רבי יהודה "וכי מה תועלת יש לתינוקות ביין, אלא מחלקין להן קליות ואגוזין בערב פסח, כדי שלא ישנו וישאלו".

והנה כ' המאירי וז"ל: "התינוקות אף על פי שאנו מצווים לעוררם כדי שישאלו, אין משמחין אותם בענין חובת ארבע כוסות, והתינוקות אין להם שמחה כל כך ביין, אלא מחלקים להם קליות וכו'".

והיה מי שדקדק מלשון המאירי, דבאמת אף לשיטת הת"ק אין תועלת לתינוקות ביין ואין בהם מצות ד' כוסות, אלא שנתנים להם ד' כוסות כדי שלא ישנו וישאלו. ומה שנחלקו ת"ק ורבי יהודה אינו אלא באיזה דרך תיקנו להביא לידי כך שלא ישנו התינוקות, לת"ק ע"י מצות ד' כוסות, אף שבעצם אין להם תועלת ביין, ולרבי יהודה בקליות ואגוזים.

אמנם באמת נראה פשוט דלדעת ת"ק חייבים התינוקות בארבע כוסות מדין חינוך, ולא כדי שלא ישנו התינוקות, אלא משום מצות ד' כוסות.

דהלא כך אמרו שם, "תנו רבנן הכל חייבין בארבעה כוסות הללו, אחד אנשים ואחד נשים, ואחד תינוקות. אמר רבי יהודה וכי מה תועלת יש לתינוקות ביין, אלא מחלקין להן קליות ואגוזין בערב פסח, כדי שלא ישנו וישאלו". ופירש שם הרשב"ם: "ואחד התינוקות. שגם הם נגאלו". הרי לן מלשון הגמ' שדין אחד וגדר אחד לאנשים נשים ותינוקות, וכפירוש הרשב"ם דאף התינוקות נגאלו, ונראה בכוננת הרשב"ם דאעפ"י שאכן אין תועלת לתינוקות ביין ואין הם שמחים בו, מ"מ כיון שאף הם נגאלו תיקנו אף להם מצות ד' כוסות.

ואין כל הכרח ואף לא משמעות בדברי המאירי להוציא מפשטות הדברים הג"ל, וכוננו פשוטה דכיון דקי"ל כרבי יהודה אין נותנים להם יין ואין משמחין אותם בד' כוסות כיון שפטורים הם מד' כוסות, אף שמתנים אותם בליל הסדר וסעודות החג ומחלקים להם קליות כדי שלא ישנו.

מי שמצטער בשתייתו או שנעשה חולה עי"ז

כתב המשנ"ב (בס' תע"ב ס"ק ל"ה) על המבואר בשו"ע שם דמי שאינו שותה יין מפני שמזיקו צריך לדחוק עצמו לשתות ד' כוסות, דמ"מ אם נעשה חולה עי"ז פטור, ובשעה"צ (ס"ק נ"ב) ביאר דאם נעשה חולה א"כ אין זה דרך חירות, ומשמע דלולי סברא זו היה חייב במצוה אף אם נעשה חולה על ידו ואפילו במצוה דרבנן.

אך בס' תע"ג (ס"ק מ"א) כתב המשנ"ב, דמי שאי אפשר לו לאכול מרור מחמת בריאותו יאכל עכ"פ מעט לזכר טעם מרירות. ומשמע מדבריו דאינו חייב לחיות חולה או לפגוע בבריאותו כדי לקיים מצות מרור, וא"כ צ"ע כמה שכתב דפטור מד' כוסות משום דאין זה דרך חירות, ובאמת פטור בלא"ה דאינו חייב לחלות על מצוות עשה וצ"ע.

ואפשר דשאני ד' כוסות דאפילו עני צריך לחזור על הפתחים משום פרסומי ניסא, וכיון שאינו פטור ממצוה זו ואפילו ביותר מחומש נכסיו ה"ה דחולה חייב ביה.

אמנם יותר נראה דאין אדם חייב ליפול למשכב כדי לקיים מצוה, מ"מ רשאי הוא לעשות כן ואפשר דאף מדת חסידות יש בזה. אך בד' כוסות אין זה דרך חירות ולא יצא יד"ה, ומשום"כ אין בכך כל מדת חסידות, ודו"ק בזה.

ה. ברכה אחרונה לאחר כוס ראשון

שיטות הפוסקים אם צריך לברך משום שעובר אח"כ שיעור עיכול בענין אם יש לברך ברכת על הגפן לאחר שתיית כוס ראשון של ד' כוסות, משום שעובר זמן רב יותר משיעור עיכול בין שתיית הכוס ראשון לשתית כוס שני. מובא בזה בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שנהג לברך, ונקט דמש"כ המשנ"ב (סימן תע"ג ס"ק י"א) ושאר הפוסקים דאינו מברך ברכה אחרונה לאחר שתיית כוס זה, אלא סומך על ברכת המזון או ברכה אחרונה שלאחר כוס הד', אין כוננתם אלא דאמירת ההגדה אינה הפסק, אבל מן הסתם נהגו ליטול ידיהם לסעודה תוך כדי שיעור עיכול, משא"כ לדידן.

הזה בלי ברכה, לא כן בברכה אחרונה דאינה אלא מצוה להודות על המזון, ולא חייבוהו אלא כשגמר בדעתו לגמור סעודתו ואכילתו. ונמצא דכל עוד אוכל האדם ולא הסיח דעתו מן האכילה לא נתחייב לברך ברכה אחרונה, וגם אם עבר שיעור עיכול ושוב אינו יכול לברך, לא עבר עבירה ולא ביטל מצוותו.

ואין לסתור דברינו מדברי המג"א (סי' קפ"ד סק"ט) דיש להיזהר בסעודות גדולות שלא יעבור שיעור עיכול, דכונת המג"א למי ששוהה לאחר גמר הסעודה עד שמברכין ברכת המזון אבל באמצע הסעודה אפשר דבאמת אין קפידא. וכך משמע להדיא מלשוננו שם, יעו"ש.

ויתכן עוד דשאני בזה ברכת המזון משאר ברכה אחרונה, ובברכת המזון דאורייתא ודאי מסתבר דמשנתחייב לברך פשוט שאם אינו מברך מכל סיבה שהיא והמתין עד לאחר שיעור עיכול אכן ביטל מצות עשה ד"ואכלת ושבעת וברכך" כתיב, ולאחר שאכל ושבע חייב לברך, אך בשאר ברכה אחרונה דהו מדברנן מסתבר לי דאינו חייב לברך אלא לאחר גמר אכילתו כמבואר.

הנה, ואין כל היסח הדעת משתיית כוס ראשון לא אמרו בזה שיעור עיכול עד גמר מצות ד' כוסות.

ובמק"א דנתי לגבי מי שיושב בביהמ"ד כל היום ומדי פעם שותה מים וכדו' אם צריך להקפיד שלא יעבור שיעור עיכול, ונתי לחדש דכל שלא הסיח דעתו מן האכילה והשתיה יכול לברך אף לאחר שיעור עיכול. אך באמת נראה יותר דאין זה נכון, דא"כ נתת תורתו של כל אחד ואחד בידו, ואין הדבר תלוי אלא בשיעור עיכול בלבד. אך שאני נ"ד שסדר ליל פסח קביע וקיימי לכל בית ישראל ושאני ד' כוסות שעד שלא גמור סדר ליל פסח ובכללו ד' כוסות לא הסיח דעתו מהם, מכל שתיית רשות שבאופן מקרי אינו מסיח דעתו, וכו"פ.

ונראה עוד עפ"י מה שביארתי במק"א דאף אם נניח שלאחר שיעור עיכול לעולם א"א לברך ברכה אחרונה, מ"מ נראה דכל עוד לא גמר אכילתו לא חל עליו חיוב לברך ברכה אחרונה, ורק בגמור אכילתו חייבוהו לברך, ואין דין ברכה אחרונה כדין ברכה ראשונה, דבברכה ראשונה אמרו אסור לאדם להנות מעולם

• דברי אגדה •

על גאולתנו ועל פדות נפשנו

לאמר הלא השם הוא האלקים האמיתי, ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם ובכל העולמות כלל, והכל מלא רק אחדותו הפשוט יתברך שמו ומבטל בלבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם, ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ברוך הוא, כן יספיק הוא יתברך בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל".

הרי לן בדבריו, בנפלאות הביטחון ועוצם כוחו. (ועיין בזה במנחת אשר אמונה ובטחון מאמר ג').

ועוד מצינו בנפש החיים (שער א' פ"ט):

"ולכן בעת קריעת ים סוף אמר הוא ית' למשה מה תצק אלי דבר אל בני יי ויסעו, ר"ל דבדידהו תליא מילתא שאם המה יהיו בתוקף האמונה והביטחון ויסעו הלוך ונסוע אל הים סמוך לבם לא יירא, מעוצם בטחונם שודאי יקרה לפניהם, אז יגרמו עי"ז התעוררות למעלה שיעשה להם הנס ויקרע לפניהם".

ומסתבר שהחזו"א לא בא לחלוק על הגר"ח מואלוז'ין שדלה והשקה מתורת רבו הגר"א, ובאמת אף החזו"א בקונטרס על ביטחון (תחילת פרק ב' וסוף פרק ז') כתב, "יש עוד במידת הביטחון כי על הבוטח שורה רוח הקודש ומתלווה עמו רוח עוז המבשרהו כי אמנם יעזרהו ה' כמו שאמר דוד המלך ע"ה אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח" (תהלים כ"ג).

בודאי שהבוטח בה' חסד יסובבנו, אבל ענין זה "מתחלף לפי מעלת הבוטח ורוב קדשו", כלשון החזו"א, וגדולי החסידות שלמדו שאדם שבוטח בה' נשמר מכל רע הם דברו מאנשים שעומדים במבחן העליון, צדיקים שבטחו בהקב"ה בכל נימי לבם ונפשם והתהלכו בצלו מתוך קירבת אלקים נשגבה וקדושה במדרגות גבוהות (ועיין עוד בזה בפי' הרד"ק לתהלים קט"ז) ובספר אמונה וביטחון לרמב"ן סוף פ"א מש"כ בזה).

אמנם באמת נחלקו בזה בדקות הענין, דלפי החזו"א תלויה מדרגה זו "במעלת הבוטח ורוב קדשו" ולדעת גדולי החסידות אין הדבר תלוי אלא בגודל בטחוננו בה'.

מדרך הביטחון להמשיך חסד חנינם על הבוטח

ובאמת כבר מצינו מקורות רבים לדרך זה דמדת הביטחון מגינה על הבוטח להצילו מכל מזיק ומכל נגע אף שאינו ראוי לכך, עיין בספר העיקרים (מאמר ד' פרק מ"ו) "והבוטח בה' חסד יסובבנהו - כלומר אף אם אינו ראוי מצד עצמו, מדרך הביטחון להמשיך חסד חנינם על הבוטחים בה'". הרי דזה מסגולת הביטחון להמשיך חסד חנינם על הבוטחים בה'.

ודבריו מפורשים בילקוט (תהלים רמז תשי"ט) "רבים מכאובים לרשע, והבוטח בה' חסד יסובבנהו, ר' אליעזר ור' תנחום בשם ר' ירמיה, אפילו רשע ובוטח בה' חסד יסובבנו".

הרי דאין הדבר תלוי "במעלת הבוטח" בלבד אלא בגודל בטחוננו בה'. ועיין עוד במד"ר ויחי (פרשה צ"ח אות י"ד): "אמר ר' יצחק הכל בקיווי...". ובפירושו ע"י יוסף שם "כלומר שאפילו אין האדם כדאי, בוכה לכל המתנות בזכות הקווי כדמפרש והיינו בזכות האמונה והבטחון, וע"ז אמר לישועתך קיויתי ה', שאפילו לא יהיו כדאים כ"כ לגאולה וישועה, מכל מקום תהיה

א. לקחי האמונה והביטחון בזכרון יציאת מצרים

תחילה למקראי קודש

ימי הפסח, חג הגאולה מלאים במצוות שתכליתן וייעודן להיות זכר ליציאת מצרים. מצוה זו של זכירת יציאת מצרים אינה מצוה בעלמא, אלא מצוה נשגבה שבכחה להגביה את נפש האדם ולנשאה לפסגות מרומים.

בהגדה של פסח דברי חיים מובא בשם הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ זי"ע, שביאר את לשון הקידוש "תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים", דהיינו שתחילת הקריאה לקדושה היא כשנוכחים ביציאת מצרים, ובמה שאנחנו צריכים ללמוד מן הזכר ליציאת מצרים.

וכבר הבאנו את דבריו היסודיים של רבינו יונה בברכות (ב' ע"ב) בביאור דברי הגמרא שהסומך גאולה לתפילה הוא בן העולם הבא, שעל ידי זיכרון יציאת מצרים וסמיכת התפילה אליה, האדם מראה שהוא בוטח בה' בתפילתו כיון שמבקש ממנו צרכיו.

מה בין אמונה לביטחון

ומה בין אמונה לביטחון, בספר על אמונה וביטחון להחזו"א זי"ע מצינו יסודות בענין ביטחון, ובהבנת דבריו יש טעות שגורה בפי ההמון, יש שחושבים שיש מחלוקת בין החזו"א וגדולי החסידות מהו מעלת הביטחון וגדרה.

בספרי גדולי החסידות (תולדות יעקב יוסף פר' מקץ בשם הבעש"ט ועוד ספרים) מובא, שאדם שבוטח בה' ביטחון מושלם, מלאכי מעלה שומרים עליו בכל צעד ושעל וכל המזיקים שבעולם אינם יכולים להזיקו. ועיין ב"כתר שם טוב" מהבעש"ט, שכתב וז"ל: "מי שיש לו מדת הביטחון בהי"ת באמת, אפילו אם נגזר עליו ח"ו כמה גזירות רעות אי אפשר למדת הדין לשלוט עליו, והוא בדוק, ובאמת דבר זה מבואר בכתוב (תהלים קכ"א) 'שיר המעלות הבוטחים בה' כהר ציון לא ימוט לעולם ישב'".

אמנם החזו"א בספרו (פרק ב') כתב שכשאדם עומד בעת צרה ואומר "ה' יעזור", והוא בטוח שלא יאונה לו כל רע, טועה הוא, כי מהיכן הביטחון שה' יעזור, הרי יש דין ויש דיין, הקב"ה לא עוזר לכל אחד, אדם צריך להיות בחרדה גדולה מאימת הדין ולהתפלל "אולי יחוס עם עני ואביון אולי ירחם" ואיך אפשר להיות בטוח שהקב"ה יעזור. ולשיטת החזו"א ביטחון זהו ה"הלכה למעשה" של אמונה, כי האמונה רעיון מופשט היא, והביטחון הוא המבחן של האמונה, שאדם יכיר ש"אפילו חרב חדה מונחת לו על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים" (תדא"ר פרק ח'). הבוטח בה' הנפגש במקרה אשר לפי נהוג העולם צפויה בו סכנה ומדרכי הטבע לפחד, וזכר כי אין כל מקרה בעולם, ואין שום מצב שבו סביר יותר שיארע כך מאשר אחרת כי הכל בהשגחתו יתברך, ואפילו גוסס ביד הקב"ה לרפואתו, ענין זה יקראוהו מדת הביטחון, אבל לא שיהיה בטוח שלא יארע לו כל רע, כי מנין הביטחון שהקב"ה אכן יעזור אם אין האדם ראוי לכך.

אך לענ"ד אין מחלוקת ביסוד ענין זה, כי הרי מרן הגר"ח מואלוז'ין בנפש החיים (שער ג' פרק י"ב) כתב:

"ענין גדול וסגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל דינים ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רושם כלל, כשהאדם קובע בלבו

גאולת הגוף וגאולת הנפש ביציאת מצרים

וגם בגאולת מצרים עצמה ישנן שתי בחינות.

דהנה כתב הרמב"ן (סוף ספר בראשית) דספר בראשית הוא ספר "היצירה", מפני שכולו עוסק ביצירה, בתחילת הספר יצירת העולם, ובסוף הספר מעשי אבות שהם יצירה לבנים, דמעשי אבות הם סימן לבנים וכל מעשה ממעשיהם נותן כח לבני ישראל לדורות עולם עד אחרית הימים בבית המשיח. וספר שמות קוראו הרמב"ן ספר "הגלות והגאולה", מפני שתחילתו עוסק בגלות שיעבוד מצרים וסוף הספר עוסק בגאולת מצרים. ואף שלכאורה הרי ענין גאולת מצרים נשלם בפרשת בשלח, השיב הרמב"ן שאין בני ישראל נחשבים גאולים עד אשר אל מעלת אבותם ישובו, דבזה שבני ישראל יצאו מארץ מצרים אין עדיין שלימות הגאולה, ורק כשקיבלו את התורה בהר סיני ובנו את המשכן וכבוד ה' שכן עליהם, רק אז זכו לשלימות הגאולה.

[ודברי הרמב"ן הללו הן לשיטתו בריש פרשת תרומה (שמות כ"ה)], דכל ענין הקמת המשכן היה להמשיך את ההשפעות מקבלת התורה ולהמשיך את השראת השכינה בישראל, וכבוד ה' ששכן בהר סיני בקבלת התורה, שכן במשכן על הכפורת בין שני הכרובים].

הרי, שלא רק בגאולת הפרט, אלא גם בכללות גאולת מצרים היו שני שלבים, השלב הראשון גאולת הגוף ביציאת מצרים, והשלב השני, כאשר שבו אל מעלת אבותם ושרתה שכינה בישראל.

גאולת הנפש על ים סוף

והשפת אמת (פרשת בשלח שנת תרמ"ה) ביאר, דזהו החילוק שבין יציאת מצרים וקריעת ים סוף. ביציאת מצרים זכו לגאולת הגוף, אך לגאולת הנפש וקריעת אלקים זכו בשעת קריעת ים סוף. כאשר יצאו בני ישראל מארץ מצרים ועמדו על הים, עוד לא היו שלמים הם באמונתם, וכפי שמצינו בחז"ל (פסחים ק"ה ע"ב) "ישראל שבאותו הדור מקטני אמונה היו וכו' ואמרו כשם שאנו עולין מצד אחד כך מצרים עולין מצד אחר", ובפרקי דר' אליעזר (פרק מ"ב) כתוב שבני ישראל לא רצו להיכנס לים עד שקפץ נחשון בן עמינדב משבט בנימין שנאמר "שם בנימין צעיר רדם" (תהלים סח, כח) אל תקרי "רדם" אלא רד ים, ורק בקריעת הים בני ישראל הגיעו לשלמות האמונה, כש"ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי" (מכילתא בשלח ט"ו, ב'), ואז הושלמה גאולת הנפש. ולפי הרמב"ן לגאולת הנפש זכו בשלימות רק בבנין המשכן כאשר שבו אל מעלת אבותם.

והנוגע מזה לעבודתנו, שכשעושים אנו זכר ליציאת מצרים, שומה עלינו לזכור גם את גאולת הנפש, "קרבא אל נפשי גאלה", שהגאולה תשפיע על נפשותינו.

ג. שלשת הרגלים כנגד שלשת חלקי העבודה

והנה לא חג הפסח בלבד מוקדש להיות זכר ליציאת מצרים, אלא כל שלשת הרגלים הם זכר ליציאת מצרים, וכל אחד מהרגלים הוא זכר לשלב אחר של יציאת מצרים: חג הפסח הוא זכר לעצם היציאה מארץ מצרים, ושביעי של פסח הוא זכר לקריעת ים סוף, חג השבועות הוא לציון סופה ותכליתה של יציאת מצרים מעמד הר סיני וקבלת התורה, חג הסוכות הוא זכר לשלב הביניים, אחרי שיצאו מארץ מצרים ולפני מעמד הר סיני, "כי בסכות הושבתי את בני" בהוציא אותם מארץ מצרים" (ויקרא כ"ג ג'). ולאחר מתן תורה הכניסם לארץ ישראל.

סור מרע - ועשה טוב

וגם בגאולת הפרט ישנם שלשה שלבים: השלב הראשון, הלא הוא "סור מרע" לסור מטומאת החטא. הנביאים כולם הורו לבני ישראל לסור מרע, "רחצו, הזכו, הסירו רע מעליכם" (ישעיה א' ט"ז). כשאדם שקוע בחטא, אי אפשר להגיע למדרגות.

המגיד מדובנא המשיח משלו: כפרי אחד התקנא כל ימיו בקרוביו וחבריו הדדים בעיר לבושים בחליפותיהם היפות התפורות לפי מידותיהם בטוב טעם, בזמן שפרוותו הגסה מונחת כשק על גופו. חסר פרוטה לפרוטה כדי לקנות את המעיל היפה שבעיר, ולאחר זמן כשהיה בידו סכום כסף כמחיר הבגד הנכסף, נסע לעיר הגדולה, נכנס לחנות וביקש למדוד מעיל. נתן לו המוכר מעיל מהודר, והכפרי נכנס לחדר ההלבשה לעטותו עליו. כעבור זמן קצר הוא חזר אל המוכר וצעק שאפילו יד אחת איננו מצליח להכניס לתוך המעיל הקטן למידותיו. ראה המוכר שהכפרי נשאר לבוש בפרוותו הישנה, ואמר לו, קודם של מעליך את הפרווה הגסה והבלויה, ורק אז תוכל ללבוש את המעיל המהודר ותראה שהוא הולם למידתך בדיוק. כך גם בעבודת ה', לפני סור מרע אי אפשר כלל

הישועה בזכות הקווי והבטחון". ויש עוד להאריך בזה בדוקין שבעיני ואכמ"ל.

כל יהודי מוכן להכריז שיש לו אמונה שלימה בהקב"ה וביציאת מצרים, אבל המבחן הוא בביטחון בחיי המעשה, כשהאדם מתמודד עם בעיות בפרנסה, בבריאות ובשאר צרכיו, עד היכן הוא בוטח בה' ומשליך עליו יתבו.

וזהו הביאור בדברי רבינו יונה הנ"ל, ועל פי המבואר בלשונו שם:

"ועוד אמר מורי נ"י טעם אחר, מפני שכשמוכיר יציאת מצרים ומתפלל, מיד הוא מראה שבוטח בה' בתפלה כיון שמבקש ממנו צרכיו, שמי שאינו בוטח בו לא יבקש ממנו כלום, וכן נראה בשמות רבה פרשת בא אל פרעה, שאומר שם, שכשראו ישראל הנסים והנפלאות שהיה עושה עמהם הבורא שלא כטבעו של עולם בטחו בו, ועל זה נאמר, וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וכו' ויאמינו בה'. וכיון שהוא מזכיר עכשיו אותה הגאולה שבטחו אבותינו בה' והצילים, ומתפלל, מיד נמצא שגם הוא בוטח בו שיענה אותו כמו שענה לישראל בעבור שבטחו בו, ומפני זה מזכיר אותה הגאולה ומתפלל מיד, והביטחון הוא עיקר היראה והאמונה, ולפיכך זוכה בסיבתו לחיי העולם הבא".

הנה כי כן, "גאולה" היא "אמונה", כאשר האדם מזכיר את גאולת מצרים. ו"תפילה" היא "ביטחון", כשאדם מתפלל בכוונה אמיתית ומבקש מהקב"ה את כל צרכיו, זה ביטוי עליון למדת הביטחון, ולכן הסומך גאולה לתפילה הוא בן עולם הבא, כי תפילה היא מבחן האמונה זכר ליציאת מצרים.

ב. גאולת הגוף וגאולת הנפש

והנה מיסוד דבריו של רבינו יונה למדנו, שהזכר שאנו עושים ליציאת מצרים צריך ללמד ולהשפיע עלינו בכל הליכותינו. והן הם דברי המשנה (פסחים פ"מ מ"ה) "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" והרמב"ם (הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ו) כתב "בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים". הרי שזכר יציאת מצרים צריך להשפיע על נפש האדם.

ביעור החמץ שבלב

בספר כנסת ישראל מהרה"ק רבי ישראל מרז"ן זי"ע מובא, שבדיקת חמץ היינו אותו שאור שבעיסה, היצר הרע, שהוא החמץ שבלב (ברכות י"ז ע"א), שמצוה עלינו לחזר אחריו לבערו. ואמנם בלילה, כלומר בתוך חשכת הגלות, אין לנו אלא "בדיקת חמץ" ולא ביעורו המוחלט, מצוה עלינו להילחם ביצר הרע, אבל איננו משיגים ניצחון מוחלט. רק כשיאיר שמשו של משיח כאור יומם, אז תהיה שריפת החמץ - ביטול היצר המוחלט.

ביעור החמץ הוא חלק מעבודת הנפש של האדם, והזכר ליציאת מצרים שעושה האדם ובו הוא מראה עצמו כאילו יצא ממצרים, צריך להביאו להרגשה פנימית עמוקה עד שיראה את עצמו כאילו יצא ממצרים.

ידועה קושיית התוס' בפסחים (ב' ע"א ד"ה אור) מדוע חמור איסור חמץ יותר משאר איסורין שלא החמירו לחייב לבערם, והאיסור היחיד שבו מצינו איסור בל יראה ובל ימצא הוא איסור חמץ. ובשו"ת הרדב"ז (חלק ג' סימן תקמ"ו) לפלל בכמה דרכים בהלכה לבאר חומר איסור חמץ, וכתב לדון להשוות בין איסור חמץ למצות ביעור ע"ז, ובסוף דבריו כתב וז"ל: "ועל כן אני סומך על מה שאמרו רז"ל במדרשות, כי חמץ בפסח רמז ליצה"ר והוא שאור שבעיסה ולכן כלה גרש גרש אותו האדם מעליו ויחפש עליו בכל מחבואות מחשבותיו ואפילו כל שהוא לא בטיל והרי זה אמת ונכון".

ואליבא דאמת, הדמיון היחיד למצוות החמץ ואיסוריו הוא במה שמצינו במצוות ביעור ע"ז, שבה מצינו דין ביטול (וכבר עמד ע"ז המאירי במגן אבות ענין י"ח), וחייב שריפה ד"ואשריהם תשרפון באש" (דברים י"ב ג'), ובעיקר איסור ההחזקה ברשות, ובשניהם יש לנו ענין אחד, ביעור והרחקת היצר מכל וכל, ובזכרון יציאת מצרים מתקיים ענין ביעור היצר בתורת נפש האדם.

קרבא אל נפשי - גאלה

על הפסוק "קרבא אל נפשי גאלה" (תהלים ס"ט י"ט) כתב בתולדות יעקב יוסף (פרשת ויחיד ד"ה וזבה נבאר) בשם הבעש"ט זי"ע, דאצל כל אדם יש בחינה של גלות מצרים, וזאת כשהאדם משועבד לנטייתו שחקק בו הקב"ה ונתון ביד יצרו, ורק כשהאדם עובד עבודת הנפש ומתעלה מדרגה לדרגה ומעלה את נקודת בחירתו ממעלה למעלה, זהו גאולת מצרים הפרטית של האדם, ובדרך זה הוא מקרב את הגאולה השלימה לכלל ישראל.

לזכוכן, כשיצאו בני"י ממצרים היה חסר להם זיכוכ, ולכן הלכו במדבר כדי להזדכך, וזה היה ההכנה לעשה טוב.

וכל סדרן של ערבי פסחים עניינו ההכנה למצוה, הכנה דרבה במצות מצה שלישתן, אפייתן וכל עבודת המצות חייבת להיות לשם מצות מצוה, חכמים אסרו לאכול חמץ בערב פסח כדי שיאכל מצה לתיאבון, גם מצה אסור לאכול בערב הפסח כדי שבליל פסח המצה תיאכל בתשוקה והתלהבות ובכך ישרא טעם מצה בפה.

ד. שמחת הגאולה בחשכת הגלות

בכל שנה ושנה כאשר מתקרב חודש ניסן ובאים ימי גאולה, עולה ומתפרצת השאלה מן הלב, מדוע שמחים אנו אחרי כל אלפי השנים שעברו עלינו, הרי את חירות הגאולה מזמן כבר אבדנו באורך הגלות, ועוד לפני יותר ממאתיים שנה כתב הבני יששכר (מאמרי חודש אדר מאמרו ג' דרוש ד) שהגלות המר הזה, גלות אדום - שבה שאנו נמצאים עדיין, הוא יותר גרוע מגלות מצרים, ומה נענה אנו אבתריה, אחרי שמאתיים שנה עברו מאז, קשות מנשוא, שנים של דם אש ותמורות עשן, לפני כשמונים שנה עבר עמנו אולי את הנסיון הקשה ביותר שעבר על עם ישראל מעולם כאשר החושך כיסה ארץ בהסתר פנים גדול ונורא, והצרות האחרונות משכחות את הראשונות, ואעפ"כ, גם בעמק הבכא, בגיא צלמות, עשו ישראל זכר ליציאת מצרים, וסיפרו את הנסים והנפלאות של גלות מצרים.

פעמים רבות שמעתי מאבי מורי הגה"ח זצ"ל, על הפסח שעבר עליו בשנות האימה במחיצתו של מרן הגה"ק מצאנו זצוק"ל, והאדמו"ר עם קומץ יהודים חמימים שמו את נפשם בכפם ובמסירות נפש נוראה אפו מצות לשם מצת מצוה, ושמחו ביציאת מצרים, ומה פשר הדבר, כיצד ניתן להסביר זאת.

הגרי"ש נתנזון זצ"ל בעל השואל ומשיב, היה מספר משל בליל הסדר: היה פעם יהודי עני ואביון, שהיה תמיד מצטער, לא על הקושי ולא על הדחק, אלא על כך שהוא בעצמו אינו יכול ללמוד תורה ואינו יכול לגדל בניו לת"ת. הקב"ה שמע תפילותיו וקיבל שועתו והוא מצא אוצר והעשיר עושר גדול. הוא ניצל את האוצר שהקב"ה זימן לידו בכדי ללמוד תורה מבוקר ועד ערב, וחייך את בניו לתורה ולעבודה. בכל שנה ושנה באותו יום שמצא את האוצר עשה סעודה לו ולידידיו ולכל בני ביתו להודות ולהלל להשי"ת על הנסים והנפלאות שעשה עמו.

אך גלגל יש החוזר בעולם, שנים עברו והיהודי איבד את כל רכושו והפך שוב לעני ואביון, הלא צידק עליו את הדין באמרו: ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך. בני ביתו של מידועינו חרדו לקראת אותו יום שבכל שנה היה נוהג אביהם לעשות שמחה בבית, איך יגיע אביהם בהגיע אותו היום. ויהי לפלא, הגיע אותו יום, והיהודי שוב קרא לידידיו ולבני ביתו, וחגגו על לחם צר ומים לחץ. שמח היה וקרן מאושר כמו בימים הטובים ההם. הילדים העיזו פנים ושאלו, אבא למה שמח אתה כעת, זוכרים אנו את שנות השובע שעברו מן העולם, ובהם היינו שמחים בכל הטוב, אבל היום שוב אין לנו לחם לאכול ובגד ללבוש, ולשמחה מה זו עושה. היהודי ענה לבניו, הכסף שהיה לי אכן עבר ובטל מן העולם, אבל התורה שהספקנו ללמוד במשך השנים הללו, את הבית הזה שבנינו אותו על אדני התורה, זהו קנין עולם, זהו קנין נצחי, אף גלגל החוזר בעולם אינו יכול לקחת זאת מאתנו.

וביאר בעל השואל ומשיב, שזו היא השמחה שלנו ביציאת מצרים עד ימינו אנו, "וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה" (שמות ג', י"ב), ביציאת מצרים הגענו להר סיני ובהר סיני קבלנו תורה, והתורה הזאת מלווה אותנו בכל מקום ואף מגלות לגלות ממדבר סיני לא"י לבבל ומשם לאירופה, בכל מקום שנגיע, בתוך הדם, בתוך האש, תמיד התורה והמצוה ליוו אותנו, הקב"ה היה איתנו, ועל זה שמחתנו, אותה התורה שקיבלנו ביציאת מצרים, היא קנין נצח קנין עולם, ועל כך השמחה שלנו כאשר אנו עושים זכר ליציאת מצרים.

זהו שאנו מברכים על גאולתנו - ועל פדות נפשנו. גאולת הגוף עלולה להיבטל, אבל פדות הנפש מטומאת מצרים, והתקדשותנו בקדושת התורה והמצוות - אלו אינם בטלים לעולם.

ללבוש בגדי קודש של עבודת ה', אי אפשר לבוא לפני המלך בלבוש שק כשלבושים בבגדים צואים, ולכן קודם "רחצו, הזכו, הסירו רע מעלליכם" ואח"כ הלב והנפש מוכשרים ליהנות מתורה ותפילה ומשמחה של מצוה.

ההכנה למצוה

אך בין שני השלבים הללו, בין "סור מרע", לבין "ועשה טוב", ישנו עוד שלב אמצעי והוא השלישי, עבודת ההכנה, הכנה למצוה, ההשתוקקות למצוה והתבוננות בענינה.

אף כאשר הסיר האדם מעליו את הרע המונע ומעכב אותו מלעשות טוב כראוי, עדיין כל עוד אינו מכין את עצמו אל המצוה ואל העבודה, לא יוכל להתעלות על ידה כראוי.

וראה מה שכתב החיי אדם לאחר שהאריך בחשיבות ההכנה (כלל ס"ה סעיף כ"ה): "וכבר בחנתי בנסיון, שכאשר עשיתי מצוה בפתאום - לא קיימתי כראוי, לכן צריך ליזהר בזה".

ובכל ספרי החסידות האריכו במעלת ההכנה.

השפ"א (פרשת האזינו שנת תרל"ד) מפליג בגודל מעלת ההכנה, ובתוך דבריו כתב, שבכמה בחינות ההכנה חשובה יותר מהמצוה עצמה, ומביא ראיה מהא דסוכות נקרא "ראשון לחשבון עוונות" (מד"ר אמור כ"ג א'), כי בין יוה"כ לחג הסוכות שמורים ישראל מהחטא משום טרדא דמצוה, הכנה למצוה סוכה וארבעת המינים. והביא תמיהה ה"ט"ז (ריש ס' תקפ"א), איך יתכן שבשעת הכנת הסוכה וארבעת המינים ישראל שמורים מהחטא, ודוקא בחג הסוכות גופיה אין המצוה מגינה.

וכתב השפת אמת דעל כרחק ההכנה למצוה מהוה שמירה יותר מהמצוה עצמה. ודרכו בביאור הענין בעמקות, דעצם המצוה היא בבחינת פנימיות הלב, וההכנה למצוה היא הלבוש והאור החיצוני המקיף של המצוה, והלבוש והאור המקיף הוא המגן על האדם מהחטא. (אך בודאי שבמחנה אחרת קיום המצוה עצמה חשוב יותר וזה מדרגה גבוהה יותר מההכנה).

וז"ל הריטב"א בפסחים (ז' ע"ב) בביאור הא דכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, "כדי שיתקדש תחלה בברכה, ויגלה ויודיע שהוא עושה אותה מפני מצות השי"ת, ועוד, כי הברכות מעבודת הנפש, וראוי להקדים עבודת הנפש למעשה שהיא עבודת הגוף".

ונראה שביאור דבריו הוא, שעבודת הנפש היא ההכנה למצוה ע"י הברכה, וראוי להקדימה למעשה המצוה עצמו, כי אין דומה מצוה הנעשית בלא הכנה, למצוה הנעשית אחרי הכנת הנפש כיאור.

כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה

ובדרך זה יש לנו לבאר את מה דאיתא בברכות (ס"א ע"ב):

"בשעה שהוציאו את ר' עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו, רבינו עד כאן, אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה 'בכל נפשך' - אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימו".

ולכאורה מה היתה תמיהת התלמידים "רבינו עד כאן", הרי תלמידיו של ר' עקיבא היו גדולים וקדושים ומסתמא הם שמעו מרבה הרבה פעמים את הדרשה על הפסוק "בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים י"ה) דהיינו "אפילו נוטל את נפשך", ומה היה הפלא בעיניהם.

ונראה לענ"ד, שתמיהת התלמידים לא היתה למה, אלא איך, גם בשעת מיתתו תלמידיו הקדושים רצו ללמוד ממנו דרך בעבודת ה', והם שאלוהו איך מגיעים למדרגות כ"כ נשגבות, שבשעה שסורקים את בשרו במסרקות של ברזל הוא מקבל עליו עול מלכות שמים באהבה. ולא זו בלבד שהיה מקבל עליו עול מלכות שמים באותה שעה, אלא אף היה מצחק, כמבואר בירושלמי בברכות (פ"ט ה"ה) ובסוטה (פ"ה ה"ה), ועל כך שאלו "רבינו עד כאן", הם בוכים והוא מצחק, איך מגיעים לדרגות כה גבוהות.

ועל כך ענה להם ר' עקיבא, אין כאן התפרצות רגעית של רגש, מפעל חיים עומד כאן למבחן, "כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה", למסירות נפש לא מגיעים בבת אחת, על מסירות נפש צריך לעמול שנים, ורק אחרי הכנה של שנות חיים מגיעים לכאלו מדרגות לקבל עול מלכות שמים באהבה. הכנה היא החלק של עבודת הנפש, וכך גם בשלושת הרגלים, פסח מסמל "סור מרע", יציאה מטומאת מצרים, שבועות מסמל "עשה טוב", קבלת התורה ומעמד הר סיני, וסוכות יסודו במעלת ה"הכנה", כמו שמובא במדרש, שהקב"ה הוליק את בני"י במדבר ממצרים להר סיני כדי

מערכי דעת

שיחת מרן ראש הישיבה הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

נמסר בישיבה הקדושה – יום שלישי פרשת שמיני תשפ"ד

‘והבדילנו’ – עולם התורה

לאור המצב אנו צריכים ללמוד ולבאר כמה חלקים, ולדעת ברור יותר מה עומד לפנינו, ואף כי הדברים ארוכים, נשתדל במידת האפשר לכולל בקצרה כמה שיהיה סיפק בידינו כעת.

פרק א

א. כלל ישראל – מקבלי התורה בהר סיני: אנו צריכים לדעת מי הם הכלל ישראל, ובכן, הצורה האמיתית של עם ישראל הם אלו שעמדו על הר סיני וקיבלו את התורה, תורה שבכתב ותורה שבע"פ, התורה שבע"פ שהיא פירוש לתורה שבכתב, אנו לא לומדים רק תורה שבכתב, אין לנו תורה שבכתב בלא תורה שבע"פ, וכמש"כ הרמב"ם בהקדמה 'כל המצוות שניתנו למשה בסיני בפירושן ניתנו', דהיינו כל מצוה עם כל פרטיה ודקדוקיה, והרמב"ם מביא לכך מקור מהפסוק 'ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם', תורה זו תורה שבכתב ומצוה זו פירושה, וצונו לעשות התורה על פי המצוה, והמצוה זו היא הנקראת תורה שבע"פ, עכ"ל הרמב"ם.

ב. כריתת ברית עם כל אחד מישראל: הקב"ה כרת עם אבותינו כמה וכמה בריתות עם שבועות, וכן נאמרו ברכות למקיימי התורה וקללות למי שעוברים על התורה, וכל זה כולל גם אותנו.

ג. הזכיה של כלל ישראל בארץ ישראל – על דעת קיום התורה והמצוות: א"י ניתנה לנו מהקב"ה אך ורק ע"מ לשמור את התורה והמצוות, וכמש"כ בתהלים 'ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים ירשו בעבור ישמרו חוקיו ותורתיו ינצורו', והיינו כדברי רש"י בתחילת פרשת בראשית 'ברצונו נטלה להם ונתנה לנו', והפסוק מגלה לנו שכל הניתנה הזו היא על דעת שנקיים התורה והמצוות בשלימות, ויש כמה וכמה פסוקים מפורשים על כך 'והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי וגו' ונתתי מטר ארצכם וגו' השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגו' ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר ה' נתן לכם וגו' למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם', והיינו שאם נקיים התורה והמצוות נזכה להבטחה של 'למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה'.

ד. התורה הקדושה – 'כי הם חיינו ואורך ימינו': התורה היא החיים של כלל ישראל, וכנוסח התפילה במעריב 'על כן ה' אלוקינו בשכבנו ובקומנו נשיח בחוקיך וכו' כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה'.

ה. תוכן איש ישראל – המאמין ב"ג עיקרים: נצטוונו להאמין ב"ג עיקרים, והרמב"ם בפיה"מ בפרק חלק כתב 'וכאשר יאמין האדם אלה היסודות כולם ונתברר אמונתו בהם הוא נכנס בכלל ישראל, ומצוה לאוהבו ולרחם עליו ולנהוג עימו בכל מה שצויה ה' יתברך איש לחבירו מן האהבה והאחווה, ואפילו עשה מה שיכול מן העבירות מחמת התאוה והתגברות הטבע הגרוע, הוא נענש כפי חטאיו, אבל יש לו חלק לעוה"ב, והוא מפורשי ישראל, וכשנתקלקל לאדם יסוד מאלה היסודות הרי יצא מן הכלל, וכפר בעיקר, ונקרא מין ואפיקורס וקוצץ בנטיעות, ומצוה לשונאו ולאבדו, ועליו נאמר הלא משנאיך ה' אשנא', מבואר שמי שמאמין ב"ג עיקרים רק הוא חלק מכלל ישראל.

כל דברים אלו הם כולם מפורשים במקרא ובגמ' וברמב"ם, והם דברים ידועים ומפורסמים בכלל ישראל מאז ומקדם, ענינים אלו אינם חומרות או הידורים, אלא דברים ברורים ומיוסדים שא"א לנטות מהם ימין ושמאל.

זה הצורה והתעודה של כלל ישראל, זה הצורה ולא אחר, ובוזה אנו הולכים בדרך האבות של אברהם יצחק ויעקב, ועל ידי זה אנו נחשבים זרעם אחריהם, ועל ידי זה אנו זוכים בכל ההבטחות והשבועות שנאמרו לאבות שיחולו גם עלינו.

פרק ב

עלינו לדעת, כי מי שאינו מאמין ביסודות הנ"ל יצא מכלל ישראל, אם באונס ע"י אחרים שהדיחו אותו, וכמש"כ בפסוק 'יצאו אנשים בני בליעך מקרבך וידיחו את יושבי עירם לכו ונעבדה אלוהים אחרים' וגו', ואם ברצון, ואף שבודאי הם יהודים, ואנו מתפללים עליהם שיחיו ויחזרו בתשובה, אבל הם לא הצורה של הכלל ישראל, אלו שאינם מבינים שהם עמדו על הר סיני וקיבלו התורה, אלא חיים בפריקת עול, ואינם מרגישים עצמם מחויבים לכריתת הברית, ואין יודעים ומאמינים שהתורה היא החיים של כלל ישראל, ואינם הולכים בדרך האבות, ואינם מאמינים בשלימות בכל ה"ג עיקרים – הם אינם הצורה של כלל ישראל, לצערנו הם הוציאו עצמם מכלל ישראל, א"א לשנות את הענין בשום אופן, זה לא ענין של סברא, או ביכולת של מאן דהו לשנות, אין כאן ענין של 'ויתור' ו'לב טוב', ולהצטעצע, ולהיות 'נחמד', זה לא שייך, מי שלא עומד בתנאים הנ"ל אינו חלק מכלל ישראל, אנו לא בעלים

לוותר, ולא יכולים לוותר, ולא יעזור שום ויתור ושום קירבה, רק אפשר לקרב כמה שנצליח להחזיר אותם לכלל ישראל, על הענינים האלו מסרו בכל הדורות את נפשם על קידוש ה', זה הכלל ישראל ואין שום מציאות או אפשרות אחרת.

מי שסר מדרך האבות אינו נחשב זרע שלהם, וכמש"כ הרמב"ם בהלכות מלכים לגבי עשיו יצא עשיו שהרי אינו מחזיק בדתו ודרכו הישרה, ולכן הוא מתמעט מהפסוק 'כי ביצחק יקרא לך זרע' ולא כל יצחק, כיון שרק יעקב הלך בדרך האבות לכן הוא ממשיך דרכם ולא עשיו, מי שלא הולך בדרך התורה אינו נחשב בני אברהם יצחק ויעקב, ואין לו שום זכות בא"י שהובטחה לאבות ולזרעם.

וכן אנו אומרים בנוסח ההגדה בליל הסדר 'רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם, ולפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר, ואף אתה הקהה את שיניו ואמור לו אילו היה שם לא היה נגאל', והיינו משום שאינו חלק מכלל ישראל ולכן לא היה נגאל יחד עימם ממצרים, שכל הגאולה היתה על דעת שיקיימו את התורה והמצוות.

פרק ג

הרמב"ם בהלכות עבודת יוה"כ כותב 'בבית שני צץ המינות בישראל ויצאו הצדוקים מהרה יאבדו שאינם מאמינים בתורה שבעל פה, ואף אנו נאמר על דרך זה, לפני יותר ממאתים שנה יצאו אנשים בני בליעל מכלל ישראל, והדיחו את כלל ישראל לעקור את התורה, לשנות אותה, להתיר איסורים חמורים, ולשנות את צורת ומהות הכלל ישראל שיהיו ככל הגוים בית ישראל, התחיל באחד שהסית והדית, והיו לו תלמידים ותלמידי תלמידים, והלך והתשפט בגלילות אירופה, מעשה שטן עלה בידם להדיח חלק נכבד מאד מהכלל ישראל רח"ל משמירת התורה ומשייכות לתורה ולהיות ככל הגוים, הם פעלו באופנים שונים, בכח ובפיתוים ובשאר צורות, בעיתונים שלהם הם לעגו לרבנים, ולתורה, ולהלכות התורה, והעמידו הכל באור שלילי כמו שעשה קורת, הם התנכלו למקוואות, כמו ששמעתי מאמור"ר זצ"ל שהם סגרו באשכנז בכח את המקוואות, הם גם התנכלו לשיבות הקדושות, כמו שהיה בישיבת וואלוין, שהיתה מרכז התורה ברוסיה, והמשכילים עשו כל מה שביכולתם לסגור את הישיבה, הם הלשינו אצל השלטונות של הגוים ורצו להכניס שם לימודי חול, וארך הרבה שנים עד שהמלכות גזרה שאם לא ילמדו שיעתיים רוסית יסגרו את הישיבה, והיה אז אסיפה של הנצי"ב והבית הלוי ועוד גדולי ישראל והכריעו שתיסגר הישיבה ולא ילמדו לימודי רוסית, והנצי"ב קודם פטירתו אמר לבנו רבי חיים ברלין שעל זה נצטוונו בתורה 'ולהבדיל בין הקודש ובין החול', ושווה שתיסגר הישיבה, ולהסתלק מהעולם – העיקר שלא יהיה תערובת קודש וחול, גם אז סגרו ישיבה מרכזית בכלל ישראל, הם הקימו להם תלמידים בקו והדרך הזו לשנות ולהדיח ולחנך את כלל ישראל מחדש, מה כן צריך ומה לא צריך, ואיך לעשות, ואיך להיראות, ולתת להם ערכים חדשים, ע"ד מה שכתוב בירבעם בן נבט 'בחודש אשר בדה מליבו', הם עקרו את התורה מחלק גדול מכלל ישראל, עקרו שבת, הכניסו ג' עבירות חמורות רח"ל.

תלמידי המשכילים האלו הקימו את הציונות, הם נכנסו לרעיון מסוים שבאופן הזה תיעקר התורה משראל, הם החליטו להקים מדינה שלא על אדני התורה והמצוות, שלא להזכיר שם ה', הם מלהזכיר בשם ה', במגילת העצמאות שלהם היה מלחמה גדולה אם להזכיר שם ה' או לא, ולא הזכירו שם ה', היה אז בשנת תש"ח מצב סכנה נורא ואיום מכל הצדדים, אבל היה להם זמן להילחם שלא להזכיר שם שם ה'.

רבינו חיים הלוי זצ"ל אמר שאינם עוקרים את התורה כדי להקים את המדינה, אלא כל יסוד המדינה מלכתחילה היינו כדי לעקור את התורה, ואמר עוד, שהמשכילים פגעו בנקודות שונות בכלל ישראל, אבל הציונים פגעו ב'לב' של כלל ישראל, הם לקחו את א"י, ובזה השתמשו להשליט את דעתם על כולם, א"א להאריך בכל הפרטים, אבל זה מועט המכיל את המרובה.

הם לא כלל ישראל, אם ברצון אם באונס, כעת אנו לא עוסקים בסיבות, אלא במציאות הדברים כמות שהם, זה לא כלל ישראל, מי שמנית תפילין ושומר שבת וכל התורה עם י"ג עיקרים, הוא כלל ישראל, אבל מי שפורק עול ומחלל שבת הוא לא כלל ישראל, מי שאוכל נבילות וטריפות, לא נוטל לולב, לא אוכל מצה – הוא לא כלל ישראל, זה משהו אחר, הם יצאו מעדת ישראל, אנו מבינים עד היכן הדברים מגיעים? זה לא משחק שעקרו את התורה מכלל ישראל, הם שינו את הצורה והוציאו עצמם מכלל ישראל לגמרי, ההתנהגות שלהם היא התנהגות של שמד, ועל זה אנו מתפללים בשמו"ע 'ולמינים ולמלשינים ולמשומדים אל תהי תקוה וכו' וכל המינים כרגע יאבדו', שמד זה לא לקיים התורה, זה נקרא להמיר דת שאינו מקיים התורה, ואין נפק"מ אם יש לו דת אחרת או שעושה מה שרוצה בלי שום דת, זה לא כלל ישראל, רובם הם תינוקות שנשבו, אבל למעשה זה לא כלל ישראל.

פרק ד

עוד עלינו לדעת כי בלא הישיבות אין תורה בכלל ישראל, כתוב בגמ' ביומא 'מעולם לא פסקה ישיבה מאבותינו וכו', היו איתם רבים שעסקו ביחד בתורה, והגמ' מביאה את הפסוק 'לך ואספת את זקני ישראל', וזקני ישראל הם אלו עמלי התורה, בנוסח שמו"ע אנו אומרים 'ועל זקני עמך בית ישראל' היינו הבחורים והאברכים שעוסקים בתורה, אין זקן אלא מי שקנה חכמה, 'ועל פליטת סופריהם' היינו תשב"ר, הילדים שיושבים בת"ת ולומדים תורה, על אלו צריכים לכוון 'יהמו נא רחמיך ה' אלוקיננו' שימשיכו להתקיים בלא הפרעות.

כתוב בפסוק 'הסכת ושמע ישראל', והגמ' דורשת מזה 'עשו כמות כמות ועסקו בתורה', אנו למדים מכך שצורת ת"ת היינו שיושבים בחבורה ועוסקים בתורה, כמובן גם מי שיושב יחידי צריך ללמוד בכל רגע בלא הפסקה, אבל עיקר צורת קנין התורה, והאחיזה

בתורה, היינו ע"י ישיבה, שהוא מקום בית מיוחד לעסק התורה בחבורה, וכן כתוב בפסוק 'ואת יהודה שלח לפניו גושנה', וכתב רש"י להקים בית ועד ללמוד תורה, מובן מאליו שהשבטים למדו בכל רגע בלא הפסק כלל, אבל כך הצורה של לימוד תורה בישראל, כתות כתות של עמלי תורה ביחד.

הרמב"ם בהקדמה מונה ארבעים דורות ממש רבינו ועד רב אשי שהם שלשלת הקבלה של תורה שבע"פ, ומוסיף 'וכל אלו החכמים הנזכרים הם גדולי הדורות, מהם ראשי ישיבות, מהם ראשי גלויות, מהם סנהדרין גדולה, ועמהם אלפים ורבבות ששמעו מהם ועמהם', הם לא היו ארבעים יחידים, אלא שהם היו העיקר, אבל היה להם ריבוי עצום של תלמידים, ובגמ' בכתובות כתוב שכשקמו מהשיעור של רב הונא היה אבק שראו בארץ ישראל מריבוי התלמידים.

בלי צורה זו אין חלילה תורה בכלל ישראל, בלי אשלייות, לא יאמר אחד אפשר ללמוד פה ושם, או ללמוד למחצה לשליש ולרביע, לא יתכן – צריך ללמוד כל החיים, צריך להתמסר לתורה, וכמו שכתוב בפסוק 'שבתי בבית ה' כל ימי חיי', א"א ללמוד רק חלקים מהתורה, צריך ללמוד ב"ק וב"מ ויבמות וכתובות ונדרים וכל מסכתות הש"ס, א"א בלי זה, צריך ללמוד כל התורה כולה, וא"א בלי ללמוד כל החיים, ת"ח אמיתי צריך להתנתק מכל עניני והבלי העוה"ז, ולהתסמר כולו לתורה, אם לומד פה ושם זה לא קנין תורה אמיתי, צריך להשקיע את כל הכוחות והרצונות, וכל הזמן לעמול ולפלפל בתורה בלי הפסקה, לחזור על מה שלמד וללמוד חדש, זו עבודה גדולה וקדושה 'משא הקודש עליה בכתף ישאו', רק כך יש תורה בכלל ישראל, רק כך יש חידו"ת, ורק כך זוכים להבנת התורה, כשעמלים ויורדים לעומק, ודנים בדברי הראשונים, הרשב"א הריטב"א והרמב"ם, והאחרונים, רעק"א והקצוה"ח, או מתחילים להגיע קצת להבנת התורה, ומתחיל להתנצוץ אור התורה אצלנו, ואז אפשר לחדש לבד קשיא ותירוץ וסברא, רק כך יש תורה.

אנחנו בחרנו להיות עם התורה, אנחנו קיבלנו תורה מסיני, זה לא בדיחה ולא קלות ראש ולא דבר של מה בכך, יש לנו אחריות על קיום התורה בכל הדור, על תשב"ר, ועל ישיבות קטנות וגדולות וכוללים לאברכים – עד זקנה ושיבה, כמו שהיה כל הדורות, אחריות על ריבוי תורה ועל ריבוי עסק התורה ועמל התורה, יש לנו אחריות להוציא לאור את הבנת התורה, זה התפקיד והתכלית האמיתי של כלל ישראל, ולא שום דבר אחר, זו דרכנו ולא נחליף ונשנה ח"ו בעד כל חללי דעלמא, לא כסף ולא זהב ולא בעד שלום ולא בעד מחלוקת ולא בעד מלחמות ולא שום דבר, זה הדרך לכו בה, זה היה התעודה של כלל ישראל בכל הדורות.

כתוב בפסוק 'וכל בנייך לימודי ה', הקו שלנו הוא ש'כל בנייך לימודי ה', לא מספר מצומצם, ולא 'עילויים', אלא כולם, זה התכלית, זה השאיפה, וזה הרצון, ועל זה אנו עמלים שיתקיים כך כמה שיותר ככל האפשר, אנחנו עם התורה, וזה האחריות שלנו, וכל דבריהם בטלים ומבוטלים.

פרק ה

בנין המדינה והצבא בנוי ומושתת לא על ה' אלוהי ישראל, הם מלהזכיר שם ה', פעם עוד היו רבנים שבאו להרצות שם, היום גם זה כבר לא, לא ניכנס כעת למהות הצבא מפאת קוצר הזמן, עכ"פ המדינה הזו היא לא מדינה שלנו, זה לא הכלל ישראל, הם הנהגה אחרת, ואין לנו שום שייכות לזה, לא כפי שיש שחושבים שיש לנו מדינה, וצבא, וגם אנו מכלל האזרחים, רק שאנו גם מקיימים התורה, אבל שיהיה ברור שזה לא כך, אלא אין לנו שום שייכות איתם, הם לא כלל ישראל.

המדינה הזו היא לא 'שלנו', אנחנו לא רצינו אותה, לא ביקשנו אותה, ולא יסדנו אותה ואדרבה גם התנגדנו ככל האפשר שלא תקום, מייסדי המדינה לא שאלו דעת תורה אם להקים או לא... אפילו הם אמרו שיכלאו את כל הרבנים בבית הסוהר, הכל נגד התורה לגמרי.

זקני הרב זצ"ל כותב במכתב בשנת תש"ח שמציאות של מדינה זה מצב של שפיכות דמים כל הזמן רח"ל, וכאשר דיבר כן היה, לא נפל מדבריו צרור ארצה, כל הזמן מלחמות ושפיכות דמים רח"ל, לפעמים באופן מרובה ולפעמים באופן מועט, רואים את זה כל יום – פיגוע כזה ופיגוע כזה כל הזמן רח"ל.

המדינה הזו נכפתה עלינו, הם הקימו את המדינה בהתגרות מתמדת עם הישמעלים, אם חשבו פעם שנוכל לחיות עם הישמעלים בשלום כמו שרצה הרב של ירושלים הגרי"ח זנונפלד זצ"ל שהוא התחיל לסלול דרך כזו, הם התנגדו לזה, הם הרגו את רי"י דאהן הי"ד כידוע, הם רצו להיות השליטים והבעלים היחידים ולא אף אחד אחר, בהקמת המדינה הם הציתו אש של שנאה ורציחה של הישמעלים נגד היהודים, כאן ובכל העולם, לא היה כך בדורות קודמים, אף שהם שדדו וחמסו וגזלו וכו', אבל לא היה כאלו רציחות, הם באו לכותל המערבי ודוקא שם תקעו בשופר כדי להתגרות עימם, וכן הפרעות בחברון בשנת תרפ"ט היה הדבר הראשון כתוצאה מהשנאה שנוצרה.

לא אנו בנינו את המדינה, איננו רוצים אותה, התנגדו לה מאז ומקדם, אמנם היה ויכוח איך להתנהג עם המדינה, כן להיכנס או לא להיכנס, אבל גם מי שנכנס היה רק על דעת שבאופן כזה נוכל להציל כמה שיותר, זה כל התכלית וכל הענין, ולא שייכות אמיתית כלל, אין לנו שייכות עם המדינה ועם כל המוסדות שלה, אנחנו חיים כאן בנפרד, כמו שכתוב 'הן עם לבדד ישכון', אנו לא מתערבים בהנהגות שלהם עם אומות העולם, ואין לנו שום אחריות על מעשיהם ומפעליהם, והם גם לא רוצים שיהיה לנו שייכות איתם – שלא נאמר להם דעות, הם לא יתנו לשומרי תורה תפקיד ומשרה עם משמעות, אין שם מישהו מנהיג שהוא שומר שבת,

אין כזה דבר, הטומאה לא יכולה להתחבר לקדושה, אנחנו עומדים מרחוק, זה ההשקפה שלנו על המדינה ומוסדותיה ושריה וכל מה שנכלל בזה, שאנו עומדים מרחוק ואין לנו שום שייכות אליהם, רק מתפלללים שה' יחוס על כל יושבי א"י, וגם עליהם שיחיו וישוּבו בתשובה.

אין לנו שום שייכות לימי השמחה שלהם, אנו לא אומרים הלל בה' אייר, אין לנו שייכות לימי האבל שלהם רח"ל, אנחנו חיים לצידם, אבל לא איתם, זה הצורה האמיתית, עם התורה חי בנפרד, מקיימים חיים ע"פ התורה, כל השבתות והמועדים וכל המצוות, עם לבוש יהודי – בנפרד, הקב"ה סייע לנו בניסים גדולים שנוכל ליצור לעצמנו 'ארץ' נפרדת בתוך ארץ ישראל, הנהגה אחרת ומידות אחרת ותלם אחר, כמו אומה בפני עצמה, זה לא היה פשוט שנצליח לעשות את זה, אחרי המלחמה נבנה עולם התורה לאט לאט ע"י גדולי ישראל במסירות אין קץ, לבנות עוד אבן ועוד אבן עד שבס"ד נבנה עולם התורה לתפארת, עכ"פ גם כשהיינו מעטים היינו חיים בנפרד בלא שום שייכות איתם, אם אנו נתקרב אליהם לא ישאר זכר לתורה וליהדות ח"ו, רק כפי שכתוב על מינות 'הרחק מעליה דרכך', לא להתקרב להם ולהמונם, זה, ורק זה – דרך ההצלה והקיום שלנו בס"ד.

פרק ו

חלק מהם שונאים את השומרי תורה, וביחוד את הלומדי תורה, כמו שאומרים בנוסח ההגדה 'לבן ביקש לעקור את הכל', וזה נעשה בשיתוף עם הרפורמים באמריקה, שבכלל יש להם דת לעצמם, ואין להם זכר ליהדות, ובאמת הדורות שלהם כבר מתבוללים רח"ל בנישואים עם גוים, זה מה שקורה כשסרים מהדרך, אין שום המשך לכלל ישראל, והם נותנים המון כסף כדי לעקור את האידשקייט.

יושבים אנשים וחושבים איך אפשר לסגור את הישיבות, שלא יהיה זכר לתורה, עושים כל מיני פעולות לכך, יושבים בביהמ"ש אנשים שיש להם 'מהלך' לעקור את התורה, יש המוני העם שהם לא בעד ולא נגד, לא יודעים בין ימינם לשמאלם, אבל יש קבוצות שלימות של אנשים ששונאים את התורה ונלחמים נגד התורה, ועלינו להתבונן במצב, הרי בצפון חתכו חתיכה מא"י, וכן בדרום, מאה אלף פליטים נמצאים בבתי מלון כבר כמה חדשים, ומי יודע עוד מה יהיה רח"ל, הם לבד רועדים מפחד, ואין שום אפשרות להילחם כידוע, מתגרים עם האומה הזו והאומה הזו, זה שעת סכנה עצומה, כמו שכל אחד יודע, ומה העסק שלהם באותו זמן? איך שלא יהיה לומדי תורה, זה מוסבר? זה הרי טירוף גמור! וכי זה מה שמדאיג אותם? חסר מה לעשות כעת? אבל הסט"א לא עושה כאלו חשבונות, הוא רוצה להעביר את הגחלים שלומדי התורה חותים על ראשו, הם כ"כ כפופים לעשות רע שלא עוזר כלום מהדברים שקורים כאן, לפחות יחכו שיהיה שקט שלום ושלווה, ואז יראו היאך לבצע את זממם, אבל כבר עכשיו בתוך חושך, בתוך המלחמה שכל יום נהרגים רח"ל, אין להם עסק אחר רק לעקור תורה רח"ל? הם בכלל לא רוצים אותנו, והכל שקר ועלילה.

פרק ז

אנו לא יכולים להילחם בכח הזרוע, העצה היא רק מה שכתוב במלחמת עמלק 'והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, מה המשמעות של זה, כתוב במשנה בראש השנה בשעה שישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדים ליבם לאביהם שבשמים היו נוצחים, במכילתא כתוב ר' אליעזר אומר בשעה שישראל מתגברין בתורה שעתידה להינתן על ידי של משה היו נוצחים, א"כ אנו לומדים שני דברים, במשנה כתוב שהניצחון הוא ע"י תפילה בשעבוד הלב להקב"ה, ובמכילתא כתוב שזה ע"י התגברות בתורה, וכך גם כתוב בפסוק אם רעב שונאך האכילהו לחם כי גחלים אתה חותה על ראשו, והיינו ע"י לימוד התורה, אם רוצים לחתות גחלים על הסט"א, על הראש של עמלק – יש לנו רק עצה אחת, שעבוד הלב להקב"ה, לדעת שהכל תלוי בידי שמים, בתפילה ככוונת הלב, ובלימוד התורה, זה מה שאנחנו יכולים לעשות, ורק בזה יהיה לנו ההצלחה, תולעת יעקב אין כוחה אלא בפה, בפה של תפילה ובפה של תורה.

עלינו לדעת שאם נתבדל מהם ונתחזק בקיום התורה ונהיה לעצמנו, נזכה לשמירה מיוחדת, כמו שראינו בשמחת תורה שעל שומרי התורה היה שמירה מיוחדת, כפי שסיפרו לי שבעיר אופקים נכנסו מרצחים ימ"ש והרגו עשרות אנשים רח"ל, ולרחובות שיש בתי כנסיות הם לא נכנסו, הם רקדו כרגיל בהקפות ולא ידעו בכלל מה נעשה ברחובות אחרים, אחד אמר לי שנכנסו עד גבול העירוב, אינני יודע בדיוק אם אכן כך, אבל עכ"פ לבתי מדרשות הם לא נכנסו, גביתי עדות מאנשים נאמנים, הם רקדו ולא ידעו כלום, זה שמירה מיוחדת, גם בכל הישובים שהיה מחסום שאין להיכנס בשבת הם לא נכנסו, הם הרגו מחללי שבת שנסעו בכביש, אינני אומר שמגיע להם מיתה ח"ו מהגוים, אבל עכ"פ עלינו להכיר את המציאות שהיה שמירה מעולה על שומרי התורה, גם במצב כזה הקב"ה עשה לנו ניסים, אמנם אנו מתפללים שיהיה נסים לכל הישוב בא"י, אבל אנו צריכים להתחזק בתורה שלנו, שזה ההצלה היחידה.

הרמב"ם באיגרת תימן כותב שמשעת מתן תורה האומות קנאו בנו קנאה גדולה, ולכן הם שונאים אותנו, ואז יש אצלם ב' תנועות, אחד שבאים עלינו בכח החרב ובזרוע ולהרוג רח"ל, וכת שניה שמגיעים להתווכח עימנו בדעות שונות, ועל שניהם הובטחנו בפסוק בנביא ישעיה 'כל כלי יוצר עליך לא יצלה, וכל לשון תקום איתך למשפט תרשיע', אלו שמגיעים להרגנו עליהם נאמר 'כל כלי יוצר עליך לא יצלה', ואלו שמגיעים להתווכח ולסתור אמונתנו, עליהם נאמר 'וכל לשון תקום איתך למשפט תרשיע', בזה אנו מובטחים, כפי שמסיים הפסוק 'את נחלת עבדי ה' וצדקתם מאיתי נאום ה'.

הדברים ארוכים, ויש הוכחות לכל דבר ודבר, אבל כעת אין זמן להאריך, זה תמצית הדברים שאפשר לומר, הקב"ה יעזור שנוכח לישועתן של ישראל.

פנינים מהמרת רבינו הגאון
רבי רב הבה
קרק שליט"א
קהל ספרדי ת"ד

פניני
הפרשה

שהיו מסבין בבני-ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל-אותו הלילה

טעם יסודי מרמז לנו מרן המחבר לבוא לליל הסדר בהכנה הראויה ולא 'חיצונית' בעלמא

לגבי עריכת שולחן 'ליל הסדר' מובא במחבר (או"ח תעב ב) וז"ל: "יסדר שלחנו יפה בכלים נאים כפי כחו, ויכין מקום מושבו שישב בהסיבה דרך חירות". ע"כ.

ולכאורה יש לדקדק לשון מרן המחבר, שכתב 'כפי כוחו', היה צריך לכתוב 'כפי ממונו', דכלים נאים תלויים בממונו של אדם וכפי השגת ידו ורכשם, ואמאי אם כן נקט המחבר דוקא לשון 'כוחו'. אלא הביאור הוא בדרך רמז, שמוטל עליו לבוא מוכן כדבעי לחג וללילה הקדוש הזה, ולא יוכל לפטור עצמו בהכנה מן השפה ולחוץ הכנה 'חיצונית', לבוא ולהניח שולחן סדר מפואר, כלי כסף וקריסטלים, ושכיות חמודה בכל פינה, וזוה מרגיש א"ע שיצא יד"ח, ולכן נוקט המחבר לשון 'כוחו' דהיינו ש'החיצונית' הכלים נאים ייראו אצלו כפי 'כוחו' כמו ההכנה שהכין את עצמו בפנימיות.

[א.ה. אחר ששמענו כזאת מרבינו, הוספנו לו שראינו פירוש בהגדש"פ משנים קדמוניות (הגדת 'פי המדבר' ליוורנו תקצ"ג), וכן בהגדש"פ 'זבחי פסח' בשם האברבנל, מביא פי' מהראשונים ש'בני ברק' אי"ז שם מקום כי אם על שם הברק שהבהיקו הכלים, ואמרנו שהם הדברים כמושג"ת שהתנאים הקדושים הגיעו לכוז שלימות, עד שהיה 'כפי כוחם' גם בשלימות, ומשום כך הבריק הבית, ונהנה רבינו מאוד וכתב ע"ז בכת"י בארכה].

בעבור זה עשה ה' לי

בצאתי ממצרים

יהודי רק 'בלב' חסר לו בעצם היהודי שבו

וברש"י עה"ת (שמות יג ח) על פסוק זה כ' וז"ל: "בעבור שאקיים מצותי כגון פסח מצה ומרור הללו, ע"כ לשון

רש"י, ובאמת בפרשה זו מופיע התנאי הקיום של המצוות המעשיות, ופרט זה מודגש ביותר שהרי בגמ' בסוף ערבי פסחים מוכח, שלמ"ד מצה בזה"ז דרבנן, אף הגדה דרבנן, שאמרו שם שסומא פטור מהגדה מדאורייתא, והקשו מר"י ור"ש שהיו סומין, ובכ"ז הוציאו יד"ח את בני הבית, ותרצו דסברי מצה בזה"ז דרבנן, ומוכח שההגדה תלויה במצה ומרור שנזכרים בה, וכן מן הדין הוא שהרי נקרא לחם עוני שעונים עליו דברים הרבה, ומשמע שכל המצוות הללו תלויה במציאות של 'הלחם עוני'.

ועפ"י פירשו טעם ה'חינוך' שמחייב נשים בהגדה, שמכיון שחייבות במצה, חייבות בהגדה, וכן דרשו בהגדה בפסוק זה "בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך", וזה מדויק במה שכ' רש"י בעבור שאשמור מצוותיו, שבספור יצ"מ מונח החיוב לעשות את המצווה בפועל, וזו התשובה על שאלת הרשע מה העבודה הזאת לכם, שהרשע אומר ומצביע בחשיבות על ליבו "אני יהודי בלב", בלי קיום למעשה, ואנן עונים לו, אילו היית שם במצרים באמת לא היית נגאל, מכיוון שצריך את קיום המצוות בפועל, ולא רק בתיאוריה.

עגת מצות כי לא חמץ כי

גרשו ממצרים

ביאור עמוק להשוואה בין

חמץ ומצה ליצה"ר ויצה"ט

מצינו בזה"ק (רע"מ שמות יב): "וישא העם את בצקו טרם יחמץ וגו', כ"ה פקודא דא לבער חמץ דהא פקודא דא אתמסר להו לישראל, וישא העם את בצקו טרם יחמץ, וכתיב שאור לא ימוצא בבתיכם והא אוקמוה חבריא ורזא אוקמינא בין חמץ ומצה בכמה דוכתי דא יצר רע ודא יצר טוב", ע"כ לשון הזהרה, וכן מצינו בלשון הגמ' (ברכות יז א) "גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב, שאור שבעיסה", דהיינו יצה"ר המשול לשאור שבעיסה.

ומבואר בדברי חז"ל הללו על ההשוואה הקיימת, בין יצה"ר ליצר טוב הדומים למצה וחמץ, ובאמת

עֵשְׂפָה
בְּחַ

פניני משא ומתן עם רבינו

ברכת המזוזה בטקס רשמי לאחר שכבר קבעוה באופן זמני

אמרנו קמיה רבינו שאחד ממקורביו, אנשי החסד, [א.ה. כידוע שכל מי שבא במחיצתו של רבינו אינו יכול להישאר אדיש ושווה נפש מול הגמילות חסדים, אשר מלווה את רבינו בכל שעות היום והלילה, וכבר הארכנו במקומות אחרים בזה, ובשבוע זה היה רבינו בשמו"ע של מנחה, ועמד על מקומו כד' ה' שעות, ולאחמ"כ הגיע איזה אדם אחד שהיה נראה כמעורער בנפשו, והניח את ידו על ראש רבינו בחזקה ו"בירכו", ואח"כ מישש חלוקו של רבינו וכל זאת כאמור בעצם תפילת שמו"ע, והנוכחים קפאו על מקומותיהם, ולאחמ"כ אצו רצו, כמה ממקורבי רבינו לדחותו בעדינות מעל רבינו, ולפתע הסתובב רבינו ודרש במפגיע להחזיר את אותו אדם סמוך אליו ולא להרחיקו, ויהי לפלא].

וביקש מאיתנו איש החסד הנ"ל המקורב לרבינו, להעביר קמיה רבינו את השאלה, בהיות והוא ראש אחד מן המשרדים הממשלתיים בעיר, וכעת לקראת 'חג הפסח' עוברים הם לבניין חדש ומרווח, וע"פ התכנית בעוד כמה שבועות יתקיים מעמד קביעת מזוזה, עם אחד השרים ואישי הציבור, אמנם הוא רוצה לקבוע כעת מזוזה באופן זמני, עד שיבוא השר, וכשיגיע השר יסירו מזוזה זו ויחליפוה באחרת, ותיכף יעשה עליה השר שהינו שומר

המשך בעמוד הבא

על שום מה, על שום שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים

ביאור טעם קריאת שם קרבן פסח דווקא על פרט זה בנס
יש לבאר בטעם שמו של הקרבן 'קרבן פסח', ומדוע קרבן פסח קרוי על שם אותה פסחה דוקא, ולא ע"ש הנס בעצמו, הלא לכאורה זה פרט צדדי, ועצם הנס הוא מה שהרג את כל בכורי מצרים, וההצלה המופלאה, וא"כ מדוע קרוי בשם 'קרבן פסח', ולא קרבן 'מכת בכורות' וכדו'.

אלא נראה פשוט, הביאור מדוע קרוי הקרבן דוקא ע"ש ה'פסחה' על בתי בני, ולא על עצם ההצלה ממצרים, הוא ע"פ המבואר בחז"ל, (מובא ברש"י שמות יב כב) "מכיון שניתנה רשות למשחית, להשחית, אינו מבדיל בין צדיק לרשע, ואם כן דוקא ענין ה'פסחה' על בתי בני, זהו עצם הנס, כי באמת מצד הטבע היו אמורים להיהרג ג"כ, בדיוק כמו בכורות המצרים, ומה שניצלו על אף שהיה מצב של 'ניתנה רשות למשחית' להשחית, כי היה שינוי הטבע מיוחד, בכדי שיוכל להינצל במצב כזה, ולכן שפיר קרוי הקרבן דוקא ע"ש ה'פסחה', שלמעשה דווקא פרט זה הוא שהשאיר את בכורות ישראל בחיים.

ביטל כמה גזירות (ב)

ביום ראשון השבוע נסע רבינו לכמה מקברות צדיקים פניה"ק טבריה, והתפלל שם בדביקות עצומה, שפתיו נעות וקולו לא ישמע, וגם לאחר ששב מקברו של התנא רבי עקיבא, ואמר שם תהילים בדמעות שליש, עדיין היה בחינת 'וסביבו נשערה מאוד', לכל סובביו עד הלילה.

ובעת חצות ליל, כשבאנו לעסוק עמו בהלכה [חלק מהמו"מ ההלכתי מופיע כאן בגיליון זה] וביקש מאיתנו רבינו להוליד לטבילה בימי הכינרת, [וחרף שכאמור היה זה בחצות הליל, ועדיין המים קרים מימות החורף לא הורגש עליו שום שינוי, ולאחר שעלה ונסתפג, ביקש רבינו שרוצה להתפלל ליד קברי הצדיקים שבבית העלמין העתיק, וביקש מאיתנו ביחד עם נכדו חביבו הרמ"ש שליט"א שמסור אליו ולכל צרכיו בלו"ג, לעמוד אצל ציונו של זקינו רב העיר טבריא, הגה"צ רבי רפאל הכהן קוק זצוק"ל והוא מחמת שהוא כהן ואינו יכול להיכנס, יעמוד מבחוץ ממול הציון, ועמד שם שעה ארוכה והתפלל ברגש ובכבי, וכמעט שלא יכלנו לשמוע כל מה שהתפלל שם, אבל במקצת שבמקצת שפירש שיחתו, שמענו בתוך הדברים, כיצד פונה בתפילה על ציון זקינו שמחויב הוא משום זכות אבות לעזור לו ולעמוד לימינו וכן הזכיר את הצדיקים רבינו חיים אבולעפאי זצוק"ל, וקרא פסוקים אשר מהם משמע ומתבאר עפ"י, כי רבינו חיים יציל את העם כבחי חיות, שהציל את יושבי ארץ ישראל מפגזי הרשע 'אל דאהר' שר"י, והזכיר את שמותם של הצדיקים מאורי החסידות הטמונים שם הרה"ק רבי מנחם מנדל מויטעפסק והרה"ק רבי אברהם הכהן מקאליסק זצוק"ל והיה בדביקות כשעה שלמה, וראו עליו בחוש שביטל שם הרבה גזירות, (א.ה. ח"ו לא לתעות, ולגרום שעי"ז אלמנות ויתומים יכנסו לתבהלה, ולבטל חתונות ובר מצוות וכו', אלא אדרבה, להתחזק באמונה בהשי"ת ובאמונת צדיקים, שכבימי קדם יראנו נפלאות גם בדור נבון זה, וכמה גזירות קשות מבטל רבינו בתפילותיו], ואכן תעיקך לאחר שחזר רבינו לחדרו שבישיבה, נראה היה עליו קורת רוח, ודיבר בסוגיות בכל הש"ס כדרכו.

ניתן להשיג את ההגדה של רבינו 'שפתי כהן' עם הקונטרס המיוחד הנדפס בסופה ובו הנהגותיו של רבינו

בימי חג הפסח

והוכיח רבינו, מסוגיא דגמ' (מנחות ל"ד ע"א) דהיה ה"א בגמ' דאולי בעינן לכתוב המזוזה על גבי האבנים ממש, ולא על הקלף יעו"ש, מ"מ חזינו הוכחה דהחפצא של מצווה כאן הוא 'פתח הבית' ולא גוף המזוזה, וא"כ לא דמי כלל למצוות סוכה, ששם מברך על החפצא של מצווה, וכשמחליף החפצא מתחייב בברכה פעם נוספת, ולכן הורה רבינו שאכן כבודו של השר במקומו מונה, אבל לפו"ר אי יברך פעם נוספת על המזוזה הוי ברכה לבטלה.

ולמעשה אמר רבינו, דצריך לשאול את פיו של המקורב איש החסד הנ"ל, האם כשהניח את המזוזה הראשונה בירך או לא, דמסביר לא בירך, מחמת שחשב שהולכין להורידה לאלתר ולכן פטור, (על אף שמן הדין וודאי היה חייב לברך) וא"כ בכה"ג שלא בירך בפעם הראשונה, פשוט שיוכל השר לברך, אפי' אם אינו מחליף המזוזה, כמבואר בתוס' דעודנו עוסק במצווה. וכל זאת עסקנו כאמור עם רבינו בעודו בדרך, וכשעברנו ע"י בית מדרשינו 'חסד לאברהם קאליסק' בעיר העתיקה, ביקש רבינו לראות את הפתח החדש שעשו למקווה מבחוץ, שזה נעשה ע"י אחד ממקורבי רבינו הגדולים רבות בשנים, שעשה זאת לע"נ אמו מרת מרגלית ע"ה, ואמרנו לרבינו שרצינו לכבדו בקביעת המזוזה ובאם לא ירצה, נכבד את אותו מקורב שעשה זאת כאמור לע"נ אימו.

ואמר רבינו דכל ענין 'כיבוד לרב' בקביעת המזוזה, הוא כדי לברר ההלכה על בוריה, ובאם חייב בכלל במזוזה, אמנם היות ודלת זו של המקווה, על אף שהיא משמשת כלובי ליכנס למקווה, ואינה דלת המרחץ בעצמו, מ"מ אינו מחויב במזוזה בברכה, וע"כ למעשה אין נפק"מ כ"כ, ובאם רוצים אפשר להניח בלי ברכה, ועדיף שאותו מקורב יקבנה שמקיים על ידי זה גם מכבדה בחייה ולאחר מותה דכיבוד אם.

צריך לבאר מהו הקשר בין חמץ ליצה"ר, והנה בנוסח ההגדה אנו אומרים "מצה זו שאנו אוכלים, ע"ש שלא הספיק בציקם של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם", והנה ידוע שנשקעו ישראל במצרים במ"ט שערי טומאה, ואם לא היו נגאלים באותו רגע כבר לא היה אפשר להעלותם מ'בור דלות' אשר במצרים, וזהו הרמז שלא הספיק בציקם של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם מנ"ה וגאלם, וזה מדגיש את חשיבות הגאולה באותו לילה דוקא, וכמו שעיסה נהפכת ברגע אחד לשאור ואז היא כבר חמץ, כמו כן 'כלל ישראל' היו בשער הנו"ן רח"ל וברגע אחד היו יכולים להגיע לבחינה הזו, וממילא עובדה זו גורמת ללילה זה שיחשב לזמן הגאולה המתאים בדקה האחרונה ממש.

כמו כן יל"פ ע"ד הפשט, לפי מה שהביא האב"ג במלאכת מבשל (דף קכ) בשם הרדב"ז שהמצב הטבעי של העיסה היא בלתי החימוץ, שהחימוץ הוא כבר דבר של שינוי, וחמץ לשון חומץ, וגולן שמוציא את העיסה ממקורה, וזהו ה'אלוקים עשה את האדם ישר, והמה בקשו חשבונו רבים, שמטבע הבריאה האדם נברא בישרות, והוא עיקם והיטה את לבבו, וזה מרומז בשאור ובחימוץ.

דעת

הכמה ומוסד

שפה לנאמנים - המשך

תורה ומצוות 'ברכת קביעת המזוזה' (ומיירי במקום חיוב ודאי, מחמת ויש שם מקום המיוחד לאכילה ושתייה ענין מזון לאוכל מהיר ולרכישת ארוחת צהריים ובוקר לעובדים שדבר זה מחייב מזוזה בברכה).

ואמר רבינו דלכאורה שאלה זו נראה שתלו' במחלוקת הפוסקים, בברכת 'לישב בסוכה' כשעובר לסוכה אחרת בלא הפסק, דזה ודאי דא"א לדמותו למחליף טליתו, דמחוייב לברך פעם השנית 'להתעטף', משום דשם מברך על הטלית גופא, כמו במברך על פרי אחד והביאו לפניו פרי אחר, שלא היה בדעתו עליו לאכול בשעה שברך, וא"כ לכאורה צריכים לדמותו לברכת 'לישב בסוכה' בעובר מסוכה לסוכה.

ובאמת ידועה כבר דעת רבינו, דבסוכה מברך על כל סוכה וסוכה, ונוהג כן למעשה כשעובר מסוכה הישיבה"ק לסוכה שבחדרו, מתעכב בסוכת הישיבה ומברך, וכשנכנס לסוכתו מברך מיד (כדעת הגר"א, ואכמ"ל) פעם נוסף ברכת 'לישב בסוכה', וא"כ לכאורה גם בנד"ד יוכל השר לברך על המזוזה 'השניה'.

אמנם אמר רבינו דנראה לו לחלק בפשיטות בין מזוזה לסוכה, דבסוכה מברך על הסוכה, דהסוכה היא החפצא של מצווה, וכשנכנס לחפצא של מצווה, דהיינו הסוכה, מתחייב לאלתר בברכה על הישיבה בה, משא"כ במזוזה אין המזוזה ה'חפצא' של מצווה, דהחפצא הוא הבית שמתחייב במזוזה, ואין המזוזה מחייבת בברכה רק הבית הוא זה שמחייבו במזוזה, א"כ מה לי מזוזה הראשונה ומה לי מזוזה השניה.

הדפסת העלוך לע"נ רבני טבריא:

רבה הראשי של טבריא, הצדיק החכם רבי חיים בן רבי יצחק סמאנא זצ"ל
רבה הראשי של טבריא, הצדיק החכם רבי יעקב חי בן רבי ברוך זריהן זצ"ל
מייסד ת"ת ביבאס, הצדיק החכם רבי רפאל ביבאס זצ"ל

ארחות חיים

דרכי הצדיקים נקרא ארחות - דהיינו תורה ומצוות ומידות (ביאור הגר"א מש"ב)

שורש עמלק

ידוע שרבי אלחנן ווסרמן מביא בשם החפץ חיים שבדורות האחרונים של 'עקבתא דמשיחא' התערב בעם ישראל נשמות מזרע עמלק. 'נשמות עמלק בגוף יהודי' והם יהיו מראשי העם.

ובאמת רואים היום שיש כמה סימנים של עמלק: חז"ל אומרים על עמלק שהוא משל לבן בלעל שקפץ לאמבטי רותחת. עמלק לא איכפת לו להיכוות ולהיפצע, העיקר להילחם בעמ"י.

גם ראשי השמאל עושים כ"כ הרבה שטויות נגד עצמם... אם חלילה יעשו את מה שהשמאל רוצים - אז כבר יחזור חזרה כל מה שהיה בשמחת תורה רח"ל. [דרך אגב - אתמול (כ"ב) מלאו ששה חודשים מאז החטיפות והרצח שהיה בשמחת תורה]. המדינה בפסיקת הבג"צ כורתים את הענף שהם יושבים עליה... הדף גמרא זה מה שמחזיק את עם ישראל והם באים לכרות אותו...

דבר נוסף שיש בעמלק ורואים היום:

למעשה ראשי השמאל שנלחמים בכל כוחם, לא מעוניינים באמת שבני תורה יבואו לצבא... להיפך, זה יהיה להם מאד קשה, צריך להשיג כל האוכל בכשרות בד"ץ, ועופות של שארית... הפרדה מלאה בין גברים לנשים... שמירת העיניים... אנחנו חיילים טובים... אם נבוא רק צרות יהיו להם... מה הם כן רוצים?... הם צריכים דבר אחד. יש להם מאבק נגד ראש הממשלה והם רוצים שהוא יפול. וזה הסממן של עמלק, כי כתוב על המן "ויבו בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו... ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכוות אחשורוש".

והנה אחשורוש מלך כמעט על כל העולם כולו!!! (חוץ משלשה מקומות) אם יש לך בעיה עם יהודי אחד - תהרוג אותו וזהו... לא. המן צריך להשמיד עכשיו את כל היהודים בכל המקומות בעולם... ולהבדיל, השמאל צריכים להפיל בן אדם אחד, אז בשביל זה שכולם יפלו... שכל העולם יפול יחד אתו... זה סממן מובהק שהם מזרע עמלק.

גם הבני תורה מגוייסים!

ודיבר על זה מרן רה"י הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א, (ואנחנו נחזור על זה בלשון שלנו...) החפץ חיים אמר שכל גזירה רוחנית זו מלחמה נגד השטן בעצמו. פה אנחנו רואים את זה בחוש... שלוחו של השטן כמותו... ומלחמה עם השטן אי אפשר לנצח אלא רק במסירות נפש! כך אמר הח"ח. ומרן הג"ר משה הלל חוזר על זה כל הזמן שצריך מסירות נפש.

מה זה מסירות נפש?... גם בסוף זמן, כשעייפים, **הו שנה מעוברת, והתחילו את הזמן עוד יותר מוקדם, זה נותן תחושה של עייפות, ודווקא כעת - להתחזק ללמוד שלש סדרים מלאים, עם חברות, עם חברות במלחמתה של תורה... עם מסירות נפש כזו - השטן ייבהל... אנחנו מאמינים לגדולי ישראל.**

דבר נוסף (שכבר דיברנו עליו) שמנו לב שהגזירה התחילה יום אחרי שושן פורים. שושן פורים תבע את שלו, לא יכול להיות שהישיבה תהיה כ"כ חלשה בשושן פורים... אין שום טעדיק בעולם להצדיק כזה דבר... לא סוגרים כמעט בית מדרש! יהיה אשר יהיה.

באו לשאול, הרי בזמן הזה עשו מצווה כ"כ גדולה של חסד וכ"כ הצליחו... איזה קידוש ה'!...

אמר לי פעם הג"ר אליהו מן שהוא שאל את מרן שה"ת הגר"ח קניבסקי זצ"ל שכתוב במשנה בסוף אבות על רבי יוסי בן קיסמא שסיפר פעם אחת הלכתי ואמר לי אדם רצונך שתדור עמנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב? אמרתי לו אפילו אתה נותן לי כל כסף וזהב שבעולם איני דר אלא במקום תורה. שנאמר "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף".

תלות מוחלטת בקב"ה משנה את הבריאה!

כתוב בחז"ל (מגילה יג, ב) עה"פ "הפיל פור הוא הגורל", תנא, כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה! אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה. (ומלבד זאת אדר הוא מזל דגים, שכולעים אחד את השני) ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד, ופרש"י כדאי הלידה שתכפר על המיתה.

המהר"ל מפראג ביאור חדש' מבאר (כך שמעתי מהגה"צ רבי ישראל אליהו וינטרויב זצ"ל), אם נסתכל במבט שטחי - לכאורה הטעו את המן... נתנו לו לחשוב שזה חודש רע ליהודים בשביל שהמן ישמח, אבל באמת זה היה חודש טוב. אומר המהר"ל מפראג - זה לא נכון... באמת זה חודש רע! המן צודק... למה? כי כל סוף זה דבר רע, מוות זה דבר רע כי זה הסוף. והנה חודש ניסן "ראשון הוא לכם לחדשי השנה" ואדר זה סוף השנה. סוף - זה גמר וכליון, ולכן משה רבינו נפטר בחודש הזה, זה גלגול שהסתיים... אז מה כוונת הגמ' 'ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד'... אומר המהר"ל ברגע שיהודי מרגיש שאין לו על מי להישען אלא על בורא עולם, הצרות הולכות וגוברות מבית ומחוץ... הטבעת מתהדקת סביבו... ואז הוא פונה אל הקב"ה **בתלות מוחלטת** - באותו רגע משתנית ההנהגה בבריאה! הקב"ה מקומו של עולם, מתנהג עם בניו בהנהגה ניסית ועל טבעית שהוא ית' צורתן של ישראל, ונהפוך הוא... והנהגת הקב"ה עם ישראל משתנה מן הקצה אל הקצה.

המן בעצמו הביא את הגאולה. בידיים שלו! **אדרבה ואדרבה... על ידי שהוא לחץ את עם ישראל חזק, אז היהודים יותר ויותר נקשרו אל הקב"ה, וזה שינה את ההנהגה בבריאה והפך את הטבע של העולם... ואז עם ישראל הצליח, ונהפוך הוא"...**

סוד הקיום של ישראל זה התורה!

אנחנו יודעים, וזה לא סוד, שפעם ראשונה בהסטוריה הקצרה של הממשלה החילונית - חולנית, היא הכריזה על בני תורה שהם 'מפירי חוק'. עוד מעט יקראו לנו גם פושעים... ברוך ה'... כיום אנחנו 'שומרי חנם', הם לא משלמים לנו, אז שומר חנם פטור, אבל בפשיעה - גם שומר חנם חייב...

הגאון רבי ברוך ויסבקר זצ"ל כתב במאמר, היו הרבה מלחמות במשך הדורות, מלחמות עולם! בין מדינות. אך במלחמות של שאר האומות אף פעם לא נלחמו ב'דת' שלהם, ולא מפריע שהערבי מאמין בקוראן והנוצרי באמונה שלו, אם הם רוצים לצום ברמדאן שיצומו, (או שיאכלו בסתר) זה לא עסק של אף אחד... וגם לנוצרי, אף אחד לא ילחם בו אל תהיה נוצרי... רק אצל היהודים הדבר הראשון שנלחמים בו זה הדת! לא ללמוד תורה. במוסקבה היתה מלחמה, והגזירה הראשונה היתה לסגור את הישיבות ואת החדרים.

ולמה?... **כי גם הגוי יודע את האמת הפשוטה, שעם ישראל יונק את הכח שלו מהתורה הקדושה.** כבר מאז שיצחק אבינו גילה את הסוד לעשו, הקול קול יעקב - כל זמן שקול קול יעקב אין ידי עשו שולטות. אז עשו עם בני בניו, עמלק וכל השאר, כולם יודעים שהכח היחידי שלא נותן לאומות העולם להשתלט, ובגללו שבעים זאבים לא יכולים לאכול את הכבשה האחת, זה הכח של התורה. ולכן דבר ראשון הם נלחמים בתורה ובחכמי התורה.

מרן רה"י זיע"א תמיד אמר - שאפילו המן הרגיש את זה... וכדאיתא במד"ר (אסתר י, ד) בא מעט עומר שלהם ודחה את עשרת אלפים ככר כסף שלי. גם הוא הרגיש שהדף גמרא לא נותן לו להצליח.

ושאל רבי אליהו מן את מרן הגר"ק, מה החידוש במשנה?... פשוט שהתורה שווה יותר מכל כסף וזהב... אמר לו הגר"ח - לא... עם הכסף תבנה ישיבות, ותפתח ת"תים, ותעשה מוסדות תורה וחסד, וקרנות לאלמנות ויתומים... **אבל בכל זאת - עדיף ללמוד...**

מיד אחרי שושן פורים קיבלנו את המכה הראשונה... לא צריך לדבר עוד... 'הדור קבלוה בימי אחשורוש' היה זה בזמן פורים! לא ככה מקבלים מאהבה... חתן לא עוזב את הכלה יום אחרי החופה, זה לא מקובל...

החפץ חיים אומר - מבקשים מהתורה "תורה הקדושה התחנני בבקשה", והתורה באה ומבקשת. אומר לה הקב"ה: כל השנה את התחננת אליו שישב ללמוד, הוא שמע לך?!... אם הוא שמע לך, אז את יכולה לבקש עליו והוא יקבל, אבל אם כשאת התחננת אליו כל השנה הוא התחמק, אין לך זכות לבקש בשבילו... וזה מדבר בעד עצמו.

דבר נוסף - במאמר המוסגר - שלא נוגע לכם, אבל טוב לדעת: כשיהודי מתחכם עם הקב"ה זה לא משתלם... הגולם קם על יוצרו... כשהשאירו את אגג נגד ציווי ה' - יצא ממנו המן ששאף להשמיד להרוג ולאבד את כולם.

כאשר יהודים דתיים שלא הלך להם בדין תורה הלכו לבית משפט שהרמב"ם כותב על זה 'מרים יד בתורת משה' הם הצמיחו את האליל שנקרא 'בית משפט עליון'! כאשר יהודי דתי מסוגל להיות מרים יד בתורת משה - למה - כי הוא לא זוכה בדין תורה אז הוא הולך לקבל הכשר להיות גנב... אין לזה שום היתר בעולם! וכעת קיבלנו את המחיר... כשתהיו גדולים תזכרו את זה...

עוד צריך לדעת, היום אנחנו במצב של מלחמה. "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים" ובגמ' (מכות י, א) כתוב 'בזכות שעריך ירושלים שעוסקים בתורה'. ואנחנו מאמינים באמונת אומן... אם הם מגויסים גם אנחנו מגויסים! ולכן אין לנו שום היתר להקל העול, גם כעת בסוף זמן. הם מגויסים גם בסוף זמן... דבר פשוט. וכן ברש"י עה"פ "עמים תחתיד יפולו" (תהילים מה, ו) 'בשכר התורה יפלו העובדי גלולים תחתיהם של ישראל'.

ובמהדורת השלמה לסי' בסערת אש על מרן הרב שך זצ"ל (עמ' ע"ה) כי: בעת מלחמה (תשלי"ד) אמר בשיחה בישיבה, יש לשבת וללמוד, אלו זכויות ומעשים שיכולים לפעול, **וגם כדי שלא יגרם חילול ה',** בזה שאנשים ונשים רואים אותנו ונוכחים בבעלים, בבנים, ובקרובים הנמצאים בסכנה (והוא מסי' מחשבת מוסרי ח"ב שע"ה).

ועוד הביא מקובץ ענינים רשימות תלמידים ממרן המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל בעת המלחמה (תשכ"ו) בישיבת פוניבז' ובתו"ד: **בעת כזו מאות אלפים מאחינו מתגלגלים בשדות, בקור וחום, ופחד המות מרחף עליהם, משפחותיהם מודאגות ושבורות, איך נפרש המסתובב בשלום ומנוחה... משום שהוא נמצא במקומו... האם כזו הדאגה והרצון לטובת חבירו, שלא לדבר על המדרגה של "נושא בעול עם חבירו" אבל ההתחלה של אהבת ישראל הכזו היא... חובה עלינו מהתורה בעת כזו להצטער בצרת הפרט והכלל... אלא כך הדרך, לצייר לעשות הנעשה שם, ולצייר אילו הוא עצמו היה במצב הזה מה היו הרגשיו ואיך היתה הנהגתו, כן ראוי לו להיות רעיו במצב זה.** ע"ש בכ"ד. ועוד הביא שם משיחה נוספת עיי"ש.

ועוד לגוף הגזירה החדשה שבטלו פטור של לומדי התורה לצבא - וחייבים להתגייס. כשהיינו צעירים הספר על מרן החפץ חיים היה ספרו של הרב ישר, תלמיד ראדן וקרוב אליו [דרך אגב, היום יש את סידרת הספרים "מאיר עיני ישראל" של הג"ר אהרן חיים נשרי, חמש כרכים יפהפיים... (אמא שלו היתה גרה בחיפה והיא היתה מורה בעכו. ומחיפה לעכו זה הרבה זמן בתחבורה ציבורית... הייתה שם הסעה לכל המורות. אך היא העדיפה לנסוע באוטובוס אפילו שהיא היתה באה כולה עייפה, כי בהסעה אולי ידברו לשון הרע... אז בשביל זה היא העדיפה אוטובוס. והיא זכתה שבנה הגאון שיחי' הוציא ספרים יפהפיים על הח"ח)].

עכ"פ הרב ישר מספר, תמיד כשבאו אל הח"ח ושאלו מה לעשות עם זה שלא יצטרכו להתגייס לצבא של הגויים ח"ו, אמר הח"ח כתוב במשנה 'כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, תקבלו ע"ע עול תורה'.

פעם אחת החפץ חיים אמר לרב ישר בעצמו, ואם תאמר - והרי רואים בחורים שקיבלו עול תורה, ואפילו הכי גייסו אותם?... התשובה היא -

- הם לא קיבלו עול תורה! כי המשנה יותר חזקה מכולם, ואם היא הבטיחה - היא תקיים! אם זה לא התקיים בו סימן שהוא לא קיבל ע"ע עול תורה. ע"כ.

ונבין מה זה עול תורה... אדם שידוע שהוא צריך לצאת לעבודה, אין לו ברירה, הוא לא יכול להישאר בחתונה עד הסוף ולחזור באחד שתיים בלילה... הוא צריך מחר לקום מוקדם. אם לא - יפטר אותו, יכעסו עליו, ואולי יורידו לו במשכורת... יש לו עול! ממילא הוא צריך לישון בזמן ולקום בזמן ולהיות עקבי!

עול תורה זה כפשוטו. יש לי עול. אני מגיע לחתונה, אומר מזל טוב וחוזר, אין זמן להישאר עד הסוף ולחזור כ"כ מאוחר, ואח"כ כל המחר נהרס... זה לא עול תורה. וכן כל כיוצ"ב.

מרן רה"י הג"ר משה הלל הירש שליט"א אמר, גילו לנו שהיה חסר לנו בקבלת עול תורה, צריכים לקבל עול תורה, זה הכל...

"יורא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה - ויט שכמו לסבול!" אם אדם רוצה מנוחה, ולהרגיש טוב, ושהתורה תגן עליו, אז הוא צריך לקבל עליו עול תורה באמת. ואח"כ תהיה לו מנוחה. כמו שראינו את מרן הרב שך, מרן רה"י, מרן רבי חיים, הם היו האנשים הכי מאושרים בחיים! כי כל נפשם ומאודם בעמלה של תורה. לא היו אנשים יותר שמחים ורגועים מהם... רבי חיים עם כל החובות וכל ההספקים שלו, הוא קיבל כל אחד עם חיוך ומאור פנים ומילה טובה...

אל תאמר נער אנכי

לפעמים יש הרגשה... מה רוצים מאיתנו... אני לא גדול בישראל, אני לא רבי חיים... אז קודם כל - זה לא משנה. היום בצבא מגייסים כבר מגיל שמונה עשרה... הם הולכים לשיפא להרוג אנשים. אבל כבר למדנו, כתוב ברש"י תחילת שמיני (פסוק ז') "קרב אל המזבח" - שהיה אהרן בוש וירא לגשת, אמר לו משה למה אתה בוש?... לכך נבחרת! אהרן חשב, מה אני ומה חיי... לא רוצים אותי... אמר לו הקב"ה - לכך נבחרת!!!

כל בן תורה צריך לדעת, לכך נבחרת! אתה מגן על עם ישראל! ואל תחשוב מה אני ומי אני... וכמו שמביא המשגיח דליקווד - הג"ר נתן ווכטפוגל - בשם רבי ירוחם, כמה וכמה גדולי עולם איבדנו בגלל שהם לא ידעו את הפסוק בירמיה "אל תאמר נער אנכי"... בן תורה רגיל בגיל שש עשרה, שבע עשרה, העוצמה שלו היא אין לתאר... הוא בן תורה! לכך נבחרת...

בין הזמנים זה הכנה!!!

כעת מגיעים ימי בין הזמנים. הג"ר משה שמואל שפירא זצ"ל ראש ישיבת 'באר יעקב' היה מביא לבחור הדרכה לימי בין הזמנים. א. מה שכתב הגר"א לופייאן, "יוצאו כל עדת ישראל מלפני משה" שהיה ניכר עליהם שהם יצאו מלפני משה... בן תורה צריך להיות ניכר עליו שהוא בן תורה בכל ההנהגה שלו. בתורה, ותפילה, אי אשר לקום ברגע האחרון ולהתפלל כמו בעלי בתים... זה לא כבוד שמים!

צריך שיהיו מידות טובות. בבית צריכים להרגיש טוב שאתה מגיע... וכן שמירת העניינים... אני בן תורה! **ומוסיף רבי משה שמואל בלומדעס... לא באנו לנוח מהעמל של החורף, אלא באנו להכין את עצמנו לזמן קיץ...**! ואם לא מכינים בצורה הראויה והנכונה, זו לא הכנה... פשוט.

היינו אצל מרן גאון ישראל הגאון רבי דוב לנדו שליט"א וסיפר לנו, כשהייתי בחור לא הייתי הולך לטיולים. לא זה היה המנוחה שלי, אך לא זה הנושא היום בכלל, **היום זו שאלה של חילול ה'** לצאת לטיולים, ואין מקיפין בחילול ה'... יש היום התססה בארץ נגד בני התורה, ואם רואים אותם מסתובבים יותר מידי זה חילול ה', וכמו שכבר הבאנו קודם בשם מרן הרב שך זע"א. ועל חילול ה' נפרעים מיד. לא כדאי להתחיל עם כאלו דברים... אף אחד לא יכול להביא כזה חילול ה'. וגם אף אחד לא יכול לטמון ראשו בחול ולומר מה אכפת לי...

אני רוצה לדבר קצת כמו שמדברים לבחורים בני עליה כמותכם... הכתב סופר אומר, למה נענשו נדב ואביהוא, בגלל שהם הקריבו אש זרה אשר לא צוה אותם. כך כתוב בפסוק. ובגמ' יש דעה שהם נכנסו שתויי יין למקדש. וא"כ מה זה אש זרה?...

אומר הכתב סופר, הרי למה שותים יין? כי יין ישמח לבב אנוש. יש לפעמים חתונות מפוארות עם יינות, למה מחלקים יין? לשמוח. והנה החתן בא להיכנס עם הכלה לחדר ייחוד, רגע לפני הוא נזכר... אני צריך לשתות יין חזק וטוב... הכלה נבהלת - למה?... כי זה חתונה

שלנו. ואני צריך לשמוח... ויין ישמח לב אנוש... זה בקל יוביל למקיש יציאה להוויה... אתה צריך יין לשמוח!... אתה החתן... לך יש את הכלה!!!

נדב ואביהוא - אתם שזכיתם להיות כ"כ קרובים לקודש... לעמוד ולשרת לפני ה'... אתם זקוקים ליין כדי לשמוח!! - אין לך אש זרה במקדש גדולה מזו. וכן הוא בכל בן תורה! אתה צריך יין או דברים חיצוניים בשביל לשמוח! אתה במקור השמחה - "פקודי ה' ישרים משמחי לבי"!!! אין לך אש זרה בקודש גדולה מזו.

וכך פירש לנו השמועה מו"ר הג"ר הלל זאקס זצ"ל ושמענו מגדולי תלמידי הגר"א שר זצ"ל ששני הנביאים נתנבאו בסגנון אחד.

הנה בהפטרות שבת הגדול אומר מלאכי (ג, יג) בשם ה' "חזקו עלי דברכם אמר ה' עם ישראל שומע כזו תוכחה נוראה מהקב"ה - הוא הנושא את כל הבריא - אבל את דברכם הוא לא יכול שאת - נורא! עם ישראל שומע כזו תוכחה מסתמא הוא ישב שבעה נקיים לבדוק ולחפש חדרי בטן - ואז הוא שב עם תשובה הכתובה בהמשך הפסוק "ואמרתם מה נדברנו עליך".... לא מבינים לא יודעים כזה כתב אשמה חמור, ללא כל אפשרות למצוא על מה אנו נתבעים.

וממשיך הפסוק (יד) "ואמרתם שוא עבוד אלוקים ומה בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קדרנית מפני ה' צבקות" ובהמשך (פסוק טו) "ועתה אנחנו מאשרים זדים גם נבנו עשי רשעה גם בחנו אלוקים וימלטו".

כאלו אשמות נוראות וחמורות סבר, גם היום כאשר אין ערך לאף מילה והכל בהגזמות - את המילה קודר עדיין שומרים רק למסגרות השחורות כאשר מודיעים על פטירה - בצער רב וביגון קודר. והנה כאן... בתוך שלל המילים הקשות מופיע גם... "וכי הלכנו קדרנית מפני ה' צבקות".... מי יכול מילים נוראות כאלו - וכיצד עם ישראל חזרו על ה' עם התשובה... "מה נדברנו עליך".

וע"כ שלא היה זה בדיבור בפה - אלא בהרגשות הלב ובהלך ילך של כל דרכי ההנהגה - וכדוגמא הביא הגר"ז שואלים אדם, מה נשמע איך העוה"ז שלך והתשובה אם הייתי מחפש עוה"ז הייתי נהיה איש עסקים גדול אבל אני מוותר על כל העוה"ז למען המטרה הנכספת של העוה"ב, אדם חי בהרגשה של "עליך הורגנו כל היום".... כל היום "בכל נפשך".... מסירות נפש....

וכדוגמא נוספת הביא הגר"א ש"אדם מה שלומך ב"ה טוב אבל יכול להיות יותר טוב. כשאדם מרויח מיליונים הוא לא שם לב כשמישהו דרך לו קצת על הרגל.

וע"ז אומר הקב"ה אני זורק לך את האשריך בעוה"ז חוץ מטוב לך לעוה"ב... את ה"פקודי ה' ישרים משמחי לבי".... את התורה שכוללת את כל הטובות שבעולם, וכלשון האוה"ח (דברים יא, כז) "כי השמיעה בתורה היא תענוג מופלא ומחיה הנפש באומרו שמעו ותחי נפשכם, והמרגיש בטעם התורה תשיחנו נפשו כי עליו לשלם גמול טוב לנותן מתנה טובה מפלאת. ואין צריך לומר שאין לתבוע שכר עליה".

כל המילים שנאמרו בהפטרה כוונתו על טוב העוה"ז שכיבכול עבודת ה' בהנאות העוה"ז הוא שוא ומה בצע מלשון בצע כסף וכן הלאה, וע"ז אומר הקב"ה - גם לתת כל כך הרבה, ובמקום להודות עוד להרגיש כל הזמן מסירות נפש... זה כבר יותר מדי - חזקו עלי דברכם!!

איפה הגן עדן שלך...

המדרש נתחומא (שמיני יא) שואל, למה אסור לשתות יין, והלא הכתוב אומר "פיקודי ה' ישרים משמחי לבי", וכתוב "יין ישמח לבב אנוש", א"כ יש שתי אפשרויות המובילות לשמחה, או תורה או יין, מה ההבדל?... ולא עוד, אלא אדם לומד בשביל לזכות לגן עדן, והיין נקרא גן עדן. והמדרש מביא מעשה בשיכור אחד שהיה מתגלגל באשפות בבזיון מרוב שכרות. והיה לו בן חסיד. פעם אחת השיכור בא אל בנו החסיד, ובדיק באותו זמן הבן ראה שיכור אחר שמתגלגל באשפות בבזיון נורא, והילדים שיחקו בו ולעגו לו... הבן חשב בלבו, כדאי שאבא יראה איך נראה שיכור... הוא מיהר לקרוא לאביו. אבא שלו בא מהר, ומיד רכן אל השיכור ושאל אותו איפה השגת כזה יין משובח שריח גן עדן נודף ממנו?... רואים שיין נקרא גן עדן.

ומתוך המדרש: יין מביא לשמחה, אך אח"כ כשהוא יוצא מהגוף... זה לא מביא שמחה. אדרבא זה גורם לו להרבה דברים לא טובים ונעימים ומפנה לבו אל העצב ולא עוד אלא תורה מביא שמחה גם בעולם הזה וגם בעולם הבא, אבל יין רק בעולם הזה וגם זה רק לשעה מועטת.

מה כתוב פה... דיברנו שבעה שבער שאמר לנו מרן גאון ישראל רבי דב לנדו שליט"א ששמחה באה ע"י סיפוק נפשי. שמחה של יין ישמח לבב אנוש - זה בריחה מעצמי... אני לא קיים עם עצמי וזה הסיבה לשמחה... להבדיל אלף אלפי הבדלות... אתמול בא אלי בחור על אופניים וביקש ממני תעשה לי טובה תתפלל עלי שאני אוכל להיגמל מהסמים, זה הורג אותי... זה הורג אותי... מה זה סמים? אני בורח מעצמי וחי בעולם של דמיונות. זה הכל... זה לא שמחה אמיתית. אני רק בורח מדבר שמעצב אותי ובסוף הורג אותי לגמרי.

וזו כוונת המדרש, הג"ר גדליה נדל זצ"ל קרא לזה ג'ן עדן של שוטים. כל אחד והגן עדן שלו... יש אנשים שיין זה הגן עדן שלהם, וכלשון המדרש שם: א"ל בני בחיי אין לי תענוג וגן עדן אלא זה.

אדם חלם בלילה שהוא זכה בפייס בעשר מיליון דולר... וממש עד הבוקר החלום הזה ליווה אותו... הוא קם בבוקר וכל החלום התרסק... נעבאך... מה אכפת לך?... סך הכל נהנית לחלום... אדם שכל החיים חשב שיש לו בבנק עשר מיליון, ובסוף אחרי שהוא מת התברר שזה היה טעות... מה זה משנה?... כל החלומות האלו זה דמיונות... "התעייף עיניך בו ואיננו".

חז"ל אומרים "וגם הנפש לא תמלא" משל לבת מלך שנשאה לכפרי, אפילו הוא נותן לה כל תענוגות העולם אינו שווה לה לפי שהיא בת מלך. בשביל שהנפש תקבל את הסיפוק והשמחה האמיתית - היא צריכה מזון רוחני... מזון לנפש... ומזון לנפש זה תורה.

כתוב "וילכו אחרי ההבל ויהבלו" אנשים שהולכים אחרי ההבל - ויהבלו... כל הראש שלהם מלא הבלים... כשהייתי צעיר היתה תופעה של 'כדורגל'. זה פשוט מצחיק... אנשים רבים, מתים על זה... ומאות אלפים צופים, וזה כל העולם כולו... מה זה??? שום דבר. ויהבלו.

סיפר לי מורינו רה"י הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א, שסיפר לו אברך מנחלת משה שהוא עבר ניתוח לב פתוח, ואח"כ הרופאים מדריכים לעשות דיאטה רצינית. ואחד מהמטופלים קם ושאל בקול נרגז, תגיד לי הרופא, היה לי טעם בחיים משני דברים; ספורט ואוכל. עד עכשיו היה לי את שניהם, כשהתחלתי לסבול בלב - אמרו לי שאסור לי ספורט, חלק מהחיים כבר ירד לי... כעת גם אוכל אסור! אז בשביל מה לחיות?... וילכו אחרי ההבל ויהבלו...

אתה בן אדם או בהמה?... זה מתאים לך... ברחוב קוראים לשכמותם בעלי אינטליגנציה, לא נראה שאתה הולם לשם הזה... ובן תורה על אחת כמה וכמה.

הקב"ה מנשק כל אחד ואחד!

מרן ראש הישיבה הגאון רבי דוב לנדו שליט"א אמר לנו מה היה השפיץ של ליל הסדר אצל הגאון מוילנא?... "ועברתי בלילה הזה" אני ולא מלאך, אני ולא שרף, אני ולא שליח. אני ה' ולא אחר!!!

למה זה היה כ"כ מרגש אצל הגר"א?... אני רוצה להסביר לכם: סיפר לי הר"ג שלמה לוינשטיין שהוא דיבר פעם בבית כנסת בליל הסדר. אח"כ בא אליו בן אדם ושאל, כבוד הרב, אתה יודע מה זה צפרדע?... אמר לו - בליל הסדר אתה שואל אותי?... זו המכה השניה. לא... זו צפרדע היסטורית, אני מדבר על צפרדע מודרנית... מה זה?... כשנסגר הלוע של האוטו פח זבל קוראים לזה צפרדע...

יש לי שאלה - אבל שהרב לא ייפגע... אם נופל לך אלף דולר לבפנים אתה קופץ להוציא אותם?... אמר לו - לא. זה אמנם כסף יפה, אבל לא בשביל לקפוץ... ואם זה עשרת אלפים דולר?... אל תביאנו לידי נסיון, אבל אין ברירה... אני אקפוץ. גביר אמריקאי קופץ בשביל עשרת אלפים דולר?... לא. אבל בשביל חצי מיליון דולר?... הוא קופץ ועוד איך... ואם זה הגביר הכי גדול בעולם?... גם לחצי מיליון דולר הוא לא יקפוץ. אולי הוא יתן לי עשרת אלפים בשביל שאני אקפוץ... גם עבור עשר מיליון דולר - הוא לא יקפוץ... לא חסר לו...

אבל אם יהיה לו בן יחיד שבטעות נשאב לבפנים, ועוד מעט נסגר הלוע והבן בפנים, האם אותו עשיר הגדול ישלח אותך לקפוץ או שהוא עצמו קופץ?... הוא לא חושב לשניה, הוא יקפוץ על אתר.

כתוב במדרש - שהקב"ה טהור ומשרתו טהורים, ובשביל להיכנס למצרים אשר כולה מלאה בטומאה וחלאה ועבודה זרה... הרבה יותר קשה לו לקב"ה ליכנס למצרים ממה שקשה לגביר הכי גדול להיכנס לצפרדע... פי מיליון... הוא יכול לשלוח את מלאך המוות השליח הקבוע בשביל להרוג את המצרים.

אומר הקב"ה, "ועברתי בלילה ההוא". לא ע"י מלאך ולא ע"י שרף ולא ע"י שליח... הקב"ה כל כך אוהב אותנו... כל כך רוצה אותנו... הוא כל כך שמח לעזור לנו. איזו אהבה יש לו אלינו... **ועברתי - אני ולא אחר...** אני ולא מלאך, אני ולא שרף...! וזה לא רק בתור כלל ישראל...

בעל ה'דרכי נועם מסלונים' **מביא שכתוב במדרש פרשת בא שהקב"ה היה הולך לכל אחד ואחד מישראל ומנשקהו!** ובל נשכח שהיינו אז שקועים במ"ט שערי טומאה. המלבושים שלנו לא היו כל כך נקיים... אבל כל אחד מקבל נשיקה! איזו אהבה, איזו חיבה...!

מה אנחנו משלמים להקב"ה...?

המשגיח הגה"צ רבי שלמה וולבה זצ"ל שאל שלכאורה החליפו את ההפטרות של שבת הגדול לשבת שלפני ר"ה.

שבת שלפני ר"ה - יום הדין הגדול שהוא נורא ואיום - מפטירים - "שוש אשיר בה' תגל נפשי באלוקי כי הלבשני בגדי ישע ומעיל צדקה יעטני כחתן יכהן פאר" - לא משפט ולא דין - הולכים לשוש ולשמח כמו בחתונה! ומאידך - בשבת הגדול - כשארעו כל הניסים לעמ"י איזו הרגשה מרוממת, מיד אחר הפסוק הראשון שקוראים בהפטרה וערבה וכו' מגיע פרשה שלימה של משפט דין ותשובה... "וקרבת אלילים למשפט והייתי עד ממהר... שוב אל ואשובה אליכם אמר ה' צבקות... חזקו עלי דברכם"...

ואנו במה שנוגע לעניינינו לשבת הגדול - יש פה משפט מיוחד לפני חג הפסח ודוקא שנובע מרוממות היום הגדול.

בפי' האזינו כתוב (לב, ו) "הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם, הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוונך". ופרש"י הלה' תגמלו זאת - לשון תימה וכי לפניו אתם מעציבין... ושהטיב לכם בכל הטובות עם נבל - ששכחו את העשוי להם וכו'.

הגמ' אומרת (ב"מ לג, א) שאבידת רבו קודמת לאבידת אביו, שאביו מביאו לחיי העוה"ז ורבו לחיי העוה"ב. ולכאן לפי"ז לר"ש דס"ל (סנהדרין עו, א) שעונשין מן הדין - אז אם מכה אביו שרק הביאו לחיי עוה"ז נענש במיתה כל שכן מכה רבו שיתחייב מיתה. והשיב ע"ז מרן הרב אלישיב זצ"ל, שאכן כבוד רבו קודם לכבוד אביו, אבל העונש במיתה של מכה אביו ואמו זה על ההשחתה... מושחת! איך אתה מסוגל להרים יד על אבא או אמא!! ובהשחתה הזו לאבא זה יותר גרוע...

וכאן התביעה היא על היעם נבלי על ה'השחתה' ודוקא כעת... הלה' תגמלו זאת - עם נבל! ראו איזו מערכת ניסים שעשה הקב"ה באהבתו לעמו, ואלו לא גאל הקב"ה וכו' הרי אנו ובנינו עבדים היינו לפרעה במצרים.

וכבר כתב הרמב"ן סוף פרשת בא - ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון, ולכן הרבה מצוות נעשו זכר ליציאת מצרים - שלא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלוקים... מלבד שהודה שחסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו שהוציאנו מאותו עבדות לחירות וכבוד גדול לזכות אבותיהם החפצים ביראת שמו...

ונבאמת ראוי כאן לעורר שבכל יום בהנחת תפילין יש נוסח לומר הריני מכיין בהנחת תפילין לקיים מצות בוראי וכו' ולזכור ניסים ונפלאות שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים ועוד כמה דברים, שנראה כמין יה"ר נוסח חסידי - ואמנם זו הלכה גמורה בשו"ע או"ח סימן כ"ה סעיף ה', ובמשנ"ב הביא בשם הב"ח כי עיקר המצוה וקיומה תלויין בכוונה שיכוין בשעת קיום המצוה, אכן הפמ"ג כתב שמ"מ בדיעבד אפי' אם כיון רק לשם מצוה - יצא עי"ש שהוא דין והלכה גמורה ועיקר מצוותה].

כשאדם חי יציאת מצרים אתה חי בורא עולם! וחייב אדם לראות כאילו הוא עצמו יצא ממצרים!! חייב!!

נסה קצת לדמיין על הששה חודשים של השבועים שנמצאים בעוה"ז... רק לחשוב מה הם עוברים... ובמצרים זה היה עם עבודת פרך... ומכות איומות... ורדו בהם... והקב"ה בכבודו ובעצמו הוציא אותנו משם. איך אפשר להחזיר לו ככה, והרי"ז השחתה גדולה בנפש. וזה המשפט המיוחד לימים אלו.

כמה פעמים סיפרנו שהיה אברך ת"ח וצדיק שהקפיד לבוא לשיחות של המשגיח רבי יחזקאל לינשטיין זצ"ל, והיה חשוב לו מכל, פ"א אמו באה מחו"ל וזה היה בזמן השיחה, ושאל את המשגיח מה לעשות והורה לו שכיבוד אם עדיף!

הוא החליט לבוא כמה שעות קודם אולי יהיה נס... ובאמת הגיע המטוס כמה שעות קודם והספיק להגיע גם לשיחה. ואז אמרו שזה דבר שלא קורה רק היום כזו רוח סערה שפשוט העיפה את המטוס, וכולם דברו ע"ז בהתפעלות.

וכשפרו בהתפעלות למשגיח רבי יחזקאל, לא הבין מה עושים מזה עסק מיוחד, הקב"ה שעשה יציאת מצרים בכל ניסים גדולים וגלויים, מה זה בשבילו לשלוח רוח להעיף מטוס... מה זה לעומת יציאת מצרים, נוקב וזועק!!

אחי היקרים צריך לדעת - "אל תאמר נער אנכי", לא נתייחס לדברים בהבנה שטחית כדרוש שלא נוגע לנו, אלא נתפוס את הראש, אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם. אותו הקב"ה של יציאת מצרים נמצא גם היום בלי שום שינוי! וברגע קטן הוא יכול להפוך את הכל.

מסתמא זמן הגאולה הולך ומתקרב... וברגעים האחרונים רוצים להפסיד לנו את הכל. לכן היום הטומאה מתגברת, וכל המכשירים הטמאים שמטמאים טומאת מת בלי טהרה במקוה... רק שירתן מטהרתן כמו כלי חרס, כי כשהשטן יודע שהגאולה מתקרבת הוא מפסיד את הכל אז היום הוא מוציא את כל הכלים... כמבואר בהגר"א במזמור "למנצח מזמור לדוד יענך ה' ביום צרה" (תהילים כ). לא נהיה חסרי דעה... יש לנו בורא עולם כזה!

עלינו להתחזק!

רק נדע דבר אחד: חודש ניסן זה זמן שאפשר לפעול בו הרבה, זה חודש שישועות מקיפות בו. בגמ' בבבא מציעא כתוב "עזוב תעזוב עמו", אם הבעלים אומר אני יושב בצד ואתה תעזור לי - לא חייבים לעזור לו. צריך ביחד.

אי אפשר לומר לקב"ה אני רוצה שתעזור לי אבל אין לי כח ללמוד... בא תנסה, תשקיע, תעמול - ואז הקדוש ברוך הוא גם יעזור לך.

לע"נ

יחזקאל בן צלחה ז"ל

נלב"ע כ"ז אדר

תנצב"ה

לע"נ

הר"ר אברהם ב"ר יוסף זצ"ל

נלב"ע כ"ז אדר ב' תשע"ו

תנצב"ה

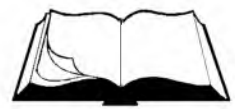
ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר וכו' שיעור דף היומי ועוד, בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות בחיפוש יש להקיש ארחות חיים או קוד מוסד 1000729 כמח"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת נדרים פון בחיגו לטלפון 037630585 שלוחה 2071 או במספר פלא' 053-415-3025 כל מי שיכול לעשות הוראת קבע אפילו של כ5 ש"ח תבוא עליו ברכה, וכל המוסיף... ניתן לקבל את הגליון במייל: 4166058@gmail.com

מִי יֵרֵא הָיִים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 524

מבנהגני ליל סדר (המשיך מגליון 495)

ניסן תשפ"ד

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

לע"נ מרן ראש הישיבה

רבי ירחמיאל גרשון אדלשטיין זצוקללה

נלב"ע י' בסיון תשפ"ג

מגיד

◀ מגלין את המצות ואומרים "הא לחמא עניא" בקול רם (משנ"ב ס"ק ס"א).

◀ בהרבה סדרים שאל ה"סטייפלער" צ"ל מה ביאור "ייתי ויפסח", הלא אין לנו קרבן פסח, ונשאר בקושיא ("ארחות רבינו" ח"ב עמ' ס"ד, ועי' ספר "כלבו" סדר ההגדה ס' נ"א שמפרש ב' פירושים, האחד שאנחנו אומרים מה שאמרו בזמן בית המקדש, והשני שהכוונה "ויפסח", היינו צרכי חג הפסח).

שתיית סוג יין אחר בכוס שני או שלישי

◀ **שאלה:** האם אפשר לקחת מין יין אחר לכוס שני או לכוס שלישי, ולברך עליו גם ברכת "הטוב והמטיב" או לא?

תשובה: איתא בשו"ע (ס' קע"ה סעיף א') שאם לוקח יין אחר משובח יותר מהראשון יש לברך עליו ברכת "הטוב והמטיב", והיינו כששותה יין ביחד עם עוד בני אדם (שו"ע שם סעיף ד'), ועי' משנ"ב (ס"ק ב') בשם המג"א, שייך לאחר המזון לא מברך עליו "הטוב והמטיב", שכבר אמר "הטוב והמטיב" בברכת המזון, ולפי"ז בכוס שלישי בודאי לא מברך "הטוב והמטיב" כיון שהוא לאחר ברכת המזון, שכבר בירך "הטוב והמטיב".

ובכוס שני יכול ליקח מין אחר ואין בזה חשש נראה כמוסיף על הכוסות כיון שבאמת הוא כוס נוסף, ולענין הברכה, לפי מנהג בני אשכנז שמברכים "הגפן" על כוס שני, יברך עתה ב' ברכות גם "הטוב והמטיב", אבל לפי בני ספרד שלא מברכים "הגפן" על כוס שני יברך עתה רק ברכת אחת "הטוב והמטיב" (ענה"צ סק"ג).

כששותים עוד יין בתוך הסעודה לכתחילה לא ישתה באלו מין יין אחר, מכיון שמברך ברכת "הטוב והמטיב" על הכוס נראה כמוסיף על הכוסות (משנ"ב שם ובשע"צ סק"ג).

ויש להוסיף שהא דמברכים "הטוב והמטיב" על סוג יין אחר, זהו דוקא אם בפעם הראשונה שתו ב' אנשים מסוג יין הראשון וכל אחד שתה ממנו רביעית, וגם לפחות ב' אנשים שותים מסוג יין השני, וכל אחד שותה רביעית ממנו (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

כאן הבן שואל

◀ ממלאים כוס שניה לפני מה נשתנה (אע"פ ששותים רק בסוף, בכל זאת יעמוד שם כדי שיחשב הגדה על הכוס).

◀ אחד מההבדלים בין סיפור יציאת מצרים של ליל הסדר ובין זכירת מצרים של כל השנה שצריך להיות דרך שאלה ותשובה (משנ"ב ס' תע"ג ס"ק כ"א), וא"צ שכל אחד יהיה שואל ומשיב רק מספיק בזה שאחד שואל והשני משיב יוצאין בזה, וכמבואר ברמ"א (ס' תע"ג סעיף ז'), נמצא שע"י שאחד שואל "מה נשתנה" זה דרך שאלה, ומאמירת "עבדים היינו" זה דרך תשובה.

לכן יש להזהר שהשואל "מה נשתנה" יבין מה שהוא שואל, אבל אם רק ילד קטן אומר כן בדרך שירה כמו שלימדו אותו בגן, לא יוצאים בזה דרך שאלה ותשובה, ואז לכתחילה יש להזהר לומר בעצמו את ה"מה נשתנה".

"מה נשתנה"

◀ בד' הקושיות מונח גם שהבן שואל שיש כאן סתירה בעריכת הסדר במשך הלילה, בב' הקושיות הראשונות הוא סימן של עבדות, דהיינו מצה שהיא "לחם עבדות", וכמו שאמרו ב"הא לחמא עניא, די אכלו אבהתא בארעא דמצרים", וגם מרור הוא סימן של עבדות, ומצד שני טיבול הוא סימן של דרך חירות, וכן מסובין הוא סימן של חירות ולכן בן שהוא יותר בר הבנה מונח בשאלותיו לשאול למה עושים סתירות במשך הלילה, דהיינו סימנים שהיינו עבדים וגם סימנים של בני חורין. ואם הבן הוא עוד יותר בר הבנה הוא שואל שבמצה עצמה יש סתירה שבתחילה אמרנו שזה לחם עבדות, והיינו סימן של עבדים, ובהמשך אומרים "מצה זו שאנו אוכלים על שום מה וכו'... שלא הספיק בצקם להחמיץ..." שזה סימן של מהירות הגאולה, הרי שיש במצה עצמה אותה סתירה, ודוק.

◀ **שאלה:** למה שואלים "מה נשתנה" על כל מצוות הלילה ולא על ארבע כוסות?
תשובה:

א. גם כל השנה שותים לפעמים כמה כוסות ("טעמא דקרא").
ב. עדיין לא רואים אותן כלל, משא"כ בשאר הדברים שכבר מונחים על השולחן.

סיפור יציאת מצרים

◀ מצות סיפור יציאת מצרים גם בזה"ל היא דאורייתא, ולכן כיון דקיי"ל מצוות צריכות כוונה (עי' שו"ע ס' ס'), לכתחילה יש לכוון או יאמר לשם מצוה (אין לנו עוד מצוות דאורייתא בלילה זה חוץ מכזית ראשון של מצה), (משנ"ב ס' תע"ג ס"ק א').

שומע כעונה בסיפור

◀ כתב ה"פרי מגדים" (פתיחה כוללת): "למען תזכור את יום צאתך וגו' - זכירה בלב סגי ודי בכך, ובליל פסח צריך שיגיד בפה, דכתיב והגדת לבנך וגו', וסתם הגדה היא בפה", עיי"ש, (ועי' משנ"ב סוף ס' תע"ב).

◀ וכך כתב גם בשו"ת "חתם סופר" (ס' ט"ו ד"ה ותו) שמצות עשה בליל פסח היא והגדת לבנך, וצריך הגדה בפה, כי מחשבה וזכרון בעלמא אינם מועילים, אולם שומע נחשב כעונה ויצא ידי חובתו, ובלבד שישמע מבר חיובא. וכ"כ ב"פסח מעוניין" (אות שמ"ט) לבעל הכנה"ג, וכן משמע במשנ"ב (ס' תע"ג ס"ק ס"ד).

(ויל"ע אם צריך להגיע לדין "שומע כעונה" או שמא זהו גופא המצוה "והגדת", שאחד אומר לשני וכולם יוצאים בזה כיון שהוא דרך סיפור לחברו).

◀ לפי"ז אותם שנוהגים שרק בעל הבית אומר את ההגדה בקול רם, ושאר המסובים שומעים ממנו (כמובא בגמ' פסחים קט"ז: שהיו שעושין כן), יכוון לצאת מדין שומע כעונה, כי בסתם שמיעה יתכן שלא יצאו ידי חובה. וכן האומר צריך לכוון להוציאם, שמצות סיפור יציאת מצרים גם בזה"ל היא דאורייתא.

◀ לכתחילה כל אחד יחד לומר בעצמו את ההגדה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

◀ יש לבאר מה שקורים כדי שיבינו כולם, ויש שנהגו לומר את ההגדה בלשון לעז כדי שיבינו הנשים והקטנים (רמ"א שם).

הסבה בשעת הגדה

◀ אין לומר את ההגדה בהסבה רק באימה וביראה (משנ"ב ס' תע"ג ס"ק ע"א בשם השל"ה) והא דאיתא בהגדה "מעשה רבבי עקיבא וכו' שהיו מסובין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה", יש לומר שזהו ב' דברים, הם היו מסובים כשהיו צריכים להשב, "והיו מספרים ביציאת מצרים..." זהו ענין בפני עצמו (הגרי"ח קניבסקי זצ"ל).

"והגדת לבנך"

◀ כאשר מסובין כמה משפחות, ואחד מקריא את ההגדה ראוי שכל אב יאמר קצת לבנו לקיים בעצמו במצות "והגדת לבנך", דאין יוצאין מצוה זו ע"י שליח (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

חיוב "והגדת לבנך" - לבת

◀ **שאלה:** האם מצות "והגדת לבנך" היא גם על בנות, או דוקא בנים ולא בנות (דומיא לת"ת דדרשו חז"ל "ושננתם לבנך" ולא לבנותיך), ונפ"מ דמי שיש לו אפשרות להזמין את בנו או את בתו לליל הסדר, האם יזמין דוקא את בנו?

תשובה: מסתבר שלשון "בנך" הוא לאו דוקא ויש חיוב "והגדת לבנך" בין לבנים ובין לבנות (הגרי"א"ל שטינמן זצ"ל, וכן משמע במג"א ס' תע"א ס"ק ז', "שו"ע הרב" שם סעיף ט', הגרי"נ קרליץ זצ"ל). ועוד, "והגדת לבנך" הוא רק אם הבן נמצא אצלו בליל הסדר, אבל אם לא נמצא אצלו, אינו חייב ללכת אחריו וגם אינו חייב להזמין (הגרי"א"ל שטינמן זצ"ל). ועי' "ערוך השולחן" (ס' תע"ג סעיף כ"א) שאם אין לו בן שישאל "מה נשתנה" בתו שואלת, ואם אין לו בן ובת אשתו שואלת.

◀ וכן נוהגין כשיש רק בנות אז הבת שואלת, וכשיש בן רק הוא שואל ("ארחות רבינו" ח"ב עמ' ס"ה).

גדר חיוב סיפור יציאת מצרים לבן

◀ **שאלה:** מצות "והגדת לבנך" האם זה דוקא כשמוסיף ידיעות לבנו, או שגם אם הבן יודע הכל יש מצוה לספר לו?

תשובה: כתב הרמב"ם (הל' מחנך ומצה פ"ז ה"ב) מצוה להודיע לבנים ואפילו לא שאלו שנאמר "והגדת לבנך", לפי דעתו של בן אביו מלמדו, כיצד אם היה קטן או טיפש ואומר לו בני כולנו היינו עבדים כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים, ובלי להזהר פדה אותנו הקב"ה ויוציאנו לחרות, ואם היה הבן גדול וחכם מודיעו מה שאירע לנו במצרים, ונסים שנעשו לנו ע"י משה רבינו הכל לפי דעתו של הבן עכ"ל.

עני או חולה שאין לו מצה

◀ **שאלה:** מי שנמצא בבית חולים ואין לו מצוה, האם יש עליו חיוב לספר ליציאת מצרים דהרי כתיב בהגדה של פסח "בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך", והרי אין לו?

תשובה: גם מי שאין לו מצה חייב בסיפור יציאת מצרים (פמ"ג ס' ת"פ מ"ז ס"ק א') והא דכתיב "בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך" הכוונה "בשעה שיש חיוב מצה ומרור", ולאפוקי מבעוד יום (הגר"ז זצ"ל) והא דכתיבו הפוסקים שנשים חייבות בסיפור יציאת מצרים משום שהוקש סיפור יציאת מצרים למצה, כוונתם כמו שנתחייבו במצה גם נתחייבו בכל המצוות הקשורים בו, אבל אינו צריך אכילת המצה בפועל.

אכילה ושתייה באמצע ההגדה

◀ פליגי הראשונים האם מותר לאכול או לשתות באמצע ההגדה. יש סוברים שאסור להפסיק באכילה באמצע ההגדה או באמצע הלל (הרמב"ם פרק ערבי פסחים, וכ"כ הר"ן), ויש סוברים דוקא באמצע ברכת "אשר גאלנו" באמצע "הלל" אסור להפסיק אבל באמצע ההגדה מותר ("בעל המאור" פרק ערבי פסחים, ותוס' שם ק"ג). ולהלכה נפסק שאסור לאכול באמצע ההגדה (שו"ע ס' תע"ג סעיף א', משנ"ב שם ס"ק ב', ושעה"צ ס"ק ט'), והיינו אפילו לא התחיל עדיין בהגדה רק מוג הכוס והכין עצמו לאמירת ההגדה ג"כ אסור לשתות ("ביאור הלכה" שם סעיף ג' ד"ה הרשות בידו).

ולפי"ז מי שרוצה לשתות כגון כוס קפה או דבר אחר כדי שיהיה לו כח לסיפור יציאת מצרים, יכול לשתות עד לפני שמזג את הכוס לאמירת "מה נשתנה" ולא צריך לברך עליו כיון שיין פוטר כל המשקין ונכון לכתחילה לפני הקידוש שיכוון שרוצה לשתותו, ואז בודאי ברכת היין פוטרו (משנ"ב שם וס' תע"ב סו"ס"ק כ"א, והגר"נ קרליץ זצ"ל).

כתב תחת התמונות

◀ מותר לקרוא את הכיתוב שתחת התמונה של ארבעת הבנים וכד', ואין בו משום שטרי הדיוטות, מפני שממחישות לקטן את ענין ההגדה (ספר "איל משולש" שטרי הדיוטות פרק ד' סעיף כ"א בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל), ועוד שמותר לקרוא את הכיתוב שמתחת לתמונות הנמצאות בתוך ספר שעל ספר לא גזרו משום שטרי הדיוטות (ספר זיכרון "דרור יקרא" עמ' שמ"ד בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל), ויש אוסרים דגם בזה יש כגזירת שטרי הדיוטות (ע"י בשו"ע ס' ש"ז סעיף ט"ו, "שולחן שלמה" שם ס"ק כ"ב בשם הגר"ש איערבך זצ"ל כתי"י).

"והיא שעמדה"

◀ מצה נקראת לחם עוני לפי שעונים עליו את ההגדה, ולפיכך כתב הרמ"א (סו"ס תע"ג) "והיה הפת מגולה בשעה שאומר ההגדה עד "לפיכך" שאוחז הכוס בידו ואז יכסה הפת", ומפ' המשנ"ב (ס"ק ע"ז) כדי לומר שירה על היין, ע"כ, ולכן צריך לכסות הפת שלא יראה הפת בושתו (משנ"ב ס"ק ע"ח). וכמו כן נוהגים ב"והיא שעמדה" לכסות את המצות ולקחת את כוס היין בידו.

והעירו בזה דמאי שייך בזה בושה, בשלמא כשאוכלים יש כאן בושה על כך שלא מברך על הפת קודם, אבל בזה שלוקחים את היין משום שירה, הרי לא שייך כלל שירה על פת, ולמה שייך בזה בושה? וי"ל כמו שמצינו שאם אוכלים פת או מזונות מיד לאחר הבדלה, יש לכסות הפת ומזונות משום בושה, הגם דלא שייך כלל הבדלה על פת ומזונות, ע"כ י"ל דזה גופא שחז"ל אמרו להבדיל לפני כן, הוי בושה לפת, והיי"ז זה גופא שעושים איזה ענין עם היין לפני שאוכלים הפת יש בזה בושה.

עשר המכות - טפטוף

◀ המהרי"ל היה מטיף מעט יין מן הכוס ב"דס ואש ותמרות עשן", וכן בעשר המכות בפרט ובכלל (בדס, צפרדע... ובדצ"ד עד"ש באח"ב), סה"כ ט"ז פעמים (וכן מביא הרמ"א ס' תע"ג סעיף ז', ע"י משנ"ב שהוא כנגד אותיות י"ו בשמו של הקב"ה שהיכה את פרעה). ויש נוהגים רק י"ג פעמים, בעשר המכות ובדצ"ד עד"ש באח"ב (ספר "דרכי יוסף צבי").

איך שופכים

◀ בספר "הגהות ומנהגים" כתב שנוהגים לזרוק בזרת הקטנה, וכתב עליו ב"דרכי משה" נוהגים לזרוק עם האצבע, ע"ש "אצבע אלוקים היא", ודלא כ"הגהות ומנהגים". וכ"כ משנ"ב (שם ס"ק ע"ד). מובא עפ"י הסוד וכן נהג הגר"א שטמה אותו הצידה ולא שישפוך.

להשתמש עם אותה כוס

◀ כתב בספר "פסח מעובדין" שיש נוהגים לא לשתות כלל מאותה כוס שנזכר עליו המכות, וגם הטביל בה אצבעו, וכתב עליו ספר "חק יעקב" דבמדינות אלו אין נוהגים כן, ואין לשנות.

ויש להזהר כשיש לו יין של שבעית לא לטפטף בזה משום הפסד פירות שבעית.

"מצה זו"

◀ כשאומר "מצה זו" יגביה המצה (הפרוסה) וכשאומר "מרור זה" יגביה את המרור, אך כשאומר "פסח זה" לא יגביה את הזרוע או הבשר, משום שנראה שמגביה קדשים בחוץ (משנ"ב ס"ק ע"ב), ויש נוהגים שכולם מצביעים על המצה ועל המרור בשעה שמגביהין אותו (ספר "דרכי יוסף צבי").

ברכת הגאולה

◀ "ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון". העירו האחרונים למה נזכרה בברכה זו הזריקה על קיר המזבח.

וכתב ה"אור שמח" (פסולי המוקדשין פ"ב ה"י) בשם חתנו בעל "זרע אברהם", שבכל הקרבנות אם זרק הדם שלא במקום שצריך לזרוק, הבשר פסול לאכילה אבל הקרבן כשר, והבעלים יצאו ידי חובתם (זבחים כ"ו:), וחידש שכל זה הוא בשאר זבחים, אבל בקרבן פסח שעיקרו לאכילה (ע"י פסחים ע"ו). אם זרק את הדם שלא במקומו לא הורצה הקרבן כיון שבשרו לא עומד לאכילה, ולכן אומרים "אשר יגיע דמם על קיר מזבחך", כל הקיר התחתון של המזבח שהוא המקום שבו זורקים הדם (וכמבואר בגמרא זבחים ס"ד:). ש"קיר המזבח" היינו הקיר התחתון, כדי שיהיה "לרצון".

רחצה

◀ נוטלים ידיים ומברכים "על נטילת ידיים".

◀ מי ששמר ידיו מעת נטילה ראשונה לא יברך על נטילה זו, ולכן באופן זה יטמא ידיו קודם הנטילה (כגון שיחכך ידיו בראשו או יגע בנעליו) כדי שיוכל לברך בלא חשש ("ביאור הלכה" ריש ס' תע"ה).

מוציא מצה

◀ יקח שלושת המצות בידיו (שתי השלמות והפרוסה באמצע), ויברך "המוציא" כששלושתן בידיו, ולאחר ברכת "המוציא" מוריד את התחתונה שהיא שלמה, ומברך ברכת "על אכילת מצה" כשאוחז את המצה וחצי בידיו.

◀ יש לכוון בברכת "על אכילת מצה" לפטור את הכורך (ע"י משנ"ב ס' תע"ה כ"ד), וכן יכוון בזה לפטור את האפיקומן (שעה"צ ס' תע"ז סעיף ד').

◀ "ראיתי בני עליה המחבבין מצוות, היו מנשקין המצות, והמרור וכל שאר המצוות בעת מצוותן" (משנ"ב ס' תע"ז ס"ק ה' בשם הש"ה).

הסיבה בשעת הברכה

◀ בשעה שמברכים על הכוסות או על המצה אין להסב שזה צריך להיות בכבוד ראש ובמורא ("הליכות שלמה" פסח פרק ט' ס"ק מ"ד).

מלח

◀ אין נוהגים לטבול במלח (רמ"א ס' תע"ה סעיף א') דטפי נראה כלחם עוני (משנ"ב שם), ומנהג בני ספרד לטבול במלח (שו"ע שם).

אכילת מצה

◀ כשמברכים ברכת "המוציא" ו"על אכילת מצה", יש לאכול ב' זיתים, זית אחד מן השלם וזית אחד מן הפרוסה (שחציה הצפינו לאפיקומן, שו"ע ס' תע"ה). והטעם לכך הוא מפני שאנו מסתפקים אם הברכה "על אכילת מצה" מברכים על המצה השלימה או על הפרוסה (משנ"ב) אבל מעיקר הדין אין שום חיוב לאכול ב' זיתים של מצה.

ולפי"ז, אם יש הרבה מסובים ואין בקערה כדי לחלק כזית לכל אחד ואחד, וצריכים להוסיף מצות מהקופסא ולחלק לכל אחד כזית א"צ ב' כזיתים לכ"א, כי מה שצריך לאכול ב' זיתים, זהו רק כשאוכלים מהקערה עצמה.

◀ כשיש מסובים רבים על שולחנו, מעיקר הדין יכול לעשות כמו בכל השנה, שקודם יאכל בעה"ב את הכזית מצה, ואח"כ יחלק לכל המסובים.

אולם עדיף שיחלק לכל אחד ואחד כזית מצה לפני שהוא מברך, וכשבעה"ב אוכל גם הם יאכלו את הכזית המונח לפניו, ואחר שסיים לאכול את הכזית, יתן לכל אחד מהמסובים קצת מהלחם משנה (ואפילו פחות מכזית אם לא מספיק לכל אחד כזית), (הגר"נ קרליץ זצ"ל). והטוב ביותר אם אפשר שכל אחד מגיל בר מצוה או עכ"פ כל אחד מהנשואים יהיה לו ג' מצות לפניו.

ללעוס היטב

◀ לכתחילה לא יבלע מיד את המצה אלא ילעס אותה היטב כדי שירגיש בפיו את טעמה (משנ"ב ס' תע"ה ס"ק כ"ט).

מדיני אכילת מצה

◀ יש ללעוס היטב את המצה ולבלוע את כל הכזית בב"א (מג"א ומשנ"ב שם ס"ק נ"ב וס"ק מ"א), וב"מחצית השקל" מבואר הטעם משום דלא נתחדש קולא במצות, וצריך ממש בב"א, וי"א דהטעם משום שזמן אכילת פרס מתחיל רק כשמתחיל לבלוע את המצה ולא משעה שהכניס את המצה ולעס לפני כן. אם אינו יכול לאכלם ביחד, יאכל של "המוציא" תחילה ואח"כ של "אכילת מצה" (שו"ע שם סעיף א').

שואלין ודורשי

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א
ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

הלכה למעשה

תשובות מורינו ראש בית ההוראה
במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

קיום מצות ד' כוסות במיץ ענבים

שאלה האם ניתן לקיים ד' כוסות במיץ ענבים?

תשובה שמעתי ממו"ר מרן הגר"ש אלישיב

זצוק"ל דבשתית ד' כוסות במיץ ענבים לא יצא חובת 'דרך חירות' והרי זה כשתאן חי שאמרו (פסחים ק"ב, ב) "ידי יין יצא ידי חירות לא יצא", ופרש"י ורשב"ם "כלומר אין זו מצוה שלימה", וכך השוטה מיץ ענבים אין זו מצוה שלמה. וכן ממו משמיה דבעל אגרות משה (הגדת קול חרדי).

הפרי חדש (סו"ס חפ"ג) הביא תשובת מהר"ש הלוי בשם הרב חיים שבתאי דלענין ד' כוסות לא יצא ידי"ח במי צימוקים דחכמים תיקנו ארבע כוסות לשמחה, וזה אינו משמח. והוי כשתאן חי שאמרו (פסחים ק"ה, ב) שתאן חי ידי יין יצא ידי חירות לא יצא ופרש"ם משום "שאין חשיבות אלא ביין מוזה" וה"נ מי צימוקים אע"פ שכשמשך והבדיל המים מהצימוקים הוי יין ומבדיל עליו בפ"ה"ג (שו"ע או"ח רב, יא) מ"מ הוא כיין חי שאינו משמח ולא יצא בו המצווה בשלמות כמו ביין חי. והקשה הפ"ה הרי ביין חי ידי"ח בדיעבד כדאמרינן "ידי יין יצא" ותידין החק יעקב (תעב, כב) שבדברי הר"ה שבתאי במקורם מובא שאף הוא לא קאמר אלא רק שמוצה מן המובחר לשתות יין לד' כוסות והיינו שלא מקיים בזה המצוה בשלמות כתק"ח וכן מובא בפמ"ג (תעב משי"י) מעניין מי צימוקים

פסקי הלכות בעניין הכשרת המטבח לפסח

מתוך דרשת שבת הגדול של מורינו הרב שליט"א בבית מדרשו (תש"פ)

הגעלה

(י"ד שם), ולכן אף כאן לכתחילה יש להכשיר את החצובה. מסיבה זו יש להקפיד שלא ייכנסו נוזלים תחת נייר הכסף, כי נייר כסף דינו ככלי מתכות שבוולע ומפליט. כל עוד לא נכנסה רטיבות ביניהם, אין עובר בליעה מהחצובה לנייר הכסף, אך אם תהיה רטיבות, הרי שעוברת בליעה מהחצובה לנייר הכסף ואם ייפכו נוזלים על נייר הכסף עוברת הבליעה ממנו לסיר הפסח. המ"ב כותב טעם נוסף מדוע החצובה אינה צריכה הכשר מעיקר הדין "וגם יש לתלות שאף אם נשפך כבר נשרף ההלך לו כיון שבכל שעה היא על האש". כלומר יש כאן ליבון מהאש הבוררת תחתיה.

ומכאן ב' הדברים הללו מחדש המ"ב "ועל כן בוודאי די לזה בליבון קל".

כלומר: איסור שהתבשל או התחמם ישירות על כלי ללא רוטב, כגון צלייה או אפייה, חייב ליבון באש. ואילו איסור שהתבשל בכלי בתוך מרק או רוטב, הכלי לא בלע ממנו ישירות אלא באמצעות מרק/רוטב, מספיקה הגעלה, כלומר להכניסו במים רותחים. זהו הכלל הגדול בהלכות הגעלה: 'בבולעו כך פולטו'.

בדבר הצריך ליבון יש ב' סוגי ליבון:

א. ליבון חמור שהכלי מתאדם על ידי האש.

ב. ליבון קל - להעביר את הכלי באש, אך אין צורך שיתחמם כל כך עד שיעור שיתאדם אלא אף בפחות מכך. במדרש יש לשון המביאה למבוכה. "יד סולדת וכמו שרגילים העולם לחמם עד שקש נשרף מבחוץ". מתחילת דבריו משמע שמספיק שיתחמם באש עד חום שהיד סולדת. ומאידך מצריך שיהיה חום כזה שאם תניח עליו קש הוא יישרף. אחד הפוסקים כתב שה"ה כשיתחמם הכלי מחמת האש עד שאם תניח חוט פשתן החוט ינתק מחמת החום וה"ה אם תניח נייר הוא ישרף. לא צריך שיהיה שחור. זו כבר ראיה שהאש פעלה בו מעבר לעבר. ההבדל ביניהם: יד סולדת מתחמם בכמה דקות שיהיה באש, ליבון קל צריך מעט יותר. הגרש"א צירף אף את השיעור של יס"ב כשיש עוד ספקות.

נחזור לחצובה שכתב המ"ב שכל הצורך ללבנה הוא רק לכתחילה ולכן מספיק ליבון קל, לכאורה מספיק שיתן את החצובה על האש כמה דקות עד שתתחמם בשיעור היד סולדת בו.

חצובה בימינו

אלא שבאמת אין זה פשוט כל כך משום ששונה מבנה החצובה שלנו מהחצובה שהיתה בזמן הרמ"א והמ"ב. בזמנם היו שלוש רגלי ברזל שעמדו בתוך האש ומעליהן הניחו הקדרה, כפי שנקראו בפוסקים 'דרי פוס' וכל מה שגשג נשרף והיו מה שכתב המ"ב "יש לתלות שאף אם

ניתן להגעיל כלים - סו"ס"ם או גביעים וכו'. אמנם מדינת גביע א"צ הגעלה, אך נהגו להגעיל שמא ניתן חמץ. בקומקום החשמלי שאנחנו מחממים בו מים לקפה, צריך לשמור את הקומקום מחמץ לפני ההגעלה מעת לעת, כגון שלא לצקת ממנו על מנה חמה שיש בה אטריות חמץ וכדומה עשרים וארבע שעות קודם ההגעלה. מן הדין אפשר להגעיל אפילו בכלי חמץ ממש שלא השתמשו בו עשרים וארבע שעות בחמץ אלא שכתב המ"ב (תנב, י"ג ושע"ז צ"ט) "נהגו לכתחילה להגעיל היורה שמוגלילין בה" אך כשמוגלילים בקומקום, שמעתי ממו"ר מרן הרב אלישיב שא"צ להגעילו תחילה ובלשוננו 'מה כבר משתמשים בו חמץ'. שאלתי אותו שמצוי שיוצקים ממנו על חמץ, כגון לתוך מנה חמה או קדירת החמץ שיש בה חמץ גמור, חזר ואמר בהחלטיות שא"צ להגעילו תחילה. כנראה בגלל שכל הדין של ניצוק הוא רק חומרא. ואע"פ שמצוי שעולים אדים מהחמץ, לא כל אדים אוסרים וא"צ להגעילו תחילה. בוודאי שאסור להשתמש בקומקום בפסח כי צריך לחשוש לניצוק ולאדים, אך לענין חומרת ההגעלה, לכתחילה א"צ לחשוש לכך.

כיריים

הכיריים בנויים ממבער, מוגש הדינו הכיסוי של הכיריים, וחצובה עליה עומד הסיר. המבער א"צ להכשיר כלל כי האש שורפת בליבון חמור את הכל.

חצובה

החצובה עליה מעמידים את הסיר - יש לצפותה בנייר כסף ולשים לב לשני דברים: א. שיהיה עבה כדי שנהיה בטוחים שלא ייקרע, ולהשגיח בפסח שאם ייקרע, יוסיפו ציפוי על מקום הקרע. ב. לצפות הרמטי, שנהיה בטוחים שלא ייכנסו נוזלים תחת הנייר.

ב' סירים יבשים

והנה כתוב ברמ"א (תא, ד) "חצובה צריך ליבון" משום שלפעמים נשפך עליה חמץ ונבלע בה טעם חמץ על ידי האור. וכתב המ"ב (ד) "וזהו רק לכתחילה משום חומרא דחמץ דבאמת שתי קדירות הנוגעות זו בזו אין יוצאת הבליעה מזו לזו כמבואר ביורה דעה (סימן צב סעיף ז)". זהו יסוד גדול. כלי בולע רק מאוכל אך לא מכלי אחר, כגון ב' קדרות רותחות הנוגעות זו בזו, באחת בשר, ובשניה חלב לא נאסר כלל לא המאכל ולא הקדרות. כי קדרה לא בולעת מקדירה אלא אם כן יש רטיבות ביניהן. ואף כאן הסיר הוא כלי והחצובה היא כלי, ואם כן החצובה לא בלעה מהכלי שיש בתוכו חמץ ואף אינה מבליעה לכלי של פסח. אלא שלכתחילה אין להעמיד שתי קדרות יבשות שיגעו זו בזו

בשורה משמחת

לרבני הקהילות

רבני קהילות ומו"צ המעוניינים לקבל שטר מכירת חמץ להדפסה עבור בני הקהילות בנוסח המהודר שנכתב ע"י מורינו הרב שליט"א ע"פ הוראות מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל
ניתן לפנות בדוא"ל:

beithorah@gmail.com

נשפך כבר נשרף והלך לו כיון שבכל שעה היא על האש, אך החצובה שלנו רק קצותיה בתוך האש אך חלק גדול ממנה מחוץ לאש ולא נשרף. זאת ועוד מה שכתב משום שסיר מוסר לא בולע, הרי אנחנו רואים בחוש פעמים רבות שהחמין גולש ועוד כיוצא בזה, וכך בפסח אם יגלוש, הרי שיש רוטב תחת הסיר הפסח והוא יבלע מהחצובה והאש איננה תחת כל הסיר אלא רק במרכז הסיר והסיר יבלע מצדדי החצובה ששם אין אש. לכן בזמנינו לא פשוט שמספיק ליבון קל אלא צריך ליבון חמור.

אמאיל

בנוסף, החצובה מצופה אמאיל, חומר שמעורב בו עפר. הדין כתוב בתורה (ויקרא יא, ו) על בשר הטאת שהתבשל בכלי ועבר עליו לילה ונעשה נותר ואסור באכילה וגם הכלי שהתבשל בו נאסר כיון שהכלי בלע מהבשר והבליעה נפכה אף היא להיות נותר. אומרת התורה "וְקָלִי תִרְשֶׁתְּ אֲשֶׁר תִּבְשֹׁל בוֹ יִשָּׁרֵךְ וְאִם בְּקָלִי תִרְשֶׁתְּ בְּשִׁלָּה וּמִרְקָא וְשִׁשְׁף בְּמִים". אומר רש"י למדך הכתוב שכלי נחושת מועילה לו הגעלה להוציא ממנו את בליעתו אבל כלי חרס אינו יוצא מידי דופיו [פגמו מלשון דופי ופגם] לעולם. כלומר שהגעלה מועילה רק לכלי מתכת. וכתב המ"ב על כך הערה בפני עצמה שלא כהרגלו על השו"ע (תנא, כב) "וקדירות ברזל המצופים בהיתוך ג'יטמולצט" לכן ושעו [זהו מה שאנחנו קוראים אמאיל], העלה בחתם סופר יורה דעה (ק"ג) דלא מהני הגעלה עיין שם. אכן שמעתי שכמה גדולים נהגו להחמיר רק לענין איסור חמין, אבל בכל השנה הקלו להגעילם אחר מועת לעת, דהוא נותן טעם לפגם ומשהו מהטחי". כלומר כיון שציפוי זה עשוי מעפר שעושים ממנו חרס דינו כחרס ולא מועילה לו הגעלה. דבר זה מסבך לנו את ההגעלה בהרכבה כלים, כגון תבניות שאף הן מצופות אמאיל.

וכן החצובה. ומסקנת המ"ב שאע"פ שהחת"ס החמיר בזה בכל האיסורים, אך בשאר ימות השנה אפשר להקל, מלבד חמין בפסח שנהגו בו חומרות יתירות.

לכן הטוב ביותר הוא לצפות ולהשגיח שלא יקרע, ולא ייכנסו נוזלים. רצוי ליתר בטחון לעשות לחצובה ליבון קל, דהיינו להעביר אותה על האש מכל צדדיה שתתחמם היטב למספר דקות עד שאם יתנו עליה נייר הוא ישרים. אם זה בלתי אפשרי אז לכל הפחות להדליק אש תחתיה כמו שהיא בזמן בישול כמובן ללא סיר.

מגש הכיריים

המגש לא בא כלל במגוע עם הסיר אלא

שבמושך השנה נשפך עליו מפעם לפעם חמין, רוטב כגון מרק שיש בו אטריות או רוטב מהחמין, ואם בשעת הבישול בפסח יישפך עליו רוטב, יש לנו בעיה של ניצוק. מעיקר הדין (י"ד קה) שניצוק אינו חיבור ואינו אוסר אך כתוב שם שלכתחילה יש להחמיר בזה וכן המ"ב בשעה"צ (תמ"ד, ד) כתב להזהר בכך כשמכניס בערב פסח תבשיל בכלי פסח לא לערות לתוך כלי חמין כי הניצוק מחברם. אלא יערה לכלי אחר וממנו לכלי החמין. לכן יש לשטוף המגש היטב בחומרי ניקוי ולאחר מכן לצפותו בנייר כסף עבה שנהיה בטוחים שלא יקרע.

שולחן אוכל

כתוב בשו"ע (תנא, כ) "השולחנות... הגילים לערות עליהם רותחין לפי שלפעמים נשפך מרק מן הקדירה לתוכן". כך המנהג והשו"ע מסבירו מפני שנשפך מרק רותח מן הקדירה למדנו כאן על הצורך לצפות השולחנות לפסח. רבים לא יודעים שיש לצפות את השולחן בציפוי עבה ומועילי לפרוס מפה.

שיש

בזמנינו פחת החשש מבשנים עברו מפני שהוראות היצרן לא להניח סיר רותח על השיש וממילא פחת החשש, אך עדיין מצוי שנשפך חמין חם על השיש. לכן יש להכשירו לפסח. ובעצם זו הלכה מפורשת הנ"ל שיש להכשיר את השולחנות.

כדי להכשיר, צריך שהשיש יהיה יבש וזו פעולה קשה ביותר, לכן העצה המובחרת היא לצפותו ושוב לשים לב לשני דברים: א. שיהיה עבה כדי שנהיה בטוחים שלא יקרע ולהשגיח בפסח אם נקרע להוסיף ציפוי על מקום הקרע. ב. לצפות הרמטי כלומר שנהיה בטוחים שלא ייכנסו נוזלים תחת הנייר.

כיוור

כמו כן בכיוור ייתכן ששפכו בו חמין, חם רוטב של חמין וכיו"ב, ולכן יש להניח בו קערה. לשים לב בפסח לא לשפוך מרק חם מהסיר של פסח ישירות לכיוור כי עלולה להיות בעיה של ניצוק שהוכרנו שמושקה חם מחבר בין החמין לכלי של פסח. בטומאה וטהרה ניצוק הוא חיבור אפילו בקר, אך בבליעת איסור לא איכפת לי בחיבור אלא ע"י חום. אלא דווקא לתוך הקערה וממנה יירד לכיוור. כמו כן יש להזהר שלא לפתוח הברז עם מים חמים לתוך הכיוור כי הניצוק הוי חיבור ובוולע הברז מהכיוור החמין ואוסר את הברז. כיסוי הברז שעל הברז לא מונע את הבליעה כיון שיש בו חורים ועובר דרכם. אכן ציפוי נייר כסף מונע בליעה.

שכתב "וראו לחזור אחר יין גמור אף ע"י טורח".

עכ"פ מתבאר מדברי הר"ח שכתאי והפר"ח דדרך הרות היינו דרך שמוחה וס"ל דמי צימוקים כיון שאינו משכר אינו משמח, ודבר זה שהשמוחה תלויה במה שהיין משכר מבואר ברש"י (ב"מ סו) דאיתא שם דשכר מפיג דאגה ופירש רש"י דכתיב יין ישמח לבב אנוש ומבואר דהשמוחה ביין אינה מחמת טעמו הערב אלא במה שמשכר ולהכי גם שכר בכלל יין ישמח לבב אנוש. ומש"כ הפר"ח דין חי אינו משמח אע"ג דמשכר והשמוחה תלויה בשכרות, נראה דהביאור הוא דכיון שאין דרך לשתותו כך לשמוחה כיון שאינו ערב לא הוי דרך חירות.

וממילא לא גם מיין ענבים: מכיון שאינו משמח מחמת שאין בו אלכוהול, דינו כמו צימוקים שיוצא י"ד ד' כוסות, אך לא יוצא בו י"ח דרך חירות שהרי אינו משכר.

ושמעתי מידידי הגר"א דיסקין שליט"א להוסיף בזה, דמה דבעינן שיהיה יין המשמח אין זה רק הידור בעלמא, אלא דבלא"ה חסר לו בשלימות המצוה. וכלשון רש"י ורשב"ם גבי שתאן חי "די חירות לא יצא. כלומר אין זו מצוה שלימה".

ומה שכתב המ"ב (תעב, לו) דכששונאו או מזיקו יכול ליקח לד' כוסות "יין צימוקים או חמר מדינה" אע"ג דלא מקיים בזה דרך חירות הוא משום דבשביל מצות חירות אינו חייב לצער את עצמו עד כדי כך ורק שלא לבטל מצות ד' כוסות לגמרי הוא דחייב לצער את עצמו (שבות יצחק פסח ע"ב ק"ג), ואדרבה חזין מדברי המ"ב שמושווה יין צימוקים לחמר מדינה שבוודאי אינו לכתחילה. וכ"כ במ"ב המבואר (שם הערה צו) מטעם אחר שהרי אין לקדש על חמר מדינה במקום שיש יין. וכן מש"כ המ"ב (שם) דהגבאים יכולים לתת לו חמר מדינה היינו שא"ח לתת אלא שלא יבטל המצוה לגמרי אף שבחמר מדינה אינו מקיים המצוה כראוי.

ובזכרוננו ששאלתי פעם למרן הגר"ק ששמעתי שהחזו"א שתה מיין ענבים כליל הסדר. והשיבני: מהחזון איש אי אפשר להביא ראיה, כל כך חלש היה שלא היה בכוחו לשתות יין. וכ"כ בארחות רבינו (מהדו"ח ב ע"ב ע).

חיוב נשים ביין

האם גם נשים מחויבות לשתות ארבע כוסות של יין ולא מיין ענבים, שהרי אין חייבות בשמחת חג ביין כי אין דרך אשה בשתיית ביין.

תשובה: אין חילוק בזה בין אנשים לנשים. וגם נשים מחויבות לשתות יין.

ביאור הדברים: מכיון דד' כוסות כך תיקנו חכמים שיהי' יין שמקיימים בו "ושמחת בחקך" אף שאשה אין שמחתה ביין כמו שאחז"ל (פסחים קט) "נשים במה משמחן, בבגדי צבעונים" מ"מ כן תיקנו חז"ל מצות ד' כוסות ביין. וכך הובא גם בשם הסטייפלר (ארחות רבינו א' מהדו"ח הוספות ע"ב טו) "כששאלתי את מו"ר בנוגע לאשה חולה שהיתה צריכה להיות מאושפזת בבית"ח כליל הסדר, אמר לי מו"ר שמערב, יין במיין גם לנשים ואפשר להקל בשליש יין מעיקר הדין מספיק שליש או רביעית יין במזיגה".

וכשאמרתי לרבינו שראיתי מי שמצדד (הנחות הררי בשדה על מקראי קודש פסח ב ע"ב קל) שנשים מקיימות המצווה לכתחילה במיין ענבים משום שאין שמחתן ביין, התפלל על הדברים ודחה אותם.

חיוב קטנים ביין

שאלה: האם גם קטנים מחויבים לשתות יין.

תשובה: שמעתי מרבינו זצוק"ל דגם קטנים חייבים לשתות יין, והוא מהטעם שהובא לעיל בחיובה של אשה לשתות יין, דכך תיקנו חכמים.

כמות היין הנדרשת

שאלה: מהו השיעור של המיין ענבים שאפשר לערבב ביין, שעדיין יחשב יין המשמח.

תשובה: שמעתי מרבינו זצוק"ל דלכתחילה יש ליתן שליש מיין ענבים וב' שליש יין. אך אם קשה לו, די גם בחצי יין וחצי מיין ענבים. אך לכתחילה כדאי להקפיד על ב' שליש יין. ובין טוב אפשר גם קצת פחות מחצי.

ומרן הגר"ח קנייבסקי סיפר שאביו מרן הקהילות יעקב שלחו לשאול קדם מרן רבינו מהו השיעור של המיין ענבים שאפשר לערבב ביין שעדיין יחשב יין המשמח והשיבו רבינו שיתן שליש יין ושני שליש מיין ענבים דודאי לא גרע המיין ממים שמוזגים ביין" וכאמור אין בזה דברים קבועים והעיקר צריכים שתהיה מורגשת חריפות היין.

ביאור הדברים: אפילו שיין שלנו הוא חלש וא"א לעשות בו מזיגה גדולה של מים ולתת בו חצי או שליש מים, וכמש"כ במשנ"ב (ר"ד, כט) "ובע"י רק שיהי' בו טעם יין שראוי לשתיה ע"י מזיגה זו. ודרך בני"א לשתותו במקום יין ע"י מזיגה זו. דאל"ה אמר' בטלה דעתו אצל כל אדם" מ"מ זה שאינו מוזג במים, אלא במיין ענבים טבעי ללא תוספת מים, עדיף טפי ונשאר יותר חזק היין, ולכן מן הדין אפשר אפי' למזוג בחצי מיין ענבים.

פרשת תזריע תשפ"ד

מישפטי התורה

הליכות חיים

בס"ד

ב"מ מב:

מום במקח שגם המוכר לא יכל לדעת

ממנו

שאלה

ראובן הזמין מקרר חדש בחנות למוצרי חשמל. המקרר שנשלח לביתו ממחסני החברה שמייבאת אותו, לא עבד כראוי מתחילתו. וגם טכנאי החברה לא הצליח לתקנו.

כשפנה ראובן לבעל החנות וביקש את כספו בחזרה בטענה - שהיה כאן מקח טעות, וממילא הכל בטל. השיב לו המוכר: מכיון שגם אתה יודע שאני משמש בסך הכל כעין מתווך בינך לבין החברה שמספקת את המקרר, והוא נשלח אליך ישירות ממחסני החברה. לפיכך ידעת מראש שאיני יודע כלל האם המקרר שתקבל מהם יהיה תקין או לא, וקנייתך היא על דעת שכל התלונות שלך למרות שהינן מוצדקות, יהיו כלפי החברה בלבד ולא כלפיי. ויש לך לפנות אליהם שיספקו לך מקרר אחר. מה הדין?

תשובה

א. למרות שהמוכר צודק בעובדות, ואף על פי שאין באפשרותו לדעת מראש על תקינותו של המקרר או של כל כלי חשמלי אחר ארוז שנמכר בחנותו, אולם אין הוא נחשב כמתווך העיסקא, אלא כמוכר המקרר לקונה.

ומכיון שהמקח בטל, שהרי אף אדם אינו קונה חפץ פגום - לכן צריך המוכר להחזיר לקונה את הכסף שקיבל ממנו.

ב. גם לטענת המוכר [שאינה נכונה] שהוא אינו אלא כמתווך בלבד, עדין אינו צודק. שבכל עיסקא בכל תחום שהוא, אם יתברר אח"כ שהעיסקא הינה בגדר "מקח טעות", ומחמת כך המתאנה ביטלה - צריך המתווך להחזיר למתאנה את דמי התיווך שקיבל ממנו. למרות שהמתווך אינו אשם במום, ולא ידע מקיומו.

מקורות

בגמ' בב"מ (מב:) כתוב לגבי אפוטרופוס של יתומים שקנה מכספי היתומים שור לצורך חרישה, מאת סרסור שקונה שוורים מהסוחרים ומוכרם מיד באותו היום ללקוחות פרטיים. והאפוטרופוס מסר את השור לרועה בהמות תמורת שכר, והשור מת אצל הרועה. לאחר מכן התברר שלשור לא היו שיניים, ולכן למרות שהרועה הניח לפניו שחת לאכילה הוא לא יכל לאוכלו, ומת מרעב. ומבואר בגמ', שלמרות שאף אחד מהם, הסרסור, האפוטרופוס, והרועה לא ידעו

שאין לשור שיניים, חייב הסרסור לשלם ליתומים את כספם בחזרה, כיון שמכר להם שור עם מום, ואע"פ שלא ידע ממום זה.

הכלל שקבע הרא"ש: מי שהתאנה - אינו יכול להונות אחרים

והנה מגמ' זו למדו הטור (בחו"מ סי' רלב, יח), ואביו בשו"ת הרא"ש (כלל קב, ח) שהובא ג"כ בטור שם, וברמ"א שם, שכל קונה שהתאנה במקח, וקיבל חפץ פגום שיש בו מום שמבטל את המקח, אפילו אם גם המוכר התאנה, ולא יכל לדעת מהמום שיש בחפץ שמכר, בכל זאת - המקח בטל. כי הכלל הוא: למרות שהמוכר התאנה - אין לו להונות אחרים.

ולפי זה פסק הרא"ש שם, שהמוכר ביצים, ולאחר שפתחם הקונה התגלה שיש בהם דם מחמת תחילת ריקום האפרוח שבתוכם, והוצרך הקונה לזורקם. למרות שלא היתה למוכר שום אפשרות לדעת שיש דם בתוך הביצים, אולם מכיון שבפועל הקונה קיבל דבר פגום - המקח בטל, וצריך המוכר להחזיר לו את כספו.

הסכמת הרמב"ם לכללו של הרא"ש

והנה רבותינו האחרונים: הבית יוסף על הטור שם (ס"ק יט), הב"ח שם (ס"ק טו), הש"ך על השו"ע שם (ס"ק יב), והגר"א שם (ס"ק כו), נקטו שבנידון דנן - גם הרמב"ם (פ' טז ממכירה, הל' ט-יא) מסכים עם הכלל שקבע הרא"ש. שבסתם למרות שהמוכר התאנה ואפילו כשהיה לאונסו - אין לו להונות אחרים. כי תמיד דעת כל הקונים לקבל כתמורה לכספם - חפץ שלם ותקין ללא כל מום ופגם. כדברי הרמב"ם (פ' טז ממכירה, הל' ו), שנפסקו בשו"ע (סי' רלב, ז).

ורק בכגון הנידון בגמ' בב"מ, שהקונה ידע מראש שמוכר השור הינו סרסור שקונה ומוכר בו ביום, ואין באפשרותו להבחין במום שאינו נראה מיד לעיניים. ולעומת זאת הקונה יכל לבדוק את המום ולראות האם השור אוכל את השחת שהניחו לפניו. במקרים כאלו - הקונה הפסיד לעצמו בזה שלא השגיח על הדבר. ומהטעם שכתב שם הנתיבות בביאורים (ס"ק ז), שנחשב הדבר כאילו הסרסור אמר בפירוש לקונה, תבדוק אתה את השור האם יש בו מום, ותיידע אותי על כך, כדי שנוכל להניצל מההפסד או ע"י שנשחט את השור מיידית או שאחזירנו כשהוא עדיין חי למי שמכרו לי וכו'. אבל במקרים שהקונה לא יכל לבדוק מראש את המום או במקרים שגם המוכר יכל לבדוק את המום בחפץ שקנה, אם נמצא מום במקח - המקח בטל, וצריך המוכר להחזיר לקונה את כספו.

המסקנה בשאלה דנן

לאור האמור, בנידון השאלה דנן, לדעת הרמב"ם, הרא"ש, ושאר רבותינו הראשונים והפוסקים, מכיון שהקונה לא יכל לדעת מראש מהמום שיש במקרה הארוז שנשלח אליו מהחברה - המקח בטל, וצריך המוכר להחזיר לו את כספו, למרות שגם המוכר הינו אנוס על כך.

דחיית טענת המוכר שהינו מתווך בלבד

כמו כן טענת המוכר שהינו רק סרסור [מתווך] אינה נכונה משתי סיבות.

א. סרסור מהותו - מתווך שמקבל מהקונה אחוזים בודדים בלבד משווי המקח כדמי עבודת התיווך. אולם אם קיבל מהקונה את כל שווי המקח - דינו כמוכר רגיל.

ב. גם מתווך שמקבל אחוזים בודדים מהעסקא, שכרו משולם לו - רק אם העסקא מצד עצמה הינה טובה וללא כל פגם מהותי. ובמקרה זה אם לאחר שהצדדים חתמו על החוזה למכירת וקניית הנכס שהיה תקין, יחליט הקונה או יחליטו שניהם לבטל את העסקא - יקבל המתווך את דמי התיווך. מאחר ומצידו, ומצד הנכס שתיווך - לא היה שום חסרון במלאכה שעשה. אבל אם הקונה ביטל את העסקא כיון שנמצא אח"כ פגם מהותי בנכס שמחשיבו כמקח טעות, במקרה זה אפילו אם גם המתווך לא ידע מהפגם - המקח בטל, ועל המתווך להחזיר לקונה את דמי התיווך שקיבל ממנו. מאחר והתברר כעת, שלא תיווך לו כלל נכס שראוי לקניה. ונמצא שלא עשה עבורו שום מלאכת תיווך.

למסקנה. אפילו אם היינו מגדירים את מוכר המקרה כמתווך בלבד - גם היה צריך להחזיר לקונה את הכסף שקיבל ממנו. וכל שכן כשלמעשה דינו כמוכר ולא לקונה.

ביאור הדין כשהמקרה הפגום היה בבעלות המוכר

והנה אם המוכר היה מוכר לקונה מקרה או כל חפץ אחר שנמצא בחנותו, מאחר והקנין נעשה ע"י הגבהת החפץ ע"י הקונה או שקנאו ע"י קנין חצר כשהגיע המקרה לביתו [כי קימ"ל שכסף לבד - לא קונה מטלטלין, כמבואר בשו"ע (ח"מ סי' קצח, א)], אם יתברר אח"כ שהיה מום מהותי בחפץ שנקנה - המקח בטל. ועל המוכר להחזיר לקונה את כספו, ואינו יכול לחייב את הקונה לקבל ממנו חפץ דומה אחר, ללא הסכמתו. כי את ההפץ התחליפי - לא קנה הקונה. אלא אם כן ישנו מנהג ידוע, שאם נמצא פגם בחפץ שנקנה, רשאי המוכר לתת לקונה חפץ אחר חליפי, ובתנאי שיהיה דומה לחפץ הראשון שנמכר.

ביאור הדין כשהמקרה הפגום - לא היה בבעלות המוכר

אולם בנידון השאלה, אם המוכר לא מוכן לדאוג שהחברה תספק לקונה מקרה דומה אחר - חייב המוכר להשיב לקונה מיד את כספו. אבל אם יטען המוכר לקונה, מכיון שלא מכרתי לך מקרה מסוים, אלא רק התחייבתי לספק לך אחד מהמקרים שנמצאים במחסני החברה, והם סיפקו לך מקרה פגום, נמצא שעדיין לא קיימתי את התחייבותי כלפיך, ועלי לדאוג שיספקו לך מקרה חדש בזמן הקרוב לקיום המקח, ואת זה אני מעוניין לעשות כעת.

במקרה הזה, אם המקרה החדש אכן יסופק לקונה בתוך זמן סביר דהיינו, בטווח הזמן שמקובל בשוק לספקו - המקח ביניהם עדיין קיים. אולם אם כעת המקרה החדש יסופק לקונה לאחר זמן רב או שהקונה בגלל נסיונו המר עם הדגם הזה או עם טכנאי החברה והשירות ללקוחות שלהם שהיה לקוי, אינו מעוניין יותר לקנות מקרה מהחברה הזו, א"כ היות ומהות טענתו היא - שעל דעת המציאות שנוצרה - לא הסכמתי מראש לקנות מקרה מהסוג הזה. ומאחר והאשמה במה שקרה אינה תלויה בקונה - ידו של הקונה תהיה על העליונה.

חיובי המלמד על נזקי ילדי הגן

שאלה

לכבוד החלוקה של מוישי בן השלוש, שלומד בכיתת גן בתלמוד תורה השכונתי, הלבישו אותו הוריו בבגדי חג יפים. בבוקר נתן המלמד לכל הילדים צבעים מיוחדים [ארטליין] כדי שיציירו ציור מיוחד לכבוד מוישי, אולם הוא שכח לשים סינר על בגדיהם שיגן עליהם מכתמים. עקב כך, חלק מהילדים הקטנים לכלכו בשעת הציור את בגדיהם, וביניהם גם מוישי לכלך את בגדיו הנאים בכתמים שאינם יורדים בכביסה.

האם חייב המלמד לשלם על נזקי הילדים?

תשובה

המלמד חייב גם בדיני אדם על נזקי הילד הקטן. החיוב קיים בין על הבגד שהילד לבש, ובין אם הילד הזיק עם הצבע לבגדי ילדים אחרים.

לפיכך צריך המלמד לבקש את מחילת הורי הילדים שיפטרו אותו מחיובו הממוני אליהם. אולם אם יהיה הורה שלא יסכים למחול לו - יצטרך המלמד לשלם לו עבור הנזק שנגרם מחמתו.

מקורות

בשו"ת הרשב"א (ח"ה סי' קסו, מניסוח התשובה שם בטעם השלישי נראה, שהרשב"א לא כתבה, אלא אחד מבני דורו) כתב לגבי ספרי הילדים הקטנים שמביאים מביתם לתלמוד תורה, ומחזירים אותם בסוף היום לביתם - שפטור המלמד מחיובי השמירה עליהם מחמת שלש סיבות:

א. כדי להתחייב בשמירה, צריך המפקיד לומר לשומר "שמור לי" והמקבל צריך להתרצות לכך. [יסוד זה מבואר גם בתוס' בב"ק צג. בד"ה ורמינהו וע"ש]. ובנידון ספרי הילדים, ההורים לא אמרו

למלמד לשמור על ספרי הילדים, וממילא המלמד לא התחייב מעולם על שמירתם.

ב. כל שומר מסכים לקבל שמירה על חפץ בתנאי - שיכול לקחתו ולהניחו במקום משומר. אבל לגבי ספרי הילדים, הורי הילד רוצים שהספרים ישארו בידי ילדיהם דוקא, ושהמלמד לא יקחם מידם לרשותו. לפיכך לא שייך לומר שיש למלמד דין שומר עליהם.

ג. היות וההורים נתנו את הספר בידי ילדם הקטן שאינו בר שמירה, נחשב הספר בגדר "אבידה מדעת", ולכן אע"פ שאסור למלמד וכ"ש לאדם אחר לקחתו מהילד, אולם חל על הספר את הפטור שנאמר בב"ק (צג.) לשמור - ולא לאבד ע"כ.

סיבת הפטור משמירה למלמד או לגננת

לאור האמור, גם בנידון דנן, המלמד, המטפלת או הגננת וכדומה, מכיוון שלא קיבלו מעולם שמירה על חפצי הילדים הקטנים, וכ"ש לגבי חפצים שנמצאים כל הזמן ברשות הילדים, שאסור למלמד לקחתם מהם ולהניחם במקום שמור כמו: הבגדים שהילדים לבושים בהם, משקפיים, נעליים וכיו"ב, לפיכך במקרים אלו - לא חל על המלמד או על הגננת דיני שומר על בגדי הילדים ושאר חפציהם. ולכן מחמת חיוב שמירה - הם פטורים על הנזק שיקרה לבגדים או לשאר חפצי הקטנים. וגם בנידון דנן, למרות שהמלמד פשע במלאכתו ולא הלביש סינר להגן על בגדי הילדים מלכלוך, אולם מניעת המגן אינה מחייבת אותו בתשלום על נזקי הבגדים, מאחר וכאמור הוא לא קיבל עליו חיוב שמירה עליהם. ואפילו אם הילדים ישחקו בחצר ובגדיהם יתלכלכו או יקרעו - פטורים המלמד או הגננת מהנזק שיקרה לבגד. ופטור זה קיים גם בדיני שמים.

טעם החיוב לשלם בנידון השאלה

והנה מבואר בגמ' ב"ק (טו, טז:) שלפי תנא דבי חזקיה וריש לקיש, אם נתן אדם שלהבת לילד קטן והילד הזיק עם השלהבת למזון אחרים - חייב הנותן בתשלומי הנזק, בגלל שלא שמר על מזונו שלא יזיק. שמסירת מזונו לילד קטן שנחשב כשוטה ואינו בר שמירה נחשבת כפשיעה. אולם אם היה מוסר גחלת לילד קטן, והילד היה צריך עדיין לנפוח בה כדי ליצור ממנה את השלהבת שתזיק אח"כ, במקרה זה נחשב הנותן לקטן את הגחלת - כמזיק בגרמא שחייב רק בדיני שמים. מאחר ויצירת המזיק שהיא השלהבת נעשתה ע"י הקטן בלבד, שהוא יצר ע"י הניפוח את החפצא של המזיק, ומי שהביא לו את האפשרות לכך נחשב רק כגורם לעשיית הנזק, ויתחייב רק בדיני שמים על הנזקים שעשה הקטן עם השלהבת.

והנה נתינת צבע [ארטליין] שאינו יורד בכביסה לידי ילד קטן, נחשבת כמו נתינת השלהבת, כי המזיק שזה הצבע - נמצא בעולם ויכולים להזיק עמו מיידית, ולא צריך לעשות פעולה נוספת ע"י הקטן כדי שיצור את המזיק. לפיכך אם המלמד היה מלביש תחילה את הילדים בסינר ורק אח"כ היה נותן להם את הצבע, במקרה זה

הצבע לא היה בגדר "מזיק", כי ציור על סינר שמיועד לכך לא גורם כל נזק. משא"כ כשנתן לילדים את הצבע מבלי לשים עליהם את הסינר, נחשב הדבר שנתן מזון המזיק למי שאינו יכול לשמור שלא יזיק עמו, ולכן חייב המלמד על נזקי הקטנים עם הצבע, מדין - מזונו שלא שמר עליו והזיק.

אמנם כתוב בגמ' ב"ק (מז.) שאם אדם הניח לפניו בהמת חבירו סם המוות והיא אכלה אותו מעצמה ומתה, למרות שהבהמה לא ידעה שהמאכל מכיל סם המוות, ולמרות פשיעת מניח הסם, הוא פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים מדין גרמא בנזיקין. וביארו שם התוס' (בד"ה הוה לה) שטעם הפטור הוא, שבכל מקום שהמזיק, למרות שאינו בר דעת, מביא על עצמו בכוונה את הדבר שמזיקו, נחשב הדבר שהניזק במעשיו הזיק לעצמו, ולא ניתן לחייב בדיני אדם את מי שרק גרם לכך.

החילוק בין נזק שנגרם לגוף הילד לבין נזק לבגד שעל הילד

לאור האמור, לכאורה היה צריך להיות גם בנידון דנן, שמכיוון שפעולת הנזק של הקטן עם הצבע דומה במהותה לנזק שעושה הבהמה, מאחר ושניהם נחשבים חסרי דעת, לפיכך רק אם הילד הקטן היה מזיק עם הצבע לבגדים שלבשו ילדים אחרים - יתחייב המלמד גם בדיני אדם, משום שלא שמר על מזונו שהוא הצבע, שלא יזיקו עמו. משא"כ אם הילד הזיק עם הצבע לבגדים שהוא לובש, לכאורה דומה הדבר לבהמה שהזיקה לעצמה עם סם המוות, שבמקרה זה מעשהו של מניח הסם לפני הבהמה או נותן את הצבע לילד, נחשב כפעולת גרמא בלבד ופטור מלשלם בדיני אדם.

אולם נראה שלדינא גם כשהילד הזיק לבגד שלבש, המלמד יתחייב לשלם גם בדיני אדם. והטעם, מכיוון שהבגד שלובש הילד הינו דבר נפרד מגוף הילד. ורק אם הילד היה מזיק עם הצבע או השלהבת לגוף שלו, נחשב מעשהו של המלמד כמזיק בגרמא בלבד, כבהמה שאכלה את סם המוות והזיקה לגופה. אבל בנידון דנן הילד הרי הזיק לבגד שלבש, והבגד הזה הרי היה ונשאר שייך להוריו בלבד. ולכן אע"פ שמדין שומר - פטור המלמד על הנזק שנגרם לבגד, מאחר ואינו נחשב שומר על בגדי הילדים, וכפי שהתבאר לעיל בשם תשובת הרשב"א, אולם על נזקי הבגד חייב מדין מזונו [שהוא הצבע] שלא שמר עליו כראוי שהזיק למזון של אחר - דהיינו למזון ששייך להורי הילד.

והנה מבואר בגמ' ב"ק (טו, טז:) שאפילו אם תרנגול הפקר לקח מעצמו דלי שהונח ללא שמירה בחצר בעליו, והזיק עם הדלי למזון אחרים, חייב בעל הדלי על נזקי התרנגול, בגלל שלא שמר על מזונו שלא יזיקו עמו. וכל שכן בנידון דנן, שהמלמד מסר בידיו את הצבע לידי הילד הקטן שאינו בר שמירה, ודאי שיתחייב לשלם עבור הנזקים שנגרמו מחמת הצבעים שהינם מזונו של המלמד, כאשר לא שמרם כראוי, ונתנם לילד קטן שהזיק עמם למזון אחרים.

הגדלות והשכר של המצטער בצערם של ישראל

מסופר בהפטרת פרשת מצורע על הנס שנכתב במלכים ב' (פ"ז) שנעשה לישראל בימי יהורם בן אחאב מלך ישראל. שלמרות חטאיו הרבים שנכתבו בדברי הימים: הריגת כל אחיו בני אחאב אביו, ושהדיח את כל עשרת השבטים שמלך עליהם לעבוד עבודה זרה, ולכפור בתורה ובמצוות ועוד. שלכן גזר עליהם הקב"ה שנות רעב ובצורת קשה ביותר, כמבואר שם בנביא (פ"ה, כה - ל). למרות זאת נאמר לאלישע הנביא שייעשה להם נס מעל הטבע, ויהיה להם אוכל רב. שהקב"ה השמיע למחנה צבא ארם שצרו על בני ישראל, קול רעש גדול של רכב וצהלות סוסים וכו', ומחמת זה צבא ארם דמיינו, שמלך ישראל שכר את מלכי החתים והמצריים שיבואו עם צבאם להילחם בהם, וכעת הם נמצאים בקרבת מקום. וכל צבא ארם קמו מיד בבהלה עוד באמצע הלילה, וברחו מהמקום כאחוזי טירוף להצלת חייהם, והשאירו את כל רכושם והאוכל שברשותם, וכתוצאה מכך היתה הרווחה זמנית לבני ישראל מהרעב הקשה שפקדם.

איך זכו ישראל לנס העל הטבעי, למרות רשעותם?

והנה כתוב בנביא שם (פ"ה, ל): "ויהי כשמוע המלך את דברי האשה [וע"ש את הטרגדיה שעליו דיברה האשה הנ"ל] - קרע המלך את בגדיו, והוא עבר על החומה [פ"ה - מקום שכולם רואים אותו] וירא העם והנה השק על בשרו מבית". כלומר, העם ראו דרך הקרע שעשה המלך בבגדיו, שהמלך לבש שק על גופו מתחת לבגדי המלכות, כדי להצטער בצערם של העם מהרעב שפקדם, למרות שלמלך היה עדיין מה לאכול. ואכן מיד לאחר מכן כשהגיע מלך ישראל לאלישע הנביא, נאמר לנביא נבואה על הנס שיקרה לישראל למחרת, וכפי שאכן קרה בפועל, כאמור לעיל.

נמצאנו למדים מכאן יסוד גדול בהנהגת הקב"ה את עולמו, ובפרט עם בניו האהובים. שאפילו בני אדם שיש להם חטאים חמורים ביותר כמו: רציחה, עבודה זרה ועוד, חטאים שמחייבים מיתה את עושיהם. וכפי שנאמר שם בנביא (פ"ט, י) שאלישע הנביא הורה ליונה הנביא, למשוך את יהוא למלך על ישראל, ולצוות עליו בדבר ה' להרוג את יהורם בן אחאב בגלל חטאיו הרבים. למרות זאת בגלל

מעשהו הנשגב של יהורם באותה שעה, שציער את עצמו בייסורים מיוזמתו, כמו שראו שדקר לו השק ששם על גופו, ומיד כששמע את צערה החמור של אותה אשה, קרע את בגדיו ולא חס על כבודו כמלך, אע"פ שידע שכתוצאה מכך, כל העם יראה את השק שעל גופו ויתבזה עוד יותר. לפיכך באותה שעה השהה הקב"ה את עונש המיתה שהגיע לו, ועשה לו נס מעל הטבע, למרות שהיתה קיימת גזירה שימותו ברעב.

הלימוד המעשי עבורנו

ויש ללמוד מכאן הוראה למעשה גם עבורנו. והוא, שהקב"ה אוהב שבני ישראל שהינם בניו האהובים, אוהבים אחד את השני ומנסים כל אחד כפי האפשרויות שבידו לעזור לזולתו. בין אם זה מתבטא בעזרה כספית, ובין ע"י טרחה בגוף והקדשת זמנו למען חברו. וגם אם אין באפשרותו לעשות כך, אולם אם שמע בצערו של יהודי במקום מסוים, ולמרות שאינו מכירו הוא מתפלל עבורו, נותן צדקה למענו, ומקבל על עצמו מעשים טובים לזכות היהודי שנמצא בצער, דברים אלו יקרים מאד בעיני הקב"ה. ולכן אפילו אם המתפלל אינו ראוי מצד מעשיו שייעשו נס והצלה מחמתו, בכל זאת בגלל שהוא מצטער בצערו של יהודי אחר וחפץ בטובתו, ומקדיש מזמנו ומתפלל לישועת הזולת, במקרים רבים הקב"ה שומע לתפילתו ועושה לו נסים, וזכות ההצלה הזאת נזקפת לאותו היהודי שגרם לכך. ומחמת זכות זו, גם כשהוא יבקש אח"כ ישועה עבורו או עבור בני משפחתו במקרים רבים תענה בקשתו - מידה כנגד מידה, ובאותה שעה הקב"ה מתעלם כביכול מחטאיו, וכפי שנהג עם יהורם בן אחאב.

לאור האמור, ראוי לכל אחד מישראל שישתדל בתפילה, ואפילו ע"י אמירת פרק תהילים אחד, ונתינת צדקה אפי' מעט מידי יום [בלי נדר] עבור צערו של הזולת, וכ"ש עבור צרתם של יהודיים רבים למרות שאינו מכירם, שזקוקים לישועה בנושאים כמו: הצלת חייהם מהאויבים, רפואה, שידוכים, זרע של קיימא, פרנסה, חינוך הילדים ועוד. ונוכחנו לראות, שבשמים מחשיבים מאד מעשה של יהודי אחד למען הזולת, כשנעשה לשם שמים ומבלי שיפרסמו ברבים. ובנידון הזה, אין הבדל אם המצטער ומבקש בשביל חברו הינו צדיק או בדרגה נמוכה ביותר. ובודאי שכל אחד מבני ישראל ובפרט מי ששומר תורה ומצוות, ראוי שייעשה נס מחמתו, ותשמע תפילתו עוד יותר משל יהורם בן אחאב שהיה חייב מיתה, ולמרות זאת - הקב"ה שמע בקשתו ועשה לו נס מעל הטבע.

חקירות הרה"ג אלחנן פרץ

קידושין

המ"צ סימן א, סתם, כי מי שיש לו מנחה לפניו, יתפלל, ולא ידחה למנחה תשובה יותר.

ומעתה יס' להתפלל על מש"כ האחר היטב סוף הל' קידושין [סי' סה] מי שיש לו בגד לחתונה, לא ילבש בגדו הא' לקראתו אלא ידחה הלבושה לחתונה, ואמאי, והרי זו מנחה המזדמנת לפניו.

סוּחַל

מי שחזה להיפטר מקריעה וי"א דעדיף לא ללכת מאשר לא לקרועו יטול להקנות את בגדו לאחר, והנה דפתי"ק חו"מ קא, מביא דאפשר קנין ע"י המוכר עבור הקונה בשליחותו, נמצא א"כ אם יגביה עצמו עבור דבריו יזכה בזה דבריו [ואם הסכימו על כך] וספיר פטור מקריעה, ודע כי דבריו ראשי הסיבות, לא הסכימו, כי קנין קנין ע"י אחר.

מזיק

אף כי מוצא בקצ"ה [סג] המטק [שחורזיתא] אין זה מזיק, ומשום שגורם שריד ניקיון, והדברים מובאים גם בסיומן שפ, והקשו על זה. והגחיכות דהמטק בגד משלם כמוב' בגמ' נדה, ומ"ס, ואמר מו"ק הגר"פ ז"ל, דקור מטוק לא מעטל את סימון הבית, ולכן נחשב גרמא, אבל בגד מטוק מתבטל השימוש שלו ולכן נקרא מזיק.

חלות

יש לענ"ד ללמד כי אפשר לכסות חלות בניילון, משום דיסוד הענין שלא יראה הפת בוסתו, היינו דא"ז כבוד הברכה כי חלות לפניו, והוא מוכר על היין, וענין הביסוי לומר כי הדבר נדחה מלפניו, א"כ גם בביסוי ניילון נחשב לכאור הדבר דחוי מלפניו וגם הוא נחשב כיסוי לענין זה. [ואם כי המילה כיסוי לא שייכת אצל ניילון].

קנין סודר

אף כי קנין סודר נענל או בגד, מ"מ מותר לעשונו בכל כלי כמבואר בחו"מ קאה, ומ"מ, לענ"ד אין לעשונו בעט פילוט, ומשום שהדיו נחשב "פירי" – שהרי הדיו עומד לנילו כמו כל פרי כמו מלח וכל הדומה לו, והפלטקו עמו עומד להיחרק ונחשב "כלי גללים". ומעתה, נמצא דאזכר כלי הראוי לחליפין.

עיקרי הענין: הרב מאיר שולביץ

עיקרי העניין הבגד בהלכה

א מקור העניין. בגמ' שבת דף כו ע"ב, רבי שמעון בן אלעזר ותנא דבי רבי ישמעאל אמרו דבר אחד. רבי שמעון בן אלעזר - הא דאמרן, תנא דבי רבי ישמעאל מאי היא - דתני דבי רבי ישמעאל: הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם, ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים, מה להלן - צמר ופשתים, אף כל - צמר ופשתים. רבא אמר: שלשה על שלשה בשאר בגדים איכא בינייהו, דרבי שמעון בן אלעזר אית ליה, לתנא דבי רבי ישמעאל - לית ליה. וכו' דכולי עלמא מיהת שלש על שלש בצמר ופשתים מיטמא בנגעים, מנלן? - דתניא: בגד אין לי אלא בגד, שלש על שלש מנין? תלמוד לומר: והבגד. וכו' וביאור הדברים כ' בתורה תמימה (הערה קצו) ר"ל אין לי אלא בגד שלם או שיש בו לפחות שלשה על שלשה טפחים שזה שיעור לטמא מדרס כמבואר פ"א מ"א דנגעים, ומניין לרבות כשאין בו רק ג' על ג' אצבעות דאינו מדרס ת"ל והבגד, ה' רבויא, דדי היה לכתוב ובגד, כדכתיב בפרשה זו לענין נגעי אדם, אדם כי יהיה בו וגו' ובשר אשר יהיה בעורו וגו' ולא כתיב האדם והבשר, לכן מרבינן דאפי' כשאין בו רק ג' על ג' אצבעות נקרא ג"כ בגד לענין נגעים:

ב מה נחשב בגד בתורה. כל בגד האמור בתורה סתם אינו אלא של צמר או של פשתים, הואיל ונאמרו בתורה בגדים סתם ופרט לך הכתוב באחד מהם צמר ופשתים, שנאמר בנגעים (ויקרא יג מז): והבגד כי יהיה בו נגע צרעת בבגד צמר או בבגד פשתים, והרי זה בנין-אב לכל הבגדים שנאמרו בתורה סתם. ולכן בגד האמור בטומאת שרצים: או בגד או עור, ובטומאת מת: וכל בגד וכל בגד כלי עור, ובטומאת שכבת זרע: וכל בגד וכל עור, אין מטמא אלא בגד של צמר או של פשתים. ואפילו החולקים (יעוין שבת דף כז ע"א, ועי' רמב"ם כלים פ"א ה"א). וסוברים שבשאר הטומאות, מלבד נגעים, אף שאר בגדים מטמאים, כגון צמר גמלים וארנבים ונוצה של עזים ומשי וכיוצא, הרי זה לפי שלמדו מריבוי מיוחד שנאמר בשרצים: או בגד, ו"או" בא לרבות שאר בגדים, אבל משמעותו של "בגד" האמור שם, הוא צמר ופשתים, ושאר מינים נתרבו מ"או". וכן בדם חטאת שניתז על הבגד, הוצרכנו לריבוי מיוחד ללמד שאף אם ניתז על שאר מיני בגדים טעון כיבוס זבחים צד א", לפי שהכתוב: ואשר יזה מדמה על הבגד, היינו מפרשים דוקא בגד של צמר או של פשתים, שהוא סתם בגד שבתורה רש"י זבחים צב ב ד"ה אין לי ותוס' שם ד"ה מנין.. אבל בגד האמור בציצית: על כנפי בגדיהם הוא בכלל מה שלמדנו מנגעים שבגד סתם אינו אלא של צמר או של פשתים, ולכן אין שאר בגדים

חייבים מן התורה בציצית (כן ס"ל לרנבר"י בגמ' בשבת כא). אמנם רבא בגמ' חולק וסובר שאין למדים כלל מנגעים, ו"בגדיהם" האמור בציצית כולל בגדים מכל המינים, שנאמר: הכנף ללמד שהציצית תהא ממין של הכנף, שאם הבגד של משי אף הציצית של משי וכיוצא ועי' יבמות ד ב ותוס' ד"ה והא, ועי' תוס' יומא שם ומנחות שם. ואף להלכה נחלקו בזה הראשונים: דהרמב"ם פסק שאין חייבים בציצית מן התורה אלא בגד של צמר או של פשתים, שבגד סתם הוא צמר ופשתים רמב"ם ציצית פ"ג ה"א וה"ב; שו"ע א"ח ט א, ותוס' ועוד ראשונים סברי שכל הבגדים חייבים בציצית, שסתם בגד כל מיני בגדים במשמע. תוס' מנחות שם בשם רש"י ור"ת; כ"מ שם לדעת הראב"ד בהשגות; רמ"א בשו"ע שם בשם יש אומרים

ג שיעור בגד. שלש אצבעות על שלש אצבעות מבגד נתרבה לקבלת טומאה מהטומאות שנאמר בהן בגד, שנאמר בנגעים: והבגד. ויקרא יג מז, לרבות אפילו שלש על שלש, שראוי לעניים להשתמש בו, לתופרו לטלאי בבגדו כ"כ רש"י שבת כט א ד"ה חוץ, אבל פחות משעור זה אינו בכלל בגד רש"י ב"מ ז א ד"ה דכמאן, שאין לו חשיבות של תשמישי בגד עי' שו"ת דבר אברהם ח"א סי' ב בהג"ה.. ואין הבדל בין בגדי עניים לבגדי עשירים, שכיון ששלש על שלש ראוי לעני, הרי הוא בגד לקבלת טומאה אף בעשיר תוס' שבת מז א וערובין כט ב; ר"ש כלים פכ"ח מ"ח, ויש מהראשונים שסובר שדוקא בגדי עניים מקבלים טומאה בשלש על שלש, אבל בגדי עשירים אינם מטמאים אלא בשלשה טפחים על שלשה טפחים רש"י שבת שם וערובין שם.. במה דברים אמורים בבגדי צמר או פשתים, אבל בגדים של שאר המינים, להסוברים שנתרבו מ"או בגד" לקבלת טומאה משאר הטומאות, מלבד נגעים, נחלקו בהם: יש סוברים שלא נתרבו אלא לשלשה טפחים על שלשה טפחים לרבא בשבת כו ב וכו' א קודם שחזר לר' שמעון בן אלעזר ולאחר שחזר גם לתנא דבי ר' ישמעאל, ויש סוברים שנתרבו אף לשלש אצבעות על שלש אצבעות לאביי לתדר"י השני ולר"פ ורנב"י אף לתדר"י הראשון.. והרמב"ם פסק כדעה ראשונה. יש מהאחרונים שכתב שלדברי הכל שלש על שלש אצבעות נקרא בגד אף בשאר מינים, כיון שראוי לעניים, ולא נחלקו אלא בשיעור טומאתם. שו"ת באר יצחק חחו"מ סי' ה, עי"ש בארוכה.

ד דין השיעור. לא אמרו שיעור של שלש על שלש אלא בקרעים שבאו מבגד גדול, אבל האורג בגד בפני עצמו הרי זה מקבל טומאה בכל שהוא, שאף זה בכלל הריבוי של "או בגד" האמור בשרצים. כן מבואר בגמ' שבת סג ב ותוס' ד"ה מנין; רמב"ם כלים שם. ודוקא כשאין בדעתו להוסיף יותר, אבל אם דעתו לארוג עוד, אינו מקבל טומאה עד שיארוג בו שלש אצבעות על שלש אצבעות.

המשך בעמוד אחרון

בגד של אשה ועבד לנגעים

נגעים פ"א מ"א, כל הבגדים מטמאין בנגעים חוץ משל עכו"ם. וכ' הרמב"ם בפיהמ"ש דבא לרבות שגם בגדים של קטנים עבדים ונשים מטמאין בנגעים, וכ"כ הרע"ב. ובתו"ט שם העיר על לשון הרמב"ם והרע"ב שהקדימו בלשונם עבדים לנשים, ובכל דוכתי הוא להיפך.

ונראה בביאור הדבר, דאין כוונת הרמב"ם דס"ד דבעלות נשים ועבדים וקטנים פוטרת מטומאת נגעים, דמהיכ"ת דבר זה. ועוד דהא כל מה שקנה עבד קנה רבו [ודוחק לאוקמי' כמ"ד דנותן לו ע"מ שאין לרבו רשות בו או בע"מ שישתחרר בו, שהרי הרמב"ם איירי בסתם בגדי עבדים], אלא כוונתו ז"ל לבגדי עבדות המיוחדים בדווקא ללבישת עבדים, ודומיא דבגדי נשים וקטנים דהוי סוג מסוים של בגדים, [והכי דייקא לישנא דמתני' בנגעים שם דאתא לרבוויי סוגי בגדים, ומיהו הא דממעט של עכו"ם ע"כ אין הכוונה על סוג הבגד].

וקמ"ל דלא נימא דסתם חשיבות בגד היינו בגד העומד ללבישת כל אדם, וסתם אדם בלא שם לואי היינו איש גדול [וא"נ דס"ד דדווקא בגד הראוי לכל טמא, אבל המיוחד לגדול או לאשה דוקא לא הוי בגד, ויש לזה מקום בלשון הרמב"ם בפיהמ"ש, וי"ל]. ויתיישב לפ"ז הערת המשנ"א בנגעים שם בהא דתנן כל הבגדים מטמאין בנגעים, ולא תנן כל העורות, ולמש"נ הרי בעורות לא איצטריך לה, דדוקא בבגד ששימושו ללבישה בזה הוי ס"ד שיש הפרש בין איש לאשה, אבל עיקר שימוש עורות אינו ללבישה, ובזה אין חילוק בין איש לאשה.

והנה החזו"א סי' א סקכ"ו נסתפק לדינא בבגד העשוי לצורות בלאו משמשי אדם הוא, אי מטמא בנגעים בק"ו משתי וערב כדאמרין בשבת דף כ"ו ב', יעו"ש. אולם לפי דרכנו ברבותא דהרמב"ם בפיהמ"ש משמע דבעינן עומד ללבישת אדם, ולא סגי בשם כלי, [ושתי וערב שאני דחשיבותם משום שהם ראויים לאריגת בגד העשוי ללבישה, (ומ"מ בבגד העומד ללבישה שפיר יליף התם בק"ו), ואה"נ דבשתי וערב לא איצטריך לרבות של נשים וקטנים, וכן בעורות לא איצטריך לרבות של נשים וקטנים].

ומצאתי יסוד גדול לדברינו בזה, מדברי התו"כ בפ"ד ה"ג דהוה ס"ד דדוקא בגד הראוי בין לעשיר ובין לעני מטמא, ולא בגד הראוי לעשירים לחוד או לעניים לחוד, והיינו שהי' ס"ד למעט אותם מחמת סוגם ועוביים, יעו"ש בביאור הגר"א ובפירוש הח"ח לתורת כהנים.

ולפ"ז יתיישב בפשיטות הערת התו"ט על הרמב"ם והרע"ב שהקדימו בלשונם עבדים לנשים ובכל דוכתי הוא להיפך, דלהנ"ל הא לא ס"ד למעטן משום קלישות כח הבעלים אלא משום סוג הבגד, ובזה איכא רבותא טפי בבגדי אשה, דהוי יותר סוג בפנ"ע ואין ראויים כלל לאיש.

ואמנם הרא"ש בנגעים שם שינה את הסדר הכתוב בלשון הרמב"ם וכתב נשים ועבדים [וכהערת התו"ט], ואפשר דהוא ז"ל הבין דהוי רבותא באמת מצד הבעלות [וכן משמע קצת ממה שכתב הרא"ש שם דאתא נמי לרבות גר תושב, והתם לכאו' לא הוי רבותא מחמת סוג הבגד, אלא מחמת הבעלות, וי"ל]. והיינו דהוה ס"ד למילף מנגעי עור בשר דהתם איש כתוב בפרשה, ואה"נ דלאחר דתנן בריש פ"ג דאף לענין נגעי עור בשר נתרבו אשה וקטן, שוב לא איצטריך למיתני גם לגבי נגעי בגדים, אלא דמ"מ האמת שגם הם נכללים בלשון הכל, אבל עיקרו לא איצטריך אלא לרבות גר תושב.

החלפת בגדים לכבוד שבת קודש

כמה וכמה דינים ומנהגים נאמרו במצות כבוד השבת ראויים הם להתבוננות ע"מ להבין היטב את עניניהם, כי עתירי תוכן הם. כך לדוגמא, מעיקר מצוה זו שיחליף אדם את בגדיו, בגדי החול, וילבש בגדים מיוחדים ונכבדים מהם. החלפת הלבוש נותנת ביטוי חיצוני לתמורה פנימית החלה באדם מישראל בהכנסו מחול אל הקודש, תוך תחושה מוגברת של קירבה אל המלך, מלכו של עולם. הוא עצמו הופך נכבד יותר משהיה קודם לכן, "עבד מלך כמלך" (שבועות מז:), חייב אדם ללבוש בגדי כבוד ותפארת, שכן אלה משקפים את כבודו של המלך בעצמו. על פריטים אחרים מן הדינים והמנהגים הקשורים להחלפת בגדים בשבת, נעמוד במאמרינו זה.

מובא בגמ' שבת ק"ג ע"ב עה"פ "וכבדתו מעשות צרכיך" (ישעי' נ"ח) "שלא יהא מלבושו של שבת כמלבוש של חול". ומשמע שענין של החלפת בגדים לשבת הוא ענין של כבוד ומשום כבוד שבת צריך להחליף הבגדים. צריך לכבד ולהדר את השבת כפי שמפארים את הכלה מה כלה באה לחתן נאה ומקושטת כך השבת באה לישראל נאה ומקושטת. רבי יוחנן קרא לבגדים מכבודית שמכבדים לאדם כפי שמוכא בשבת ק"ג ע"א, וככל שהבגדים יפים נאים ומשובחים יותר, כך כבודו של האדם מוסיף וגובר, והיות ושבת הוא יום מכובד יותר משאר הימים כפי שאומרים אנו בזמירות שבת "יום זה מכובד מכל ימים וכו'" לכן צריכים ללבוש בגדים יפים ומהודרים יותר משאר הימים, כך יהיה לאדם כבוד וחשיבות והוא יהיה מצוי ברגש התעלות ורוממות הנפש.

מוצאים אנו בחז"ל שהגדירו את הבגד דהוא כבודו של אדם וכפי שמוכא במד"ר שמות פרק י"ח פ"ה "כבודו של אדם בגדיו" וכן מובא במד"ר קהלת פ"ז אות ח' הרמב"ם במורה נבוכים חלק ג' פמ"ה כותב "וציוה להלביש הכהנים בגדים נאים ומלבושי יפים וטובים בגדי קודש לכבוד ולתפארת. מפני שההמון לא יגדל אצלם בצורתו האמיתית אלא בשלימות איבריו ויופי בגדיו".

מובא בפרשת צו שאת אפר הקרבנות הנקרא "דשן" היו גורפים ממקום האש אל אמצע המזבח שם צברו אותו לערימה הנקרא "תפוח" ומשם הוציאו אותו אל מחוץ לעיר והוציאו זה נקראת מצות הוצאת הדשן, על מצות הוצאת הדשן נאמר בפרשה "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן מחוץ למחנה אל מקום טהור" (ויקרא ו' ד'), וצריך לברר מדוע במצות הוצאת הדשן על הכהן להחליף בגדיו? רש"י בפרשת צו מביא את דברי חז"ל בשבת ק"ד ע"א "בגדים שבישל בהן קדירה לרבו אל ימזוג בהן כוס לרבו". וכתב רש"י על הגמרא "הזקיקו הכתוב ללבוש בגדים פחותים בשעת הוצאת הדשן שעובד בהן עבודת אכילה ושתייה כגון קיטור וניסוך". ומפרש בס' תורת חיים לבאר החלפת הבגדים לקראת הוצאת הדשן נעשה כמעשה כבוד כלפי ה' יתברך, ואם הכהן היה משתמש בבגדיו בכלי העבודות שהוא עושה זה היה גורם לכך שהבגדים יאבדו מחשיבותם וזה מה שמוכא בגמ' שרבי יוחנן היה קורא לבגדיו "מכבודתא" כלומר במכבדים שלי. (עי' ב"ק דף צ"א ע"א). והכוונה היא שהבגדים מכבדין וכבודו תלוי בבגדיו. וכך מובא בפירוש קדמון על מסכת שבת מרבינו פרחיה הלוי שפירש "שנשנה בגדינו לשבת כמו בהוצאת הדשן ילבש בגדים אחרים, דיש שינוי בגדים במקדש מעבודה חמורה לעבודה קלה אף אנחנו צריכים להחליף בגדים של שבת ולחשיבות יתר", וכן מבואר בתניא רבתי סימן ו' ובחידושי מהרש"א שבת דף ק"ד.

הערוך לנר במסכת כריתות ד"ז כותב שלבישת בגדים לכבוד שבת הוא גדר הפרשת יום השבת משאר הימים. וכ"כ הנצי"ב בהעמק דבר פרשת בא ובחידושי חתם סופר שבת דף ק"א, ומביא דברי הרמב"ן ויקרא כ"ג ב' שכתב "שלא יהא חוקק אצלך שאר הימים אבל תעשה להם מקרא קודש לשנות בלבוש מחול לקודש.

המהר"ל מפראג בחידושי אגדות שבת דף ק"ג כתב 'ראוי הכבוד למי שמסולק מן החמרי, ולפיכך ראוי השבת (לכבוד), שהוא יום קודש נבדל מן הגשמי החמרי שהרי קדוש הוא, ולפיכך ראוי שלא יהא מלבוש של שבת כמו מלבוש של חול, כדי שיהא האדם מכובד במלבוש שלו'. וכוונת דבריו כתב בס' זב יטרף פרק כ"ד דכבוד צריך פרישות, זאת אומרת אין הנכבד אלא הפרוש מחבריו, דכל זמן שכולם יחד ושויים זה לזה, אין סבה לכבוד, רק כאשר יפרוש אחד מן הכלל ונעשה מיוחד שבחבורה, מכבדים אותו כל החבורה, והלכך ראוי הכבוד ביותר לקדושה, וכמ"ש המהר"ל ראוי הכבוד למי שמסולק מן החומר, וראוי השבת לכבוד שהיום יום קדוש נבדל מן הגשמי החומרי, שלא יהא מלבוש של שבת כמלבוש של חול, כדי שיהא האדם מכובד במלבוש שלו, דכבוד צריך פרישות, ואין פרישות אלא קדושה, ואין נכבדים אלא קדושים ופרושים.

המשך בעמוד אחרון

היתר בהיתר ככלאים ובדין ביטול ביש לו מתירין

והנה כתב הרי"ף בחולין [לב:]: דפת שאפאה עם הצלי [בשר] אסור לאכלה בכותח [חלב], ואף דק"ל דריחא לאו מילתא היא [ואין כאן טעם בשר בכיכר], מ"מ משוה מיהא איכא, וצריך לדינא דביטול, וכיון שיש לו מתירין לאכול את הפת שלא בחלב אינו בטל, וכתב הר"ן בנדרים [דף נב.]: דאף דדבר שיש לו מתירין אינו בטל דוקא במינו, אבל בשאינו מינו בטל, מ"מ היתר בהיתר הוי לעולם כמין במינו, והדר דינא כדשיל"מ.

ותמה הגרע"א ממשנה ערוכה הנ"ל, דאם עירב צמר רחלים עם צמר גמלים בטל ומותר לערב שם פשתן, וכתב הגרע"א דע"כ צ"ל דצמר רחלים אית ביה שם איסור לענין זה שאסור לערב בו פשתן, ולכן אין זה נחשב כהיתר בהיתר, אלא דמעתה יקשה דה"נ כבשר אית ביה שם איסור לענין זה שאסור לערבו עם חלב, וא"כ אף בשר שנתערב בפת יהא מותר לענין זה שמותר לערב בו חלב, והניח דברי הר"ן בתימה.

[ובמקו"א יישבתי, דביטול צמר רחלים בצמר גמלים נידון כאיסור בהיתר, כיון דיש נידון לעצמו גם בצמר רחלים, והוא לענין נגעים, ולענין כהונה לבית המקדש שצריך צמר או פשתים, ובוה מיד כאשר בטל שם צמר רחלים ממנו הרי אינו מטמא בנגעים ופסול לבגדי כהונה, וכדתנן כן במשנה דנגעים שם, וכיון שיש כאן תורת רוב כנגד המיעוט, הרי מעתה י"ל דבטל שם צמר רחלים ממנו אף לענין לבישת שעטנז, ויל"ז, והעירני הרה"ג ר"מ אלימלך דבאמת אף לענין בשר יש נפ"מ בעצמו, כגון לענין איסור אכילת בשר לאונן לדעת האחרונים שהוא איסור תורה, ויל"ז].

גם מאידך גיסא תמה הגרע"א על הר"ן, למה צמר רחלים בטל בצמר גמלים, לענין זה שמותר לערב שם פשתן, והרי יש לו מתירין ללבוש הבגד בלא פשתן, וחשיב היתר בהיתר, וע"כ דזה נחשב מין בשאינו מינו כיון שחלוקים בדיניהם, דצמר רחלים אסור לערב בו פשתן, וצמר גמלים שרי, א"כ דכוותה לענין הפת שאפאה עם הצלי נימא דחשיב מין בשאינו מינו לפי דבשר לבד יש בו דין איסור לערב בו חלב, והניח בצ"ע.

[ובמרדכי חולין (פ"ז סי' תרס"ה) הביא בשם הראב"ה שנחלק על הרי"ף הנ"ל, וס"ל דפת שאפאה עם הצלי אינה אסורה מדינא דדבר שיש לו מתירין, דלא נקרא דשיל"מ כל שלדבר המותר לא נאסר מעולם ולמה שאסור אין לו היתר, וזו הפת מעולם לא נאסר לאכלה עם בשר, ולאכלה בחלב אין לו היתר, ובתרומת הדשן (סי' ק"ע) דימה זה ליבמות (דף פב.) דמה שמותר לכהן אינו נידון כדבר שישל"מ לישראל, ער"ן בנדרים שהביא כן].

ובהכתב והקבלה בפרשת כי תצא [פכ"ב פ"א] כתב ליישב קושיית הגרע"א עפ"י סברת הצ"ח בפסחים [דף ט: ד"ה ועפ"ן] בסוגיא דט' צבורין, דלא אחמרו רבנן בדבר שיל"מ דלא בטל, רק בדבר שאין תשמישו אלא פעם אחת, כגון אכילה וכדומה, דכיון דאפשר לאכלו למחר אסור לו לאכלו היום מדינא דביטול, אבל לענין טלטול שיכול לטלטלו היום וגם למחר, אין שייך לאסור לטלטל היום משום שיש לו מתירין לטלטל למחר.

אשר לפי"ז כתב ליישב קושיית הגרע"א, דבצמר רחלים שנתערב בשל גמלים לא שייך לומר להחמיר עליו שלא יבטל מדינא דיש לו מתירין דיוכל להתלבש בתערובת זה לבדו, דכיון דכל ימיו יאסר בלבישתו עם פשתן לא חשיב שיש לו מתירין, ואינו דומה לדברי הר"ף שאסור לו לאכול הפת בכותח, דכיון שאין כאן אלא שימוש אחד של אכילה, בזה שפיר אמרינן ליה עד שתאכלנו באיסור ע"י ביטול תאכלנו בהיתר עכ"ד.

ודבריו מיוחדים מאד, דכל סברת הצ"ח היא משום דשימוש זה שאתה בא לאסורו אין לו מתירין, ומה שיכול להשתמש למחר מעולם לא נאסר, נמצא שהאיסור אין לו מתירין, משא"כ זה האיסור של השתמשות של לבישת הבגד יש לו מתירין, [ואפשר דסברא אחרת היא, דלאסור עליו כל ימיו בלבישת פשתן, לא חשיב כמתירין, כמו שכתבו הפוסקים דכל שבא ההיתר ע"י טורח ל"ה כדבר שיל"מ], ודבריו צ"ת.

אשר נראה מוכרח מזה כמש"נ, דבכלאים כל מין ומין לעצמו אית ביה דין איסור לענין זה שתערובתו עם המין השני אסורה, משא"כ בבשר בחלב אין שום שם איסור לפני התערובת, וכמש"נ בארוכה. וניחא בזה קושיית הגרע"א על הרי"ף שהבשר שתוך הפת אינו בטל בהפת, דהיתר בהיתר לא בטיל, ואילו צמר רחלים בטל בצמר גמלים לענין שיהא מותר לערבו עם פשתן, דהתם הצמר רחלים נידון כאיסור בהיתר.

שו"ר ענין זה בקובע"ע [סי' ל"א סק"ד], והביא לשון הר"ן בחולין [דף קח. (ג:)] בביאור מאן דס"ל דאפשר לסוחטו אסור, וז"ל, שגזה"כ כך היא, שכל בשר שנתבשל בחלב, נעשה איסור מחמת עצמו, ואפילו היה אפשר לסחוט חלב שבו אסור עכ"ל, ומעתה כתב בקובע"ע דנמצא דע"י הבישול נתהווה להיות כולו איסור חדש בעצמו אף אם סחטו והוציאו החלב, וא"כ אין שייך לומר שיש על הבשר שם איסור אם יתערב בו חלב.

ולעניותי לפי דבריו יש לומר מסברא היפוך מדבריו, דבבשר בחלב שהבשר בעצמו יכול להיות אסור אף בלא תערובת החלב, בזה שפיר נחשב כאיסור ובטל, משא"כ בכלאים שכל האיסור הוא רק בהתערובת, א"כ בפשתן לחוד אין בו שום דין להיות אסור, ואך כשהוא יהא בתערובת יהא אסור, אכן למש"נ לעיל הרי נתבאר סברא אחרת לחלק בין בב"ח לבין כלאים, שבב"ח המיזוג המחודש שנוצר מכח בב"ח הוא האיסור.

ואמנם דעת הרי"ף דהיתר בהיתר בטל מדאורייתא, שהרי דעתו בפת שאפאה עם הצלי דאיסור משוה מיהא אית ביה בפת, וצריך לדין ביטול, ואין הפת נאסר אלא מדרבנן דהוה דשיל"מ, וכל דברינו באו לבאר למה מדרבנן מיהא אסור, מ"ש מביטול צמר רחלים, וע"ז נתבאר דכיון דהיתר בהיתר גמור הוא הוי כמין במינו דיש בו חומרא דדבר שיש לו מתירין, וכדברי הר"ן דהיתר בהיתר נידון כמין במינו שהחמירו בו בדשיל"מ.

ההבדל בין בגד ללבוש

בגד, מוגדר בענייני העולם ככיסוי שמסתיר את האדם ואף מחממו, בתורת החסידות והקבלה מהותו אף היא הינה הסתרה, ושונה הוא מ'לבוש' שלא בהכרח מעלים אלא אף תפקידו לגלות ולהאיר, 'בגד' לעומת זאת, כינוי הוא לספירת המלכות, ספירה עליונה שמהותה נעלמת ונסתרת מהשגתנו.

ובתחילת ספר התניא מבאר הכיצד מחשבה דיבור ומעשה הינם לבושים שהם מעטה על הנפש: "ועוד יש לכל נפש אלהית שלשה לבושים, שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצוות התורה. שכשהאדם מקיים במעשה כל מצוות מעשיות, ובדבור הוא עוסק בפירוש כל תרי"ג מצות והלכותיהן, ובמחשבה הוא משיג כל מה שאפשר לו להשיג בפשטי, רמזי, דרשות וסודות התורה, הרי כללות תרי"ג אברי נפשו מלובושים בתרי"ג מצוות התורה." (תניא ח"א, ד).

השתדלות מרובה משולה לבגד ארוך מידי

בגד מהווה אף משל ודוגמא לעשיית 'השתדלות' לא מהות אלא כיסוי, ומבאר ה'צמח צדק' (דרך מצוותיך תגלחת מצורע) דהרי השפע מלמעלה אינו מותנה וקשור ככהוא זה להשתדלות שעושה האדם למטה, אלא שהשפע יורד ומתלבש בדרך הטבע, עד שייראה כאילו עולם במנהגו נוהג, וכששולח הבורא ית"ש פרנסה לבן ישראל, אינו נותן לו בדרך נס כאוכלי המן, אלא שולח ברכתו שירוויח כך וכך במו"מ בעסק, והריווח כביכול הוא טבעי, וחלילה שיאמר האדם כוחי ועוצם ידי עשו לי את החייל הזה, וחכמתי עמדה לי במסחר, אלא לאשר יצווה ה' ברכתו ועל פי השגחתו יתברך, והטבע הוא רק הלבוש.

וממשיך לבאר שעל כן כשמצטרך האדם לפרנסתו ולפרנסת בני ביתו סך מסוים, ישים אל ליבו את הסכום הנדרש לו, יבקש רחמים מה' שישלח חסדו, ויעשה השתדלות ולבוש על סך אותו הסכום, שכך רגילים להרוויח ממנו באופן ממוצע, למשל אם מצטרך חמש מאות רובל, יעשה השתדלות על חמש מאות רובל, ובהכינו לבוש זה ישלח לו ה' ברכתו, וז"ש וברכך ה' אלוקיך בכל אשר תעשה.

ומבאר היטב הצמח צדק, דבהיות וההשתדלות מוגדרת כלבוש לשפע האמיתי, ולכן על האדם לשום לב היטב לנהוג בה כלבוש : כשם שאם הבגד קצר מדי, אינו מספיק לכסות ולחמם, כך אם ההשתדלות מועטת מדי, חסר מקום להכניס השפע, וכן כשם שאם הבגד ארוך מדי , אפשר להיכשל בו וליפול, כך גם אם אדם משתדל בפרנסה יותר מדי, אדרבא, ההשתדלות המרובה משולה לבגד הנסרך ומונע ממנו את השפע.

מנהגי חסידים שהם חומרה

חסידים בדורות עברו, נהגו כמה וכמה הנהגות מחמת חומרות בהלכה, וכמה מהם בענייני לבוש, נחל באכילת ג'עפילטע פיש', דג טחון, שהשמועה אומרת ששורשו הינו מלבד מחירו הזול יותר, מסיבה הלכתית, כדי שלא להכשל חלילה במלאכת 'בורר' (וכדברי ביה"ל שי"ט ד בשם מאמר מרדכי)

חבישת שטרימל משום חשש אוהל

וטעם נאה הובא לנוהגים שלא לקשור את האבנט סביב מתניהם בש"ק אלא לכורכו סביב עצמו, והסיבה לכך הייתה חשש חסידים יראים שלא להיכשל בחשש 'קושר', על כן גם נוהגים לילך בשבת בנעליים בלא שרוכים.

וכן הובא טעם למנהג לילך במכנסיים קצרים המכונים 'הויזן זאקן', שהסיבה לכך הייתה שלפני כ־150 שנים היה קשה מאוד למצוא מכנסיים ללא חשש שעטנז, ועל כן נהגו הם לילך במעיל ומגפים בלבד.

וביותר איתא על הכובע השבתי ה'שטרימל', שטעם נאה ללבושו הוא מחשש 'אוהל', וכידוע שיש נוהגים לרכוש כובע ששיעורו פחות מטפח, שהוא כדי עשית אוהל בשבת, וחסידים קדמונים אלו מפני חשש זה חבשו את השטריימל, שבהיות ורך הינו, שוב אין בו חשש עשית אוהל.

הבגד בהלכה

הגמ' בשבת כ"ו: מביאה: 'תנא דבי ר' ישמעאל הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהם צמר ופשתים. מה להלן צמר ופשתים אף כל צמר ופשתים' כיון שבתורה בפרשת נגעים נאמר: 'והבגד כי יהיה בו נגע צרעת בבגד צמר או בבגד פשתים' כתב רש"י "לפינן במה מצינו דהוא בגין אב דאינו אלא צמר ופשתים".

מ'בנין אב' זה למדה הגמ' שבכל מקום בו מוזכר בתורה 'בגד' כמו בטומאת שרצים או טומאת אחרות המשמעות היא שזה בגד העשוי מצמר או פשתים. כאשר הכוונה גם לבגד העשוי ממין אחר, נדרש שיהיה לזה ריבוי מיוחד בפסוק. גם הבגד האמור בפרשת ציצית 'על כנפי בגדיהם' כלול בלימוד שהוא רק מצמר או מפשתים ולכן אין שאר בגדים חייבים מן התורה בציצית.

בתחילת שו"ע או"ח ישנו סימן מיוחד 'דין לבישת בגדים' על חשיבות דרך לבישת הבגדים כתב שם המ'שנה ברורה: 'והאדם צריך להתנהג בצניעות ובושה לפני הקב"ה ואפילו כשהוא לילה ובחדרי חדרים, הלא מלא כל הארץ כבודו וכחשכה וכאורה לפניו יתברך'.

הרמב"ם בהלכות דעות כתב: 'מלבוש תלמיד חכם יהיה מלבוש נאה ונקי ואסור לו שימצא בבגדו כתם או שמנונית וכיוצא בהם. ולא ילבש מלבוש שרים שבכל מסתכלים בהם ולא מלבוש עניים שהוא מבזה את לובשיו אלא בגדים בינונים נאים'.

על הפסוק 'ועשית בגדי קודש לאהרון אחיך לכבוד ולתפארת' כתב הנצי"ב ב'העמק דבר': 'באשר נדרש הענין שיהא אהרן מקדש עצמו ומתנהג בחסידות ובפרישות נבדל מכלל ישראל, וזה אי אפשר אלא באופן שיהיה נכבד בעיני הבריות שידעו ויבינו כי הוא במעלה עליונה מהם ולא יחשבו זאת לרמות רוחא משום הכי היו הבגדים לתועלת שהיה בעיני ישראל לכבוד ולתפארת והבינו מזה כי חפץ ד' ביקור'.

'הבגדים עושים את האדם' בלי בגדי כהונה כהן לא יכול לעבוד. 'בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם'. עבודת כהן בלי בגדי כהונה נחשבת כעבודת זר שעבודתו פסולה. 'ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו ל' תפקידם של הבגדים הוא להבדיל את הכהן משאר העם הם היוצרים את הפרישות ואת הקדושה.

ה'חנינו' כתב בטעם לבישת בגדי כהונה: 'משרשי המצווה היסוד הקבוע לנו כי האדם נפעל לפי פעולותיו ואחריהם מחשבותיו וכוונותיו'. כדי שכל מחשבתו וכוונתו של הכהן תהיה אל העבודה 'ראוי להתלבש בגדים מיוחדים אליה, שכשיסתכל בכל מקום שבגופו מייד יהיה נזכר ומתעורר בלבו לפני מי הוא עובד'.

עד כדי כך גדולה חשיבותם של בגדי כהונה שיש בהם כוח סגולי לכפרת עוונותיהם של ישראל. הגמ' בזבחים מביאה 'הכותונת מכפרת על שפיכות דמים, המכנסיים על גילוי עריות, המצנפת על גסות הרוח, האבנט על הרהורי הלב, החושן על הדינים, האפוד על עבודה זרה, המעיל על לשון הרע והציץ על עזות פנים'.

מבלאי בגדי כהונה היו עושים פתילות להדלקה בבית המקדש. מבלאי מכנסי הכהנים והאבנטים היו עושים פתילות להדלקת האבוקות והמנורות שהאירו את העזרה בשמחת בית השואבה. מבלאי הכותונות היו עושים פתילות למנורה.

לימוד גדול לימדנו חז"ל להיזהר בכבודם של בגדים. על הכתוב: 'ויקם דוד ויכרות את כנף המעיל אשר לשאול בל' מביאה הגמ': 'אמר רב יוסי בר רב חנינא כל המבזה את הבגדים סוף אינו נהנה מהם שנאמר 'והמלך דוד זקן בא בימים ויכסוהו בבגדים ולא יחס לו'. רמת ההתייחסות שלנו אל הבגדים משפיעה על רמת ההנאה שנוכל לקבל מהבגדים.

'רבי יוחנן קרי למאניה מכבדות' מפני שהבגדים שלובש האדם מכבדים אותו. הם הקובעים את יחס הבריות אליו. אם לחיוב ואם לשלילה. אצל אדם הראשון קודם החטא נאמר 'ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבוששו'. כל עוד לא חטאו, הלבוש, הבגד לא היה כלל חסר להם. כיוון שחטאו מייד 'וידעו כי ערומים הם' מייד הרגישו בצורך להתלבש. ריחם עליהם הקב"ה ועשה להם 'כותנות עור וילבישם'. 'לבוש' דרשו בגמ' מלשון 'לא בוש'.

אדם שהיה לבוש כבן תורה עם חליפה ומגבעת ביקש להיכנס לאולם תיאטרון. המאבטח שעמד בפתח דרש ממנו להיכנס לחדר צדדי וערך על גופו חיפוש מדוקדק. כששאלו אותו מדוע הוא עושה זאת, הוא ענה 'אותי לימדו שכל דבר שאינו נמצא במקומו הוא חשוד. האדם הזה לפי לבושו אינו שייך לתיאטרון ולכן בעיני הוא חשוד'.

הבגד מזהה ומקטלג אותך. אפילו צבע הכיפה שאתה חובש והחומר ממנה נארגה משייך אותך, תרצה או לא תרצה, להשקפה ואורח חיים ידוע. הבגדים לא רק קובעים את ההתייחסות אליך. הם גם משפיעים על התנהגות הלוש אותם. אנחנו מרגישים את זה בחוש.

בגדים מבטאים מצב רוח ובגדים יוצרים מצב רוח. הבגדים בהם האדם לבוש מכתבים לו את אופי התנהגותו. יש דברים שהוא לא ירשה לעצמו לעשות כשהוא לבוש כבן תורה. הלוש חולצת טריקו ומכנסי שלשת רבעי, מבטא איזו שהיא פריקת עול. הוא עכשיו בחופש.

תוס' שבת כו א ד"ה אין בשם רשב"א; רמב"ם כלים שם ה"ב.. וכן כתב החזון איש (כלים ה, ב) ששיעור שלוש על שלוש היינו במקום שלא חשב עליו לכלום, וכיון שיש בו גודל כזה הוא נחשבה כבר לבגד, אבל אם עומד וחושב לעשות ממנו בגד ועתה עדיין אין בו שימוש כלל, אינו מקבל טומאה אפילו אם יהיה גדול ה' על ה'. וכן אם יעשה כלי מבגד כלשהו, הרי הוא מקבל טומאה אף שאין בו ג' על ג'. במה דברים אמורים בשאר טומאות, אבל בטומאת נגעים אף האורג בגד בפני עצמו אינו מטמא בפחות משלש על שלש, כי הריבוי של "או בגד" בשרצים הוא שנאמר "מל"מ טומאת צרעת פ"ב ה", "לד' הרמב"ם שם. ויש סוברים שאף בטומאת נגעים אריג כל שהוא מטמא. קרבן אהרן לתו"כ פ' תזריע פרשתא ה פ"ב לגירסתו בתו"כ שם, ועי' גי' הגר"א שם ובמלבי"ם. ועי' תוס' שבת כו א ד"ה ת"ל שנסתפקו בדבר.

ה' שלוש על שלוש לגבי קנין. כשם ששלש על שלש אצבעות הוא שעור בגד לטומאה, כך יש עליו תורת בגד לענין היתר טלטול בשבת, ופחות משעור זה אינו בכלל בגד ואסור בטלטול (עיין גמ' שבת קכה ע"א). וכן לענין קנין-סודר, כיון שתפס המקנה שלש על שלש אצבעות מסודרו של הקונה, הרי זה בכלל "שלף איש נעלו ונתן לרעהו", שבשעור זה הוא בכלל כלי כמו נעל, אבל פחות משעור זה אינו בכלל בגד, כשם שאינו בכלל בגד לטומאה (עיין ב"מ ז' ע"א). ועי' שו"ת קנה בשם חלק ג סימן ק"ג והנלע"ד הנה הא דבעינן בגד שיש בו שלש על שלש דוקא, מבואר הטעם בדברי הפוסקים משום דבבביר מהכי אינו נחשב בגד, וכו' ומעתה נראה דכיון דהא אס' נחשב כלי הראוי לקנות בו או לא, בקבלת טומאה הדבר תלוי, דאם נחשב כלי לגבי קבלת טומאה הכי נמי דינו ככלי הראוי לקנות בו, ואם אין בו חשיבות כלי לגבי טומאה, הכי נמי דאינו נחשב כלי הראוי לקנות בו כמבואר בדברי הפוסקים, א"כ הרי מעתה נפשטה שאלתנו, וכו' הרי מבואר להדיא מדברי המשנה והרמב"ם דשלש על שלש אצבעות שהשליכו אותם לאשפה בטלה מתורת בגד ואינה מקבלת טומאה, ואם כן נראה פשוט לפי"ז דהכי נמי אינה ראויה לקנות בו, וא"כ פשוט לפי"ז דהני חתיכות בד שגזורים אותם מסביב הבגד והולכים לאיבוד, אעפ"י שיש בהם יותר משלש על שלש אצבעות אין עליהם דין כלי ואינם ראויים לקנות בהם, עד שיהיה שלשה על שלשה טפחים דאז נשתנה דינם כדאיתא (שם במשנה י"א) וברמב"ם (שם הלכה כ"ג) יעו"ש.

מנהגים - המשך

בס' אבודרהם בשחרית של שבת כתב "בגדי שבת הם כמו בגדי כהונה של הכהן הגדול". וכתבו האחרונים להסביר הקשר בין בגדי כהונה לבגדי שבת, והוא עפ"י הרמב"ם במורה נבוכים ח"ג פרק מ"ה, שמסביר שבגדי כהונה מעוררים רגש יראה וכבוד לביהמ"ק, וז"ל "שתהא לבית הזה ומשרתיו כבוד אבל הכל וכו' נתייחדו הכהנים ונעשה לכהנים הלבוש היותר נכבד נראה ויאה בגדי הקודש לכבוד ולתפארת המביאים להידור המקדש ורוממותו כדי שתהא לנו יראה ממנו" (עי' מלבי"ם שמות כ"ו ב') ולפי"ז כשם שבגדי כהונה בעלי עוצמה רוחנית גבוהה המקדשת את הכהנים, כך גם בגדי שבת בעלי עוצמה רוחנית גבוהה המקדשים את היהודי הלוש אותם, כדברי המדרש רבה פרק י"א עה"פ ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו - קדש אותו בעטיפה (בבגד), כלומר שכגדי שבת משרים ביהודי את קדושת השבת.

כתב בס' פרי צדיק פרשת ויגש דכמו שבגדי כהונה מפורש שהם מביאים קדושה על הכהן, שנאמר בזמן שבגדיהן עליהן כהונתם עליהם, כן גם בגדי שבת מכניסים קדושה לישראל. טעם אחר בחיוב לבישת בגדי שבת, מצינו כתוב במשנת הראשונים הקדמונים, והוא בספר הכל בו (סימן ל"א) "ומחליף בגדי החול ולובש בגדי שבת לכבוד שבת ושיזכור שהוא יום קדוש ואסור בעשיית מלאכה". וכן כתב גם רבינו אהרן מלוניל ז"ל בספרו ארחות חיים (הלכות שבת אות ט') "ומחליף בגדי חול ולובש בגדי שבת לכבוד שבת, כדי שיזכור שהוא יום קדוש ואסור בעשיית מלאכה". גם מצינו כן לאחד מן הראשונים ז"ל רבינו אשר ב"ר שאול ז"ל בספר המנהגות (עמ' 176) וזה לשונו "וגם מנהג הוא להחליף כל שמלותיו ואז יזכור שהוא שבת כל עת שלובשו".

מסביב לשולחן העמוד היומי

לקבלת גיליון מסביב לשולחן באימייל

אנא שלחו אימייל לכתובת: misaviv1000@gmail.com

הנושאים הבאים:

אמור - מוקצה (מ"ד א')

בהר - איסור הטמנה (מ"ז ב')

בחוקותי - הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל (נ"א א')

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 402
אדר ב' תשפ"ד

מוקד העירוב
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

החובות ושבילים שנמצאים בגבול וצריך להיזהר בהם שלא לצאת מהעירוב, איזה גינה בפנים ואיזה בחוץ, ועוד. וממילא הדבר הזה יביא את כל הציבור להתנהג כהלכה, לדעת היכן יכולים לסטלט למי שרוצה לסמוך על העירוב השכונתי, עם יכולת לדעת מי האחראי ואצל מי אפשר לברר על רמת הכשרות בכל מקום, ובעקבות כך ג"כ להישמר בעצמם ועם בני ביתם לא לצאת למקום שלא ניתן לסטלט בו.

שבע מפות חדשות לעיר בית שמש, עשרים ואחד עירובים, ביום זה יצאו לאור 7 מפות חדשות של שכונות בעיר בית שמש, ואחת מהם היא מפה כללית של העיר, שבה מופיעים מגוון העירובים בעיר, עם רשימת האחראים בעשרים ואחד עירובים שכונתיים. האחראים עצמם היו מופתעים מגודל המידע והתועלת, והביעו את הערכתם הגדולה לפעילות הציבורית שניתנת ע"י מוקד העירוב המפות נערכו בעיצוב המאחד את השכונות, ואי"ה יעברו שוב הגהה ע"י האחראים, ואח"כ ניתן יהיה להציג אותם לכלל הציבור. **כמתכונת זו אנו עוסקים כעת גם בנוגע לעירובים בעיר ירושלים כאמור בגלילות קודמים, והמפות יחולקו אי"ה למשתתפים בכנס הארצי שיתקיים בע"ה בעוד כשבוע, ביום ראשון ו' ניסן תשפ"ד.**

נותנים לכל עירוב את ההתייחסות והמענה לרמה שלו

הגאון הרב לונצר שליט"א, רב בכ"ס היכל התורה ברמה ג', השתתף במעמד הגדול שהתקיים בבית מדרשו, והוקיר והעריך את ההתאספות הזו לאחראים מכל העיר, ואת כלל הפעילות של מוקד העירוב, ועמד על דבר חשוב שמופיע הרבה פעמים בגלילות אלו, ובבדיקות העירובים בשטח. כידוע יש עירובים בדרגות כשרות שונות מאוד, יש עירובים בשכונות ויש עירובים עירוניים, ויש עירובים בישובים שהם עוד יותר גרועים בהרבה מקומות, ובמוקד העירוב נותנים התייחסות לכל אחד ברמה שלו. מה שפסול ממש, וידיעים לומר שהוא לא כשר, בביטויים מכובדים, ולא להכשיר את הפסול. ומה שצריכים להקל למקומות מסוימים, ידיעים לומר להם את ההלכה המתאימה להם. כגון עירוב של מושב שיש בו הרבה עמודים עקומים, אין אומרים לו שהעירוב פסול, אלא מדריכים אותו לפי המצב שלו. וזה דבר מיוחד שמביא תועלת רבה.

על פי דברי הרב הוספנו שהדברים נוגעים גם לשיתוף הפעולה בתוך העיר בית שמש, ובכל עיר. ישנם כמה דרגות בעירובים השכונתיים עצמם, וכל אחד מתאמץ להגיע לדרגה גבוהה כפי האפשרויות שיש בידו, בעשיית עומד מרובה, בעשיית שערים, בשכירות ועוד. אבל יחד עם זה הוא מעריך את העירוב של אחרים, גם אם הוא ברגה פחותה ממנו ואינו מטלטל בו. הדברים האלו יעזרו לנו גם כדי להיות מאוחדים ולסייע זה לזה בתיקון העירובים, בעבודה וברכישת מוצרים, בפתרונות ובנציגות מול הרשויות. כמו כן דיברנו על שיתוף פעולה עם העירוב העירוני שנעשה במסירות גדולה לעומת הקשיים שקיימים בעיר כמו בית שמש שהיא שנים רבות בתנופת בניה. וביוחד בע"ה יהיה מעתה סיוע הדדי, ושיתוף פעולה שיתן חיזוק לכולם.

שיתוף הפעולה של כלל העירובים והשירותים העירוניים יחד

במעמד השתתף גם ראש העיר החדש ר' שמואל גרינברג הי"ו, שהתפעל מהכינוס של כל כך הרבה אברכים שעוסקים בפועל בעירובים, וציין הערכתו איך שהם מתמסרים בימי שישי להסתובב בעיר, רואים אותם בשעות העמוסות לפני שבת טורחים לקשור חוטים ולתקן דברים. עוד הוסיף לתמוך ולעודד על התועלת שיכולה לבוא בע"ה עם שיתוף הפעולה עם העיריה. והאחראים קיבלו את ההנחיות בשמחה.

כנס מיוחד לכל העירובים השכונתיים בעיר בית שמש

בשבוע זה התקיים בס"ד כנס מיוחד מאוד לאחראים על העירובים השכונתיים בעיר בית שמש, ליצור שיתוף פעולה רחב בין עשרות העירובים שקיימים בעיר, והעירוב העירוני, ויחד עם הרשויות העירוניות, על מנת למנף ולבסס את העירובים בעיר, ולתת סיוע ומענה לציבור הרחב תושבי העיר.

כידוע בעיר זו נוספו הרבה שכונות חדשות, ויש ציבור גדול מאוד של אברכים בכל רחבי העיר. ברוב המקומות ישנם אברכים שלקחו על עצמם להתעסק במסירות בנושא העירוב, ומשתדלים לעשות כפי האמצעים שבידם, אבל הציבור אינו יודע על קיומם, אינו יודע על גבולותיהם של העירובים, רוב העירובים אינם כוללים את כל השכונה, וגם היכן שמגיעים עד סוף השכונה, הרי יש עוד כבישים שיוצאים מהשכונה ואינם כלולים בעירוב השכונתי, וחלקם אף מחוץ לעירוב העירוני, ומחוסר ידיעה יוצאים עם עגלות וחפצים לטייל מחוץ לעירוב, ומגיעים לידי חילול שבת ח"ו.

מי יודע עד היכן העירוב שעליו הוא סומך?

הגאון רבי מ. מרילוס שליט"א, שנותן כיום מענה הלכתי לעירוב של כמה שכונות בבית שמש ברמה ג' והסביבה, אמר שהוא דרש בכמה מקומות על העירוב, ושאל את האנשים מי מכס מטלטל בעירוב, יצא שרובם מטלטלים. ומי מכס יודע היכן מסתיים העירוב. התשובה היתה אף אחד. אי"ה הוא שאל אותם איך אתם ידיעים שאתם מטלטלים בעירוב, אולי אתם מחוץ לעירוב. ולשאלה הזו לא היתה תשובה.

מתוך משאל שערכנו בציבור, שואלים אברך ממוצע בשכונה האם אתה יודע אם יש כאן עירוב, התשובה היא "יש עירוב מהודר, ואפילו לפני קצת זמן עשו בו עוד הידורים", [כך הוא ראה במודעה על מגבית, או שהבחין בעובד שמתקן עמוד אחד שהתעקס, לא יודע אם זה הידור או תיקון תחזוקה פשוט, אבל בשבילו זה מספיק כדי להגדיר שהעירוב מהודר]. שואלים אותו מי האחראי, התשובה שהוא לא יודע. איפה אפשר לברר, לא יודע, אבל מסתמא חבר פלוני שמנהל את בית הכנסת והקהילה כן יודע. הולכים אליו ושואלים אותו, הוא גם לא יודע בדיוק, אבל יודע שפלוני הוא האחראי כי פעם הוא ביקש ממנו טובה לעירוב. הולכים אליו, הוא לא אחראי כבר היום, זה שלושה אברכים יחד, שכל אחד בודק חלק מסוים. הולך אל אחד מהשלושה, סוף סוף הגענו לאחראי, אבל הוא יודע רק את החלק שהוא בודק בעצמו, לגבי חלקים אחרים תשאל את פלוני ופלוני. אמנם אין עירוב כשר מתיקון של חלק אחד לבד, כי צריך שיהיה היקף מושלם מכל ארבעת הצדדים, אבל זה מה שביקשו ממנו לבדוק, והוא לא יודע מעבר לכך. בקיצור, אחרי כזה מסע ארוך עדיין לא הגענו למישהו שבאמת לוקח פיקוד על כל העירוב שהוא כשר. זה מצב גרוע מאוד, שקיים בכמה מקומות, בלי לפרט. ובמצב כזה מגלים הרבה פעמים שהעירוב אינו כשר, וגם מצד התושבים שאין להם מידע, אין אפשרות שאנשים יעשו כהלכה ולא יכשלו.

אחת מהמטרות שלנו במעמד הזה הוא, לשתף את הקהילה שבכל שכונה ושכונה, באמצעות עריכה של מפות מיוחדות שמשורטט בהם את גבולות העירובים השכונתיים, עם שמות וטלפונים של האחראים, שהם יהיו בכל בית, וכל אדם יוכל לדעת על העירוב, לדעת על גבולותיו, לדעת כמה חשוב הוא העירוב השכונתי ברמת הכשרות שלו, אם הוא באמת מהודר או שעדיין לא, האם יש בו חשש לרשות הרבים או לא, אם הוציאו קרפיפות, העמודים ישרים, עם לחיים, עם שכירות מגוי ומומר, איזה

הרב דוידוביץ שליט"א האחראי על העירוב העירוני מטעם המועצה, בירך את ראש העיר שיצליח בהנהגת העיר בכל הדברים הנזקקים לציבור, וכן עמד על נושא השכירות מראשות העיר, כעין מה שהיו שוכרים בתקופת האחרונים מ"שר העיר", כמבואר בשו"ע (א"ח סי' שצ"א ס"ב).

האם יש טעם לשיכור היום מראש העיר כמו משיר העיר

והנה בחלק ההלכתי שבדבר, ההגדרה של שר העיר שכתבו הפוסקים, אינו כמו ראש העיר שבזמננו, אלא יותר דומה לחלק של המשטרה והצבא, כי עיקר הענין בשר העיר הוא, שהיה בידו יכולת להשכיח את חיילותיו בבתי התושבים, כפי שהיה בכל הדורות כאשר פלוגת חיילים עושה את דרכה ועוצרת לנוח בישוב כלשהו, היו פוקדים על התושבים לארח בביתם חיילים, ולא היתה אפשרות לסרב לכך. לכן המפקד וכל שכן המושל שמעליו, היו נחשבים כמו "שכירי ולקיס" של התושבים. אבל ראש העיר של ימינו אינו שייך כלל לענין החיילים והמשטרה, ואין לו שום קשר להשתמשות בבתי התושבים. [וגם לגבי הצבא והמשטרה עצמם, כבר ידוע שבעקבות חוקי הדמוקרטיה חסר גם להם את הסמכות הזו להיכנס לבתים לצורך השתמשות, ולכן הורן מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל ועוד פוסקי זמננו, שגם הם אינם יכולים להשכיח, וכבר הארכנו בזה במקומות אחרים].

ובכל זאת יש שני דברים שאפשר לעשות אותם מול ראש העיר. א. שכירות מכח זכות השתמשות ברחובות, לפי דעת הרמ"א (סי' שצ"א ס"ב) שמושל שאינו יכול להשתמש בבתי, אבל יכול לסלק את התושבים מהרחוב או מקטע ממנו, ולהורות שילכו מצד אחר, א"כ הוא יכול להתיר את האיסור שברחובות לבד [בלי להתיר את בתי הגוים עצמם], ואז אפשר לערב בעיר כדי לטלטל בין בתי היהודים. [אמנם יש להאריך בזה, שכיום אין אפשרות לסלק סתם את התושבים מקטע ברחוב, מ"מ כיון שרה"ע יכול להחליט על סגירה לתקופה לצורך עבודות פיתוח, ויתכן גם יותר מכך, י"ל שזה מוגדר כאפשרות להשכיח את הרחובות]. אך גם זה עדיין לא מספיק, בגלל שבתוך הבנינים שיש בהם שני יהודים ודירת גוי, יהיה אסור לטלטל בתוכם, וכלפי החצרות לא מועילה השכירות מרה"ע, א"כ העירוב עדיין אינו מתיר למקומות אלו. ועוד י"א שגם כלפי הרחובות יש בעיה אם החצר של הגוי פרוצה באיזה מקום לרחוב, והרי החצר שאינה ניתרת בשכירות הנ"ל היא מקום האסור [כלפי כלי ששבת בבית], א"כ העירוב ברחוב נאסר מדיון פרוץ למקום האסור, [כמבואר בראשונים שיש פרוץ למקום האסור כלפי דבר מסוים, ואכמ"ל].

ב. דבר שני שטען אחד מהעוסקים בדבר, שיש תועלת בשכירות זו, כי יש בעיר מוסדות רבים בשלבי בניה, ובאתרי הבניה האלו נשארים הרבה פעמים פועלים למשך השבת, ובפרט בתקופה זו שהרבה פועלים הם סינים וכדומה, שמותר לתת להם להישאר באתר, [בשונה מהערים שהדבר נעשה בצורה שאינה חוקית], לכן יש יותר מקומות כאלו, והם פוסלים את העירובים המהודדים. ומכיון שהמוסדות בעיר זו נבנים ע"י העיריה, ויש לעיריה אפשרות לעצור את הבניה ולסלק את העובדים משם, א"כ מכח סמכות זו אפשר לשכור להתיר לפתוח את האתרים האלו, ולהועיל לעירובים השכונתיים שאין בהם דירות של גוים ומומרים, ורק זה חסר להם.

עשיית עירוב מסודר וברור מונעת מטעויות ותקלות

הגאון רבי מאיר מרילוס שליט"א, דיבר על החשיבות של התיאום בין העירובים, והאחריות שכל אחד ידאג לשלימות ההיקף שלו, גם בקטע שמשותף לשני עירובים שיהיה ברור מי בודק ומתקן אותו, ולא יפול בין שניהם. כפי שכבר אירע בעבר, וסיפר שהגיע לעיר לפני כעשרים וחמש שנים, והגאון רבי מאיר רוזנר שליט"א המריץ אותו להיכנס לנושא ולעשות עירוב שכונתי. לאחר שהוא עשה את העירוב ברחובות שהוא גר בהם ברמה א, הגיע הגר"מ שליט"א לעבור על העירוב, ואישר שהעירוב שנעשה אז היה ברמה מהודדת, והתבטא על כך שזה יותר מהעירוב בקרית ספר. ובזאת את דבריו, שבעירוב גדול צריכים להסתמך בכמה מקומות על פתרונות כלשהו, אם זה תל גבוה, או גדר שפותחים אותה לפעמים, אבל בעירוב פנימי שעושים טוב, עושים אותו באופן ברור וחלק, גדרות חזקות, וצורות הפתח בכל פירצה, ע"ז רחוקים יותר מטעויות ומדברים שיכולים להיפסל.

הסייעתא דשמיא שיש לכל אחראי, וההפתעות בעירובים

עוד נשאו דברים חשובים האחראים בכמה מקומות בעיר. הרב שוש שליט"א האחראי ברמה ג' 2 סיפר על התקופה שנכנס לתפקיד אחרי שלמד במסגרת השיעורים של מוקד העירוב שהתקיימו בעיר בית שמש לפני כמה שנים. ועל הסייעתא דשמיא שמלווה כל מי שעוסק בזה, גם בענינים שצריך לבית לערב שבת, וגם בדברים שצריכים לתיקון העירוב. פעם הוא נתקע באיזה מקום והיה צריך פלס וליישר את העמוד תחת החוט, ואחרי חיפוש קצר מסביב, אפילו את זה הוא מצא, משהו ישן ושבור זרוק זמן רב, אבל פלס ישר!

בחדש שעבר הזדמן לו לנסוע עם המשפחה לישוב מסוים, והתקשר למוקד העירוב לברר על העירוב שם. אמרו לו שאין אפשרות לסמוך עליו. אבל בני המשפחה המורחבת טענו שהם בידרו ויש עירוב נפרד רק לרחוב הזה, כי צד אחד יש שורת בתים רצופה, וצד שני הכל גדר להבדיל בין

הרחוב לשדות, ובתחילה וסוף יש צורת הפתח. הוא קיווה שאכן זה נכון, וליתר בטחון לקח איתו קצת חוטים. כשהגיע לצימר יצא לבדוק את העירוב כבר בליל שישי, וראה שבשורת הבתים יש קטע של קיר יפה שגבהו בקושי 80 ס"מ, ואינו בשיעור מחיצה. ובצד השני היתה גדר כמעט שלימה, אבל בקטע מסוים היא היתה נפולה עד האדמה באורך יותר מחמשה מטרים [יותר מי אמות]. ובסוף הוא ניגש לצורת הפתח, שהיתה קשורה לעמוד חשמל מהצד ולחי התפורר ממש, והחוט היה מחבל של קפיצה שאינו מתוח, ונראה כמו שהילדות מגלגלות אותו בקפיצתן. כך היה נראה עירוב שהשוכרים מאמינים לו בלי כשרות של בודק מוכר ומוסמך.

הדברים האלו באים ללמד אותנו האחראים על העירובים בשכונות, ללמוד ולהשקיע גם בידעת ההלכות, לצרף איתנו מידי פעם עוד משהו מומחה, שיבדוק ויעורר מה צריך לתקן, שהכשרות שאנו נותנים תהיה כשרות טובה ונכונה.

כשנכנסתי לשכונה אברכים טלטלו בלי עירוב כלל

הרב יעקובסון שליט"א האחראי ברמה ד', סיפר שנכנס לשכונה מהתושבים הראשונים, ולפני השבת הראשונה שאל אברכים האם יש עירוב, והם אמרו לו בפשטות ודאי, זה שכונה חרדית, הוא המשיך לברר והתברר שלא היה עירוב כלל, באותם שבועות של תחילת האיכלוס, עדיין לא היה אפילו עירוב פשוט של המועצה, ואנשים חרדים שהגיעו מבני ברק וירושלים ולא יודעים מה זה בלי עירוב, לא חושבים לברר, ומסוגלים לטלטל אפילו בלי עירוב כלל רח"ל.

עמוד על מדרגה, או תעלה תחת החוט

נעבור כאן לדברים נוספים שהתקדמו בעירובים גם בשבוע זה. בגליון הקודם הזכרנו מקרה שהיה בעירוב שכונתי בצפון הארץ, בעמוד שעמד על תל משופע, שאם יש תחתיו שיפוע של מחיצה, זה פוסל את הצוה"פ, אך יש לחלק בין שני דינים. א. בסמוך לעמוד תוך ד' טפחים, צריך שלא יהיה עליה או מדרגה של ג' טפחים בלבד, כמ"ש

בש"ע (סי' שס"ג ס"ב). ב. לאחר שיש ליד העמוד קרקע ד' טפחים ישרה, והשיפוע בהמשך הפתח תחת החוט, הבעיה היא רק כאשר הגובה הוא י' טפחים כדין מחיצה, [וצוין שיש דעה אחרת ואכמ"ל].

השבוע עברנו באחד מהעירובים בירושלים, והיה שם עמוד עם לחי, זאת אומרת עירוב בדרגה טובה, וקצת לפניו יש תעלה תחת החוט. בהתבוננות בפרטים ההלכתיים, יש כאן קרקע ברוחב ד' לפני העמוד. והתעלה בקטע זה היתה בעומק כשישים ס"מ בלבד, א"כ אין בה שיעור מחיצה, ואינה פוסלת.

פתרון מקורי בעשיית מדף תחת עמוד תלוי

במקביל לכך סיפר אחד האברכים בכולל העירובין, שהיה בעירוב אחר של אחראי חשוב, והיה שם עמוד שנעשה תלוי יותר מג' טפחים מעל הקרקע, וכדי להתירו רגילים למלא אבנים תחתיו ליצור קרקע גבוהה. במקום זה האחראי עשה פתרון יצירתי, וחזיר מדף רחב ד' טפחים תחת העמוד, בלי למלא אבנים תחתיו. האברך שאל האם דבר כזה נחשב קרקע. והתשובה היא שאם זה דבר קבוע, זה יכול להחשב קרקע. אלא שכאן התעוררה שאלה אחרת, אם המדף הוא הקרקע של העמוד ושל הפתח, א"כ תחתיו יש פירצה למקום האסור, כלומר שטח העירוב שלפני הפתח פרוץ לשטח האסור שמחוץ לפתח. ועל זה אין הצוה"פ מתירה, כי זה כביכול קומה מתחת הקרקע. ורק אחרי שנגמר המדף נעשה החלק התחתון קרקע הפתח שניתר בצוה"פ שמעליו. ויש לפלפל. הנה זה דבר חדש, שלמדנו בו עוד פרט הלכתי חשוב, שבכל פתרון צריך עירנות לכל ההלכות.

הזמנה חשובה לכל העוסקים בעירובים

לאור ההצלחה המיוחדת בכינוס הנפלא בבית שמש כולם מוזמנים לכנס ארצי ומיוחד לעוסקים בעירובים ברחבי הארץ שיתקיים א"ה בתחילת ימי בין הזמנים ביום ראשון, ו' ניסן, בערב, בשכונת גבעת שאול, ירושלים ברחוב בעל השאילתות, ליד משכן באב"ד (קרוב לכניסה לעיר)

בכינוס נעסוק בדברים הנוגעים לאחראים

ישאו דברים רבנים העוסקים בהלכות העירובין בזמנינו

מצפים להשתתפותכם

איגוד מפקחי העירובים שע"י "מוקד העירוב"

"שומרי מצוותיה"
איגוד בודקי העירובים

בימי בין הזמנים יערכו בעז"ה סיורים בעירובים לכלל הציבור, בליווי הדרכה בבני ברק, ובירושלים

ניתן להתעדכן בקו הרשמה אוטומטי

074-7964398

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 402
אדר ב' תשפ"ד

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

שאין מברכים על דבר שיש בו מחלוקת אין לנהוג למעשה. וכל זה מלבד הבעיות המצויות בעירובי הערים והישובים, שבהרבה מהם נמצאו דברים שלא כהלכה, וסומכים על קולות דחוקות א"כ אין לרב לברך על עירוב כזה. יש שהציעו פתרון שיוכל לברך, כיון שגם אם העירוב הזה אינו מועיל לכל העיר והישוב, אך עכ"פ הוא מועיל לבנין שלו ולחצר שלו. אבל ברוב המקרים זה אינו נכון, א. הרב מניח את העירוב בבית הכנסת, שבבנין זה אין אף דירה שצריכה עירוב, וזה רק בשביל הדירות שברחוב הסמוך. ב. גם אם מניח בביתו הרי שבישובים כל דירה היא במבנה נפרד או חצר נפרדת, ואין לו אפשרות לערב עם שכנו בלי לחבר את הרחוב, שברחוב כאמור אנו נכנסים לכל כשרות ההיקף כולו וכ"ל. לכן אין בזה תשובה לרוב המקרים, ומן הראוי שהרב לא יברך על העירוב שהוא עושה, אלא יעשה בלי ברכה.

גם בעירוב שכונתי שהידרו בו עם שערים וג' מחיצות, יש סיבה שלא לברך, וה"ה אדם פרטי שעושה עירוב מהחדר בתוך הבנין. כיון שכתב הבה"ל (סי' שס"ו ס"ד) שצריך שלא לחלוק עצמו משאר העירוב של העיר, כדי שלא יפסול לכולם, א"כ כבר יש עירוב אחר שהונח, ואין לברך על עירובו הנוסף, משום ברכה לבטלה כמ"ש הבה"ל שם. ובמקום שיש עירוב שכונתי מהודר, בודאי יש כמה אברכים שמניחים כל אחד עירוב לעצמם [ומזכים לכל העיר כמ"ש הבה"ל], וא"כ לכל עירוב יש כנגדו עירוב אחר שכבר הונח לפניו, ואין לאף אחד אפשרות לברך על העירוב. ויש עוד להאריך בזה, ואכמ"ל.

גם במי ששכר מתחם פרטי במושב שאין בו עירוב כשר, אינו יכול לבר על העירוב בהרבה מקרים, כאשר כולם אוכלים בחדר אוכל אחד, וכן כאשר יש מי שאוכל בנפרד מ"מ לפעמים הוא טפל לבעה"ב ואכמ"ל לכן ברוב המקרים לא שייך לברך על העירוב במציאות של זמנינו.

יש דברים שצריכים עירוב גם ביו"ט

בעיקר הענין שהזכרנו שאין עירוב ליו"ט, כן כתב השו"ע (סי' תקכ"ח ס"א) יום טוב אין צריך עירובי חצרות ושיתופי מבואות, אבל עירוב תחומין צריך. וכתב המשנ"ב שם שמסתמך לשונו משמע שלא תקנו עירוב כלל ליו"ט, אך מדברי הרמ"א (סי' תקכ"ח ס"א) [שכתב ואל הניח עירוב וכו'] מבואר שדברים שאין בהם צורך כלל אסור להוציא מבית לחצר [כששניהם רשות היחיד] בלא עירוב [בהנחת פת לעירוב חצרות]. ועל כן כתבו האחרונים דכשמערב ומניח פת של עירוב חצרות בשביל שבתות השנה, יכלול גם את יו"ט.

ועיין מש"כ בגליונות "תיקוני עירובין" (גליון מס' 223, 9) כמה מצוי הוצאה שלא לצורך, שבכלל זה רוב הדברים שמחזירים ממקום האירוח לבית, ואין צריכים אותם בבית מחמת שיש אחרים כמותם [כגון טיטולים, בגדים מלוכלכים, טישו שאינו נצרך לדרך] כמ"ש המשנ"ב (שם סק"י). ואפילו לגבי מפתח כתב המשנ"ב (שם סק"ו) שנכון להחמיד שלא לטלטל אותו החוצה מחשש שמא יגנב, כי זה לא נחשב צורך בהוצאה. וכל שכן דברים שמונחים סתם בעגלה תמיד ולא טורחים להוציא אותם, שזה טלטול שלא לצורך כלל, ואסור לקחתם במקום שאין עירוב ביו"ט.

האם האהראים בודקים את העירוב בערב יו"ט

לפ"ז יש סיבה חשובה לבדוק ולתקן את העירוב גם בערב יו"ט, אלא שמחמת הקושי לבדוק פעמיים בשבוע, רוב המקומות אינם בודקים את העירוב בערב יו"ט. וכתבנו במק"א שלפ"ז גם מי שסומך על העירוב בכל שבת, יתכן שביו"ט לא יסמוך על העירוב, כי אם לא בדקו אותו ואין חזקה שנשאר קיים כידוע, יוצא שבדבר שהוא מוציא שלא לצורך זה יותר אסור משבת, כי בשבת יש עירוב וביו"ט אין.

ויש עירובים שכונתיים שכן בודקים בערב יו"ט. ויש מקום לומר שבערב יו"ט יבדקו רק את המקומות שידועים כבעייתיים ורגישים, שמצוי בהם תקלות. [ובעירובים העירוניים לא בודקים כלל].

ביו"ט יש איסור של תהום בין השכונות לעיר, ובדין רמות בימים אלו סיימנו את מחזור לימוד התחומין בארבעה ערים בארץ, עם עשרות אברכים שרכשו את הידע העצום, ואי"ה יתקיים מעמד סיום לאחר

המנהג להניח עירוב חדש בערב הפסח

לקראת ימי הפסח הבעל"ט ישנם הרבה דינים הקשורים להלכות עירובין. הדבר הראשון הוא עשיית עירוב חצרות חדש, כנהוג בקהילות ישראל לערב במצות, אשר הן יכולות להחזיק מעמד לכל השנה, והיו מחליפים אותם בערב הפסח שבו אופים מצות חדשות, והמנהג הזה נשמר עד היום בהרבה ערים וישובים, שרב המקום מזכה את המצות בערב הפסח ומניחם לשם עירוב וכן מובא בהרבה פוסקים. [יש לציין שבעירובים המהודרים הנעשים ע"י אברכים מהשכונות, אין מחליפים את העירוב בערב פסח, כיון שהמצות שלהם יקרות, וחבל להשאירם לעירוב אלא לימי הפסח משאירים את העירוב הישן, ואחרי פסח מחליפים אותו מהשאירות של המצות של פסח]. ויש לשאול על הנחת העירוב בערב הפסח, הרי בערב פסח בדרך כלל שהוא חל בימי החול ולא בשבת אין צורך לעשות עירוב, כי אין עירוב ליו"ט כמ"ש השו"ע (סי' תקכ"ח ס"א), כי ביו"ט הותר מלאכת הוצאה לכל צורך שהוא גם שאינו אוכל נפש, וא"כ זה לא זמן שתיקנו בו עירוב. [ועי' במשנ"ב שם שכתב בשם הפוסקים, שכאשר מניח לשבת יעשה גם ליו"ט בכלל זה, כדי להתייך הוצאה שלא לצורך לדעת הרמ"א. מ"מ לא כתב להניח ליו"ט, אלא להניח לשבת ולכלול את יו"ט, וערב יו"ט הוא לא זמן שתיקנו בו עשיית עירוב].

מאיזה יום בשבוע אפשר להניח את העירוב לשבת

ואולי יש לומר שמניח בשביל שבת הבאה בעוד כמה ימים, ואפשר להניח עירוב מתחילת השבוע בשביל השבת שתבוא, כי גם אם זה לא יחול עכשיו הרי זה יחול בכניסת השבת, אחרי שיש פת שהנחנו לשם עירוב, הרי זה חל כל שבת ושבת. וי"א שגם כשמניח ביום שיש זה חל רק בכניסת השבת, וא"כ הנחת העירוב בערב הפסח, הוא הנחה עבור שבת חוה"מ והלאה, ורק דרך אגב גם ליו"ט.

אך כתבנו במק"א שנראה שאדם שמניח עירוב ביום שיש בבוקר, יש מעשה הנחה מיד בזמן הנחתו, ובשעה שהוא מברך על העירוב בערב שבת יש כאן מעשה תחילת עירוב, אלא שאינו מתיר עד שיחול איסורי שבת, כי ביום שיש אין מה להתייך בעירוב, אבל יש בעשייתו קיום המצוה שתקנו חז"ל. [ובזה כתבנו ליישב איך מי שמקבל שבת מוקדם מותר לו לטלטל (באופן שתיקנו את העירוב ואין חוס קרוע וכדומה), הרי עדיין יש אנשים שלא קיבלו שבת, וכלפיהם העירוב לא חל, ויוצא שהעירוב לא מערב את כולם, ויהיה אסור לטלטל עד סמוך לשקיעה. אלא י"ל שהשיתוף של הפת חל מיד בהנחתו, ויש עירוב שמתיר מעכשיו למי שיש לו איסורי שבת, וכשקיבל שבת מוקדם נחשב שכל האנשים עירבו איתו כבר עכשיו]. אבל יתכן שהגדרה זו שנחשב עשייה של עירוב וקיום מצות חז"ל, שייך רק בערב שבת או ביום חמישי שהוא ג"כ זמן הכנה לשבת, משא"כ בתחילת השבוע אינו זמן לברך על עשיית עירוב. וכמו שמצינו לגבי עירוב תבשילין שאי אפשר להניח זמן רב לפני היום, כגון להניח מיו"ט אחד ליו"ט הבא. דבר זה לא נתבאר בפוסקים, וצ"ע מאיזה זמן בשבוע אפשר להניח עירוב באופן שיחשב עשיית תקנת חז"ל שמברכים עליה.

זימנינו אין לברך על עשיית עירוב ברוב המקומות

אמנם כל זה הוא נידון לגבי הברכה, האם יכול לברך כשמניח עירוב בתחילת השבוע, אבל מצד עצם הנחת העירוב זה חל בכל אופן וכנ"ל. ונראה שבזמנינו אין ראוי לרבנים לברך על עשיית העירוב כלל. כיון שיש בהם הרבה חששות שאינם כשרים ע"פ הלכה, ולא חל העירוב כגון בענין שכירות רשות, שבכל עירוב של עיר או מושב יש דירה של גוי או מחלל שבת, והשכירות מהמטרה בזמנינו לדעת רוב הפוסקים אינה מתיירה, ואמנם יש לעשות מה שאפשר כמ"ש בשבט הלוך, אבל לענין ברכה ודאי יש לחוש שאינו מתייר. וכמו כן לענין רשות הרבים בזמן הזה, שבפשטות דעת השו"ע וכמה ראשונים שהרחובות הם רה"ר גם בלי שישים ריבוא, ואם אין דלתות הננעלות בלילה אין העירוב של צוה"פ מתייר, ואע"פ שלענין טלטול מצרפים שיטות לסמוך להקל במקום צורך, אבל לענין ברכה ק"ל ספק ברכות להקל

השכונה, וגם מחוץ לעירוב של הרבנות ירושלים. האחראי בשכונה ראה שהם הולכים להיכשל ח"ו בטלטול לבהכנ"ס בשבת, ופנה אל הגבאי שלפני שיתחילו להתפלל בו צריך לסדר לו עירוב. הגבאי הסכים ונטל עליו את ההוצאות כהוצאות בית הכנסת. כמובן עירוב זה חלק בלתי נפרד מצרכי בית הכנסת.

עירוב מאולתר לפני שיבנסו לבהכנ"ס

בתחילה האחראי עשה עירוב מאולתר לפני שבת, ואחר כך קרא למוקד העירוב לעשות עמוד ברזל ולחיים מברזל כראוי לעירוב טוב. הגענו לשם וראינו את הקרשים שהוא חיבר יפה, ואז הוא הראה לנו שאלה שהוא שאל קודם במענה ההלכתי, האם אפשר לחבר את העירוב החדש לאמצע חלל צורת הפתח, האם זה נקרא שהעירוב מתחבר למחיצה, או שמא חלל של צוה"פ זה רק נקרא מחיצה ולא ממש מחיצה.

אמרנו לו שיש אומרים שבאופן שמדובר על תוספת לעירוב מבחוץ, יש להתייר, כי יוצא מדברי החזו"א שחלל צוה"פ נחשב מחיצה, [ורק כלפי השטח הראשון אסור שהעמוד יהיה מעבר למחיצה, ואכמ"ל]. אבל בכל זאת שלא יסמוך על זה. ולכן הוא תיקן באופן אחר.

אחר כך באנו לחזק את הצוה"פ שהוא עשה עד האוהל, והנה הלחי צמוד לאמצע האוהל, וממנו ממשיך הגבול בדופן של האוהל. אמרנו לו עד האהל עשית טוב, אבל בתוך האוהל עצמו אסור לטלטל, כי הדופן שלו מבו המתנדנד ברות, וקי"ל שאינו מחיצה, כדעת המג"א והמשנ"ב (סי' תר"ל ס"ק מ"ה, ועד מקומות). האחראי היה המום, איך שהוא לא שם לב, הרי זה הלכה שהוא ידע רק לא תירגם אותה למציאות. הוא עשה עירוב למקום הפרוץ, ולא שם לב שגם המקום הסגור נחשב פרוץ ונשאר פרוץ. מיד עשינו תכנית חדשה והקפנו את אחורי האוהל בצוה"פ. מדבר זה למדנו לשים דגש גדול על לימוד הפרקטיקה ההלכתית שוב ושוב, ולהתייעץ עם העוסקים בדבר, כדי לשים לב לכל פרטי ההלכות.

העירוב עד דופן האוהל שדואר עצמו פסול

ימי הפסח. בשיעור האחרון לקראת ימי הפסח, עמדנו על כך שאיסור התחומין נאמר גם בי"ט, למרות שמותר לטלטל וזה נראה קצת כמו יום חול, אבל יש איסור יציאה מחוץ לתחום, כמ"ש השו"ע בסימן האחרון בהלכות תחומין (סי' תט"ז).

עד הוספנו שלפעמים דוקא בי"ט יותר חמור, כגון במקומות שיש שכונות נפרדות, כגון בשכונת רמות בירושלים, שהיא מנותקת מהעיר, והמקילים ללכת מרמות לשאר חלקי העיר, זה על סמך העירוב הכללי שכולל את צומת רמות ומחבר אותם עם העיר לרשות היחיד אחת. וא"כ זה דוקא בשבת שבדקו ותיקנו אותו וידעו שהעירוב כשר, אבל בי"ט שלא מתקנים את העירוב, ובעירוב כללי במקום כזה כמעט דאי שיש משהו קרוע, א"כ יש איסור תחומין ללכת מהשכונה לעיר, וכן להיפך. [יש לציין שלאחרונה עשו עירוב נפרד לצומת רמות לחברם בלי כל העירוב הכללי, ואמנם גם בו יש קולא בענין רשות הרבים לדעת המשנ"ב, אך יתכן שהעירוב הזה יבדק ע"י אברכים לפני יו"ט, ויועיל עכ"פ לתחום שבת, למי שיסמוך להתיר בזה].

שיפוץ העירוב של הקהילה בגדרות במקום צוה"פ

בשבוע זה עומדים להשלים בס"ד שלב א' בשיפוץ העירוב של הקהילה החרדית בעיר נתיבות. במהלך השיפוץ הורחב העירוב כדי לכלול עוד מקומות המשמשים את רבים מבני הקהילה, עד סמוך לציון הבבא סאלי, כולל את ציון הגאון רבי יששכר מאיר והצדיק הרב יורם אברזל זצ"ל. ובמיוחד היה עיקר המטרה להחליף את השימוש בשורה של צוה"פ מחוטים הקשורים לעמודי תאורה, עם חיים שיכולים להסתובב ולהיפסל, כפי שהזכרנו בגליון 401, ובמקומם להשתמש בגדרות של בית הקברות, עם מעט צוה"פ מעמדי עירוב חדשים.

הרחבת העירוב בקהילה בנתיבות

מקרה נדיר של עומד מרובה בערב

בגדרות אלו היו כמה תיקונים, שכדרכם של הלכות עירובין, יש חידושים כאשר רואים את הגדר בעין הלכתית בקטע מסוים היתה גדר אבן ועליה גדר ברזל כמו סורג, כשעברנו להכשיר אותה, שמנו לב שבחלק מהמקומות יש רווח בין האבן לברזל יותר מהרגיל ניגשנו למדוד והיה יותר 24 ס"מ, זאת אומרת יותר מג' טפחים לשיעור רח"ג, ואין בזה לבד. [כידוע יש להקפיד גם על שיעור רח"ג, וגם על שיעור חז"א, ואין להקל מטעם שהמחיצה כאן היא להתייר דרבנן, וכמ"ש במק"א כמה סיבות, א. יש אנשים שסומכים על העירוב ונוהגים תמיד כשיעור זה או אחר, ב. אם נתייר כאן כאחת מהשיטות, ובהמשך נקל כשיעור השני, יהיה מצב שאין עירוב לא לשיטה זו ולא לשיטה האחרת ועוד סיבות שאכמ"ל].

אבל כאן עוררנו לחשב הלכה שאינה מצויה כל כך, ונקראת "עומד מרובה בערב", המוזכרת בשו"ע (סי' שט"ב ס"ח), ומבואר במשנ"ב שם שחייבים שבע' טפחים התחומנים יהיה סגור משום שאחרת זו מחיצה תלויה, ועוד שצריך שלמעלה יהיה יותר מהפירצה, כדי שלא יהיה אתי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ויבטל את העומד שלמעלה, ואז אין עומד מרובה אם אין סיום למחיצה בחלק העליון, [שהיה לעומד לפגוש במחיצה]. לפ"ז הדין הזה מצומצם מאוד, כי צריך שהיה ג' וחצי טפחים עומד מעל הפירצה, וא"כ הפירצה יכולה להיות בין ג' לג' וחצי טפחים ושהיא תהיה בדיק בגובה מסוים שמעל ג' מהקרקע, ובנוסף לחשב שהיה טוב לשני השיטות בשיעורי חז"ל, החזו"א ורח"ג [זאת אומרת גובה הפירצה מתחילה מעל 29 ס"מ מהקרקע ומסתיימת עד 79 מהקרקע, וגודל הפירצה מעל 24 ופחות מ 40 ס"מ]. לכן דבר זה אינו מצוי כלל. אבל דוקא כאן היה לנו אפשרות להתיר ע"י, כי היה בדואי ג' טפחים סגורים למטה, והפירצה היתה רק מעט יותר מג' לשיעור רח"ג, ואין אתי אוריא מלמעלה. הסברנו את הדינים לאברכים שהיו איתנו באותו זמן, אך הם לא ידעו כמה זה נדיר כדי לשמוח במציאה הזו.

מוריה באמצע ערב המחיצה עומד מרובה בערב

אבל למעשה לא רצינו להסתמך על היתר זה, כי יתכן שיחול שינוי קטן שמשנה את הדין, ולכן הוספנו פס ברזל לכל האורך של הפירצה בכמה מקומות שהיה כך, כדי שהעירוב יהיה ברור וחלק, ללא דברים שיכולים להיפסל בלי שימת לב.

דופן הבית הכנסת אינה כשירה ואסור לטלטל בתוך בהכנ"ס

עירוב נוסף שנעשה בשבוע האחרון, עבור שכונה בירושלים שנמצאת בקצה העיר, והוסיפו בית כנסת מאוהל גדול, והוא נמצא מחוץ לעירוב של

עירובין

זה לזה

עוד יהיה ישמור שבת במוחל

הזמנה חשובה לכל העוסקים בעירובים

הגעו מתכבדים להזמין אתכם
לכנס ארצי ומיוחד לעוסקים בעירובים ברחבי הארץ
שיתקיים א"ה בתחילת ימי בין הזמנים
ביום ראשון, ו' ניסן, בערב, בשכונת גבעת שאול, ירושלים
ברחוב כעל השאלות, ליד משכן באב"ד (קרוב לכניסה לעיר)
תחילת המעמד בתפילת מנחה לפני השקיעה (18:50)

בכינוס נעסוק בדברים הנוגעים לאחרים:

- אמצעים חדשים לחיבור לחיים, וכללי התקנת עמודים
- שיתוף פעולה בקהילה, עם העוסקים הצעירים
- הגברת המודעות של האברכים, והגשמת המידע לציבור

ישאו דברים רבנים העוסקים בהלכות העירובין בזמנינו

הגאון רבי יוסף אפרתי שליט"א
הגאון רבי שלום גלבר שליט"א
הגאון רבי משה ברלין שליט"א

וכן הגר"י דימיטרובסקי שליט"א בעניני תחומין בתוך ירושלים
וכן הגר"ד אביטן שליט"א, רב העירוב העירוני בירושלים
ועוד אחראים ממקומות שונים

בכנס תחולק מפה של כלל העירובים בירושלים
ויוצגו מפות נוספות

מכירת ספרי עירובין, ואביזרים חיוניים, בקבוק, מוט, מתקנים ועוד

מצפים להשתתפותכם
איגוד מפקחי העירובים ש"י "מוקד העירוב"

מוקד העירוב
חברת
100-1000-1000

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגאון הגדול רבי מנחם מנדל לובין שליט"א
רב בית הכנסת לדרמן ושכונת רמת אהרן ב"ב

גליון זה נועד לחזק את שמירת קדושת בית הכנסת ותפילותיו. המעיין בו בשעת התפילה הרי זה רח"ל כמעיד עדות שקר

"ולתקן תקנה קבועה שאיסור חמור הוא להחזיק פלאפון שאינו כבוי בבל זמן התפילה והלימוד"

מכתב מועצת גדולי התורה דאמריקה שיצא בערב חג השבועות תש"פ

הנה יד ה' פועה בנו בכפליים, במגיפה וגזירה קשה שאין אנו זוכרים דוגמתן בישראל במגיפה שפלו בה אלפים מאחינו בית ישראל, ביניהם גדולי תורה ואנשי מעשה, ובגזירה קשה שנגזר עלינו סילוק השכינה ע"י סגירות בתי הכנסת ובתי המדרש ברחבי חבל, ועלינו שומה לשפר את מעשינו ולחזור בתשובה שלימה לפניו ית', איש על מחנהו ואיש על דגלו, כל אחד לפי שמכיר את מרת נפשו, ובעיקר להשים על נפשנו שבזמנינו הכל מדה כנגד מדה ואולי הגזירה הזאת באה עלינו משום שלא התנהגנו כראוי בקדושת בתי הכנסת ובתי המדרש.

וברוב רחמיו ית' ראינו קרן אורה בזמן האחרון שהוקלה מעלינו גזרת סגירות בהכ"נ, ובתנאים מסויימים הותר אנו בהרבה מדינות לחזור להם ע"פ רשות השלטונות וגם באישורם של רופאים מומחים. אבל מוטל עלינו שלא נעבור על מה שנאמר "על מה תוכו עוד תוסיפו סרה" ולכן כשנחזור לבתי הכנסת אנו חייבים לקבל על עצמינו להתנהג ביתר זהירות בדברים יסודיים בעניני תפילה בציבור וקדושת ביהכ"נ, ולכן באנו להציע כמה התנהגויות בענין קדושת ביהכ"נ ובתפילה מהם שהם מעיקר הדין שנקבל על עצמנו כשנחזור לתפילה בביהכ"נ.

התנהגויות בקדושת בית הכנסת ובתפילה:

- א. לתאר לעצמנו בבואנו לביהכ"נ שאנחנו עומדים בביתו של הקב"ה.
- ב. למרות שהתרגלנו להתפלל ביחידות, נשתדל מאד כשאפשר להתפלל בציבור ובבית הכנסת כי מעלתם רבה מאד.
- ג. להתפלל כעומד בפני המלך ולא במרוצה.
- ד. בתי כנסת צריכים להתחזק, כשאפשר ובאופן שאפשר, בשיעורי תורה ובלימודים בחברותא שנתמטעו מזמן המגיפה.
- ה. לא לדבר דברים בטלים בביהכ"נ, לא לדבר בכלל ולהקשיב בשעת חזרת השי"ש וקריאת התורה, ולא לעזוב את ביהכ"נ עד סוף התפילה.
- ו. לא להכניס לביהכ"נ גליונות שבתוכם דברי חול.
- ז. לא להוציא בביהכ"נ טלפונים מכל סוג ולא לתת להם לצלצל.

ויה"ר שבזכות התחזקתו נזכה לקבלת התורה אמיתית בחג השבועות הבא עלינו לטובה, ונזכה שישיר הקב"ה את שכנתו בתוכנו, ויקויים בנו הן אל כביר ולא ימאס ויקבל תפילותינו ברחמים ולא ישמע שוד ושבר בגבולנו ואך טוב וחסד ירדפנו כל ימי חייו ויגאלנו גאולת עולם במהרה בימינו.

מועצת גדולי התורה באמריקה

בתקופה זו לפני ארבע שנים הגיע לעולם ה'קורונה' ולאט לאט התחילו הגבלות בכל העולם ובכללם בבתי הכנסיות. באיזור ר"ח ניסן נסגרו הבתי כנסיות לגמרי ועברנו להתפלל ב'מניני חצירות' ולאח"כ ב'מניני מרפסות'. בסוף חודש אייר זכינו ששוב נפתחו הבתי כנסיות בהגבלות מסויימות. לקראת החזרה פרסמו גדולי ישראל מכתבי חיזוק לכביסתינו מחדש.

ערב שבת קודש פ' במדבר מ"ג למ"טמונים תש"פ

ומקדשי תיראו: בעוונותינו הרבים זה למעלה מ'חודשים שנגזר עלינו לסגור דלתי בתי כנסיות ובתי מדרשות ולגלות להתפלל וללמוד באופן עראי. ועתה, ברחמיו המרובים של הבורא ית' אנו זוכים לשוב להתפלל וללמוד בבית מקדש מעט. עדיין לא בשלמות ותחת הגבלות, אבל ב"ה מתחילים לשוב.

ועל כן מתוך הודיה להשי"ת, חובתנו לעת הזאת לתקן בדקי העבר, לחקור דרכינו ולפשפש במעשינו על מה עשה ה' זאת לנו, כאמרם ז"ל (ברכות ה).

והנה צורך גדול לתקן ולחזק גדרי שמירת קדושת בית הכנסת, ובראש ובראשונה לעורר ולהתעורר על חובת הזהירות מלדבר דברים בטלים בבית הכנסת כדאיתא בשו"ע או"ח קנ"א, דיני קדושת בית הכנסת. ומי יודע אם לא בשלנו הסער הגדול הזה.

זאת ועוד, לדאבון כל לב נמצאת רעה חולה שיש מי שמחזיק בזמן התפילה והלימוד מכשיר פלאפון דלוק, אשר גורם בזה להוציא עצמו מתוך בית הכנסת בעת עמדו לפני המלך, ועונו גדול מנשוא רח"ל כדאיתא בזוה"ק.

ועל כן, קוראים אנו אל אחב"י בקהילות הקודש די בכל אתר ואתר, בעת שחוזרים אנו להתפלל וללמוד בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לחזק הגדר שלא לדבר דברים בטלים בבית הכנסת ובבית המדרש ולתקן תקנה קבועה שאיסור חמור הוא להחזיק פלאפון שאינו כבוי בבל זמן התפילה והלימוד, ורבי הקהילות והגבאים בכל מקום יזהירו את הציבור על כך, (ומי שבידם, יראו לתקן מקום מיוחד להניח הפלאפונים קודם התפילה).

ובזכות הזהירות בבתי מקדש מעט ירחם עלינו הבורא ית', שנוכה למי שברך, שתיקן בעל התו"ט שכל מי ששומר פיו ולשונו בעת התפילה וקריאת התורה הקב"ה ישמרהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה ויחילו עליו כל הברכות הכתובות בתורה ובנביאים ובכתובים ויזכה לראות בנים חיים וקיימים לתורה ולחופה ומעשים טובים ויעבוד את ה' אלוהיו תמיד באמת ובתמים ונאמר אמן. ונזכה במהרה לישועה וגאולה שלימה בבניין בית תפירתנו אכ"י

מועצות גדולי התורה דגל התורה אגודת ישראל מועצת חכמי התורה

בירורי הלכה

בתוך המועד יבדוק לאחר המועד דרש"י פירש תוך המועד שעה ו' שהוא שעת הביעור ולאחר המועד משש שעות ולמעלה עד שתחשך, ותוס' פירשו דתוך המועד היינו משעה ז' עד סוף הפסח ולאחר המועד היינו לאחר הפסח מחשש שיתערב לו חמץ של איסור בהיתר, וכתבו דרש"י לא רצה לפרש כן מפני שפירש במשנה בדבוקים שלא יעבור בבי"ב ובב"י.

ובפני יהושע בריש פסחים ובדף י' מבאר דגם רש"י חשש לשמא יאכלנו וכמבואר בגמ' בכמה מקומות וברש"י גופא, אלא דס"ל דלא שייך חששא דשמא יאכלנו אלא בחמץ ידוע (וכ"כ הר"ן) הא דלרש"י משחשבה ואילך לא יבדוק דכיון דבפסח ענוש כרת חיישין דלמא אתי למיכל מיניה אפי' שמחור עליו לשורפו והמשנה שכתבה בדבוקין בחורין ובסדקין זהו בחשש חמץ שליכא חשש שמא יבוא ויאכלנו דהו"א חשש רחוק וכמה ספיקי ולכן כתב רש"י מטעמא דב"י וב"י דהוי רק חד ספיקא, וכשאין חשש שיעבור בבי"ב אפי' צריך בדיקה מדרבנן מחשש אכילה, והא דלרש"י לא הצריכו חכמים לבדוק לאחר הפסח מחשש אכילה זהו משום דחמץ לאחר הפסח אינו אסור אלא מקנס דרבנן דהא ק"ל כר"ש דמדאורייתא חמץ לאחר הפסח מותר לגמרי, וכן אם ביטל לא שייך האי קנסא, ע"ש.

ולכאורה טעמא אחרינא שכתב הפרישה שיש לחוש כ"כ אפי' שאין סועדין בהן אלא לפעמים, נראה דהוי כטעמא דתוס' דטעמא דבדיקה הוא משום דחיישין לחמץ ושמא יבוא לאכלו, ולחפ"י דגם רש"י מודה דכשאין חשש שיעבור בבי"ב אפי' צריך בדיקה מדרבנן מחשש אכילה שפיר י"ל דבעי בדיקה מה"ט גם בביהכ"נ.

בעניין חיוב בדיקת חמץ בבית הכנסת

א הטור באו"ח סי' תל"ג מביא את הירושלמי דבתי כנסיות ובתי מדרשות צריכים בדיקה מחמץ כיון שרגלים לאכול בהם בעיבור השנה וקידוש החודש. וכתב ע"ז הלך שלנו נמי צריכים בדיקה לפי שהתינוקות מכניסים בהם חמץ. (וצ"ל דהא דלא נקט דחייבים בבדיקה מחמת שתלמיד חכמים אוכלים בהם וכן הא דהותר סעודת מצוה באופנים מסויימים, משום דהא דתינוקות רגילים להכניס ולהטמין חמץ הוי תדיר).

ויש לעיין בגדר חיוב בדיקת חמץ בביהכ"נ והאם חיובו על כל יחיד.

והנה הב"ח כתב לבאר דברי הטור, דלא תימא הואיל דרשות של רבים הוא אין כאן משום לא ימצא, שהרי בירו' קאמר דצריכין בדיקה הלכך בשלנו נמי צריכין. וכע"ז כתב בפרישה, פירוש בלא זאת הייתי אומר שא"צ לבער דהוי בכלל שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה ושל הפקר ומה שהוא בבתי כנסיות הוא ג"כ של הפקר אבל מדאיצטרך בדיקה ש"מ שהוא בכלל שלך הלכך וכו', א"נ כיון שיש לחוש כ"כ אפי' שאין סועדין בהן אלא לפעמים הלכך וכו'.

ויש לבאר דבריהם בהא דחידש הירושלמי בתי כנסיות לבדיקה. דהנה בריש פסחים פירש רש"י טעמא דבדיקה משום שלא יעבור בבל יראה ובבל ימצא, ובתוס' הקשה דל"ט הא סגי בביטול ופ' תוס' דטעמא דבדיקה הוא מחשש שמא ימצא חמץ ויבוא לאוכלו דהרי רגיל לחמץ כל השנה, א"נ החמירו רבנן באיסור חמץ לבדקו ולבערו טפי משאר איסורים דהא חזינן דהחמירה בו תורה

אמנם לטעמא דכתבו הב"ח והפרישה בתירוצא קמא דטעמא דירושלמי בחיוב בדיקה בביהכ"נ זהו מטעם דהוי בכלל שלך אי אתה רואה, מבואר דטעמא דבדיקה הוא בכדי שלא יעבור בב"י ובב"י וכפרש"י. ולכאורה היה אפשר לומר דזהו משום דביהכ"נ הו"ל כבית השותפין וכמבואר במשנה בנדרים מז,ב בסוגיא דמגורא הנאה דביהכ"נ הוי בכלל דברים של אותה העיר שאסור הנידר בהם. [ובשו"ע א"ח סי' קנ"ג סט"ו כתב דאין אדם יכול לאסור חלקו בביהכ"נ על חבריו, ובמ"ב כתב דזהו מתקנת הגאונים, ובבה"ל כתב דבלא"ה פסק הש"ך כ"א שהביא השו"ע ביו"ד סי' רכ"ב בדבר שאין בו חלוקה א"א לאסור חלקו (חלא כט"ז דס"ל שם דביהכ"נ חשיב דבר שיש בו חלוקה)]. ואפילו דס"ל לב"ח באר"ח קל"ג דחצר השותפין פטור מבדיקה זהו דווקא בחצר הפתוח שמצויים עורבים ולא בביהכ"נ סגור].

ואיכא לאקשווי ע"ז דבגמ' ביומא יא,א בסוגיא דחיוב ביהכ"נ במזוזה חילקה הגמ' בין ביהכ"נ דבני כפרים שחייב במזוזה לביהכ"נ דכרכין שפטורה, ופרש"י ובעוד ראשונים דביהכ"נ דכרכים שהוא מקום שווקים ומתקבצים שם ממקומות הרבה והיא עשויה לכל הבא להתפלל ואין לה בעלים מיוחדים משא"כ ביהכ"נ דבני כפרים חייב במזוזה דכל בעליו ניכרים והרי הוא כבית השותפין (וברמב"ם ביאר מטעמא אחרינא דהוי בית קודש) ולפ"ז יובן היטב דביהכ"נ של בני כפרים חייב במזוזה דהוי כבית השותפין אבל כלפי ביהכ"נ של כרכין צ"ע בטעמא דחיובא דבדיקה, אם לא שנאמר דהירושלמי והגמ' בנדרים והפוסקים איירו רק בביהכ"נ דכפרים.

ויש לדחות דגם בביהכ"נ דכרכין איכא בעלות אך אין בעליהן ניכרים, ומזוזה שאני משאר דברים דבעינן היכר בעלים דומיא דמזוזות ביתך' ובשביל כך בעינן בעלים מיוחדים ולא מספיק בעלות רגילה, וכן משמע ברש"י במגילה כו,א בהא דחילקה הגמ' בין ביהכ"נ דבני כפרים שנמכר בהסכמת בני העיר לבין ביהכ"נ דכרכים שאינו נמכר, ופרש"י דשל כרכים הוה להו בתי כנסיות דרבים והכל בעליהן ואין בני העיר לברש בעלים להם, וכן משמע מהא בהא דכתב הרמ"א בהל' עירובין סי' שס"ו דהמנהג בזמן הזה להניח העירוב בביהכ"נ, וכתב הטעם דעירובין שלנו יש להם דין שיתוף וא"צ להניח בבית דירה, חזינן דלמרות שאין ביהכ"נ נקרא בית דירה מ"מ חשיב שפיר רשות בני העיר וחשיב חצר השותפין.

קוראים כותבים

לכבוד הגליון הנפלא והמחזק והמרבה כבוד ה' בשמירת קדושת בית הכנסת והדינים כראוי. רציתי להביא בפניהם כמה דברים אשר גרמו לי לחיזוק והתעוררות בעניין כבוד ביהכ"נ 'הלכה למעשה'.

ידועים דברי הגמ' שקידרא דבי שותפי לא חמימי ולא קרירי, כן הדבר לגבי כבוד ביהכ"נ, דהיינו מלבד מה שעושה המנקה בשכר והגבאי עושה בהתנדבות, נשאר לפעמים לכלוך על ריצפת ביהכ"נ, וכיון שביהכ"נ וכבודו מוטל על כל מתפלל ומתפלל, חשבתי לעצמי שניתן להתחזק בכמה דברים קלים למען כבוד ה' וביתו. א] אם רואים טישו או סכית על הרצפה וכן כוס על הספסל או טישו בטאים להזדדז להרימו ולהשליכו לפח. ב] אם מונחים ספרים שלא בצורה מכובדת לסדרם בארון או להכפ"כ לסדרם באופן מכובד. ג] אם הסטנדרים מבולגנים או שהם מעל"ה הספסלים וכן אם ישנם כסאות שלא מסודרים, להשתדל לסדם כראוי. ד] אם פרוכת האר"ק לא מסודרת, למשוך אותה קלות ולסדרה. ה] לדאוג לממון ביהכ"נ, שאם רואים שמאורר או מזגן דולקים ללא צורך אוז לכבותו. וכן שאר עניני ביהכ"נ. ונראה שעצם ידיעת הדבר שביהכ"נ הוא דבר שותפי יותר קל למצוא פתרון, וכל דבר קטן כדוגמת דברים אלו יוסיפו באופן כללי כבוד לביהכ"נ כמבואר במס"י שאחרי הפעולות נמשכים

סיפור השבוע

העיר מונסי בארה"ב התרחבה מאוד, ומהשכונות החדשות היו צריכים לפעמים ללכת כמחצית השעה לבית הכנסת. לכן בחסד ה' הקימו לאחרונה בית כנסת חדש לתפארת לרווחת תושבי השכונה, ובס"ד הכל התנהל שם בצורה מופתית. בשבת פרשת תרומה השנה [תשפ"ד] נצרך הגבאי לשבות בלוס אנג'לס. הוא הכין מראש אדם שימלא את מקומו, ולימד אותו את כל הנדרש, החל מבעלי תפילה לכל אחת מהתפילות; מקבלי עליות, כל אחד והעלייה המיועדת לו; מי יקבל פתיחה ומי יקבל הגבנה ואיזה ילד יקבל גלילה. הכל בכל מכל כל. רק פרט אחד נשכח, הקוד לפתיחת ארון הקודש. האסימון נפל בעת אמירת אתה הראית לדעת, ותהום כל העיר. יהודים מנסים את כוחם, זה בכה וזה בכה. לאחד נדמה היה שהוא זוכר והחל לשחק במנגנון, אך הארון סגור ומסוגר ואין יוצא.

כבר הוחלט לקרוא השבת מחומש. ואז קם לפתע אחד מהמתפללים ואמר, שמעו נא רבותי יהודים יקרים, ראינו שבדרך הטבע לא נוכל לפתוח, אולי תעזור סגולה. אני מציע שנקבל עלינו קבלה שבמשך חודש ימים לא נשוחז בעת הקריאת התורה גם לא בין גברא לגברא, מקובל עליכם?

רבים הנהנו בראשיהם, ואז הוא עבר מאחד לאחד ושאל ר' משה מקובל עליך? כן. ר' מנדל, מקובל עליך, כן, וכן עבר מאחד לאחד. תוך כדי המהלך ניסו כמובן מתפללים נוספים את כוחם. וראה זה פלא, מיד לאחר שאחרון המתפללים אמר שמקבל על עצמו קבלת שתיקה, נפתח הארון. (מעובד מגיליון נקדישך)

*****

בבית כנסת מסוים דברו המתפללים ללא הפסקה במהלך התפלה וקריאת התורה. רב בית הכנסת מחה במתפללים פעמים רבות, אך הם המשיכו לפטפט. הרב נסה

אמנם היותר נראה בזה הוא, דהא להתחדש בירושלמי דביהכ"נ הוי בכלל שלך אי אתה רואה אין זה משום דחיובא דבדיקה תלוי בבעלות ביהכ"נ אלא משום עצם הימצאות חמץ בבית שמשתמשים בו וכפי ששוכר ושואל חייב בבדיקת חמץ.

ב- ובמשנ"ב תל"ג ס"ק מ"ג כתב מהגר"ז דיכולים לברך על בדיקת חמץ בביהכ"נ אבל אין צריכים לבטל אחר הבדיקה לפי שאינם יכולים לבטל ולהפקיר חמץ שאינו שלהם. אמנם בערה"ש כתב דלחז תירוצא בתוס' (וכן לרש"י) דחיובא דחיובא דבדיקה מטעמא דב"י וב"י אין צריך לברכה לבדיקת ביהכ"נ וביהמ"ד שהרי אין להם בעלים מיוחדים מי שיעבור בב"י והוי לעניין זה כבית של הפקר, ואין לומר דהשמש או הגזבר יעבור בב"י דהא יכול לומר לא ניה"ל דליקני והחמץ הנמצא הוא הפקר גמור, ונראה מדבריו דחשש לברכה מה"ט, (ויש להקשות לדבריו הא דלא כתב הירושלמי וכן הטור והש"ע דלא בעי ברכה).

ונראה לבאר דדבר זה תליא בפלוגתת האחרונים בסי' תמ"ג בענין חמץ של ישראל הנמצא בבית ישראל אחר דבהגיע שעה ששית מחויב הנפקד לבערו וכתבו הב"ח והמג"א דזהו בכדי להציל את בעל החמץ אף דהנפקד אינו עובר בב"י ובב"י כיון דאינו שלו וכ"כ בערה"ש, ולפ"ז אפשר דס"ל דגם לעניין ב"י בעינן בעלים מיוחדים וזהו שכתב דלענין זה הוי כבית של הפקר וכן ס"ל דאינו עובר בחמץ של ישראל אחר הנמצא ברשותו וכ"ש חמץ הפקר [ולכאורה גם בחמץ דדידה שהניחו מדעת בביהכ"נ מ"מ כיון דהפקירו ואינו משתמר ורגילים לאספו הוי לעניין זה כהפקר] ולכן אינו מברך.

אמנם במ"ב הביא מהגר"א ועוד אחרונים דהנפקד נמי עובר בב"י ובב"י אע"פ שהחמץ אינו שלו, והא דאימעיט בגמ' ה,ב שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים היינו נכרי וכדפרש"י שם וכן מדלא קאמר אבל אתה רואה את שאינו שלך (ובשעה"צ סק"כ כתב דמצא כדבריו בבה"ג וברי"ץ גיאות וכלשון הגמ' בב"ק צח,ב דאיתא שם דחמץ הכל מצויין לבערו), ולפ"ז אתי שפיר דס"ל למשנ"ב דגם חמץ הפקר הנמצא בביהכ"נ מחוייב לבערו דכיון דהוי רשות השותפין ושפיר מברך ע"ז. ומלבד זה אפ"ל דטעמא דבגר"ז ומ"ב לברך זהו מטעמא דחשש אכילה, דלה"ט כו"ע מודים דבעי לברך. [נכתב ע"י י. ס. כולל חזר"א]

הלבבות. ישמע חכם ויוסף לקח למען כבוד בית ה'. בברכת ברוך אשר יקדש את שמו בביתו.

*****

לכבוד הגליון המזהב הרבים 'קדושת בתי מקדש מעט', חיילכם לאורייתא להמשיך הלאה בחיזוק שמירת קדושת בתי הכנסת. ברצוני להביא בפניהם דברי חיזוק מהגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל [הדברים מובאים בספר 'אש תורה' עמ' תקכ"ו] בעניין זכירת הלימוד מחמת שמירת קדושת ביהכ"נ, וז"ל:

פעם בשיחה הזכיר את מה שנפסק בשו"ע (יר"ד קמ"ו סעי' כ"ב) דכל הלומד בבית המדרש לא במהרה הוא שוכח. ושאל כמתפלא הרי כולנו לומדים בביהמ"ד כל היום, ובכל זאת לא מורגש אצלנו (בלשון המעטה) שאינו שוכחים מה שלומדים, מדוע זה ככה, מה פשר התופעה?

וחזר וישב: ההבטחה 'לא במהרה הוא שוכח' הוא ענין סגולי הקשור בבית המדרש דווקא, ואין סגולה זו מועילה כי אם למי שמכבד את ביהמ"ד, אך כאשר האיש מזלזל במקום קדוש זה, אין לו שום שייכות אליו, ופשיטא שאינו זוכה בסגולתו.

סיפור השבוע

לדבר על לבם ולהסביר בפניהם את חומר האיסור, אך ללא הועיל, המתפללים המשיכו בשלהם, ואי אפשר היה להפסיקם.

והי בשבת אחת, הוציאו את ספר התורה, והחל הבעל-קורא בקריאת הפרשה, בעוד המתפללים, כהרגלם, עסקו בדבורים. צערו של הרב היה ללא נשוא ולא יכל לסבול יותר, והוא החליט לקום ולעשות מעשה.

עלה הרב לבימה, נגש לשליח הצבור וצוה להפסיק מיד את קריאת התורה! לעיניהם המשתאות של הצבור, גלל הרב את ספר התורה והחזירו לארון הקדש!!!

לאחר מכן פקד על השליח צבור להתחיל בתפלת מוסף.

המתפללים ראו ויגל לבם. הם הבינו את חמרת מעשיהם, ומאז שרר בבית הכנסת שקט מוחלט! אין פוצה פה ומצפצף בעת התפלה וקריאת התורה.

אולם, לבו של הרב נקפו על אשר עשה. 'יתכן שגרמתי, חלילה, לבזוי הס"ת ואף בטלתי מצבור שלם את מצות קריאת התורה', חשב הרב בלבו. בא הרב לגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א ושאלו, האם נהג כדין או שמא היה אסור לו לנהג כן?

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א הציע את השאלה לפני חמיו, מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל. השיב מרן, שהפסקת הקריאה בגלל פטפוטי המתפללים מוצדקת, והיא פרשת שבירת הלוחות על ידי משה רבינו (שמות ל"ב, ט"ו) "ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ואת המחולות, ויחר אף משה וישלך מידיו את הלוחות וישבר אתם תחת ההר", ניתן ללמוד מכאן אף לגבי שאלתנו, שפעמים בטולה של תורה - זהו יסודה וקיומה (כמבואר במנחות צט:). וזהו כבודה של התורה להחזירה לארון הקודש, כדי להציל את הצבור מזלזול בה. והכשרים שבקהל ילכו לבית כנסת אחר לשמוע קריאת התורה.

לעילוי נשמת מזכי הרבים הגה"צ רבי יהודה אריה בן רבי יעקב שכטר זצ"ל והגאון הגדול רבי עוזר בן רבי שלמה זלמן דחרי
יישר-כח לכל אלו שתורמו בעין יפה למען הרחבת הגליון, ישלם ה' כפעלם ויזכו בעו"ה לסייעתא דשמיא. עדיין מבקשים אנו מכל מי שנשאו ליבו לבוא ולשאת בהוצאת והפצת הגליון באופן קבוע וחד-פעמי, נא לפנות לטלפון 0527176420 , 0527101970 בשעות בין הסדרים ניתן להנביח לרפואה וישועה. לשליחת חומר ולקבלת הגליון: פקס: 15335748722 **חדש! ניתן לתרום בכרטיס אשראי דרך נדרים פלוס: קופת - אהלי תורה (בנשיאות הגר"ד לנדו שליט"א) קטגורית קדושת בתי מקדש מעט**

ברומז של עולם

גליון היוצא מבית ועד של חכמים העוסקים בענייני תפילה | גליון מד

מקורי התפילה • טעמי התפילה • מסורת התפילה • ביאורי התפילה • עבודת התפילה • תפילה כהלכה

קרבנות
חלק ד'

אדון עולם

מתחיל השליח ליצור אדון
עולם, והוא שיר נאה ומעולה.
[מטה משה]

אתה הוא ה' אלֵקינו בשמים ובארץ

תנא דבי אליהו (פרק כ"א),
[המשך של 'לעולם יהא אדם']

יגדל

ויש שנהגו לומר אחר התפלה ויג
עקרים שהוא פזמון יגדל אלהים
חי וכו', [סדר היסוס]

ניסן

תשפ"ד

בניסן עתידין ליגאל

"בניסן נגאלו בניסן עתידין ליגאל (ר"ה יא ע"א)". הגענו להתפילה הראשונה שקבעו חז"ל
בתנא דבי אליהו (פכ"א), לבקש בכל יום על קיבוץ גלויות ועל גילוי כבוד מלכותו יתברך
בעולם. וגם מצטרפים בסוף הגליון אמירת 'אדון עולם' ויגדל' שהוא כנגד י"ג עיקרים.

ותפילות אלו משלימים לקטע זו
המדבר על יחוד הבורא ושליטתו
על העולמות ותחתונים. ומתוך
הכרה זו מבקשים שיופיע מלכותו
בגלוי לעיני כל העולם. ובבקשה
זו על קיבוץ גלויות, כלל ישראל
נקראו בשם 'קניף', ומשום
שזה בעצמו סיבה ליגאל, וכמו
שמתפללים בשמוע 'וקרנו תרום
וכו' כי לישועתך קוינו כל היום,
כמו שאחז"ל (ילקוט תהלים רמז
תשל"ו) עה"פ 'יואמר ביום ההוא
וכו' קוינו לו ויושיענו' - [אצ"ל
אפי'] אין ביד ישראל אלא הקווי,
כדאי הן לגאולה בשכר הקווי,
[חיד"א מדבר קדומות ק' ט"ז].

והעיקר הי"ב ידוע שהוא אמונה
בביאת המשיח, וציפי לישועה.
ודעת הסמ"ק (מצוה א') שהמצות
ציפי לישועה מקורו מהמצוה של
אמונה, וז"ל "מה שאמרו חכמים
(שבת דף לא) ששואלין לאדם לאחר
מיתה בשעת דינו צפית לישועה,
היכן כתיב מצוה זו, אלא ש"מ
בזה תלוי, שכשם שיש לנו להאמין
שהוציאנו ממצרים דכתיב אנכי
ה' אלקיך אשר הוצאתיך וגו'.
ועל כרחין מאחר שהוא דיבור,
ה"ק, כשם שאני רוצה שתאמינו
בי שאני הוצאתי אתכם כך אני
רוצה שתאמינו בי שאני ה'
אלקיכם ואני עתיד לקבץ אתכם
ולהושיעכם. וכן יושיענו ברחמי
שנית, כדכתיב (דברים לו) ושב
וקבצך מכל העמים וגו'".

וגם מזכירים השגחה פרטית של
הקב"ה "ומי בקל מעשה ידך וכו'
ש"אמר לך מה תעשה", וידועים
דברי האורחות חיים להרא"ש
[אות כו] "מי שאינו מאמין אשר
הוצאתיך מארץ מצרים אף באנכי
ה' אלקיך אינו מאמין ואין זה
יחוד שלם כי זה הוא סוגלת
ישראל על כל העמים וזה יסוד כל
התורה כולה".

תפילת 'קבץ נפוצות קויד'

תפילה זו היא בקשה על קיבוץ גלויות, אלא שמקדימין להבקשה שבה של יחוד שמו וגדולתו מעלתו כדילפינו
ממשורר"ה שאמר אשר מי א-ל וכו' ואח"כ אעברה נא ואראה, (סדר היום). והוא המשך של הבקשה של 'קדש
את שמך וכו' (סידור חסידי אשכנז)

אתה הוא ה' אלֵקינו, בְּשִׁמְיִם וּבְאֵרֶץ וּבְשִׁמְיִם הַשָּׁמַיִם הַעֲלִיּוֹנִים - יש לתמוה דהול"ל כסדר 'שמי
השמים', 'שמים', 'וארץ'. וכתב בסדור אור החמה (לר' זונדל קרויזר זצ"ל) דאפשר דקאי ע"מ שאמרו
(פס"ח שער הגהמחות פ"א דף קטו). שלפני ששרתה שכינה במקדש היתה השכינה בשמים, וכששרתה
במקדש הורידה לארץ שנצטמצמה בין שני בדי הארון, ובזמן החורבן עלתה לרקיע השביעי - וזהו
'שמי השמים', [ע' בגליון על העקידה]. אָמֵת, אָתָּה הוּא רִאשׁוֹן, וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן, וְיִמְלֹךְ עָלֵינוּ אֵין
אֱלֹהִים.

בקשה לקיבוץ גלויות

קִבֵּץ [נ"ס-נפוצות] קִנְיָה מִצָּרַע פְּנוּת הָאָרֶץ. יִפְתּוּ וְיָדְעוּ כָּל בְּנֵי עוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא הָאֱלֹהִים לְבָדָה,
[ע'ליון] הוֹסַפָּה עַל לִשׁוֹן הַקָּרָא, (ע' סדר היום) לְכָל מְמַלְכוֹת הָאָרֶץ. אַתָּה עֲשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת
הָאָרֶץ, אֶת הַיָּם, וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם [הבריות (רוקח)] - כִּינוּ לְכוּחוֹת הַסֵּט"א דָּאף שְׁנָאִים כְּמַחֲכִישִׁים
פְּמַלְיָא שֶׁל מַעֲלָה אֲבֵל אֵין בְּכוֹלָם שִׁיאֲמֹר לך מַה תַּעֲשֶׂה וכו' (אור החמה). וְיָמִי בְּכָל מַעֲשֶׂה יְדִידְךָ בְּעָלִי
וְיָמִים אֲוִ בְּתַחֲתוֹנִים, שִׁיאֲמֹר לָךְ מַה תַּעֲשֶׂה וְיָמִים תַּפְעָל.

מסיימים התפילה בבקשה שיתגלה כבודו לכל אומות העולם, ומבאר היעב"ץ ע"פ הירושלמי שהבאנו בגליון הקודם שהוא
המקור לברכת 'אתה הוא עד שלא נברא העולם', שמדבר במעלת ישראל שמיחדים שמו ומובדלים מאומות האומות
העוסקים בדברי הכל, עכשיו באים להתפלל שגם כל האומות יכירו במלכות ה'

אָבִינוּ שְׁבִשְׁמִיִם, חַי וְקַיִם, עֲשֶׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וְחֶסֶד בְּעִבּוֹר שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל - שמך שחתום בשמנו 'ישראל'
[ע' ירושלמי תענית (פ"ב ה"א)], זהו משא"כ ביהושע (ז' ט') "ומה תעשה לשמך הגדול" - זהו השם
'א-ל', ולמה נקרא 'שם גדול' כי אל"ף הוא אחד - זה הקב"ה גבוה כלמ"ד הגבוה מכל האותיות, כך
היא גבוה מכל המלאכים הנקראים 'ק'ל', לכן כתיב ברוב מקומות 'קל עליון', (רוקח). הַגָּבוֹר הַנִּנְרָא
שִׁנְרָא עֲלֵינוּ, וְקַיִם לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת הַדָּבָר שֶׁהִכְשִׁיחֵנוּ עַל יְדֵי אֶפְרַיִם חוּדָה, כְּאָמֹר: (צפניה ג' כ') בָּעֵת
הַהִיא אָבִיָּא אֶתְכֶם - זה אמר על עשרת השבטים כאומר עם כי בבנין בית השני לא חזרתם לארצכם
אבל בעת הגאולה ההיא אביא אתכם לארצכם (מצוד"ד), וְנִבְּעַת [מלת 'ההיא' דלעיל קאי ג"כ ע"],
(רד"ק) [קבץ אֶתְכֶם] - זה אמר על יהודה, כאומר אם כי בבנין בית השני לא חזרתם כולכם אבל בעת
הגאולה ההיא אקבץ את כולכם אל ארצכם, (מצוד"ד). כִּי אֶתְּנֶה אֶתְכֶם לְשֵׁם - הכל יאמרו כי יפה נקראו
'ישראל', כי שררתם יגדל וירום, (רוקח), ע' רש"י פ' וישלח ל"ב כ"ט). וְלִתְהַלָּה בְּכָל עַמֵּי הָאָרֶץ, בְּשִׁנְיָ
אֶת שְׁבוֹתֵיכֶם - ולכן לא ישאר מי מהם בגולה, כי בעבור שיהיו לתהלה בכל עכו"ם, כיאום למנחה
לירושלים את מי אשר ימצאו בקצות הארץ, (מצוד"ד) לְשִׁנְיָכֶם - בזה ירמוז על תחיית המתים לומר
לבני דורו הנה תעמודו בתחיה ואת זה תראו בעיניכם כן (שם) - אָמֵן ה'.

אָבִינוּ שְׁבִשְׁמִיִם עֲשֶׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וְחֶסֶד וכו'

איתא במשנה סוף מס' סוטה (מט ע"ב) דבעיקבתא דמשיחא יהיה מצבנו כ"כ בשפלות
עד שיגיעו להכרה "שאין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים". וכדאי להביא לשון של
ר' ירוחם ממיר (דחז"מ ב' כ"ח) שמתאר הענין במלא המלה. "ידוע על אחד מן הראשונים
שחיבר ספר על הלכות ציצית וקרא
שמו "ברוך שאמר" ע"ש מעשה,
שאביו מת קודם שנולד, ולא ידע
מאומה בקטנותו כ"א "ברוך שאמר",
והי' הולך בכל יום לבחכ"נ והי' פותח
הארון ואומר "ברוך שאמר" ובכה,
עד שעזרו ה' ונעשה "ראשון", ועי"כ
קרא שם חיבורו "ברוך שאמר". והנה
אמת הוא שזה מצבינו, שהכל, כל
העצות, בטל ונאבד מאתנו, נשארו
גלמודים, בלי שום משען ומשענה,
ואין לנו שום עצה רק לפתוח ארון
הקדש, ולהפיל רחמים ותחנונים
לפני בורא העולם שהוא לבדו יעזרנו,
אמת הוא שבזמן הזה הוא עקבתא
דמשיחא, והכל בטל וכלה, כל זה
הוא אמת, אבל עלינו לזכור ולדע
סוף המשנה "ועל מה יש לנו להשען
על אבינו שבשמים" - הוא קיים,
בורא האמת הוא קיים לעד, אמונה
היא מהדברים שלא יכלו לא יסופו
ולא יתמו לעולם, וקיים לעד, ובכל
המצבים הרי בזה אנו בטוחים, אבינו
שבשמים - זה נשאר לנו, וע"ז נוכל
להשען".

וכתב בסידור אור החמה לפרש הטעם
שבחרו להביא ההבטחה הנאמר
לצפניה שהוא בנביאים, ולא פסוק
בתורה, משום דפסוק זה מסיים
'אמר ה', להורות שגם אם מדת הדין
מקטרגת עלינו, אבל אין מי שימחה
בידך, וזהו הסמיכות למה שהתחלנו
בענין אמונה ויחוד ה'. ובאמת זהו
יסוד ההנהגה שנתחדש ביציאת
ביציאת "כמשי"כ ריש וארא אל
אברהם וכו' בקל שד"י ושמ"ה' לא
נודעת להם".

ותפילה זו היא התחזקות גדול
להתחדש במצות ציפי לישועה בחודש
זו, ואף במי שאינו גריל לאומרו תמיד,
והוא הקדמה נוראה לרומם את כל
התפילה. ויהר"צ שיקוים בנו בקרוב
מה שאה"כ (שעריה כ"ה ט') "וְאֶמְרָ בְּיָוֶם
הַהוּא תְּהֵא אֱלֹהֵינוּ זֶה קָוֵינוּ לוֹ וְיִוָּשִׁיעֵנוּ,
זֶה ה' קָוֵינוּ לוֹ גְּלִילָה וְנִשְׁמָחָה בִּישׁוּעָתָה
ו"י, אכ"ר.

תפילה כהלכתה

הרב אלחנן ברונר שליט"א בעמ"ס נתיבות הברכה

איסור אכילה ושתייה קודם התפילה

איתא בגמ' (ברכות י:) "ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אלעזר בן יעקב, מאי דכתיב "לא תאכלו על הדם", לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם. אמר רבי יצחק, אמר רבי יוחנן אמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אלעזר בן יעקב, כל האוכל ושותה ואח"כ מתפלל, עליו הכתוב אומר "ואותי השלכת אחרי גויך", אל תקרי גויך אלא גאיך. אמר הקב"ה, לאחר שנתגאה זה קבל עליו מלכות שמים". וכתב **הביאור הלכה**, דנפק"מ בין הטעמים הוא לענין ק"ש, דלטעם השני מועיל בזה ק"ש, דעכ"פ קיבל עליו מלכות שמים, אבל לטעם הראשון הוא דין בשמו"ע דוקא.^א

אם האיסור הוא מהתורה או מדרבנן.

וכתבו כמה ראשונים [רבנו יונה והרא"ש והריטב"א] דהאיסור הוא רק מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא. וכ"כ הבי"י (סי' פ"ט), ע' לקמן. אולם הרא"ה מבואר דהוא דאורייתא וז"ל "מאי דכתי' ויקרא י"ט) לא תאכלו על הדם את תאכלו קודם שתתפללו על דמכם. פי' ותפלה ודאי דאורייתא וכדקיימא לן (תענית ב') ועבדתם את ה' אלקיכם בכל לבבכם עבודה שבלב זו תפלה אבל מטבע שלה ננוסח שלה ותקונה שלש פעמים ביום דרבנן, אבל אין לוקין על לאו זה דהאי קרא מדריש לדרשה אחרית, והי"ל לאו שבכללות כלומר כולל דברים רבים ואין לוקין על לאו שבכללות", מבואר דהוא דאורייתא אלא דאין לוקין עליו. וכ"כ המנחת"ח (מצוה רמ"ח) בדעת החינוך [שמיוסח להרא"ה]. והסו"ח, דלשית רוב הראשונים דתפלה בכל יום הוא מדרבנן, א"כ בעי"כ האיסור אכילה הוא ג"כ רק מדרבנן, ויתכן רק לדעת הרמב"ם (סה"מ עשה ה') דאיכא מצות תפילה בכל יום, והחינוך בעצמו מביא ב' דיעות ולא הכריע, וצ"ל דהכא קאי לדעת הרמב"ם, דבכ"מ שאין הכרע יותר נוטה לדעת הר"מ, ואת"ש דאיסור זה הוא דאורייתא. אך ברמב"ם (פ"ו מתפלה) בעצמו לא הוזכר שזה בכלל לא תאכלו, ונראה מדבריו דהוי אסמכתא, עכ"ז. אולם באמת הרמב"ם בסה"מ הביא הלאו בשרשים (שורש טו), ומזה מבואר דשפיר הוי דאורייתא, וצ"ע. וע' במור וקציעה שהאריך בזה.^ב

פלוגתת הראשונים אם מותר לשתות משקה שאינו חשוב קודם התפילה

והנה **הראב"ה** (ברכות סי' ל') כתב וז"ל "ואסור לאדם שיאכל קודם שיתפלל וכן נמי לשתות. וז"ל דוקא מידי דמשכר, מדקא דריש ליה מ"ואותי השלכת אחרי גויך", אמר הקב"ה לאחר שנתגאה זה קיבל עליו עול מלכות שמים, ובמים לא שייך גיאות". [והי"ד ברא"ש (שם) והמרדכי (סי' כ"ג) והג"מ (פ"ו תפלה אות ד), והטור (סי' פ"ט)]. והאורחות חיים (הל' תפילה אות טו) הביא דבריו, וכתב, **דהר" פרוץ (הג' תשב"ץ קטן סי' ר"ב)** חולק עליו וס"ל דאסור לשתות מים, והטעם כיון שמלא נפשו ורצונו ממה שהוא צריך אחר שנתגאה קרינן ביה".

והנה **הב"י** מביא מה**מהר"י אבובב** דביאר דעת הראב"ה, דמש"ה שינו הפסוק ואמרו אל תקרי גויך אלא גאיך, מפני שאם היינו תופסים הפסוק כמו שהוא, היה אסור לשתות מים, שהרי צורך הגוף הן, והשתא דקרינן 'גאיך' במקום גויך, כיון שאין במים גאווה שרי. וכתב הבי"י "וני"ל שהטעם שהיה כח ביד חכמים לשנות הפסוק ממשמעותו,

א וכתב דנפק"מ בזה, דגם לחלש המוכרח לאכול לפני התפילה, עכ"פ יקרא ק"ש לפני זה לקיים דין השני. [וכ"כ המ"ב לענין שתיית סוכר עם קפה דעכ"פ יקיפיד לקרות פרשה ראשונה של ק"ש, ע' לקמן]. ובאמת, **הבה"ג** גרס בגמ' "כל האוכל ושותה ואח"כ קרא **קריאת שמע**, עליו הכתוב אומר ואותי השלכת אחר גויך", והובא בסמ"ג (ענין י"ח). אולם מדברי הבה"ה מבואר חידוש גדול דגם לגירסא דידן דגרסינן 'תפילה', מועיל לזה קריאת שמע, דענינו הוא קבלת עול מלכות שמים, כסיום המימרא בגמ' 'לאחר שנתגאה זה קבל עליו מלכות שמים'.

ב והנה בעיקר דעת הרמב"ם דיש חיוב להתפלל בכל יום, כפשוטו היום הולך אחר הלילה ככל המצות, אולם מאה דלא מתחיל איסור האכילה אלא מהבוקר יש להוכיח דמתחיל החיוב מהבוקר והלילה הולך אחר היום. וכן הוכיח **הגר"ש ברמן זצ"ל (אשר לשלמה סי' ג')**, ועי"ש מה שביאר טעמא דמילתא, ויתכן לומר עוד משום דתפילה כנגד תמידין

היינו מפני שזה שאסור לאכול ולשתות קודם שיתפלל אינו מדאורייתא אלא חכמים אסרוהו, ולא נראה להם לגזור אלא במידי דהוי דרך גאווה דוקא, וכי בעו לאסמוכי אקרא ראו שלפי פשטו משמע לאסור אף במים, ולכך הוצרכו לומר אל תקרא גויך אלא גאיך", עכ"ד. ובדעת ר' פרוץ צ"ל דמה שדרשו גאיך הוא רק לבאר טעמא דקרא, והכונה היא שאסור כל דבר אף מים מדכתיב "גויך" דמשמע כל צורכי הגוף, והטעם הוא משום דקרי' 'גאיך', והיינו דגם זה מיקרי דרך גאווה שמקדים צורכי גופו לצורכי שמים.

היוצא מדבריהם, דנחלקו בעיקר הכוונה שאכילה לפני התפילה הוי גאווה, להראב"ה, הגאווה הוא מה ששותה או אוכל מאכל או משקה חשוב, ואילו לדעת הר"ף אסור אף לשתות מים קודם התפילה, ומשום דאע"פ שהמים אינם משקה חשוב, מ"מ הגאווה היא לא בעצם חשיבות המאכל והמשקה, אלא בעצם זה שהאדם דואג לעצמו קודם שדואג לחפצי שמים, ולכן גם בשתיית מים שממלא נפשו ורצונו קודם התפילה, הרי זה גאווה שמקדים צורכי עצמו לצורכי שמים. ולדינא, פסק השו"ע כדעת הראב"ה שמותר לשתות מים קודם התפילה.^ג

אכילה לצורך רפואה קודם התפילה

עוד כתב **המהר"י אבובב** (שם) דלדעת **הראב"ה** דמותר לשתות מים ה"ה דמותר לאכול ולשתות אותם אוכלים ומשקים שאוכלים לרפואה קודם התפילה מהאי טעמא, ולפי דעת ר"ף נראה שאסור לטעום שום דבר, והטעם הוא שאם מלא רצונו במה שהוא צריך, אחר שנתגאה קרינא ביה וכו".

ולמה שנתבאר לעיל בביאור פלוגתתם מובן היטב, דהראב"ה למד דהאיסור הוא דוקא דרך גאווה, ולכן שתיית מים שאינם משקה חשוב או כשאוכל ושותה לרפואה אין זה דרך גאווה. אבל הר"ף למד דהגאווה היא מה שמקדים חפצי עצמו לחפצי שמים, ולכן גם כשאוכל לרפואה, סו"ס הרי הוא עוסק בצורכי עצמו קודם צורכי שמים.

ולמעשה, מסיים מהר"י אבובב דאף לדעת הר"ף אפשר להתיר אוכלין ומשקים לרפואה, והטעם משום דצורך רפואה ודאי לא חשיב דרך גאווה. וכתב **שהרמב"ם** (הל' תפילה פ"ה ה"ב) ג"כ מסכים בזה הדעת, שכתב "הרעב והצמא הרי הן בכלל חולים, אם יש בו יכולת לכוין את דעתו יתפלל, ואם לאו אל יתפלל עד שיאכל וישתה". וכתב הבי"י "ולפי מש"כ הטור (סי' צ"ח) בשם הר"מ אהא דכל שאין דעתו מיושבת עליו לא יתפלל, שאין אנו נוהרים עתה בכל זה לפי שאין אנו מכוונים כל כך בתפילה, אפשר דהני נמי יתפללו ואח"כ יאכלו וישתו. ומיהו אם רצו הצמא והרעב לסמוך על דברי הרמב"ם ז"ל הרשות בידם".

שתיית תה וקפה עם חלב וסוכר

כתב **הפרי חדש** (סק"ג) דמותר לשתות תה דוקא בלא סוכר אבל בסוכר אין לך גאווה גדולה מזו, והוא הדין לקפה שמותר לשתותו קודם תפילה, כדי שיוכל לכוין דעתו ולהתפלל, ובפרט בארץ מצרים שאין הדעת מתיישב בלא קפה אבל בסוכר אסור. וכ"כ **הא"ר בשם הרדב"ז** (חלק ד אלק שט) וז"ל "שאלת אם מותר לשתות מים וסוכר קודם שיתפלל דע שאם אינו חולה אסור אין לך גאווה גדולה

תיקנן, ובקרבנות הלילה הולך אחר היום. אולם **הפמ"ג** (בהקדמה להל' תפילה ועוד מקומות) נקט בפשיטות דהחיוב תפילה מתחיל מהלילה, [וכן נקטו בשו"ת **שואל ומשיב מהדורה תליתאה חלק ב סימן ג**, וכן **היערות דבש ח"ב דרוש ז"ב**], והדרא קושיא לדוכתא, וצ"ע.

ג **והפרי חדש** (סי' פ"ט סי"ג) הוכיח מלשון הרמב"ם דהתיר 'הצמא' לשתות, שאפילו מים אסור לשתות קודם תפילה, [אכן במחויק ברכה (שם) כתב דאין דבריו מוכרחים]. **והרמז"ש** (סי' פ"ט סי"ג) מדייק מלשון הרמב"ם שכתב אסור 'שיטעום כלום' וכו' משמע דשום טעימה אסור" (והיינו אפילו שתיית מים כדנראה מדבריו). ומכא זה, כתב **הברכי יוסף כתב דהחממיר שלא לשתות אפילו מים קודם התפילה תבוא עליו ברכה**.

ד [ולענין לעשן לפני התפילה, ע' מ"ב סי' ד' סק"ב].

ה ונראה לבאר, דכשמעבר את הסוכר במשקה נעשה המשקה משקה

דיני אכילה ושתייה קודם תפילת שחרית

מזו". והובא דבריהם **בפמ"ג**. הרי כל גדולי האחרונים כולם בפה אחד אסרו ליתן צוקער לתוך הקפה.

והמ"ב (סקכ"ב) מביא דבריהם, וז"ל "יוסיי"א וקאפי"ע מותר לשתותו קודם תפלה כדי שיוכל לכוין דעתו ולהתפלל, ובפרט בהמקומות שרגילין בהם ואין מתיישב הדעת בלתם, וכ"ז בלא סוכר ובלא חלב [אחרונים]". והוסיף **המ"ב** "והעולם נוהגין להקל לשתות עם סוכר, ואפשר דכוונת האחרונים וכן הרדב"ז שכתב דעם סוכר אין לך גאווה גדולה מזו קודם התפלה, רק אם נותר הסוכר בתוך הטיי"א למתקו, דזהו אסור קודם התפלה, אבל אם לוקח מעט סוכר בפיו בעת השתייה ובתלי זה אין יכול לשתות הטיי"א אין זה בכלל גאו". **היוצא מדברינו דבנתינת הסוכר בתוך הטיי"א או לאכול מעט מיני תרגימא בעת השתייה כדי שלא לשתות הטיי"א וקאפי"ע אליבא דיקנא אין שום צד להקל בזה קודם התפלה, אם לא מי שיש לו חלישת הלב והוא צריך זה לרפואה. ומ"מ טוב שיאמר מתחילה עכ"פ פרשת שמע ישראל**".

אמנם כתבו הרבה פוסקי זמננו דמה שהחמיר המ"ב שלא ליתן מים בתוך הקפה, כ"ז בזמניהם שלא הורגלו כולם לשתות קפה עם סוכר, אבל האידנא שכולם נוהגים לשתות קפה עם חלב וסוכר בתוכו, אין זה נקרא 'דרך גאווה'. [כ"כ **בארחות רבינו בשם בעל הקה"י זצ"ל**, וכן הובא בספר פניני התפילה בשם **הגריש"א זצ"ל**, וכ"כ **בתשובות והנהגות** (חיו"ס סי' ל"ג) **ובשו"ת יבי"א** (חיד"א ו"ח סי' י"ב)]. ומביאים, **שהמהר"ש בדע"ת** כבר כתב שבזמנו כולם היו שותים עם סוכר וכמעט א"א להם לשתות בל"ז, וגם קפה עם חלב שוב ליכא חשש גאווה.^ד [וכן **הערוך השולחן** (סק"ג) מיקל בסוכר דאינו אלא להטעים החמין ואינו עיקר, אבל אין להקל להוסיף חלב, דחלב משביע, ולמעשה כתב דהעולם מקילים בחלב ג"כ, עי"ש].

וכל ההיתר לשתות קפה [גם בלי סוכר] הוא רק אם יש צורך לכוון דעתו בתפילה כמבואר מדברי **הפ"ח והמ"ב** דההיתר הוא **כדי שיוכל לכוין דעתו ולהתפלל**, (להליכות שלמה (פ"ב סי"ב). וכ"כ **בקצות השולחן** (סי' י"א סי"ב), דכיון ששותה לצורך לא הוי דרך גאווה, אבל מים מותר בכל גווני, דאין בזה גאווה כלל.

ונסיים **באזהרת המ"ב** (שם בסו"ד) "כתב בספר פתחי תשובה החדש דיש למנוע מלשתות הטיי"א בבוקר קודם התפלה באסיפת חבירים עי"ש טעמו, ומלבד זה רגיל להסתעף מזה איסור אחר דהלא כתב הרשב"א והובא בב"י דלכך אסור לו לאדם לעסוק בחפציו קודם שיתפלל כדי שלא יפנה לבו לשום דבר עד שיתפלל וכ"כ בשו"ע סוף סעיף ב' שהוא אסור להתעכב בדברים אחרים כלל עד שיתפלל והרגילין באסיפת חברים בעת שתיית הטיי"א רגיל לפעמים ע"י ריבוי השיחה לעבור עי"ז גם זמן ק"ש ותפלה".

שתייה קודם התפילה בשבת ויו"ט

כתב **הטור** (סי' פ"ט) דמה שהתיר הראב"ה לשתות מים דלא שייך בהו גאווה, הוא דוקא בחול, אבל בשבת ויו"ט כתב דאסור משום שאסור לטעום קודם קידוש. וא"א [הרא"ש] ז"ל היה שותה מים בשבת בבקר קודם תפלה, שאין הקידוש אוסרו כיון שעדיין לא הגיע זמנו". והשו"ע פסק כדברי הרא"ש.

המשך בעמוד ד'

חשוב בעצם, וזה אסור לכו"נ, משא"כ היכא שאינו מערב אלא רק מניח את הסוכר בפיו כדי למתק את המשקה (שאינו יכול לשתות בלא"ה), אין המשקה נעשה חשוב עי"ז. והסוכר מותר להניח בפיו כיון שאין דרך לאכול סוכר בפני עצמו, וממילא אין לזה חשיבות אכילה

ויש לדון גבי מי שרגיל לשתות תה וקפה בלא סוכר מחמת בריאות, אלא שותה עם תמר או צימוקים, (כיון שאינו יכול לשתות בלא מיתוק), האם ינימא דכיון דתמר או צימוק שהדרך היא לאוכלם גם בפני עצמם, הוי כאכילה ולא שתייה גרידא ואסור, או דנימא, דכיון שאין כוונתו לאוכלם אלא רק בכדי למתק את השתייה, הרי הם נחשבים כטפלים לגמרי לשתיה, ואין להם חשיבות אכילה מצד עצמם. ובשו"ת או נדברו (חיי"א סי' מ"ו) כתב להתיר משום שזה נחשב כטפל. ויל"ע.

ו אולם מאידך גיסא יש להוכיח, כיון שחוינן דגם בזמן הח"ח כבר היו רגילין לשתות עם סוכר, וכן משמע מלשון המ"ב, שכתב דא"א לשתותו

כתב המצור (ס"י תי"ז) שהמועדים נתקנו כנגד אבות, ו"פסח כנגד אברהם" דכתיב (בראשית יח) לוישי ועשי עוגות ופסח היה". ובאור הענין, (כע"ז בספר ירח למועדים) דיסוד חג הפסח הוא מועד שיונקים מידת האמונה והשגחה של הקב"ה.

ואאע"ה היה הראשון שהכיר בה, וכמוש"כ הרמב"ם (הל' ע"ז פרק א') "בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול וכו' והתחילו לעבוד עבודה זרה וכו' ועל דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל עד שנולד עמודו של עולם והוא אברהם אבינו וכו', והתחיל לעמוד ולקרא בקול גדול לכל העולם ולחוריעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד. ובהמשך דבריו כתב "עד שארכו הימים לישראל במצרים וחזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד כוכבים כמותן חוץ משבט לוי וכו' ומאבות ה' אותנו ומשמרו את השבועה לאברהם אבינו עשה משה רבינו רבן של כל הנביאים ושלחו, כיון שנתגבא משה רבינו ובחר ה' ישראל לנחלה הכתירן במצות והוריעם דרך עבודתו ומה יהיה משפט עבודת כוכבים וכל הטועים אחריה". וזהו עבודת שבת הגדול "משכו וקחו לכם - משכו מע"ז". ובהגדה של פסח מתחילים "מתחילה עוברי ע"ז היו אבותינו וכו' ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו". ואמר הגר"א דאומרים זה כנגד האולה ורחניות של ציאת מצרים.

והבאנו, שנתקן אדון עולם כנגד אאע"ה שתיקן שתפילת שחרית ויש לבאר מה דמיוחד שחרית לאאע"ה, דידוע שאאע"ה הוא עמוד החסד. ואיתא בברכות (יב ע"א) כל שלא אמר אמת וציב [שמדבר על גאולה ממצרים] ואמת ואמונה בלילה לא יד"ח, שנאמר להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות". הרי דגאולת מצרים הוא חסד ה', וגם החסד שלנו כמש"כ זכרי לך חסד נעורך, לצאת ממצרים להכנס תחת כנפי השכינה, וכמו"כ הכנסת אורחים של אברהם, לא היה חסד גדול מזה להכניסם תחת כנפי השכינה.

המשך מעמוד ג'

אכילה לפני עמוה"ש

הנה מעיקר הדין התחלת האיסור אכילה הוא מזמן עלוה"ש, ובתוך חצי שעה לפני עלוה"ש מותר בטעימה אבל אסור לקבוע סעודה שמא ימשך סעודתו כמו לפני מנחה ומערב (מ"ב סק"ז). אולם כתב המ"ב (ס"ק כח) "ובשם הזהיר כתבו האחרונים שאפילו קם בחצות הלילה אסור לטעום קודם שמתפלל וכתב הפמ"ג דדוקא כשהיה ישן [לפני, אבל מי שעדיין לא הלך לישון, והגיע חצות עדיין מותר לאכול ולשתות, ומ"מ נכון לכתחלה ליתור בזה אם אינו מוכרח, ועיין במחצית השקל שכתב דבתשו"י שב יעקב סי' ח' כתב בשם סידור האר"י ז"ל שהרח"ו עצמו כשהיה חלש לבו אכל או שתה איזה דבר לחזק גופו ולא אסר כ"א לאכול למלאות תאוותו עיי"ש

בלא"ה, [ואולי יש לדחות דאיידי באדם פרטי ולא בהמון עם], והמ"ב עצמו כתב הדעולם מקילין בזה, ומסתמא משום דכך היה הרגילות לשתות, ואפ"ה חזינו דהמ"ב האריך טובא שלא להקל, ורק בנתינת סוכר בתוך פיו, יש פנים להחמיר גם בזמנינו, ועכ"פ בודאי אין לקחת סוכר יותר מן הצורך והמוכרח, וגם לא לשתות קפה שמעורב בהם טעם

"אר"ח א"ר כל הקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו, וכשמת אומרים לו אי עניו אי חסיד, מתלמידיו של אברהם אבינו. ואברהם אבינו מנא לן דקבע מקום דכתיב וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם ואין עמידה אלא תפלה שנאמר ויעמוד פינחס ויפלל", (ברכות ו ע"ב).

והובא בשו"ע (צ' צ"ט) "קבע מקום לתפלתו, שלא ישנהו אם לא לצורך. ואין די כמה שיקבע לו ב"ה להתפלל, אלא גם בבהכ"נ שקבוע בה צריך שיהיה לו מקום קבוע". וכתב המ"ב "ותוך ד' אמות חשוב מקום אחד דא"ל לצמצם. וע' ברבנו יונה (שם) מה שביאר הטעם דקוראים עליו אי עניו אי חסיד.

פנימיות הטונה

המהרש"א (ב"ח"א) מגלה לנו פנימיות הכוונה בזה. "מבואר דכל המשינה מקום תפלתו הוא מקבל שפע וכו' אלקי כפי אותו המקום והרוח כמו שאמר (ב"ב כ"ה) כל הרוצה להחכים ידרים להעשיר יצפון, אבל הקובע לו מקום אחד לתפלתו בלי שינוי הוא מיוחד כחות אלקים לשם האחד האמיתי, וזה אומרו אלקי אברהם בעזרו וכו'. והוא מבואר כמ"ש בפסחים (ק"י:) שאמר לו הקב"ה 'והיה ברכה' - כך חותמין בשם ההו"ה שם המיוחד שע"י אברהם נתייחד שמו יתברך ב"ה. ועד"ו האריך בעל העקידה (שער ע"ב) וז"ל "כי עם שפשוטן של דברים יוקח על קביעות המקום המורגש בבית המקדש או בביהכ"נ או בביהמ"ד, יראה שעיקר כוונתם אל מקום המושכל והמיוחד, וזה כי עד שלא זרחה שמשו של אאע"ה לא היה מקום קבוע לבני העולם לתפלה כי זה דורש מהשמש וזה מהירח וכו' גם המבקש מהאחד לא יסח דעתו מהאחר, כי לכולם יש להם יכולת לפי מחשבתם, אחד המרבה ואחד הממעיט, אבל כשהאיר אורו בעולם ובטל דעותיהם הנפסדות והראה להם בדברים מופתים שיש סבה אחת ראשונה לכל הנמצאות יראה שיש להם בזה לתפלתם מקום מיוחד, ואמרו שהנמשך אחריו וקובע מקום זה לתפלתו בלי שיתלה עצמו בשום השתדלות וכוונה נכריה - אלקי אברהם יהיה בעזרו. [וע"ז שם שביאר עפ"י ענין כוונה כנגד מקום המקדש].

אדון עולם

כתב המג"ש משה "ואחר כך [אחר שנכנס לביהכ"נ ויושב במקומו] מתחיל הש"צ אדון עולם, והוא שיר נאה ומעולה. ומצאתי כתוב כל מי שמכוון בעת התחלת אדון עולם, כתב רבי יודא החסיד ורב האי גאון ורב שירא גאון, ערב אני בדבר שתפלתו נשמעת, ואין שטן מקטרג על תפלתו, ואין לו שטן ופגע רע בראש השנה וביום הכפורים בתפלתו, ואויביו נופלים לפניו, ויש אומרים אף יצר הרע משלים אותו. ועליו אמר שלמה המלך ע"ה (משלי טז, ז) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אותו ע"כ. ואפשר שמזה נתפשט המנהג שאומרים אותו קודם כל ברכה ותהלה".

כתב הקהלת יצחק (עה"ת) בהקדמתו: "וראיתי בספר כנפי יונה שכתב בהקדמה וז"ל ושמעתי שאמרו על הגר"א זללה"ה שבא אליו מחבר אחד לבקש הסכמה מאתו על פירושו לסידור התפלה וראה הגר"א ז"ל בראש ספרו טעם להתחלת סדר התפלה בשבח אדון עולם ע"פ מ"ש רשב"י (ברכות ז' ע"ב) מיום שברא הקב"ה את העולם לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון שנ' ואמר אדני"י כמה אדע וגו'. וידוע שאברהם תיקן תפלת שחרית, וע"כ ראוי לקבוע את השם הזה בראש תפלתו של א"א. ואמר הגר"א כי אלמלי לא בא ספרו בדפוס אלא בשביל דבר זה דיו, עיי"ש".

ומחבר זה הוא המגיד צדק (המגיד מפאלאצק, מתלמידי הגר"א), ובפירושו כתוב בסגנון אחר, וז"ל "הנה ראוי לך לדעת מה שתקנו לנו חז"ל בתחילת סידור העבודה שם אדני"י ולא שאר שמות משמות הקודש, ומן הראוי ונכון לומר 'מלך עולם' שאר מלך, וכן בתחילת התפילה תקנו 'אדני' שפתי תפתח. ומבואר ע"פ הקדמה ממס' תמיד (פ"ג מ"ב) "אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה וכו' מתיא בן שמואל אומר 'האיר כל המזרח עד שבחברון', [ע"כ המשנה], וכ"כ למה לו לשאול אם האיר המזרח עד שבחברון, כדי להזכיר זכות אברהם הקבור בחברון. א.ה. מקורו מהירושלמי ביזמא (פ"ג ה"א), והתם איתא רק 'להזכיר זכות אבות', ולשון המחבר קרוב ללשון הרע"ב שכתב 'זכות אבות הקבורים בחברון'. ולכן התחכמו ג"כ ופתחו תחילת סדר העבודה זו תפילה באדני"י כדי להזכיר זכות אברהם, והוא כמאמר חז"ל (ברכות ז') מיום שברא הקב"ה את עולמו וכו'. ואף דניאל לא נענה אלא בשביל אברהם שנ' ועתה שמע אלקינו אל תפלת וכו' למען אדני", למען מבועי ליה אלא למען אברהם שקראן אדון", (המשך הגמ' שם), ופירוש זה ישר בעיני הגר"א וקלסיה".

ויש להוסיף, לבאר מלת 'אדון עולם', ע"פ מוש"כ רבנו בחיי (כ"ו ל"ג) עה"פ באאע"ה "ויקרא שם בשם ה' קל עולם, "וכוונת הכתוב כי אברהם מכריז ומודיע לבריות שהעולם מחודש, ויש לו מנהיג יחיד וקדמון, וע"כ יאמר כי ההכרזה הזאת היתה, "בשם ה'" היחיד "א-ל עולם" הקדמון אשר הויתו ואלהותו קודם העולם. ומקורו מהרמב"ם במורה נבוכים (ח"ב פ"ג), ע"ש.

יגדל

כתב הסדר היום ויש שנהגו לומר אחר התפלה י"ג עקרים שהוא פזמון יגדל אלקים חי וכו' בנעימות קול והוא מנהג טוב ויפה ועולה לד' ענינים לקבל עליהם האמנה י"ג עקרים. והמ"ב (ס"ח ד') כתב דר"ו כתב שהאר"י ז"ל לא היה נוהג לאומרו, ע"ש. אולם השל"ה הביאו בסדורו, וכתב ע"ז פירוש ארוך.

עליונות ותחתנות הוא שפעל אותם ברכונו המוחלט, מיד קבע להם בזה לתפלתם מקום מיוחד, ואמרו שהנמשך אחריו וקובע מקום זה לתפלתו בלי שיתלה עצמו בשום השתדלות וכוונה נכריה - אלקי אברהם יהיה בעזרו. [וע"ז שם שביאר עפ"י ענין כוונה כנגד מקום המקדש].

ובח"א כלל ט"ז כ' ג"כ דהקם קודם אור היום ולבו חלש ועיי"ז מתבטל מלימודו מותר לאכול".

התחיל לאכול קודם עלות השחר אם צריך להפסיק

כתב השו"ע (שם סע' ה') "ואם התחיל לאכול קודם חצי שעה לפני עלות השחר, נחלקו הראשונים אם צריך להפסיק כשהגיע עלוה"ש. הדעה הראשונה היא דעת הרא"ש (שם) דצריך להפסיק דאע"ג דבתפלת המנחה אי"צ להפסיק כמ"ש סי' רל"ב, הכא שאני כיון דאסמכוה אקרא דלא תאכלו על הדם לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם צריך להפסיק משום דאיסור זה חמור יותר דאסמכוהו אקרא. וי"א שא"צ להפסיק, והוא דעת הרשב"א. ויש בזה ב' פשטים. המג"א לומד דכיון דתפילה דרבנן, לא מחמירין יותר משאר תפילות, ולפי"ז הי"ה אם התחיל באיסור, כמו לענין שאר תפילות, (והובא

מיוחד וכדומה.

ו טעמא דהמג"א צ"ע, דלא דמי כלל באיסור קודם שאר תפילות דחיישין שמא ימשך ויעבור הזמן, וכל האיסור הוא רק הרחקה, אבל הכא עצם המעשה אכילה אסורה, מה שייך בזה התירא דהתחיל בהיתר,

במ"ב). אולם בשעה"צ כתב דהפמ"ג מייאן בזה, וכוונתו למה שבמא מהלב"ש שכתב טעם אחרת, דכל שממשיך סעודתו שהתחיל לפני הזמן ליכא גאווה בזה. ולדרכו, לא התיר אלא בהתחיל בהיתר, אבל התחיל באיסור לא, דכיון דהתחיל באיסור איכא גאווה. ולדינא, כתב המ"ב בשם האחרונים דהעיקר כדעת הרא"ש דצריך להפסיק.

אכילת קטנים קודם התפילה

ילדים אף שהגיעו לחינוך אין למנוע בעדם אכילה ושתיה קודם התפילה כפי צרכם, כי צריכים זאת לחיזוק כוחותם וגידולם כראוי, אף שהוא ילד בריא לכל דבר. [מ"ב (סי' ק"ו סק"ה). ועי' בשו"ת יב"א (חיד"א וי"א סי' י"ב סק"ט)] שהביא פלוגתא הפוסקים בזה, והעלה לדניא כדעת המ"ב. אכן כתב דבנער בריא בן י"ב ויום א' ואלך נכון לחנכו גם בזה].

אם לא כמש"כ הלב"ש דעיי"ז ליכא גאווה, וצ"ע. ועוד, דמבואר בגמ' שבת (ט). דלדברי ריב"ל דאסור אפילו בטעימה, ה"ה לליכא היתר דהתחיל לאכול, וה"ו טעימה אסורה, וצ"ע. [וגם יש לתמוה מש"כ הראשונים דהכא חמור יותר דאסמכוהו אקרא, למה צריך לזה, דתפיק"ל דלא דמי כלל וכנ"ל, וצ"ע].

ספרו נפלאותיך

עובדות ומנינים על התורה

פסח תשפ"ד

הכנה של הגר"ז

הגר"ז זצ"ל פעם היה מיסב ג' ימים לפני פסח במרפסת ביתו, והיה עושה חשבון שאם יבא משיח יהיה עדיין שייך להביא קרבן פסח, והיה מחשב ונותן עצה איך נוכל לקיים מצות הפסח בכל הפרטים בזה, לומד מפסוקים ומגמ' האם מעכב או לא, ורק לפרט זה שקרבן צריך ביקור ד' ימים שלא יהא בו מום, שכבר היה ג' ימים קודם פסח לא מצא עצה מה יעשה כשיבא המשיח, אבל חוץ מזה היה לו עצה להכל. (הגדת הגרשוני)

קיסל ללא כתמי יין

מעשה בליל פסח סעד אורח על שולחנו של הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל בעל פחד יצחק, בטעות שפך קצת יין על הקיסל שלו שהשאיר כתם ניכר. כדי להצילו מבושה מיהר הגאון אף הוא ואמר "קיסל נקי בליל פסח ללא כתמי יין דומה לאותו מחזור של יום כיפור שלא נרטב מדמעות".

הנסים בכל יום

איתא בתנא דבי אליהו (פ"ב) "אמר דוד המלך אני אגיד צדקותיו וחסדיו של הקדוש ברוך הוא, שהוא עושה עם ישראל בכל שעה ושעה ובכל יום ויום, בכל יום אדם נמכר ובכל יום נפדה, בכל יום רוחו של אדם ניטלת הימנו וניתנת לבעל הפקדון, ולבקר מחזירין אותה עליו, שנאמר בידך אפקיד רוחי (תהלים ל"א ו'), בכל יום עושין לו נסים כיוצאי מצרים".

בלי שיעבוד מלכיות לא יהיה חמץ

כתב הגר"א באגדות דרב"ח - וכל זה גורם לנו שיעבוד מלכיות והצרות כמאמר רבי אלכסנדר ב"ר חנניאל (ברכות יז א) רבן כל העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה ושיעבוד מלכיות. פ' כי לולא שיעבוד מלכיות לא היו מניחין השאור להחמץ כמ"ש שמות (יב לט) ויאפו את הבצק מצות כי גורשו ממצרים ולכן אפו מצה. ובגלות חזרו שתי אלו, שאור שבעיסה כמ"ש בהושע (ז, ד) מלוש בצק על חמצתו וגם שיעבוד מלכיות.

אליהו הנביא אצל הח"ח

בחג הפסח האחרון שהגאון רבי מנדל זקס זצ"ל היה באר"ב וכבר שלח נכסיו לארץ ישראל ושהה שם עוד מקצת זמן והיה בדעתו לעלות לא"י מיד אחרי החג וכבר לא שמר יו"ט שני של גלויות, ערך את הסדר אצל בנו הגאון רבי אברהם גרשון זצ"ל. כשהגיע לשפוח חמתן סיפר רבי מנדל על הסדר אצל מרן החפץ חיים ואמר בשעת מזיגת הכוס של אליהו הנביא הגביה את עצמו בזריזות באימה ובפחד, ושאלתי אותו פשר הדבר והסיע אותי לענין אחר, והבנתי שבא אליהו הנביא.

אמר הגאון רבי אברהם גרשון הנ"ל יש מקור שאלהו הנביא בא בזמן שפוח חמתן.

הטעם שאמרו להלות כסף

כתב בס' כרם הצבי, טעם מה שצוה הקב"ה לבני' לבקש ממצרים כלי כסף וכלי זהב בשאלה ולא לתת אותם לחן בעיני המצריים לתת להם במתנה. אמר חותני המנוח הר"ר צבי יוסף גולדברג ז"ל מ"ח ליטא ע"ד צחות כי רצה הקב"ה שלא ישוּבו עוד בני' למצרים וכיון שישאלו ממון בתור גמ"ח על מנת להשיב בודאי יתרחקו ממצרים כמטחוי קשת ולא ישוּבו עוד. כמסופר על גאון אחד שהתאונן על אנשים אחדים אשר יטרידוהו וגורמים לו בטול תורה ויפריעו מנוחתו ענה לו חכם אחד עצה להפטר מהם אם עשירים הם יבקש מהם גמ"ח, האם עניים הם יתן להם גמ"ח ויהיה בטוח כי לא ישוּבו עוד לראות פניו.

עוד אמרתי מה שעושים זכר ליצי"מ במצה ומרור ולמה לא יעשו זכר לכסף וזהב של רכוש גדול, יען כי מלחמא עניא ומרור נשאר לנו זכר אך מן הרכוש גדול לא נשאר זכר וכמ"ש במס' פסחים קי"ט.

סיפורי צדיקים

שאלו את האמרי אמת האם אביו בעל השפת אמת היה מספר סיפורים צדיקים, וענה פ"א בשנה היה מספר בהתלהבות גדולה, כשהיה מספר את המעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע בליל הסדר בהתרגשות גדולה.

מכת שחין

מביא הרשב"ץ בפירושו אפיקומן להגדה של פסח שראה ספינה של נוצרים שהקיפוה גייסות של מוסלמים להלחם בה, לאחר שעות ארוכות של קרב נגמר הנשק לאנשי הספינה ומשכך חשבו על רעיון מקורי היה להם בספינה מטען גדול של חמאה המיועד לסחורה לקחו את החמאה הרתיחו אותה בכדים וזרקו את הכדים על אויביהם, הללו קבלו כוויות קשות ונעשה בשרם אבעבועות וברחו להם כך הוא מסביר את מכת שחין ואת דברי המדרש זורק עליהם נפט רותח.

דך שאלה ותשובה

מובא בפניני רבינו יחזקאל פעם אמר רבנו רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל יש טעם אחר לגמרי לשבח כאשר אומרים דבר תורה ומקדימים לזה קושיא והדבר תורה נאמר בתורת תירון להקושיא, וממי למדתי דבר זה מדוד המלך בזמורו בצאת ישראל ממצרים, מה היה המקרא חסר בלי הפסוק מה לך הים כי תנוס הירדן תשוב לאחור ההרים תרקדו כאילים גבעות כבני צאן, שאלות. והלא היה מספיק לומר הים ראה וינס הירדן ישוב לאחור ההרים רקדו כאילים גבעות כבני צאן מלפני אדון חולי ארץ וגו' ולמה בא באמצע הפסוק הנ"ל הכולל ארבע שאלות מה לך הים כי תנוס וגו'. ללמדנו שהדברים יותר נעימים ומודגשים ומוסברים ומובנים היטב ונקלטים באוזן ובלב השומע כאשר הם נאמרים בתורת תשובה לשאלות.

להגיד לקטן שאינו מבין

איתא בתוספתא (פסחים פ"י הלכה י"א) "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כגון אגוזין תמרים וקליות חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח כל הלילה אפלו בינו לבין בנו אפלו בינו לבין עצמו אפלו בינו לבין תלמידו". וכתב החסדי דוד שם "ומאי תנא אפילו בינו לבין בנו כלומר אפי' בנו קטן אע"ג דלית ביה דעת להבין מה שאומר לו, אם אין לו אפילו בן קטן בינו לבין עצמו".

והיינו שיש מצוה לספר לילדים אפי' שאינם מבינים, ע"כ שזה ענין סגולי שיכנס לתוך הנפש של הילד.

וראיתי בפירוש רמ"ד ואלו עה"פ והגדת לבנך וז"ל "ואע"פ שהאב יראה סימני כיעור בבנו בעת סיפורו לא ימנע מפני זה לעשות את שלו שאם לא יהיה לתועלת בנו יהיה לתועלת עצמו וז"ש עשה ה' לי ולא לא כי כבר ידענו שכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח".

הגביהו מלפניהן

איתא בתוספתא (פסחים פ"י הלכה י"ב) "מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין בבית ביתוס בן זונין בלוד והיו עסוקין בהלכות הפסח כל הלילה עד קרות הגבר הגביהו מלפניהן ונועדו והלכו להן לבית המדרש". ובמנחת ביכורים פירש "הגביהו מלפניהן פ"י התריסין הסותמים את החלונות וראו שעלה עמוד השחר ונועדו והלכו להן לבית המדרש" ע"כ.

והגרמ"ד הביא בשם הגר"ז שביאר דהיה מונח לפניהם מצה ומרור כדי לקיים סיפור יצי"מ בשעה שמצה ומרור מונחין לפניך וכיון שעלה עמוה"ש ועבר זמן הסיפור לקחו משם את המצה ומרור והלכו לביהמ"ד עכ"ד. חזינו לפ"ז דשייך שיחשב בשעה שמצה ומרור מונחין לפניך אפילו לאחר קיום המצוה. אולם בהזדמנות אחרת נקט מרן ז"ל בפשיטות דלאחר שקיימו המצוה לא שייך לומר דקרוי בשעה שמצה ומרור מונחין לפניך.

ואחד הראה דבהגר"א מבואר כדברי מרן ז"ל, דהנה כתב בשו"ע (סי' תפג) 'מי שאין לו יין לביל פסח מקדש על הפת שמברך המוציא ובוצע ומניח ידיו עליו עד שגומר הקידוש, ומברך על אכילת מצה ואוכל ואח"כ שאר ירקות ומסלק השלחן ואומר מה נשתנה וכל ההגדה עד גאל ישראל, ומברך על המרור ואוכל, ואח"כ כורך מצה ומרור ואוכל' עכ"ל. וכתב הגר"א לבאר מדוע בתחילה אומר ההגדה ורק אח"כ מברך על המרור וכורך מצה ומרור, וז"ל הגר"א 'ומברך כו' ואח"כ, שלא נתן רק אחר ההגדה כמו אם היה לו יין וכמ"ש בשעה שמצה ומרור כו' עכ"ל. מבואר בהגר"א כב' הדברים שאמר מרן ז"ל, הא' דס"ל דבשעה שמצה ומרור מונחין לפניך אינו רק קביעות זמן למצוה, אלא צריך שבמציאות יהיו מונחין לפניך, והב' דס"ל דזה שייך רק לפני שקיים המצוה דאכילת מצה ומרור ולא אח"כ.

ונראה לבאר באופן דהנה שיטת ר"ג בתחילת פסחים דזמן ק"ש הוא עד עלות השחר. ונראה שם דה"ה אכילת פסח, וא"כ הם אכלו עד עלות השחר ושפיר סיפרו על המצה כי זה היה עדיין זמן אכילה. ואז הגיע עלות השחר והגביהו לפניהם את הקערה בשביל ברכת המזון. שו"ד בראבי"ה (סי' תקכ"ה) דהביא דברי התוספתא הנ"ל, ומוסיף בזה"ל "ואל תתמה על הך דתוספתא שאוכלין ושותין במקום אחד והולכין שוב למקום אחר לגמור את ההלל, ודכוותיה גרסינן בפרק כיצד צולין ב"סופו אמר רב >גגין ועליות לא נתקדשו איני והאמר רב משום ר' חייא כי זיתא פסחא והלילא פקע איגרא מאי לאו דאכלי התם ואמרי התם, ומשני לא דאכלי ארעא ואמרין התם סלקא דעתין והתנן אין מפטירין וכו' ואמר רב שלא יעקור מחבורה לחבורה, ומשני לא קשיא כאן בשעת אכילה כאן שלא בשעת אכילה".

מבואר דהבין ג"כ שהגביהו הכונה לברכת המזון ואמירת הלל אמרו בבית המדרש. ורק יל"ע כיצד קיימו את הכוס רביעית אחרי עלות השחר וצ"ע.

להסביר עומק הנס

הגאון רבי ישראל איסר מפונבז' בעל מנוחה וקדושה כותב "ודע שמי שברא אותנו ואת יצרנו הרע יודע שבשעה שמצה ומרור מונחים לפניך אז מועיל השרשת יראת שמים בלבנו ולא בעת אחר וכו'. ודע שאף אם תעסוק עמו כל הלילה בדברי חידודים בפירושי ההגדה או בפסוקי התורה לא יצאת ידי חובתך, אך ורק להסביר לו היטב מכל דבר עומק הנס וגבורת ה' ויכלתו לשנות הטבע כרצונו ואהבתו לעמו ושמרו החסד לאוהביו לדורותם וכל הרחבת דברים בכיוצא בהם והוא הדין לדבר אורות צדיק ורע לו רשע וטוב לו ומה שאנו מדולדלים בגלות ואין שהוא ייטיב לנו באחריתנו עכ"ל.

ללעוס הרבה את המרור

בפי' הריב"ן על מס' פסחים כתב בסוף הספר נדפס הוספות לרש"י פסחים לט (סוד"ה קשה) לישנא אחרינא בתחלה מתוקה בפה וכשהוא לועסה יפה הוא מרה עכ"ל. ומובא דעה זו גם בתלמיד הרשב"א פסחים לט ד"ה תחלתו יש שפירש שהוא רכה מתוק וכשלועסין אותה מתמררת עכ"ל. וע"פ פירוש זה יובן היטב הא דעיקר מצוה מרור הוא בחזרת כי עיקר מצות מרור כן הוא שיהא תחלתו מתוק ממש בפיו ולבסוף כשלועסה הרבה ויפה מרגיש טעם מרזרז לומר את חייהם שתחלתן היו המצריים רכין ואח"כ עבדו בהם בפרך וזה אינו אלא בחזרת. וזהו ג"כ כוונת רבינו יוסף טוב עלם כיון דעיקר מצוה מרור בחזרת ואינו יוצא בחזרת אלא אם לועסה הרבה דאם אינו לועס הרכה אינו מרגיש טעם מרירות, וקיי"ל דבלע מרור לא יצא ועל כן מיבעי לכסכוכי טובא.

וכן מבואר באור זרוע (הלכות פסחים סימן רנו) שהביא את פירושו של רבי שמואל מפלייזא על הפיוט 'אלוקי הרוחות' לשבת הגדול מרבי יוסף טוב עלם ועל מה שנאמר בפיוט על המרור ומבעי ליה לכסכוכי טובא פירש בזה"ל "ומבעי ליה לכסכוכי טובא צריך ללעוס המרור כדי שיהיה טעם מר בפיו כדאמרין בלע מרור לא יצא".

התגביר מחמת המכירה

היה מעשה בעיר יוהנסבורג שמכרו שם חמץ לגוי, ואשתו של הגוי התוכחה ואמרה לבעלה השכל שקר והיהודים ירמו אותך, והלך הגוי מבית לבית וביקש את החמץ וכולם נתנו לו, וכשחזר אמר לאשתו הנה את ראה שהיהדות האמיתית ובא להתגביר.

השאלה ותשובה חלק מהחירות

שמעתי מהרב משה מאיר הייזלר שליט"א דבר נפלא, שלפני מאה שנים ויותר היתה ברוסיה גזירת הקנטוניסטים [שגולו ילדים בני שבע מחיק אימותיהם לשרת 25 שנה בצבא הרוסי], והנה פעם אחת הגיעו קבוצת קנטוניסטים משוחררים לעיירה יהודית לפני חג הפסח, וחילקו אותם בין משפחות העיירה.

ובליל החג כיבד המארח את הקנטוניסט לשאול את השאלה הראשונה של מה נשתנה, ושתק הקנטוניסט, וכן בכל השאלות ניסה בעה"ב לכבדו לשאול והלה שותק בסוף התפרץ הקנטוניסט ושאל וכי כאן מותר לשאול שאלות? והרי אני הורגלתי עד היום בצבא הרוסי שאני רק חייב לציית ולמלא פקודות ואם רק אשאל משהו, אקבל מיד יריה בראש. ואמר שממעשה זה ילפין טעם חדש בשאלות של מה נשתנה שעצם השאלות הם דרך חירות!!! שיותר לשאול [לא ע"מ לקנטר]. (מחזה אברהם)

כל דכפין

פותחים אנו את סדר הגדה של פתח ומכריזים ואומרים "הא לחמא עניא וכו', כל דכפין וכו', השתא עבדי לשנה הבאה וכו'". והנה כל המתבונן במעט לא יבין מה השייכות של שלשת המשפטים הללו, דהיינו מה הקשר בין ההכרזה שזה לחם עוני לבין ההכרזה על הזמנת העניים לבין הכרזת עצמאות לשנה הבאה. כמ"כ קשה וכי עתה הוא הזמן להזמין אורח לסדר? מי שלא סידר לעצמו מקום בר"ח הוא כבר בלחץ!

ושמעתי ממר"ח הגה"צ ר' יצחק זילבר זצ"ל שביאר ביאור נפלא, שהנה כתוב במדרש איכה פרשה א' כ"ח דעה שגלתה יהודה מעוני היינו שאכלו חמץ בפסח ובטלו את מצוות לחם עוני, ודעה אחרת שמעוני היינו שגולו ובטלו את מתנות העניים או את מעשר עני עיי"ש.

ואמר מר"ח זצ"ל שזו אינה הכרזה אלא תפילה לבורא עולם שמכיון שכל הגלות היא באה כדי שנתקן את הפגמים שעשינו' אנו מבקשים-רבש"ע הנה יש כאן 'לחם עוני', וזה תיקון למ"ד שלא אכלו לחם עני-ורבש"ע, 'כל דכפין' = כבר הזמנו את האורחים, ונתקנו את הפגם שביטלנו את מתנות העניים, ממילא מבקשים מהבורא כיון שתקנו הכל אין צורך להשאירנו יותר בגלות השתא עבדי לשנה הבאה בארעא דישאל וכו'. ובעניין אמירת כל דכפין, שמעתי סיפור על הגאון הצדיק ר' אביגדור נבנצל שליט"א שבילל הסדר כל מי שרצה להתארח אצלו בא, ואמר לבני ביתו שא"א לסרב שהרי אנו אומרים כל דכפין, והיה אדם אחד מלוכלך ובעל ריח לו נעים ועוד שהיה מגיע מידי שנה, ולבני הבית מאד הוקשה להיות במחיצתו, וביקשו מר' אביגדור שלא ייתן לו לבוא, ולא הסכים באומרו שאומרים כל דכפין, ושנה אחת אמרו לו בני הבית שהם יתנו לאדם זה מלון לכל ימי החג וישלמו לו ע"כ ובלבד שלא יהיה עמהם, ושתק ר' אביגדור, והלכו בני הבית ושכנו אותו במלון. ובהגיע ליל הסדר באותו שנה לא אמר ר' אביגדור 'כל דכפין', ונראה ונפלא. (שם)

היתר דבר אבד בחול המועד

כתב המהר"ל (הל' חוה"מ או א') "אמר מהר"ש אסרו חכמים מלאכה בחולו של מועד כדי שיהא הכל פנוים לבא לשמוע דרשות שדורשין ברגל בהלכות השנה. והיינו לדידהו שהיו רגילין בדרשות, אכן לדידן נמי אם אין רגילין לדרוש מ"מ יש לסדר צרכי צבור וקיומ' בח"ה, הן האנשים להעמיד גבאים ולמנות פרנסים וכה"ג. גם לברור המתעסקים בגמילות חסדים וביקור חולים וכה"ג. וכן הנשים יתעסקו במה שיש להן צורך. וכן אמר מהר"י סג"ל נמי דאסרו מלאכה כדי שיהיו פנוים לעסוק בתורה, ולכן התירו נמי דבר האבוד כדי שלא יצטער על אבודו ויבטל את למודו".

שבת חול המועד

כתב המהר"ל (סדר תפילת פסח או' ח) מרגלא בפומיה דמהר"י סג"ל איני נהנה משום שבת השנה כמו משבת דחש"מ דיש יום טוב לפניו ויו"ט לאחריו והוא בעצמו מועד.

לַשִּׁבָּת עֵנֶג

שנה א ❖ חג הפסח ❖ תשפ"ד

הַלִּיכוֹת וְהַנְהֻגוֹת גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל בְּחַג הַפֶּסַח

הגאון רבי שמואל סלנט

על הגאון רבי שמואל סלנט רבה של עיה"ק מסופר: בליל הסדר היה מזדרז לביתו, ועורך את הסדר בזריזות, [אמירת ההגדה אצלו ערכה כשעה ורבע], והלך אח"כ לנוח קצת והתעורר מיד, כדי שיוכל להורות. כיוון דאיתא בעירובין (סד.) שאם שתה רביעית יין על יורה, וכן פסק הרמ"א בשו"ע (ויד סי' רמ"ב סי"ג), וכעת מתעוררות שאלות רבות, ובפרט בשלחן ערוך, ואין מי שיורה, לכן נח קצת, ועל ידי התנומה העביר את היין ממנו ושוב יכול להורות. (ע"פ אדרת שמואל)

הגאון רבי דוד בהר"ן

כאשר הגיעו המכונות הראשונות לאפיית מצות, בירושלים, הלך הגר"ן בהר"ן צ"ל (אחיו של הגר"ד בהר"ן), לבדוק אותם, והיה הראשון שיצא כנגד האוסרים לאכול מצות אלו בירושלים, והיה אומר (כנגד אלו שנלחמו בזה שלא לשם שמיים), שאף שנצטוונו בלחם עוני אין הכוונה לעניות בדעת...

על מעלת המהירות באפייה, אמר רבי דוד בהר"ן שזהו עיקר ההידור הנצרך באפיית המצות, ומשום כך אכל מצות מכונה אף לצאת יד"ח מצה בליל הסדר, והוסיף ואמר על מהירות המכונות, שאילו היה בכוחו היה נוסע לצפת או לארה"ב, כדי למצוא מכונה מהירה יותר. (ובמאמר על ענין זה, כתב הגר"ש דבליצקי דאין ללמוד מזה לצאת במצות מכונה ליכונתים הראשונים, דאיכא צד של חסרון לשמה, מכיוון שהמכונות של היום משוכללות בהרבה מהמכונות דאז, והם בכדי לצאת מהחשש של ה"לשמה" היו עושים כמה וכמה פעולות ידניות, ובפרט בזמנים ההם שלא ידעו מחשבל בי-ם, משא"כ במכונות של היום). (ע"פ ארח דוד - ספר הנהגות ותולדות גאון ההוראה רבי דוד בהר"ן ומשפחתו)

הגאון רבי שלמה זלמן אוירבעך

סח הגרש"ז אוירבעך: בילדותו בשומו עם אביו הגר"ח צ"ל, ביו"ט פסח מהכותל המערבי, נפגשו עם הגר"ח זוננפלד צ"ל, ושאלו הגר"ח בחביבות, השאלת אמש את ארבע השאלות, וכשהשיב בחיוב אמר לו, ובכן אמור לי מהי התשובה לשאלתך השלישית? ונבדק רבי שלמה זלמן ולא ידע להשיבו, ואולם אח"כ עיין וראה שלדעת הפרי חדש, אכן אין תשובה לשאלה זו.

וסיפר שלימים שמע מהגר"ד יונגריז צ"ל, שהגר"ח צ"ל, נצטער אז רבות על שגרם לו מבוכה זו. והוסיף בענותנותו, שכנראה משום כך ייחד לו (הגר"ח זוננפלד) מקום בהסכמתו לספרו של אביו הגר"ח צ"ל, 'חכם לב' שנדפס כמה שנים אח"כ, שם כתב רבי יוסף חיים: 'ושמחתי לראות בספרו הערות נכונות מבנו יקירו היניק וחכים שלמה זלמן נ"י שהיה אז עלם צעיר כבן ט"ו. ואולם באי ביתו של הגר"ח אמרו, שנתכוון בהדגשה זו להרים קרנו של רבי שלמה זלמן, שנתפרסם אז כעילוי שעדין לגאון ולתפארת, כדי לרומם כבוד התורה וכבודה של ירושלים.

ובשיחה עם תלמידים בעניין שטיפה והדחה של כוס הקידוש אמר רבי שלמה זלמן אוירבעך: עכ"פ בואו וראו כמה מחבבים ישראל את המצוות, שהכל משתדלים לשתות מן הכוס של ברכה, הרי בכוס רגילה האם יתרחצו אדם לשתות משיורי חברו, אפילו יעבינה לכוס אחר, אלא שחביבות המצווה גוברת על כך.

והיה מספר אודות חיבוב המצווה הנפלא של הגר"ח זוננפלד צ"ל, היה זה בעת שנכח הגרש"ז בסעודת מצווה שהשתתף בה הגר"ח ונתכבד בברכת המזון, ונשפך מעט יין מן הכוס לצלוחית שעומדת תחתיו שהיה בה שיורי מאכל, ועל אף שהיה רבי יוסף חיים זוננפלד צ"ל אסטניס מופלג, עכ"ז לאחר ששתה הכוס אחז הצלוחית בשתי ידי, ושתה שיורי היין כשכולו ואמר חיבוב המצווה, וסיים הגרש"ז: 'לא אוכל לשכוח מחזה נפלא זה'. (ע"פ הליכות שלמה)

הגאון רבי משה שטרנבוך

כתב הגר"מ שטרנבוך: ליל הסדר הוא עת רצון למעלה, שמקבלים אז תפילות ובקשות וברכות, ולכן מברכים אז את הבנים והנכדים. (ע"פ תרגום יונתן בראשית כ"א ובזה"ק חלק א' קמב ופרקי דר"א פרק לז).

מהנהגות הגר"מ שטרנבוך: ממחרים בלילה ראשונה באמירת ההגדה, שאנו נוהרים לאכול את הכזית מצה ומרור, כשלושת רבעי שעה לפני זמן חצות המקובל. (שיטת הגה"ח ר' נתן אדלר צ"ל,

אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ-

מֶרֶן הַגֶּרֶב"מ אֶזְרָחִי זצ"ל: זְכוּרוֹת מֶחַג הַפֶּסַח אֶצֶל מֶרֶן הָרֵב מִבְּרִיסק

בעידנא דחדוותא בימי חול המועד, היה פותח מרן ראש הישיבה הגרב"מ אֶזְרָחִי זצ"ל את אוצרו הטוב, זכרונותיו משנות ילדותו בצילם של גדולי ישראל חכמי ירושלים זי"ע. ודברים הרבה היו ממה שקיבל וראה אצל רבן של ישראל מרן הגר"ז זי"ע ונבונותן טעם לספר מה שהתבטא הגרב"מ, אחר שעבר סמוך לביתו של הרב מבריסק כ 160 שנה אחרי פטירתו: "תמיד כשאני בא לשם אפי' כשאני נוסע (ו)קורה שאני צריך לעבור שם בכביש אני מקבל צמרמורת!" ובימי חוה"מ פסח סיפר עובדות מרתקות על דקדוק ההלכה באפיית המצות בבית בריסק.

וכך סיפר מרן ראש הישיבה: "אספר על מעשה שאני זוכר, אני חושב שזה מעיד יותר מכל, הזהירות של הרב על ה'מצות', הייתי ילד נדמה לי בן 10 או 11, שמעתי שיש מעשה כזה ש'בריסקער רוב' עושה 'טראסק' שלם מהמצות, עשיתי דרישות וחקירות היכן אופה, הלכתי ל'קרלינער שול' בבית ישראל, יש שם חלונות למטה בכביש, והסתכלתי וראיתי אנשים שם המתעסקים ועושים 'טוצאך' שלם מהמצות.

ועל ידי עמד יהודי זקן אחד, בכל פעם שעשו איזה משהו, לא יודע מה בדיוק, אך כל פעם שעשו משהו שלא מצא חן בעיניי, אותו יהודי זקן היה עושה 'אוי' ופורץ בבכי, ובאמצע הגיע רב דוד פינקל, (הוא למד איתי כשהייתי ילד) ושאלתי אותו מי זה האיש הזה, ואמר לי, 'בושה אתה לא יודע מי זה הרב מבריסק'. הרב היה חולה אסטמה, הוא לא יכל להיכנס לתוך המאפייה, זה היה סכנת נפשות עבורו, אני זוכר איך שאמר לי ר' דוד, אתה מגיע ואתה לא יודע מי זה הגר"ז, ואס קעצ'קעס דא! זה היה הבריסקער רוב שכל זמן מסוים פרץ בבכי ואמר 'אוי' 'אוי'.

והמשיך רה"י לספר: "היה פעם שהזמין 'טקסי' להגר"ז אחר אפיית המצות, משום ש'זכרון משה' זה מקום תלול, והגר"ז היה גר ברחוב פינס, וזו הייתה הליכה קשה עבורו מהמאפייה לבית, והלך עם המטריה, וכשהגיע הטקסי אמר ועשה עם אצבעו, "די מצות!" רצה הגר"ז שהמצות יכנסו לטקסי במקומו, הוא פחד על המצות שלא ידבק בהם משהו, ואני זוכר איך שראו על פניו שהיה אז שבע רצון, והיה לו כזה חיוך על פניו."

וסיים רה"י לספר בהוד קדומים: "הגר"ז כל יום טייל, ועלה עד סוף 'שנלער', ואמנם הלך לאט לאט, אבל כך הלך כל יום, והלך רק הוא יחד עם שני מלווים, אני מתאר לעצמי שאם היה זה היום, היו לו אלף מלווים, ומי היו המלווים, אחד היה בנו, והשני היה ה'סטריקווער' (האדמו"ר מסטריקוב), אני הלכתי אחריהם לשמוע מה הולך שם, לפעמים נדירות שמעתי משהו, הם (בנו והאדמו"ר מסטריקוב) דיברו ביניהם, אך הגר"ז עצמו רק מידי פעם שהיה משהו מאוד חשוב, הוא אמר."

(תומלל ע"י מערכת 'אמתחת בנימין' ותש"ח)

והבן איש חי פרשת ויקהל כחידושי הרו"ח, שהזמן הוא בדיוק חצי מהשקיעה עד עלות השחר, וזהו שלושת רבעי שעה קודם חצות המקובל, ואף שבגמ' איתא שבחצות היום החמה היא בראש כל אדם, ובחצות היום לפי חשבון זה החמה עדיין איננה בחצי הרקיע, מ"מ לשיטתם הכוונה היא שקרני השמש כבר נמצאים בראש כל אדם) (טעם ודעת)

הגאון רבי יוסף שלום אלישיב

הגר"י זילברשטיין מספר: על מעשה שאירע בעת שהגיע לבית חמיו הגר"י אלישיב זצ"ל בערב פסח, הגר"י היה שרוי בשמחה מיוחדת הוא ממש עמד ורקד, הרב זילברשטיין מעיד שהדבר היה מיוחד מאוד, שהרי מרן זצ"ל למרות היותו בעל רגש גדול, לא הראה מעולם את רגשותיו כלפי חוץ, ומה היה פשר השמחה והריקוד? כל אימת שהיה חג הפסח ממשמש ובא, הייתה למרן זצ"ל קצת עגמת נפש, בביתו מונח גביע כסף מירושתו של סבו המקובל האלוף בעל הלשם זצ"ל, גביע זה חביב היה על מרן עד מאוד, למי יש בכלל השגה בכוונות הטמירות שכיון בעל הלשם, שגדלות רוחו נשגבה עד אין חקר בסתרי העולמות העליונים כשקידש על היין גביע זה, ברם כיוון שגביע זה נוצר בטרם נודעה הכרתו של מרן החזון איש ז"ל בענין שיעור רביעית, ועל אף שגדולי עולם בדור הקודם השתמשו בגביעים הקטנים בשיעורם משיעורו של החזון איש זצ"ל, בכל זאת לא יכול היה מרן זצ"ל לקדש עם גביע מקודש זו.

שנה אחת התבטא בפני חתנו הגר"י זילברשטיין, אודות כאבו הגדול וצערו, כששמע זאת החליט לנסות לעשות מעשה, פנה לאחד מקרובי משפחתו שהתעסק עם עניינים הללו, ושאלו מה ניתן לעשות, לקחו את הגביע להצורפים שטיפלו בו בעדינות ובהירות יתרה, והוסיפו בגובהו של הגביע עד שהכיל שיעור רביעית אף לפי הכרתו של החזון איש, כשהגיע דודי רבי יצחק זילברשטיין לבית חותנו, והגיש לפניו את הגביע לקחו לידו, ולא יכול היה לשים מחסום לרגשותיו שפרצו וגעו מעל ומעבר בשמחה של מצווה, עד שיצא מכליו ופרץ בריקוד. (שיחאי)

רבינו הגר"א

פעם אחת האריך (רבינו הגר"א ז"ל), באגדה ופירושים וסיפורים, והביט ב'המורה שעות' וראה שחצות ממשמש ובא, אז תכף ציווה לאכול אפיקומן, ונשארו כל המאכלים ומיני מגדים על השולחן, ולא אכל שום א' מהם, ואפילו אשתו וב"ב. (מעשה רב קצ"א סקל"ד)

הגאון רבי חיים קניבסקי

הגר"ח קניבסקי היה מסיים מידי שנה בערב פסח את התורה כולה, במעמד מאות מתפללי בית מדרשו 'לדרמן', ורבים נוספים שבאו מרחוק ומקרוב ליום שמחת ליבו שמחת התורה.

על אהבתו וחשקו העצומה של הגר"ח לתורה, סיפר מקורבו רבי משה שמעון גרליץ, את מה שהתרחש בחדר לימודו של רבי חיים, היה זה אחרי ימי השבעה על בתו הרבנית חנה שטיינמן ע"ה, (בשנת תשע"ד) כאשר חזרו מבית החיים אחר העליה לקברה במלאות השבעה, (שבהם לא למד רבינו את 'חובותיו' שהרי אבל אסור ללמוד), והנה עוד קודם שהתיישב הגר"ח, כבר ניגש לארון והוציא את הגמרא, ותפס את הגמרא כמו שיכור, ולמד ברצף שישים וחמשה דפים שלא יכל ללמוד במשך ימי השבעה, ובמשך שבע שעות למד זאת והמעניין מכל היה, שכיוון שראו אנשי ביתו שאינו מסוגל להתנתק מהגמרא האהובה, שינו סדרי עולם בביתו, וביום זה לא התפלל הגר"ח, (אולי בפעם היחידה בחייו) מנחה גדולה, בכדי שלא להפריעו בלימודו. (ע"פ אריד בשיחי)

מרן החזון איש

סיפר הגר"ר אברהם הורביץ, תלמידם הנאמן של רבותינו החזו"א והקה"י, את ששמע מהגר"ר חיים קניבסקי שהיסיב בליל הסדר הרבה שנים אצל מרן החזו"א, יחד עם הוריו אביו הקה"י ואמו הרבנית ע"ה אחות החזו"א. ואמר הגר"ח שמרן החזו"א אמר את ההגדה בלי פירושים, שתו את הכוס האחרון לפני הפיוטים, ולאחר "חסל סידור פסח" סיים החזו"א את הסדר ויצא לחדרו ללמוד, ולא אמר את כל הפיוטים, ולא "אחד מי יודע" ולא "חד גדיא" ולא "שיר השירים" והסטיפלער צוק"ל ובני ביתו המשיך ב"סדר", ואמר את כל הפיוטים ושיר השירים.

וכשגמרו את ה"סדר" מרן החזו"א יצא לטוילו הקבוע עם ר' חיים. (והסביר לי הגר"ח את הטעם שמרן החזון איש לא אמר בהגדה רק את המחויב מדינא ולא את הפיוטים שלאחר ד' כוסות, כי אצל מרן כל אמירה של פסוק תפילה היה בריכוז כל כוונתו ובכל כוחו הנפשי הקדוש, וזה היה כרוך במאמץ גופני ונפשי, ואמירה עם הפה בלי כוונה עמוקה עם הראש, לא היה שייך אצל החזו"א לכן דבר שלא היה מחויב לא אמר. (ע"פ ארחות רבנו)

המעמד בבית אדונינו הגר"א זי"ע בסיום פירושו לשיר השירים

כסולת נקיה מכל פסולת. בחלק הנסתרות, למד וגמר את כל אשר בדינו, הוזהר זוהר, ספר יצירה, וכתב האריז"ל והפרד"ס, וידעם כולם לתכליתם, גם אותם ניקה מכל שיבוש שעלה בהם, והגיהם מתוך ראיות ברורות כשמש, רק שני דברים חמורים בסתרי תורה שבזוהר, היו מוקשים אצלו, ואחר שגילה את אוזני הנוכחים, איה מקומם, הכריז באותו מעמד, כי אילו היה יודע מי שיודעם היה הולך אליו ברגליו, אך בינתיים הוא ממתין בזה על משיח צדקנו שיביא לו מזור בהבנתם.

עוד גילה אז, כי כידוע ישנם תר"ך עמודי אור שלא נתגלו שמותיהם במקומותיהם, ואילו הוא השיג וידע שמות של כל אחד ואחד, וגם היכן הם גנוזים בתורה שבכתב, דבר זה אינו מצוי בעולם כלל, ואף הוא לא גילה עניינו לשום בן אדם עלי אדמות, וגם לא כתבו עלי גיליון, בזאת סיים רבינו את סקירתו הנדירה על מאות ידיעותיו והשגותיו בכל התורה כולה ובכל החוכמות כולם.

האזין לדבריו מחותנו הרב דסערהיי וכיון ששמע את הגילוי האחרון על תר"ך עמודי אור, נפל לרגליו בתחנונים שיניח דברים הללו בכתובים, אפילו בספר חתום וסגור בלבד שישארו כאן בעולם ליום יבוא, אולם הגר"א סירב ואמר, ודבר זה גנוז ושמור עמו עבור הדרשה הראשונה בעולם הבא.

האמת היא שרבינו הגר"א הזהיר את שלושת הנוכחים במעמד, לבל יגלו את דבריו הנוראים הללו לאיש, אבל אחר שעלה לגני מרום הועיל הגר"ר מנחם מנדל משקלוב לספר דברים כהויות ושמיעתם, באוזני רעו הגר"ר ישראל משקלוב, וזה למען על הכתב "למען ידעו גדולת תורתו ולא ישתכח".

בשבת חול המועד יקראו בבתי הכנסת את מגילת שיר השירים, אמרו חז"ל כל השירים קודש ושיר השירים קודש קודשים. סיפור נורא ומופלא התרחש בחדר לימודו של אדונינו הגר"א מוויילנא זי"ע, בשעה שגמר לבאר פירושו לשיר השירים, ואף שהזהיר אדונינו שלא לגלות דבריו הנוראים במעמד זה מ"מ אחר פטירתו הועיל תלמידו הגר"ר מנחם מנדל משקלוב לספר לרעו הגר"ר ישראל משקלוב (מובא בספר 'הגאון') :

היה זה לעת זקנתו של הגר"א, שעה שתלמידו רבי מנחם מנדל משקלוב סיים לכתוב את פירוש רבו לשיר השירים, ושמח הגאון זי"ל ולשמחתו הגדולה שמחת התורה קרא אליו את מחותנו הרב דסערהיי, אשר בעירו היה בשעה זו, וכן את בנו הגדול הגר"ר יהודה לייב, הוא הורה לסגור את דלת חדרו, גם תריסי החלונות הוגפו בעיצומו של יום, והודלקו נרות רבים לרגל המאורע, או אז, סיים להרצות את פירוש באוזני רבי מנדל והמזומנים, ואחר כך נשא עיניו למרום בדביקות עצומה, ובירך והודה לשמו הגדול, שזיכהו להשגת אור כל התורה בפנימיותה, וחיצוניותה, ברוחו הטובה עליו, גילה טפחיים הרבה מהיקף ידיעותיו בכל החוכמות, ומבקיאותו הנפלאה והנדירה בכל התורה כולה, ומנה את כל החוכמות הנצרכות לתורה, אשר את כולן השיג וידע עד תכליתם, ופירט כל אחת ומעלתה.

אחר אמר, כי ברוך השם כל התורה כולה שניתנה בהר סיני ידעה לתכליתה, כל הנביאים, והכתובים, והמשניות, ותורה שבעל פה, ידע איך הם גנוזים בה בתורה שבכתב, ולא נשאר לו לעת זקנתו שום ספק באיזו הלכה וסוגיה בכל התורה כולה. כמו כן ידע את כל פרטי התורה שבעל פה כולל דברי כל הפוסקים עד האחרונים שעל השולחן ערוך ובררם והגיה מהשיבושים ועשאה

דברי הגה"צ רבי נתן מאיר וואכטפויגל המשגיח דלייקווד

שעה של לימוד המוסר! והחיזוק שעושים יעזור שבודאי נזכה לזוכה ורואה בישועתו. [לקט רשימות במשנתו של מרן הגר"א קוטלר עמ' ק"י - קי"א] עד כאן מדבריו בכנס לחיזוק המוסר

דברי החפץ חיים

סיפר המשגיח על רבי אלחנן וסרמן זצ"ל שהגיע פעם לחפץ חיים זצ"ל ודיבר אתו אודות ישיבה מסוימת, שאל אותו החפץ חיים האם לומדים שם מוסר? ענה רבי אלחנן לא לומדים שם מוסר, אמר לו הח"ח בלי לימוד המוסר - המקום לא שווה אפילו אבק פורח [שמעק טבק], אם לא לומדים שם מוסר אתה לא צריך לדבר איתי על המקום, והראה עם היד שלו - כלום לא! אל תדבר איתי אין לזה שייכות עימי, אם לא לומדים שם מוסר כל הישיבה אין לה ערך.

בור ברשות הרבים

רשכבה"ג רבי חיים עוזר מוילנא זצ"ל היה אומר, שישביה בלי מוסר זה בור המזיק ברשות הרבים!

[שם עמ' ק"ח - ק"ט]

המזלזל בסדר מוסר

מרן רה"י [הגר"א קוטלר] הקפיד מאוד על סדר מוסר ופעם אמר ברבים: "אם אחד מזלזל בלימוד המוסר בזמן הקבוע לכך, ובגלל זה נגרם רפיון לחבריו בלימוד המוסר, ונמשך מזה השחתה בכל המצב הרוחני שלהם, עד שימשך מזה שינוי לרעה בדרכם בחיים, הרי יש כאן החומר הגדול של מטה חבירו לדרך רעה ח"ו."

החשיבות בדורנו

אמר מרן רה"י רבי ישראל סלנטר העמיד את לימוד המוסר בדור שלו כיסוד גדול לקיום התורה והאמונה בכלל ישראל, ואחרי זמן קצר הודו לו כל חכמי ישראל, על אחת כמה וכמה בדור שלנו כמה חשוב הוא לימוד המוסר.

[שם עמ' ק"ה - ק"ו]

דברים נוראים מהרמח"ל

סיפר המשגיח שראה מכתב מהרמח"ל, שהעיד איך שבאשכנז היו שלוש מאות גאונים ולב רחב להם להבין ולהשכיל. ואחרי מאה שנה מצב היהדות נפל לגמרי ולא נשאר שם כלום רח"ל, והסיבה לזה - כאן פרץ המשגיח בבכי ולא יכל לדבר, עד שאמר - כיוון שלא עבדו על הפסוק: "ומה ה' אלוהיך שואל מעמך כי אם ליראה". וזעק המשגיח "מה ה' אלוהיך שואל מעמך" מה הקב"ה מבקש - כי אם ליראה. [לקט רשימות בעניין לימוד המוסר עמ' י"א]

נמצאים בזמנים שיש סכנות וצרכים לזכות לישועת ה'

בשנת תשמ"ח המשגיח כינס את בני הישיבה, ועשה חיזוק גדול בעניין לימוד המוסר, ובתוך דבריו אמר - נמצאים בזמנים שיש סכנות גדולות, ואפשר לומר שאין משפחה אחת שהם נקיים לגמרי מכל מיני יסורים, וצרכים ומוכרחים לזכות לישועת השם.

איך זוכים לישועת ה'

האופן היחיד שאפשר לזכות לישועת השם, אומרים לנו חז"ל: [מועד קטן ה' ע"א] "השם ארחותיו בעולם הזה זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה". מי שלומד מוסר כמו שצריך, ומחפש את הדרך האמיתית, הוא זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה ויהיה לו ישועה ברוחניות ובגשמיות, אבל מוכרח להיות "השם ארחותיו בעולם הזה" אחרת זה לא הולך.

אסור לרחם עליו

מי שמניף את ידו בביטול וזלזול בלימוד המוסר, צריך לדעת שלא זו הדרך לזכות לישועת ה'! וזה לשון המסילת ישרים [פרק ב']: "כל השם ארחותיו בעוה"ז זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה וכו', אבל אם אינו מפקח הוא על עצמו ודאי שהקב"ה לא יפקח עליו, כי אם הוא אינו חס מי יחוס עליו, והוא כעניין מה שאמרו חז"ל [ברכות לג ע"א] כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו" עכ"ל.

סוף סוף זוכה ורואה

העולם הזה הוא מקום טעות גדול, ויש בו נסיונות קשים ונפילות רבות וטעויות נוראות, ולכן מוכרחים לחיות עם חשבון ולא יכול להיות שום הפקרות, ומי שנזהר על עצמו וחושב איך צריך להתנהג, מי שמתבונן ומחפש את הדרך האמיתית, אפילו שהוא יכול אלף פעמים, יש לו הבטחה שסוף כל סוף הוא ימצא את הדרך. מי שלומד מוסר בכל יום, והוא רוצה להתנהג נכון, הוא זוכה שהקב"ה עוזר לו ללכת בדרך הישר בתוך 'העולם הזה שדומה ללילה' [ב"מ פג ע"ב], וזהו זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה.

לא להתעלם חלילה

...אני אומר לכם צרכים לירא מהיד הגדולה שנותנים משמים באחרית הימים, כל יחיד ויחיד צריך להזהר, שלא יהיה חלילה התעלמות וביטול לכל הדברים הנוראים שקורים... מבקשים מכל הצבור להשתתף ולעזור לחזק את התקנה של "השם ארחותיו בעולם הזה" לחזק את החצי

דרכי השבת אל הלב

דברי רבותינו בעניין האופן להיות שבע רצון ממצבו הרוחני

הכרת האדם במעלותיו

ג. המבט של האדם על עצמו צריך להיות באופן מאוזן, היינו מחד להכיר במעלותיו ולשמוח בהם כמ"ש הגה"צ ר' שלמה וולבה [עלי שור ח"ב עמ' קנ"ח]: "רק אחרי תקופה ממושכת של הרמת רוחם והשרשת ידיעת רוממות האדם, יוכלו לעמוד בהכרת צד הפחיתות של האדם. מכל זה יוצאת מסקנה לגבי לימוד מוסר בדורנו - ראשית דרכו של הלומד מוסר היום צריך להיות לימוד רוממות האדם". וכן אמר מרן הגרי"ש אלישיב [שואלין ודורשין גליון צ"א]: "עלינו לשמוח בכל מעט שיש, וכל מה שיש לאדם אפילו ידיעה מועטת בתורה ובקיום המצוות, חשוב הוא עד מאוד ויש לשמוח בו. וזהו כלל חשוב מאוד בחיי התורה... לחשוב על מה שיש ולא על מה שחסר". וכן אמר מרן הגרי"ג אדלשטיין [דרכי החיזוק שבת הגדול תשע"ט]: "חשוב מאוד לידע את מעלותיו ולשמוח בחלקו בתורה ובמעלות שיש לו, כמ"ש בספר מנוחה וקדושה [שער התורה ח"ב כ"ג] 'דע ששמעתי בשם הגר"א, שכן גם במילי דשמיא צריך להיות שמח בחלקו'. ולפעמים העצה היא לרשום לעצמו את מעלותיו, ולקרוא בהם מפעם לפעם שעיד"ז יהיה שמח בחלקו, והשמחה נותנת חיזוק להמשיך ולהתעלות".

כשיש לאדם הכרת מעלותיו, אזי בשעה שלומד מוסר ומכיר בחסרונותיו, לא יראה עצמו ככולו חסר ויפול בעצבות ח"ו, אלא יכיר שיש בו מעלות וחסרונות.

תפיסת ענווה - שיש לו חסרונות

ומאידך צריך להיות קבוע בדעת האדם תפיסת ענווה שיש לו חסרונות, ולא לחשוב שהוא מושלם, ואז כשמתוודע לחסרון שיש לו זה לא שובר אותו, כי יודע שזה מצב האדם כמו שאומר הגה"צ ר' שלמה וולבה [עלי שור ח"ב עמ' קס"א]: "למה גילוי מדה רעה מביא לידי עצבות? מהגילוי נפגעה מיד הגאווה, אני שהחזקתי את עצמי לאדם שלם ועכשיו אני נאלץ להכיר שאינני שלם... זה גורם לעצבות". כע"ז אמר הגה"צ ר' גדליה אייזמן [פרקי גבורה עמ' נ"ו] כאשר דיבר על השוקע בצער מחמת שנכשל בביטול תורה: "בחור מניח לעצמו שהוא צדיק גמור, לאור זאת לא מסתדר לו כי יתכן אצלו מכשול. אמנם צריך שיזכור שהוא בשר ודם ומועד למכשול, ועל כן צער מרובה בזה הרי"ז גאווה, ממש 'בעל גאווה'". והעניו מכיר שזהו האדם ותפקידו הוא לתקן.

הבאנו בע"ה בגליון הקודם את דברי רבותינו בעניין החיוב להיות שמח ושבע רצון ממצבו הרוחני, וניגש בע"ה לבאר את הדרך שלימדונו רבותינו לאיזון הנכון בין הביקורת על מצבו וצער על חטאיו לשמחה ושביעות רצון ממצבו.

ביקורת עצמית רק בזמנים המיוחדים לכך

א. על האדם להעמיד זמנים מסויימים לביקורת עצמית, וחץ מזמנים אלו המצב שעל האדם להיות בו הוא בשביעות רצון ולא לחשוב על חסרונותיו וחטאיו, וכדברי הגרמי"ל לפקוביץ [דובב שפתיים' אייר תשע"ד]: "להסתובב עם הרגשת חוסר שביעות רצון זה הדבר הכי גרוע בעולם, נכון שצריך שיהיו זמנים של חשבון הנפש וביקורת עצמית, ולחדד שאיפות נעלות זה נועד לזמנים מיוחדים... אבל ההתנהלות היומיומית - להסתובב עם תחושה של אי שביעות רצון, הוא הדבר הכי גרוע בעולם, צריך להיות תמיד בשביעות רצון". וכע"ז מבואר בדברי הגה"צ ר' יחזקאל לוונשטיין שמדבר כלפי מחשבה על חטאי העבר: "שלא יחשוב לגמרי ע"ד עבר כי זאת הוא מדרכי היצר ר"ל, אשר רצונו לבלבל את האדם, ולהביא אותו לידי מצב של עצבות ר"ל, כי זאת הוא היסוד דרכי התורה - המנוחה והשמחה: 'עוז וחדוה במקומו' ". ונראה ללמוד מזה גם כלפי חטאי ההווה

שהחושב בהם במשך היום - שלא בשעת לימוד המוסר לתועלת תיקון - הרי זה עצת היצר.

עיקר תפקיד האדם הוא לבקר עצמו

ב. כשאדם מבקר עצמו ונוכח בחסרונותיו, עליו להכיר שזה הלכתחילה של העבודה כמו שאמר הגר"ד יפה [ספר 'פרקי גבורה' עמ' נ"ז]: "פעם אמר משהו בשם הגה"צ רבי יחזקאל לוונשטיין זצ"ל, כי אינו זוכר יום שהיה בו עצוב. אחד השומעים מאד התפלא לשמוע זאת, דהרי ה'מוסר' של המשגיח היה ידוע בתביעותיו הנוקבות עד תוככי הנפש, וכיצד לא היה עצוב מעולם. עניתי לו: עיקר תפקיד האדם אינו דוקא להצליח לעולם בכל עניני עבודת ה' בלא כל מכשול אף פעם, אלא עיקר תפקידו לבקר ולהוכיח את עצמו, ואם זאת הוא עושה הרי אין כל מקום לעצבות. הן אמת כי ודאי יש צער כאשר נכשלים חלילה, וידועים דברי חזו"א באגרת כי אין לו צער כמו צער של כשלון בחטא, אך יחד עם זאת הרי יש בזאת גופא את שורש השמחה על כך שאנו עושים תפקידנו להצטער ולבקר את עצמנו".

זמני השבת (אופק ת"א):

כניסה:	יציאה:	ר"ת:
18:49	19:41	20:28

עיריני הפסח

שיעורו השבועי של מורנו הרב מאיר ישראל שליט"א

יו"ל ע"י ישיבת קיבוץ "נר ישראל"

עיונים

והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים (שמות יג, ח)

כתב הרמב"ם (חמץ ומצה ז, א) "מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן שנאמר (שמות יג) זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים... ומנין שבליל חמשה עשר, תלמוד לומר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך" עכ"ל. וצ"ב מדוע לא תקנו ברכה על מצווה זו? ויש ליישב בכמה אופנים:

א. המאירי בברכות (יב): הביא דעות שאכן יש לברך על מצוות סיפור יציאת מצרים בליל פסח. וכדלהלן.

ב. המאירי בברכות כתב לתרץ וז"ל "והזכרת יציאת מצרים בלילי הפסח בהגדה, יש מי שמזהיר שלא לברך עליה לפניו ואף על פי שיש ברכה לאחריה, **שהרי אפשר לו לסמוך על 'אמת ואמונה' שכבר ברח וחתם בה 'גאל ישראל'** ואף על פי שאין הטעם ברור, מ"מ המנהג כן הוא. **אלא שיש חולקים ומברכים**" עכ"ל. וכ"כ בשבלי הלקט (סי' ריח). ובספר 'הסדר הערוך' (פרק נט הערה 2) העיר, הלא קי"ל כ"י שכל ברכה שאין בה מלכות, אינה ברכה. ובברכת 'גאל ישראל' אין 'מלך העולם'. עוד יש להק' הלא מצוות הסיפור בליל פסח חלוקה מזכירת 'צא' מ של כל השנה (עי' מנח"ח מצווה כא, א ובגר"ח), ואיך יוצא ב'גאל ישראל' של כל השנה. ואולי זה כוונת המאירי 'ואע"פ שאין הטעם ברור'. ודו"ק.

ג. רבינו ירוחם (תוא"ח ה, ד) כתב וז"ל "אין מברכין על קריאת ההגדה כמו במגלה, אף על פי שהיא מצוה. וכתב רבינו פרץ **לפי שכבר אמרו בקדוש זכר ליציאת מצרים**" עכ"ל. וכ"כ ה'פרי חדש' (או"ח תעגו) וכתב עליו החיד"א ב'טוב עין' (יח, פו) שהוא **תרוץ קלוש**. אמנם לנוסח הקידוש המובא ברס"ג אתי שפיר טפי, ששם מזכירים באריכות נס יציאת מצרים. ודו"ק.

ד. ה'שבלי הלקט' (סדר פסח סימן ריח) כתב וז"ל "וכתב אחי ר' בנימין נר"ו **'ברוך המקום, ברוך הוא, ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, ברוך הוא'** - הרי כאן ארבעה ברכות, כנגד ארבעה פסוקין הכתובים במצות ההגדה. ומצות הגדה היא מצוה עשה והיתה טעונה ברכה, אלא שנפטרה בקריאת שמע והרי ק"ש טעונה ברכה לפניו ולאחריה ומתוך חיבתה רמזו עליה אלו ארבעה ברכות ואין טעונין הזכרה ומלכות" עכ"ל.

ה. עוד כתב שם וז"ל "או יש לומר, מה שאומרים בסוף **'אשר גאלנו' היא ברכת ההגדה**, שהרי יש בה הזכרת מצה ומרור ופסח. ובזמן הבית היה מקדימין ואומרין 'הגיענו הלילה הזה לאכול בו פסח מצה ומרורים' והרי יש בה תשובה לכל השאלות ועל כן פותחין בה בברוך וחותרין בברוך לפי שהיא מטבע ארוך. ולמה קבעוה בסוף ההגדה, לפי שרוצין לדרוש כמה דרשות בענין ההגדה ואם היה מברך תחלה אשר גאלנו, לא היה חוזר למפרע ודורש אל השעבוד" עכ"ל.

ו. החתם סופר ב'תורת משה' (הגדש"פ) כתב וז"ל "ויש מתרצין שנכלל בברכת 'אשר גאלנו'. ואינו מובן לכאורה דלמה לא מברכין עובר לעשייתו קודם שמתחילין לספר ההגדה. וי"ל דאיתא בפרק ערבי פסחים 'מתחיל בגנות ומסיים בשבח', עבדים היינו מתחלה ע"ז היו אבותינו וכו' והנה כמו שחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, כמו כן חייב אדם לראות עצמו כאלו הוא היה ע"ז ועכשיו קרבו המקום לעבודתו, והיום בלילה הזה שיצאנו ממצרים התחיל לעבוד את השם בתחלה בהמצות הנוהגות אותן לילה. והנה מצינו בטבילת גרים שמברכין לאחר טבילה, מפני שקודם טבילה אינו יכול לומר **וצונו** (פסחים דף ו' ע"ב), הכא נמי קודם ספור יציאת מצרים אינו יכול לומר וצונו, מפני שעדיין אנו בבחינה כאלו ה' מעובדי ע"ז ולאחר הספור שיוכל לומר וצונו, אז הוא נכלל בברכת אשר גאלנו ודו"ק" עכ"ל.

ז. בשו"ת 'רבבות אפרים' (ח"ב סי' קטסג) הביא בשם הרב מפוניבז' צ"ל לתרץ, שסיפור יציאת מצרים מקיים גם בלימוד הלכות פסח וגם **קריאת ההגדה דין 'תלמוד תורה' יש עליה וכבר נפטר בברכות התורה שביך בבוקר**. אלא שהעירוי לפי, קטן שנעשה בר מצוה בכניסת החג, צריך לברך ברכות התורה קודם ההגדה, כיון שמה שביך בבוקר מדרבנן לא מהני, שעדיין לא היה בר חיובא מה"ת.

ח. ה'אבודרהם' (סדר ההגדה) כתב וז"ל "והרשב"א כתב טעם אחר שאין לברך על קריאתה, מפני שהיא מצוה שאין לה קצבה ידועה ואפילו בדבור בעלמא שידבר בענין יציאת מצרים יצא, אלא כל המרבה הרי זה משובח" עכ"ל. ושפיר לפי זה נוסח להצטרפות לקבלת העלון במייל באופן קבוע נא לשלוח את המייל "צרף" למייל: 0533157838@gmail.com

ההגדה 'מצוה' עלינו לספר ביציאת מצרים. ואם תשאל, אם כן למה אין ברכה עליה? תשובתך בצדה: 'כל המרובה לספר הרי זה משובח' ואין לה קצבה. ועיין 'משנה ראשונה' (פאה א, א) למה לא הוזכרה מצווה זו במשנת 'אלו דברים שאין להם שיעור'. ותירץ שיש לה שיעור למטה דכל שלא אמר ג' דברים: פסח, מצה ומרור, לא יצא יד"ח. אבל לרשב"א ועוד, שסגי בדיבור בעלמא, עדיין צ"ב.

ט. בשו"ת הרא"ש (כלל כד סימן ב) כתב וז"ל "ושאלת למה אין מברכין על ספור ההגדה. הרבה דברים צוה הקדוש ברוך הוא לעשות זכר ליציאת מצרים ואין אנו מברכין עליהן, כגון הפרשת בכורות וכל המועדים. שאין צריך להזכיר בהפרשת בכורות שאנו עושין אותו זכר ליציאת מצרים, **אלא שצוה הקדוש ברוך הוא לעשות המעשה ומתוך כך אנו זוכרין יציאת מצרים**. ולאו דוקא הגדה בפה אלא אם ישאל מפרשין לו (וזהו ההגדה לבד שזוכרין יציאת מצרים)" עכ"ל. והרבה להקשות על דבריו החיד"א ב'טוב עין' (ח"ב סימן יח, פו) ע"ש.

י. בשו"ת 'בשמים ראש' (המיוחס לרא"ש סימן קצ"ו) כתב וז"ל "מה ששאלתני מדוע אין מברכים על סיפור ההגדה בליל פסח כדרך שמברכים על שאר מצוות. **לא יעלה על הדעת לברך על הברכות והשבחות**, כמו שאין מברכין שצונו לברך ברכת המזון וההגדה כולה קלוסין ושבחות" עכ"ל. וכתב החיד"א ב'טוב עין' (יח, פו) שתשובה זו אינה מהרא"ש. ויש להעיר דא"כ איך מברכים על **הלל** שכולו קילוסין ותשבחות. וי"ל.

יא. המהר"ל ב'גבורות השם' (פרק סב) כתב וז"ל "ואם תאמר למה אין מברכין על הגדה, שהרי מצוה לספר ביציאת מצרים והיה לנו לברך על המצוה זאת. ויראה כיון **דעיקר הדבר הוא מחשבת הלב דצריך להבין מה שאמר** ואם לא כן לא הוי מידי, וכיון שהעיקר הוא בלב לא שייך ברכה אלא במצוה שעיקר שלה במעשה, ומברך אשר קדשנו כי המעשה הוא עיקר ולפיכך אין מברכין על הגדה" עכ"ל. כעין זה ב'פרי מגדים' (או"ח משב"ז סימן תעד) וז"ל "למאן דאמר [ברכות כ, ב] **הרהור כדיבור דמי** הוה כביטול חמץ... ורק במגילה שצריך פרסום, ע"י הרהור לא יצא". עכ"ל.

יב. ה'שפת אמת' (פסח, תרמ) כתב וז"ל "ומה שאין מברכין ברכת המצות על סיפור יציאת מצרים. **יש לומר שהוא דבר המוטל עלינו בעצמנו גם אם לא היינו מצווין על זאת ולא שייך על זה ברכה** כדאיתא בפסחים (קטז). 'עבדא דמפיק ליה מאריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא אית ליה לשבחא' ולא שייך הלשון '**וצונו**'. והבן. כעין זה כתב ה'שפת אמת' (ויקרא לב ע"א) למה אין ברכה על כיבוד אב ואם, ע"ש.

יג. טובי הלמדנים רצו לתרץ, ע"פ מש"כ הרשב"א ליישב, מדוע אין ברכה על מצוות צדקה. ותירץ שכל מצווה **התלויה באחר** לא שייך עליה ברכה, שמא לא ירצה העני לקבל הצדקה וכד'. **וה"ה הכא מצוות 'והגדת לבנך', תלוי בשומע הסיפור ולא שייך על זה ברכה**. וכ"כ בספר 'מחנה חיים' (ח"ג כח). ויש להעיר מדברי המכילתא (שם) "והגדת לבנך. אין לי אלא בזמן שיש לו בן, בזמן שאין לו בן, **בינו לבין עצמו**, בינו לבין אחרים מנין, ת"ל (פ' ג') ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה". וי"ל.

יד. עוד הביא בסדר הערוך ע"פ הגמ' בברכות (יב): שלעתיד לבוא יהיה שעבוד מלכויות עיקר ויציאת מצרים טפל ויקויים בנו מקרא שכתוב "הנה ימים באים נאום ה' ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים". הרי שאילו זכינו לא היינו מספרים ביציאת מצרים כי אם ביציאה משעבוד מלכויות. וכיוון ש**מפני חטאינו נצצר מאתנו לברך על סיפור היציאה משעבוד מלכויות ועדיין אנו מספרים ביציאת מצרים**, לכן אין לברך על מצוה זו. וכ"כ בספר 'עטרת תפארת' (ס' ט, ד) בשם ה'חסד לאברהם'.

טו. הגאון רבי שלמה קלוגר בספרו 'מעשה ידי יוצר' כתב וז"ל "כיון שעיקר הסיפור יצ"מ בלילה הזה תלוי במצות מצה ומרור, כמו שדרשו חז"ל 'בעבור זה' לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. וא"כ זה דומה לברכת לולב, אף שיש בו ד' מינים אעפ"כ אין מברכין רק על הלולב שהוא העיקר והגדול שבד' מינים, כן במצות יצ"מ ומצות מצה ומרור, **כיון שאם אכל מצה ומרור ולא סיפר יצ"מ ג"כ יצא ואם סיפר יצ"מ בלא מצה ומרור לא יצא, א"כ עיקר המצוה בלילה הזה הוא המצה והמרור ויצ"מ טפל לה** וא"כ כמו שבכל המצוות אין מן הצורך לברך על כל פרטי המצוות רק על העיקר, כן הכא" עכ"ל.

טז. עוד יש לומר, ע"פ מש"כ בספר 'עולת תמיד' (פ"ט) בברכת **'שלא עשני עבד'** שמברכים כל בוקר וז"ל "ויש לכוין בהודאה זו, גם על מה שהשי"ת הצילו היום מעבוד עבודת פרך בחומר ולבנים בארץ מצרים הטמאה". ואולי נפטר בברכה זו.

א. מה החילוק בין ה'חסידה' שמחלקת לחברותיה מזון לבין 'עכברי רשיעי' שמחלקים לחבריהם מזון?

א. אמו"ר הגה"צ רבי חיים ישראל שליט"א תירץ, שאין שום חילוק בין חסידה לעכברים, והראיה שאף החסידה נכללת בעופות הטמאים, על כרחך ללמדנו שאינה אלא כ'חסידי שוטה'. וכ"כ ה'שפתי כהן' בפירושו (יא,ז) וז"ל "ואת החסידה, ללמד שלא יהא חסיד שוטה כדאינא בגמרא (סוטה כ"א ע"ב) היכי דמי חסיד שוטה, דחזי דקא טבעא אתתא ולא קא משתדל לאצולה, ואמר לאו אורח ארעא דלא אתי לאסתכלי בה, ועל זה אמר שלמה (קהלת ז', ט"ז) אל תהי צדיק הרבה. ועוד החסידה הוא מלשון חרפה שתרגום חרפה חסודא (בראשית ל"ד, ז'), לומר שלא יעשה דבר שיהיה לו חרפה ולמשפחתו, ואיש אשר יקח את אחותו חסד הוא תרגומא קלנא הוא (ויקרא כ', י"ז). ב. באופן אחר תירץ אמו"ר שליט"א ועוד ת"ח רבים והבה"ח יצחק תופיך נ"י, לדייק לשון רש"י בחולין ששינה מלשון כאן, שכאן כתב "שעושה חסד עם חברותיה במזונות" ואילו בחולין (סג.) כתב שעושה חסד עם חברותיה, שמחלקת מזונותיה" עכ"ל. וזה ההבדל הגדול, החסידה נותנת משלה לכן נחשב 'חסד' ואילו העכברים נותנים לחבריהם משל בעל הבית לכן נקראו 'רשיעי'. ג. כעין זה תירצו הרה"ג רבי חיים רבינוביץ ורבי מיכאל רצאבי שליט"א, שהחסידה דרכה לאכול מן ההפקר בשדות ומזה מחלקת לחברותיה, משא"כ העכברים דרכם לאכול משל בעל הבית במחסנים ובמאגרים ולכן נקראו רשיעים. ד. הרה"ג רבי יוסף בר ששת שליט"א תירץ לחלק, שהעכברים קודם אוכלים בעצמם ואחר כך קוראים לחבריהם כלשון הירושלמי 'לא מסתיין דאכלי', משא"כ החסידה 'מחלקת מזונות' ועוד קודם שאוכלת בעצמה נותנת לחברותיה. ה. עוד תירץ וכן הבה"ח יהודה ישראל נ"י, שהחסידה נותנת מצד טוב לבה ודאגתה לחברותיה, משא"כ העכברים מגמתם ורצונם להשחית כמה שיותר, ולכן אחר ששבעו ואינם יכולים לכלות עוד, קוראים לחבריהם להמשיך עבודתם בהשחתה. ולפי התירושים האחרונים צ"ב מדוע אכן החסידה טמאה? והראני אמו"ר שליט"א בשם הגר"א מגרמיזא וכן בפענח רזא, שדרכה לתת אחד מבניה מעשר ולהשליך אותו מן הקן, לכן בפר' ראה סמך חסידה 'לשלק'. ואין זה חסידות אלא אכזריות. ועוד הראה ל'מושב זקנים' שדרכה לטבול במים כשמנאפת עם שאינו בן זוגה ומראה עצמה חסידה ולכן קראה 'חסידה האנפה'. ומחמת כן טמאה היא. ע"ש.

ב. מדוע בפסוק ט' נאמר 'ויקריבו' אליו את הדם. ובפסוק יב' נאמר 'וימציאו' אליו את הדם?

א. הרה"ג רבי חיים רבינוביץ והרה"ג רבי יוסף בר ששת שליט"א תירצו, שיש לחלק בין קרבן עולה לקרבן חטאת, בפסוק ט' מיידי בקרבן 'החטאת אשר לו' ושם נאמר 'יטבול אצבעו בדם' וכיון שהיה צריך לזרוק דם באצבעו, הוכרח שיקריבו לו את הכלי ויחזיקו אותו בעבורו והוא יטבול אצבעו ממנו. משא"כ בפסוק י"ב מדובר על קרבן העולה ושם זורק את הדם בכלי והוא מחזיק הכלי בעצמו, רק הם המציאו לו הכלי עם הדם וכמ"ש רש"י 'וימציאו' לשון הושטה' שהושיטו לו הכלי והעבירו אותו מידם לידו. וכמו שכתוב שם בפסוק יג' "ואת העלה המציאו אליו לנתחיה" והכוונה שהושיטו לו את בשרה מידם לידו, משא"כ לשון הקרבה, פירושו, שעדיין הכלי בידם אלא שהקריבו אותו אליו. ובה מיושב נמי הלשון בהמשך הפרשה (ט,יח) גבי שלמים "וישחט את השור ואת האיל זבח השלמים אשר לעם וימצאו בני אהרן את הדם" דינה כעולה לענין זריקת הדם. והוסיף הריב"ש שליט"א אל תתמה מהאמור לעיל בפר' ויקרא (א,ה) לגבי קרבן עולה "ושחט את בן הבקר לפני ה' והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם" ולא נאמר 'והמציאו'. תשובתך בצדה: כמ"ש רש"י שם "והקריבו הכהנים - מקבלה ואילך מצות כהונה למד על השחיטה שכשירה בזר". ב. הרה"ג רבי ז. שטרן שליט"א הראה לספר 'נחלת צבי' שתירץ, ע"פ מש"כ רש"י 'וימציאו' הכוונה לשון הושטה והיינו 'הושטה מיד ליד'. דהנה במסכת זבחים (פ"ה מ"ג) שינו 'החטאות' שחיתן בצפון ודמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות כיצד עלה בכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן דרומית מזרחית' הרי שזריקת הדם רחוקה היא ממקום השחיטה. אמנם, העולה שחיתתה בצפון ודמה טעון שתי מתנות שהן ארבע ומפרש רע"ב 'שתי מתנות בקרן מזרחית צפונית ובקרן מערבית דרומית'. הרי שתחילת זריקת דמה קרוב הוא למקום שחיתתה בצפון, משום כך בקרבן חטאת נאמר ויקריבו משום שצריכים היו בני אהרן ללכת מהצפון ועד קרן דרומית מזרחית כדי להביא לאהרן את הדם, ובקרבן עולה נאמר וימציאו משום שלא היו צריכים אלא הושטת יד בלבד' ודפ"ח. ג. והראוני ב'דעת נוטה' למרן שר התורה זיע"א שהקשו לו כן ותירץ וז"ל "ויקריבו משמע הקרבה בלבד, וימציאו היינו הוא וכל דיניו" עכ"ל. ד. הבה"ח שלמה בראון נ"י הראה למלבי"ם (ט,טו) וז"ל "והנה בעגל החטאת אמר ויקריבו בני אהרן את הדם אליו, ובעולה ובשלמים אמר וימציאו ב"א אליו את הדם. כי בעת שחיתת החטאת היה למטה ובני אהרן קבלו הדם בכלי, שעז"א ויקריבו שהוא הקבלה כמ"ש (בפ' ויקרא ס' לז) שמ"ש והקריבו בני אהרן את הדם הוא שמקבלו בקרב כלי. ואהרן הוליכו אל המזבח בעצמו, משא"כ אח"כ שלא ירד מן המזבח ושחיתת העולה והשלמים נעשה ע"י אחר ובני אהרן הוליכו הדם למזבח אמר 'וימציאו' שהוא ההולכה" עכ"ל. ה. ע"ע משך חכמה מה שתירץ. ואכמ"ל.

א. הטעם לארבע כוסות.

רש"י בפסחים (צט:) כתב וז"ל "ארבע כוסות - כנגד ארבעה לשוני גאולה האמורים בגלות מצרים והוצאתי אתכם, והצלתי אתכם, וגאלתי אתכם, ולקחתי אתכם בפרשת וארא". ושם בגמרא (קח.) במימרא דריב"ל 'נשים חייבות בד' כוסות' פירש"י "ארבע כוסות - שלשה - כנגד שלשה כוסות שנאמרו בפסוק זה וכוס פרעה בידי וגו' ורביעי - ברכת המזון". ועיין ירושלמי פסחים (פ"י ה"א). ועדיין צ"ע למה רש"י שינה מהאמור שם ומפירושו לעיל.

ב. בפיט "תשעה מי יודע? תשעה ירחי לידה".

וצ"ב טובא, הלא כל הענינים המוזכרים בפיט זה, הם מעלות ורוחניות נשגבות השייכים לעם ישראל כעם סגולה והם מיסודות האומה הישראלית. וא"כ צ"ב מה המעלה והענין ב'תשעה ירחי לידה' שהוא ענין טבעי השייך גם בעכו"ם? אשמח לתשובות שיתפרסמו במדור 'לברורי' בשבוע הבעל"ט [לצורך עריכתם בעלון וב'קובץ גליונות', אפשר לשלוח עד יום א' בחצות לילה]. ניתן לשלוח למייל: m0533157838@gmail.com או בטלפון 053-315-78-38

גודל מעלת ליל הסדר

ידועים דברי הפרקי דרבי אליעזר (פרק לב) "הגיע ליל יום טוב הפסח וקרא יצחק לעשו בנו הגדול ואמר: בני הלילה הזה העליונים אומרים שירה, הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים, היום הזה ברכת טללים, עשה לי מטעמים עד שאני חי אברכך" וכן הוא בתרגום יונתן (בראשית כז,א).

ולא רק אוצרות טללים גשמיים, אלא כמ"ש בספר 'מנוחה וקדושה' (תלמיד הגר"ח מולחין) ושם בהגהה "ידע שמי שברא אותנו ואת יצרנו הרע, יודע שבשעה שמצה ומרור מנחים לפניך, אז מועיל מעשה השרשת יראת שמים אב לבנו ולא בעת אחר" עכ"ל הזהב.

ומלבד זאת, יש כח אדיר בלילה זה, שאין דומה לו בכל ימי השנה, כמו שהוכיח הגר"א גוטמאכר צוק"ל ממה שביקשה אסתר המלכה 'צומו עלי אל תאכלו ואל תשתו' וכפל הלשון מלמד, שהורתה לו לבטל אכילת מצה בפסח ושתיית ד' כוסות לבילי הסדר, אף שהם מצוות מדאורייתא. וכן דרשו במסכת מגילה (טו.) עה"פ 'ויעבור מרדכי' - "אמר רב שהעביר יום ראשון של פסח בתענית". וכל זה הותר 'משום פיקוח נפש' אחר שהייתה גזירה 'להשמיד להרוג ולאבד'. והקשו, הלא הגזירה אמנם נחתמה בטבעת המלך ויצאו האגרות הראשונות, אבל ביצוע הגזירה נקבע ליום י"ג באדר לשנה הבאה, ומדוע היה צורך לבטל מצוות החג, והלא 'לא נקראה אל המלך' בתאריך זה, ולמה לא דחו את 'תענית אסתר' לאחר החג?

ותירץ הגר"א גוטמאכר צוק"ל שידעה אסתר, שאין עוד שום יום בשנה שיש בכוחו לבטל גזירות כמו ליל הסדר ליל ט"ו בניסן, ואף שיש אחר כך עוד תאריכים מיוחדים ונעלים כיום מתן תורה וראש השנה ויום כיפור והושענא רבה ועוד ועוד, מ"מ אין כוחם רב כ'ליל הסדר' ואם תפסיד תאריך זה בשנה זו, תצא הגזירה לפועל ב"ג אדר בשנה הבאה, קודם שיעיג ליל הסדר הבא, ולכן חשיב פיקוח נפש שדוחה כל התורה כולה. מכאן נלמד יקרת הלילה הגדול הזה, שאין דומה לו, ונזכה לנצל כל רגע ממנו בקדושה ובטהרה, אמן.

צא וראה דברי קדשו של האור החיים עה"פ "ליל שמרים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שמרים לכל בני ישראל לדורותם" (שמות יב,מב) "כיון הכתוב לרמזו ה' נסים מופלאים שזמנם לילה זה: א) בימי אברהם כשהכה את ארבעה מלכים ויחלק עליהם לילה (בראשית יד טו.) ב) ביציאת מצרים דכתיב (לעיל פסוק כט) ויהי בחצי הלילה. ג) בימי חזקיה כשהכה גבריא'ל מחנה סנחריב דכתיב (מ"ב יט לה) ויהי בלילה ההוא. ד) בימי מרדכי ואסתר בלילה ההוא נדדה שנת המלך (אסתר ו א.) ה) גאולה העתידה כנגד נס אברהם אמר ליל שמורים הוא לה', כי באמצעות הנס נתגלית אמתתו יתברך כאומרם ז"ל (ב"ר מב ז) שיש מהאומות שלא היו מאמינים בנס הצלתו מאור כשדים והאמינו בנס הכאת ארבעה מלכים וכנגד מצרים אמר להוציאם מארץ מצרים וכנגד נס חזקיהו אמר הוא הלילה הידוע לנס, כרשום בדברי נביא (מלכים ב יט לה) ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך וגו' וכנגד נס מרדכי אמר הזה לה' וכנגד גאולה העתידה אמר 'שמורים לכל בני ישראל לדורותם' - פירוש לסוף הדורות, בעגלא ובזמן קריב" ונאמר אמן.

ניתן להשיג

הגדה של פסח - המבוארת [ע"מ]

'ביאור קצר' משולב בנוסח ההגדה ועליו חונה 'הביאור הארוך' ובו מקורות מחז"ל ראשונים ואחרונים

בטוב טעם ודעת. פל': 053-315-78-38

פניני שם אבותי

ממורינו הגאון רבי מנחם שמואל כהן שליט"א

פסח

על המצרים שימותו בכורות שלהם, עיי"ש היטב, ונראה שהוא דין על האב להתענות אחר שסיבת מיתת הבן הוא האב גופו. ובבחי' חת"ס נקט שסיבת התענית זכר למה שהתענו בכורי ישראל במצרים שלא יגפנו, ועפ"י דרכו כתב וכל אב התענה בשביל בנו הקטן שלא יענש בעבור האב, וגם נראה שהוא חלות תענית על האב.

הנולד אחרי חצות

השערי תשובה הביא לנידון השבות יעקב (ח"א י"ז) במי שנולד לו בכור בליל י"ד ניסן אחר חצות הלילה אי צריך האב להתענות למחר, דכיון שהמכה במצרים היתה בשעת חצות, אותו הבכור גם אי היה במצרים לא היה בכלל המכה, ובברכי יוסף עורר דמכת בכורות היתה בליל פסח.

וציינו לי שבמשך חכמה (פרשת בא) הביא מחז"ל שאף המעוברים של הבכורת היו מפילים, ודייק כן מלשון המקרא "ביום הכותי כל בכור" כלומר שהכה גם מעוברים ונפלו הבכורים, וכפי המבואר בחז"ל צ"ת מה כל השו"ט באחרונים.

[ועל דרך החריפות יש ליישב בב' אנפי א' לפי מה דיסד הגרעק"א שהיו במצרים מכה שהכה הקב"ה בעצמו, ובזה לא היה נס לבכורי ישראל, ומכה ע"י מלאך משיחית, ובזה היה נס לבכורי ישראל, דשם יש בחינה של ניתנה רשות, ויתכן שמעוברים נגפו רק ע"י הקב"ה וא"כ בזה לא היה נס לישראל, ובאופן נוסף י"ל שהגם שאצל מצרים כלומר נכרי יש לעובר יחס של בכור זהו רק בעולמו של בן נח ומשא"כ בדיני ישראל שרק משעה שנולד].

ב' בכורים לאב אחד

כתב החק יעקב (ש"ס סק"ו) נראה פשוט שמי שיש לו ב' בכורים (מב' נשים) ומתענה עבור האחד, עולה לתענית גם עבור האחר. ולא נתפרש (אם לא מחמת כללים וצירופים המסורים לבעלי ההוראה), מדוע פשיטא ליה שהדין כן באב שיש לו ב' בכורים, ואילו באדם שהוא בכור בעצמו אין הדין פשוט, שכמתענה לעצמו עולה לו עבור בנו, וכתוב שהאם תתענה.

השתתפות נשים בסעודת סיום

בשו"ע (סי' ת"ס) מוזכר אופנים שיש לנשים לקיים נהוגי תענית בכורות בע"פ, וכפי המנהג שנהגו להפטר ע"י סעודת מצווה, ושכיה טובא שעושים כן בעודת סיום, יש לברר אי שייך כן בנשים.

ומקום הבירור שכמה מספרי הפוסקים כתבו שהסיבה שמהני הסיום גם לאחרים שלא השלימו את המסכת, כיון שהם גמיר וסביר להבין מה שלומדים בסיום מסכת, ווד"ק לשון הרעק"א (ת' חדשות ל"ד) 'איני מוחה בסיום בער"פ להזמין ת"ח כההיא דעבידנא יומא טבא לרבנן'.

ובערוך השולחן (סי' תקנ"א ס' ר"ח) התיר להחשיב סעודת מצווה רק לת"ח השייכים ללימוד תורה.

וראיתי בשם אחד מגדולי הפוסקים שדן מצד שנשים אינם חייבות בת"ת, וטעם זה לא נתחורר לי דיו.

אכן כבר ציינו שבמשנ"ב הלכות תשעת הימים (תקנ"א סקע"ה) כתב מהח"י אדם שאשת המסיים מותרת בסיום מסכתא לפי ששייכת לשמחה, וא"כ בשעה שבעלה עושה סיום ודאי יכולה לסמוך לבטל תעניתה.

ליל הסדר

בדין סומא באמירת ההגדה

בגמ' בפסחים (קט"ז:) אמר רב אחא בר יעקב סומא פטור מלומר הגדה בעבור זה פרט לסומא, דהוי ילפותא מבסו"מ לפטור סומא בהגדה. ובגמ' ב"ק (פ"ז.) נחלקו התנאים, שדעת ר' יהודה שסומא פטור מכל מצוות התורה, ולהלכה פסקו רבים מהראשונים דלא כר' יהודה וסומא מחוייב במצוות, וכתב המרדכי (מגילה סי' תשצ"ח) להכריח שאין הלכה

תענית בכורות

סיום מסכת ע"י קטן

דנו בתראי בקטן שלמד מסכת בש"ס וסיימה האם יש לחשוב לסעודת מצוה גמורה, ונפק"מ שתחשב לסעודת מצוה לנוהגים לאכול בתענית בכורות ע"י סיום או בט' הימים, ועיקר הספק הוא לא רק בגונא שהמסיים קטן אלא גם בגדול המסיים מסכת שחלקה למד בקטנותו.

ובשו"ת צפנת פענח (ח"ב ס"ו) נשאל בזה, וכתב כיון שיש מצות ידיעת התורה ולימוד הקטנות מהני לימי הגדלות חשיב בלימוד זה קיום מצוה ונחשב הסיום לסעודת מצוה, ועיין ש"ך יו"ד נקה"כ שאפשר לפדות בכור קטן מכספו מדיון זכין לאדם דנחשב לו מצווה.

והנראה שיש לדון בזה בכיוון אחר, דהנה בגמ' (שבת ק"ט:) איתא 'אין העולם מתקיים אלא בשביל תינוקות של בית רבן' ובמשנת ר' אהרן (ח"ד) עמד בכמה קושיות בגמ' זו, ובעיקר שהרי הקטן אינו מצווה בלימוד התורה, ויסד הגר"א שלימוד התורה מלבד היותו מצוה נעלית, עוד יש קיום העולם והבריאה בעסק התורה ע"י בני ישראל מלבד היותו מצוה, עיי"ש הראיות לזה, [אלא שאחרי כן הוסיף לחדש שגם בזה יש קיום מצוה בלימוד קטנים], והבחנה זו לכאן מוכרעת בסוגית הגמ' (סוטה כ"א.) שדנה איזה זכות יכולה להיות לאשה להנצל מבדיקת המים, ומחפשת הגמ' זכות תורה דוקא, ולימוד תורה שלה לא יחני ולפי שאיננה מצווה בזה, ומ"מ לקיחת בניה [הקטנים עיי"ש בפירש"י] חשיב כשכר ת"ת שיכול להגן מבדיקת המים.

והמוכרע שלימוד קטנים יש לו מעלת תורה בתפארתה, ועיין גם במנ"ח (מצוה רנ"ז ו') שפלפל בטעם חיוב קימה לפני קטן חכם, ולמשנ"ת גם אי אין בלימודו מצווה אחרי שלימודו הוי תורה, עצם מה דחשיב עסק התורה יש בזה סיבה מספקת לכבדו, וא"כ מסתבר שגם סיום של קטן אחר שהושלם שם פרק של גמרה שלעסק התורה יחשב סיום, [והנה רב יוסף בהיותו סומא כשהיה מסיים שמעתתא מן הסתם שהיה עושה משתה לגמרה של תורה].

תענית האב עבור בנו

ידוע להסתפק בהא שמתענה האב עבור בנו הקטן, ולשון הרמ"א הוא 'האב מתענה בעד בנו עד שיגדיל', מההדין בכה"ג שהיה הבן בסעודת מצוה ואכל שם או שהבן עצמו סיים מסכת, אי יפטור את אביו מלהתענות. ובמה שמוזכר בפוסקים שיתענה האב או האם בעד בנם, והשתתף האב בסעודת מצוה עוררו הפוסקים מה פוטר את האם מלהתענות.

והנה כתב הפמ"ג בב' תאומים שיש ספק מי נולד ראשון, שניהם פטורים מלהתענות עיי"ש ריש סי' ת"ע. ועוררו בי מדרשא האם בכה"ג שהם קטנים נימא לאב להתענות בעד בכור בניו, אחר שכלפי האמת אחד מהם בכור, או מכיון שעליהם לא מוטל להתענות אין חיוב על האב להתענות עבורם.

ועומק הנידון בזה הוא האם חיוב התענית הוא על הבן, אלא שהוא מקיים את חיובו, או כה"ג שהבן קטן דין התענית מוטל על האב.

וז"ל הגאון (סי' ת"ע ס"ב) בטעם שמתענה האב בעד בנו הבכור, 'שמיתת הבכורות בעון אביהם ואמם כמ"ש הנה אנכי הורג כו' למכה מצרים כו' וכן בפדיון ויהרג כו' וכל בכור בני', והביאור שבעון פרעה מת בנו, וכן המכה

כר"י, דאי הלכה כר"י וסומא פטור מכל מצות התורה למה לי ילפותא מסויימת לפוטרו מלאמר הגדה, הלא בלאו הכי פטור מכל מצוות התורה.

ודעת מקצת ראשונים שהלכה כר"י (רבינו ירוחם נתיב י"ג ח"א, ונתיב ה' ח"ד, בב"י סי' תע"ג) וצ"ע בשיטתם מרהיטת הגמ' שנצרך דרשה לפטור סומא מלומר את ההגדה.

ואפשר שאי"ז דרשה גמורה מה"ת, והוסיפה הגמ' שיש פטור מסוים מלומר הגדה, ונפק"מ שהגם שבשאר מצוות מחוייב מדרבנן בהגדה לא חיבוהו, ויש לפלפל בסוגיית הגמ' בזה, [ועיין מרדכי הנ"ל ובמנ"ח שהגיה בבגדי ישע שם].

בשו"ת דבר שמואל (סי' י"ב) דן שאי נימא סברא שאף הם היו באותו הנס שייכת במצווה דאו"כ י"ל שהגם שסומא פטור מכל המצוות מ"מ סד"א שנחייבו במצוות הפסח משום שאף הם היו באותו הנס.

ובשו"ת תורת חסד (או"ח סי' ח' ב') ובהגהות מראה כהן, כתבו שכיון שמצוות מצה מוקשת לאיסור חמץ וכל שישנו בחמץ ישנו במצה, אי נימא כדעת רוב ראשונים שסומא ישנו במצוות ל"ת [טו"א מגילה כ"ד, שו"ת רעק"א קס"ט, ובגליון שו"ע יו"ד א' ס"ט, וכן הוא בספר המכריע ע"ה], ובשו"ת הריטב"א צ"ז, כיון שמחוייב באיסור אכילת חמץ ישנו ג"כ במצוות אכילת מצה, וכיון שמדיני המצה הוא שעונים עליה דברים הרבה הלכך סומא היה מחוייב במצוות הגדה, אי לאו שיש דרשה מיוחדת לפוטרו מלומר הגדה.

ולכאור' היה נראה למאן ביישובי האחרונים, ובהקדם גדר פטור סומא ממצוות, וז"ל הלכות קטנות (ח"ב סי' ל"ח) ונראה דכל שחסר א' מן החושים החשובים רוחניים כמו הסומא החשיבוהו ללא אדם כמו שאמר באיוב "למה נחשבנו כבהמה", ובזה ביאר פטור סומא ממצוות לר' יהודה. כלומר שחסר לו בשלימות של אדם לענין היותו מחוייב בצווי התורה [אלא דמ"מ איסורי נהיגי בו].

והנה שיטת רש"י (עירובין צ"ו, ר"ה ל"ג). שאשה המקיימת מ"ע שהזמן גרמא עוברת בל"ת דבל תוסיף, והקשו האחרונים כיצד סומא מקיים מצוות שפטור בהם לשיטת רש"י ואינו עובר בל"ת.

ויתכן שהישוב הוא שאשה לפי ששיכת במצוות חשובה כמוסיפה על המצוות, בזה שעושה מה שלא מחוייבת, משא"כ סומא שאין אצלו כלל מושג של מצוות.

וראה ג"כ תוס' בר"ה (ל"ג). שנקטו שסומא פטור מקידוש היום ולא אמרינן היקש זכור לשמור, כדאמרינן גבי נשים שכיון שישנו בל"ת של שמירת שבת מחוייב ג"כ במצוות קידוש דשבת.

וא"כ היה נראה שגם אי צדקו האחרונים שקיים היקש בין איסור חמץ למצה, וממילא יש לדון לחייבו אף באמירת ההגדה, לא ינהי בזה לחייב סומא במצוות הגדה.

ולעיקר היה נראה שיש דרגה של אי ראות המצוי בזקנים באים בימים שלא בטל מהם חוש הראות ומבחינים בין אור וחושך וכדו', אלא שאין להם אפשרות להבחין בפרטים, שהגדרת סומא לפטור ממצוות אין להם, דהיינו עיקר חוש הראות יש להם, ומ"מ אינם יכולים לראות מצה ומרור ואינם במצוות הגדה דבר תורה, [ועל דרך זו יש לומר באופן שיש לו נבצרות זמנית בראיה, כגון אחר ניתוח שסופו לראות אחר זמן, שהגם שהגדרת סומא לפטור ממצוות אין לו, מ"מ יתכן שפטור מלאמר הגדה יש לו].

ויש לדון בדבר חדש, דהנה אשכחן אופנים שפטורים ממצוות התורה, ומ"מ בגוונא שמקיימים אותם יש להם יחס מסויים של מצווה, וכגון שנפטר אחר זמן מלקיים את המצווה בשעה שמחוייב בה דבר תורה, ועולה לו בקיום חיובו מה שעביד את המצווה בזמן הפטור.

ועיין רמב"ם (פ"ה קרבן פסח ה"ז) קטן שעביד קרבן פסח בראשון, נפטר מלעשות פסח בשני כיון שעביד בראשון, [ורבינו הגר"ח בספרו הלך בזה בב' פנים].

והמרדכי במגילה הביא דעת רבינו טוביה מוינא שקידוש מפלג המנחה פוטרו מקידוש בשבת, [ואכן שם מדרבנן הוא מחוייב, וצ"ע].

ועיין ש"ך (נקה"כ יו"ד סי' ש"ב) שאפשר לפדות בן קטן מכספו מדין זכין שעושים לו מצווה, הגם שאינו מצווה בפדיון הבן, וכן להפריש תרומה לקטן מהני מדין זכין.

וברש"י ברכות (מ"ח). קטן המחוייב מדרבנן מברך לאביו, וביאר בקה"י (סי' כ"ד) בהרחבה, וז"ל 'שהגם שאינו מחוייב דלא חייבתו תורה לפי שאינו בר

דעת, אבל אי מברך מצווה דאו' קעביד, דלכל ישראל נתנו המצוות, אלא שהקטן בגדר אנוס', [ובמקו"א בדרנו אי יש מוקצה למצותו בלולה של קטן].

ועיין מנ"ח (מ' ל"א ט') גבי קטן שהגדיל בשבת אי נצרך לעשות קידוש, ומפורסם נידון המנ"ח (ש"ו) בקטן שהגדיל בימי הספירה, וכמדומה שמעצם מה שיש בנשים קיום במ"ע שהזמן גרמא כשלא נצטוו יש למילף גדר זה, שיש חפצא דמצווה גם בלא חיוב הגברא באותו קיום.

וא"כ יתכן שסומא הגם שאינו מחוייב כלל ועיקר במצוות התורה, כיון שיש למעשיו הגדרת אינו מצווה ועושה, כדמוכח בסוגיא ב"ק (פ"ז). שרב יוסף היה להוט לקיים מצוות התורה גם למה דסבר הלכתא שפטור כדעת ר' יהודה, יהא סגי במצוותו להוציא בני ביתו מלומר הגדה, וכמו שמבואר במנ"ח (מ' כ"א א) שאין צורך שכולם יספרו ודי' שאחד יספר וכולם ישמעו. ולזה נצרך ילפותא מסויימת שסומא חסר לו בעיקר מצוות הסיפור, כיון שאינו אומר את הדברים על מצה ומרור, ונפק"מ בזה שגם בני ביתו לא יצאו יד"ח בשומעם ממנו, שוב ראיתי בספר יד דוד (פ' נצבים) הרחבת דברים בנקודה זו, שסוגיין אזלה לר' יהודה, והמכוון בזה הוא שסומא פטור מלומר הגדה לומר שאינו מוציא בני ביתו בהגדה, וכפי הנראה זהו ביאור דבריו.

ארבע כוסות

לכתחילה יש מצוה לשנות את כל הכוס ודיעבד סגי שישתה רוב כוס. ויש לברר אדם שב' כוסות ראשונות שתה רק רוב כוס ובסוף הסדר בכוחו לשנות כל הכוס, האם יש לו הידור עכ"פ בב' כוסות אחרונות לשנות בהם כל הכוס ולא רק רוב.

והנה נח' קמאי ובתראי האם הד' כוסות היו עיכוב אחד לחבירו, וכגון שיכול לשנות רק חלק מהם האם יש מצווה לשנות מה שיכול. ועיין רש"י (פסחים ק"ד). וחי' רבינו דוד (שם), ודברי הראב"ד בהשגות.

ולסוברים שכל אחד הוא מצווה בפנ"ע בודאי שיש לו לשנות ב' כוסות אחרונות בשלימות, אבל אם היו חד מצווה, וחלקה קיים מכח דין רוב, לכאור' אין ענין בחלק מהכוסות לשנות הכל.

ויש לדון גם אי כל הכוסות היו חד מצווה, מאחר שכל הידור של כוס היו שלימות במעשה מצווה, ויש לדון כיון דהוי מצווה נפרדים כל חלק יעשה אותו בהידור.

בן אר"י שהיה בחו"ל ביו"ט שני של גלויות

מעשה בבן אר"י שהיה במדינת הים ביו"ט שני של גלויות, ודינו הוא להתפלל תפילת שמונ"ע אחר שאינו בן יו"ט, והתפלל בטעות תפילת יו"ט דהיינו ז' ברכות, דלכאור' דינו לחזור ולהתפלל שמונ"ע.

ושוב נמלך בו והחליט ברצינות שנשאר בקביעות בחו"ל וא"כ נתהפך דינו להיות בן חו"ל, ולכאור' משעה זו דינו כבן חו"ל לכל דבר.

ויש לדון אי מהני לתפילתו שהרי עתה חייב בתפילת יו"ט, או דכיון שבשעה שהתפלל היה עדיין בן אר"י א"כ לא מהני מה שעתה רוצה להשאר בחו"ל.

פניני הלכה

א. מעשה בבן ישיבה שמצא רב-קו, ע"ש פועל בנין נכרי ברחוב בב"ב, טעון בסכום נכבד, והנה אולי יש להתיר לו מדין אבידת נכרי מותרת, ושוב צידדנו שא"א להתיר כאן לפי שלא הערך צבור אבד והערך קיים לבעליו, והרי הוא כדוגמת אדם שאבד כרטיס ויזה וילך המוצא וימשיך כסף מחשבונו, ומ"מ באופן שהיה יאוש צידדנו להקל להשתמש.

ב. מעשה בבחור שהיתה לו עניבה שאין כמותה, וחבירו לחץ עליו שכשיגמור להשתמש בה יעבירה לו [ויש עוד פרטים נוספים ואכמ"ל בזה], ולעיקר אמרנו לבחור שגם שחושב שעומד למצות ענין העניבה שלא יעביר לבחור שבקש, כיון שיתכן שעובר על לפני עוור של לא תחמוד.

ג. מעשה שהיה באחת המאפיות מצות של יד, שהונחו שקי קמח של טחינה מיוחדת, ואחד חיפש אחר שלו ופתח את השקים האלו גם שאינם שלו, וכשהלך מהמקום נעשה הכל אינו משומר, ודנו בי מדרשא האם יש להגדירו כמזיק, ואי ניתן לחייבו, והנידון בגדר היקף שאינו ניכר.

טומאת אהל המת

סדרת השיעורים בהלכות טהרות הלכה למעשה¹

שיעור מס' 8

ודווקא כאשר בגג העליון יש ט
התחתונות הוא ג"כ טפח.⁶

המטמאים באהל

מחיצה

ט. אם יש מחיצה העשויה מדבר שאינו מקבל טומאה הסותמת את כל הגובה שבין מקום הטומאה למקום המצאות הטהור ואין בה פתח של טפח על טפח - חוצצת המחיצה בפני הטומאה ולא נטמא הטהור ולדי הרמב"ם (פטי"ו ה"א) צריך שלא יהי דעתו לפנות משם המחיצה ולדי הראב"ד שם והתוס' (שבת מד: ד"ה ואין) בסתימת מחיצה גמורה אף כשדעתו לפנותה חשוב מחיצה.

י. מחיצה של צוה"פ שתי וערב ולבוד לא נקראת מחיצה לענין זה כיון שלמעשה נשאר בהן טפח על טפח.

שיעור מקום התפשטות הטומאה

יא. השיעור הוא טפח אך כתב החכמת אדם (כלל קנט) שהיום כל החלונות נעשו לאויר ולפי"ז דינם בשיעור הונדיון שהוא בערך 2.5 ס"מ ואם נשאר חלל בגודל זה בחלון החיצוני עוברת הטומאה למקום השני שמעבר לחלון.

יב. ולכן צריך הטהור להקפיד שכל הדלתות והחלונות שבינו למת סגורות וצריך שימת לב לאפשרויות של מעבר הטומאה כגון: דרך גגון, צינור, מרזב, עץ הרחבים טפח שמאהילים גם על חלונות של חדר המת וגם על חלונות שיש בהם טהור וכן משכ"ל מעבר טומאה דרך חדר מדריגות לחניון ומשם לבתים סמוכים שמשתמשים באותו חניון תת קרקעי במדה והדלתות כולן פתוחות.

א. כזית מן המת, אבר מן המת או מן החי אפי' אין בו כזית, נפל אע"פ שאין בו כזית, רוב מנין או רוב בנין של עצמות, רובע הקב עצמות, רביעית דם שיצאה ממת, גולל ודופק, ולדי הגר"א גם עפר קברות שאי"ב עצמות.²

ב. נכון להזהר מאהל שיש בו מת עכו"ם.³

ג. אהל שיש בו גוסס נקטו הפוסקים לאסור.⁴

איך נטמאים באהל

ד. טומאת אהל הינה בג' אופנים א. המאהיל על המת ב. המת מאהיל עליו. ג. גג אחד מאהיל עליו ועל המת. ה. אין חילוק בין אם נכנס כולו או מקצתו לאהל המת.

התפשטות הטומאה

ו. מת הנמצא על הקרקע או בתוך הקרקע מטמא את כל מי שעובר מעליו עד לרקיע וכגון בנסיעה ברכב על כביש שנסלל ע"ג קברים או בטיסה מעל בית קברות.

אהל הטומאה

ז. מת הנמצא באהל פירוש: שיש אויר טפח על טפח בגובה טפח תחת הגג שמאהיל על המת (מלבד המת) הטומאה ממשיכה להתפשט תחת כל הגג שיש בו טפח ואפי' אם יש במקום אחד טפח ובהמשך פחות מטפח ג"כ מתפשטת שם הטומאה.⁵

ח. אם יש שני גגות ב-ב' גבהים שאחד מתחיל כאשר השני נגמר והטומאה נמצאת תחת הגג התחתון נטמא גם מה שתחת הגג העליון. והטעם משום שהטומאה ממשיכה להתפשט תחת הגג העליון מדין "חבוט רמי"

¹ מכיון שהלכות טומאת מת בוגעות להלכה לכהנים בזה"ז אין להוציא שום דין למעשה, מהכתוב כאן.

² מתני' ריש אהלות

³ שו"ע יו"ד שע"ב

⁴ שם

⁵ רמב"ם פי"ב ה"ז וחזו"א אהלות, סי' יג ס"ק י"ג

⁶ פטי"ז מטו"מ ה"ו. שו"ע או"ח סי' תרל"א סעיף ה'

וכן משכ"ל טומאה במטוס בתא המטען שמטמא את הנוסעים כיון שהאוהל המפסיק ביניהם מק"ט ואינו חוצץ בפני הטומאה וכן כשמחברים השרוול של ירידת הנוסעים לאולם שבו הנוסעים עולים ויורדים נטמאו כל העומדים באותו אולם.

חריץ בין שני אהלים

יג. אם יש חריץ כל שהו בין הגג שתחתיו נמצא המת לגג שתחתיו נמצא הטהור - לא נטמא הטהור.

אך אם נמצא תחת החריץ אדם או בע"ח הם ממשיכים את הטומאה תחתיהם לגג השני ושוב נטמא כל מי שתחתיו.

וכן אם יש תחת החריץ כלים או בגדים באורך טפח שהם ג"כ גבוהים טפח מהמקרקע אע"פ שאין חלל טפח תחתיהם (כיון שיש כמה בגדים זה ע"ג זה) וממשיכים הם את הטומאה לאהל השני ונטמאו כולם.⁷

עצים

יד. עצים מעבירים את הטומאה בתנאי א. שיש בענף טפח או עכ"פ שרובו טפח⁸ ומשכ"ל בגזע שיש בו טפח היוצא מהעץ לצד אחד ואח"כ מתחלק לכמה ענפים שאין בהם טפח דאם רוב האורך טפח - יחשב לאהל ואם יש בו טפח אך אינו מקבל מעזיבה בינונית לד' רוב הראשונים מעביר את הטומאה מדאו' ולדעת הרמב"ם מעביר את הטומאה מדרבנן.

ב. גם כשבענף עצמו אין טפח אבל אם יש כמה ענפים זה בצד זה ואפשר להדביקן יחד בטיט שיקבל מעזיבה בינונית לרוב הראשונים מטמא מדאו'.

ג. גם כשאין יכולים לקבל מעזיבה אם הנוף צפוף יש לחשוש שמביא את הטומאה מדרבנן מגזירת "סככות".

טו. אם גם הנוף דליל אינו מביא את הטומאה כלל.

אהל החוצץ בפני הטומאה

טז. כשם שאהל מביא את הטומאה לצדדיו כך גם חוצץ בפני הטומאה והיינו שאם יש בתוכו טומאה הרי הוא חוצץ שלא תעבור הטומאה לטהרה שמעליו או שמתחתיו ובתנאי א. שיהי עשוי מדבר שאינו מקב"ט ב. שלא יהי עשוי מכלי או אדם שהם בפני עצמם לא יכולים כלל להחשב כאוהל ואפי' לא להיות מעמיד של האוהל אלא"כ נטפלים למחובר. ג. שיהי הגג בשיעור טפח על טפח ושיהיה בחללו טפח ובלא"ה דינו כטומאה רצוצה שמטמאה כנגדה. ד. שיהי פתח בתוך האהל של הטומאה ואפי' שכרגע הוא סגור אבל בלא"ה יחשב כ"קבר סתום" ויטמא כל סביביו עד לרקיע ושיעור הפתח למת שלם ד' טפחים, ולכזית מן המת טפח.⁹

יז. אמנם אם יש מחיצות לגג שגם הם עומדות ע"ג המת א"כ במקום המחיצות תהיה טומאה רצוצה שתטמא את מה שעומד על גבה והעיצה לזה לעשות קומה שניה של אהל מעל גבי המחיצות שהוא יחצוץ את הטומאה שבקעה דרך המחיצות וזהו מה שנקרא "כיפין ע"ג כיפין" ובתנאי שלעולם יצא צינור ברוחב טפח מתוך אהל הטומאה כלפי חוץ שדרכו תצא הטומאה ואסור להאהיל עליו או לחוסמו.¹⁰

אהל מדבר המקבל טמאה

יח. אהל העשוי מדבר המקב"ט אינו חוצץ בפני הטומאה בין אם הטומאה מעליו או מתחתיו ולא זו בלבד אלא אף מביא את הטומאה לצדדים ונטמא כל אשר תחתיו אף שאינו כנגד הטומאה.¹¹

ונפ"מ מזה שלא לנסוע עם נפטר תחת מנהרה שיש לחוש שיש תחתיה כהנים או תרומה וכן שאסור לכהן או לתרומה לנסוע ע"ג קברים וכן יש שם טעם נוסף שאינו אהל משום שהרכב הוא אהל זרוק ול"ש אהל.

אהל זרוק

יט. אהל המטלטל אינו חוצץ בפני הטומאה ומביא את הטומאה לצדדיו.¹²

טלית המתנפנפת

⁹ אהלות פ"ג מ"ז, פ"ז מ"א, פ"ט מ"ג, פ"י מ"ד.
¹⁰ ב"ב ק: תוד"ה ורומן
¹¹ פ"ח מ"ג וע"י שבת פד: תוד"ה מי
¹² פ"א ה"ו מטו"מ

⁷ אהלות פ"א מ"ג ורמב"ם פט"ז ה"ז
⁸ וילה"ס אם מצרפים לענין זה את כל אורך הענף אף מה שלא מאהיל על המת ולא מאהיל על האדם ונפ"מ הן לחומרא והן לקולא

כ. טלית המתנפנפת ועוף הפורח וספינה ששטה אינן חוצצים ואינן מביאים לצדדין.¹³

אופן שטומאה עוברת גם כשאין פותח טפח

כא. אם הטומאה כנגד הארובה מטמאה כל העומד כנגדה אף שאין בארובה פותח טפח ובוה צריך שיהי כל הכזית כנגד החלל ולא סגי במקצת מהכזית.¹⁴ במה דברים אמורים כשהטהרה שע"ג הארובה אינה נמצאת בתוך אוהל והיינו שאין עליה ע"ג הבית אבל אם יש עליה ע"ג הבית בזה נחלקו הראשונים דעת הר"ש (פ"י מ"ג) דבוה כל מה שבעליה טהור (כיון שבוה צריך להגיע לדין התפשטות הטומאה ואי"ז מדין טומאה רצוצה) ומאידך כל מה שבבית טמא כיון שגג העלייה מצטרף לגג הבית ונטמא כל אשר בבית, ודעת הרא"ש (פ"י מ"ה) שגם בכה"ג שיש עליה ע"ג הבית מ"מ מטמאים את מה שכנגד הארובה ואמרינן בזה טומאה בוקעת ועולה.

ואחרי שהטומאה הצליחה להגיע לעלייה ממילא היא מתפשטת בכל העלייה שהרי יש ע"ג העלייה אוהל שמביא את הטומאה אך מה שבבית טהור כיון שאין טפח בארובה ואין יכולה הטומאה לעבור מהעלייה לבית וגם לא מצטרף גג העלייה לגג הבית להחשב אוהל אחד.

קדם האהל לטומאה

כב. אם קדם האהל להגעת הטומאה וכגון שהניח אדם רגלו או כלי על פי הארובה הפתוחה לאויר העולם שאין בה פותח טפח וסתם ע"י כך את הארובה ואח"כ הגיע הטומאה ועמדה כנגד הארובה בזה לא אמרינן שיהי דין טומאה רצוצה ויטמא האדם או הכלי דכל שהטומאה תחת אוהל הרי"ז מפקיע ממנו דין טומאה רצוצה שבוקעת ועולה.¹⁵

אם אין אוהל ע"ג הטומאה בזה א"צ האדם להאהיל טפח ממנו על כזית מן הטומאה אלא אפי' פחות מטפח ממנו שמאהיל על פחות מכזית מן הטומאה הרי"ז טמא.

אבל באופן שהטומאה תחת אוהל והיינו שאין פותח טפח על טפח כנגד הטומאה בזה צריך שכל הכזית יהי כנגד האויר¹⁶ וי"א שמספיק שיהי שיעור של ב' כזתים בסך הכל שבוה יש בו כדי לחלק חציו לתחת האהל וחציו לתחת החלל - הארובה.¹⁷

טומאה בעובי הכותל

כג. טומאה בעובי כותל הבית או בעובי הרצפה או בעובי התקרה ואין שם טפח על טפח ויש בית אחר מהצד השני אם נמצא הטומאה מחציו ולפנים דינה כמו שנמצאת לפנים ואם מחציה ולחוץ דינה כמו שנמצאת בבית החיצוני והעומד ע"ג הכותל לא נטמא מדין טומאה רצוצה כיון דלא חשבינן להטומאה שנמצאת בתוך הכותל אלא כאילו נמצאת בבית זה או בבית זה כיון שנטפלת לאחד משני הבתים ושם הרי יש חלל טפח.

אמנם אם בצד השני של הכותל אין בית אלא אויר העולם ונמצא הטומאה מחציו ולחוץ בזה יש דין טומאה רצוצה שמטמאה את העומד ע"ג הכותל כיון שאין הכותל נטפל לאויר העולם.¹⁸

אהל הנעשה מכלים ואדם

כד. כלי אף שאינו מק"ט וכן אדם אפי' גוי שאינו מק"ט הרי הוא מביא את הטומאה תחתיו ואינו חוצץ בפני הטומאה שעל גביו או שתחתיו ועל כן טומאה על גבי רגליו נטמא גם מה שתחת לראשו כיון שאינו חוצץ בפני הטומאה וגם מביא את הטומאה לצדדין שלו כנגד כולו. וכמו"כ אין הכלי והאדם יכולים לסמוך את האהל שיחצוץ את הטומאה ואפי' שהם עצמם אינם מק"ט.¹⁹

אמנם לענין לעשות מחיצה מכלים בזה תלוי בסוג הכלי שאם הוא כלי שאינו מק"ט יכול להעשות מחיצה לחצוץ בפני הטומאה.²⁰ ולפי"ז צריך להזהר בשורה צפופה של אנשים מאהל המת והלאה שהטומאה עוברת דרכם.

¹⁷ ר"ש ס"י מ"ג

¹⁸ פז מ"א פ"ו מ"ג מ"ד

¹⁹ פ"ו מ"א, פ"ח מ"ג. פ"ט.

²⁰ מקד"ד קונטרס סק"ג.

¹³ אהלות פ"ח מ"ה.

¹⁴ אהלות פ"י מ"א ומ"ג ועי' חידושי ר' חיים הלוי פ"ט ה"א

¹⁵ חידושי הגר"ח הלוי פכ"ד, ה"ד

¹⁶ רמב"ם פ' ט"ז ה"ד

דפנות אהלים

כה. כלי שאינו מקבל טומאה או אחורי כלי חרס יכול להצטרף עם תקרת הבית או עם מחיצת הבית או עם רצפת הבית (כשיש שם חלל טפח) לחצוץ בפני הטומאה שבבית.²¹

צמיד פתיל

כו. כלי שאינו מקבל טומאה או כלי חרס שאינו מקבל טומאה מאחוריו שמוקף צמיד פתיל מדבר המתמרח שאינו מקבל טומאה מציל על מה שבתוכו (אוכלין ומשקין ואדם וכלים) מלהטמא באהל המת, (וכלי חרס אינו מציל על כלים שבתוכו, מדרבנן) אך אם יש טומאה בתוכו אינו מציל את הטהרות שחוצה לו מלהטמא.²²

ורק באופן שהטומאה בלועה בגוף של בע"ח אז אינה מטמאה את מה שבאהל שלה.²³

כלי הבא במידה

כז. כלי עץ הבא במידה שאינו מקב"ט המכוסה בדבר שאין עליו תורת כלי כגון חתיכת נסר אע"פ שאינו צמיד פתיל הרי הוא מציל על הטהרות שבתוכו שלא יטמאו באהל המת.²⁴

דיני קורה המתקצרת

כח. א. קורה שתחילתה טפח וסופה פחות מטפח והטומאה תחת הטפח לד' הרמב"ם והר"ש והגר"א נטמא גם מה שתחת הפחות מטפח ובכלל זה גם ב' קורות נוגעות זו בזו הראשונה כולה טפח והשניה בסופה פחות מטפח וטומאה תחת הראשונה דכל מה שתחת השניה נטמא דכיון שתחילה נטמא תחתיה שיש בו טפח ממשיכה הטומאה אף תחת הפחות מטפח.²⁵

ולדעת הרא"ש לא נטמא אלא מה שתחת הטפח (בב' המקרים הנ"ל). וילה"ס אם לד' הרמב"ם צריך שרוב הקורה תהי' טפח או שגם אם מקצתה טפח ורובה פחות מטפח גם אז מגיעה הטופחה תחת הפחות מטפח.

ב. אם הטומאה תחת הפחות מטפח והטהור עומד תחת הטפח בזה נסתפק החזו"א אם פחות מטפח גם מביא את הטומאה ממנו והלאה או רק מוציא את הטומאה אחרי שלפניו היתה הטומאה תחת טפח.

ג. גם את"ל שפחות מטפח מביא את הטומאה אכתי ילה"ס אם מביא את הטומאה גם לקורה אחרת הצמודה אליה שרחבה טפח ובזה הספק כלול שלש אופנים א. היכא שהטומאה תחת הפחות מטפח של הקורה הראשונה ואח"כ מרחיבה הקורה לטפח וסמוך לה קורה אחרת שרחבה טפח. ב. היכא שהטומאה תחת הרוחב טפח של הקורה הראשונה ואח"כ מתקצרת לפחות מטפח ואח"כ מרחיבה לטפח ואח"כ צמוד לה קורה אחרת שרחבה טפח. ג. כגוונא ב' אלא שהקורה הראשונה מתחילה בטפח (שתחתיו הטומאה) וממשיכה עד סופה בפחות מטפח ואח"כ נוגע בה קורה שרחבה טפח.

ד. קורה שתחילתה טפח וסופה פחות מטפח ונוגעת בה קורה שניה שתחילתה פחות מטפח וסופה טפח וטומאה תחת הטפח של הקורה הראשונה - כלים שתחת השניה טהורים דפחות מטפח אינו מביא טומאה כשהוא נמצא בקורה אחרת וכן היכא שכל הקורה הראשונה פחות מטפח וכל הקורה השניה טפח וטומאה תחת פחות מטפח - לא יביא הטומאה לקורה השניה אף שכולה טפח (הגר"א בפ"י התספתא פט"ו, ב).

וכן היכא שכל הקורה הראשונה יהיה טפח והקורה השניה יתחיל בפחות מטפח ג"כ לא יביא הטומאה לקורה אחרת דכל היכא שמקום החיבור של שני הקורות יש בו פחות מטפח בא' מן הקורות שוב אין יכולה הטומאה לעבור לקורה אחרת.

נא לא לסמוך על הנכתב ללא עיון במקורות. להערות וכן להקמת סדרת שעורים נוספת באיזור מגוריד ניתן לפנות לטל 0527655009, ניתן לשמוע את השיעורים בקול מהיכל שמספרו 0733718680 שלווחה 1-8, כמו כן ניתן לקבל את השיעורים בדוא"ל:

e036166932@gmail.com

²⁴ ר"ש פ"ה מ"ו
²⁵ אהלות פט"ו מ"ב רמב"ם פ"ב ה"ז מטו"מ חזו"א אהלות יג, יג.

²¹ פ"ה מ"ז.
²² פרשת חוקת (יט. טו) וער"מ פכ"ג ה"ב
²³ חולין ע"א.

תוספת שבת

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

חיזוק להקדמת מנחה בערב שבת שיוכלו לקבל שבת לגמרי לפני השקיעה!

מנחה בציבור ישתדל שיתפללו בעוד מועד, דהיינו שאפשר שיהא לקבל את השבת לפחות זמן מועט לפני השקיעה, ואם הוא רואה שאין דבריו נשמעים, כלומר שהציבור עתיד לסיים תפילת מנחה בלחש, רק עם השקיעה או אפילו אחריה, מוטב שיתפלל ביחידות ויקבל את השבת לפני השקיעה, מאשר לבטל מצוות תוספת שבת, ועם זאת מותר לענות קדושה וכד' גם אחרי שקיבל את השבת. (ה')

ובהערה כ"ה כתב שכשיכול לסיים מנחה בלחש לפני השקיעה, יכול בעצמו לקבל שבת תיכף לאחר תפילת לחש באמירת מזמור שיר וכד'. והטעם שעדיף להתפלל ביחידות כתב בהערה כ"ו וז"ל שלפי רוב הפוסקים תוספת שבת דאוריתא, וגם משום תפילת מנחה עיין סי' רל"ג ס"ק י"ד דמוטב להתפלל בזמנה ביחידות מלהתפלל בציבור אחרי שקיעת החמה.

ובהלכה ו' כתב: לעולם יזדרז אדם לבוא לביהכנ"ס בעוד מועד כדי שיוכל לקבל את השבת לפני השקיעה... הגיע זמן סמוך לשקיעה לא ימתינו אפי' לאדם גדול כדי שלא יבטלו מצוות קבלת שבת לפני השקיעה, בנוסף לדין שלא להתפלל מנחה לאחר השקיעה. (בשם ערוך השולחן סי' רס"ג סעיף כ"ח ומשנ"ב רס"ג ס"ק ס"ד) ע"ש.

וכתב ע"ז הגה"ג רבי בנימין יהושע זילבר זצוק"ל בעל שו"ת "אז נדברו": רואים מדברי הרא"ש ומהמשנ"ב שלכתחילה יש לגמור מנחה בערב שבת 20 דק' לפני השקיעה!!!

וכן הסכימו גאב"ד אנגווער זצוק"ל והגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א (הובאו דבריהם בהמשך) שיש לגמור מנחה בערב שבת מוקדם ולפני זמן התוספת שבת!! ואכן גם אצל מרן הגר"ש ואזנר זצוק"ל בישיבתו התפללו בערב שבת מנחה חצי שעה לפני השקיעה!!

בטעמי הדלקת נר שבת והחיוב שיהיה מואר בכל החדרים, ובזה לכו"ע יוצאים בחשמל שלנו, אמנם לכתחילה המצוה בנרות, אבל בבתי חולים וכד' שאין אפשרות הדלקה במקום אכילה ניתן גם לברך על אור החשמל (התבאר גם בעלון מס' 300)

כג: איתא נר ביתו קודם לקידוש משום שלום ביתו, ורש"י הסביר שבני ביתו מצטערין לשבת בחושך, ובאורחות חיים הוסיף שנכשל וכועס על בני ביתו.. ומשום הכי יש להדליק בכל החדרים שהולך שם בשבת לפחות נר אחד כדי שלא יכשל בעץ ואבן, אבל עיקר התקנה רק בביתו, ולא בחדר מדריגות ובמקום אפל, וכן לחדרים אם יש אור חשמל סג, ולכן יש לכוון בברכת הנרות גם על אור החשמל שבשאר החדרים, ויש הידור להדליקם מיוחד קרוב לשבת ולפוטרום בברכת הדלקת הנר (שם קח, וחוט שני ושבה"ל ח"ג כ"ד).

והביא בשבות יצחק בשם המהרי"ל שאורחים המדליקים נר בברכה בחדרם שאינו מקום אכילה, צריכים שיהיה זמן מועט

מרן המשגיח הגר"י לוונשטין זיע"א אמר בשיחת הכנה לימי הדין וז"ל: "תחילה עלינו לקבל ע"ע לקבל את השבת בזמן כראוי, ולא כפי שאנו נוהגים עתה שבעת שהנני הולך לקבלת שבת בישיבה הריני רואה ציבור גדול המתפללים תפילת מנחה. וכי ראוי הדבר לבני תורה להכנס לשבת באיחור? ובוודאי מחובתנו להקדים בכניסת השבת... " (אור יחזקאל, אלול עמוד ש"ג)

וכבר כתבו הרא"ש והחיי אדם להתפלל מנחה גדולה בער"ש, כדי שיוכלו לקבל תוספת שבת כהלכתה ובזמנה, וז"ל החיי אדם (שבת א' יא): נראה לי, דאע"ג דמצוה לכתחילה להתפלל בזמן מנחה קטנה, אבל בער"ש לא מבעיא אם נכנס למרחץ, דיש אומרים דאסור לכנוס אחר חצות עד שיתפלל, ואפי' אם אינו נכנס למרחץ, ראוי להקדים להתפלל מנחה, כדי שיהיה פנוי בעת קריאה לביהכנ"ס, שלא יצטרך לילך מביתו עד שיזרז את בני ביתו שידליקו נרות בזמנם, כי הנשים מתעצלות בכך ומתאחרים והרבה פעמים באים לידי חילול שבת, ולכן ישגיח ע"ז לזרזם.

וכן כתב הרא"ש בציבורו אורחות חיים אות יט, וז"ל: יקדים להתפלל ער"ש תפילת המנחה כדי שיקבל עליו שבת מבעוד יום. וכבר תמה מרן השבט הלוי על המתפללים מנחה בזמן בין השמשות (ח"י סי' נ) וגם מרן הגר"נ קרליץ זצוק"ל פסק שיש לגמור מנחה לפחות 10 דק' לפני השקיעה! וחידש הגרבי" זילבר זצוק"ל בעמח"ס אז נדברו, (בספרו על הרא"ש) שלדברי המשנ"ב (רסא כב כג) לחשוש לשיטת היראים, יש לגמור מנחה 20 דק' לפני השקיעה! וכבר כתבו ביסוד ושורש העבודה ובמכתב החזו"א, שיש לכוון במיוחד בתפילה חשובה זו, וכידוע המתפללים מאוחר אינם זוכים לקיים זאת..

וכן דעת מרן הגר"ש ז"ל אוירבך זצוק"ל כפי שכתב תלמידו הגה"ג ר"י נויבירט זצוק"ל בספרו שמירת שבת כהלכתה פרק מ"ו: המתפלל

טעמי הדלקת נר שבת במקום הסעודה משום עונג וכבוד השבת וזה חובה ועני צריך לחזר על הפתחים בשבילה, ובשאר חדרים גם יש להדליק משום כבוד שבת ושלום בית כדי שלא יכשל בדברים, (משנ"ב רס"ג סק"ב, וז"ל: והדלקת הנר צריך בכל החדרים שהולך שם בשבת עכ"פ נר אחד, אף שאינו אוכל שם, כדי שלא יכשל בעץ ואבן, מיהו הברכה תברך על הנר שבמקום אכילה, עכ"ל. ועיין ארחות שבת ח"ד לג קב) ועיקר תקנת ההדלקה במקום סעודתו ולכן עליהם יברך, וכדפסק הרמ"א רס"ג י',

וכתבה הגמ' בשבת כה: מאי ותזנח משלום נפשי, אמר ר' אבהו זו הדלקת נר בשבת, ופרש"י שלא היה לו ממה להדליק ובמקום שאין נר אין שלום שהולך ונכשל ואוכל באפילה, וכן בשבת

ולכן בשבת כבתה לפני שבת זקוק לה, ולפעמים מברכים גם על הדלקת גוי) וכן הביא הגרמ"מ קארפ בשם מרן הגר"א קוטלר זצוק"ל שילדת תדליק חשמל ותברך. (הלכ' שבת בשבתו עמ' קנ"ג, ושבות יצחק פ"ג)

אבל לכו"ע ניתן לברך על מנורה של פעם עם חוט להט, ובשעת הדחק לגריי"א גם במנורת לד.

וכתב בשש"כ פרק מ"ג ס"ד ובהערה כב: שהגרש"ז אויערבך זצוק"ל העדיף שיברכו על חשמל מפנס עם חוט להט שהזרם כבר צבור בתוכו, משא"כ חשמל שמגיע מגנרטור ומסתמך ע"ז שימשיך לזרום החשמל חשש לברך עליו. ואכן בזמנינו יש גמחי"ם של פנס "חוט להט" עם בטטריות (ואסור לטלטלו בשבת דהוי בסיס לדבר האסור) והגר"י זיכרמן שליט"א הורה לברך עליהם לכתחילה בבתי חולים וכד' שאין אפשרות הדלקת נר ממש במקום השינה או האכילה.

אמנם בשו"ת מהרש"ג חלק ג' בנורת להט שכתב שאם היו מברכים להדליק אש, יכלו לברך שזה נקרא אש, אבל כיון שהברכה להדליק נר, חשמל אינו נר וגם לא נחשב "מדליק", והמקילים סברו שכיון שבלשון בני אדם נקרא הדלקה, וגם נקרא נר מהני, ובפרט שבלשון חז"ל נר זה הכלי שבו השמן וגם מנורה כלולה בזה, עיין בשבות יצחק דיני נר שבת פ"ג, ובשש"כ פרק מ"ג ס"ד, ובארחות שבת ח"ד פרק ל"ג סעיף כה, ועיי"ש בהרחבה,

היוצא מהנ"ל שלרוב הפוסקים יוצאים גם בהדלקת החשמל ידי מצוות הדלקת הנרות, ובפרט שהם תוספת על נרות ממש שהדליקה ויש ריבוי אורה, ויש לכוון זאת כשמדליקה החשמל לפני שבת למצוות הדלקת נר שבת ולכתחילה עדיף לכוון ע"ז גם בברכת הדלקת הנרות,

והגרמ"מ קארפ שליט"א העיד בשם מרן הגריי"ש אלישיב ששייב מאד המנהג שהאשה מדליקה נרות בברכה ולאחמ"כ הבעל מדליק הגנרטור והחשמל, שכך גם הבעל שותף במצוות ההדלקה, וגם מקיימים מצוות ההדלקה בכל הבית כדברי המשנ"ב, ולכן יש להדליק החשמל רק לאחר פלג המנחה, וכשמדליקים החשמל לכבוד שבת יחד עם הנרות ומברכים לא משנה מה מדליק קודם. (הלכ' שבת בשבתו פ"ד הערה 29, וכן הגר"י טשזנר בשערי השבת עמ' שצ"ה)

ברכה על חשמל להבדלה ולנר חנוכה

אמנם יש שהתירו גם לברכת נר הבדלה לברך על חוט להט, עיין הר צבי ח"ב קיד בשם הצפנת פענח, והגרש"ז והגר"ח סולביציק ויש חלקו, אמנם בהבדלה בודאי לא ניתן לברך על פלורסנט לד שלנו, שש"כ פס"א סל"ב והערה קה (ויל"ע) איך יסתדר עם השו"ע בסי' רח"צ סעי' ט"ו שלהבדלה צריך אש בלי זכוכית המפסיקה, ע"ש).

וכן אמרו שהתירו האגר"מ והגרש"ז אויערבך והגר"י ש אלישיב זצוק"ל בשעת הדחק גם להדליק נרות חנוכה במנורות חשמל שקופות קטנות הדולקות ע"י בטריה, אבל צריך להזהר שיהיה בבטריה שיעור שידלק לכה"פ חצי שעה, וקודם שידליק אותם, יניח אותם על מקומם, ויברך את הברכות כדן, וידליקם, ויאמר 'הנרות הללו', אבל בנורת לד לכו"ע ל"מ שצריך אש ממש דומיא דמנורה.

בלילה שלא יכנס אור מבחוץ ויהנה רק מהנרות שאכן יהנה שאינו נכשל, משא"כ במקום אכילה הוא משום עונג וא"צ,

ובשאלות בבהעלותך כתב שר שבת קודם לקידוש כי בלי נר א"א לאכול ולשתות ויצום ולא יהיה שלום במקום סעודתו, ולכן צריך שיהיו הנרות קרובים אליו ושיאירו למקום הסעודה ושהמדליק יהנה מהם, ולא רק שיראה שיש נרות.. ולכן בחדר אוכל גדול שבקצהו יש נרות, מי שלא יושב סמוך לנרות אינו יכול לברך על הדלקתם, וקיים חשש לברכה לבטלה ושידליק במקום שינה או פנס חשמלי..

וגם שנהנים מהנרות וישנם הרבה נשים שמדליקות באותו מקום שהרמ"א התיר (רסג ט') לברך על תוספת אורה כתב מרן הגר"נ קרליץ זצוק"ל שעדיף שאחת תברך ותפטור חברותיה, (חוט שני ג' ח') וכן בפרוזדור אין לברך על ההדלקה שאין מתעכבים שם, ואינו מקום אכילה ושינה. (ארחות שבת)

וחידש מרן הגריי"ש אלישיב זצוק"ל שכאשר יש אור חשמל חוץ מהנר אין נר שבת קודם לקידוש, וגם אינו קודם רק לנר אחד במקום האכילה שמשום עונג ולא לשאר הנרות בשאר החדרים רק כדי שלא יכשל, ומשום החיוב הדלקה בשאר החדרים יש לכוון על אור החשמל שם, רואים שלכו"ע מסתמכים על אור החשמל לפחות לגבי שאר החדרים. (שבות יצחק פ"ב, ועיין שמירת שבת ח"ב ריש פרק מ"ג והערה ו')

והתפרסם שרשכבה"ג מרן הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל חשש שיתכבה הגנרטור ולכן הדליק 3 נרות בעצמו, בכל חדר בביתו כולל השירותים! ואכן זה הידור, אבל עיקר הדבר שכל החדרים יהיו מוארים כבר כתב המשנ"ב סי' רס"ג סק"ב.

בטעם שמועיל הדלקת מנורה חשמלית שנדלקת לכבוד שבת, ובמקום שאינו יכול להדליק נר ממש ניתן גם לברך.

בראשונים מבואר שצריך להדליק נר לכבוד שבת באופן שיהיה ניכר שההדלקה לכבוד שבת, ולכן נהגו להדליק נרות בשמן או פתילה שבהם ניכר שההדלקה לכבוד שבת, אבל במקום שאין אפשרות להדליק נרות כבתי חולים ובתי מלון שאין אפשרות הדלקה במקום לינה או אכילה, יש לדון אם אפשר לברך על אור החשמל, הבית יצחק והאחייעזר התירו (ח"ד סי' ו') בנורה עם חוט להט, שהחוט מתלהט מהחשמל ונידון כאש וכן התירו מחזה אברהם, מלמד להועיל ועוד, ובפרט שלעניין מלאכה בשבת המחמם גחלת של מתכת בשבת חייב משום מבעיר או מבשל. (שעה"צ שי"ח סק"א, חזו"א סי' נ')

מחלוקת בברכה על מנורת לד

אמנם בזמנינו שתאורות פלורוסנט ו"לד" אינה נידונת כאש יש שחששו לברך (חוט שני ח"ד פ"ג הערה נ"ז)

אבל בשבות יצחק והגרמ"מ קארפ אמרו בשם מרן הגריי"ש אלישיב זצוק"ל שאפשר לקיים מצות הדלקת נר שבת בברכה גם בזמנינו בנורת פלורסנט שהעיקר שהדליק אור שיאיר בלילה, ודייק כן מהשו"ע רס"ד ומהרמב"ם פ"ב שחייב להיות בביתיהן "נר דלוק בשבת", רואים שהעיקר שלא יהיה בחושך ויהיה פה מואר, ולא תלוי במעשה הדלקה (משא"כ נר חנוכה בעינן אש דומיא דמנורה וכן בעינן "הדלקה" לא מהני ומדויק שבחנוכה מברכים "להדליק נר חנוכה" שהנר הוא המצוה אבל בשבת מברך להדליק "נר של שבת" שהנר הוא רק מכשיר למצוה שיהיה אור

תוספת שבת ומנחה בערש"ק בהלכה ואגדה עם כל מקורותיהם

הידעת?! דעת כל הפוסקים שבזמן המינימלי של המצוה דאורייתא¹ של תוספת שבת וימים טובים יש לסיים תפילת המנחה! ולכתחילה לא מספיק שפורש ממלאכה או שמקבל שבת בלבד, ויש לכאורה לקבל עליו בפה "מצוות תוספת שבת" [ועדיף ע"י מזמור שיר ליום השבת] ולא ימתין לקבלת שבת של הציבור שמתאחרת אלא מיד שיגמור שמונה עשרה צריך שיקבל על עצמו קדושת השבת, כדי לזכות לקיים מצוה חשובה זו [וכן נוהגים מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל] וכל הפוסקים שאף דייקו כן מהאורחות חיים לראש².

שיעור זמן זה לכתחילה לדעת המשנה ברורה הוא 20 דק' לפני השקיעה ולדעת מרן הגר"ש וכל הפוסקים הוא לכה"פ 5 דק' לפני השקיעה, ולמרן הגר"נ קרליץ שליט"א הוא 10 דק'³. לדעת מרן הגר"נ קרליץ הוא 10 דק' לפני השקיעה, ולדעת מרן הגר"ש אלישיב הוא לפחות 5 דק' לפני השקיעה⁴.

וכן מרן הגר"ש ואזנר זצוק"ל תמה על אותם המתפללים מנחה לאחר שקיעה ואומר שהם הפסידו מצוות תוספת שבת! ומוסיף שראוי להוסיף יותר לפני השקיעה מאחר ויש הרבה טעויות בלוחות, וודאי שא"א לסמוך לקולא על שיטת רבינו תם⁵.

ובפרט בצפת טבריה ביתר, ובשכונות ירושלים (הר נוף, רמות, רמת שלמה, נוה יעקב ועיר העתיקה) שרוב השנה ההרים מכסים את השמש 10 דק' לפני השקיעה המופיעה בלוחות ודעת כל הפוסקים שלענייני דאורייתא יש להזהר בזה ובודאי שאסור לעשות מלאכות בזמן זה, ויש לקבל שבת לפני זמן זה !!!⁶ וא"כ במקומות אלו צריך לגמור מנחה בערש"ק לכה"פ רבע שעה לפני השקיעה!!! ובפרט לדעת מרן הגר"ש⁷ אורבך זצ"ל שהורה שמאחר וזה ספק גדול מאד יש לחשוש לזה גם לענייני דרבנן!!! [עיין בהערה 5]. ואכן משום כך תיקנו את מנהג ירושלים להדליק נרות 40 דק' לפני השקיעה כדי שיספיקו להתפלל מנחה ולגמור קבלת שבת לפני השקיעה! ולפי"ז גם לגברים יש להמנע ממלאכות ארבעים דק' לפני השקיעה⁸ ויש במנהג זה עוד הרבה טעמים חשובים עפ"י נגלה ונסתר.

ובפרט שראוי לחשוש לדברי השל"ה בסידורו שמובא בערוך השולחן (רמ"ב, ה') "שהאומר מזמור שיר ליום השבת לאחר שקיעה גורם לסכנה רבה"!! וכן כתב הבן איש חי בשם המקובלים דעיקר תוספת שבת זה לומר בואי כלה לפני שקיעה⁹ וא"כ לדבריהם לא מספיק הפרישה ממלאכה לבד! וא"כ ראוי ונכון להקדים את תפילת המנחה בבתי הכנסיות לפני שבת, ושיספיקו קבלת שבת לפני השקיעה, ולכה"פ שיוכלו לקבל שבת לאחר מנחה, וכבר המשנ"ב והערוך השולחן כתבו שיש להקדים ולגמור קבלת שבת לפני השקיעה⁹, ושע"י ימנע חילול שבת מרבים מאנשי העיר!!! וכותב עליו הערוך השולחן "שאינו קץ למתן שכרו, ושבת תמליץ עליו" ומי ירצה לוותר ע"ז.

ובפרט להאומרים הודו לפני מנחה קורא ערוך השולחן [רס"ז ס"א] להקדים ביותר תפלת מנחה!

¹ גמ' ר"ה ט, ובברכות כ"ז וימא פא. ותוסי' ובראשונים שם, משנ"ב רס"א ס"ק י"ט שכתב שם שגם תוספת יו"ט היא דאורייתא, וכן כתב המחנ"א בקצה המטה סי' תרכ"ה ס"ק מ"ג. ועיין בהרחבה בספרים אורחות שבת ח"ג פרק כ"ז, שמירת שבת כהלכתה פרק מ"ו, וריש חלק ג' של ספר מאור השבת, הלכות שבת בשבתו פ"ג.

² בחובת הקבלה בפה: משנ"ב סי' רס"א סעיף ד' וס"ק כ"א ל"א, ורס"ז ס"ב. והעדיפות לקבלה דווקא ע"י מזמור שיר ליום השבת משנ"ב רס"ג ס"ק נ"ח, רס"א ס"ק ל"א, רמ"ו סק"א ובשעה"צ סק"ה. וכן דעת מרן הגר"ש⁷ מובאת: אשרי האיש ח"ב פ"ה, ובשיעורי מרן הגר"ש⁷ – ברכות עמ' תקפ"ג-תקפ"ה, וכן בעמ' תק"צ מדויק מהגמ' את חשיבות אפי' של רגע אחד יותר לתוספת. ושמירת שבת כהלכתה בשם הגר"ש⁷ אורבך פרק מ"ו סעיפים ב' ו' והערה כ"ה – ושבת הלוי ח"י סי' נ', חוט שני – שבת ח"ד פ"ב, ובהלכ' יו"כ סי' תר"ח ס"ו, פסקי תשובות רס"א ס"ד. וכן כתב באור לציון פי"ח אות ב'. וכן כתב הרא"ש בספרו האורחות חיים אות י"ט וז"ל "ויקדים להתפלל ערב שבת תפילת מנחה כדי שיקבל עליו השבת מבעוד יום" והסביר דבריו בעל התוס' יו"ט ז"ל "שלא יקבל השבת מאוחר ביום השישי והיינו שיקבלו לפני הזמן שהוא כמעט חשיכה, ויזהיר בני ביתו שיקדימו קבלת שבת ויתפללו מנחה מוקדם ועי"ז יקבל השבת מבעוד יום" עכ"ל. וכן כתבו גם רבותינו גאב"ד אגווער הגר"מ קליין והגר"מ זילבר זצ"ל והגר"מ שטרנבוך שליט"א בספריהם על האורחות חיים לרא"ש. שמבינים שזהו כוונת הרא"ש שכיון שתוספת שבת דאורייתא ויש לקבלו בפיו ואין אפשרות לקבלו לפני מנחה לכן יש להקדים תפילת המנחה (לשון גאב"ד אגווער זצ"ל). וכן דעת מרן הגר"ש⁷ אורבך זצ"ל, וכן דעת מרן הגר"ש ואזנר זצוק"ל עיין בהערה 4 ובהערה 14. ודעת הגר"ב זילבר מובאת גם בריש ספרו ברית עולם ע"ש.

³ משנ"ב סי' רס"א ס"ק כ"ב וכ"ג, וביאה"ל ד"ה שהוא ועיין הערה 12 בהערה קודמת.

⁵ שבת הלוי-לגבי מנחה, וש"א"א כר"ת לקולא: חלק י' סימן נ' – וקמ"ד, וחלק ח' סימן מ"ב, ח"א מ"ב. ולגבי השקיעה בהרים: ח"ח סי' מ"ב, ח"ט נ"ה, וח"ג כ"ז. ועיין בהערה 4 ובהערה 14.

⁶ עיין שבות יצחק "תוספת שבת" פרק י"ז ס"ג בשם מרן הגר"ש⁷ אורבך והגר"ש אלישיב, והערות כב, כד, וכו', וכן שמעתי מהגר"ד מורגנשטרן בשם הגר"ש⁷ א, וכן בספר אשרי האיש, אגרות משה ח"א סימן צ"ז, שבת הלוי ח"ט. נ"ה לגבי ביתר ובהערה 4. וז"ל מכתב הגר"ש⁷ א: (מהשבות יצחק) "נלע"ז שזה ספק גדול מאד, וצריכים לחשוש שזה כבר לילה אפי' בדברנו, ולענין דאורייתא אף בדיעבד! ולענין מילה שהספק בערש"ק יש למול ביום א', עכ"ל. (וכן בתשובות בסוף מראה כהן) ושמעתי מהגר"מ ידלר בשם הגר"י פישר שאסר לנשים להדליק נרות ברבע שעה לפני השקיעה בכל מקום, וא"כ במקומות הנ"ל כ"ש שיש לחשוש לחילול שבת ובפרט שיש זמן שתוספת שבת חל בו מאיליו: ביאה"ל רס"א ד"ה מי שאינו, מחנה ישראל פ"ה ה', וחיי אדם ח"א ה' ס"ב: "שכתב שטעות גדולה טועים המון העם שחושבים שאין השבת חלה אלא ע"י אמירתם" וכן דעת רבותינו. וכבר פסק השו"ע "שלא יאחר בהדלק"ן כדי שלא יעבור הזמן", (רס"ג ס"ד, ורס"ב ס"ק י"א) ועיין בהערה 16 בשם הגר"א והחזו"נ, שעדיף לפרוש גם במקום מצוה.

⁷ כף החיים והגר"ש⁷ אורבך מובא בפסקי תשובות החדש סי' רס"א אות ו' ובהערה 75 ובספר פני שבת סי' ט"ז ועי"ש 7 שנה ב' פ' וירא ס"ב.

⁹ שו"ע רס"ז ס"ב, ומשנ"ב סק"ב, ובסי' רנ"ו סק"א, ושעה"צ סק"ה, ורס"ג ס"ק ס"ד. וכן הערוך השולחן (רנ"ו ס"ג) ויש להקדים תפילת קבלת שבת ומעריב בעוד יום, ואין להמתין על אדם גדול שלא בא עדין לבהכ"ס וזכות גדול הוא, ובעו"ר עתה מאחרים מאד להתפלל מעריב וחושבים זה למצוה להתפלל מעריב בזמנו, ואי אבוי למצוה זו כי זה בדוק ומנוסה שע"י כן באים לחילול שבת רבים מאנשי העיר, ואשרי אנוש יעשה זאת להתאמץ שיתפללו מעריב בעוד יום ואין קץ למתן שכרו ושבת תמליץ עליו, עכ"ל. ואם כתב כן לגבי המזדקנים להתפלל מעריב כ"ש וכו' ש' המזדקנים להתפלל מנחה וקבלת שבת לפני שקיעה... שאין קץ למתן שכרם!!!

ועד שיתקנו זאת **ראוי להתפלל מנחה גדולה כפסק החיי אדם**¹⁰ ובפרט שעיינו יוכל להתפלל תפילה זו בנחת כפי מדריגתה הנעלות שהיא התפילה החשובה ביותר מכל השבוע¹¹ וכבר הראי"ש כתב שיש להקדים תפילה זו!¹² ואז יוכל גם להדליק נרות מוקדם בביתו ולקבל עליו שבת לגמרי באמירת מזמור שיר וכד' [כמובן לא לפני פלג המנחה], ולקיים את שיטות רוב הראשונים שחשש לדבריהם המשני"ב וכתב **"ואשרי מי שיפרוש ממלאכה חצי שעה או לפחות שליש שעה דהוא יוצא ידי שיטת כל הראשונים"**¹³ ומאחר שלדעת הרבה פוסקים כוונת המשני"ב שבזמן זה [דהיינו לכל הפחות 20 דקות לפני השקיעה] יהיה לאחר מנחה ויקבל ממש שבת!¹⁴ [משום שלפני מנחה אין אפשרות לקבל שבת לגמרי עיי' מזמור שיר ורק באופנים מסויימים יש שמקילים¹⁵].

וגם יזכה לקיים פסק הרמב"ם והשו"ע "לשבת בכבוד ראש ולייחל להקבלת פני השבת כיוצא לקראת מלך וחתן", ולא שהשבת תצפה לו שיגיע אליה¹⁶ וכן נהגו כל רבותינו בכל הדורות ואין מזרזים אלא למזרזים!¹⁷

וכן ידוע דברי הפרי מגדים בס"י רנ"ו **שהמוסיף מחול על הקודש זוכה לאריכות ימים** והיסוד ושורש העבודה¹⁸ **כותב שיש להוסיף כמה שיותר מחול על הקודש** וכמה שיותר הוסיף כן מוסיפים לו נשמה יתירה בשבת וכל הגורע גורעין לו, וכתב בשם ספר התגין שנחשב השבת לאדם בגהינום כפי שנהג בעוה"ז **בכניסתה וביציאתה**. (ועיין הערה 17). ובפרט שהמכילתא אומר **שמי שלא מוסיף כראוי בתוספת שבת הוא כמחלל כל השבת** הי"י.¹⁹ וראוי לבני תורה המקפידים על קלה כבחמורה להקפיד בהלכות חמורות אלו, וגם במוצ"ש לאחר ביציאתה כדברי המשני"ב לכתחילה עד זמן ר"ת (סימן רצ"ג סק"א ובביאה"ל רס"א ד"ה דהוא שלשה), ובזכות שמירת השבת נזכה לגאולה בקרוב אכ"י.

לא ישיח שיחת חולין בשעה ששליח ציבור חוזר התפילה יאם שח הוא חוטא

וגדול עונו מנשוא וגוערים בו.

¹⁰ **החיי אדם כותב:** [כלל א' ס"ג, ובזכור תורת משה פרק ד'] שאפילו שבכל השנה מצוה לכתחילה להתפלל מנחה קטנה, **בערב שבת יש להתפלל מנחה גדולה**, לא מבטא אס נכנס למרחץ ד"א דאסור לכנס לאחר חצות עד שיתפלל, (עיי' משני"ב רל"ב ס"ק כ"ט, ושע"י ס"ק כ"ז) ואפילו אם אינו נכנס למרחץ ראוי להקדים להתפלל מנחה כדי שיהיה פנוי בעת קריאה לביהמ"ס שלא יצטרך לילך מביתו עד שיזרז את בני ביתו שידליקו נרות בזמנם, כי הנשים מתעצלות בכך ומתאחרים והרבה פעמים באים לידי חילול שבת ולכן ישגיחו ע"ז לזרזם" עכ"ל

¹¹ עיי' טור רל"ב, ובסידור משורש העבודה [שער העליון סוף פ"א] **ואדם יפיק תבונה ביתר שאת ויתר עוז זהירות הכוונה בתפילת המנחה של ערב שבת למי שמעין בכתבי האריז"ל מגדול מעלתה ובודאי ראוי לאדם להכין עצמו בתפילה זו אל גודל הכוונה יותר ויותר**. ועיי' פסקי תשובות ס"י רס"ז סעיף א'. וכן מרן החזון איש כותב במכתב וז"ל: "ולכן עצתי כי רק פעם אחת בשבוע הנך ראשי לעבוד עבודה שכלל זו תפילה בהשתפכות הנפש, ושאר התפילות בדרך אמצעי, וח"ו לא למחר ולעשות כתפילת קבע, פעם אחת בשבוע נכון לקבוע זמן אחד בכל שבוע, ואני מציע תפילת המנחה של ערב שבת, כי העת מסוגלת לשפוע קודש לקראת שבת מלכתא" עכ"ל.

¹² אורחות חיים להרא"ש אות י"ט וכן הבינו בדבריו כל רבותינו שיש להקדים מנחה בערש"ק הרבה לפני השקיעה. עיי' לעיל הערות 2-3.

¹³ במשני"ב ס"י רס"א ס"ק כ"ב וכ"ג, וס"י רס"ג ס"ק ט"ו, ובביאור הלכה ד"ה מתחילת השקיעה ובשעה"צ כ"א, עפ"י תוסי' ושיטת"מ ביצה ל. תשובות הרשב"א ח"ג סי' ש"ג והיראים. וזה לשון הב"ח בס"י רנ"ו שהובא גם במג"א ובפרי"מ ג': **"המחמיר לעצמו בהכנת שבת כדעת הרא"ם (היראים) תבוא עליו ברכה וכו' וכן ראיתי בימי חורפי לא לבד מזקנים והכמרים ואנשי מעשה אלא גם מהרבה בעלי בתים הצנועים וכו' ואין ספק שנהגו כך אבותינו שבאשכנז עפ"י הוראת הרא"ם ועתה בעונותינו הרבים נתמעטו אנשי מעשה..."** ע"ש. וכן הפרי"מ והמג"א המט"א והחיי אדם פסקו לנהוג כן למעשה שיש לפרוש ממלאכה חצי שעה לפני השקיעה. (ועיי' פסקי תשובות רס"א ו', שמירת שבת כהלכתה פרק מ"ו הלכה ד') וזמנה רק מפלג המנחה עיי' ס"י רס"א סעיף ב'.

¹⁴ הגה"ג ר' בנימין יהושע זילבר זצ"ל בספרו על האורחות חיים להרא"ש אות י"ט שהבין כן בדעת המשני"ב, עיי' הערה 3 דלעיל, ובמכתב מהגר"ע אוירבך והגר"י גנס.

¹⁵ עיי' לעיל הערה 2-3 שכולם הבינו שא"ל לקבל השבת לפני מנחה ולכן כתב הרא"ש שיש להקדים המנחה בערש"ק. ואכן דעת הגריש"א והגר"ש אוירבך שעדיף להתפלל מנחה ביחידות כדי לא להפסיד מצוה דאורייתא של תוספת שבת!! (ש"ש פרק מ"ו ס"ה, עפ"י שו"ע רל"ג ס"ק יד) אמנם עיי' הלכות שבת בשבטו של הגרמ"מ קארפ- ס"ג סעיפים ד' - ז' ובהערות שם, ובדודאי השדה להגר"ד הקשר סימן א', מנחת יצחק ט' - כ', אמנם הדעה של תוספת שבת רק במחשבה זה רק לדעה אחת - עיי' משני"ב רס"א ס"ק כ"א. אבל ודאי שגם המאחרים להתתפלל מנחה חייבים לקבל תוספת של פרישה ממלאכות כשבאמצע תפילתם יחול השקיעה, ועיי' שו"ת ארץ הצבי ס"י ס' [פסקי תשובות רס"א ס"ד]. וצ"ע דאולי המתפללים מנחה בזמן שחל מאיליו תוספת שבת שכעת צריכים להתפלל פעמים מעריב [שו"ע רס"ג - ט"ו] וא"כ שמתפללים מנחה עכשיו לא קיימו כלל תפילה מאחר שהקדימו תפילת התשלומים לחובה.

¹⁶ רמב"ם פרק ל' הלכה ג', שו"ע רס"ב ס"ג עפ"י הגמ' בשבת ק"י ט: **שה מכבוד השבת וזוכה לעשירות**. ועיי' חוט שני ריש חלק ד' ובפרק א' שם בדבריו הנוקבים.

¹⁷ הגר"א מוילנא במעשה רב אות קי"א **"הדלקת הנר מקדים מאד להדליק ופעם אחת איחרוהו ולא הניח להדליק אפי' ע"י נכרי, ואפי' שבהכנס"ס עדיין לא אמרו מזמור שיר"!** וכן החז"א תשובות וכתבים מ"ה: **"עיקר התשובה על אי זהירות הוא שימת לב על להבא, ובאמת צריך להתרגל להחמיר בכניסת השבת אף במקום מצוה, כי זה מצוי מאד שבשביל מצוה נכנסים למצב נלחץ וסוברין יכולי עדין לגמור קודם השבת, ובאמת ראוי להחליט לפרוש אף במקום מצוה ומוטב שיהיה המכשול בביטול המצוה ממכשול של חילול שבת!"**. וכן מרן הגרי"ז, החזו"א, הסטייפלר, האור יחזקאל, והאבי עזרי שאפי' שגר בבני ברק הדליקו נרות ונתב משלושים דק' לפני השקיעה וכן הורו לרבים! [אורחות רבינו ח"א עמ' ק"ה, וח"ג עמ' רכ"ח ובדינים והנהגות פ"ט ה"ו]. ומרן הגרמ"י ליפקוביץ אף הקדים והדליק בביתו 50 דק' לפני השקיעה! (מבני הגרמ"ד) וכן נוהגים רוב גדולי ישראל שליט"א שמתפללים מנחה גדולה ומקבלים שבת לפחות חצי שעה לפני השקיעה! וכן יבדלחט"א מרן רבינו הגרא"ל שטיינמן והגר"ג קרליץ שליט"א מדליקים **"יותר מארבעים דק' לפני השקיעה"** (וגם בערש"ק חנוכה) וכך מורים לכל אסונות שקורים ל"ע להתחזק בנושא זה, וכן ידוע ממרן הגרמ"ש שפירא זצ"ל שתמיד קרא לאנשים שבאו לפניו עם אסונות להקדים יותר את כניסת השבת.

¹⁸ שער העליון סוף פרק א' - ז"ל וראוי לאדם להתנהג בכל ערב שבת להוסיף מחול על הקודש בכל מה שאפשר כמבואר בתקונים ז"ל וכל המוסיף מוסיפין לו נפש יתירה בשבת וכל הגורע עורעל לו ההיא נפש יתירה. וכתב בספר התגין אם נעמית של אדם בגהינום בכל יום ששי מוציא"ם אותה מגהינום בעת שהיה רגיל בעולם הזה לשבות וכן בתוספת מקדוש על החול במוצאי שבת המאחר מאחרים אותו שלא להכניסו לגהינום והממחר ממחרים אותו להכניסו וע"כ צריך לזהר בזה מאד ומוטב על כל אדם להזהר בני ביתו על תוספת שבת וביחוד בימים הקצרים של החורף שרוב נשים מאחרים בהדלק"נ עד קרוב לחשכה רח"ל וראוי להזהירם בנחת ובתוכחה עכ"ל. ומרן הגריש"א והגרמ"ש שליט"א והגרמ"ש שליט"א כמה פעמים את המעלה הגדולה של שניה של תוספת"ש, ושל שניה פחות בגהינום. - הגרי"ש בברכות עמ' תק"צ.

¹⁹ הערוך השולחן [ר"ס סעיף א'] בשם המכילתא: **שלומד "מזכור" את יום השבת לקדשו שבדברות ראשונות שחובה לקבל שבת הרבה קודם שקיעת החמה, "ומשמור" את יום השבת לקדשו שבדברות אחרונות לומד שגם ביציאת השבת צריך לעכב כאדם ששומר אוהבו שהוא עמו, ואינו רוצה שילך מעמו כל זמן שיוכל לעכב, ומוטב זאת לאב שכשטורף במה זה או מלפניה או מלאחריה ואפילו הכי הורג את כולה, כמו"כ אם לא יוסיף מחול על הקודש מלפניה ומלאחריה הרי זה כמחלל כל השבת**. (ע"ש)

משמרת המקדש

מהנעשה ונשמע בקו המענה ההלכתי לעניני קדשים מבית 'תורת הקרבנות'.

שו"ת משמרת המקדש

דבר העורך

רק שלוש שנים חלפו מאז שבישרנו על הקמת שלוחת המענה ההלכתי בעניני המקדש והקרבנות, וכבר אי אפשר להבין כיצד היה נראה העולם שלפני כן, השלוחה עמוסה מידי יום בשואלים מכל קצוות תבל ומאויישת במשך כל שעות היממה ע"י רבנים בקיאים ומומחים, הנותנים מענה במהירות ובהירות ברמה גבוהה ביותר.

לאור ריבוי השאלות והביקוש העצום, הוקמה בימים אלו מערכת חדשה ומשוכללת, שעברה שינוי יסודי ומציגה חלוקת נושאים באופן מקסימאלי עם הפניה לת"ח מופלגים, המומחים במיוחד בנושא המסויים אותו מבקש הלומד לאתר.

כמו כן בתקופה זו הוספנו בס"ד למעלה מכעשרים רבנים משיבים חדשים למענה ההלכתי, הזוכים להצטרף לרבנים המשיבים הקודמים, ובסך הכל קרוב למאה רבנים העומדים על משמר הקודש, - 'משמרת המקדש', יום ולילה לא ישבותו.

גיליון זה מכיל שאלות ותשובות מרבני 'משמרת המקדש' ופסקי הלכות קצרים, ונועד להגיש ללומדי התורה מבוחר זעיר מהשאלות הרבות המגיעות ל'משמרת המקדש', אנו תקווה כי עי"ז יתעוררו רבים לעסוק בהלכות בית המקדש כהנהגה לגאולה, ומלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים.

יה"ר שנוכח להמשיך להרבות את הציפייה לגאולה, ולראות בקרוב ממש בקיום הלכות אלו, בבית המקדש שיבנה במהרה בימינו.

העורך

האם צריך לברך על בגדי כהונה בעת לבישתם, והאם יש חילוק בין כהן גדול לכהן הדיוט?

לכאן עניין זה תלוי בגדר מצות לבישת בגדי כהונה, דהרמב"ן בספר המצוות כתב (עשה לג), שזה רק הכנה והכשר, (והגמ' מנחות מב ב דהכשר לא בעי ברכה), וא"כ אין לברך, אבל שיטת הרמב"ם (שם) שיש מצוה בעצם לבישת בגדי כהונה, וא"כ יש לעיין האם צריך לברך.

והנה המלבי"ם (אמצע החיים סי' יח, ארץ יהודה ס"ק דף פא:), וכן בספר משכנות יעקב (אוי"ח סי' ז) הביאו דברי הרמב"ם וכתבו דלדבריו צריך לברך.

וראה אילת השחר (ע"ת פרשת תצוה, וכן בזבחים פא) שהביא דברי המלבי"ם שמברכים על לבישת בגדי כהונה להרמב"ם, ודן אי ברכה כללית, או על כל בגד בפני"ע, וכן נשאל מתי לברך ואמר שאחר לבישת המכנסים, וכמו שמברכים מלביש ערומים, רק אחר שלובש, דקודם לכן אינו ראוי לברך.

ועיין בטעמא דקרא (פקודי) שכתב שאף לדעת הרמב"ם אינו מברך, כיוון שאי לבסוף לא עשה עבודה נמצא דלא קיים כלל מצוה, ואפשר לדקדק מלשון הרמב"ם (שם) "שנצטוו הכהנים ללבוש בגדים מיוחדים לכבוד ולתפארת ואז יעבדו במקדש", דמשמע דהמצוה בלבישה רק אם בסוף עבד במקדש, ועיין בגליונות תורת הקרבנות (41, 46, 47) שדנו בביאור הטעמא דקרא.

וראה צפנת פענח (כלאים פ"י ה"ב) שאף לדעת הרמב"ם יש נפק"מ בין כה"ג לכהן הדיוט, דכה"ג עצם הלבישה היא מצוה, ולכן מותר בכלאים אף שלא בשעת עבודה, ואילו כהן הדיוט דזה רק לצורך קרבן אסור שלא בזמן עבודה, ועי"ש.

ועיין בשו"ת השבי"ט (ח"א סי' י"ז) שדן בפעם הראשונה שהכהן לובש את הבגדים, אם יברך שהחיינו כדין בגדים חדשים, או שכיון שהם ממון הקדש לא יברך. וכתב שבגדי כה"ג ביוה"כ שהם שלו, ודאי צריך לברך עליהם שהחיינו.

לעיוני

נחלקו הרמב"ם והראב"ד (מעשה הקרבנות פ"ח הל' יד) האם דין שבירה בכלי חרס שבושל בו הקדש נאמר בכל הקרבנות או רק בקרבן חטאת. וכתב הרמב"ם (שם) "צלה הבשר באויר תנור של חרס, יש בדבר ספק אם יישבר" עכ"ל, שלדעת הרמב"ם קאי רק אחטאת, ולדעת הראב"ד קאי על כל הקרבנות.

והנה צ"ע לדעת הראב"ד שהרי מתני' תענית יט, א גבי חוני המעגל "אמר להם צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימוקו", וכתב רש"י שהיו של חרס, ולכאן חזינו שאין דין שבירה בשאר קרבנות בצלה באויר תנור.

יש לך שאלה בדיני המקדש והקרבנות? חייג כעת!

0350-81-81-3 / 0777-22-3333

קרבן פסח | דיני לקיחת הפסח והמינוי

ט. אין שוחטין את הפסח אלא אם יכולים בני החבורה לאכול את כולו, אבל אם אינם יכולים לאכול כולו אפילו הם עשרה אין שוחטים עליהם¹⁴, וי"א שאם לא מצאו אחרים שיצטרפו עמהם שוחטים עליהם¹⁵.

י. יכולים לעשות חבורה שכולה נשים או שכולה עבדים, אבל לא יעשו חבורה של נשים ועבדים משום קלות ראש, וכן אין עושים חבורה שכולה קטנים מפני שאינם בני דעת¹⁶.

יא. המקדיש פסחו יכול למנות אחרים עמו אף אחר ההקדש, ואף אם הקדישו מעות לפסחם יכולים לשלם לו ויצאו המעות לחולין¹⁷.

יב. אין נמנין על שני פסחים על דעת שמאיזה שירצה יאכל¹⁸.

מינוי בני ביתו

יג. האב יכול למנות בנו ובתו הקטנים או עבדו ושפחתו הכנענים ואין צריך דעתם ואין יכולים למחות¹⁹.

יד. בנו ובתו הגדולים אפילו סמוכים על שולחן אביהם או עבדו ושפחתו העברים וכן אשתו אין יכול למנותם שלא מדעתם, אבל אם מינה בסתם ולא מיחו יוצאים בשל²⁰, ואם שחט עליהם אביהם והלכו ושחטו לעצמם יוצאים בשלהם²¹.

טו. קטן יתום שאין לו אב הרי האפוטרופוס שוחט עליו²² ואפילו שלא מדעתו²³.

א. הפסח בא מן הכבשים או מן העיזים, זכר מבן שמונה ימים ועד בן שנה¹.

ב. הפסח אינו בא אלא ממעות חולין ולא ממעות מעשר שני², ולכתחילה ראוי לעשות קנין המועיל אף מדאורייתא כגון כסף עם משיכה או חצר³.

ביקור ממון

ג. הפסח טעון ביקור שלא יהיה בו מום ארבעה ימים קודם שחיטה⁴, וי"א שאינו טעון ביקור⁵.

ד. בימי הביקור אינו יוצא ורועה בעדר⁶, וי"א שהיו נוהגים לקשרו לכרעי המטה זכר לפסח מצרים⁷.

דיני המינוי

ה. אין הפסח נשחט אלא לבני החבורה שנמנו עליו⁸, וי"א שלא מספיק מינוי בפה אלא צריך על ידי קנין⁹.

ו. שוחטים את הפסח על היחיד אם יכול לאכול כולו, ומ"מ משתדלים שלכתחילה לא ישחט על היחיד שנאמר יעשו אותו¹⁰.

ז. המנויים על הפסח יכולים למשוך ידיהם ממנו ולבטל את מינויים עד שישחט¹¹.

ח. יכולים לימנות על הפסח בשיעור כדי שיהיה כזית לכל אחד¹², ואם נמנו עליו יותר עד שאין שיעור כזית לכל אחד הרי הראשונים יצאו ידי חובה והאחרונים לא יצאו ואין אוכלים ממנו וחייבין בפסח שני¹³.

¹ שמות י"ב ה', פרה פ"א מ"ד, רמב"ם הל' מעה"ק פ"א ה"ב.

² מנחות פ"ב א', רמב"ם הל' מעה"ק פט"ז ה"ו.

³ עי' משנ"ב ס"א ס"ו בביאה"ל ד"ה מצמר.

⁴ פסחים צ"ו א'.

⁵ הרמב"ם השמיט, ועי' רדב"ז הל' תמו"מ פ"א ה"ט, וחזו"א או"ח סי' קכ"ד לדף צ"ו.

⁶ עי' מגילת תענית לענין ביקור התמיד, וכ"כ במדרש הגדול.

⁷ עי' רש"י חולין נ"ד ב' ד"ה לא.

⁸ פסחים ס"א א', רמב"ם הל' קרבן פסח פ"ב ה"א.

⁹ עי' פסקי תוס' קדושין רפ"ב, אמנם עי' בס' קול הרמ"ז על המשניות פסחים פ"ט.

¹⁰ פסחים צ"א א', רמב"ם שם ה"ב.

¹¹ שם פ"ט א', רמב"ם שם ה"ד.

¹² שם, רמב"ם שם.

¹³ שם ע"ב ב', רמב"ם שם.

¹⁴ שם צ"א א', ותד"ה עשרה, רמב"ם שם ה"ג.

¹⁵ שם רד"ה ואפילו, ועי' ליקו"ה פסחים שם.

¹⁶ שם, רמב"ם שם ה"ד.

¹⁷ שם פ"ט ב', ועי' תד"ה וזה, רמב"ם שם פ"ד ה"י.

¹⁸ שם פ"ח ב' רד"ה והתניא, רמב"ם שם פ"ג ה"א.

¹⁹ שם פ"ח א' רמב"ם שם פ"ב ה"ח.

²⁰ שם, רמב"ם שם ה"ח.

²¹ שם, ועי' תד"ה על ידי, רמב"ם שם ה"י.

²² שם פ"ז א', רמב"ם שם ה"א.

²³ עי' רש"י פ"ח א' ד"ה שה לבית.

קונטרס

בארות יצחק

בעניני חג הפסח

לגר"א דהמחזיק ברשותו חמץ של ישראל עובר בב"י
האם זה גם אם בעל החמץ עביד "ביטול"?

הנה על הפסוק "לא יראה לך חמץ" דרשו חז"ל בפסחים ה', ב' "שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים" ושל גבוה¹. והתגורשו אברכים מהו נקרא "אחרים" דלית בהו הלאו דבל יראה. המג"א והב"א בס"ל תמ"ג נקטו ד"אחרים" היינו כל חמץ שאינו שלו, ואפילו חמץ של ישראל אחר אינו עובר כיון דאינו "שלו" (ומה שכתב רש"י (שם) של אחרים: כגון של נכרי הוא לאו דוקא). אולם הגר"א (ס"ל תמ"ג סעי' ב') והצל"ח (דף כ"ט) פליגי וס"ל דישאל שיש ברשותו חמץ של ישראל אחר עובר עליו בבל יראה אף דאין החמץ שלו, דרך חמץ של גוי מיקרי חמץ של "אחרים" דאינו עובר עליו. [והוסיף ה"בית מאיר" (סי' תמ"ג סעי' ב') דלהגר"א הפסוק "לא יראה לך חמץ" אינו מכוון על כל יחיד בפרט, "אלא שכלל ישראל מכוונים כאיש אחד, ואמרה התורה דשולך - חמץ של כלל ישראל אי אתה רואה", ולכן כל מי שברשותו חמץ של ישראל חייב לבערו].

ודעת הגר"א הובא להלכה במשנ"ב (ס"ל תמ"ג, ס"ק י"ד). והוסיף בשעה"צ "ומצאתי כדבריו בהדיא בבה"ג ובהלכות רי"ץ גיאות, וכלשון הש"ס בב"ק צ"ח דהכל מצווין עליו לבערו". עכ"ל. [מהרה"א מכ"ק י"ש לדון, עיין משכב"ר הגרש"ר פסחים ד', א' אות מ"ג].

והנה יש לדון ולברר, אליבא דהגר"א והצל"ח דישאל שיש ברשותו חמץ של ישראל אחר עובר עליו בבל יראה, מה הדין אם "בעל החמץ" עביד "ביטול" ואמר כנהוג "כל חמירא... ליבטל ולהוי כעפרא דארעא", האם הביטול מציל את אותו ישראל שהחמץ ברשותו מאיסור בל יראה כיון שנתקיים בחמץ דין ביטול, או שמא ישראל שמחזיק חמץ של ישראל עובר עליו בב"י גם עם נעשה בחמץ "ביטול" ע"י בעל החמץ, דסו"ס מחזיק ברשותו חמץ של "ישראל".

ושמעתי מחכ"א שלפני שנים רבות נתווכחו בזה 'חכמי מיר', וסיפר שכותלי הישיבה רעדו מהריתחא דאורייתא שהיה בזה... והנה לשיטת ד"ב ביטול מטעם הפקר "לכא' הביטול של הבעלים יציל את הישראל שהחמץ ברשותו מב"י" [דעיין ברמב"ן בדף ד' (בסוגיה דביטול) שהביא מהירושלמי דחמץ של הפקר נתמעט מקרא דשולך אי אתה רואה אבל אתה רואה של הפקר, ודלא כהפנ"י שם שכתב דגם על הפקר עובר בב"י. עיין בזה במקור חיים (פתיחה לס' תל"א). ובאמרי בינה הלכ' חמץ סי' ב'].

וכנראה עיקר הוויכוח שהיה בישיבת מיר הוא אליבא דרש"י והרמב"ן (פסחים ד', ב') דיסוד דין "ביטול" הוא "השבתה בלב" היינו דיבטל את את חשיבותו של החמץ ויהיה בעיניו כעפרא בעלמא. וכלשון רש"י דף ד' "בביטול בעלמא: אי מסיח דעתיה מיניה ומשווי ליה כעפרא, ואמר כל חמירא". וכ"כ הרמב"ן וז"ל "שיהא בעיניו כשורף, ותהא רואה אותו כעפר ואפר, ולא תהא רוצה בקיומו". דבזה יש לדון האם מהני הביטול של בעל החמץ עבור אותו ישראל שמחזיק חמץ זה ברשותו, וכדלהלן:

יש כאן מקום להסתפק בתרתי: א. האם כל האיסור הוא רק בחמץ
שהבעלים שלו עוברים בב"י. ב. האם ה"ביטול" מהני גם כלפי אחרים

ובמאת אפשר לדון בזה בתרתי. א] יש להסתפק: להגר"א דאסור להחזיק חמץ של ישראל אחר האם זה רק בחמץ כזה שהבעלים של החמץ עובר בזה על איסור "בל יראה" או שמא אסור להחזיק חמץ של ישראל אחר אף דאינו עובר עליו בב"י. ונפק"מ רבתי: ראונו שמחזיק ברשותו חמץ של שמעון - ושמעון הוא חולה שיש בו סכנה שחייב לאכול חמץ בפסח - האם ראונו עובר על חמץ זה בב"י? דיש להסתפק דכיון דהבעלים של החמץ אינו עובר עליו בב"י ממילא גם ראונו לא עובר עליו בב"י, או שמא אף דשמעון אינו עובר עליו כיון דהוא חולה וחייב להחזיק חמץ זה מקרא דוחי בהם, אבל ראונו דאינו חולה עובר עליו בב"י. וכאמור עיקר הנ"מ בזה הוא לענין היכא דבעל החמץ עביד "ביטול" דתו אינו עובר עליו בב"י.

ב] יש להסתפק, אפילו אי נימא דאסור להחזיק חמץ של ישראל אחר - אף אם בעל החמץ אינו עובר עליו בב"י, אכתי יש לדון דשמא ע"י ה"ביטול" של בעל החמץ פקע מינה שם אוכל ושם חמץ גם כלפי אחרים. וכדלהלן:

וראשית נדון בספק האם ע"י הביטול פקע מינה שם אוכל ושם חמץ גם כלפי אחרים:

והנה שורש הוויכוח של חכמי מיר לכא' תליא בחקירה בגדר "השבתה בלב" [לרש"י והרמב"ן] האם הוא דין "בחפצא" היינו האם ע"י שמבטלו בבלו חל איזה חלות ביטול על החמץ ונעשה כעפרא דארעא. וכמד ז"ל משמע במהר"ם חלאוה (ו', ב') שהק' דאחרי שביטל את החמץ אמאי אסור בהנאה, הרי הוי "עפר" בעלמא ואינו "חמץ". ועד היכן הדברים מגיעים דבס' המכתם ו', ב' הביא בשם י"א דאחרי שביטל החמץ אפ"ל אם אכל ממנו אינו עובר עליו. וז"ל "עתה שביטלה ועשאה כעפרא, אפילו אכלה היה מאוכל עפר ופטר". עיי"ש שחולק ע"ז. ועיין ברבינו מנחם פ"ג מחמץ ה"ז שכתב שביטול דמי לכופת שאור שייחידה לשיבה וטח פניה בטיט. וכ"כ הנמוק"י. וברביב"א ו', ב' כתב וז"ל "ויש שפירש דהא דלא עבר עליה לאחר ביטול, משום דתו ליכא עליה תורת לחם". או שמא דגדר "השבתה בלב" הוא רק כלפי "הגברא" "שיהא בעיניו כשורף", דכך הוא גזה"כ דאם אין החמץ חשוב בבלו ואינו רוצה בקיומו אינו עובר עליו, אבל החמץ מצד החפצא שלו כדקאי קאי.

¹ מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל (דברי אגדה) אמר דכידוע שהחמץ רומז ליצר הרע שצריך לבערו, ומי שמבער רק את החמץ של "אחרים" ושל "גבוה"... ואת החמץ של עצמו אינו מבער... עובר בזה על דרשת חז"ל "שלך אי אתה רואה... אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה..."
הרדב"ז (ח"ג סי' תתקע"ז) מבאר דהא שהמירה התורה בחמץ טפי מכל האיסורים, אין לזה הסבר מלבד מאשר לפי הדרש שהחמץ רומז ליצר הרע "והוא שאור שבעיסה ולכן כלה גרש יגרש אותו האדם מעליו, ויחפש עליו בכל מחבואות מחשבותיו, ואפילו כל שהוא לא בסיל והרי זה אמת ונכון". עכ"ל.
ראיתי בספר א' שכתב: דאיתא בחז"ל שה"יצר הרע" נקרא גם "נחש" (המסית הנודע, שהטיל זיהמה וכו'), והנה ימי השנה הם 365 - ו"נחש" בגימטריא 358 כמנין ימות השנה פחות "שבע", דזה בא לרמז דב"שבעת" ימי הפסח אנו מבערים את היצר הרע...

ולכא' הוויכוח במיר תליא בהא, דאי נימא דהביטול הוא דין בחפצא דבטל מיניה תורת לחם [וליא"א בהמכתם לאחר הביטול האוכלו פטור דהוי עפר ולא חמץ]. מסתבר דהביטול של בעל החמץ יציל את אותו שהחמץ ברשותו מבל יראה, כיון דע"י הביטול אי"ז חמץ אלא עפר. וכן להגוסס בראשונים הנ"ל דע"י הביטול דמי לכופת שאור שיחידה לשיבה וטח פניה בטיט, מסתבר דהביטול מהני אף כלפי אחרים, דהרי פשיטא דהחמץ ברשותו "כופת שאור שיחידה לשיבה" של ישראל אחר, דאינו עובר עליו בב"י גם אליבא דהגר"א, כיון דפקע מינה שם אוכל [ואף לענין טומאת אוכלין פקע מינה שם אוכל], וא"כ הוא הדין ב"ביטול" של הבעלים דמשווי ליה כעפרא דתו אי"ז אוכל אלא עפר.

אך לפי הצד דהביטול הוא רק דין כלפי הגביר, והחמץ כדקאי קאי, מסתבר דאותו שהחמץ ברשותו יעבור בב"י אף שהבעלים עבדי ביטול, כיון דעצם החמץ לא נפגע כלל וכיון דמחזיק חמץ של ישראל ברשותו עובר בבל יראה.

האם להגר"א גם על חמץ של "חולה" שנמצא ברשותו עובר בב"י?

והשתא נדון בספק השני, להגר"א דאסור להחזיק חמץ של ישראל אחר האם זה רק בחמץ כזה שהבעלים של החמץ עובר בזה על איסור "בל יראה" או שמא אסור להחזיק חמץ של ישראל אחר אף דאינו עובר עליו בב"י.

והנה מסבירא היה נראה דגם להגר"א דאסור להחזיק חמץ של ישראל אחר - זה רק אם בעל החמץ עובר עליו בב"י, דהרי חמץ של גוי או הקדש או הפקר שנמצא ביד ישראל אינו עובר עליו בב"י, ומהו ההבדל? ולפ"ר החילוק: דישאל שהבעלים של החמץ עובר עליו בב"י, לכן אסרה תורה אפי' לישראל אחר להחזיקו ברשותו, אבל גוי דאינו עובר עליו בב"י, מותר גם לישראל להחזיקו ברשותו. ולפ"ז היכא דבעל החמץ עביד "ביטול" או בחולה שיש בו סכנה דאין הבעלים של החמץ עוברים עליו בב"י דמי לכא' לחמץ של גוי, הקדש, והפקר, דאין הישראל שהחמץ ברשותו עובר בב"י.

אולם באמת אי"ז כ"כ פשוט, דהנה הצ"ח כתב דאליבא דהגר"א דישאל שיש ברשותו חמץ של ישראל עובר עליו בב"י גם בחמץ של "קטן" המונח בבית ישראל גדול עובר עליו בב"י, ואעפ"י דקטן אינו מוזהר בב"י מ"מ **הרי בעלים ששייך בב"י** ולא דמי לחמץ של הפקר או נכרי או גבוה, ולפיכך אותו הגדול שנמצא החמץ של הקטן ברשותו עובר עליו בב"י. עכ"ל. חזינן מהצ"ח דהחילוק בין גוי לישראל אחר, אינו משום דגוי אינו "מוזהר" בב"י וישאל מוזהר בב"י, דלעולם אסור להחזיק חמץ של ישראל אחר אפי' אם הישראל אינו מוזהר בב"י כמו קטן, דיסוד החילוק דגוי זה רשות ה"מפקעת" שאינה שייכת בב"י, וישאל זה רשות דשייכת בב"י. [ועיין בקוב"ש פסחים אות ט"ז דחקר כע"ז, אם עצם "בעלות" הגוי פוטרת מב"י או משום דאי"ז חמץ של ישראל].

ולפי הצ"ח שוב חוזר הוויכוח אם יהני ביטול של הבעלים להציל את הישראל שהחמץ ברשותו, דלפי הצ"ח יש מקום לומר דאף דהבעלים לאחר ה"ביטול" אינם עוברים על חמץ זה בב"י, מ"מ הישראל שהחמץ ברשותו יתכן דיעבור עליו, דסו"ס הוי חמץ "ששייך בב"י", ולא דמי לרשות של גוי והפקר דמופקעים לגמרי מב"י. אולם יש לפלפל ולחלק בין חמץ דנתקיים בו דין "תשביתו" ע"י ביטול, לבין חמץ של קטן [דהרי אסור לספות לו חמץ, קמן דאינו "מופקע"]. וכן יש לפלפל לפי הצ"ח האם גם במחזיק חמץ של "חולה מסוכן" עובר עליו דהוי "בעלים ששייך בב"י" ומוזהר עליו אלא ד"אנוס" הוא, דומיא דקטן דעובר עליו, או דיש לחלק בין קטן לחולה. ואולי תליא קצת אם פיקר"ב הוי "הותרה" או דחוייה. וצ"ע.

ראיה מה"ביאור הלכה" דמהני ביטול של הבעלים להציל את הישראל

שהחמץ נמצא ברשותו - שלא יעבור עליו בבל יראה

כתב השו"ע (ס' תל"ז סעי' ב') "השוכר בית מחבירו ב"ד [ניסן] ואינו יודע אם הוא בדוק, אם הוא בעיר שואלו אם בדוק, ואם אינו בעיר, חזקתו בדוק ומבטלו בלבו ודיו". וכתב המשנ"ב (סק"י) "ומבטלו בלבו. דאע"פ שהחמץ אינו שלו? **מסתמא הפקירו המשכיר כשיצא ממנו וזכה בו השוכר**". עכ"ל. [והפרמ"ג נקט דהשוכר קונה את החמץ ע"י "קנין חצר". ועיי"ש שדן דאסורא לא נח"ל דליקנין].

מעתה לכא' תמוהים דברי מרן החפץ חיים זצ"ל ב"ביאור הלכה" שכתב דלא סגי שהשוכר שואל את המשכיר אם "בדק" אלא הוא גם צריך לשאול את המשכיר אם הוא "ביטל" את החמץ. [וצידד דאולי לא צריך לשאול דמסתמא עביד כתקנת חכמים דהבודק צריך שיבטל]. וצ"ע דלמאי נפק"מ לשוכר אם המשכיר "ביטל" את החמץ, הרי המשנ"ב לעיל כתב שכשהמשכיר יצא מהבית הפקיר את חמצו וזכה בו השוכר, וא"כ מה יהני הביטול שעביד המשכיר קודם לכן, הרי עכשיו החמץ בבעלות השוכר? ואם אין השוכר זכה בחמץ, אינו עובר בב"י גם אם המשכיר לא ביטל, ואיזה נפק"מ יש לשוכר אם ביטלו המשכיר?

וגם ב"דרשו" (שם הערה 9) נתקשו בהבנת דברי החפץ חיים זצ"ל, וז"ל "וצ"ע כיון שכתב המשנ"ב סק"י שכשהמשכיר יצא מהבית הפקיר את חמצו וזכה בו השוכר, א"כ איך מועיל לשוכר ביטולו של המשכיר". עכ"ל.

ולחומר הקושיה י"ל, דהנה לשון המשנ"ב "...מסתמא הפקירו המשכיר כשיצא ממנו וזכה בו השוכר", משמע דאי"ז דבר מוחלט שהמשכיר הפקיר את חמצו אלא בגדר "סתמא", [וגם יתכן דכל מה דאמרינן דהמשכיר מפקיר חמצו הוא רק להצד דלא בדק חמצו (ואינו בעיר שנשאל אותו), אבל היכא דהמשכיר נמצא בעיר ואומר שבדק אין לנו סיבה לומר שהפקיר את חמצו]. והנה אם באמת המשכיר לא הפקיר את חמצו [וכן אם נשאר חמץ שלא מצא המשכיר בבדיקה] השוכר נמצא בבעיה גדולה דהרי לפי הגר"א הנ"ל שהוא במשנ"ב דחמץ של ישראל שנמצא ברשותו עובר בב"י, א"כ איזה עצה יש לו שלא לעבור על ב"י הרי אינו יכול לבטל את החמץ של המשכיר דלא מהני ביטול על דבר שאינו שלו?² לזה כתב הביאור הלכה דהשוכר צריך לברר אם המשכיר עביד "ביטול" - דהביטול של המשכיר יציל את הישראל שהחמץ נמצא ברשותו שלא לעבור על ב"י, וכפי שציידו חלק מחכמי מיר - דמהני הביטול של הבעלים להציל את הישראל שהחמץ נמצא ברשותו שלא לעבור בב"י. ודו"ק.³

לסיים, כתב אמו"ר זצ"ל ב"משולחן גברי" (מועדים ח"ב עמ' קמ"א) "לדעת הגר"א יש לדון האם נהג מוגית חייב להקפיד שלא להעלות נוסע שעמו חמץ בימי הפסח, דלהגר"א חמץ של ישראל שברשותו חייב לבערו ועובר עליו בב"י". עכ"ל.

² וכמבואר בגמ' בפסחים ו', ב' דלאחר זמן איסורו לא מהני ביטול כיון דאינו ברשותו. אולם מצאתי בספר אמרי בינה (הל' פסח ס' ב') שכתב בשיטת הגר"א דמהני ביטול של אותו שהחמץ ברשותו אף דאינו שלו. ולכא' תמוה הרי אי"ז שלו, ובגמ' מבואר דאם אי"ז שלו ל"מ ביטול. וצ"ע.

³ **אולם באמת אי"ז ראיה מוכרחת מהביאור"ל לוויכוח של חכמי מיר הנ"ל**, דהרי נתבאר לעיל דכל הוויכוח של חכמי מיר היה בעיקר בדעת רש"י והרמב"ן דיסוד דין "ביטול" הוא "השבתה בלב" היינו דיבטל את חשיבותו של החמץ ויהיה בעינו כעפרא בעלמא, וזוהי יש מקום להתווכח דאולי לא יהני הביטול של הבעלים, משום דאין זה הלות בעצם החפצא [דינא דיהני גם כלפי אחרים], אלא זה כעין דין על הגביר דיבטל בעינו את החשיבות של החמץ, ולהכי לא מהני הביטול כלפי אחרים. וא"כ יתכן דכל מה שכתב הביאור"ל דמהני ביטול של הבעלים לאותו הישראל שהחמץ ברשותו הוא רק להשיטות ד"ביטול מטעם הפקר", וכמו שנקט המ"ב כעיקר להלכה בס' תל"ז סק"ט, וכ"כ שם בסקט"ו, ופשיטא דאם הבעלים הפקיר, והחמץ נעשה הפקר, תו אין הישראל שהחמץ ברשותו עובר בב"י. [וכהכרעת הרמב"ן הנ"ל].

אולם נראה, דלא מסתבר דהביאור"ל קאי רק לשיטות דביטול מטעם הפקר, דאכתי איך יהני הביטול של המשכיר להציל את השוכר לשיטת רש"י, רמב"ן, וחי' רבינו דוד, דביטול אינו מטעם הפקר? ומג"ל לביאור"ל להכריע לקולא כהשיטות דביטול מטעם הפקר? וכיון דמסתבר דהביאור"ל קאי לפי כל השיטות, א"כ לכא' יש לנו פשיטות דמהני "ביטול" של הבעלים להציל את הישראל שהחמץ נמצא ברשותו גם אליבא דרש"י והרמב"ן כפי שטענו כמה מחכמי מיר.

הטעם ש"ההגדה" נדרשת מפר' ביכורים: מהלכ' "הודאה", או מהלכ' ד"כאילו הוא יצא ממצרים

בהגדה של פסח מובאת כל הפרשה של מקרא ביכורים, מארמי אובד אבי עד סוף הפרשה ונדרשת כולה, וכדין מתחיל בגנות ומסיים בשבח, וכדאיתא במשנה בפסחים דף קט"ז, א' "ודורש מארמי אובד אבי, עד שיגמור כל הפרשה כולה". וכ"כ הרמב"ם פ"ו מחמץ ומצה ה"ד וז"ל "והוא שידרוש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה, וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו ה"ז משובח". עכ"ל. [ובאור שמח כתב דהרמב"ם דריש להו מ"לחם עניי" היינו שעונין עליו פר' ביכורים דכתיב ביה **ועניי** ואמרת], הרי להדיא שיש קפידי לדרוש דוקא בפרשה זו שב"כ תבא" ולא בתחילת חומש שמות שהם פרשיות יציאת מצרים.

ותמוה, מה שבעל ההגדה טרח לדרוש כל פסוק וכל מילה בפרשת "כי תבא" שבחומש דברים, בשעה שמקרא מלא דיבר הכתוב בספר שמות, ופרשיות שלמות: שמות, וארא, בא, בשלח, ערוכות בענין, ולמה מיאן בעל ההגדה בזה ויצא לדרוש דוקא בפר' כי תבא, הלא דבר הוא. **ויש בזה ב' דרכים**:

א **רגילים לפרש**, שבמצות סיפור יציאת מצרים מלבד ענין האמונה, יש גם חיוב "הודאה", וכמש"כ הרמב"ם במצוה קנ"ז שצונו לספר ביציאת מצרים בליל ט"ו בניסן וכו', **ולזהדות לו יתעלה על כל טוב שגמלנו**. עכ"ל. ועיין בגמ' דף קט"ז ע"א "אמר ליה רב נחמן לדורו עבדיה: עבדא דמפיק ליה מריה לחירות, ויהיב ליה כספא ודהבא, מאי בעי למימר ליה? אמר ליה **בעי לאודי ולשבחי**, פתח ואמר עבדים היינו". ולפי"ז ניהא כי פר' כי תבא זו הפרשה היחידה בתורה שמעשה יציאת מצרים מובא שם בתורת "הודאה", שזה ענינה של "הכרת הטוב" בעת הבאת הביכורים, ולכן דרש בעל ההגדה בפרשת ביכורים, ועדיפא ליה מכל המקראות המפורשים בספר שמות.

ב ראיתי בזה עוד ביאור, דהנה בליל פסח יש חיוב "לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" כדחנן במתני' בפסחים קט"ז. והנה כל הפסוקים שבפרשת ביכורים, הישראל שמביא את הביכורים אומר אותה בלשון כאילו הוא עצמו יצא ממצרים: "וירעו **אתני** המצרים **ויעבדני**, ויתנו **עליני** עבודה קשה". "ונצעק אל ה'... וישמע ה' את קולני, וירא את עניני ואת עמלני ואת לחצני" **וירצאני** ה' ממצרים ביד חזקה וגו'". משא"כ בפרשיות שמות, וארא, בא, שם נאמר ע"י הקב"ה על אבותינו **וירשמו עליי** שרי מיסים", ויעבדו מצרים את **בני ישראל**", וימררו את **חיהם**", **ותעל שועתם** אל האלקים", "קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם **בני ישראל**". לכן בעל ההגדה העדיף לדרוש את הפסוקים מפר' "כי תבא" דהוי בנוסח "כאילו הוא יצא ממצרים".⁴

נמצא, ב' דרכים בהא שההגדה נדרשת בפר' ביכורים, א. מהלכ' "הודאה". ב. מהלכ' ד"לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". **והנה בספר "משולחני של רבי אליהו ברוך"** (פר' כי תבא) כתב כמההלך הראשון דההגדה נדרשת מפר' ביכורים משום ההודאה והכרת הטוב, והוסיף: **"ונפק"מ לדינא**, דהנה בחיי אדם (כלל ק"ל סעי' י"א) כתב דמי שאין בידו הגדה שיקרא בליל הסדר בחומש שמות הפרשיות של יציאת מצרים, אכן למש"נ לכא' אדרבה יקרא בחומש דברים וידרוש בפרשה של קריאת הביכורים כמה שידו מגעת, וכמבואר ברמב"ם שכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח". עכ"ל.

ויש קצת להעיר בדבריו, דלכא' לפי המהלך הראשון הנ"ל שההגדה נדרשת מפר' ביכורים משום ענין ההודאה והכרת הטוב, אין הפשט שבעצם אמירת פסוקים הללו איכא קיום דין הודאה המבואר ברמב"ם "להודות לו יתעלה על כל טוב שגמלנו", אלא דבעל ההגדה רימז לנו בזה שהעדיף את הפסוקים מפר' ביכורים דיש גם ענין הודאה והכרת הטוב, ובאמת כדי לצאת חיובא דהרמב"ם "להודות לו יתעלה" צריך הוא לומר "...לפיכך חייבים אנחנו **להודות** להלל לשבח...". וברכת "אשר גאלנו" [עין במנחה"ש פסחים קט"ז שצידד הגרש"א דחובת ההודאה מעכבת בסיפור, ומי שלא אמר "לפיכך חייבים אנחנו להודות להלל לשבח... וכו' לא יצא]. מעתה אין זה כ"כ טענה על החיי אדם שכתב דמי שאין לו הגדה שיקרא פסוקים דפר' וארא ובא, ולא כתב שיקרא פר' ביכורים, דכיון דבאמת אין קיום מצות הודאה בפר' ביכורים, א"כ אדרבה עדיפא טפי שיקרא פרשיות דחומש שמות דאית בהו אריכות טפי בסיפור יציאת מצרים. **אולם לפי המהלך השני** דדרשין בפר' ביכורים משום דאית בהו קיום ד"כאילו הוא עצמו יצא ממצרים" בזה אפשר קצת לדון דלא כהחיי אדם, ומי שאין לו הגדה עדיפא שיקרא פר' ביכורים מהפרשיות של חומש שמות.

שוב ראיתי לשון ה"חיי אדם" שכתב: "ואם אין בידו הגדה, יאמר בחומש **פרשיות של יציאת מצרים**", ולא כתב כלל דיקרא בחומש שמות, א"כ כוונתו שיקרא כל הפרשיות של יציאת מצרים, גם בחומש שמות, וגם בפר' כי תבא פר' ביכורים. ודו"ק.

* * * * *

שומר שנסע עם הפקדון ולא אמר "תפילת הדרך" ונגנב הפקדון, האם חשיב פשיעה או לא

ידוע לדון בשומר חנם ש"בליל הסדר" לא נעל את ביתו - שסמך על המהרי"ל שהובא במג"א (סימן תפ"א סק"ב) דבליל הסדר לא ינעול הדלת בבירה חזק - דהוא "ליל שימורים", ובאו גנבים וגנבו את הפקדון, האם פטור מלשלם דכיון דנהג כדברי המהרי"ל לא חשיב פשיעה, או שמא כיון שלא נעל את ביתו הוה פשיעה וחייב לשלם?

וידוע דמרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל פסק דחייב לשלם. דשומר פטור מתשלומין רק אם שמר לפי דיני השמירה המבוארים בהלכ' שומרין בחו"מ ס' ש"ג, אבל לא מצי למפטור בפשיעה ע"י שמירה סגולית ושמירה עליונה. עד כאן עתיקתא, ומכאן חדתי.

והנה לכא' מונח בפסק של מרן הגרי"ש זצ"ל שלעניני שמירה אין לנו כלל עסק עם חלק אור"ח, אלא רק עם חלק חו"מ הלכ' שומרין, בין לחיוב שמירה ובין לפטורי שמירה. ונפק"מ לכא' דאם שומר חנם נסע מחוץ לעיר עם הפקדון ולא אמר "תפילת הדרך" ובאו ליסטיין וגזלו ממנו את הפקדון דפטור מלשלם [דש"ח פטור מגניבה ואבידה], ואין לומר דכיון דתקנו חז"ל תפילה זו לשמירה בדרך אם לא אמרה חשיב "פשיעה" בשמירה, דכאמור כל דיני וחיובי שמירה הם לפי המבוארים ברמב"ם ובשו"ע חו"מ ולא בחיובים דתפילה דחיובם מדיני אור"ח - הלכ' תפילת הדרך. [וכן שומר שחילל שבת רה"ל ופרצה שריפה ונשרף הפקדון, אי"ז חשיב "פשיעה", אף דאיתא בחז"ל (שבת קי"ט, ב') אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת. דמדיני השמירה ליכא חיוב לשמור שבת. ופעם ראיתי על שאלה זו תשובה בחיד"א].

⁴ מהלך זה א"ש לפי הפשטות דהא דצריך לראות עצמו וכו' - הוא מדיני ההגדה, דיספר וימחיש ויתבונן עד שירגיש כאילו הוא עצמו יצא, ולהכי עדיף לומר הפסוקים מפר' ביכורים המורים כן, אבל מהלך זה לא א"ש להרמב"ם דגריס **"להראות** את עצמו כאילו יצא ממצרים" דלכא' אין זה מדיני הסיפור וההגדה, אלא דין בפנ"ע דיליף להו הרמב"ם מ"חכרת כי עבד היית" וקיום דין זה הוא ב"הסיבה" דרך חירות ו"בארבע כוסות" כדאסבר לן בחי' מרן רי"ז הלוי. ועיין בזה ב"פחד יצחק" מאמר ע"ו.

דעת מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל דשומר שלא אמר "תפילת הדרך"

הוא פושע וחייב לשלם

והנה בספר "באזני בנך" כתב וז"ל "נזכרתי עובדא שסיפר לי הגר"ח שאול ברוס זצ"ל (ר"מ ישיבת בית התלמוד בארה"ב) שבעיירה אחת היתה שם משרתת יתומה, ואת השכירות שהרויחה הפקידה אצל ראש הקהילה ואיש באמן מאד, והיה נוסע מביתו מפעם לפעם לעיירות הסמוכים לעסקיו, והיה נוטל עמו כל ממונו, וגם את הפקדנות של האחרים. והיה היום באחת מנסיעותיו באר עליו שודדים וגזלו את כל אשר לו, ובחזרתו לעיירה עמד בדין לפני הרב של אותה עיירה. וישאל אותו הרב אם אמר "תפילת הדרך" באותה נסיעה. והשיב "לא". ופסק הרב דחייב לשלם למפקידים כי פושע הוא, דחזו"ל תיקנו תפילה זו לשמירה בדרך, ובאם שלא התפלל אותה תפילה הרי הוא פושע". עכ"ל.

ובספר "אמרות משה" להג"ר משה ברזם שליט"א (פר' משפטים, מהדו"ח) כתב שסיפר למרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל את הפסק של רב העיירה הנ"ל דשומר שלא אמר 'תפילת הדרך' חשיב פשיעה, וישאל את הגר"ח ק"ל האם הוא פסק כדן. השיב הגר"ח ק"ל: "נכון הדבר דהרי פושע וחייב לשלם".⁵

והנה כמובן הדברים מחודשים, דשומר חייב לומר תפילת הדרך לא רק מצד חלק אור"ח ס' ק"י, אלא גם מדיני שמירה בחו"מ, וכשלא אמר תפלה ד' חשיב שלא שמר כדרך השומרים וחייב לשלם. [וצ"ע מה הדין היבט דשכח בשוגג לומר תפלה ד' אם גם חייב].

והרי שרצו להביא ראיה ודוגמא ש"לתפילה" יש כח תביעה בדיני חו"מ, דאיתא בב"מ ק"ו, א' במי שאמר לחוכר לזרוע חטים והחוכר עבר על דבריו וזרעה שעורים, ואישתדוף רובא דבאנא, ואשתדוף נמי הך דשערי, ואמרו שם בגמ' מסתברא דאמר ליה אי זרעתה חטי הוה מקיים בי [ותגזור אמר ויקם לך] וחייב לשלם [היינו דהבעה"ב טוען אני התפללתי על חטים, ועכשיו זרעתה שעורים תפילתי לא התקבלה]. חזינו דלתפילה יש כוח תביעה וזכות גם בחו"מ דמחמת כן החוכר אינו יכול לנכות חלק הבעה"ב.

אולם אפשר לדחות בקל, דאין כוונת הגמ' דהחוכר מפסיד מחמת טענת ה"תפילה" של הבעה"ב, שהיה מתפלל על שעורים, אלא החוכר מפסיד מחמת "דשינה" מההסכם עם הבעה"ב, ועצם השינוי הוא התביעה של הבעה"ב על החוכר, אלא דאיהו נ"מ יש בשינוי בין חטין לשעורים [דהרי אם אין שום נ"מ מהשינוי מסתבר דאין לבעה"ב טענה על החוכר]. לזה קאמר הגמ' דיש לו נ"מ שהיה מתפלל ונענה, אבל לעולם ההפסד הוא מחמת דשינה מדעת בעה"ב.

ומבואר כן בשטמ"ק שם בשם הרמ"ך וז"ל "דאמר ליה אי זרעתה חטי הוה מקיים בי ותגזור אמר. דכיון דשני משליחותיה פושע הוא ומצינא נמי אמר ליה אי לא שנית הוה מקיים בי ותגזור אמר". עכ"ל. חזינו דעיקר טענת הבעה"ב על החוכר הוא "דשני משליחותיה" ופושע הוא, וענין התפילה הוא רק הנ"מ היוצא משינוי החוכר, ולא שהתביעה היא עצם התפילה. [ועיין מש"כ בזה בשו"ת מהרי"ט (ח"א סימן קכד)].

אולם באמת יתכן אולי לומר את סברת הרמ"ך גם בפסק של הגר"ח ק"ל זצ"ל, דבאמת אין הבעלים תובע את השומר למה לא אמרת "תפילת הדרך" [דבאמת אין בחו"מ חוב על שומר לומר תפלה ד'], אלא כיון שהדרכים בחזקת סכנה ומצוי טפי ליסטים וגנבים, א"כ התביעה של הבעלים על השומר שהביא את הפקדון למקום שאינו שמור, וכמוצא את הפקדון למקום ליסטים בלי שמירה, אלא שאם היה מתפלל 'תפילת הדרך' חשיב כבר כמקום שמור. ואכתי צ"ע.

חקירה יסודית של מרן הסטייפלער זצ"ל ביסוד החיוב של שומרים לשלם

כשלא שמרו על הפקדון

וחשבתי, דאולי הפסק של מרן הגר"ח ק"ל זצ"ל דשומר שלא אמר תפלה ד' הוי פשיעה וחייב לשלם, תליא קצת בחקירה היסודית של אביו מרן הסטייפלער זצ"ל (כ"מ ס' ל"ח) ביסוד המחייב של שומרים לשלם - בש"ח בפשיעה וש"ש בגמ"א, האם יסוד חיובם מדין "מזיק" כיון דמחמת מניעת השמירה המוטלת עליו בא הדיקון, וכלשון רש"י (ב"ק ד' ב') "דהנך ד' שומרים הן עצמם הזיקו הראיל ולא שמרו כראוי". או שמא יסוד חיובם הוא חיוב "אחריות", אלא דאם שמרו כנינם אינם חייבים באחריות. דלהצד דחיוב מדין "מזיק", קשה מאד לומר דמי שלא אמר "תפילת הדרך" חשיב "מזיק", [אלא א"כ נימא כהנוסח הנ"ל שהפשיעה היא מצד שהביא את הפקדון למקום ליסטים וגנבים, אלא דאם אמר תפלה ד' נפטר, דלפי נוסח זה לכא' שפיר י"ל דחשיב "מזיק"]. אבל להצד דהחיוב הוא "אחריות" אלא דאם שמר נפטר בזה יש יותר מקום לומר, דעיקר חיובו על אחריות מגנבים וכדו' ואינו יכול לפטור עצמו בטענת אונס כיון דלא אמר תפילת הדרך המוטלת עליו אליבא דמרן הגר"ח ק"ל זצ"ל.

לסיים. בספר אמרות משה הנ"ל הביא מכתב מהג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א שטען דגם אם נסכים דשומר שלא אמר תפילת הדרך זה פשיעה, אבל אם מניח את הפקדון בבית בלי מזוזה אין זה חשיב פשיעה בשמירה דאין המזוזה שומרת מגנבים [עיין בזה באמרות משה (יור"ד ח"ב ס' קמ"א ענף ג')]. וכתב שהציע כן קמיה גיסו מרן הגר"ח ק"ל זצ"ל: "ולא הסכים לזה, ואמר דירה בלי מזוזה היא לא דירה וממילא הכסף לא שמור, והשומר חייב". עכ"ל. והדברים מחודשים.

* * * * *

האם יש חיוב 'השבת אבידה' בחמץ שנמכר לגוי

מעשה שהיה בחוה"מ פסח: בשריפה שפרצה במחסן של חמץ 'שנמכר לגוי', והסתפקו האם יש חיוב מצד מצות "השבת אבידה" לכבות את האש, שהרי במצות "השבת אבידה" איכלל גם "הצלה" מהפסד, כמבואר ב"מ ל"א ראה מים ששופטין ובאים גודר בפניהם [והמנ"ח צידד דאף איכא בזה לאו ד"לא תוכל להתעלם", עיין בקה"י בב"ק א' מהרבינו יונה בזה], ויסוד הספק הוא: דהרי עצם החמץ שייך לגוי, ואין חיוב הצלה לגוי, דאבידת גוי מותרת, ואף איכא איסור להחזיר אבידה לגוי מ"למען ספות הרוה את הצמאה" עיין סנהדרין ע"ו, ב' (אגב: עיי"ש ברש"י (ד"ה רות) מה הגדרה של גוי ומה ההגדרה של יהודי). או שמא כיון דלישראל יהיה מכך הפסד, דהרי הגוי לא ישלם לו על החמץ לאחר הפסד, א"כ יש בזה הצלה מהפסד ל"ישראל".

ובמקרה: האם יש מצוה להציל ממון של "גוי" כשההשבה מסובבת הצלה לישראל מהפסד, דשמא מצות "הצלה" הוא רק כשעצם החפץ ששייך לישראל ולא היכא דעצם החפץ שייך לגוי.

⁵ והוסיף הגר"מ ברזם שלכא' יש לעיין בזה, שהרי תפילת הדרך אינה אלא תפילה על שמירת גופו, ולא על שמירת ממונו, וא"כ גם אם היה אומר השומר 'תפילת הדרך' כדן לא היה מועיל לו לשמירת ממונו. אכן מבואר בב"מ ס' ר"ל וז"ל "הנה תפילה זו לא נתקנה אלא לסתם הולכי דרכים כגון הולכי מדברות ושאר הולכי דרכים דאיכא סכנת ליסטים וחיות רעות וגנבים בדרך אשר הולך". משמע מדבריו דתפילת הדרך היא תפילה גם על גניבת ממונו.

והנה כבר הבאנו (בארות יצחק פורים) שהגרעק"א הסתפק בזה בב"מ דף כ"ב, בציור שישראל היה שומר על חפץ של גוי, ונאבד החפץ מהשומר, האם יש על המוצא מצות השבת אבידה להחזיר את החפץ לשומר או לא, דמציא אחד החפץ בעצמותו שייך לגוי דליכא מצות השבת אבידה, אולם מאידך ע"י שיחזיר את החפץ לשומר הוא מציל את ישראל מהפסד שלא יצטרך לשלם לגוי את דמי החפץ.

והגרעק"א כתב דמסברא נראה בפשיטות "שיש על המוצא חוב השבה. אף דגוף החפץ של נכרי. מ"מ הוא מציל ישראל מן ההפסד שלא יצטרך לשלם, לא מבעיא לר"ש דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי הוי החפץ ממון הישראל. אלא אפי' לרבנן היינו שאין זה החפץ של השומר. אבל מ"מ הוא מציל הנכסים של השומר שלא יתחייבו לשלם". ומסיים הגרעק"א "כך היה גלענ"ד בסברא בפשיטות גמור. אמנם ידידי הרב מו"ה ישראל נ"י מפקפק בדבר דמ"מ י"ל דהך חפץ לא מקרי אבידת אחיך. וצ"ע לדינא". הרי לנו שנחלקו הגרעק"א והר"ר ישראל אם יש מצות השבת אבידה בחפץ של "גוי" שמסובב הצלה מהפסד "לישראל". והניח הגרעק"א דבר זה בצ"ע לדינא. **ולכא' לפר"ר** הוא הדין בחפץ שנמכר לגוי, להגרעק"א איכא מצות השבת אבידה כדי להציל את ישראל מהפסד, ולהר"ר ישראל ליכא מצות השבת אבידה כיון דהחפץ שייך לגוי ואי"ז אבידת אחיך.

אולם באמת נראה דגם אליבא דהגרעק"א ליכא חוב הצלה בחפץ שנמכר לגוי, דמסתבר דהא דס"ל לרעק"א דיש חובת השבה בחפץ של גוי שמציל את ישראל מהפסד, הוא רק היכא דההפסד של ישראל "מונח בחפץ", כלומר דהרי שומר שאבד ממנו החפץ חייב לשלם את דמי "החפץ", נמצא דחפץ זה גופא מציל את ישראל מהפסד (ולחכי ס"ל לר"ש דחשיב בעלים על החפץ כיון דחפץ זה גורם לו לממון, ורבנן נמי מודו דעצם החפץ גורם לממון אלא דס"ל דלא נעשה משום כך "לבעלים"), ולחכי שפיר ס"ל לרעק"א דאיכא חובת השבת אבידה על "החפץ" [דומיא דשה ושמה], אבל חפץ שנמכר לגוי – דעתה אין לישראל שום שייכות עם החפץ, וההפסד אינו נחשב שמונח בתוך החפץ, וההפסד הוא ענין רחוק ועקיף, בזה יתכן דיודה הגרעק"א דליכא כלל חובת השבת אבידה, כיון דעתה כל החפץ בבעלות גמורה של הגוי בלי שום שייכות לישראל. **ולמהחשה:** אם גוי יגיד לישראל, אם לא תשיב לי את האבידה שלי אני ילך לגנוב מיהודי כסף, אטו יהיה בזה "השבת אבידה" לגוי, כדי להציל את היהודי מהפסד הגניבה? דפשוט דכיון דאין זה הפסד בחפץ אלא ענין רחוק של הפסד, יודה הגרעק"א דליכא בזה השבת אבידה.

הדבר אברהם: "דברי הגרעק"א לכא' נכונים מאד ושפתים ישק"...

ובאמת לדברים הנ"ל [דצריך הצלת "חפץ"] יש לכא' ראיה פשוטה, דהנה תמוה אמאי הגרעק"א לא השיג על הג"ר ישראל דטען דליכא מצות השבת אבידה בחפץ של גוי אף שמציל בזה את ישראל מהפסד – מגמרא מפורשת בב"מ דף ל"א הנ"ל ד"הרואה מים ששוטפין ובאין הרי זה גודר בפניהם" הרי להדיא מבואר דאיכא חוב "הצלה" מהפסד, וא"כ מה אכפ"ל שהחפץ שייך לגוי תיפו"ל דאיכא חובת השבת אבידה מצד ההפסד של הישראל? וכן צ"ע אמאי הגרעק"א הניח דבר זה בצ"ע לדינא אמאי לא הכריע כן מהא דראה מים ששוטפין ובאין וכו' דחייב להצילו?

ולנתבאר לעיל א"ש דשאני מים הבאים להזיק את הקרקע – בזה שגודר בפניהם ומציל את "גוף הקרקע" מנזק – חשיב כעין השבת "חפץ" גמור לבעליה, אבל בחפץ של גוי שנפל משומר ישראל אין גוף החפץ עצמו שייך לישראל [כמו בקרקע] דנימא דאיכא השבת "חפץ" לבעליה [דקי"ל כרבנן דהגל"מ לאו כממון], אלא דהחפץ רק "גורם" הצלה לישראל שלא יצטרך לשלם ממון מכיסו, בזה יש מקום להתווכח אם איכא השבת אבידה או לא, דהגרעק"א נקט שכן [דחשיב השבת חפץ] ור' ישראל נקט שלא [דלא חשיב השבת "חפץ"], אבל בחפץ שנמכר לגוי דליכא כלל השבת "חפץ" ואין לבעלים כעת שום שייכות עם החפץ אף שע"י ההשבה יש איזה הצלה באופן עקיף לישראל לכר"ע ליכא חובת השבה. ודו"ק.

והנה הגאון רבי פנחס עפשטיין זצ"ל (ראב"ד העדה החרדית) זכה לחדש את דברי הגרעק"א הנ"ל [שיש מצות השבת אבידה בחפץ של גוי – שע"ז יציל ישראל מהפסד] להגאון בעל "**הדבר אברהם**" בח"ב ס"ל כ' אות ד' [במכתב השגות שכתב על דבר אברהם ח"א]. והדבר אברהם כתב לו, ח"ל "הנה אנכי לא מצאתי את דברי הגרעק"א במקום שצ"י מעלתו, **אך דברי הגרעק"א לכא' נכונים מאד ושפתים ישק**, דהרי מניעת היזק הוי נמי בכלל השבת אבידה, כדאמרינן בב"מ ל"א ראה מים ששוטפין ובאין ה"ז גודר בפניהם, ומרבינן גם אבידת קרקע כה"ג, וה"ל אין ענין ההשבה מצד החפץ זה עצמו אלא שבזה הוא מציל את נכסיו האחרים מהזיק". עכ"ל. מבואר בדבריו דסברת הגרעק"א הוא משום דין "הצלה" מהפסד, וכראה מים ששוטפין ובאין ה"ז גודר בפניהם. ולנתבאר לעיל, צ"ל דאין כונת ה"דבר אברהם" לדמות ממש את דעת הגרעק"א לגמ' דראה מים ששוטפין ובאין, דשפיר יש לחלק בזה וכמשנ"ל לעיל, ורק הביא גמ' זו רק לעצם המושג של חוב "הצלה" בהשבת אבידה. וצ"ע.

חידה: איך יתכן אדם מצא - חפץ של עצמו ויקיים בזה מצות עשה של "השבת אבידה"

והנה יש כאן דבר מעניין ונפלא, ואכתוב הדברים בצורת חידה: איך יתכן שאדם שמצא את החפץ שלו עצמו ויקיים בזה מצות עשה דאורייתא של "השבת אבידה"?

תשובה: ראובן שהשאל חפץ לחבירו, והחפץ אבד מהשואל, וראובן המשאל מצא את החפץ [שלו עצמו]. דהגרעק"א בב"מ דף ל' הביא בשם הג"ר ישראל מקלאיש זצ"ל דברגע שהמשאל מרים את החפץ הוא מקיים בזה מצות עשה של השבת אבידה, דאף דעצם החפץ שייך לו – מ"מ הוא מציל בזה את השואל מהפסד שלא יצטרך לשלם למשאל.

ובאמת ב"שערי אורה" (ח"ב פר' כי תצא) הקשה סתירה עצומה בדברי הג"ר ישראל מקלאיש, דבדף כ"ב הביא הגרעק"א בשמו דליכא חובת השבת אבידה בחפץ של גוי **אף דהוא מציל את ישראל מהפסד** – כיון דגוף החפץ שייך "לגוי" ובגוי ליכא השבת אבידה, ואילו בדף ל' הביא הגרעק"א בשמו כהנ"ל דאדם שמצא את החפץ "שלו עצמו" יש בזה מצות השבת אבידה אף שמצד החפץ לא שייך השבת אבידה – **כיון דמציל את השואל מהפסד** – והרי בדף כ"ב ס"ל לר' ישראל דאין השבת אבידה מצד הצלה מהפסד? וביותר תמוה אמאי הגרעק"א לא השיג על ידידו הג"ר ישראל מקלאיש שסותר עצמו.⁶

ובתחילה רצה מרן השערי אורה שליט"א ליישב דאולי יש לחלק בין שומר (ר' ישראל בדף כ"ב) ל"שואל" (ר' ישראל בדף ל') דידוע דשואל יש לו קנין מסוים בגוף החפץ כמו גזלן ולהכי חייב באונסין, וכלשון תוס' בב"ק י"א ד"ה אין שמין "דשואל כיון דחייב באונסין נמצא **שקנא** משעה שהוציא מיד הבעלים והדמים הוא דנתחייב כמו גנב וגזלן", עד כדי כך דהקצות הביא מהי"ש דאין המשאל יכול להקדיש ולמכור חפץ שנמצא ביד ה"שואל" דחשיב "אינו ברשותו" [והקצות השיג עליו], עכ"פ חזינן דשואל יש לו איזה בעלות בחפץ, מעתה י"ל דהא דס"ל לר' ישראל דאם המשאל מצא את החפץ שאבד מהשואל איכא השבת אבידה, אי"ז משום ההצלה מהפסד [כפי שכתבנו בתחילה], אלא מצד "החפץ" עצמו ששייך כעת ל"שואל" (מקצת בעלות), ויש על המשאל מצות השבת אבידה להשיב את החפץ **של השואל** לבעליו... וכשמרים חשיב דהשיבו. ודו"ק.

⁶ ואין לומר, דרק לענין השבת אבידה לגוי ס"ל לר' ישראל דלא אלינן בטר הפסד של הישראל – משום דאיכא "**איסור**" להחזיר אבידה לגוי מ"למען ספות הרווה את הצמאה". דנראה פשוט דכל האיסור הוא רק היכא דמחזיר משום "הפסד הגוי" וכמש"כ רש"י בסנהדרין דף ע"ו ע"ב "השווה וחבר נכרי לישראל, ומראה בעצמו שהשבת אבידה אינה חשובה לו מצות בורא, שאף לנכרי הוא עושה כן שלא נצטווה עליהם". אבל הכא דכל השבתו הוא רק משום ההצלה של הישראל אדרבה מצוה קעביד. ופשוט.

והשבת, דבאמת תל זה מדוקדק בדברי הגרעק"א, דלכא' יש להעיר אמאי ר' ישראל נקט ציור במשאל ושואל - ולא נקט בציור שראובן מסר חפץ לש"ש, ואבד החפץ מהש"ש, והבעלים-ראובן מצא את החפץ שלו ברחוב, דמקיים בזה השבת אבידה כיון דמציל את הש"ש מלשלם דש"ש חייב באבידה? ולהג"ל א"ש דיתכן דדוקא "בשואל ומשאל" י"ל דאיכא השבת אבידה כיון דאיכא השבת "חפץ", ולא בשאר שומרין. וצ"ע. [אולם עיין ב"שערי אורה" שדחה את החילוק בין שומר לשואל. וצ"ע. ועיי"ש עוד מש"כ בסתירת הג"ר ישראל הנ"ל].

מי שרואה חשמל של בית הכנסת או ישיבה דולק שלא לצורך, ויש הפסד

ממון לחנם, האם יש מצות "השבת אבידה" לממון "הקדש" או לא

מין הסטיפלער זצ"ל דן (פסחים סוף סי' ה') האם יש מצות השבת אבידה ל"הקדש". זה לשונו: "בהקדש לכא' ליכא דין השבת אבידה דהא כתיב אבידת "אחיק", ולע"ע לא מצאתי דבר זה מפורש. וצ"ע". עכ"ל.

ובעל ה"משמר הלוי" הלך להראות לסטיפלער זצ"ל שחת"ס בחולין קל"ה כתב בתו"ד דאין מצות השבת אבידה להקדש, ודריש ליה חת"ס מקרא דהשב תשיבם "לאחיק" ולא הקדש. [וכ"כ שם ה"ל אריה"]. הסטיפלער זצ"ל "נהנה טובא, ואמר שאכתי צריך ראיות לזה".

והנה ראיתי דבר קצת מחדש ב"אילת השחר" (שבת דף קנ"ו) "ויש להסתפק במי שרואה חשמל של בית הכנסת או ישיבה דולק שלא לצורך, ויש הפסד ממון לחנם, האם צריך לכבות משום השבת אבידה שלא יפסיד ממון.

דאפשר שהוא כמו "הקדש" שאין בו דין השבת אבידה, אך יש מקום לומר דאע"פ שמצד הישיבה אין דין השבת אבידה, מ"מ כיון שמנהל הישיבה צריך לטרוח לחפש כסף, חשיב שיש בו נ"מ גם להדיט ויש בזה חיוב השבת אבידה, ויש כע"ז בחי' רעק"א ב"מ כ"ב על חפץ של גוי שהפקידו אצל ישראל ונאבד, האם המוצא צריך להחזיר, והוא עצמו פשוט לו דכיון שיש בו נ"מ לישראל שיצטרך לשלם לגוי חשיב כמשיב אבידה לישראל, ובשם הר"ר ישראל הביא דס"ל דכיון שסו"ס החפץ של גוי אין בו דין השבת אבידה וה"נ דכוותה". עכ"ל.

ולכא' זה קצת מחדש דהחשמל שדולק בביהכנ"ס ובישיבה הוי ממש ממון הקדש דליכא מצות השבת אבידה, אבל אם באמת ליכא בזה מצות השבת אבידה, פשיטא שאין מצות השבת אבידה מחמת "שמנהל הישיבה צריך לטרוח לחפש כסף" דהרי נתבאר לעיל דלכו"ע בעינן השבת "חפץ" ולא ענין רחוק של איזה הפסד, וכנראה אין הכונה מצד מנהל הישיבה אלא מצד ההפסד של המתפללים שיצטרכו לשלם יותר עבור הוצאת החשמל לחינם, וזה דמי ממש לציור של הרעק"א לענין המוצא חפץ של גוי שישאר שומר עליו, ועיי"ש השבתו לשומר יצול הישראל מהפסד תשלומין עבור החפץ. וצ"ע.

* * * * *

הגרעק"א שפך את כוסו על המפה הלבנה...

אולי ביו"ט ליכא כלל איסור "צובע"

אשתקד הבאנו: דידוע המעשה עם גאון הדורות **רבי עקיבא איגר**, שהזמין אורח לליל הסדר, ומחמת טעות שפך האורח את כוס היין ע"ג המפה הלבנה, האורח מאד התבייש שלכלך את שולחנו של גאון הדור, מה עשה הגרעק"א להנעים לאורח, שפך הגרעק"א את הכוס שלו ואמר "השולחן עקום" ... "השולחן עקום"....

בספר "מעשה שבת" (עמ' ק"י) כתב: "יש לי קושיה על הגרעק"א, דהשו"ע בסי' ש"כ סעי' כ' פסק דיש איסור לצבוע אפילו בדרך לכלוך, ובדאי מזגו יין אדום לליל הסדר כמבואר בשו"ע סי' תע"ב סעי' י"א, וא"כ איך שפך הגרעק"א יין אדום ע"ג המפה הלבנה? ואף שהמג"א הביא מהרדב"ז דאיסור "צביעה דרך לכלוך" הוא חומרא יתירה, אולם המג"א כתב דאין להקל. וצ"ע. [ועיין במשנ"ב סי' ש"כ סקנ"ה דאם נשפך יין על גבי המפה יזהר שלא לגרור את המשקה ממקום למקום משום צביעת המפה].

וכתבנו דהגרעק"א אזיל לשיטתו.... דעל מש"כ המג"א הנ"ל דאין להקל בצביעה דרך לכלוך כהרדב"ז, כתב **הגרעק"א** בגליון השו"ע (שם) "הגאון החכם צבי הסכים להרדב"ז". משמע דהגרעק"א ס"ל כהרדב"ז דאיסור צביעה דרך לכלוך הוי רק "חומרא יתירה" **ולא חמירה בזה הגרעק"א במקום בושה ופגיעה דבן אדם לתבירו**. [והארענו בבארות יצחק פסח תשפ"ב לדון אם האורח היה חייב בנוקי המפה או שמא האורח פטור מדין קמלב"מ [כשפסח חל בשבת] אליבא דרש"י בב"ק ל"ה דגם במקלקל איכא פטור דקמלב"מ]. עד כאן מאשתקד.

"הייתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה"...

הדבר מפורש במסכת "בכורות"...

והנה בליל הסדר דאשתקד הרהרתי שוב במעשה עם הגרעק"א הנ"ל, והתעוררתי דאולי כלל ליכא איסור צובע ביו"ט דהרי יש כאן היתר של "מתוך", דאיתא בגמ' בשבת דף ע"ה דאליבא דרב "שוחט" חייב משום "צובע" [דצובע את העור של הבשר]. וא"כ "מתוך" דהותר צביעה לצורך אוכל נפש – בשוחט בהמה – הותר צביעה גם שלא לצורך אוכל נפש. וא"כ לכא' הקושיה על הגרעק"א מעיקרא ליתא... דבאמת צביעה הותרה ביו"ט. ולראשונים ד"מתוך" מתיר אף אם אינו צורך יו"ט כלל א"ש בפשיטות, ואף לשיטות הראשונים בסוגיה בביצה י"ב דבעי' צורך קצת, נמי י"ל דאין לך צורך גדול מזה שלא לבייש אורח... (אולם יש לדון דלכא' אי"ו צורך "היו"ט" אלא ענין צדדי שלא לבייש את האורח, ויש ראשונים שכתבו דבעי' צורך "היום". וצ"ע).

ולמחרת היום חיפשתי במסכת "ביצה" האם יש איסור צובע ביו"ט, ונתקיים בזה משאחז"ל על הקרא ד"הייתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה" דד"ת עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר... דהדבר מפורש במסכת "בכורות", דתנן התם בדף ג"ז, ב' דאין "מעשרין בהמה" ביו"ט, ובגמ' בדף ג"ה מבואר הטעם: "משום סקרתא" ופרש"י "משום סקרתא: שצריך לצבוע בסיקרא [בצבע אדום] את היוצא עשירי, **וביו"ט אי אפשר מפני שצובע**". עכ"ל. מבואר להדיא ברש"י דאיכא איסור צובע ביו"ט, ומשו"ה אין מעשרין בהמה ביו"ט. אולם מעצם דברי הגמ' ליכא ראייה דאיכא איסור צובע ביו"ט דאפשר לפרש כמש"כ הרמב"ם פכ"ג משבת הי"ד דאין כוונת הגמ' משום אלא משום איסור "רושם" שהוא תולדה של "**כותב**". כמבואר ברמב"ם פ"א משבת הי"ז. עכ"פ אליבא דרש"י יש לנו גמ' מפורשת דאיכא איסור צובע ביו"ט.

ובאמת תיקשי אליבא דרב דשוחט חייב משום צובע - אמאי איכא איסור צובע ביו"ט נימא "מתוך" דהותרה צביעה לצורך אוכל נפש - בשחיטת בהמה - הותרה צביעה גם שלא לצורך אוכל נפש. ומצאתי שהקשה כן בשו"ת תורת חסד אור"ח סי' כ"ח.

והנה מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל בשיעור ב"תפארת בחורים" בלימוד מסכת בכורות, הביא בשם הגר"ד מייזליש זצ"ל [בספרו חדושי מהרד"ם על ספר המצוות לרמב"ם], דהנה בגמ' בשבת הנ"ל באמת איכא פלוגתא משום איזה אב מלאכה השוחט בהמה בשבת חייב, רב אמר משום צובע, שרוצה שיהיה בית השחיטה צבוע בדם, ושמאל אמר משום נטילת נשמה, והרמב"ם פי"א משבת ה"א פסק שחיובו משום "נטילת נשמה". והקשו על הרמב"ם אמאי פסק כשמאל והרי הכלל הוא שהלכה כרב באיסורים. ותל' הרד"מ דכיון דמבואר בגמ' בבכורות הנ"ל דאיכא איסור צובע ביו"ט [ומשו"ה אין מעשרין בהמה ביו"ט משום צובע]. מזה הוכיח הרמב"ם דאין הלכה כרב, דאם היה ההלכה כרב דשוחט חייב משום צובע תיקשי כהנ"ל אמאי איכא איסור צובע ביו"ט נימא מתוך שהותר צובע לצורך אוכל נפש בשחיטת בהמה הותר נמי שלא לצורך? [ובאמת רב יפרש דהטעם דאין מעשרין בהמה ביו"ט הוא משום דנראה כמקדיש ביו"ט. עיי"ש בתוס'].
נמצא לפי דבריו דבאמת אה"נ דאליבא דרב דשוחט חייב משום צובע ליכא איסור צובע ביו"ט דאיכא "מתוך", אלא דהרמב"ם לא פסק כרב אלא כשמאל דשוחט חייב רק משום נטילת נשמה.

ומרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל העיר על דברי הגר"ד בתרתי: **א**) הרי נתבאר לעיל דאליבא דהרמב"ם הא דאסור לעשר בהמה ביו"ט אי"ז משום איסור צובע אלא משום איסור "רשום" שהוא תולדה של "**כרתב**", וא"כ איך אפשר"ל דהוקשה להרמב"ם אמאי איכא איסור "**צובע**" ביו"ט, בשעה שהרמב"ם אתינן עלה מצד תולדה של "**כרתב**" ולא אתינן עלה משום צובע?

ב) עוד העיר הגרי"ש זצ"ל בשיעור, דבריו צ"ע שהרי בגמ' בשבת (שם) אמרו שטעמו של רב ששוחט חייב משום צובע, הוא משום שרוצה שיהיה בית השחיטה צבוע בדם כדי שיהיה נראה שנשחט היום, וזה שייך רק בשוחט לצורך למכור, אך מודה רב שהשוחט לעצמו אינו חייב משום צובע, אלא רק משום נטילת נשמה, וא"כ בשוחט לעצמו ליכא כלל התירא ד"מתוך".

והנה נראה, דאין כוונת הגרי"ש דאיסור צובע ביו"ט - תליא אם הצובע הוא שוחט "כדי למכור" - דאז הותר לו לצבוע ביו"ט [מדין מתוך], ואם שוחט לעצמו - אסור לו לצבוע ביו"ט [דקצת זר לומר כן], אלא דכנראה הגרי"ש כפר בכל מה שנקטנו עד כה דאליבא דרב אמרין "מתוך" להתיר איסור צובע ביו"ט, דבאמת יתכן דגם לרב דשוחט חייב משום צובע ליכא בזה "מתוך", דהרי כל ההיתר דצובע הוא רק בשוחט לאחרים, אבל בשוחט לעצמו לא, חזינן דהצביעה אינה מוכרחת מעצם השחיטה, נמצא: דשם המלאכה שהותרה ביו"ט זה מלאכת "שוחט" ולא מלאכת "צובע", אלא דאין איסור לשחוט ביו"ט גם היכא דרוצה בצביעה [בשמונר לאחרים], אך כיון דעיקר המלאכה אינה צובע אלא שוחט, ליכא דין מתוך לענין הצביעה. וצ"ע אם זו כוונתו.

האם מברכים ברכת המצות על "מעשר בהמה" **והאם מברכים על "מעשר בהמה" ביו"ט ושבט**

הבאנו לעיל דתנן בבכורות ג"ז "...לפי שאין מעשרין בהמה ביו"ט", משום סיקרתא [דצריך לצבוע את העשרי בצבע אדום]. והנה מפשטות לשון המשנה, וכן נראה מרש"י, דאין כאן גזירה דרבנן דאסור לעשר בהמה ביו"ט "שמא" יצבע, רק כוונת המשנה דכיון דלכתחילה בעל' לצבוע את ה"עשירי" בצבע אדום - ואסור ביו"ט - להכי אין מעשרין מעשר בהמה ביו"ט. אולם הרמב"ם בהלכ' שבת עשה מזה "גזירה דרבנן" וז"ל (פכ"ג הי"ד) "ואין מעשרין את הבהמה **גזירה** שמא ירשום בסיקרא". עכ"ל.⁷

ונראה דרש"י והרמב"ם אזלי בזה לשיטתם, דלרמב"ם הוקשה מאי קמ"ל מתני' דאין מעשרין בהמה ביו"ט, פשיטא דאין מעשרין, דהרי צריך "לרשום" בסיקרא דהוי תולדת כותב, ומלאכת כותב הרי לא הותרה ביו"ט? לזה הוכרח הרמב"ם לפרש דמתני' קמ"ל דאיכא גזירה ושבט דרבנן דאין מעשרין בהמה ביו"ט, ואם עישר בהמה [ולא צבע בסיקרא, דאי"ז מעכב], עבר על שבות דרבנן [ולחלק מהפוסקים אם עשה כן במזיד ובפרהסיא נעשה מומר לכל התורה כולה, עיין רעק"א שבת דף ג']. אבל רש"י לשיטתו דפלי דאסור לעשר בהמה ביו"ט משום איסור "צובע" א"כ טובא קמ"ל מתני' דאיכא איסור צובע ביו"ט דלא נימא דהותרה מדין "מתוך". וא"כ לפי רש"י אין הכרח דאיכא "גזירה" דרבנן דאין מעשרין בהמה ביו"ט.

ולכא' איכא נ"מ בין הרמב"ם לרש"י לענין הברכה, דהנה כתבו לדון האם יש "ברכת המצוות" על מצות "מעשר בהמה"? בספר "אוצר ברכות המצוות" כתב דאולי בירכו "**להפריש מעשר בהמה**". [ויש שטענו דאין ברכה, כיון דליכא "מעשה", דכל המעשים דאיכא ב"מעשר בהמה" אינם מעכבים, ולכא' זה שייך לגידון אם בהפרשת תרומה ב"מחשבה" איכא ברכה. עיין ברעק"א בתשובה ל' ואכמ"ל].

ואי נימא דאיכא ברכה "להפריש מעשר בהמה", יש לדון האם ה"מעשר בהמה" ביו"ט מברך או לא? ונראה דתליא ברש"י והרמב"ם הנ"ל, דלהרמב"ם דאיכא "איסור" דרבנן להפריש ביו"ט אינו מברך, כפי שהבאנו בבארות יצחק דסוכות מבעל השבט הלוי דהיכא דאיכא איסור דרבנן אינו מברך אף שבדיעבד המצוה חלה דאין יאמר "וצונו", אבל לרש"י דליכא "איסור" לעשר בהמה ביו"ט, אלא דאם עישר בהמה בלי צביעה [דלא הותר ביו"ט] אי"ז מצוה כתיקונה, בזה מסתבר דשפיר מצי לברך.

* * * * *

חידה: היכ"ת שמוותר מדאורייתא **[לבריא] לאכול חמץ גמור בפסח**

"כופת שאור - שייחדה לשיבה" אינו חייב לבערה, ואינו עובר עליה בבל יראה. ומה הדין של "האוכל" חמץ שייחדה לשיבה? נחלקו בזה מרנן החפץ חיים והחזו"א, מרן החפץ חיים זצ"ל (בשעה"צ תמ"ב, ס"ק ע"ב) נקט דחייב עליו כרת ואסור לאוכלו מדאורייתא "דהחמץ הלא ראוי לאכילה, ורק לענין ביעור פטרוהו משום שבטלו". וכן צידד בתחילה החזו"א (אור"ח ס"ה סק"ה) "שהרי החמץ בצורתו עומד אלא שהאדם יחדו לשיבה, וכל שבא אדם ואכלו שב לדין אוכל א"כ הדין נותן שיהא חייב עליו כרת".

אולם צידד החזו"א שאפשר שבייחודו לשיבה האיסור לאוכלו אינו מדאורייתא, שכוין שבשעה שייחד את החמץ לשיבה נתבטל ממנו דין אוכל, אע"פ שכשחזר ואכל נתבטל יחודו והרי הוא שב להיות אוכל, מ"מ הרי זה כאוכל שנוצר **מעצמו** שלא מחמשת מיני דגן ואין איסור לאוכלו מדאורייתא, שהרי חמץ הוא דוקא שעשוי מחמשת מיני דגן. וז"ל החזו"א: "ומיהו אפשר כיון דאין חמץ אלא מה' מיני דגן וכיון דנתבטל שעה אחת מדין אוכל כי חזר ונעשה אוכל הוי כנוצר אוכל מעצמו ולא חשיב כמין דגן ואין איסור אכילתו אלא מדרבנן". עכ"ל. [ומסתמא לא רק אותו שייחד את הכופת שאור לשיבה אינו חייב על אכילתו מדאורייתא, אלא אפי' אדם אחר נמי אם אכלו אינו חייב מדאורייתא כיון ד"הוי כנוצר אוכל מעצמו ולא חשיב כמין דגן", ומ"ש בעליו מאחר].

⁷ ויש קצת להעיר על הרמב"ם, אמאי תני גזירה זו "במסכת בכורות" ולא תני להו במסכת ביצה פרק משילין, בהדי שאר גזירות ושבט דשבת ויו"ט: דאין דנין, ואין מקדשין, ואין חולצין ביו"ט וכו'. ומ"ש אור"ק קידושין" ביו"ט דלא תני להו במסכת קידושין אלא בביצה, ומ"ש מאיסור חליצה בשבת דלא תני להו במסכת יבמות פרק מצות חליצה, ומ"ש מהאיסור לדון ביו"ט דלא תני להו במסכת סנהדרין. וצ"ע.ק.

אולם החזו"א צידד דיתכן דחייב עליו כרת, דהרי חיטין של נס [שירדו מן השמים] כשרין למנחות (מנחות ס"ט, ב'), חזינן דגם דבר שנעשה מעצמו חשיב כמין דגן, וא"כ הוא הדין דכופת שאור שייחדה לשיבה אף אם חשיב "כנעשה מעצמו" מ"מ אי"ז גרע מחיטין של נס שנעשו מעצמם שכשרים למנחות. וז"ל החזו"א: "ואפשר דהוי כחיטים שירדו מן השמים דכשרין למנחות כדאמר מנחות ס"ט, ב', והוא הדין שחייבין עליהן משום חמץ". עכ"ל.

[ויש להעיר על "דרשו" שהביאו בס' תמ"ב (הערה 60) את הרישא של החזו"א שצייד דכופת שאור אין באכילתו איסור דאורייתא דהוי כחמץ שנוצר מעצמו, ולא הביאו את הסיפא של החזו"א דפקפק בזה, דאף אם נדון "שנוצר מעצמו" מ"מ לא גרע מחיטין של נס דאף שנוצר מעצמו חשיב מין דגן וכה"ל].

האם הלחם של אשת רבי חנניא בן דוסא - שנעשה ע"י נס - אסור בפסח?

הגמ' בתענית דף כ"ה מספרת שאשתו של רבי חנניא היתה רגילה לחמם את התנור כל ערב שבת, והניחה בתנור דבר המעלה עשן, כדי שיהיה נראה כאילו היא אופה דברי מאפה לכבוד שבת, ולא יתביישו בכך שאין להם פת לשבת, היה לאשתו של רבי חנניא שכנה רעה, אמרה אותה שכנה בליבה: מכדי, ידענא דלית להו ולא מידי [הרי יודעת אני שאין להם, לרבי חנניא ולאשתו, ולא כלום], מאי כולי האי [מהו כל העשן הזה היוצא מתנורם]? אזלא וטרפא אבבא [הלכה ודפקה על דלת ביתו של רבי חנניא]. איכספא ועיילא לאיגרוגא [התביישה אשת רבי חנניא לפתוח, כי חששה שתראה בבושטה, ולכן נכנסה לחדר]. כשראתה השכנה הרעה שאין פותחים את הדלת, פתחה בעצמה, ונכנסה לראות. **איתעביד לה ניסא** [נעשה לה לאשת ר"ח נס], **דחזיא לתנורא מלא לחמא**, ואגבא מלא לישא [שראתה השכנה את התנור מלא בלחם, ולידו עומדת קערה מלאה בצק]. עיי"ש.

יש לברר האם החלות שנעשו ע"י נס מן השמים חייבים על אכילתם כרת בפסח או לא, דשמא לחם של נס אינו אסור מה"ת. והנה לעיל בסמוך הבאנו שהחזו"א נקט דחמץ שנעשה ע"י "נס" חשיב מין דגן "וחייבין עליו משום חמץ".⁸

אולם יש לדון לנדע ממרן הגר"ח מבריסק זצ"ל שתמה לענין נס נרות חנוכה איך יצאו ידי חובת הדלקת המנורה באותו שמן, הרי אין כשר למנורה אלא "שמן זית" וזה היה שמן של נס ולא של שמן זית? [ותי' שהיה נס "באיכות" השמן ולא "בכמות"], ולכא' כשם דליכא על שמן של נס שם של "שמן זית", הוא הדין דליכא על חמץ של נס שם של "חמץ דגן".

אולם באמת דברי הגאון ר' חיים בריסקער זצ"ל צ"ע מהגמ' שהביא החזו"א הג"ל במנחות ס"ט דחיטין שנבראו ע"י נס [שירדו מן השמים] כשרים ל"מנחות", קמן דנס יכול ליצור "חיטין" וא"כ ה"ה דנס יכול ליצור "שמן זית". ובאמת בשיעורי הגר"ד (בן מרן הגר"י) מנחות ס"ט כתב וז"ל "מבואר דאף דנעשו חיטין ע"י נס מ"מ יש להם דין 'חיטים', ומה שאומרים בשם הגר"ח זצ"ל דרק שמן שבא מזית הוי שמן זית ולא שמן שנעשה ע"י נס [לענין נס חנוכה], **הגר"ח זצ"ל לא אמר דבר זה מעולם**, דהא חזינן כאן דנס יכול לעשות 'חיטים' והוא הדין שיכול לעשות 'שמן זית' [וכן הגם יכול לעשות 'כתיף']. עכ"ל.

ובאסיפות רבינו חיים הלוי הובא: הרב הגאון ר' מנחם בן מנחם שליט"א ר"מ ביישיבת תפרה סיפר שפעם פגש זקן מופלג אחד והוא סיפר שבהיותו עוד בער לפני בר מצוה ניגש למרן הגר"ח מבריסק זצ"ל שנזדמן לאכסניא באותה העיר, ורצה לומר לו משהו בנוגע להקושיא משמן נס, והשיב מרן הגר"ח זצ"ל "איך האב דאס קיין מאהל ניש גיפרעגט" (מעולם לא שאלתי קושיא זו), עד כאן שמעתי. [וכן אמר הגאון ר' משולם דוד סולוביצקי זצ"ל שאביו מרן הרב זצ"ל אף פעם לא תירץ תירוץ זה בשמו של מרן הגר"ח].

ובספר עמודי שש כתב ששאלו למרן הגר"ח מבריסק זצ"ל מפני מה נס חנוכה נעשה באופן כזה שהנס יחזור על עצמו שמונה פעמים הרי עדיף למעט בניסים וא"כ ראוי שיגדל להם מיד עץ זית, ומיד יכתשו ממנו שמן דאין זה אלא נס אחד. והשיב הגר"ח על אתר "שעין זה יהיה ערלה". מזה נמי חזינן דהגר"ח מעולם לא אמר את המיוחס לו דשמן של נס חשיב כאחר, דהרי הכא פשיטא ליה להגר"ח שדבר שנברא בנס יש לו את שם הדבר ממש עד שנוהג בו "ערלה", אולם בספר ליקוטי אורה שבת (כ"א, ב') כתב לדחות ראיה זו, דאולי תשובת הגר"ח היתה בממ"נ דאם נחשבנו שמן זית א"כ גם ערלה תהא נוהגת בו. עיי"ש.

והנה בהקדמה לספר "אסיפות רבינו חיים הלוי" הובא: סיפר הג"ר יעקב קמינצקי זצ"ל שהיה לו ידיד בשם ר' מגדל שוק, שנסע פעם ברכבת עם מרן הגר"ח בשנת תרע"ז, ניגש אליו ר' מגדל ואמר, שאומרים בשמו תירוץ על קושיית הבית יוסף אמאי חנוכה הוא ח' ימים הרי ביום הראשון לא היה נס, משום שכדי לצאת חובת הדלקה לא מועיל שמן של נס, ובהכרח שגם ביום הראשון נשאר מהשמן כדי שידלק גם בשאר הימים. מרן הגר"ח הגיב על תירוץ זה: **"התירוץ הוא תירוץ יפה, אבל אני לא אמרתי אותו..."**

כשהגיע ר' מגדל שוק לביתו בסלבודקה סח לגאון ר' ברוך בער זצ"ל שנסע ברכבת עם ר' חיים, ושר' חיים אמר שהוא לא תירץ כן, ר' ברוך בער תמה ואמר **"איך יתכן שהרבי אמר שלא אמר תירוץ זה, הלא אני בעצמי שמעתי תירוץ זה ממנו"**. וביאר ר' יעקב קמינצקי זצ"ל הפשט בסתירה הזו היא, מכיון שר' מגדל שוק לא דייק בלשון שבו השתמש מרן הגר"ח, הכחיש ר' חיים את שייכתו לתירוץ הזה.

לסיכום הדברים: יש כאן וויכוח עם ר' חיים תירץ כן או לא, ולהצד שתירץ כן, צ"ל דלא אמר כן בדעת תוס' דפירשו במנחות ס"ט כהנ"ל דאירי בחיטים של נס, אלא בדעת רש"י דפ"י שם בענין אחר, וכן כל הגו"כ ברמב"ם פירשו בדעתו כפרש"י. וצ"ע.

* * * * *

האם במכת "צפרדע" בני ישראל סבלו

מרעש הצפרדעים, ראיה מהשפתי חכמים

בגליון הנפלא "משולחן גבורה" (י"ל מידי שבוע ע"י אחי הרה"ג גבריאל שליט"א, וגיסו הרה"ג יצחק וילמן שליט"א) הובא בפר' בא דברי ה"שפתי חכמים" הנודע בפר' וארא שכתב "מקשים העולם למה שינה הכתוב בצפרדעים **ויצעק** משה אל ה' ובשאר מכות כתיב **ויצעק** משה אל ה'?" וי"ל משום דאמרינן המתפלל צריך להשמיע לאזניו מה שמוציא בפיו (אור"ח סי' ק"א), **וכאן היו הצפרדעים צועקים** כמו שכתב רש"י והוצרך להרים קולו בתפלתו כדי שישמיע לאזניו את תפלתו. עכ"ל.

⁸ עיין בדרך אמונה הל' תרומות (פ"ב ה"א ד"ה אוכל) שהאר"ק האם מה שגדל בדרך נס חייב ב"חלה".

⁹ ובאמת להגר"ח מבריסק דעין שנעשה ע"י נס חשיב "ערלה", צ"ע א"כ א"כ איך רשב"י אכל במערה מ"עין החרוב" שנברא ע"י נס - הרי זה "ערלה"? עיין מש"כ בזה בדרך אמונה פ"י ממעשר שני ה"ו בביאורו. וב"משולחן גבורה" ח"ב עמ' קי"ז.

ולפני שנדון בעצם דינו של השפתי חכמים, אביא כאן: שאחי שליט"א קיבל טלפון מהגאון רבי **דוד ליסיצין** שליט"א שהעיר ב' הערות על השפתי חכמים:

א] העיר, אם מחמת רעש הצפרדעים לא שמעו אלא "בצעקה", אמאי שמשה רבינו דיבר עם פרעה כתיב **"ויאמר משה לפרעה"** היה צריך להיות כתוב **"ויצעק משה אל פרעה"** כדי שיוכל פרעה לשמוע באוזנו את דברי משה רבינו?

ונראה ליישב, דנראה בתוך ביתו של פרעה היה אפשר לשמוע גם בלי לצעוק, והיה שם רק את הצפרדעים של **פרעה**... אולם כשיצא מבית פרעה והיה את הצפרדעים של **מצרים רבים**... והיה רעש גדול, כאן כבר משה רבינו היה צריך "לצעוק" וכדכתיב **"ויצא משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה"**.

ב] עוד העיר, דהנה בפשוטו כלל ישראל לא שמעו ולא סבלו מרעש הצפרדעים, כמו בשאר המכות שבני ישראל לא נזוקו כלל, [במכת דם מאותו כוס ישראל שתה מים ומצרי דם], א"כ איך אפשר לומר דמשה רבינו "הוצרך להרים קולו בתפלתו כדי שישמע לאזניו את תפילתו" מחמת הרעש העצום של הצפרדעים, הרי בפשוטו משה רבינו לא שמע כלל את רעש הצפרדעים? **ולחומר הקושיה י"ל**, דבאמת בני ישראל שמעו את רעש הצפרדעים, דאם לא שמעו כלל כיצד יידעו שהקב"ה מתעלל במצרים ומכה בהם גם ברעש עצום של הצפרדעים? [עיין באור החיים (שמות ת, י) שכתב "מכת צפרדע היו בו שנים דברים, האחד הרעשת הקול", ולא דמי לשאר מכות שראו איך שהמצרים מקבלים מכות, ובהכרח דשמעו את רעש הצפרדעים, אלא שהיה בס שהרעש לא הפריע והציק כלל לבני ישראל] [אותו עוצמת רעש, למצרים זה הפריע והציק, ולישראל לא, דומיא דאותו כוס במכת דם וכו']. וכיון דבאמת משה רבינו שמע את רעש הצפרדעים הוצרך לצעוק משום ההלכה דבעי' להשמיע לאוזנו. ואכתי צ"ע.

הנמצא בחתונה וכדו' ויש רעש האם כשמברך צריך להגביה קולו כדי שישמע באוזנו

ועתה נדון בעצם דברי השפתי חכמים, דהנה בגליון "משולחן גבוה" הנ"ל העירו דמבואר בדבריו דבר חידוש דהא דהמתפלל צריך להשמיע לאוזניו לא סגי בהא דמתפלל בדיבור שראוי לשמוע באוזניו לולי הרעש, אלא בעינן שבפועל ישמע באוזנו, אף שהתפלל בקול שאלמלא הרעש היה שומע באוזניו אפ"ה לא קיים הדין שהמתפלל צריך שישמע לאוזנו, ולכן לגבי הצפרדעים שהיו צועקים כתיב "ויצעק" משה. ונמצא לדבריו, דהנמצא במקום שיש רעש כגון בחתונה וכדו', צריך לברך ולהתפלל [וכן בקר"ש] בקול שישמע באוזנו ממש, ולא סגי במה שהיה שומע אלאמלא שהיה רעש.

וכבר אמרו דחידוש זה תליא בחקירת מרן החזו"א (אור"ח סי' י"ד סק"ב) ביסוד הדין דצריך להשמיע לאוזנו, האם הוא משום דבלא השמיע לאוזנו לא חשיב "דיבור" כלל, ש"עיקר הדיבור השמעת קול לזולתו" ובחשאי אין לו תורת "דיבור" אלא תורת "הרהור", או שמא דבאמת אין השמיעה תנאי בדיבור, אלא דהוא דין נוסף [דילפינן מקרא ד"שמע"] שמלבד דין "דיבור" יש מצוה שישמע באוזנו. ובקצרה: יש לחקור בגדר החיוב להשמיע לאוזנו אי הוי חיוב נוסף של שמיעה מלבד האמירה בפה, או דדין הוא בגדרי ושיעור הדיבור שיהיה נשמע לאוזנו¹⁰. [החזו"א דקדק מלישנא ד"ולא" **"השמיע"** לאוזנו" משמע שקולו נמוך [אבל אם אומר בקול סגי גם אם לא שמע מחמת הרעש], מדלא קאמר במתני' ולא "שמע" באוזנו דאז היה משמע דבעי' שישמע בפועל].

ודברי השפתי חכמים א"ש לפי הצד דהחיוב להשמיע לאוזנו הוא דין נוסף שישמע בפועל באוזנו, ולכן הוצרך משה רבינו לצעוק כדי ישמע באוזנו ממש, דלהצד דהוי רק "שיעור בדיבור" שיהיה נשמע לאוזנו לכא' סגי בזה שאלמלי הרעש היה שומע באוזנו, ולא מסתבר דהמתפלל בקול ויש רעש מבחוץ דחשיב כ"הרהור". [ובאמת לצד דהוי חסרון בדיבור, הא דהוצרך משה ל"צעוק" במכת צפרדע צ"ל דהוא מהטעם שכתב "הספרנו" שם].

האם ב'כתיבה כדיבור' א] צריך כתיבה המתקיימת? ב] האם יש חיסרון של כתב ע"ג כתב? ג] מה הדין בכתיבה בשמאל? ד] בכתב "בריי"ל?"

ביום רביעי¹¹ ד' ניסן תקל"ח נכנס גאון הדורות-רעק"א לחופה [בגיל 16¹²] - ונראה מחמת הסמיכות לפסח דנו והתפללו ב'שבע ברכות' בשאלה הנודעת האם "כתיבה" כדיבור או לא - לענין "ספירת העומר" - בכותב כך וכך לעומר האם יצא או לא, דודו צידד דכתיבה לאו כדיבור, מהא דתנן "אלם לא יתרום" משום דלא מצי לברך, ואי כתיבה "כדיבור" שיכתוב את הברכה? ודחה דהתנן הגרעק"א (תשובה כ"ט-ל) דבאמת מצד הלכ' דיבור כתיבה שפיר חשיב כדיבור, אך בכתיבה אינו משמיע לאוזנו, וקיי"ל דלכתחילה בעי' להשמיע לאוזנו. והסכים עמו דודו. והגרעק"א מצא שכבר כתב כן ה"תומים" בס' צ"ו.

לפני שנדון בעצם דבריו שבכתיבה כדיבור יש חיסרון דלא השמיע לאוזנו, יש לברר בעצם הענין דכתיבה כדיבור - האם בעינן "כתיבה" דומיא דשבת או לא, דהנה במלאכת "כותב" בשבת, איכא כמה דינים דאורייתא בהלכות ה"כתיבה": א] בעינן כתיבה המתקיימת. (ונחלקו הפוסקים האם בעי' המתקיים לעולם). ב] "כתב ע"ג כתב" אינו כתב, היינו דיו ע"ג דיו. (גמ' גיטין י"ט. ושבט ק"ד. ורמב"ם פ"א משבת ה"ז). ג] הכותב בשמאלו פטור (מתני' שבת ק"ג). ד] חיבור אותיות לא חשיב כתיבה [אפילו מדרבנן]. מעתה יש לברר להשיטות דכתיבה כדיבור, האם בעינן "כתיבה המתקיימת" והאם מהני כתב ע"ג כתב, והאם מהני כתיבה בשמאל.

הנה לענין "כתיבה המתקיימת" יש דברים מפורשים **במהרי"ל דיסקין זצוק"ל** (קונטרס אחרון אות ק"ה) דכתב להדיא דלשיטות דכתיבה כדיבור לא בעי' כתב המתקיים, דזו הלכה רק בשבת מלאת ד"מלאכת מחשבת", וז"ל "...דהתם לפי שבמשכן לא הייתה כתיבה כזאת שאינה מתקיימת, אבל לענין כתיבה אי כדיבור דמי ודאי לא נפקא מינה איזה מין כתיבה". עכ"ל. ולפ"ז הכותב ספירת העומר על ה"אדים שבחלון", או ב"אבק דרכים" יצא [לשיטות דכתיבה כדיבור]. והא דמצינו לענין גט דבעי' כתב המתקיים [אף דליכא בגט הלכה דמלאכת מחשבת], כתב הרשב"א דזו הלכה מסוימת בגט דילפינן מ"ספר".

¹⁰ **והנה הקשה החזו"א** על הצד דהא דצריך להשמיע לאוזנו הוא מהלכ' "דיבור" דבלי השמעת האוזן הוי בגדר הרהור וכשאומר בקול סגי אף אם לא שמע באוזנו, מהא דתנן בתרומות פ"א מ"ב שחרש המזכר ואינו שומע לא יתרום משום שאינו שומע את הברכה, אפילו שאומרה בקול גדול והוי "דיבור" מעליא ואמאי אינו יוצא. [וצידד החזו"א שבאמת חרש הוי רק דין דרבנן].

ואמרו"ר זצ"ל תר' דהחיסרון בדיבור שאינו נשמע לאוזנו דחשיב כ"הרהור" אינו משום דאמר בלחש, אלא דהחפצא של הדיבור הוא השמעה לאוזן, דיבור שאינו נשמע לאוזן חשיב כהרהור משום שחסר בו את עיקר המהות של הדיבור שהוא השמעה לאוזן, והשתא א"ש דאף דיבור של חרש חשיב כהרהור, משום שדיבור זה אינו דיבור שהוא משמיע אותו לאוזנו. [אבל היכא דיש רעש חיצוני גם אם לא שמע לאוזנו מסתבר דחשיב דיבור שיש בו השמעה לאוזן].

¹¹ ומנין שזה היה ביום רביעי? כי בנוב"י תנינא אבהע"ז סי' קל"ד כתב: **"ב"ה, יום ד', ד' ניסן תקל"ח לפ"ק"**.

¹² אולי קצת לשיטתו, דהגרעק"א כתב על המשנה באבות **"בן י"ח לחופה"** דהוא מתחילת שנת י"ח היינו מגיל י"ז. ואולי היה סמוך לי"ז...

אולם הסתפקתי האם ל"כתיבה כדיבור" מהני "כתב ע"ג כתב", כגון העובר עם 'עט שחור' על המודפס בסיפור "היום יום אחד בעומר": והספק בזה כיון דהחסרון בכתב ע"ג כתב אי"ז הלכה בהלכ' שבת משום דלא יצר דבר בכתיבה [דבלא"ה היה כבר כתב], דהרי גם בגט לא מהני כתב ע"ג כתב (בבית שמואל אבהו"ז סי' קל"א סק"ה כתב "לרמב"ם דיו ע"ג לא היה כתב כלל ואינו פוסל אפי' לכהונה"), וא"כ לכא' גם בכתיבה כדיבור לא יהני כתב ע"ג כתב, אולם יש לצדד דב"כתיבה כדיבור" מהני, דדוקא בגט דיש דין "וכתב" - והכותב בדיו ע"ג דיו ליכא עלה שם של "מעשה כתיבה", אבל לענין 'ספירת העומר' אין דין "וכתב" ואין דין דהגברא יעשה "מעשה כתיבה", והא דצריך כתיבה הוא רק כדי להפקיע מדרגת הרהור בלבו לדרגת מעשה, בזה שפיר יתכן דחשיב כתיבה מצד הגברא, דהרי לא יצויר שימחה הכתב התחתון שפיר איכא הכתב העליון.

ובאמת נראה יותר דבכתיבה כדיבור מהני כתב ע"ג כתב, דסו"ס עביד כתיבה, ולהמחשת הדברים: אטו לדעת השו"ע דהכותב ד"ת צריך לברך ברכת התורה [משום דעביד מעשה. לבוש ומשנ"ב], הכותב ד"ת דיו אין צריך לברך ברכת התורה? הרי פשוט דחשיב כבר מעשה המפקיע מדין הרהור, אף דל"ח מעשה כתיבה בדיו "כתיבה" בשאר דיני התורה. וצ"ע. [אף דיש לחלק בין ברכה"ת לשאר דיני התורה, כמבואר בשו"ת רעק"א סי' ל', אך מ"מ המחשה מדיא איכא].

אולם נראה פשוט ד"כותב בשמאלו" מהני לכתחילה לענין כתיבה כדיבור, אע"ג דהכותב בשמאלו אי"ז הלכה רק בהלכ' שבת מטעמא ד"מלאכת מחשבת", אלא זו הלכה דמשכח"ל בכל חלקי השו"ע, **באר"ח** בס' ל"ב לענין תפילין כתב השו"ע בסעי' ה': יכתוב בימינו, ואם כתב בשמאל פסולים וכו', **וביור"ד** לענין "כתובת קעקע" דהכותב קעקע ביד שמאל אינו חייב (עין בספר "פתשגן הכתב" למרן הגר"ק זצ"ל סי' י"א באריכות), **ובאבה"ע** ז"ל בס' קכ"ג לענין גט כתב הרמ"א דיכתוב הסופר את הגט ביד ימין. [ואם כתב בשמאל כתב הב"ש דאינו כשר אלא במקום עגון. עיי"ש]. - דשאני תפילין ומזוזות דכתיב "וכתבתם" וכן בגט כתיב "וכתב" - ואין דרך כתיבה בשמאל [וכמש"כ רש"י במנחות ל"ז דרוב בני אדם כותבין בימין], אבל בכתיבה כדיבור ליכא דין "וכתב" דנימא דבעי לכתוב כדרך בנ"א. ופשוט. אולם נראה ד"דיבור אותיות" [שמצדד חלקי אותיות] לא חשיב כתב לענין כתיבה כדיבור. וצ"ע.

והנה לענין כתב ברייל גם אי נימא דאין לזה שם של "כתב" מסתמא מהני לכתיבה כדיבור, דאין בזה הלכה של "כתב", אולם באמת דעת **מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל** דכתב ברייל חשיב "כתב" אף לענין "גט", דאף שכתב דרך בודדים יכולים לקרותו אינו נחשב לכתב, אבל כתב ברייל שרבים משתמשים בו הוי גט כשר. וכן לענין גניזה של ד"ת בכתב ברייל כתב בספר "גנוזי הקודש" (פרק י"א סעי' ו') "דברי תורה בכתב ברייל טעונים גניזה". ובהערה שם כתב: "דנתי לפני מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, כמה פעמים בדבר, והרבה הסתפק מה דין כתב זה, כי מי שלא עיור לא מבין כלל מה כתוב שם, ומצד שני קבוצה שלימה של אנשים זהו כתבם, ולבסוף הכריע שטעון גניזה".

ב"כתיבה כדיבור" יתכן דליכא חיסרון ד"לא השמיע לאוזנו"

ועתה נחזור ונדון בדברי החתן הגרעק"א שבכתיבה כדיבור איכא חיסרון דאינו משמיע לאוזנו, ולכן אלם אינו יכול לכתוב את הברכה, דלכתחילה בעי' להשמיע לאוזנו. וכ"כ בתומים.

ויש להעיר, דהרי בפשוטו הא דצריך להשמיע לאוזנו הוא כהצד בחזו"א דהוי דין "דיבור", דדיבור שאינו משמיע לאוזנו חסר בעיקר הדיבור, וא"כ כל זה שייך רק כשמדבר "בפיו" דבזה יש את סברת החזו"א דעיקר הדיבור השמעת קול לזולתו ובחשאי אין לו תורת "דיבור" אלא תורת "הרהור", אבל "בכתיבה" אם כתיבה כדיבור, לא שייך לומר דכיון דאין בכתיבה 'שמיעת אוזן' הוי כתיבה בדרגת הרהור... דבפשוטו כתיבה הוי כדיבור מעליא אף דאינו שומע את הכתיבה-כדיבור באוזנו... **ומוכח** דהגרעק"א ס"ל דיסוד הדין דבעי' להשמיע לאוזנו הוא דין נוסף מלבד הדיבור [כהשפתי חכמים הג"ל], וזה שייך גם בכתיבה כדיבור, דגם אם כתיבה הוי כדיבור מעליא סו"ס יש הלכה נוספת של השמעת האוזן בפועל, ובכתיבה ליכא השמעת האוזן בפועל. כ"כ אמר"ר במשולחן גבוה ח"ג פ"א וארא.

איך "אילם" יבטל חמצו לשיטות שלא מהני ביטול בלבו אלא רק בפיו

והנה נראה מסברא, דכל הנידון האם כתיבה כדיבור הוא רק היכא דבעינן עצמות ה"דיבור" כגון בברכות, קר"ש, ספירת העומר, אבל היכא דבעי' דיבור רק כדי לאפוקי מדברים שבלב, פשיטא דיהני "כתיבה" לכו"ע, דלאו מדין "דיבור" קא אתינן עלה, אלא דכבר אי"ז "בלבו", אלא "גלוי" לנו הדבר ע"י כתיבתו.

ולפי"ז המניח שקיות של חמץ בערב פסח וכתב על השקיות "**הפקר**" דאינו עובר עליו בב"י אף להשיטות דכתיבה לאו כדיבור, דהרי הא דבהפקר בעי' דיבור זה רק לאפוקי מדברים שבלב וכיון דכתב אי"ז דברים ש"בלב". [ואף להגרש"ר דלעשיית חלות בעי' דיבור או מעשה לעצם החלות אף היכא דליכא חיסרון דברים שבלב (דלא כהשער המשפט), והרי הפקר הוי עשיית חלות? שאני כתב דעביד "מעשה" או משום עצם ההנחה ברה"ר, או משום מעשה הכתיבה או הנחת הפתק "הפקר" על החמץ].

והנה כתב השו"ע (סי' כב) וז"ל: (סימן תלז ס"ב) וז"ל: מבטלו בלבו ודיו, וכתב ע"ז הביאור הלכה (ד"ה בלבו) וז"ל: "הנה דודע שיש דעות אי ביטול סגי בלב, או בעינן דוקא בפה". וראיתי לדון לסוברים דבעינן דוקא דיבור, מה יעשה אילם? ולהנ"ל פשוט דהאלם **יכתוב** "שמבטל את החמץ", דאפי' אם ביטול מטעם "הפקר" מהני אף לשיטות דכתיבה לאו כדיבור, כיון דיצא מכלל דברים שבלב.

* * * * *

רבותינו הגיע זמן קר"ש של שחרית – איך למדו לאחר עלות השחר לפני שבירכו 'ברכת התורה'?

הנה אמרינן בהגדה מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ור' עקיבא ור' טרפון שהיו מסובין בבני ברק, והיו מספרין ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.¹³ והנה בפשוטו גדולי התנאים מרוב שקיעותם בסיפור יצי"מ לא הרגישו שכבר עלה עמוד השחר, והמשיכו בסיפור יצי"מ עד שהגיעו תלמידיהם ואמרו להם שהגיע זמן קריאת שמע.

ושמעתי לעורר ולדון, להשיטות דכל יום בעלות השחר יש מחייב חדש של "ברכות התורה", א"כ איך המשיכו התנאים בסיפור יצי"מ ובדרשות הפסוקים של יצי"מ לאחר שעלה עמוד השחר, וקשה להאמין שגדולי התנאים עברו בשוגג על איסור לימוד תורה קודם ברכה"ת, וביותר תיקשי על התלמידים, אמאי התלמידים לא נכנסו מיד בעלות השחר ואמרו "רבותינו, הגיע זמן הברכה של **ברכת התורה**", דבפשוטו נראה שהתלמידים ידעו והבחינו בזמני היום...

¹³ **האדר"ת** ביאר שהטעם שרבותינו לא ידעו שהגיע זמן קריאת שמע, כי מובא בפרקי דרבי אליעזר (פ"ה) "שהיה רבי אליעזר יושב ודורש פניו מאירות **כאור החמה**, וקרנותיו יוצאות כקרנותיו של משה, **ואין אדם ידע אם יום ואם לילה**", ולכן כשהיו התנאים מסובין יחד עם "רבי אליעזר" ודורשים היה המקום מלא אורה, ולא ניכר שעלה השחר.

והנה בפשוטו היה נראה ליישוב, דאף להשיטות בראשונים דכל יום יש חיוב של ברכות התורה, אין הפשט דבעלות השחר חל "איסור" ללמוד קודם ברכות התורה [למי שהיה ער בלילה, ולא היה "הפסק"], אלא דכמו שתיקנו חז"ל לברך "ברכות השחר" כל יום - להודות על כל עניני העולם, ה"ה דצריך להודות לה' כל יום - על נתינת התורה, וכלשון הפנ"י (ברכות י"א, ב') "ברכת אשר בחר בנו לא דמי לברכת המצות אלא לברכת ההודאה שמברכין על ענייני עולם הזה שהוא חיי שעה, וכ"ש שיש לברך בכל יום ברכת הודאה על קבלת התורה שהיא חיי עולם". עכ"ל.

וכן מדקדק מהא דהרמב"ם הביא את "ברכות התורה" בהלכ' תפילה (בהדי שאר ברכות השחר) ולא הביא דין ברכת התורה בהלכ' ת"ת כדוגמת ברכת שופר שהביא בהלכ' שופר, וברכת סוכה בהלכ' סוכה. דשאני חיובא דברכה"ת (עכ"פ מדרבנן) לברך כן בכל יום כשאר "ברכות השחר" דמברך בכל יום, וזה שייך טפי להלכ' תפילה בהדי שאר ברכות השחר ולא להלכ' "תלמוד תורה".

וביתר ביאור: דיסוד המחייב של ברכה"ת בכל יום, אי"ז מחמת ברכת המצות, דהיכן מצינו חיוב ברכה על מצוה דתליא "ביום חדש"... הרי חיובא דברכת המצות חיילא רק קודם עשיית המצוה - שעומד לעסוק בתורה [לאחר שהיה איזה "הפסק"], ואי"ז שייך כלל לעלות השחר.... וכל ההבנה של השיטה שכל יום מחייב ברכה"ת הוא על דרך "הודאה" כמו שאר ברכות השחר, ולהכי מסתבר דליכא "איסור" ללמוד קודם ברכה"ת, כמו דמי שלא בירך ברכות השחר בעלות השחר דלא קעבר איסור. ומעתה א"ש דהתנאים עסקו בסיפור יצי"מ לאחר עלות השחר אף קודם ברכה"ת.

נמצא להלכה: דמי שניער כל הלילה - כליל שבועות - אינו צריך מיד בעלות השחר להפסיק ללמוד [אף אם ישן ביום שינת קבע דלהגרעק"א יכול לברך ברכה"ת ממ"נ], דעלות השחר אינו "אוסר" את הלימוד קודם הברכה וכמשנ"ת לעיל. וכן הוא דעת מרן החזו"א זצ"ל [הובא במכתבים והנהגות לחזו"א, ובאורחות רבינו בשם החזו"א]. ועוד פוסקים רבים.

אולם ראיתי ב"שבט הלוי" שנקט בפשיטות דלהשיטות דכל יום יש מחייב של ברכה"ת, מי שלמד כל הלילה, צריך להפסיק ללמוד מיד בעלות השחר, ולדבריו באמת תיקשי מהמעשה של התנאים שלא הפסיקו בסיפור יצי"מ בעלות השחר:

וז"ל בעל ה"שבט הלוי" (הלק י' סי' ע"ז אות ב)

"ואשר שאל לענין ברכת התורה בשבועות כשנעורים כל הלילה למש"כ הגרעק"א סי' מ"ז שאם ישן ביום שינת קבע לכ"ע צריך לברך כשניער בלילה אח"כ בעלות השחר, והפסק ביד כבודו בהגיע עלות השחר והעולם באמצע למודם אם צריכים להפסיק ולברך מיד או לא.

פשוט ההלכה שצריכים להפסיק, דהמעין בח' הגרעק"א שם באו"ח סי' מ"ז, דנעשה בזה כמו לר"ת לשיטתו בברכות י"א ע"ב בתוס' דמברך בעלות השחר לא אחרי השינה מיד, ולדעת הגרעק"א בנדון זה שהי' ער כל הלילה וישן ביום דאיכא גם שינת קבע של יום בצירוף תרתי מברך בעלות השחר כמו לר"ת לדעתו.

וכיון שכן מה אהני שהוא באמצע הלימוד כיון שהגיע שעת חיוב בעלות השחר, וכל מקומות שתנא אם התחילו אין מפסיקים כהאי דאו"ח סי' תל"א לענין בדיקת חמץ, דאיכא ב' דעות אם התחיל בלימוד (אפ"ל בשעת היתר) אם מפסיק, היינו התם דסו"ס עדין יש זמן כל הלילה, אבל בכ"מ שיש נדנד עבירה או בטול איסור **פשיטא דצריך להפסיק** עיין או"ח סו"ס תרנ"ב ולענין ספה"ע ועוד בכמ"ק, והכא אם נחוש לשיטת הגרעק"א הרי הגיע חיוב דאורייתא של ברכת התורה, **וכל לימוד תורה בלי ברכה"ת הוא בגדר איסור**, אלא כמובן דכ"ז הוא לשיטת הגרעק"א, ובאמת כ"ה גם לשיטת מג"א סי' תצ"ד שדעתו דבניער כל הלילה הכל מודים לר"ת דעכ"פ בעלות השחר צריך לברך, ומה שמהדירים שאחר יוציא אותם מספק בברכת התורה הוא רק חומרא, דבלא זה אפשר לברך יעשה"ה, ואין להאריך.

מצפה לישועת ה'

שמואל הלוי וואזנר

לכא' היה מקום לדון דעל קריאת ההגדה ו"סיפור יציאת מצרים" אין צריך לברך "ברכות התורה" כיון שקורא לשם מצות "סיפור יציאת מצרים" אינו מקיים בזה מצות "תלמוד תורה"¹⁴. [ע"ד שכתבו האחרונים לתרץ הק' הנודעת של הרש"ש בהא דמבטלין ת"ת למקרא מגילה, וכי מגילה אינה ת"ת? (תתי' מרן [החזו"א] דכשמכוין לשם מצות מגילה אין לו ענין ת"ת דשם אחר הוא". וע"ע בחכמת שלמה סי' תרפ"ז, ובקה"י ברכות י"ד]. ודמי למש"כ כמה פוסקים דמותר לקרוא קר"ש לפני ברכה"ת (בשעה"ד) - כיון שקורא לשם מצות קר"ש אינו מקיים בזה מצות ת"ת, **ומרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל** הביא לזה ראייה נפלאה מדברי הפרמ"ג [הובא בביאורו"ל סי' מ"ז] דכתב דמי שלא בירך ברכות התורה לפני התפילה, ואינו רוצה לצאת ברכה"ת ב"אהבה רבה", שיכוון להדיא שלא לצאת ידי"ח ברכה"ת באהבה רבה, שואל הרב אלישיב [קובץ תשובות סי' ט'] "וקשה איך הוא אומר קר"ש בלי ברכה"ת הא קר"ש נמי תורה היא? וע"כ צ"ל דאם הוא קורא קר"ש בשביל לצאת ידי"ח קר"ש לא בעי ברכה"ת". עכ"ל. [וע"ע בזה בשו"ת בצל החכמה סי' א'].
אולם התעוררתי דיש מקום לדון ולפלפל, בהוראת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל - דהקורא קר"ש בשביל לצאת ידי"ח קר"ש לא בעי ברכה"ת - דלכא' דבריו א"ש רק אי נימא דברכת התורה היא "ברכת המצות", והברכה היא על "קיום המצוה" דת"ת להכי שקורא לשם מצות "קריאת שמע" ואינו מקיים בזה מצות תלמוד תורה [וכהחזו"א הג"ל לענין מבטלין ת"ת לקריאת המגילה] אין צריך לברך ברכת התורה. אבל אי נימא כהנודע **ממרן הגאון ר' חיים בריסקער זצ"ל** שהובא בח' מרן ר"י הלוי שברכה"ת אינה ברכה על קיום המצוה דת"ת, אלא ד"תורה טעונה ברכה" - ולהכי אף נשים דפטורות ממצות ת"ת - מברכות ברכה"ת כיון דאינן מופקעות מעצם החפצא של ת"ת, ושפיר יש להן לברך על לימודן, כיון דלא אתינן על זה מכה לתא דקיום המצוה כלל, לכא' גם בקורא קר"ש לשם מצוה צריך לברך ברכת התורה [דלא כהגרי"ש זצ"ל] דנהי דאין בזה "קיום מצוה" דת"ת אך סו"ס הוי חפצא של תורה ו'תורה טעונה ברכה" - דומיא דנשים שמברכות בלי קיום מצוה. דלא מסתבר דהמצות קר"ש מפקיעה גם מעצם היותה "תורה". ויש לפלפל.

האם החפצא דהמצוה מפקיעה ממצות ת"ת

או סגי במחשבתו של הגברא - שסבור שמקיים מצוה

אולם יש לדון בת' הג"ל [דמצות סיפור יצי"מ מפקיעה ממצות ת"ת], דאולי הא דעל סיפור יצי"מ אי"צ לברך ברכה"ת - הוא רק היכא דאיכא "קיום" מצוה דסיפור יצי"מ, דאז "המצוה" מפקיעה ממצות ת"ת, אבל המספר ביצי"מ לאחר עלות השחר דליכא כבר קיום מצות סיפור יצי"מ, שמא צריך לברך ברכה"ת כיון דליכא את מצות הסיפור שתפקיע ממצות ת"ת. אולם יש מקום לומר, דכיון דהתנאים הקדושים סברו שעדיין לא עלה עמוד השחר, וחשבו דמקיימים בזה מצות סיפור יצי"מ, "מחשבה" של קיום מצוה נמי מפקיעה ממצות ת"ת. **ובקצרה:** יש לחקור האם רק "**קיום**" המצוה מפקיעה ממצות ת"ת, או סגי בזה דהגברא סובר [בטעות] דמקיים מצוה, ו"**מחשבה**" זו היא שמפקיעה ממצות ת"ת. וצ"ע.

¹⁴ ואף אם עסקו בהלכות הפסח כתב מרן הגרי"ז זצ"ל דיש בזה קיום מצות "סיפור" יצי"מ. והסתפק האם גם הלכ' ביעזר חמץ בכלל הסיפור, או רק הלכ' פסח והלכ' ליל הסדר.

באמצע ההגדה - יש "ברכת התורה"

"ברוך המקום ברוך הוא... ברוך שנתן תורה לעמו ישראל"

חשובתי, דאולי קושיה מעיקרא ליתא, דבאמת התנאים הקדושים בירכו "ברכת התורה", והיכן? באמצע ההגדה! באמירת: "ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא". והרשב"ץ בפ"ל על ההגדה כתב דהוי "ברכת התורה", וז"ל "...ועכשיו אנו צריכין להשיב על דרך החכמה לכל א' מהבנים כפי דעתו... ואנו צריכין לדרוש הפסוקים הנאמרים בתשובתו... על כן אנו צריכין לברך ברכת התורה על זאת הדרשה וכמו שאמרו בגמ' (ברכות יא ב) זמנין סגיין הוה קאימנא קמיה לתנאיין לן פירקין בספרא דבי רב והוה קדים ומשי ידיה ומברך [ברכה"ת] ומתני לן פירקין. ע"כ קודם אלו הדרשות אנו מברכין המקום שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא". עכ"ל הרשב"ץ. והנה בברכות (מ', ב') קתני "ראה פת ואמר כמה נאה פת זו ברוך המקום"¹⁵ שבראה יצא. ראה תאנה ואמר כמה נאה תאנה זו ברוך המקום שבראה יצא דברי רבי מאיר". וכתב הרא"ש דהלכתא כוותיה דר"מ. וא"כ י"ל דגם "ברוך המקום... שנתן תורה לעמו ישראל" חשיב ברכה"ת. וכמוכר דתל זה א"ש רק אי נימא שנוסח ההגדה של התנאים היה כנוסח ההגדה דין דאומרים "ברוך המקום... שנתן תורה לעמו ישראל".

האם ברכה"ת שמברך בלילה מהני לפטור את הלימוד שלאחר עלות השחר

אולם לכא' לא הועלנו מאומה, דהרי כל הקושיה הייתה אליבא דר"ת דבעלות השחר חל חיוב חדש של ברכה"ת, וא"כ מה יהני מה שיברך ברכה"ת בלילה, הרי כל החיוב חל רק בעלות השחר? אולם באמת הנודע ביהודה בצ"ח ברכות י"א, ב', צידד דמהני לר"ת לברך ברכה"ת בלילה לפטור את החיוב דחל בעלות השחר, וזה לשונו "נסתפקתי לדעת ר"ת אם אף על פי שאין צריך לברך קודם השחר מ"מ יכול לברך אז לפטור הלימוד שילמוד לאחר שיעלה השחר, או דלמא כיון שעתה אינו חייב לברך אין ברכה של עתה פוטרתו מה שילמוד אחר שיתחייב, וכשם שמי שאינו מחויב בדבר אינו יכול לפטור את המחויב כך הוא עצמו בשעה שאינו מחויב אין יכול לפטור אפ"ל את עצמו על השעה שיתחייב, וברכתו שמברך עתה הוי ברכה לבטלה". עכ"ל. ובאמת דיש הרבה לפלפל בחקירה זו, עכ"פ לפי הצד דמהני לר"ת לברך ברכה"ת בלילה לפטור הלימוד שילמוד לאחר עלות השחר, א"ש שהתנאים הקדושים בירכו ברכה"ת בלילה באמירת "ברוך המקום שנתן תורה לעמו ישראל", ופטרו בזה את הלימוד דלאחר עלות השחר. וקושיה מעיקרא ליתא. [ובעצם דברי הצ"ח עיין מש"כ בהר צבי ח"א סי' מ"א. ובבצל החכמה ח"ה סי' קס"ח].

האם יוצאים ידי"ח ברכה"ת באמירת "ברוך המקום וכו'" אף בלי כוונה

והנה אם כנים הדברים, יש בזה נפק"מ גדולה הלכה למעשה, מי שהיה ער כל הלילה לדיל הסדר, האם הוא צריך לברך ברכה"ת [לשיטת הנג"א דהנייעור בלילה צריך לברך ביום ברכה"ת, הובא במ"ב סי' מ"ז], דשמא יצא באמירת "ברוך המקום שנתן תורה לישראל". **אלא שיש להעיר ולדון**, דהרי מסתמא אין מכוונים כלל באמירת "ברוך שנתן תורה לעמו ישראל" – לשם "ברכת התורה", והרי קי"ל דמצות צריכות כונה ואמאי יצא? אולם מצאתי במשנ"ב בסי' מ"ז ס"ק י"ד שכתב לענין ברכת "אהבה רבה" שפוטרת מברכה"ת: "ולכאורה מדסתם משמע דאפילו לא כוון בעת הברכה לפטור בזה ברכת התורה סגי". עכ"ל. ולכא' הוא הדין גם באמירת "ברוך שנתן תורה לעמו ישראל" דיוצא ידי"ח גם אם לא כוון לפטור בזה ברכה"ת. **והנה באמת** דברי מרן הח"ח זצ"ל לכא' תמוהים אמאי ברכת אהבה רבה פוטרת מברכה"ת גם אם לא כיוון כלל לצאת ידי"ח ברכה"ת? וי"ל דסמך בזה על שיטת החיי אדם שהביא בסי' ס' דבקורא קר"ש כדרך שאנו קורין בסדר התפילה אע"פ שלא כיוון לצאת יצא, ואסבר לן השעה"צ בסי' רל"ט סק"ב "דכשהולך להתפלל מסתמא מכוון לקיים כמו שתיקנו חכמים". ואולי להכי יוצא ידי"ח ברכה"ת באהבה רבה אף שלא כוון ד"מסתמא מכוון לקיים כמו שתיקנו חכמים", ואפש"ל דהוא הדין באמירת "ברוך המקום... שנתן תורה" דלהרשב"ץ ה"ל הוי ברכה"ת, אף שלא כיוון לצאת מסתמא מכוון על דעת בעל ההגדה. וצ"ע.

שער הציון: בזמנינו צ"ע אם יוצאים באמירת "ברוך המקום"

והנה אחרי שכתבתי את כל הנ"ל - שיוצאים ידי"ח ברכה"ת באמירת "ברוך המקום שנתן תורה לעמו ישראל", דומיא אם אמר "ברוך המקום שברא פת זה" יצא - ראיתי שכתב מרן החפ"ץ חיים זצ"ל במשנ"ב סי' קס"ז סק"ג, ובשער הציון ס"ק נ"ג דלהלכה לא סגי באמירת ברוך "המקום" ובעי' גם להזכיר "מלכות", והרי בהגדה אין אומרים "מלך העולם". ובאמת צ"ע על הרשב"ץ הנ"ל, והשבלי הלקט, ופי' קדמון, דכתבו דאמירת "ברוך המקום שנתן תורה" הוי ברכה"ת, הרי ליכא שם ומלכות, עכ"פ לראשונים אלו דהוי ברכה"ת א"ש דהתנאים הקדושים המשיכו ללמוד לאחר עלות השחר. [אלא א"כ נימא דאין כוונת הראשונים דהוי ממש ברכה"ת. וצ"ע בגדר הדברים].

אולם אכתי איכא מהג"ל נפק"מ לדינא במי שישן בתחילת הלילה לדיל הסדר [שינת קבע] דלכא' אם יוסיף בהגדה "ברוך המקום מלך העולם שנתן תורה לעמו ישראל" דיצא בזה ידי"ח ברכה"ת. אולם מרן החפ"ץ חיים בשעה"צ (שם ס"ק נ"ב) צידד דבזמננו אינו יוצא באמירת "ברוך המקום", ורק בזמן הגמרא יצא באמירת "ברוך המקום", וז"ל: "ומ"מ מסתפקנא, אפשר דדוקא בזמנא שהיו קורין להשם יתברך בלשון זה". עכ"ל. אולם ה"אפקי ים" ח"ב סי' ג' לאחר שהביא את דברי השעה"צ כתב דפשוט דב"ברוך המקום" יצא גם האידנא. עיי"ל באריכות ראיות לזה. וגם בשיעורי מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל האריך בזה בברכות מ', ב', ועי"ש מה שהעיר הגרב"צ קוק שליט"א.

רק בתורה אלוקית שייך שאותו גמרא "אלו מציאות" ילמד ילד בחיידר

וגם הגאון רבי עקיבא איגר...

לסיים, שמעתי בילדותי מאמו"ר זצ"ל ווארט נפלא בשם הגאון ר' חיים בריסקער זצ"ל: לשאל ר' חיים מה השייכות בין אמירת "ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא" לבין הפסיקה "כנגד ארבעה בנים דיברה תורה". וביאר הגר"ח מבריסק דהנה בחכמות העולם ספרי הלימוד מחולקים לדרגות, לקטנים ומתחילים הדברים נכתבים בקלות כפי השגת הלומד, וכשגומר ספר זה לומד בספר אחר קשה יותר וכן הלאה, ואין מציאות שספר שלומד בו ילד קטן ילמד בו גם פרופסור גדול, אבל בתורה הקדושה הרי אותו חומש לומד הילד המתחיל בלימוד החומש – וגם הענק בתורה מתעמק ועמל בו, וכל אחד משיג באותו החומש לפי השגתו הוא, וכן בגמרא אותו גמרא "אלו מציאות" שלומד ילד בחיידר לומד גם הגאון רבי עקיבא איגר והרשב"א והרמב"ן... - דבר זה הוא מנפלאות התורה האלוקית שהיא חכמה שניתנה מפי הגבורה, והוה שאמר: "ברוך שנתן תורה" כזו שהיא דיברה "כנגד ארבעה בנים" כל אחד לפי שכלו והבנתו. וזה יתכן רק בחכמה אלוקית שניתנה משמים. עכ"ד. ואמו"ר זצ"ל רקד ממש מתוך שמחה מוארט זה...

¹⁵ הריטב"א (בפ"ל להגדה) כתב: "ונקרא הקדוש ברוך הוא "מקום" לפי שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו". ועיין בזה בחי' הגר"י פערלא על הרס"ג ח"א דף מה-ג. ועי"ע בספ"א משנה פ"א מברכות הלכה ה'.

האם 'סוטה' ששונה את ה'מים המרים' מברכת 'שהכל' – דומיא ד"מרור" שמברך "אדמה"?

יש לעיין סוטה ששונה את ה'מים המרים' האם היא מברכת 'שהכל' וברכת 'בורא נפשות'? והנה כתב ה"טעמא דקרא" (פ"י נשא, מהדור"ח) וז"ל "שאלו אם הסוטה מברכת על שתיית המים. והנה ברכת הנהנין פשיטא שאין מברכת כיון שנותן דבר מר לתוך המים אינה נהנית"¹⁶ עכ"ל.

ויש להדגיש דמש"כ הטעמא דקרא דהמים היו "מרים" ואינה נהנית [ולא כפי לא בירכה שהכל]. באמת יש בזה פלוגתא, דרש"י עה"ת כתב שבאמת המים עצמם אינם מרים, והא דקרי להו הכתוב "מי המרים" הוא "על שם סופך, שהם מרים לה" היינו שהמים עשויים להביא עליה פורענות מרה. וכן כתב הרמב"ן [והנכון בעיני כפשוטו, כי האשה בשותותה את המים **ימתקו לה כשאר המים**, ואחרי כן בבואם בקרבה אם נטמאה יעוררו אותה ותרגיש מיד המרירות בפה ובקרבנה", והביא שכן מבורר ב"ספרי". ולכא' לפי רש"י והרמב"ן אם היא יודעת שלא נטמאה שפיר מברכת שהכל שהרי "ימתקו לה כשאר מים".

וכל דברי מרן הגר"ח ק"צ"ל דהסוטה אינה מברכת 'שהכל' א"ש למבואר בגמ' בסוטה (דף כ', א') "אמר אבוא דשמואל צריך שיתן דבר מר לתוך המים, מ"ט דאמר קרא מי המרים". ובאמת שכן פסק הרמב"ם פ"ג מסוטה ה"י "ונותן לתוכו דבר מר כגון לענה וכיוצא בה שנאמר מי המרים". עכ"ל. וכיון דהמים היו מרים כלענה אינה מברכת שהכל דאינה נהנית.¹⁷

הלוקח למרור "לענה" לחק יעקב מברך "אדמה" האם גם ב"סוטה" כן?

הנה כתב הרמ"א בס' תע"ג סעי' ה' דמי שאין לו מחמשה מיני מרור – "יקח לענה". והביאור הלכה (ד"ה יקח לענה) הביא מהמג"א דלכתחילה יוצא ב"לענה" – דלענה הוא אחד מה' מיני מרור והוא מרור הנזכר בה' מינים באחרונה. והביאור הלכה תמה עליו "ולענ"ד צ"ע שכפי הנראה לענה אינה ראויה לאכילה וכדמשמע מכמה כתובים שמתאר כל דבר רע בלענה כדתיב "שורש פורה ראש ולענה" או "אחריתה מרה כלענה" ואנן בעינן דבר הראוי לאכילה בני אדם עכ"פ, וכדמוכח מהש"ס דבעינן דבר הניקח מכסף מעשר? וכתב הביאור הלכה ליישב "דאפשר [דלענה] ראויה היא עכ"פ קצת לאכילה".

והנה יש לברר מי שלקח למצות מרור – "לענה" – האם מברך על זה ברכת הנהנין "בורא פרי האדמה"? [היא שלא בירך אדמה על הכרפס, ולא אוכלו בתוך הסעודה]. ובאמת שהביאור הלכה דן בזה (בס' תע"ג סעי' ב' ד"ה בטבול) לענין אכילת חריין-חזרת [שקשה מאד לאכילה] האם מברך עליו 'בורא פרי אדמה', והביא דנחלקו בזה הפוסקים, דדעת המג"א דאין מברך עליו ברכת הנהנין כלל רק על אכילת מרור, גם היכא שאוכלו קודם הסעודה, משום דאין דרך לאוכלו כמות שהוא. ודעת ה"ח"ק יעקב" דמברך על חזרת "בורא פרי האדמה". [והח"ק יעקב הוכיח כן משמעות הפוסקים שכתבו דמברכין על המרור "בורא פרי האדמה" ולא חלקו בין מיני המרור].

ובדעת הח"ק יעקב דמברך עליו בורא פרי האדמה כתב ה"ביאור הלכה" ב' טעמים: **א**] "דראוי חריין לאכול בחזון וכיוצא בו [וכן כתב בחת"ס בהגהותיו סימן תע"ג], והוסיף הביאור"ל "וכש"כ לפי מנהגנו כהיום שאנו אוכלים את החזרת מפורר, מיקרי שפיר ראוי לאכילה, ואנו רואים כמה בני אדם טובלין בו פתו בכל השנה, וא"כ עכ"פ מכלל 'שהכל' לא יצא, וכדלעיל בס' ר"ה במשנ"ב סק"ה עיי"ש".

ב] כתב הביאור"ל סברא מחודשת: **"ואפשר עוד, מדחייב רחמנא לאוכלו בלילה הזה, הוי אכילה חשובה, דהא אחשביה רחמנא לאוכלו כמות שהוא וע"כ יש לברך עליו ברכה הראויה לו דהיינו בורא פרי האדמה, ועכ"פ שהכל בודאי צריך לברך עליו"**¹⁸, וכן נוטה דעת הגאון רעק"א בחידושו. עכ"ל. [ועל דרך צחות, יתכן דהגרעק"א לשיטתו... שהבטיח במכתב למי שקשה לו אכילת מרור: "אני מבטיח באמונה, במי שיעשה מצוה בחשק ויחשוב בשמחה בזה הרגע אני מקיים מצות בורא, כמעט ולא ירגיש מרירות כלל". עכ"ל. ואולי על סמך הבטחה זו יכול לברך על חריין ברכת הנהנין...].

ולכא' איכא נ"מ בין ב' הדרכים הנ"ל, לענין האוכל למצות מרור – "לענה" – האם מברך ברכת הנהנין? דלפי ביאור קמא דתליתא אם ראוי לאכילה ע"י דבר אחר [פת וכדו'], א"כ לענה שאינו נאכל כלל [וכפי שהבין בפשטות מרן הח"ח ק"צ"ל] מקרא ד"שורש פורה ראש ולענה" או "אחריתה מרה כלענה" ל"כא לא יברך 'ברכת הנהנין'. אבל לדרך ברתא דמברך ברכת הנהנין משום **"דחייב רחמנא לאוכלו בלילה הזה הוי אכילה חשובה** דהא אחשביה רחמנא לאוכלו כמות שהוא", לכא' גם על "לענה" יש לו לברך עליו "בורא פרי האדמה" או עכ"פ שהכל כיון "דחייבו רחמנא לאוכלו בלילה הזה הוי אכילה חשובה".

יש לחלק בין אכילת לענה למרור לסוטה ששונה מים מרים כלענה

והשתא נחזור לסוטה האם היא מברכת 'שהכל' ו'בורא נפשות' על "מים המרים" שהכניסו לתוכו 'לענה' כמבואר ברמב"ם, דלכא' יש קצת לדון דשפיר מברכת שהכל [אף אם אי"ו ראוי לשתייה כלל] דהרי "חייבה רחמנא לשותותה והוי אכילה חשובה דהא אחשביה רחמנא לאוכלו כמות שהוא..." וכלשון הביאור"ל לענין מרור. אולם יש לחלק בקל, דשאני מרור דכתיב ביה "אכילה", ואף להרא"ש דלא כתיב בה אכילה מ"מ יסוד המצוה הוא "אכילה", ובזה י"ל דאף דבר שבפעולתו אינו ראוי "לאכילה" אך כיון דהתורה ציוותה לאכול דבר זה כמות שהוא יש על האכילה שם של

¹⁶ עוד דן ה"טעמא דקרא" האם הסוטה מברכת "ברכת המצוות", וז"ל: "וברכת המצוה, אם היא טמאה, בודאי אינה מברכת שאין מברכין על העונש כמש"כ הראשונים על חייבי מיתת ב"ד, אלא אפילו יודעת בבירור שהיא טהורה כיון שתחלת ענינה בעבירה [שנסתרה באיסור] אין מברכין על דבר שבא בעבירה כמש"כ הרשב"א בחשובה סי' י"ח שאין מברכין על השבת הגזילה והחזרת ריבית". עכ"ל.

אולם אכתי יש לדון האם **הכהן** מברך ברכת המצוות על השקאת הסוטה? וד"ת עניים במקו"א ועשירים במקום אחר, דמרן הגר"ח ק"צ"ל דן בזה בספרו **"נחל איתן"** (סי' ה' סעי' ב' סק"א) והביא מהאבודרהם דכתב "אין מברכין על השקאת סוטה דכל מצוה שיש בה קלקול אחרים אין מברכין עליה מפני שמורה על אותו קלקול", אולם הגר"ח ק"צ"ל הוכיח דלהרמב"ן הכהן מברך ברכת המצוות, דהרמב"ן בסה"מ שורש י"ב כתב שמברכין על כל ס"ו עבודות כהונה, והרי השקאת סוטה הוא אחד מס"ו עבודות כהונה. עיי"ש בנחל איתן. ובאמת שגם ה"תפארת ישראל" (נגעים פ"ג מ"א בבוטע אות ב') כתב שצריך הכהן לברך על השקאת הסוטה. ובמנחה חריבה (עמ' ל"א) תמה עליו כסברת האבודרהם הנ"ל, וכן ה"רבינו מנוח" פ"א מברכות ה"ב נקט בפשטות דאין מברכין ברכת המצוות על השקאת סוטה "שאין אומרים ברכה על הפורענות". עיי"ש. ואכמ"ל בזה.

¹⁷ **דבר אגדה:** מפני מה סוטה נבדקת במים [והשקה]. **עפר** [ומן העפר... יקח הכהן]. **ובכבד** [וכתב האלות]. **כתב רש"י** (הפרדס עמ' צ"ד) "פירשו רבותי כי הסוטה והמנאף עמה עברו על שלשה דברים שאמרו חכמים באבות (פ"ג מ"א) הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה "דע מאין באת מטיפה סרוחה" וכנגד טיפה סרוחה היו משקין אותה מים. "ולאן אתה הולך למקום עפר רימה ותולעה" כנגד זה היו נותנים "עפר" במים. "ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה" וכנגד זה כתב לה את האלות". עכ"ל. ולכא' מים כנגד טיפה סרוחה א"ש למבואר בגמ' דהיה נותן דבר מר לתוך המים, ולכא' לא א"ש לפי רש"י עה"ת שהמים לא היו מרים. ובאמת דלהרמב"ם א"ש טפי שהיה מר כ"לענה" לרמז על "פורה ראש ולענה"....].

¹⁸ ודבריו מחודשים דבשלמא אם הא דאין מברכין על דבר שאינו ראוי לאכילה הוא משום דאינו חשוב א"ש דהיכא דחייבה רחמנא שפיר הוי אכילה חשובה, אבל הרי הא דאין מברכין "ברכת הנהנין" על דבר שאינו ראוי לאכילה הוא משום דאינו נהנה, ומה יהני לזה דהוי "אכילה חשובה". וצ"ב.

אכילה "והיו אכילה חשובה", אבל בסוטה דכתיב בה "והשקה" דבפשוטו אין יסודה וענינה "תורת אכילה", להכי אף דלהסוטה איכא חיוב דאורייתא לשתות את המים – ליכא עלה שם של "אכילה חשובה" דנימא דמשום כך תברך עליו שהכל. וצ"ע.

[ראיתי ב'דרשו' (תע"ה הערה 33) שהביאו מהשואל ב'מנחת יצחק' (ח"י סי' קי"ח) לדון שאולי סברת הביאור "ל דבאכילת חריין מברך ברכת הנהנין" מדחייבו רחמנא לאוכלו בלילה הזה, הוי אכילה חשובה" אין זה טעם בפנ"ע אלא בצירוף שאר הסברות שכתב הביאור. ל. ועיי"ש דכתב בזה נ"מ לענין הלוקח למרור חריין הקדוש בקדושת שביעית. עיי"ש].

* * * * *

כהן ששותה שמן מ"לוג שמן של מצורע"

האם מברך בורא פרי העץ דומיא ד"מרור"?

הנה אחד מכ"ד מתנות כהונה הוא "לוג שמן של מצורע" [ונמנה בין עשר המתנות שבמקדש], ששיירי השמן שבלוג - שנשארו מיציקת הכהן - מתחלקים לכהנים, והם נאכלים בעזרה לזכרי כהונה, כשאר קדשים. והנה לענין ברכת המצות פשיטא דהכהן מברך כמבואר להדיא ברמב"ם דכתב (בפרק א' מביכורים הלכה א') "ארבע ועשרים מתנות ניתנו לכהנים" ובהלכה ב' כתב הרמב"ם "וכל האוכל מתנה מברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכול כך וכך".

אולם יש לדון האם הכהן מברך על השמן "ברכת הנהנין"? והנה בפשוטו הכהן שותה את השמן בפנ"ע ולא עם דבר אחר, דהרמב"ם בפ"ב משחיטה הלכה ג' כתב "כל החולין אסור להכניסן לעזרה אפילו בשר שחוטה או פירות ופת". וכיון דאסור להכניס לעזרה פת בהכרח דהכהן שותה את השמן בפנ"ע [אלא א"כ נימא דלצורך אכילת הקדשים שרי להכניס חולין לעזרה. ועיין במשנה למלך שם שהאריך בכל שיטות הראשונים בזה]. עכ"פ אי נימא דהכהן שותה את השמן בפנ"ע, לכא' לא בירך עליו ברכת הנהנין, דלרוב הפוסקים על שמן לחודיה אינו מברך משום ד"אזוקי מזקי" (ברכות ל"ה, ב'). [זולת להרמב"ם דמברך "שהכל", דס"ל להרמב"ם דסברת אזוקי מזקי רק נחית מברכת בורא פרי העץ לשהכל].¹⁹

אולם יש לדון דבאמת הכהן מברך על שתיית השמן [דמצורע] בורא פרי העץ, לפי סברת הביאור הלכה הנ"ל דמברך "בורא פרי האדמה" על מרור-דחריין (אליבא דהחק יעקב) "מדחייבו רחמנא לאוכלו **הוי אכילה חשובה** דהא אחשביה רחמנא לאוכלו כמות שהוא וע"כ יש לברך עליו ברכה הראויה לו דהיינו בפה"א ועכ"פ שהכל בודאי צריך לברך עליו" [לשונו של הביאור] "ל לענין מרור", ולכא' גם שמן של מצורע הוי "אכילה חשובה" דהא אחשביה רחמנא לאוכלו כמות שהוא. ושתיית השמן דמצורע מסתמא הוי בגדרי "אכילה" כאכילת מרור [ולא כהשקאת סוטה שכתבנו לחלק דאין בה דין אכילה]. וצ"ע.

אולם ה"אילת השחר" בזבחים מ"ד, ב' נקט בפשיטות דהכהן שותה את השמן עם פת, ובירך עליו הכהן **המוציא**, וז"ל "והנה לוג שמן של מצורע שיריו מתחלקין לכהנים, ויל"ע האיד היו מקיימים בו מצות אכילת קדשים, הרי שמן כמות שהוא אינו ראוי לאכילה ואזוקי מזקי ליה כדאיתא בברכות ל"ה, ב', ואם יאכלנו עם פת הא הו"ל דבר הרשות ומבטל לטעם מצוה, ואפשר דכשעיקר כונתו לאכול השמן אף שטובל בו הפת מ"מ אין בטל טעם השמן כיון שעיקר כונתו עליו²⁰, אמנם הברכה שיהא צריך לברך ע"ז הוא **המוציא**, וא"כ ק"ק לומר שיתחשב עיקר אכילתו על השמן, וצ"ב. ועיין תוס' מנחות כ"ג, ב' בתל' אחד דדוקא מרור מבטל טעם מצוה מחמת חוזק חריפותו, ולפי"ז שפיר יקיימו מצות אכילה ע"י שריית פת בשמן". עכ"ל. וראיתי שהביאו מה"ראש יוסף" (חולין ל"ג ב' ד"ה ובהא) שגם נקט דהכהן שותה את השמן עם פת. וצ"ע.

* * * * *

אוכל מצה כשרה ונפטר לכתחילה ב"שהכל"

הנה בליל הסדר איכא חיוב מצה בפני עצמו מקרא ד"בערב תאכלו מצות", [וגם בזה"ז שאין קרבן פסח חייבים במצה מדאורייתא]. אבל בפסח שני ליכא חיוב מצה בפנ"ע, ואיכא רק חיוב מצה הנאכלת עם הפסח מקרא "דעל מצות ומרורים יאכלהו".

ובהגדש"פ "ירושלים במועדיה" (עמ' קס"ו) **הובא בשם הג"ר אביגדור נבנצל שליט"א** דנקט דרק בפסח ראשון דאיכא חיוב מצה בפנ"ע מברכין על זה "המוציא", אבל בפסח שני שאין חיוב מצה בפנ"ע וכל מה שאוכל מצה זהו רק משום הדין שהפסח נאכל על מצות ומרורים [ואם לא אכל מצה ומרור יצא ידי"ח הפסח, אך אם לא אכל פסח אין מצוה באכילת המצה. וכ"כ המנ"ח מצוה שפ"א] א"כ הו"ל המצה **טפל** לקרבן, ומברך על הקרבן "שהכל" ופוטר את המצה, כדתנן בברכות מ"ד בירך על העיקר פוטר את הטפילה, ושעל כן אם הביאו לפניו מליח ופת עמו, מברך על המליח ופוטר את הטפילה שהפת טפילה לו. וכן פסק השו"ע בס' רי"ב.²¹

והנה לפי האילת השחר הנ"ל דכהן ששותה שמן של מצורע עם פת - מברך עליו המוציא, חזינן דס"ל דלא כהרב נבנצל, והדברים ק"ו אם בשמן של מצורע ס"ל למרן האיה"ש זצ"ל דמברך עליו "המוציא" אף ש"עיקר" המצה הוא השמן וליכא מצוה כלל וכלל בפת, ק"ו דבפסח שני דאיכא מצוה גם באכילת המצה דיברך על המצה "המוציא" ויפטר בזה את ה"פסח".

ובאמת שעיקר הוראת הרב נבנצל שליט"א מחודשת, דבפשוטו עיקר וטפל מצינו רק היכא דאצל **האדם** המאכל הוא טפל [ולולי העיקר לא היה אוכל את הטפל], אבל מהכ"ת לחדש כן גם לענין "**מצוה**" טפילה [דלולי הפסח ליכא חיוב מצה] דג"כ נפטר בעיקר, הרי אצל האדם 'המצוה' אינה כמאכל טפל כלל. וצ"ע לדינא.

¹⁹ ולענין "ברכה אחרונה" על שמן אליבא דהרמב"ם דמברך על שמן שהכל, איכא פלוגתא דהמעשה רוקח כתב בדעת הרמב"ם דמברך "בורא נפשות" מהא דלא כתב הרמב"ם דמברך על שמן זית ברכה מעין ג'. והנהר שלום בס' ר"ב כתב דמברך על שמן לחודיה ברכה מעין ג'.

²⁰ אולי כונתו דאכילת הפת הוא לצורך השמן [ובלי פת א"א לשתות השמן] ומשביחו בכך, אין הוא מבטל את מצות שתית השמן. וצ"ע.

²¹ **וכשנאמרתי זאת לאמור"ר זצ"ל**, אמר דאליבא דרבנן דאינו כורך את המצה יחד עם הפסח [דלא כהלל דמורקין], אלא קודם אוכל את המצה בפנ"ע, נכנסו למח' הגדולה באוכל את הטפל קודם לעיקר, אם ברכתו שהכל, דהביאור הלכה (בס' ר"ב, א' ד"ה ואינו מברך) הכריע דאינו מברך שהכל דלא כהרמ"א שם. וצ"ע.

חידוש של מרן החזו"א: יש חיוב "שמחה"

מדאורייתא – באכילת בשר שלמים בליל הסדר

אמרי"ר זצ"ל בתקופת מחלתו ל"ע לא הסיח דעת מלימוד התורה הקדושה, ולמרות חולשתו הנוראה עסק עם החברותא [שיבדלחט"א הגר"ר **יעקב פרגל שליט"א**] בסוגיות החמורות שבמסכת חגיגה. וכל מי שבא לבקרו היה חייב לבוא עם איזה קרישה או ידיעה חדשה... וכשבאתי לבקריו כמה ימים לפני פטירתו, תוך כדי טיפול ארוך, אמר לי "נו יש לך איזה חידוש?", אמרתי לו שיש חידוש של החזו"א:

דהנה ידוע דליל יו"ט ראשון נתמעט ממצות "שמחה" של אכילת בשר שלמי שמחה מקרא ד"אך" שמח (סוכה מ"ה. פסחים ע"א). ומחדש החזו"א: שהמיעוט של ליל יו"ט ראשון משמחה אינו אלא בליל ראשון של סוכות ושבועות, אבל בליל יו"ט ראשון של פסח **יש חיוב דאורייתא של שמחה באכילת שלמים**, כיון דאיכא מצוה מה"ת של אכילת "פסח" נמצא דיכול לקיים מצות שמחה באכילת הפסח, ולהכי לא מסתבר למעטו משמחה.

רביתר ביאור: בסוגיה בפסחים (דף ע"א, א') איכא ב' טעמים אמאי ליכא חיוב "שמחה" באכילת שלמים בליל יו"ט ראשון, [א] דבליילה א"א להקריב, ולהקריב בערב יו"ט בשביל אכילה דלילה נמי א"א משום דבעינן "זביחה בשעת שמחה", היינו דבעינן שישחית שלמי שמחה תהיה ביו"ט עצמו שהוא זמן שמחה. [ב] באמת לא בעי' זביחה בשעת שמחה, ואפ"ה התמעט ליל יו"ט מגז"כ ד"אך" שמח כיון ד"אין שמחה לפניו" [היינו דכיון דלפני הלילה (בערב יו"ט) ליכא מצות שמחה לכן אינו מחוייב לזבוח בחול-קודם החג שלמי שמחה כדי לאכלם ולשמוח בהם בלילה].

והידוש החזו"א דלטעם הב' הנ"ל דלא בעי' זביחה בשעת שמחה - יש חיוב שמחה בליל יו"ט ראשון דפסח מדאורייתא באכילת "בשר קדשים", דהרי מונח על שולחנו - "בשר הקרבן פסח" - דודאי מקיים בזה מצות "שמחה" דלא גרע פסח מבכור ומעשר, וכל הסברא ד"אין שמחה לפניו" מסתבר דזה רק ביו"ט דסוכות דליכא אכילת קרבן בלילה, ולהקריב לפני החג אינו מחוייב, אבל בליל יו"ט ראשון של פסח דחייב לאכול בשר הקרבן פסח, אמאי שיהיה פטור "משמחה"?

והנה כשגמרתי לומר לאמו"ר את דברי החזו"א הוא נרדם... ולאחר שעה התעורר ואמר: **"אף פעם לא שמעתי מהחזו"א הוזה, שיש חיוב שמחה מדאורייתא בליל יו"ט דפסח, ולא כמו בשאר הימים טובים... תראה לי את החזו"א בפנים"...** ועד שהבאתי לביה"ח את ספר חזו"א נטרפה השעה והלך לבית עולמו....

וזה לשון קדשו של ה"חזון איש" אור"ח סי' קכ"ט סק"י (ד"ה ע"א, א'): "ונראה דליל ראשון של פסח חייב בשמחה אי לא בעינן זביחה בשעת שמחה, שהרי הא דממעטין ליל ראשון של חג משום שאין שמחה לפניו, אבל ליל ראשון של פסח שמקיים באמת מצות שמחה באכילת פסח דלא גרע פסח מבכור ומעשר, ולמה נמעט ליל פסח משום שאין שמחה לפניו הלא איכא שמחה השתא בלילו, וא"כ למ"ד לא בעינן זביחה בשעת שמחה הדין נותן דזה שנאנס ולא הקריב פסח חייב לאכול שלמים בליל פסח משום מצות שמחה". עכ"ל.²² נמצא: דלפי החזו"א באכילת "קרבן פסח" בליל הסדר, מקיים ב' מצות דאורייתא, [א] מצות אכילת פסח. [ב] מצות שמחה.

ביאורו של הג"ר יצחק הוטנר זצ"ל בדברי מרן החזון איש זצ"ל

הג"ר יצחק הוטנר זצ"ל פותח את מאמר ע"א (פסח) בזה הלשון: "אין דין שמחת הרגל נוהג בלילה הראשונה של החג, מפני שאין שמחה אלא בבשר קדשים שנשחטו בשעת שמחה. וכפי הנראה כוונת הדברים היא, שאם הקרבן קרב בחול אין אכילתו מתייחסת לאכילת יו"ט, וממילא אין יוצאין בה משום שמחת החג, ויחידש **לך בזה ב"חזון איש**" דלילה הראשונה של פסח, שיש בה בודאי אכילת קדשים המיוחדת דוקא ליו"ט, שהרי הוא זמן של אכילת פסח, שוב יש כאן מצות שמחת החג המתקיימת בזה שמחת החג באכילת קדשים". עכ"ל הפחד יצחק. עיי"ש 'מאמר שלם' אמאי באמת איכא דין שמחה דוקא בליל פסח.

נמצא, דיש ב' הבנות בדברי החזו"א, [א] דרק בסוכות ושבועות ליכא מצות שמחה בליל יו"ט, דאינו חייב להקריב "בחול" כדי לאכול בליל יו"ט. אבל בפסח שהתורה חייבה להקריב קרבן בערב יו"ט ולאכול בלילה מסתבר דלא נתמעט משמחה.

[ב] ההבנה של ה"פחד יצחק" בחזו"א דרק בליל הסדר אכילת הקרבן אינה מתייחסת לערב יו"ט [ובפרט ליסוד שכתבנו דקרבן פסח אינו קרבן של יו"ט אלא קרבן של ט"ו רק מכיון שאין מקריבין בלילה הקדמו הכתוב סמוך ללילה וכמש"כ הספורנו].

והעניינה"ר שאול דיסקין שליט"א, דאיכא נ"מ רבתי בין ב' ההבנות הנ"ל בחזו"א, לענין מי שהיה אנוס ולא הקריב פסח, האם חייב להקריב שלמים בער"פ ולאכול בלילה, דלפי ה"פחד יצחק" לכא' אינו חייב, דהרי ליכא "שמחה" באכילת שלמים בלילה כיון דאכילתו מתייחסת להקריבה דערב יו"ט. אבל כאמור בחזו"א מבואר להדיא דמי שהיה אנוס ולא הקריב פסח, דחייב להביא שלמים, בהכרח דההבנה בחזו"א, דליל פסח לא נתמעט כלל משמחה, דהרי התורה חייבה להקריב בער"פ ולאכול בליל יו"ט, ועד כמה שליל הסדר לא נתמעט כלל משמחה א"כ שפיר חייב לאכול שלמים היכא דלית ליה בשר פסח. ודו"ק.

הערה בדברי החזו"א

והנה בעצם חידושו של החזו"א דיוצאים ידי"ח שמחה באכילת "קרבן פסח" משום "דלא גרע פסח מבכור ומעשר", יש להעיר דלכא' גרע פסח מבכור ומעשר, דידוע מש"כ הבית הלוי (ח"א סי' ב') דחלוק ביסודו אכילת קרבן פסח משאר אכילת בשר שלמים, דאכילת בשר שלמים אין חיוב על "הגברא" לאכול, אלא המצוה ב"חפצא" שהקרבן יהא נאכל, ולהכי באכילת קדשים אי"צ שיהיה שיעור כזית, וכמבואר בתוס' ישנים יומא ל"ט [וכ"כ בדורש לציון דרוש א' בהגה"ה מכן המחבר. וכ"כ החת"ס בתשובה ק"מ, ובחת"ס נדרים י"ז, א' ד"ה ובאמת. ועיין בזה במהרצ"ח ביומא שם]. אבל מצות אכילת "קרבן פסח" הוי חיוב ומצוה על "הגברא" לאכול, ובעי' שיאכל כזית מבשר הפסח כדין כל אכילה דשיעורה בכזית. עיי"ש באריכות.

והנה לפי"ז יש לחלק בין הא דיוצאים ידי"ח שמחה בבכור ומעשר לבין פסח, דרק בבכור ומעשר שהמצוה שהקדשים יאכלו, וליכא חיוב על הגברא לאכול, שפיר יוצא בזה ידי"ח "שמחה" - משום דהמצוה של אכילת קדשים מתקיימת ב"חפצא" ומצות שמחה מתקיימת ב"גברא", אבל בקרבן פסח דאיכא חיוב על הגברא לאכול, שמא אינו יכול לצאת באכילה זו עוד חיוב גברא שיש עליו - של חיוב "שמחה"? [ודמי לכא' להא דאין יוצא ידי"ח שלמי שמחה באכילת בשר קרבן חגיגה]. והערה זו למדתי מדברי ה"אבני נזר" אור"ח סי' תכ"ג עיי"ש.

וכנראה החזו"א לא ס"ל כהבית הלוי, ובאמת גם בקדשים יש מצוה על "הגברא" לאכול, ובעי' אכילת כזית כמו בקרבן פסח [כמבואר בכמה ראשונים, ובמנ"ח, ומשך חכמה, ומקדש דוד], וא"ש הא דכתב החזו"א דפסח לא גרע פסח מבכור ומעשר, דבתרומתו איכא חיוב על הגברא לאכול, ואם בבכור ומעשר יוצא גם מצות שמחה, הוא הדין בקרבן פסח דיוצא בזה נמי ידי"ח מצות שמחה. ודו"ק. **רעייך מש"כ הג"ר בצאלאל ז'ולטי זצ"ל במשנת יעב"ץ** אור"ח (סי' מ') באריכות בכל הענין הנ"ל.

²² **ובאמת** יש בחזו"א ענין חידוש נוסף דמי שנאנס ולא הקריב פסח חייב לאכול שלמים בליל פסח משום מצות שמחה, דהיה מקום לומר דרק כשאוכל את הפסח איכא בזה "קיום" מצות שמחה, אבל היכא דאין לו פסח א"כ כלפיו הוי כיו"ט דסוכות, וכאמור החזו"א מחדש דאיכא "חיוב" שמחה גם כשאין לו פסח.

האם גזולן יכול לומר "הרי שלך לפניך"

על חמץ שיש עליו "תאריך יצור" לפני פסח

תנן "גזול חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך", ואף ההחמץ הוזק ונאסר בהנאה, מבורר בגמ' בגיטין נ"ג דהיזק דאיסור הנאה "אינו ניכר" – והיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק – וא"כ הגזילה לא השתנתה כלל [וחמץ זה דמי ממש לשאר חמץ שנאפה לאחר הפסח], וממילא מצי הגזולן לומר לבעלים "הנה, שלך לפניך". [והגמ' שם פריך למ"ד היזק שאינו ניכר שמיה היזק איך מצי הגזולן לומר לבעלים "שליך לפניך" הרי נעשה בו היזק. והניחה הגמ' שם בתיובתא].

וראיתי בספר אחד שכתב לדון בגזול חמץ שכתוב עליו "תאריך יצור" – של כמה חודשים לפני פסח... האם מצי הגזולן לומר הש"ל דהרי ניכר שזה "חמץ שעבר עליו הפסח". ובתחילה חשבתי שזה טעות שהרי גם אם יש 'תאריך יצור' לפני פסח יתכן שהגזולן מכר את החמץ לגוי וא"כ אינו נאסר לאחר הפסח [מעיקר הדין]²³, אלא שמיד חזרתי בי, דאם הגזולן מכר את החמץ לגוי איך מצי הגזולן לומר לבעלים "שליך" לפניך הרי אין זה חמץ של "הבעלים" כלל, אלא חפץ שהגזולן קנה מאיזה גוי... [ודומא דהמעשה בחסיד קרלין שהתפאר בפני אחד מגדולי ישראל שיש לו במקפא חלה של ר' אהרן הגדול מקרלין, אמר לו אותו גדול א"כ זה אסור בהנאה כדן חמץ שעבר עליו הפסח, אמר לו החסיד שלפסח הוא מוכר את החלה לגוי, אמר לו אותו גדול א"כ אי"ז חלות של ר' אהרן מקרלין אלא של גוי...], נמצא דהבעלים באים לגזולן בטענת ממ"נ: אם מכרת את החמץ לגוי כבר אין זה "שליך" לפניך, ואם לא מכרת א"כ הרי "היזק ניכר" שהרי יש תאריך יצור לפני פסח. **אולם באמת נראה פשוט** שהגזולן יכול לטעון לבעלים: באמת לא מכרתי את החמץ לגוי, אבל אין זה היזק "ניכר", דהרי לא ניכר מגוף החמץ שלא מכרתי לגוי. ודו"ק.

אולם באמת יתכן לומר דבאמת אף אם הגזולן מכר את החמץ לגוי, מצי אמר לבעלים "הרי שלך לפניך", דאף דמבורר בב"ק ס"ו דאם הגזולן קנה את החמץ [לאחר יאוש בעלים] לא מצי אמר הש"ל, שאני הכא דהרי כל הכח של הגזולן למכור את החמץ אף שאינו הבעלים של החמץ, הוא מדין "זכין" ולשיטות דזכיה מטעם שליחות נמצא שהגזולן מכר לגוי "בשליחות הבעלים" וא"כ מסתבר דמצי אמר לבעלים הש"ל, דאת המכירה לגוי חשיב דעשה "הבעלים"... ועשה בו שימוש של מכירה. ודו"ק.

"גזול חמץ ועבר עליו הפסח" האם הגזולן חייב לשלם בדיני שמים על הפסד החמץ

ראיתי ב'אמרי בינה' (דיינים סי' ג' ד"ה ומ"מ) דבר חידוש, דהא דתנן גזול חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך זה רק בדיני אדם, אבל בדיני שמים הוא חייב לשלם על שגרום הפסד לבעלים, כמו כל גרמא שהפסיד לבעלים דחייב בדיני"ש. **וזה לשונו של האמרי בינה:** "אף שהגזולן יכול לומר הש"ל, ולא נחתין לנכסיו לשלם לו דמים מעליא, מטעם דכל הגזולנים משלמים כשעת הגזילה, **מ"מ בדיני שמים חייב**, דלא גרע מגרמא דגרם לו היזק שהחזיק בידו ועבר עליו הפסח ונאסר בהנאה, וכבר כתבתי בזה בדברי חיים דיני נ"מ (סי' י"ב) להוכיח דחייב לצי"ש". עכ"ל.

והנה מסברא צודק האמרי בינה שהגזולן חייב בדיני"ש, דהרי במעשה הגזילה גרם הפסד ממון לחבירו, דאסר את ממון חבירו בהנאה ולא שוה מידי, וקיי"ל בב"ק נ"ה, ב' דהגורם היזק לחבירו חייב בדיני שמים. ובאמת פלא אמאי לא הוזכר דבר זה בגמ' ובפוסקים, ו'**בספר המפתח**' על בב"ק בדף צ"ו, ב' הביאו כן רק מהאמרי בינה, ומהא דלא הביאו כן משאר פוסקים לכא' מוכח דשאר הפוסקים לא ס"ל כהאמרי בינה, וצ"ב אמאי באמת הגזולן אינו חייב בדיני"ש על שגרום היזק לחבירו?

ונראה לבאר, ידיעה היסוד של רבותינו ראשי הישיבות, דכל הזכות תביעה של הבעלים על הגזולן הוא רק: להעמיד את החפץ בתורת "והשיב", אבל כל תביעה אחרת כגון "נהנה" (היכא שהגזולן השתמש בגזילה), או להעמיד את החפץ בתורת תשלומי מזיק שאינה תביעת "והשיב", הגזולן פטור, כיון שהגזולן קנה ב"קניני גזילה" את כל זכויות החפץ מלבד זכות תביעת "והשיב" דאית ליה לבעלים. [וענין באבי עזרי (ריש הלכ' גניבה ד"ה אולם) שתמה על הקצה"ח דס"ל ד"תברא או שתיה" חייב מדין "מזיק"].

ולפי"ז א"ש הא דלא הוזכר בפוסקים (זולת האמרי בינה) דבגזול חמץ ועבר עליו הפסח חייב לשלם בדיני שמים, דהרי אפ"ל על היזק בידים ליכא לבעלים זכות תביעה על הגזולן, ק"ו דאין לבעלים זכות תביעה על נזק "בגרמא", וכל זכות תביעתה הוא אך ורק "והשיב", דהרי גם חיוב "בדיני שמים" זה דין ותביעה בחו"מ, ולא בדיני אור"ח ס"ל תר"ו סעי' א', ובפרט לשיטת הפוסקים דגדר החיוב "בדיני שמים" דהוי חיוב ממון "לשלם" בדיני שמים (ולא עונש דעבירה), ומהני תפיסה כמו שהוכיח הגרעק"א בגליון השו"ע חו"מ סי' כ"ח מהרשב"א והר"ן, דהגדר בזה דהוי "**מזיק**" בדי"ש. [אולם פשוט דחייב ל"דצות" ולפיס את חבירו כמבאר באור"ח תר"ו].

"גנב" חמץ ועבר עליו הפסח – האם משלם כפל?

לפני כמה שנים למדתי עם בחור מיישוב"ק למבחן ל"ישיבה גדולה" על פרק "מרובה", והנה אחת השאלות שנשאל במבחן: מה הדין "גנב" חמץ ועבר עליו הפסח, האם הגנב חייב לשלם כפל? הבחור לא היה מוכן לשאלה זו...

השיב הבחור: דהרי ידוע המימרא של רב (בב"ק ס"ה) ד"קרן כעין שגנב, ותשלומי כפל ודו"ה" כשעת העמדה בדין [היינו דתשלומי הקרן משלם לפי הערך של החפץ בשעת מעשה הגניבה, ולענין חיוב "כפל" משלם לפי הערך של הגניבה בשעת העמדה בדין, ואם הוזל החפץ בשעת הגניבה עד שעת העמדה בדין משלם לפי הזול בשעת העמדה בדין], והרי הכא לאחר הפסח – שהוא זמן העמדה בדין – החמץ כבר אינו שוה כלום דהוא אסור בהנאה [וכאילו הוזל הגניבה עד שאינו שוה מידי] וא"כ פטור הגנב מתשלומי כפל.

אולם הערובי דיש מקום לדון, דשאלה זו תליא בחקירה בגדר תשלומי כפל, האם הגדר הוא לשלם פעם נוספת מלבד תשלום הקרן, או דהגדר הוא לשלם "פעמיים קרן", דלהצד דכפל זה לשלם פעם נוספת לפי שווי הגניבה בשעת העמדה בדין בזה צודק הבוחן הנ"ל דאם בשעת העמדה בדין החפץ לא שווה מידי דאינו חייב לשלם כפל, אבל אם כפל הוי בגדר לשלם "פעמיים קרן", הרי כמו שאת הקרן אינו יכול לשלם באיסורי הנאה, דרק את החמץ עצמו שגנבי מצי לומר הש"ל, גם את הקרן הנוסף [כפל], אינו יכול לשלם מאיסורי הנאה, אלא יהיה חייב לשלם "דמים" לפי המדה של החמץ. ומצאתי שכ"כ מרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל בב"ק ס"ה אות קע"ג, ואות קפ"ה. עיי"ש.

²³ ולפ"ר ה"גזולן" מצי למכור את החמץ הגזול לגוי, אף דאינו שלו, כמו כל "שומר" על חמץ דמבורר בגמ' ובפוסקים דחייב למכור את החמץ לגוי לפני פסח, אף דאין החמץ של השומר. אולם באמת יש לחלק. וצ"ע.

האם שתיית ארבע כוסות פוטר שאר משקין

בבארות יצחק [פורים תשפ"ד] הבאנו את דברי הגרעק"א בגליון השו"ע סי' קע"ד דכל הדין דיין פוטר שאר משקין זה דוקא בשותה יין של "רשות" דרך שתיה, היינו ש"רצונו" לשתות יין, אבל אם שותה יין רק מצד כוס של "ברכת המצות" כגון כוס של ברכה"מ וכדו' אינו פוטר שאר משקין. [זולת כוס של קידוש].

נמצא לפי"ד הגרעק"א ד"כוס דהבדלה" אינו פוטר שאר משקין, כיון דאין שותה היין מצד שרצונו לשתות, אלא מפני המצוה, והבא לשתות קפה לאחר הבדלה [מצוי כן במצא"י יו"כ], צריך לברך עליו שהכל ולא נפטר בהיין דהבדלה. וכן אליבא דהגרעק"א ברכת אירוסין ונישואין, וברית, כיון שאין שותה היין מצד שרצונו לשתות אלא מפני המצוה, אין היין פוטר שאר המשקין. והבאנו **דהשבת הלוי** (ח"ג סי' ט"ז) לאחר שהביא את חידושו של הגרעק"א כתב "למעשה עלינו לחוש לחומרא זו".

והערני הג"ר ראובן רובינסקי שליט"א (במכתב) דלכא"י יש "שער הציון" מפורש בהל' פסח דחזינו מדבריו דלא פסק את הגרעק"א הנ"ל להלכה. דהנה השו"ע בסי' תע"ט סעי' א' כתב שלא ישתה בין כוס שלישי לכוס רביעי. ובמשנ"ב כתב "מפני שנראה כמוסיף על הכוסות".

ומה הדין בשתיית קפה או תה בין כוס שלישי לרביעי? המשנ"ב (שם, סק"ה) כתב בשם האחרונים דלא ישתה בין הכוסות "חמר מדינה" דנראה כמוסיף על הכוסות, משום דיוצאין בדיעבד ד' כוסות בחמר מדינה עיין שו"ע סי' תפ"ג וברמ"א שם. והוסיף השער הציון (סק"ד) דמוכח מהמגן אברהם **דאם היה דעתו בשעת ברכת היין לפטור שאר מיני משקים א"כ אינו צריך לברך עליהן**, בזה לא אמרינן דמיהזי כמוסיף על הכוסות. עכ"ל. היינו דאם היה בדעתו בברכת היין לפטור גם את "החמר מדינה" א"כ החמר מדינה נפטר בברכת היין, וממילא אינו נראה כמוסיף על הכוסות, דכוס שאינו מברך עליה אינו נראה כמוסיף על הכוסות, קמן להדיא שגם כוס של ברכה - כוס שלישי דארבע כוסות (של ברכה"מ) - פוטר שאר משקין.

אולם יש לדון ולדחות ראיה זו, דידוע מש"כ בחי' מרן רי"ז הלוי בדעת הרמב"ם דתרי מילי איכא בהך מצוה דארבע כוסות. א] **הברכות** שעל הכוסות, והוי כדוגמת קידוש דכל השנה וכל כוסות של ברכה. ב] מצוה **לשתות ד'** כוסות, וכלשון הרמב"ם "וכל אחד ואחד וכו' חייב לשתות בלילה הזה ארבע כוסות של יין".

ובדין שתית ארבע כוסות כתב הרמב"ם (פרק ז' מחמץ ומצה הלכה ט') "צריך למזוג אותן כדי שתהיה שתיה עריבה הכל לפי היין ולפי דעת השותה" עכ"ל. וביאר מרן הגרי"ז "וכפי הנראה מלשונו זה, דזה דין מסוים בהמצוה של ארבעה כוסות במצות שתייתן שתהיה שתיה עריבה, ועוד יותר נראה מדבריו דאין זה כלל דין בהחפצא של הכוס רק במעשה השתיה שתהיה שתיה עריבה דרך חירות, וכמבואר בדבריו דצריך לעשות המזיגה לפי דעת השותה לכל אחד ואחד לפי מה שהוא, והיינו משום דלאו משום חשיבותא דהכוס קאיתנן עלה רק משום מעשה השתיה דרך חירות, ובזה כל אחד בדידיה משערינן". עכ"ל להזהב.

מעתה י"ל דליכא ראיה מהמ"ב דלא כהגרעק"א, דיתכן דגם הגרעק"א מודה דכוס של ד' כוסות פוטר שאר משקין, דכל סברת הרעק"א זה רק היכא דכל שתיתו הוא רק מחמת ההלכה ד"המברך צריך שיטעום", דליכא מצוה בעצם השתיה, והוי כעין שתיה בהכרח שלא לרצונו דאין בכוחה לפטור שאר משקין, אבל היכא דאיכא מצוה על עצם השתיה - שתיה לרצונו ושתיה "עריבה" דרך חירות" - בזה שפיר פוטר היין שאר משקין. ויש להוסיף לזה את שיטת הפוסקים שהביא הפר"ח סוף סי' תפ"ג "דלענין ד' כוסות לא יצא ידי חובה במי צימוקים, משום דחכמים תקנו ד' כוסות לשמחה וזה אינו משמח". עכ"ל. וא"כ מלבד הדין עריבות ודרך חירות יש גם ענין של "שמחה", ובצירוף כל הני דינים דנאמרו בד' כוסות מסתבר דהוי שתית יין מעליא עם קביעות שבכוחה לפטור שאר משקין. ודו"ק. [ובעצם דברי השעה"צ הנ"ל עיין במנחת שלמה סי' י"ח אות ו-ז].

* * * * *

"זריזין מקדימין" במצות "ברכת המזון"

בבארות יצחק (סוכות תשפ"ג) כתבנו לדון אם יש דין "זריזין מקדימין למצות" - בברכת המזון. וכתבנו דלכא"י איכא בזה ב"מ דהנה מצוי בשבתות וימים טובים דלאחר שגומרים את הסעודה [לאחר אכילת הקינוח], מאריכים לשוחח, ולאחר מכן מברכים ברכת המזון, דאולי מדין "זריזין" יש לברך מיד עם סיום האכילה.

והבאנו דדברי תורה עניים במקום א' ועשירים במקום אחר. דהמשנ"ב בהל' ברכת המזון לא כתב בזה. אולם בשער הציון בהלכות יום הכיפורים (סי' תר"ו ו"ס"ק ב') מבואר דאיכא דינא דזריזין ב"ברכת המזון". וז"ל "ונראה פשוט דבאיסור גזל ואונאה וכהאי גוונא דידוע שהוא לאו הניתק לעשה דוהשיב את הגזלה, אין רשאי להמתין עד ערב יום הכפורים, דכל שעה ושעה יש עליו חיוב עשה זו דהוא תקונו של לאו, ודומיא דכל עשה דאורייתא שחייבו חז"ל לעשותו ברא זמנו כמו לולב וברכת המזון וקריאת שמע וכדומה, וכל שכן בזה שעבר מתחלה על לאו דאורייתא". עכ"ל. חזינו דגם בברכה"מ ז' יש דין זריזין.

ויש להדגיש: דפשוט שאם מאריכים לשוחח "בדברי תורה" ליכא חיוב להזדרז לברך ברכה"מ ז', דהדברי תורה שאומרים על השולחן הוא חלק מצרכי הסעודה, דנעשה בכך "שולחן גבוה". וכן המאריך בזמירות שבת ויו"ט זה חלק מהסעודה דעין במשנ"ב הל' שבת סי' רפ"ט סק"ה שכתב וז"ל "כתב ברוקח סי' ב"ד אחר שאכלו כל צרכן יש מזמרים זמירות ושבת לקב"ה".

אולם כעת נראה דגם דאיכא דין "זריזין" בברכה"מ ז' מ"מ אם בגמר הסעודה משוחח עם בני ביתו במילי דעלמא ליכא דין "זריזין" לברך ברכה"מ ז' מיד, דמסתבר דזה חשיב חלק מהסעודה, וכל דברי השעה"צ הוא רק כשגמר אכילתו ורוצה לילך לעסקי - דמדין "זריזין" צריך לברך מיד, ורק אח"כ ילך לעסקיו, ולא איירי במשוחח בגמר הסעודה. וצ"ע למעשה.

עוד יש להוסיף, דלפי השעה"צ מיושבת 'מילה' במשנ"ב (סי' ז' סק"ב) שנראית לכא' מיותרת: דהביא שם מהמהרש"ל לדון "ברכה אחרונה" ו"אשר יצר" מי קודם? וז"ל: "כתב רש"ל בתשובה סימן צ"ז מי שאכל דבר שחייב ברכה אחרונה ושכח, והטיל מים, ונזכר קודם שבא לברך אשר יצר, איזה מהם קודם? והשיב דאשר יצר קודם, דתדיר. עכ"ל. **ובדרשו** (הערה 6) כתבו "מה שכתב רש"ל "ושכח" צריך ביאור, ובהגהות רעק"א הביא את דברי הרש"ל והשמיט תיבת ושכח". עכ"ל דרשו.

ולהנ"ל א"ש הא דכתב המשנ"ב "ושכח", דנראה הוקשה למ"ב דממ"ב אם לא סיים אכילתו פשיטא דאשר יצר קודם, ואם סיים אכילתו א"כ מיד נתחייב בברכה"מ ז' - ומדין "זריזין" יש לו לברך מיד, ואטו כל הנידון בזה הוא רק לענין רגע כמימרא שסיים אכילתו ובאותו רגע הוצרך להטיל מים? לזה כתב המשנ"ב שהנידון של המהרש"ל הוא בצירוף דלאחר שגמר אכילתו הוא "שכח" לברך, ולא נתקיים כאן דין "זריזין"..., ואח"כ הטיל מים, **ונזכר** קודם שבא לברך אשר יצר" דבזה הסתפק המהרש"ל מי קודם. ודו"ק.

הטעם שפסח נתייחד בהכנסת אורחים וצדקה

הנה חג הפסח נתייחד במידת החסד: במצות צדקה דקמחא דפסחא. ובהכנסת אורחים בליל הסדר. וכמש"כ השער הציון סי' תע"ט סק"ב "מבואר בכמה ספרים בשם הזוהר הקדוש דמצוה להזמין אורח עני בחג, בפרט בפסח שאומר כל אחד כל דכפין ייתי וייכול". עכ"ל. וצ"ב אמאי דוקא בפסח מצינו הענין של צדקה והכנסת אורחים, מה שלא מצינו כן בשאר המועדים. ובאמת שכבר נתקשה בזה החפץ חיים זצ"ל בשער הציון סי' תכ"ט סק"י אמאי רק בפסח מצינו מצוות צדקה של "קמחא דפסחא" ולא בשאר המועדים [עיי"ש ב' דרכים]. ועמד בזה גם הבית הלוי בדבריו.

ונראה לבאר, דידוע הטור (סי' תי"ז) ד"המועדים נתקנו כנגד אבות, פסח כנגד אברהם דכתיב **לושי ועשי עוגות ופסח היה**. וכיון דפסח כנגד אברהם אבינו שנתייחד במידת החסד ו"הכנסת אורחים", עבדינן בפסח עניני חסד ו"הכנסת אורחים" ועיין בתוס' בר"ה דף י"א דהכנסת אורחים דאברהם אבינו [בשלישי למילה] היה בט"ו בניסן. וא"כ א"ש דבליל הסדר בט"ו בניסן אמרינן "כל דכפין ייתי וייכול" דוגמת אברהם אבינו.

במקום "החופה" - כביתו של אברהם אבינו שהיה פתוח לארבע רוחות

ובנותן טעם להביא שוב את הווארט הנפלא, דהנה יש כמה דעות בראשונים מהו "חופה", דעת הרמב"ם שחופה זה "יחוד". וי"א שחופה זה מה שמכניסה לביתו. והכרעת הרמ"א באבה"ע (סי' נ"ה סע"א) "והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסים שם יריעה פרוסה על גבי כלונסות, ומכניסים תחתיה החתן והכלה ברכים. וזהו החופה הנהוגת עכשיו". עכ"ל. וצ"ב ביסוד מנהג זה שעושים החופה דוקא ע"י יריעה פרוסה על ד' כלונסות, דלכא' טפי עדיף להכניסה לביתו דהוי יחוד טפי?

וביאר שם "בעזר מקודש" (נדפס על גליון השו"ע) וזה לשונו "על ידי העמדת הכלונסות שהם כצורת הפתח מן ארבע רוחות העולם, יש בו ג"כ רמז זכרון טוב ויקר לביתו של אברהם אבינו ע"ה שהיה פתוח לארבע רוחות העולם, ומזכיר שיקבלו עליהם שיהיה ביתם פתוח לרוחה מעין ביתו של אברהם אבינו ע"ה לאהוב גמילות חסדים". עכ"ל. וזהו יסוד נפלא שבתחילת הקמת הבית – במקום החופה – מזכירים לחתן והכלה שיקבלו עליהם שבתם יהיה כביתו של אברהם אבינו שהיה פתוח לד' רוחות העולם, ובאמת שזו משנה מפורשת דתנן באבות (פ"א מ"ה) "ויהיה ביתך פתוח לרוחה". וכתב הרבני יונה והרע"ב "לרוחה" - כביתו של אברהם אבינו שהיה פתוח מד' רוחות.

המסילת ישרים יליף מעלת "מהירות" מהכנסת אורחים דאברהם אבינו ויתכן דס"ל כה"דבר אברהם" דליכא דין חשש בל תאחר באורח עני

ה"מסילת ישרים" (פרק ז') כתב: "כל מעשיהם של צדיקים תמיד במהירות. אברהם כתוב בו (בראשית יח): וימהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי וגו', ויתן אל הנער וימהר. רבקה, (שם כד) ותמהר ותער כדה וגו'. וכן אמר במדרש (במדבר רבה פרשה י'): ותמהר האשה וגו' (שופטים יג), מלמד שכל מעשיהם של צדיקים במהירות". עכ"ל.

ויש להעיר אמאי ה"מדרש רבה" יליף "שכל מעשיהם של צדיקים במהירות" מקרא דשופטים ד"ותמהר האשה", ולא יליף כן מקרא דאברהם דכתיב **"וימהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי וגו', ויתן אל הנער וימהר"** כפי שהביא המסילת ישרים?

ונראה ליישב, דידוע מש"כ הדבר אברהם "שמעתי הערה נפלאה בשם הרה"ג צ"ח מוה"ר ישראל מאיר מראדין שליט"א דהמארח עני לסעודת שבת מיד בבואו מביהכנ"ס צריך למהר לסעד דהא קיימי עניים ולאחר עבר בבל תאחר. והיא הערה יפה לכאורה". עכ"ל²⁴. ורמז לזה השער הציון בס' תרל"ט סקס"ז. ואולי להכי לא נחא ליה להמדרש למילף דין "מהירות" מאברהם אבינו, דשמא רק בהכנסת אורחים מיהר אברהם משום חשש "בל תאחר" כיון דהאורחים הרעבים עומדים לפניו. וכפי שהעידו שה"חפץ חיים" היה נמנע מלשיר "שלום עליכם" כשחזר מבית הכנסת כשהרגיש שהאורח רעב.

ובאמת שגם לפי ה"דבר אברהם" דפליג על הח"ה וס"ל דליכא בזה חשש בל תאחר: "משום דאומדנא דמוכח הוא דהמארח עני לסעודת שבת דעתו היא שבשעה שיאכל הוא יאכל גם העני עמו, והוי כקבע זמן לצדקה בשעה שיאכל הוא, וא"כ כל זמן שהוא עצמו אינו אוכל עדיין לא הגיע זמן הצדקה ואין מקום לעבור בבל תאחר". גם אפשר לתרץ דברי המדרש ע"ד הנ"ל, דכל סברת הדבר אברהם שייכת רק לענין המארח עני ל"סעודת ליל שבת", דבזה איכא אומדנא דכוונתו "שבשעה שיאכל הוא יאכל גם העני עמו", אבל לכא' לא שייך סברא זו בעני שדופק על פתח ביתו ומבקש אוכל - שלא בזמן סעודת הבעה"ב, וא"כ א"ש נמי כה"ל דהטעם שהמדרש רבה לא יליף מעלת "מהירות" במצוות מאברהם אבינו הוא משום דהתם לכו"ע יש למהר משום חשש בל תאחר.

"איש פשיטא שצריך למהר מפני ביטול תורה"

שוב ראיתי שיסוד הדבר כתב מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל ב"טעמא דקרא" (שופטים פ"ב) וזה לשונו: "ותמהר האשה. ובמדרש (במדבר פ"ה) מכאן שכל מעשיהן של צדיקים במהירות. קשה למה לא יליף ממ"ש וימהר אברהם. וי"ל דגבי איש פשיטא שצריך למהר מפני "ביטול תורה" אבל גבי אשה שאין אצלה ביטול תורה שפיר ילפינן שכל מעשיהן של צדיקים במהירות. אבל אכתי קשה למה לא יליף ממ"ש מהרי שלש סאים וגו' וגבי רבקה ותמהר ותורד וגו', וי"ל דגבי מצוה פשיטא שצריך למהר וכבר ילפינן זה ממ"ש ושמרתם את המצות שאין מחמיצין את המצוה וזריזין מקדימין, **ובפרט גבי הכנסת אורחים שהאורחים רעבים**, אבל כאן לא היה שום מצוה ומאי קמ"ל קרא דכתיב ותמהר ע"כ למילף דכל מעשיהן של צדיקים במהירות". עכ"ל.

והנה פשוט דגם לטעמא דקרא לאחר דילפינן מעלת "מהירות" מקרא ד"ותמהר האשה" בקרא דשופטים, א"כ הא דמיהר אברהם אינו רק משום "ביטול תורה" אלא גם משום דאיכא מעלה לעשות המצוה ב"מהירות" וכמש"כ המסילת ישרים שם.

²⁴ כתב ה"משנה שכיר" (שבת ומועדים) "יש לפרש עם מה שראיתי בשו"ת דבר אברהם [ח"ב סי' ב בהגה"ה] להגאון מקאונא שליט"א בשם הצדיק מאור הגולה בעל חפץ חיים ז"ל, שאמר בבעל הבית שמביא אורח בליל ש"ק אל יעשה אריכות ב"שלום עליכם" וכדומה, כי האורח הוא רעב ולחם וממתין בקישורו על הלחם ועל הסעודה, וכל רגע ורגע שמאריך הבעל הבית הוא עובר על לאו דבל תאחר, כדקיי"ל [ר"ה ו, א] דהיכא דקיימו עניים הוא עובר בכל רגע על בל תאחר. עיין שם שכתב על זה ה"דבר אברהם" שהוא נפלא. וכמו כן אצל עם בני ישראל דאומרים בסליחות [בפיוטים בסוף] 'עמך ונחלתך רעבי טובך', אנו עומדים רעבים וממתנין על ישועה מהקב"ה, א"כ בכל רגע ורגע שמאחר כביכול הישועה כביכול הוא עובר על לאו דבל תאחר. ועל זה רמז דוד המלך ע"ה "חושה לעזרתי ואל תאחר", אמר כן יהי רצון שיחוש לנו הבורא כ"ע ישועה אמיתית ישועה דגאולה במהרה דידן אמן כן יהי רצון, אמן אמן אמן". עכ"ל. [נכתב כשפרצה השואה האיומה].

האם בליל הסדר צריך ליהזר לא להאריך טובא בהגדה

כשיש לו אורח עני רעב - מחשש "בל תאחר"?

והנה נסתפקתי אליבא דמרן החפ"ז חיים זצ"ל שהמארח עני צריך "למהר לסעוד דהא קיימי עניים ולאחר עבר בבל תאחר", מי שמארח עני רעב "בליל הסדר", האם צריך ליהזר שלא להאריך טובא באמירת ההגדה על כל פירושו.... משום חשש איסור "בל תאחר", דהרי יכול להאריך בסיפור יצי"מ גם ב"שולחן ערוך". [ונדגמת "שלום עליכם" דמרן הח"ח היה אומרו בתוך הסעודה משום חשש בל תאחר]. ובאמת צ"ע שיעור האריכות בזה, ואולי אם מאריך טפי מהרגילות של בתי ישראל יש קצת לחוש לזה. וצ"ע.²⁵

והנה מרן החזו"א יור"ד סי' קנ"ג סק"ה כתב "ובצדקה דאמר ר"ה ו' דקאי על' בבל תאחר לאלתר, יש להסתפק אי ממתין לדבר מצוה ולדבר הרשות". עכ"ל. היינו דהחזו"א מצדד דבל תאחר עובר רק אם מתעכב בלא טעם וסיבה, אבל במתאחר מחמת מצוה ליכא בל תאחר. ולפי"ז המתעכב טובא באמירת ההגדה וסיפור יצי"מ ליכא איסור "בל תאחר" כיון דמאחר מחמת "מצוה". [ויש לפלפל ולדון אם יש ראייה מהשער הציון הג"ל בס' תרל"ט סקס"ז דיש בל תאחר גם במתעכב מחמת מצוה]. ולכא' לפי ה"דבר אברהם" הג"ל אין באריכות ההגדה חשש של בל תאחר ד"כל זמן שהוא עצמו אינו אוכל עדיין לא הגיע זמן הצדקה ואין מקום לעבור בבל תאחר" כלשון הדבר אברהם. [ויש קצת מקום לדון שהדבר אברהם יודה הכא לח"ח]. וצ"ע.

* * * * *

אשה שאכלה מצה בליל הסדר

וחשבה דהוי מעשהז"ג האם היא יצאה ידי"ח

אשתקד הבאנו דמעשה שהיה באשה שאמרה לבעלה בליל הסדר לאחר הסדר 'ב"ה שאכלתי מצה וקיימתי מצוה שאינני מחוייבת בה', לתמיהת בעלה למה היא מתכוונת, השיבה שבלי ל"ט ראשון של סוכות אמרת לי שאני לא מחוייבת לאכול כזית בסוכה מכיון שאני פטורה ממצות עשה שהזמן גרמא אלא שאם אני רוצה לאכול אני מקיימת מצוה, וגם עכשיו אכלתי מצה וקיימתי מצוה למרות שאינני מחוייבת בה. כמובן שבעלה העמידה על טעוה שבסוכות היא לא חייבת, אבל בליל פסח היא חייבת באכילת מצה, אלא שהתעוררה שאלה דהרי צריך כוונה למצוה וזה מעכב, ואשה זו כשהיא אכלה כזית מצה לא היה לה כוונה למצוה שהיא מחוייבת בה, אלא למצוה שהיא פטורה ממנה, ונתעוררה השאלה: האם כוונה לצאת ידי מצוה קיומית מועילה למצוה חיובית דמ"מ למעשה היתה כאן כוונה לאכילת מצה וסגי בזה, או דילמא דלא מהני והיא צריכה לחזור ולאכול בכונת מצוה חיובית²⁶. עיין מה שכתבנו אשתקד לדון בזה מכמה צדדים.

והראוני שדן בזה בספר "חידושים וביאורים" (לגר"ח גרייניץ זצ"ל) ראש השנה כ"ח, א' והניח בצ"ע לדינא. ח"ל: "יש להסתפק אשה שסברה דמצה ככל מצות עשה שהזמן גרמא דנשים פטורות ואכלה מצה לשם מצות "אינה מצוה ועושה", ואח"כ נודע לה דנשים חייבות באכילת מצה, אם צריכה לחזור ולאכול למאי דקיי"ל דמצצ"כ אי אף במידי דאכילה כן וכמשמעות הפוסקים כמש"כ המ"ב סי' תע"ה סק"ד, ואף להמחבר דמיקל מ"מ הכא י"ל דהוי כסבר שהוא חול דהא סברה דלא מפקדה, או דלמא כיון דאכלה לשם עשיית רצונו יתברך חשיבא כונה דמצוה ויצאה ידי"ח". עכ"ל.

* * * * *

"ראיתי מבני עליה שהיו מנשקין המצות והמרור"...

כתב המשנה ברורה בס' תע"ז סק"ה "כתב של"ה: ראיתי מבני עליה שהיו מנשקין המצות והמרור, וכן הסוכה בכניסתו וביציאתו, וכן ארבעה מינים שבלולב, והכל לחיבוב מצוה". עכ"ל. וכ"כ החיי אדם כלל ק"ל סעי' י"ט. ויש להוסיף דמסופר על מרן הגאון ר' ברוך בער זצ"ל שנישק "מנעול" של מפעל שהיה סגור ב"שבת קודש"...

ובביתן טעם להביא בזה ווארט נפלא ביותר מבעל ה"אמרי אמת" זצ"ל, דהנה הגמ' במס' כתובות (בעמוד האחרון) מספרת על רבי אבא דמרוכ חביבתו לא"י היה "מנשק כיפי דעכו", רבי חייא בר גמא "מיגנדר בעפרה" [היה מתגלגל בעפרה של א"י] "שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחננו". בפירש"י על אתר יש דיבור המתחיל: "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחננו", רש"י מביא את אבניה ואת עפרה יחננו. במבלי להוסיף אפילו מלה אחת. שאל האמרי אמת זצ"ל באחת מעליותיו לארץ ישראל מה ביקש רש"י בזה להשיענו? [א. ה. שאלתי הרבה ת"ח ואף אחד לא ידע להשיב בזה].

והשיב ה"אמרי אמת": רש"י הביא את הפסוק שהובא בגמ' - רק השמיט את התיבה "שנאמר" המוזכרת בגמרא, רש"י הקדוש גרמז לנו, כי התנאים הקדושים הרעיפו נשיקות על סלעי ארץ ישראל והתגלגלו בעפרותיה לא מפני "שנאמר..." דהיינו בגלל שמצאו פסוק המלמד שכך יש להתנהג, אלא עשו מה שעשו "כי רצו עבדיך..." ממש, בגלל שהם עצמם היו בדרגה הזאת - וכך הם הרגישו בעצמם - ונשיקתם לא היתה מעושה כלל (בלשון קדשו: "סאיז נישט גיווען נאך גימאכטע זאך") ע"כ.²⁷

²⁵ סיפר רבי שלמה כהן זצ"ל (מעשה איש ח"א עמוד קצד) שפעם בראש השנה לאחר קריאת התורה צוה החזו"א לתקוע תיכף, ולא לעשות שום הפסקה שהיתה נהוגה כרגיל בין קריאת התורה לתקיעות, וגם לא להגיד את הפרק 'למנצח לבני קורח' שנוהגים לומר ז' פעמים, רק תיכף לברך ולתקוע בלא כל שהייה, הציבור השתומם ולא ידע מה ארע, אחר כך נתברר שהחזו"א שמע צעיר אחד מבין המתפללים אומר לאביו, אבא, הלא אתה כה חלש אולי תסעם דבר מה לפני התקיעות, ואביו נזף בו אל תוסף דבר אלי עוד כדבר הזה, מעודי לא אכלתי לפני התקיעות, ולכן צוה החזו"א לתקוע מיד ללא כל שהיות.

²⁶ והנה לפו"ר היה נראה: דכל הספק בזה הוא רק לדעת הפר"ח שהובא במשנ"ב בס' תע"ה דהכונה במצה מעכבת, אבל לדעת השו"ע (שם) דהכונה במצה אינה מעכבת, לכא' האשה הנ"ל שלא כיוונה לשם חובת מצה יצאה ידי חובתה. אולם באמת נראה דהספק הנ"ל הוא גם אליבא דהשו"ע, דהרי כל סברת השו"ע דמצה אינה צריכה כונה היא משום דבמידי דאכילה דיש הנאת גרונו כמתכון דמי, וזה שייך רק במי שיועד דיש עליו מצוה וחיוב דאורייתא של אכילת מצה בליל ט"ו, דבזה אמרינן דאף אם לא כיוון כיון דנהנה כמתכון דמי, אבל מי שאינו יודע כלל שיש חיוב לאכול מצה בליל ט"ו פשיטא דלא יצא, דמה שייך לומר "כמתכון דמי" כשאינו יודע כלל וכלל דיש מצות מצה [וכ"כ להדיא השו"ע שם, והמשנ"ב בס"ק ל"ז], וא"כ גם האשה הנ"ל דחשבה דמצה הוי מעשהז"ג, על הצד דכונה לשם מעשהז"ג לא מהני, ל"ש לומר דהנאת גרונה "כמתכון דמי" וכאילו כיוונה למצוה מחוייבת, דהרי היא לא יודעת כלל שאשה מחוייבת במצה.

²⁷ בספר משאת המלך (סוף כתובות) מובא מעשה ששאלו את מרן הגרי"ז מדוע לא נישק את אבני ארץ ישראל כשנכנס לארץ הקודש, וכמו שמבואר בסוף מסכת כתובות דף ק"ב ע"א רבי אבא מנשק כיפי דעכו, והשיב שהנהגה זו אינה לכל אחד, אלא רק לגדולי החכמים, וכמו שכתב הרמב"ם (פרק ה' מהלכות מלכים הלכה י') 'גדולי החכמים היו מנשקין על תחומי ארץ ישראל, ומנשקין אבניה ומתגלגלין על עפרה, וכן הוא אומר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחננו'.

מדינה בלי תורה – זה כאב ראש גדול...

אשתקד הבאנו דבגמ' בנדרים (מ"ט, ב') מסופר על ר' יהודה בר אילעאי שהיה שותה ארבע כוסות של יין לביל פסח ומחמת כך היה חש בראשו וקושר צדעיו מפסח ועד עצרת. ולכא' זה קצת תימה דאין יתכן שכל שנה כך היתה המידה של כאב הראש מפסח ועד עצרת בדיק, לא פחות ולא יותר? [יש שפירשו דנתרפא בחג השבועות בסגולה דמרן הגר"ש אלישיב זצ"ל – ב"קריאת התורה" דשבועות, דהוי כעין "מעמד הר סיני" דכל החולים נתרפאו].

וביאר הגר"ר יהודה צדקה זצ"ל בספרו קול יהודה (מועדים) על דרך צחות: "ונראה לי בס"ד דרך רמז כי ארבע לשונות של גאולה הם "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, והצילתי אתכם מעבודתם, וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים" (שמות ו', ז'), והנה שלושת הלשונות הראשונים [והוצאתי והצילתי וגאלתי] הן לשונות של גאולה גשמית, והם נתקיימו כבר בפסח ביציאת מצרים, אבל הלשון הרביעית "ולקחתי" אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים, לא נתקיים עד עצרת כשהגיעו להר סיני וקבלו את התורה, ומעתה יובן כי ר' יהודה בר אילעאי שותה ארבע כוסות כנגד ארבע לשונות, אבל כל זמן שלא נתקיימה עדיין הלשון הרביעית של "ולקחתי אתכם לי לעם" היה בזה **כאב ראש**..."

הגר"י צדקה ממשיך בדבריו: "כיוצא בדבר אתה אומר "מדינה" שיש בה כל הלשונות של הגאולה, אלא שחסר לה הלשון הרביעית של קבלת עול מלכות שמים [דהיינו "ולקחתי אתכם לי לעם"]. הרי זה רק "כאב ראש" בלבד, ואין הכאב הזה מסתלק אלא בקבלת התורה, ודי למבין..." עכ"ד. [הובא ב"הואר עינינו" ח"ב עמ' קפ"ח, הביא דמרן הגר"מ שך זצ"ל נהנה מווארט זה]. עד כאן מאשתקד.

"כשם שבגד עם שלש כנפות לא מחייב בציצית כך גם שלש הגאולות בלי הרביעית איז בה כלום"

רש"י עה"ת (במדבר, פרק ט"ו פסוק מ"א) כתב שהטעם שמצות ציצית נוהגת רק בבגד עם ארבע כנפות ולא שלש או חמש: "דארבע כנפות בציצית כנגד ארבע לשונות של גאולה שנאמרו במצרים והוצאתי, והצילתי, וגאלתי, ולקחתי". עכ"ל רש"י. **אומר החת"ס** (סוף פר' שלח) ללמדך דכשם שבגד עם שלש כנפות לא מחייב בציצית, כך גם שלש הגאולות [והוצאתי והצילתי וגאלתי]. **בלי הרביעית** [ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים] **אין בה כלום**. דגאולה גשמית אין קיום ואינה גאולה אמיתית בלי ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים, "והעושה ג' ציצית או שותה ג' כוסות יורה יורה כי אין מתן תורה תכליתו כי אם הגאולה לבד והרי הוא ככופר" (לשון החת"ס).

והוסיף החת"ס: "אמנם יש לשון חמישי והוא "והבאתי אתכם אל הארץ" ולא תיקנו כוס כנגדו, וגם ה' ציצית עובר בבל תוסיף, היינו מטעם הנ"ל שלא יאמר התכלית הוא החמישי "והבאתי אתכם אל הארץ" שהוא תכלית כל, ויאמרו בחז"ל אין מצוות, ע"כ אסור לעשות ה' ציצית כי עיקר התכלית ולקחתי אתכם לי לעם, לא והבאתי אתכם אל הארץ". עכ"ל קדשו.

אבני נזר: בין כוס שלישית לרביעית לא ישתה

דשלש הגאולות הראשונות אינם עומדות בפנ"ע בלי הגאולה הרביעית

השם **משמוראל** הביא בשם אביו ה"אבני נזר" על מה שאמרו חז"ל בפסחים קי"ז לענין ארבע כוסות "דבין כוס שלישית לרביעי לא ישתה". וכן פסק השו"ע בס' תע"ט. וביאר: כי ארבע הכוסות הם כנגד ארבע לשונות של גאולה "והוצאתי, והצילתי, וגאלתי, ולקחתי", ג' הראשונות מכוונים כנגד היציאה בפועל [הגופנית], והרביעית "ולקחתי" כנגד "מתן תורה". ואם היו מפסיקים בין כוס שלישית לרביעי היה נראה כאילו הגאולה היא ענין בפני עצמו, ולהקיצה שהיא "מתן תורה" היא ענין בפני עצמו, ואין הדבר כן שהגאולה לא היתה אלא כדי לקבל את התורה וכמש"כ הפסוק "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה". ועל כן אין להפסיק בין כוס שלישית לרביעי... ודו"ק.

החדו"ת הם "כלים נאים" "דרך חירות" ... בשולחן ליל הסדר...

אשתקד הבאנו שמספר על הגאון רבי הלל מקולומאי זצ"ל, שהיה נוהג לבילל הסדר להניח את כל ה'חידושי תורה' שלו על שולחן קטן, סמוך לשולחן שעליו היה עורך את הסדר, וכשנשאל מדוע הוא נוהג כך, השיב: "הרי כתוב בהלכה שבבילל הסדר יסדר שולחנו ב'כלים נאים' כפי כוחו; אלו הם ה'כלים נאים' שלי כפי כוחי..."

וביארנו עוד טעם למה ר' הלל מקולומאי זצ"ל הניח "חידושי תורה" על שולחן "ליל הסדר": לרמז שכל התכלית של "יציאת מצרים" - הוא "קבלת התורה" וכמש"כ בפסוק "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה".

ואשתקד בחז"ר מ'פסח קיבלתי טלפון מאברך בברכפלד שאמר בנוסח יותר טוב: שהרי הטעם שמניחים 'כלים נאים' על שולחן ליל הסדר הוא משום "דרך חירות" (כ"כ המ"ב), ור' הלל מקולומאי הניח חדו"ת על השולחן לרמז לנו ש"החירות" האמתית הוא ב"עסק התורה" - דאין לך "בן חורין" אלא מי שעוסק בתורה - שזה גאולת הנפש...

"הגאולה האמתית היא גאולת הנפש, ואין לך גאולה אריכתא גדולה מזה"

המשנ"ב (בס' רס"ז סק"ט) כתב "המנהג לומר אחר סיום הברכה [דהשכיבנו במעריב דליל שבת] ושמרו בני ישראל וגו' ובמועדים וידבר משה וגו', בר"ה תקעו בשופר, וביה"כ כי ביום הזה וגו' [פמ"ג]". עכ"ל. וצ"ע הרי בעינן לסמוך גאולה לתפילה ואמאי פסוקים אלו לא הוי הפסק? ובשלמא "ושמרו בני" את השבת" שפיר שייך לגאולה דאמרו חז"ל אם ישמרו ישראל ב' שבתות מיד בגאלין (כ"כ הטור), וכן "ידבר משה את מועדי ה'" שפיר שייך לגאולה דהמועדים זכר ליצי"מ, וכן בר"ה הפסוק "תקעו בשופר" שייך לגאולה כענין שנאמר: והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' (כ"כ הלבוש), אבל הפסוק שאומרים ביום כיפור "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם" מה זה שייך לגאולה דנימא דהוי כגאולה אריכתא?

וביאר הלבוש (ס' תקפ"ב) "וביום הכיפורים שאומרים פסוק כי ביום הזה יכפר עליכם וגו', הוא זכרון הגאולה האמתית הוא גאולת הנפש, ואין לך גאולה אריכתא גדולה מזה. כן ג"ל. וכ"כ הפרמ"ג (ס' רס"ז משנ"ב צ"ס"א) "יום הכיפורים, גאולת הנפש, אין לך גאולה יותר מזה". עכ"ל. נמצא שהגאולה אריכתא קאי על 'גאולת הנפש' שנגאלנו ממצרים לעבדי ה'.

ניתן לקבל את הקונטרס בכתובות מייל: k0504171615@gmail.com

וכן ניתן להשיג את הקונטרס בבית אמי שתח"י רחוב סוקולוב 24 ב"ב בשעות הערב

בברכת "פסח כשר ושמח"

להערות (ותרומות) יצחק קופל: 0504171615

בדיקת חמץ

חידושו של ה"זיגער מאכער" מקראקא

הטעבעניגער רב היה חזר על חידוש ששמע בשם "זיגער מאכער" (שען) מקראקא. ברמ"א בסוף ס' תלב מובא: ונוהגים להניח פתיתי חמץ במקום שימצאם הבודק, כדי שלא יהא ברכתו לבטלה. והנה מצד אחד המניח פתיתי חמץ - יש לו חמץ שיכול לבדוק אחריו, אבל מצד שני הוא יודע איפה נמצא החמץ ומה שייכת 'בדיקה' על כגון זה. ואמר ה"זיגער מאכער" שיש לו מקור לדין הרמ"א - שגם באופן שיודעים שיש את הדבר שאותו מחפשים, עדיין זה נחשב בדיקה.

הגמ' בפסחים (ז' ע"ב) מביאה את המקור לדין ש"אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר": למדנו מציאה ממציאה ומציאה מחיפוש ... כתיב הכא (שמות יב-יט) "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם" וכתיב התם (בראשית מד-יב) "ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא". והנה יש מקום קדום יותר בתורה למושג 'החיפוש' וה'מציאה', אצל לבן כתוב לאחר שרחל לקחה את התרפים והניחה אותם בכר הגמל וישבה עליהם - "ותאמר אל אביה אל יחר בעיני אדני כי לוא אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי ויחפש ולא מצא את התרפים" (בראשית לא, לה). מדוע לא הביאה הגמ' מקור לקשר בין חיפוש למציאה ממקור קדמון יותר בתורה?

והוא מפרק לה: לבן באמת לא ידע היכן התרפים, ברור שדבר כזה נקרא חיפוש, אבל אצל יוסף הרי הוא ידע שהגביע נמצא באמתחת בנימין ומכל מקום התורה קוראת לזה "חיפוש" ר"מציאה". לפיכך הגמ' מביאה מקור דווקא משם ללמד שגם חיפוש אחרי חמץ שיודעים שהוא נמצא - כגון פתיתי חמץ שמוניחים לפני הבדיקה - גם זה נקרא "חיפוש" ר"מציאה".

קדש

ה"חותם בתוך חותם" של היהודי

מקדשין על היין. יש הלכה (יר"ד קל ס"א) שיין שנשלח בידי עובד כוכבים צריך להיות עם "חותם בתוך חותם". וההגדרה של "חותם" זה כל שינוי שמשנה מדברים שאין דרך כל אדם (שם ס"ד).

מהו ה"חותם בתוך חותם" של היהודי?

בברית מילה אומרים "כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים", משמע שזה רצף אחד. כי אכן ה'חותם' האחד של היהודי זה המילה, וה'חותם' השני זה 'תורה חופה ומעשים טובים'. באלו הדברים שונה היהודי משאר בני אדם.

ורחץ

היתר לאכול ללא נט"י או פטור שוטח?...?

היה בחור אחד של"ע היו לו נערו"ן בנטילת ידים, וזה הגיע כבר רח"ל עד מצב הידוע. בצד לו נכנס אותו בחור פנימה בקודש אצל מרן הסטייפלר זיע"א והסטייפלר הורה לו שבמשך חצי שנה יאכל בלי נטילת ידים. כשהסיפור התפרסם בישיבה, היתה 'מחלוקת' בישיבה מה הפשט בסטייפלר... היו שביארו שבודאי לא התכוון הסטייפלר לפוטרו מנטילת ידים ולא עלתה על דעתו של הסטייפלר שאותו נעבאר יאכל בלי נטילת ידים, וכי ישיבה-בוחר יאכל בלי נטילת ידים?... אלא שסוכ"ס אחרי שהוא ידע שבעצם יש לו היתר לאכול בלי נטילת ידים כבר יסורו ממנו הנערו"ן, אולם אחרים נטו להסביר שהסטייפלר סבר שיש לו דין 'שוטה' לגבי נטילת ידים...

כרפס

מה יותר קשה להשרף או לשתוק?

ידוע שכרפס מסמל את מעלת השתיקה (כרפס ר"ת כלל ראשון פה סוד) ובמכת צפרדע נאמר "ויצע" ה' כדבר משה וימתו הצפרדעים מן הבתים מן החצרות ומן השדות" (שמות ת, ט) וכנה ה'דעת זקנים מבעלי התוספות" מן הבתים. אבל אותם שבתנאים לא מתו לפי שבטחו בהקב"ה ונכנסו בתנור חם בצווי השם.

אותם צפרדעים שהיו מוכנים למות עקב"ש וקפצו לתנורים קיבלו את שכרם - שהם עצמם לא מתו. ויש לשאול מה שונים הכלבים מן הצפרדעים, שבמכת בכורות לא חרצו הכלבים את לשונם ובשכר זה אומרת התורה "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכו אותו" (שמות כב, ל) וכפי שרש"י שם אומר: למדך הכתוב שאין הקב"ה מקפח שר כל בריה, שנאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו (שמות יא, ז), אמר הקב"ה תנו לו שכר. כלומר, על כך שבסך הכל שתקו הכלבים ולא חרצו לשונם לנבוח הם מקבלים שכר לדורי דורות! ולכאורה ה"מסירות-נפש" להשרף על קידוש ה' היא דבר קשה הרבה יותר מאשר לא לנבוח?...

והתירוץ הוא: קל יותר לקפוץ לאש מאשר לשתוק!

ובדרך צחות יש לדייק כך מלשון חז"ל (ברכות מג ע"ב): "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים" לא כתוב כאן הלכה, או דין, אלא שבמצאות זה כך - שיותר נוח לאדם להכניס עצמו לתוך כבשן האש מאשר לשתוק ולהתגבר ולא להלבין פני חברו ברבים.

יחץ

יש לשאול מדוע האבנים שהיו למראשותיו של יעקב אבינו לאחר שהתאחדו האבנים לאבן אחת הם הפסיקו לריב? עדיין היה להם לריב על איזה חלק באבן יניח הצדיק את ראשו?

ובדרך החידוד השיב פעם משהו: אמנם יש על מה לריב, אבל אין כבר עם מי לריב... בשביל לריב צריך שתיים!...

והביאור הפשוט: שכיון שנעשו אחד הרי שכולם משמשים לאותה מטרה בשווה ואין כאן על מה לריב.

והעילוי יעקלה ראדישקובער הקשה: אם כבר נעשה נס כה גדול שהתאחדו האבנים, מדוע לא נעשה כבר נס שיהפכו האבנים לכרית?... ותירץ: לכרית זה לא התהפך כי ממחלוקת לא יוצא דבר טוב!!

מגיד

מי קודם ה'דכפין' או ה'דצריך'?

כל דכפין ייתי ויכל, כל דצריך ייתי ויפסח.

מדוע תחילה אומרים "דכפין" ובחמשך "דצריך"?

ונראה לפרש שהרי הפסח נאכל על השובע, (כמבואר פסחים ע'), אם כן ה'דכפין' אינו יכול להצטרף באופן מידי לאכילת הקרבן, ועל כן תחילה ה'דכפין' ייתי ויכול, ולאחר שיהיה שבע ויהיה יכול לאכול את הקרבן יוכל לפסח, ואילו ה'דצריך' שכבר אכל וכבר שבע וראוי לאכול פסח, ייתי ומיד יפסח.

הקב"ה יושב ומצפה להיטיב לישראל

ברוך שומר הבטחתו לישראל, ברוך הוא.

והוא שבת תמורה שנראה שמשבחים את הקב"ה על כך שכביכול היה נאמן לדברו ולא כיזב בהבטחתו.

והביאור הוא: אין השבח כאן על זה שהקב"ה עמד בדברו, אלא 'שומר' האמור כאן הוא כפי שמצאנו בפרשת וישב (בראשית לז, יא) "ואביו שמר את הדבר" וברש"י שם: היה ממתין ומצפה מתי יבוא. (ויעור' רש"י יבמות ל"ח המבאר את המושג 'שומרת יבם': ממתנת ומצפה ליבם)

השבח והברכה כאן הם לא על 'קיום' ההבטחה חלילה, אלא על השומר הבטחתו - שכביכול הקב"ה יושב ומצפה מתי יבוא אגאל את ישראל.

אמר לי פעם בחור: בקבלת שבת אומרים "שיש עליך אלוך" כמשוש חתן על כלה, נתאר לעצמנו חתונה, הרי אינו דומה חתן שמתחתן בן שבע עשרה שכידיע מעניין אותו מאוד מי יבוא לחתונה מי יהיה הזמר וכו' לחתן בן 49 שמתחתן פעם ראשונה, חתן מבוזר כזה שמתחתן בגיל כזה, מה מעניין אותו? הרי מה שחשוב לו בעיקר זה הכלה!! שמחתו כה גדולה מתוך חשקו למימוש הציפייה להקים בית שכמעט ואינו מתעניין בנעשה מסביבו! עצם ההמתנה יוצרת כמיהה והיא זו נותנת את פרץ השמחה העצומה, וזה מה שאנו אומרים "שיש עליך אלוך", איזה משוש? כמו איזו חתונה? כמו חתן ששומר ומחכה לכלתו...

ה"התעללות" המיוחדת של מכת בכורות

הפסוק אומר "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכתי כל בכור בארץ מצרים" (שמות י"ב ב). והנה לשון הפסוק משמע שלא כל מצרים לקו בבת אחת אלא ה'עבר' במצרים והלקה את מצרים בבכורות. ודבר זה הוא פלא, הלא מכת בכורות הייתה בחצות בדיוק.

אומר רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל: מצרים היא ארץ גדולה מאד... אם כן זמני היום אינם שווים בכל מצרים... יתכן גם שבשעת השקיעה של יושבי מזרח-מצרים, עדיין אור יום אצל יושבי מערב-מצרים, אם כן גם חצות אינו בשעה אחידה בכל מצרים... ואם כן אדרבה, דווקא בגלל שמכת בכורות היא בדיוק בחצות, מוכרח הדבר שמכת בכורות לא תהיה באותה שעה בדיוק בכל רחבי מצרים, כי אילו הייתה המכה מתרחשת בכל רחבי מצרים באותו רגע, לא היה זה 'בחצות' בדיוק אצל כולם, לכן אומר הקב"ה "ועברתי"... והמכה תהיה בתכלית הדיוק בחצות של המדויק של כל מקום ומקום.

לכאורה אם נבוא לתאר באופן מוחשי את מה שקרה שם במכת בכורות לפי דברי ר' יהושע לייב יוצא תיאור מדהים: במדרש מבואר "אמר רבי אבא בר חמא, בית

שלא היה בו בכור, הקדוש ברוך הוא היה גוגף את גדול הבית" וזה הפירוש בפסוק "אין בית אשר אין בו מת".

מעשה... משפחה מצרית בת עשרה בנים, שבאותו לילה של מכת בכורות שכבו אחד על יד השני ממערב למזרח, לפי סדר שנותיהם, באופן שהבכור בצד המזרחי ביותר, והקטן בצד המערבי ביותר... והלא חצות יוצא תחילה במזרח, ואם כן תחילה מת הבכור, וברגע שמיד אחריו כבר נהיה 'חצות' במקום ששוכב האח השני, והרי כעת הוא גדול הבית... שהרי אחיו הבכור כבר איננו וגם הוא מת מדין 'גדול הבית' כמו שכתוב במדרש... וברגע הבא מת האח השלישי... וכן כולם... אוי! "את אשר התעללתי במצרים"!

איך עולים לשמים להביא את התורה?

אלו קרבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה, דיינו. הקושיא מפורסמת, מה תועלת יש לנו בקריבה לפני הר סיני בלי התורה? ומה 'דיינו' בכך?

ישוב נפלא אמר על כך הגאון רבי דב לנדו שליט"א: חז"ל אומרים (עירובין ג"ה א') "לא בשמים היא" - שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחריה. וכתוב (שמות י"ט כ') "וירד ה' על הר סיני" ואמרו בגמ' סוכה דירדה שכינה [למקום שהוא מעל י' טפחים] והיינו שבזמן מתן תורה הקב"ה ארכין שמיא ואתגלי יקריה (ת"י תהילים י"ח י' עה"פ "ויט שמים וירד").

במצב כזה של 'ארכין שמיא' שהשמים קרובים אלינו יותר, וירדה שכינה, זה זמן בו יכלנו 'לעלות אחריה'... אפילו אם התורה לא הייתה ניתנת לנו... אלא הייתה נשארת בשמים ועלינו היה מוטל להביא אותה אלינו כדברי הגמ'... היה הדבר קל וקרוב יותר. ועל כך אנו אומרים דיינו...

מוציא מצה

מתי יש חשש לעבוד על איסור חמץ לכל הדעות

ידוע שנחלקו גדולי הדורות אודות כשרותם של מצות מכונה, הללו מתירין והללו אוסרין, והנה האוסרים באו מחמת ב' טעמים, יש מי שאמר שהמצות הנאפות במכונה יש בהם חשש חימוץ מחמת כמה טעמים, ויש מי שאמר שמכונה אינה נחשבת 'לשמה'.

והנה המנהג הרווח הוא שבכזית מצה אוכלים מצות יד, ובשאר אוכלים גם מכונה. ויש לעיין במנהג זה. דבשלמא אם החסרון במצות מכונה הוא בלשמה מובן שדין לשמה שייך רק בכזית מצה של ליל הסדר ולא בשאר הפסח חוץ, אבל אם החסרון במצות אלו הוא מחמת חשש חימוץ, הלא אין שום חילוק בין ליל הסדר לשאר הפסח, ואם כן מה הענין לאכול מצות יד דווקא בליל הסדר.

והשיב על כך הגאון ר' שמעון משה דיסקין זצ"ל בביאור מתחוד: הנה בשביל להתחייב באיסור אכילת חמץ, צריך שיאכל כזית בכדי אכילת פרס, ומעתה כיון שיש מחלוקות רבות הן בשיעור כזית והן בשיעור כדי אכילת פרס, נמצא כי אפילו אם תמצא לומר שמצות מכונה הם חמץ, כמעט בכל אופן יש צד שלא עבר על איסור דאורייתא, שכן אכילתו היתה פחותה מכזית (לפי שיטה כל שהיא), או שאכל את הכזית ביותר מכדי אכילת פרס (לפי שיטה כל שהיא).

אבל בליל הסדר שכולם מדקדקים לאכול את הכזית מצה באופן שודאי יצאו ידי חובה, הן בשיעור הכזית שיהיה לפי כולי עלמא, והן בשיעור של כדי אכילת פרס, גם כן מדקדקים שיהיה בשיעור הקטן ביותר שיוצאים בו ידי חובה אכילה לדעת כולם, אם כן אם יש כאן חשש אכילת חמץ ללא כל רבב שהרי אכל כזית בכדי אכילת פרס לדעת כולם...

מצות ללא חיידק

הנה אנו נמצאים במצב שבו יש 'חיידק' קורונה שמסתובב בעולם ועושה הרבה צרות ונזקים. והנה יש עוד חיידקים בעולם, מאכלות אסורות הם חיידקים, כל עבירה היא חיידק, חמץ בפסח הוא חיידק... ובדרך צחות יש לומר שזה אף רמזו בכתובים על גבי אריות המצות. על האריות כתוב: נאפה קדם חל-דק, לפני שהמצה הפכה לחיידק של חמץ זה כבר היה אפיו... וממילא אין בזה חיידק...

מדר

אוי! כשמגדדים 'חרין'...

אם אחד מגיע לבית הוריו ורואה שמגדדים 3 קילו 'חרין', מורידים דמעות... אבל שמחים כי מבינים שהולכת להיות סעודה טובה... ואם אחד רואה שמגדדים 200 קילו 'חרין', מורידים הרבה דמעות אבל סובלים בשמחה כי אותו איזו סעודה הולכת להיות... אבל אם אחד רואה שמגדדים 2000 קילו חרין... מורידים המון דמעות אבל השמחה גדולה עוד יותר כי אי אפשר לתאר את גדול הסעודה שמחכה...

עם ישראל כבר אלפיים שנות גלות "מגדד חרין" ומוריד ים של דמעות... אבל

סובלים בשמחה ובאהבת ה' כי מאמינים בהקב"ה ויודעים איזו "סעודה" מחכה לנו... ושהכל הכנה לגאולה השלימה.

הקב"ה הבטיח לאברהם אבינו בברית בין הבתרים: "וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּן אֶנְכִי וְאַחֲרָיו כֵּן יֵצְאוּ בְּרֶשֶׁת גְּדוֹלָה". המילים "דן אנכי" הם תמצית ההבטחה של הקב"ה שיעשה שפטים במצרים. 2 מילים: "דן אנכי" יש ללמוד מזה שאם בשני מילים טמון כ"כ הרבה מכות על הים ובמצרים ובכל מכה כך וכך... על אחת כמה וכמה במידה טובה מרובה - טמון בפרקים על גבי פרקים, שבתורה ובנביאים, המבטיחים את הגאולה העתידית.

וכמו שנאמר (ישעיה נד, ז) "ברגע קטן עזבתך", כל הגלות הארוכה הזו היא רגע קטן לעומת הגאולה העתידה של "וברחמים גדולים אקבצך".

זוהי גם הבקשה שאנו מבקשים בפסוקי דזמרה של שבת: "שמחנו כימות עיניתנו שנות ראינו רעה", שנוכה לראות עד כמה קושי השעבוד הוא גופא זה שהביא שמחת הגאולה.

שלח עורך

הפנימיות תמיד קיימת ולבסוף תצא מהכח אל הפועל

ברמ"א (ס' תע"ז ס"ב) כתב: נוהגים בקצת מקומות לאכל בפסעדה ביצים, ועיי"ש הטעמים שמביא.

ובמהר"ל ביאר באופן נוסף שהגאולה הייתה ע"י 'דגירה' כביכול, כלומר על ידי תהליך של צמיחה בו שהתפתחו עם ישראל שלב אחרי שלב עד שנשלמה הורתן והיו מוכנים ליציאה.

ובדרך נוספת אפשר לרמז טעם בזה ע"פ ביאור המהרש"א על שאלת חכמי אתונא את רבי יהושע ששאלוהו איך נדע אם הגבינה היא מ'עז' לבנה או שחורה, וביאר המהרש"א שהתכוונו לשאול: מה ההבדל בין ישראל לעמים, ומה מעלה ומוריד מה שהיה לנו אבות גדולים.

והשיב להם על פי דרכם והביא להם ביצים וביקש שיענו לו אלו מתוכן מתרגלות שחורה ואלו מתרגלות לבנה. וכוונתו היתה לענות להם: אכן כעת בשעה שזה ביצה לא ניתן לדעת את מי הטילה תרגולת לבנה ואת מי שחורה, אבל אם תדעור עליהם... תראה מה יצאו! וכן כש'דוגרים' על עם ישראל מבצבץ ובוקע מהם מה שקיבלו מכח אבותיהם!!!

וכן היה גם במצרים שלמרות שהיה נראה ש'הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה', אבל אחרי זמן קצר מאד כשהיו כאיש אחד בלב אחד קיבלו תורה בנעשה ונשמע.

פעם שמעתי מאיש מדע אחד שאמר שהגשם הראשון הוא המסוכן ביותר. ואף שלכאורה ההיפך הוא, הגשם הראשון מנקה את האויר וכו', אבל הסביר אותו איש מדע שבמשך הקיץ יש רכיבים שומניים שנספגים באדמה, וכאשר יורד הגשם הראשון והמים מחלחלים לאדמה, המים מציפים את השמן על הדרכים וסכנת ההחלקה היא גבוהה הרבה יותר.

ויש בזה משל עלינו: לכל אחד מאיתנו יש "שמינים", יש דברים שיכולים לעזור לנו להיות חלק, גלגל, בעבודת ה', אבל הרכיבים האלו ספוגים בתוך האדמה - עמוק בתוך האדם. הדבר היחיד שיכול להוציא אותם מן הכח אל הפועל הוא המים - "אין מים אלא תורה", על ידי התורה מתגלים כוחותיו של האדם ויוצאים לפועל.

צפון

כוחו של הניצוץ הנסתר

ידוע המשל שמביא רש"י על הפסוק "וישב יעקב" (בראשית לו, א): הפשטני הזה, נכנסו גמליו טעונים פשתן, פחמי תמה, אנה יכנס כל הפשתן הזה, היה פיקח אחד משיב לו, ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו, כך יעקב, ראה כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר, מי יכול לכבוש את כולו, מה כתיב למטה, אלה תולדות יעקב יוסף, וכתוב והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם.

נחאר לעצמנו הפחמי ומפיה במפוח, והוא אומר לעצמו מה כבר כוחו של המפוח שלי... כל כך הרבה עלי להשתמש בו ו... בקושי מה יוצא לי... הנה תראה הפשטני הזה, הוויזוויז איהו גובה עצום ורב של פשתן... ומה אומר לו הפיקח: ניצוץ אחד שלך הוא חזק יותר מכל ההר הענק של הפשתן...!

כך יושב בחור בישיבה, אברך בכולל, וחושב לעצמו: מה כבר מועילה התורה שלי... עוד משנה... עוד קטע גמרא... ועוד רש"א... ו... מה אני כבר מחדש!

ומה האמת? ניצוץ אחד שלך הוא גדול יותר וחזק יותר ומכריע את כל גורדי השחקים הענקיים על כל יושביהם אילי ההון שבהם. כי אור התורה גדול מהכל.

כמו גדול הדבר כשמסתכלים באופן הנכון: קדשים קלים נאכלים לפנינו מחומת ירושלים, החומה היא הגבול. אבל בזמן משכן שילה, קדשים קלים היו נאכלים בכל מקום שרואים ממנו את משכן שילה. (זבחים ק"ז.) והגל מבארת הטעם: רבי אברהם

אמר, אמר קרא (בראשית מט-כב) "בן פרת יוסף בן פרת עלי עין" עין שלא רצתה לזון ולהונות מדבר שאינו שלו תזכה ותאכל כמלא עיניה. ע"כ. שילה היה בחלקו של יוסף וכיון שיוסף נזהר בשמירת עיניו, כח הראיה במה שקשור ליוסף הוא כח חזק עד כדי שבכל מקום שרואים את משכן שילה זה נחשב כמחובר למשכן. כשרק מסתכלים נכון כמה ניתן לזכות!!

ברך

שמות החג מספרים על האהבה שבין הקב"ה וישראל

ביעלה ויבוא ובקידוש אומרים תג המצות הזה. "חג המצות" זה השם שהקב"ה קורא לחג להזכיר כותם של ישראל שהאמינו בהקב"ה ויצאו ממצרים בחפזון, עד כדי שלא הספיק בצקם להחמץ. ואילו אנו קוראים לחג "פסח" להזכיר חסדו וטובו של הקב"ה שפסח הקב"ה על בתינו במצרים והצילנו.

ביאר סגנון של ישראל ר' לוי יצחק מברדיטשוב, פסח הוא בחינת "ה' האמירך היום", וכמבואר בברכות דף ו' על תפילין דמרי עלמא: הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו א"ל (דברי הימים א יז-כא) ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומי משתבח קוב"ה בשבחיו דישאל אין דכתיב (דברים כו-יז) את ה' האמרת היום (וכתיב) ו ה' האמירך היום אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתו חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם.

אם כן שתי השמות של החג יחדיו אינם רק מציינים את הנסים והשינויים שהיו אלא הם מספרים את עומק הקשר של אהבה בין הקב"ה וישראל.

פתיחת הדלת...

מעשה בתושב רמת גן שרח"ל בנו נפטר בטרם עת. האיש שהיה מקטני אמנה עלה למעונו של גאב"ד זכרון מאיר רש"ה וואזנר זצוק"ל, ופרק את אשר על לבו ושאל בכאב: כבוד הרב, איפה השמירה של המזוזה?!! הרב וואזנר בשלוותו האופיינית השיב לו: המזוזה שומרת על מה שנכנס מהדלת ולא מה שנכנס מהחלונות ומהלוחין... (ובתרגום לימינו: כל המכשירים האסורים ודומיהם). כמה זהירות צריך בזה ובפרט בתקופה כזו.

הלל

את מי מתכוונים לכבד?

ממזרח שמש עד מבוא מהולל שם ה'. מספרים על עשיר אחד שחשקה נפשו בכבוד כמו 'נפוליון' מלך צרפת. היה לו כסף רב ויכל להרשות לעצמו... לקח קבוצה גדולה מאד של אנשים, הפך אותם לחיילים, לימד אותם גיוני מלכות... ושלה 'מברק' לפטרבורג על יום בואו ועל כך שידאנו לקבלת פנים מתאימה וכו' וכו'...

הכל התנהל כמתוכנן, המעמד עבר בהצלחה מתחילתו ועד סופו... ופתאום נפוליון שמע על זה... הדבר חרה לנפוליון מאד ושלה מברק בהול לראש עיריית פטרבורג שתוך שעות מספרות 'פטרבורג מושמדת'...

ראש העיר שלח מברק בהול עוד יותר לנפוליון ובו הוא כתב: אדוני מלכנו, נכון שחלקנו כבוד לאדם שביזה את מלכותך, אבל הרי את מי התכוונו לכבד??? אותך!! אם כן את מי בעצם כבדנו??? אותך!!!

"ממזרח שמש עד מבוא" את מי מכבדים כולם?... את שם ה', אולי לא תמיד חולקים כבוד באופן המתאים אבל כולם מתכוונים לפאר שמו ית'.

סגולה בדוקה לישועה: לכוון היטב ב"אנא ה'"

מספרים כי באחד מימי ערב החג הודיע הרבי מגור זצ"ל למסתופפים בצילו כי בשעת אמירת הלל בימי החג הממששים ובאים, ישנה עת רצון נפלאה בשעת אמירת 'אנא ה...', מי שיכוון ב"אנא ה'" בכל כוחו ובכל ליבו - אמר הרבי זצ"ל - בטוחני שיושע.

החלו החסידים מתדיינים... על איזה "אנא ה'" כיוון הרבי? הללו אומרים על - "אנא ה' הושיעה נא" והללו טוענים כי כוונת הרבי הייתה דווקא על "אנא ה' הצליחה נא"? נמנו וגמרו לשאול שוב את פי הרבי שיאמר מפרשות היכן היא הסגולה. הרבי חייך לעברם והשיב: לא זה ולא זה!!! התכוונתי ל"אנא ה'" אחר...:

"אנא ה' כי אני עבדך... אני עבדך בן אמתך..."

מי שמגיע להכרה זו "אני עבדך", "אני עבדך בן אמתך", הוא בוודאי יוושע.

היכולת לכפור בטובה יוצרת את האפשרות להודות על הטובה

אני עבדך בן אמתך, פתחת למוסרי לך אֶזְבַּח זֶבַח תִּדְּהָ וּבִשְׁם ה' אֶקְרָא כתב ה"עונג יום טוב" בהקדמה בשם המהר"ט לבאר פסוק זה בהלל על פי ההלכה (ח"מ סי' פ"ז סעי' ב') שנאמרה בדיון מודה במקצת ש"ממון שאין יכול לכפור בו לא מקרי הודאה", וכונן התובע את חבירו בשטר שכתוב בו דינרים, אך לא כתוב בשטר כמות הדינרים, ומיעוט רבים שניים, אך המלוה תובע ד' דינרים, והלוה אומר לא כי

אלא שניים נתחייבתי, אינו נקרא מודה במקצת, בהיות שבשני דינרים אינו יכול לכפור, וכל דבר שאי אפשר לכפור בו - ההודאה בו אינה נחשבת הודאה.

אף כאן, מבאר העונג יו"ט, דוד המלך ע"ה אומר להקב"ה: "כֹּסֶם יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבִשְׁם ה' אֶקְרָא גְדִידִי לֵה' אֲשֶׁלֶם נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ" - אני רוצה להודות לך, אבל "אני עבדך", וכל דבר שיש לעבד אינו שלו אלא של אדוני, ולא זו בלבד שאני עבד אלא "אני עבדך בן אמתך" והיינו אילו הייתי עבד 'קנין כסף' - שנעשיתי עבד באמצע חיי, אזי יתכן והיו לי דברים משלי מהתקופה שלפני שנעשיתי עבד, אבל הוואיל ו"אני עבדך בן אמתך" - אינני עבד קנין כסף אלא ההורים שלי כבר היו עבדים אף הם ואין לי כלום משלי וכולי שלך, אם כן אינני יכול להודות כיון שאינני יכול לכפור כך כי הכל שלך וממך, ובמה שאינני יכול לכפור גם אינני יכול להודות...

אבל אתה - "פתחת למוסר" - נתת כח לאדם לכפור ולא להכיר באינסוף החסדים והטובות שאתה גמל אתו ואם כן שוב נמצא כי אפשר להודות ועל כן - לך אזבח זבח תודה. ע"כ דבריו.

והנה באמת שני סוגי הודאות ישנם, האחת "תודה" - שאדם מודה ומהלל על חסד שנעשה אתו ומוקיר את עושה-החסד, ויש הודאה בסגנון של "מודה בקנס", "מודה במקצת", ששם לכאורה הוא ענין אחר של הסכמה וכניעה לאשמה שמואשם בה, ולכאורה אין שום קשר ושייכות בין שני סוגי ההודאה.

אך ידוע מה שמבאר הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל כי שני ה'הודאות' ענין אחד להם והאחד מחייב את השני, כי בכל 'הודאה' של תודה מלבד הודאה במובן הפשוט של 'תודה' יש בה אף הודאה מסגנון מודה במקצת ומודה בשטר וכיוצא בהם, כי האדם בטבעו אינו חפץ להודות ולהכיר במצב זה שחברו גמל אתו טובה, וכשאומר תודה, הרי הוא מכיר ומודה בזה שחברו גמל עמו טובה וזו ההודאה פירושה 'למודה במקצת', וכן להיפך כל הודאה במקצת מחייבת הכרת הטוב לנותן ההלואה וכו'. וזהו כהיסוד של העונג יו"ט שהאפשרות להודות היא רק מכח האפשרות לכפור, והמודה ומוקיר על טובה שעשו עמו הריהו מצהיר בזה שאינו כופר בטובה שעשו עמו ומוקיר את נותן-הטובה.

נרצה

שמחת מבקשי ה' - בריבוי כבוד שמו ית'

כשמוענים לנרצה' בו יושבים כל ישראל לשורר ולשבח להקב"ה נזכרים במה שכתוב בתהלים (קה, ג) "ישמח לב מבקשי ה'". והנה פתח בלשון יחיד - ישמח לב, וסיים בלשון רבים - מבקשי ה', מדוע לא כתוב ישמחו לבבות מבקשי ה', או לחלופין ישמח לב מבקש ה'? הלא דבר הוא.

יתכן לומר כך. שואלים מאן דהוא: להיכן אתה שייך?... הוא אומר: אני שייך ל... אני חסיד גור! וואס הייסט? אתה יודע כמה חסיד 'גור' יש? מאתיים אלף!... אחר יאמר: אני חסיד סאטמאר!... יש שם משהו כמו שלש מאות אלף! אדם שלישי אומר: אני שסקין!... יש למפלגה הזו כמיליון מצביעים...

ומגיד, כששואלים אדם: מה המקצוע שלך? הוא עונה בהתלהבות: אני מבין במחשבים. שואלים אותו: מה ההתלהבות, וכי מי לא מבין היום במחשבים?... והוא אומר: נכון, אבל יש איזה כפתור מיוחד, שיש רק עשרה אנשים בעולם שמבינים בו... פשעשעש... ובאמת?... אתה אחד מהעשרה?...! פשעשעש... אחר עונה: אני מבין בנגרות. שואלים אותו מה מיוחד בנגרות, מי לא מבין מה זה נגרות, והוא משיב: לא, יש איזה פטנט חדש שיש בורג מסוים שמחבר שתי סוגי עצים, עם ברזל משהו... ויש רק חמשה אנשים בעולם שיודעים את הקונץ הזה, פשעשעש...

נעמוד ונשאל: מה יותר טוב, כשיש הרבה כמון או כשיש קצת כמון?...

התשובה היא: תלוי מה האדם מתכוון. אם הוא מתכוון להגיד מה הוא, במה הוא מיוחד, ודאי שכמה שפחות ישנם כמותו הוא יותר 'מיוחד', אבל אם הוא מתכוון להתפאר במפלגה אליה הוא משתייך, כל כמה שהמפלגה גדולה יותר, כך המתפאר חשוב יותר, כי הוא שייך למפלגה חשובה יותר.

נמצא שאם אדם הוא ירא שמים כדי שיאמרו עליו כולם שהוא ירא שמים, הרי שהוא יעדיף שיהיו כמה שפחות יראי שמים, כדי שהוא יהיה 'המיוחד'... אבל אם הוא מתכוון לשם הקב"ה, להגדיל כבוד שמו ית' וכבוד מלכותו, ודאי שהוא ישמח שיהיו כמה שיותר יראי שמים, כי אז או מלכות השל"ת תהא גדולה וחשובה יותר בעולם, לכן נאמר "ישמח לב - מבקשי ה'", כי לבו של כל ירא שמים העושה את רצון ה' לכבודו ית' שמח רק כאשר לא רק הוא מבקש את ה' אלא כשיש מבקשים רבים...

עבדים היינו - לפיכך...

עבדים היינו לפרעה במצרים, ויצאינו יי' אֱלֹהֵינו מִשֶּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעוֹ נְטוּיָה. ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו וגבנו ובני בנינו מְשִׁעֲבִידִים הֵינּוּ לַפְּרֶעָה בְּמִצְרַיִם. ואפילו קלנו חכמים, קלנו גבונים, קלנו זקנים, קלנו יודעים את התורה, מְצוּה עָלֵינוּ לִסְפֹּר בִּיצִיאת מִצְרַיִם. וְכָל הַמִּרְבֶּה לִסְפֹּר בִּיצִיאת מִצְרַיִם הֵרִי זֶה מְשֻׁבָּה.

הנה ההוספה "ואפילו כולנו חכמים וכו'" לכאורה היא הכרזה על מחויבותנו בסיפור יציאת מצרים, ואם כן יש להבין מה מקומו בתוך קטע זה של "עבדים היינו", לכאורה היה צריך להיות להיפך, ראשית להכריז שאפילו כולנו חכמים וכו' מצוה עלינו וכו' ואז להתחיל לספר "עבדים היינו"?

והתירוץ הוא: אדם שעבר איזו חוויה, ראה משהו מיוחד, עבר תאונה וכדו', בזמן הקרוב לחוויה הוא ירבה לספר על החוויה וככל שיעבור הזמן עוצמת החוויה תלך ותפחת והוא ימעט לספר עליה עד שיתכן ותפרח מזכרונו, אבל אדם שעבר חוויה שהיא סיפור מרכזי בחייו, היתה לו טרגדיה קשה, הוא נלקח בשבי ולא היה אופק להצלתו ואז קרה נס גדול והוא ניצל, אדם כזה לא זו בלבד שירבה לספר על החוויה אלא בכל שנה מחדש הוא ירצה לשחזר את חווית ההצלה, לחזור אל הרגעים הקשים עד כמה היה לו קשה וכמה אור נהיה בעת ההצלה, הוא ירצה לחזור אתורה אל רגעי החוויה הפרטי פרטים, להזכר בעוד פרט, לשים לב לעוד נקודה מיוחדת...

אנו מספרים כי "עבדים היינו!" אנתנו היינו עבדים!! זו חוויה שלנו!! ולכן "אפילו כולנו חכמים וכו' מצוה עלינו לספר וכו'" זה מסוג החוויות שרוצים וצריכים להזכר בהם ולחיות אותם מחדש!! בגלל ש"עבדים היינו וכו' לכן "ואפילו כולנו חכמים וכו' מצוה עלינו לספר!!"

התראה על הכבדת הלב ונטילת הבחירה

ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים.

פרעה הרשע נענש בגלל מעשיו הרעים ונטילה ממנו הבחירה כמו שכותב הרמב"ם. והוא עונש שאין גדול ממנו כמבואר שם. אם כן מתוך כל המכות – זו המכה החמורה ביותר שניתכה על ראשו של פרעה.

והנה על רוב המכות היתה התראה. איפה התראה על מכה זו?

ביאר מורי רבי רח"י הגר"ד סולובייצ'יק זלה"ה: על הפסוק "בא אל פרעה כי אני הכבדתי את ליבו" מביא רש"י "בא אל פרעה והתרה בו". ורש"י לא מרחיב לבאר מה היתה ההתראה, ואיכא למימר שזה גופא היתה ההוראה למשה "בוא אל פרעה והתרה בו שאני הכבדתי את לבו".

וכשמשאמר אמר לפרעה "כי אם מאן אתה לשלח את עמי" הוא אמר את הדברים בניחותא ולא באיום.

מצוה עלינו לספר – כוחו של סיפור

וכי יעלה על הדעת שכל מה שהקב"ה עשה את האותות הללו הם כדי "שיהיה לנו מה לספר"?...

התשובה תובן במשלי: תינוק אחד חלה חזק היה לתרופה. אלא שהתרופה היתה מרר מאד מאד ומרוב מרירותה לא היה מצליח הנוקא לבולעה והיה פולטה. טכסו עצה והחליטו שהמינקת תשתה את התרופה המרה ובאופן זה התרופה תפעל את פעולתה דרך החלב אל תוך גוף התינוק.

המינקת הביעה את הסכמתה, אך לא עברו ימים מועטים ובבואה לבקש את שכרה ביקשה העלאה, וטענתה בפיה שכעת שנאלצת היא לבלוע את התרופה המרה הרי שעבודתה קשה יותר ומוגיע לה יותר שכר.

אך כנגדה טען אבי התינוק שלא מגיע לה מאומה כתוספת. שהרי התינוק נולד בריא, ומחלה מסוג זה אינה מגיע מידום חיצוני אלא ממשוהו לא טוב שנכנס לפי הנוקא, והרי מקור הניקה היחיד של התינוק הוא רק המינקת הזו, נמצא שבגלל המינקת הוא חלה, אם כן מן הדין צריכה המינקת לעשות פעולות כדי שהתינוק יבריא.

בני ישראל מאז אברהם אבינו ועד גלות מצרים גדלו באוירה של האבות והשבטים הקדושים, כל אחד היה לו המון לספר סיפורים לספר, אצל המבוגרים יותר היה זה "בדידי הוה עובדא" וגם הצעירים יותר גדלו על סיפורים על יעקב אבינו ולמעלה בקודש – סיפור על "עקידת יצחק" ו"הכנסת אורחים" של אברהם וכו', והנה הגיעו המצרים והשכיחו מהם את כל הסיפורים... אם כן שורת הדין נותנת להכות במצרים כדי שיהיו לעם ישראל סיפורים חדשים...

מאיזו קושיא כן מתים...

כנגד ארבעה בנים דברה תורה. אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול.

הנה לא מצינו אח ורע לדבר הזה שהתורה בעצמה נותנת ארבעה תשובות לכל אחד מארבעת הבנים כפי דעתו. ובדרך כלל אומרים את מה שצריך לומר, ומי שיבין – יבין ומי שלא יבין – לא יבין, ומאי שנא כאן?

והתירוץ הוא: על כל דבר בעולם יכול להיות קושיות ואי-הבנות... וכיצד בכל זאת מסתדרים? כי 'מקושיא לא מתים'!!

אבל כאשר מדובר בדברים שהם עיקרי הדת, הרי ש'מקושיא' כן מתים!! אדם שחסר לו באמונה אין לך מיתה גדולה מזו! לכן במה שקשור לעיקרי הדת חייבים לתת תשובה לכל אחד לפי דעתו כדי שיבין היטב.

מיהו הטיפש הגדול ביותר?

כנגד ארבעה בנים דברה תורה. אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול.

ויש לשאול: מדוע האידך-גיסא של הבן ה"חכם" הוא הבן ה"רשע"? וכי לא היה מתאים יותר לקרוא לו הבן ה"טיפש", או ה"שוטה", ומדוע נקרא הבן ההפוך מהחכם בתואר "רשע"?

והתשובה היא: אין הכי נמי, ההיפך מ"חכם" זה "טיפש" אלא שלהיות "רשע" זו הטפשות והשטות הגדולה ביותר! מפני ש"ראשית חכמה יראת ה'!" אדם שיש לו יראת שמים וצויד בכל רגע אל התכלית הנצחית זהו "חכם". הצורה לומר "טיפשות" באופן הקיצוני ביותר, היא "רשעות"!

מספרים שפעם בפולניה עלה אדם אחד לרכבת, חזות פניו וגופו והאגרופים שענד לאצבעותיו העידו על כך שמדובר בגברא-אלימא, והוא שאל בקול ובכעס: מי זה כאן משה יוסקוביץ' מלודז', מי זה כאן משה יוסקוביץ' מלודז'... הכל הצטנפו בחרדה אל כסאותיהם מחשש לבאות, ולפתע קם אחד ואמר: זה אני!... נגש אליו אותו בריון והפלה בו מכות נוראות עד זוב דם, ולאחר שכיילה בו את חמתו ירד אותו גבר אלים מן הרכבת. אחרי שההוא ירד מהרכבת קם אותו משה יוסקוביץ' והכריז בתרועת ניצחון: מה אתם אומרים עלי? אהההה... הצלחתי לשקר אותו, בכלל לא קוראים לי משה יוסקוביץ'...

והנמשל: יש הקב"ה! יש מלך-העולם! הרשע' חוטף מכות רוחניות והולך לאבדון ועוד בטוח שהוא החכם!...

שאלת הרשע היא סימן ולא סיבה

רשע מה הוא אומר? מה העבדה הזאת לכם?

הנה ידועה הקושיא שקושיית הרשע וקושיית החכם היא אותה קושיא רק שהחכם שואל בעניין והרשע מתריס. מדוע באמת ההבדל ביניהם הוא כה גדול.

והנראה לפי מה שביאר ראש ישיבת תורה אור רבי חיים פנחס שיינברג זצוק"ל על הפסוק בתהלים נחלתי עדותיך כי ששון ליבי המה. והנה זה סותר שהרי אם הוא נחלה שבאה לו בירושה מה עניין ששון ליבי הנה.

וביאר הגר"ח זצ"ל כי הכוונה לעקרון הגדול בחינוך שהוא דוגמא אישית.

לדוגמא שואלים ילד באמריקה, מה הדבר החשוב ביותר בעולם. הוא אומר דולרים, למה כי הוא כל היום שומע את אבא שלו אומר דולרים, כמה דולר לשלם, כמה תשלם לי.

ילד אחר יותר משלנו שואלים אותו מה הכי חשוב בעולם הוא עונה. טשולנט. למה כך נראה לך? כי מיום רביעי אבא כבר בודק מה חסר לצולנט, וקונה בשך הוא לא אומר לכבוד שבת אלא מגיע "קניתי בשך לצולנט...". ואז ביום חמישי ושישי כבר משרה בעבלאך וגריסים לצולנט. וביום שישי עסק שלם סביב לצולנט. בליל שבת אחרי הסעודה אבא מריח את הצולנט. ובשבת בבוקר אחרי האוכל, הוא דן עם כולם האם שבוע שעבר היה יותר טוב או פחות טוב. וביום ראשון (ו"א גם שני) כמובן אוכלים ממה שנשאר... [התיאור הזה נראה משעשע, אבל הוא משל אמיתי להרבה דברים שמעורב הקודש בגשמיות, שנוכל לשים לב על מה ועד כמה אנחנו נותנים דגש על דברים מסוימים.]

אבל ילד אחד כששואלים אותו: מה הכי חשוב בעולם? הוא מיד עונה: ללמוד תורה, לסיים מסכת. ולמה? כי כבר שנה אבא שלו מדבר על כך שאוטוטו הוא והחברותא מסיימים את המסכת. ושבוע שעבר ביום שני בלילה נשארנו כולנו ערים והלכנו לבית של החברותא לסיום. איי, איך אבא ואמא זרתו שם מאושר. א"כ זה דבר הכי חשוב...

אומר דוד המלך "נחלתי עדותיך", איך זוכים להעביר ולהנחיל את התורה בירושה לילדים? "כי ששון ליבי המה!"

לפי זה איך הוא נהיה רשע?

כי כל היום הוא חש ש"מה העבודה הזאת לכם"... השאלה בסגנון זה מגלה עד כמה החוויה הפנימית שלו בעבודת ה' מקולקלת.

הוראה על כח החידוש שבתורה

אלו קרבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה. דיינו.

הקושיא מפורסמת, מה תועלת יש לנו בקירבה לפני הר סיני בלי התורה? ומה 'דיינו' בכך?

ובגליון דאשתקד הבאנו בזה ביאור נפלא בשם הגר"ד לנדו יעו"ש. ועוד יש לומר, הדגש הוא על 'לנו' כלומר גם אילו היה נתן הקב"ה את התורה והיא לא היתה שלנו, והיינו שלא היתה לנו היכולת לחדש בה ולפסוק הלכות וכו' גם על זה לבד היינו צריכים להודות, על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת שהקב"ה גם נתן 'לנו' את התורה, ממשלת התורה בבריאה והיכולת לחדש בה דברים ולהשיג בה השגות – על זה יש להודות הודאה מיוחדת.

ארץ ישראל ללא תורה

אלו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לארץ ישראל, דיינו

הרעב מִסֵּאֲטָמָאֵר היה אומר: אילו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לארץ ישראל דיינו, אבל ההיפך – אילו הכניסנו לארץ ישראל ולא נתן לנו את התורה – על זה אין 'דיינו', כי תורה בלי ארץ ישראל היא קיימת ועומדת בפני עצמה, אבל ארץ ישראל בלי תורה היא ללא ערך...

זה אלי ואנוהו – זה הוא!!!

זה אלי ואנוהו: (טו, ב)

במדרש (שיר השירים רבה פרשה ב') על הפסוק בשיר השירים "יונתי בחגי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך השמיעני את קולך" (שה"ש ב, יד) מבואר: ר' אלעזר פתר קרייה בישראל בשעה שעמדו על הים, יונתי בחגי הסלע, שהיו חבויים בסתרו של ים, הראיני את מראיך, הה"ד (שמות י"ד) "התיצבו וראו את ישועות ה'", "השמיעני את קולך" זו השירה, שגא "אז ישיר משה"; "כי קולך ערב" זה השיר, "ומראך נאווה" שהיו ישראל מראין באצבע ואומרים זה אלי ואנוהו. ע"כ.

איי... נתאר לעצמנו, א יידישע מאמע, אמא יהודיה, נאלצה מאימת המצרים ללדת בשדה, ועם כל הכאב והצער שבדבר היא נאלצה לנטוש את עולליה הרכים... שהלא "חייך קודמין". אין לה מושג מה עולה בגורלם. כל בוקר אחרי "מודה אני" היא קוראת את כל ספר התהילים בדמעות שליש ומתחננת להקב"ה שיציל את ילדיה. ובינתיים הקב"ה שולח מלאכים שיחביאו את הילדים האלו, יתנו לכל אחד מהם 2 אבנים – חלב ודבש, ויגדלו אותם...

עד שיום אחד... דפיקות בדלת... ומי ממתין בפתח? 6 ישיב' בוח'רים. היא תמהה למה זה באו בדיוק היום... הרי לא פורים היום ולא אוספים לת"ת... ואחרי רגע של שתיקה, פותח הגבוה שבהם ובזעקת אהבה הוא קורא:

"א-מ-א"!!! את לא מכירה אותנו?!!!! אנחנו הילדים שלך....!!

לא יתור לתאר את ההתרגשות והדמעות והשמחה שהיו שם באותו רגע. אוצרות עצומים של רגשות געוע ודאגה שהיו אצורים במשך שנים התפרצו להם באחת... אין יותר מידי זמן להתמהמה ולחשוב. גזירת השעבוד נושפת בעורף וצריך לצאת לעבוד... אבל – שואלת האמא – מי רחץ אתכם? מי האכיל אתכם? מי דאג לכם? אני רוצה להגיד לו תודה, הם לא מצליחים לתאר אותו... ממשיכה האמא תנסו להגיד לי בערך... איזה סימן זיהוי? עפעס משהו... לא מצליחים.

אבל כשהגיעו לים סוף, ונקרע הים, אצו רצו כל אותם ילדים שכבר מזמן הפכו לסבים אל אמותיהם הקשישות... – אמא!!! הנה הוא זה שדאג לנו... "זה אל" – זה הוא!!! "שהיו ישראל מראין באצבע ואומרים זה אלי ואנוהו".

הקזה את שינוי – לך ולך לך כי לך...

המגיד מקלם היה נלחם במשכילי זמנו, מלחמת תורמה, ומטבע הדברים הם היו מחפשים כל הזדמנות להתנצח עמו.

יום אחד הלך למולו 'ראש המדברים' של ליצני הדור ההוא לצד מלוויו, נגיש אליו בהתרסה ושאל אותו:

מדוע עשרת המכות כתובות בהגדה ולא בויתן לך, תוך שהוא מצביע באצבעו לעבר המגיד מקלם כשהוא אומר לך'.

ענה לו מדיית המגיד מינה וביה:

כי אין המכות רק לך אלא – כמו שכתוב בהמשך ההגדה – לך ולך לך כי לך לך אף לך... כשהמגיד מפנה מבטו על מלוויו...

'משוך' או 'ירוך'?

משכני אתריך נרצח (שיר השירים א, ד)

בפיוט הידוע "דיד נפש" אנו פונים ואומרים להקב"ה "משוך עבדך אל רצונך. ירוך עבדך כמו איל", ולכאורה 'משוך' ו'ירוך' הם תרתי דסתרי, שאם זקוקים אנו ל'משוך' עבדך" כיצד זה "ירוך עבדך", ואם בטוחים אנו ש"ירוך עבדך" מדוע זקוקים אנו ל'משוך עבדך'?

הדבר יובן במשל: עשיר אחד התאלמן מאשתו שנפטרה בדמי ימיה. הוא נישא בשנית, ואשתו השניה היתה מרשעת גדולה והשתלטה על כל כספו. לא הסכימה לתת פרוטה לבן בעלה מזיווג ראשון.

בכל פעם הבן היה מגיע לאביו והאבא היה שולח אותו לבקש כסף מהאמא והיא כמובן היתה מסרבת להעניק לו.

פעם אחת הוצרך הבן לנסוע למקום רחוק והיה צריך סכום גדול יותר, נתן לו האבא שיק מכובד ושלחו לפרוע את השיק אצל אשתו. הגיע הבן לאמו החורגת עם השיק, והיא בראותה זאת חרה אפה ביותר ואף גופה קשות בבעלה. הבעל-האבא פחד ממנה ובליית ברירה הפטיר מפיו שהשיק מזויף...

הבן לא ידע את נפשו והוא הזמין את המשטרה על דבר ההתכחשות לשיק... הגיעו השוטרים והוציאו את האבא מהבית כשהוא כבול באזיקים והביאו אותו אל תחנת המשטרה, שאלוהו לפשר הדבר.

איי... אמר האבא... השיק לא מזויף... ועכשיו שהוצאתם אותי מהבית אתן לבני יקירי לא רק את הסכום שדרושם בשיק אלא כפול ומכופל... כי כל זמן שהייתי בבית לא יכולתי לתת, אשתי מנעה בעדי מלתת... אבל כעת שרק הוצאתם אותי מן הבית אני אתן ואתן עד בלי גבול...

איי... כך אנחנו אומרים לרבנו של עולם... "רבנו של עולם"!!! רצונו לעשות רצונך... אנחנו רוצים... אבל לא יכולים... יש יצר הרע... אם רק תוציא אותנו מכבלי היצר... אם רק "משכני"... תמשוך אותנו מעט... אין ספק ש"אחריך נרצח"...

"משוך עבדך אל רצונך" ואז בוודאי "ירוך עבדך כמו איל"!!!

הקב"ה ואנוהו...

אני ישנה ולבי ער קול דודי דופק פתחי לי אחתי רעייתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קוצותי רסיסי לילה: פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה רחצתי את רגלי איככה אטנפם: (שיר השירים ה, ב-ג)

אומר ר' חיים ולוזיגר משל למה הדבר דומה: עשיר אחד הלך ברחוב, ולפתע שומע מכיוון האשפה קול בכי של ילדה קטנה... הוא לקח אותה, הכניס אותה לביתו ודאג לכל מחסורה. משעבר זמן ולא נמצאו הוריה אימץ אותה כבתו. היא הפכה להיות מרכזית מאד בבית עד כי ממש ניהלה את כל הבית.

לימים מתה אשתו של העשיר והוא נישא לבתו המאומצת – אותה ילדה שהציל מן האשפות. הוא הרגיש כי הוא התחיל את החיים מחדש ולא היה קץ לאושרו. ברוב שמחתו החליט כי לא ימשיך לגור עימה בביתו הקודם אלא יבנה ארמון חדש ומפואר ביותר ששם יגור יחד. אמר ועשה. בנה ארמון מהמפוארים ביותר בעולם ושם גרו יחד.

והיה היום, גשם ולעפות בחוץ, כפור אימים, והוא משרך את דרכו בתוך הבוץ לכיוון הבית... הוא מגיע הביתה... הכל חשוך... והוא דופק על הדלת ולא פותחים לו... הוא קורא לאשתו בקול גדול ואין קול ואין עונה.

בלית ברירה הוא הגביר את קצב הנקישות על הדלת ואת עוצמתן "פתחי לי" "פתחי לי"... ולפתע הוא שומע את קולה של אשתו מתחת לפוך הנוצות העבה, משיבה ואומרת לו: "פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה"... "רחצתי את רגלי איככה אטנפם"... כבר נכנסתי תחת הפוך... אני לא רוצה ללכלך את הרגליים...

איי... איזו הרגשה... הרגשה נוראית!!! מה הוא מרגיש באותו רגע... זכרי איפה היית! מהיכן לקחתי אותך... מאשפות הרמתי אותך... הבאתי אותך לאן שהבאתי אותך...

אבל למה אני ממשיך להמתין בחוץ?... כי אין לי לאיפה ללכת!!!

ככה זה נראה כשהקב"ה דופק על הדלת שלנו... הרי מאיפה הקב"ה לקח אותנו "מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון", הכניס אותנו לארץ ישראל בנה לנו את בית המקדש, ומה הוא מבקש מאיתנו? "פתחי לי" "פתחי לי"...

איי... ומה אנחנו עונים לו? בושה!!! "פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה"... "רחצתי את רגלי איככה אטנפם"... רבנו של עולם לא מסתדר עכשיו תבוא מחר... ולמה הקב"ה שב לדפוק על דלתנו? כי אהבת ה' אלינו היא כל כך גדולה כביכול אין לו מקום אחר ללכת...

כח תנועת העולם הוא על ידי שירה

אז ישיר משה (שמות טו, א)

הנה אצל יהושע בן נון נאמר "שמש בגבעון דום ויָרַח בעמק אֵילֹן" (יהושע י, יב) ואילו אצל חזקיהו נאמר שהחזיר את השמש אחורנית (מלכים ב, כ, י), ולכאורה במושכל ראשון דבר גדול הוא הרבה יותר להחזיר את השמש אחורנית מאשר להעמידה במקום אחד, נמצא שחזקיהו עשה דבר גדול הרבה יותר ממה שעשה יהושע, והרי יש "ירידת הדורות" ולא יתכן הדבר?

והביאור הוא: אצל יהושע נאמר בתחילת הפסוק "אז יְדַבֵּר יְהוֹשֻׁעַ לַה" וברש"י: אז ידבר. אמר שירה תחת השמש, לפי שאמר לשמש דום, דום מלומר שירה, וכל זמן שהוא דומם, עומד ואינו מהלך, שבכל עת הילוכו הוא אומר שירה. השמש אומרת שירה בעת הילוכה וכיון שיהושע אמר לשמש דום, אמר יהושע שירה במקומה.

ובמלבי"ם הרחיב הדברים שכל תנועת השמש היא על ידי שירה, וכה דבריו: ואמרו אז ידבר יהושע לה' שאמר שירה תחת שני המאורות. כי פעולת הנבראים כפי טבעם היא השיר שלהם, בפעולתם הטבעית יספדו כבוד אל אשר כנן טבע זאת בקרבם ויעמידה לחק בל תמוש, ושביתת פעולתם הטבעית הוא הדממה מן השירה הזאת. אבל אחר כי השביתה הזאת לא היתה מקריית רק בחיירית ע"י יהושע וישראל משרתיו עושי רצונו להראות כי על ידם ישדד המערכת בהשגחתו, א"כ היה זה שירה נפלאה יותר משיר הטבעי, ושיר זה שר יהושע. ע"כ.

כלומר: הבריאה נעה על ידי שירה. יש את השירה הטבעית של פעולת צבא השמים ומעשי ה' יש את השירה הבחירית על ידי בני אדם. כאשר חזקיהו היוז את השמש אחורנית, לא היה רגע אחד שפסק השמש מלומר שירה ולכן בודאי שהיה זה נס

גדול אבל עדיין לא בדרגה של מה שעשה יהושע, כי מה שעשה יהושע הוא שעצר את השירה של השמש ואמר שירה שלו במקום השירה הזו!! ומכל זה אנו למדים על גודל כח השירה שהשירה לה הוא הכח המניע של העולם כולו.

מי כמוך באלמים

מי כמכה באלם ה' (שמות טו, יא) ובחז"ל (מכילתא דרבי ישמעאל טו, יא) דרשו "דבר אחר מי כמכה באלם יי מי כמוך באלמים מי כמוך שומע עלבון בגין ושותק שנאמר וכו'". בשעה שהיו חיטוטי שכבי בקבר הרמב"ם זע"א התבטא מרן הגר"ז על אותם שבצעו את הפשע, שכאן מתגלה כוחו של הקב"ה ב"מי כמוך באלמים", חופרים בקבר הרמב"ם וגראה כי לא קורה להם דבר... ואבי זצ"ל שאל, לכאורה למה דווקא כאן בשירה למדו חז"ל את הרעיון של "מי כמוך באלמים", הרי לאורך כל השירה מסופר על כוחו של הקב"ה דווקא בדרך של ניסים גלויים ולא במהלך של "אלם"!! והוא מפרק לה: דווקא העובדה שרואים שכאשר הקב"ה רואה לגנון להתגלות בדרך של ניסים גלויים – הוא אכן עושה כך, הוא האות שאכן "מי כמוך באלמים", כי אילו לא היה מתגלה כלל בדרך של ניסים גלויים לא היו יכולים לדאות ב'אלמות שום כח מיוחד, אדרבה יתכן והיינו רואים בזה חולשה, אבל עכשיו שהקב"ה התגלה במלוא עוזו ונפרע מן המצרים כעת יודעים אנו שגם בזמנים שאין גילוי שכינה גדול כל כך – יש "מי כמוך באלמים"!!

מוטב יכנס החץ בי

ויסע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם: (יד, טו) וברש"י ב' יתרו (ט, ד): על כנפי נשרים. כנשר הנושא גוזליו על כנפיו, שכל שאר העופות נותנים את בניהם בין רגליהם, לפי שמתיראין מעוף אחר שפורה על גביהם, אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם, שמא יזרוק בו חץ, לפי שאין עוף אחר פורח על גביו, לכך נותנן על כנפיו, ואומר מוטב יכנס החץ בי, ולא בבני. אף אני עשיתי כן, (שמות יד, טו) ויסע מלאך האלהים וגו' (שם כ) ויבא בין מחנה מצרים וגו', והיו מצרים זורקים חצים ואבני בליסטראות והענן מקבלם: על האמירה הזו שכביכול אומר הקב"ה "מוטב שיכנס החץ בי ולא יכנס בבני" מבאר ה"חידושי הר"ם": הנה הקב"ה הוא כל יכול ויכול לעשות כרצונו, אבל הקב"ה נוהג בהנהגה של "מלך במשפט יעמיד ארץ", ולכן הקב"ה מבקש מעם ישראל "הנו עוז לאלקים" – הקב"ה כביכול מבקש מעם ישראל שיתנהגו כפי שצריך כדי שיהיה לו פתחון פה מול אומות העולם להצדיק את עשיית הנסים והנפלאות לישראל ושיכירו כל אומות העולם בכך שעם ישראל ראויים לכך ושלא לחנם מיטיב עמם הקב"ה יותר מן האומות האחרות. אבל יש זמנים שלמרות שעם ישראל לא נותן להקב"ה את הכח, הקב"ה עושה ניסים ונפלאות לעמו ישראל אף שאינם ראויים לכך, וכתן בזמן קריעת ים סוף ש"זדים טבעת וידידים העברת" וטענו מלאכי השרת כנגד הקב"ה "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה" ולמרות זאת הפלה הקב"ה בין ברואיו והטביע את המצרים ואת עם ישראל גאל והציל. גם על מצבים כאלו שבהם יש כביכול "טענה" כלפי הקב"ה שעושה הבדל בין ברואיו באופן הנראה שהוא ללא סיבה אומר הקב"ה "מוטב שיכנס החץ בי ולא יכנס בבני", מוטב שיהיו עלי טענות ובלבד שבני יצצלו!

כשקודעים את הציור לשניים

ויבאו בני ישראל בתוך הים בִּיָּשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִיָּמִינָם וּמִשְׁמָאלָם: (יד, כב) הנה עם ישראל חזו עיניהם בנפלאות האותות והמופתים שעשה ה' במצרים בעשרת המכות ועוד, והגיעו להכרה גבוהה מאד ב"אין עוד מלבדו" כאשר עבר ה' בליל הפסח לגנוף את מצרים וחרג דווקא את הבכור ודווקא בבתי המצרים ולא בבתי ישראל. ויש להבין איזו תוספת הכרה מיוחדת היה בנס קריעת ים סוף. התשובה תובן במשל: מעשה בפרץ אחד שראה ילד שצייר ציור מיוחד בכשרון רב, והיה בן למשפחה עניה מאד. החליט הפרץ להשקיע בילד זה ולפתח את כשרון הציור שלו. פנה הפרץ להורי הילד וקיבל את הסכמתם להצמיד לילד על חשבונם את מורי הציור המוכשרים ביותר עד שהפך להיות אחד הציירים הגדולים ביותר שבאותה התקופה. ויהי היום והתקיימה העדות ציורים גדולה מאד בעיר הבירה. הפרץ שביקש להתפאר בפרי השקעתו בצייר המוכשר, ביקש ממנו להכין ציור של סוס, ושהציור יהיה ברמה כה גבוהה עד כדי שהסוס יראה אמיתי ממש. הגיע היום המיוחל של התערוכה, כל הציורים ניצבו על מקומם, והציור של הסוס אף הוא ניצב על מקומו, ולאכזבתם הרבה של הפרץ והצייר אף אחד לא ניגש אל הציור שלהם. הן לא הבינו למה, הרי זה נראה כל כך טוב. הם ניגשו לכמה עוברי אורח ושאלו אותם מה דעתם על הציור של הסוס. והם בראותם את הציור הגיבו ואמרו: מה? זה ציור?!! הרי זה נראה סוס אמיתי!!! מי

מתלהב מסוס אמיתי...

מה עשו הפרץ והצייר? לקחו את הציור של הסוס ו...חתכו אותו לשניים!! לאחר החיתוך הניחו את 2 חלקי הציור זה לצד זה אבל במרחק קטן. ולפתע החלה הסתערות על הציור...

במצרים הגיעו עם ישראל להכרה שהקב"ה הוא כל יכול, ושיש השגחה בעולם ואין עוד מלבדו. אבל עדיין הטבע הוא בבחינת עולם כמנהגו נוהג, רואים את הים זורם עם גליו השוצפים, זה רגיל...

הלך הקב"ה וקרע את הים לשניים!! כל העולם רואה זאת ועמד ומתשאה!! ואז הירו ולם שגם הנהגת הטבע היא נס גלוי שהקב"ה מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית ופתחו כולם ואמרו "מי כמכה באלים ה'...נראה תהלות עושה פלא".

כשהשירה פורצת מן הלב

אז ישיר משה ובני ישראל (טו, א) ובחז"ל כבר עמדו על באור הלשון "אז ישיר" שהוא לכאורה לשון עתיד, והרי ראוי היה לכתוב "אז שר" (ויעו' ברש"י שעמד בזה בכמה אופנים) ולפי פשוטו מבאר רש"י: אז כשראה הנס, עלה בלבו שישיר שירה. ויש להבין מהו "עלה בלבו שישיר שירה". מרן הרב שך זצוק"ל היה מספר בשם הרעב"ע מסטריקוב זצוק"ל על חסיד קרלין והסיפור הובא ב"תד נאמן"... בקרלין נוהגים לצעוק בתפילה כדי לעורר את הלב. מעשה בחסיד קרלין אחד שהיה מורגל לצעוק בתפילה שהוצרך להגיע לעיירה רחוקה לצורך מסחרו. כאשר התקרבה השבת, הוא התלבט אם להישאר בעיירה בשבת או לא, והוא החליט שאם יוכל להתפלל בצעקות כפי שהוא רגיל יישאר בעיירה ואם לאו – ילך לדרכו.

הוא עלה לבית הרב, ושוחחו מעט, ואז ביקש החסיד רשות מהרב, שהיות והוא מורגל לצעוק בתפילה, אם יוכל בשבת לנהוג כמנהגו גם כאן בבית הכנסת של העיירה. הרב סירב ואמר לו: כאן לא צועקים: החסיד התאכזב והחליט שישע לדרכו. אזרחי והכי נאלץ החסיד להתמהמה מעט לצורך מסחרו וכשבר היה מוכן לצאת לדרך זה היה קרוב מידי לשבת והיה חשש רחוק שאם יצא לדרכו שמא יכשל בחילול שבת. משכך החליט החסיד כי עם כל הצער שבדבר שלא יוכל להתפלל כרגילו וכמנהגו, שמירת שבת חשובה יותר וישאר לשבת בעיירה.

הוא הגיע לבית הכנסת כמו כולם, ולמרות הקושי שלו להתפלל בנחת ובשקט התגבר על הרגלו: אבל כאשר הגיע ל'נשמת' כוחותיו כבר לא עמדו לו והוא החל צועק את 'נשמת' כפי שכותלי בית הנסות של אותה עיירה לא שמעו מעודם. הקהל הפנה מבט מתמיה לעבר החסיד, חלקם העיפו מבט של רחמים וחלקם לא הצליחו לכבוש את צחוקם.

לאחר התפילה ניגש החסיד אל הרב להתנצל... אך לא זו בלבד שהרב לא הקפיד אלא הוא אף שיבח וקילס אותו לעיני כולם. ויהי הדבר לפלא בעיני החסיד ובעיני כולם, ומיד הרב הסביר:

אצלנו לא צועקים: לתכנן מיום רביעי לשבת – שבשבת בתפילה תצעק – זה לא! אבל כשיהודי מתלהב ומתעורר בתפילה והצעקה פורצת לו מן הלב, זהו הדבר הטוב ביותר! "סאיז האט געגשריגען אליין"!!

הלשון "אז שר" משמעותו – הכל עבד כפי התוכנית. עברו את הים, ואז היה הזמן הראוי לשירה ואז משה שר. "אז ישיר" משמעותו "עלה בלבו שישיר שירה"!! השירה בקעה מן הלב!!! "סאיז האט געגשריגען אליין"!!

מעלתו הגבוהה של המסייע

ותען להם מרים שירו לה' כי גאה נאה סוס ורכבו רמה בים: (טו, כא) וכבר עמדו רבים על ביאור הדבר שמכל השירה בחרה מרים דווקא את השבח הזה. וגראה שהיה הדבר כהכנה לקראת מתן תורה. שהרי עם ישראל יצא ממצרים כהכנה למתן תורה. חשבו הנשים לעצמן: הגברים הולכים לקבל את כל התרי"ג מצוות ובראשם לימוד התורה הממלא את כל חללי הנפש, בהחלט ראוי שיאמרו שירה. אבל אנחנו הנשים, חוץ מכמה מצוות מה אנחנו הולכות לעשות? לקלף תפוחי אדמה?!!

אך בשבח זה של "סוס ורכבו רמה בים" נמצאת התשובה. בשלמה הרוכב שהיה רשע מרושע מגיע לו עונש להיות "רמה בים", אבל הסוס שעליו רכב הרשע מה חטא שגם הוא צריך להיות "רמה בים", אלא מכיון שהוא סייע לרוכבו להרשיע, המסייע הוא כמו העושה בעצמו ולכן גם הוא הושלך בים.

הנשים אמנם לא מחויבות בתרי"ג מצוות אבל הן המסייעות, בלעדיהן הגברים לא יכולים לקיים את התורה, הרי הן כמו הגברים ושוות הן במעלתן לגברים. ואם הדברים אומרים שירה גם הנשים יכולות לומר שירה. וכדברי הגמ' בברכות (ז ע"א): נשים במאי זכיין באקרויי בגייהו לבי כנישתא ובאתנויי גברייהו בי רבנן ונשרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן (ויעו' נפש החיים שער א פרק ט שביאר באופן אחר.)

יישר כח גדול להרה"ג רח"ב נבנצאל שליט"א ולמערכת "חיים וברכה",

מתוך ספר העתיד לראות אור בקרוב א"ה

שבת הגדול

מזור סימן תכמ

נקט לילה, הא אחר תפילות מנחה נופלין על פניהם, ותפילת מנחה זמנה ביום", והוה ליה למינקט שחרית ומנחה.

ו"ל, דלעיל בסימן רל"ז
כתב בשם רב שר שלום גאון,
שמותר ליפול על פניו ולבקש
רחמים אחר תפילת ערבית, וכן
מנהג בבבל. ותפילות ערבית
זמנה בלילה. וזה כתוב לפי אותו
מנהג.

מפני מה אין מתענין בניסן.
ר"ל דקאמר במסכת סופרים:
רבותינו שבמערב מתענין באדר
שלוש תעניות של אסתר. אע"פ
שאותן היו בניסן², לא רצו
להתענות בניסן. ואחר כך פריך,
מפני מה אין מתענין בניסן,
ומפרש מפני וכו'.

[י"ב נשיאים] הקריבו קרבנם בשנים עשר יום. ר"ל, ובי"ג אסרו חג שלהם, ובי"ד ערב פסח, ואחר כך שמונה ימים פסח, ואיכא הרוב של חודש יום טוב.

ואין מתענין בו עד שיעבור
ניסן. ואם תאמר, מאי ראייה
מביא זזה^ז, אדרבה הא סתירה
הוא אלעיל, דלעיל^ל כתב שאין
מתענין עד אחר אסרו חג,
הא אחר כך מתענין, ובמסכת
סופרים מביא דאין מתענין עד
שיעבור ניסן^ס.

ו"ל, דשפיר מייתי ראייה,
דודאי במה שאמר במסכת

[illegible]

חידושי הגאון רבי נתן שפירא זצ"ל,
מח"ס מבוא שערים

בהלכות ראש השנה בראש השנה², סוכות בסוכות, עצרת בעצרת. דווקא ביום טוב גופיה דורשין מענייניו, אבל בפסח שואלין שלשים יום קודם הפסח³.

הלכך שלשים יום קודם
הפסח. ר"ל מודאמר בברייתא
שואלין שלשים יום קודם הפסח,
הלכך חל גמ' עליו חובת ביעור
שלשים יום קודם הפסח⁷.

ועוד יש לפרש דכך דעת המחבר, הואיל ובברייתא זו תניא שואלין שלשים יום קודם הפסח, וברייתא אחרית^י תניא "ידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל" מלמד שמשה היה דורש לבני ישראל מעניינו של כל יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות ראש השנה בראש השנה, הלכות סוכה בסוכה. משמע דווקא ביום טוב גופיה היה דורש להן, אלא על כרחך צריך לומר הא דמשמע דוקא ביום טוב עצמו, מיירי בדינים הנוהגים ביו"ט. וברייתא זו מיירי בביעור שהוא קודם יו"ט. הלכך שלשים יום וכו'.

[אין נופלין על פניהם] לא
ביום ולא בלילה. וקשה, למה

א. מגילה דף לב ע"א. **ב.** בגמ' לפנינו ליתא 'ראש השנה', אך מתוך משמעות הגמ' והפוסקים משמע דהלכה זו שייכת גם בו. **ג.** עיין ב"י (ד"ח תניא) וב"ח (ד"ה ונראה) שעיקר התקנה היתה בפסח שהכנתו מרובה. **ד.** פסחים דף ו ע"א, וברש"י ד"ה קודם שלשים יום. **ה.** מגילה שם. **ו.** ויקרא כג, מד. **ז.** כ"כ הב"י והדרישה (ס"ק א). **ח.** ברכות דף כו ע"א. **ט.** בסוף הסימן. **י.** כמש"כ בריש סימן רלה. **יא.** פרק כא הלכה א. **יב.** כדאיתא במגילה דף טו ע"א, שהעביר יום ראשון של פסח בתענית. **יג.** ר"ל איך כתב הטור: 'והכי איתא במסכת סופרים', הרי לשון הרוקח שהביא קודם הוא לא כמסכת סופרים, [והרוקח שהביא את המסכת סופרים לא כתב 'והכי איתא']. **יד.** בראש סעיף ב. **טו.** עיין ב"י ד"ה ואיכא למידק, ובשל"ה הק' מס' פסחים נר מצוה אות יא, מש"כ בזה. **טז.** ל"מ. ואדרבה צ"ע מהא דפסק השו"ע (ס' תכט סעיף ב) דאסור

וי"ל, דאינו מביא ראיה ממנהג אשכנז שמתענין אחר הפסח בניסן, שודאי הם מתענין אחר ניסן, אלא כך דעת המחבר, שבמסכת סופרים קאמר מתענין וכו' דמשמע בניסן, ואיני יודע אם הוא קודם פסח או לאחר פסח. ומסיק, וג"ל דהנך שלשה ימים אחר הפסח קאמר, ועל זה מביא כמו שרגילין באשכנז, ר"ל באשכנז נמי מתענין אחר היום טוב.

אחר הפסח וכן אחר הסוכות. ואם תאמר, מאי שנא מעצרת וראש השנה שאין מתענין אחריהם.

וי"ל, הואיל והם סמכו אקרא דאיוב^ב עושין דומיא דאיוב, והתם היה המשתה שבעה ימים, מה שאין כן בראש השנה ועצרת.

הגאון רבי נתן שפירא זצ"ל,
מח"ס מבוא שערים,
אב"ד הוראדנא.

מור סימן תכ"ט

(ת"ר) [תניא] שואלין בהלכות פסח למ"ד יום. והקשה הרב"כ^א, והא תניא^ב משה תקן לישראל שיהא שואלין הלכות פסח בפסח עצרת בעצרת וחג בחג. וי"ל, דהא דתניא שואלין ל' יום, לאו למימרא דאנו מחוייבים לשאול, אלא משום דקי"ל בב' תלמידי חכמים ששואלין, נזקקין לשואל כענין. ואתא לאשמעין, דבלמ"ד הוא הוי שואל כענין, עכ"ל.

ולא הבינותי לתירוצו, הלא אף בשאר ימים טובים דשואלין בהלכותיהם למ"ד יום מקודם, (ו) נאמר דהוי שואל כענין, ולמה נקט הכי דוקא בהלכות פסח. משא"כ לאידך ב' תירוצים שכתב הרב"כ^ב לא קשה, דדוקא בהלכות פסח הוצרך לומר שואלין למ"ד יום קודם פסח בהלכות פסח, יע"ש.

סופרים שאין מתענין עד שיעבור ניסן אין הלכה כן, דבמסכת פסחים איתא משנה שלימה דמותר להתענות בניסן^א, אבל במה שאין מתענין עד אחר אסרו חג הלכה כך, דאיכא למימר מה שאומר בפסחים שמתענין בניסן ר"ל אחר אסרו חג, ואם כן מזה מייתי שפיר ראיה הואיל דהלכה כך^ב.

ותלמידים מתענין וכו'. הא דנקט תלמידים דווקא, משום דהרבה דינין תלויין ביום טוב של פסח, ושמא מתוך כך הורו התלמידים הוראה בפני רבן, לכך מתענין.

שני וחמישי ושני מפני חילול השם שלשה ימים. ואם תאמר, למה צריך לחזור ולומר 'שלשה ימים', כיון שאמר שני חמישי ושני אנה ידענא דשלשה ימים הם.

וי"ל, דלכך צריך לומר שלשה ימים, לפי שאמר מתענין וכו' שני חמישי ושני, דמשמע בניסן, וזה לא תמצא אלא כגון שכלה יום אחרון של פסח ביום ראשון, אבל ברוב שנים לא (יזזה) [יהיה] כן, והוה אמינא דלא צריך להתענות שני חמישי ושני כיון שלא יכול להתענות בניסן, לכך חזר וכתב שלשה ימים, ר"ל בכל עניין תתענה שלשה ימים אפילו לא תמצאם בניסן אלא באייר.

ועוד י"ל, הואיל ומי שהתענה שני ימים ולילות רצופין, שזה טוב הוא יותר משלשה ימים בהפסקת לילות, הוה אמינא שגם בכאן (אין) [אם] התענה שני ימים ולילות רצופין שפיר דמי, לכך חזר והזהיר על כך דשלשה ימים דווקא.

כמו שרגילין באשכנז להתענות שלשה ימים וכו'. משמע שר"ל, שבאשכנז נמי מתענין אחר הפסח בניסן. ואם תאמר, הא לקמן בסימן תצ"א^א כתב המחבר, נוהגין באשכנז וצרפת להתענות וכו' עד וממתינין עד שיעבור כל חודש ניסן וכו'.

כת"י הגאון רבי יוסף שמואל כ"ץ, מדייני ניקלשבורג

להתענות כלל בכל חודש ניסן. ושמא כוונת רבינו היא על תענית יחיד המותרת בחודש ניסן לדעת השו"ע (שם ובמג"א ס"ק ד). יז. עיין בשל"ה הק' מסכת פסחים שם. יח. צ"ל: בריש סימן תצב. יט. כמ"ש שם הטור: 'וסמכו אותם על מקרא דאיוב (א, ה) 'ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' אולי חטאו בני' וגו'. כ. הגאון הנודע רבי נתן שפירא נולד לאביו הגאון רבי שמשון שפירא זצ"ל מצאצאי רש"י, בצעירותו למד בהוראדנא לפני הגאון רבי שלום שכנא זצ"ל, ונתקבל לאב"ד הוראדנא ובסוף ימיו כיהן ברבנות העיר פוזנא עד דנח נפשיה בשנת של"ז. בימי חייו 'אור תורתו היה זורח בכל ארצות אשכנז' (לשון שער הספר ביאורים על פרש"י). חיבוריו: המפורסם שבהם הוא מבוא שערים ביאור לשערי דורא (דפו"ר: לובלין של"ד); אמרי שפר ביאורים על פירש"י עה"ת (קראקא ש"ב, לובלין שנ"ז); פירוש ברכת המזון (דפו"ר: לובלין של"ה); פירוש על ד' טורים. נכדו בן בנו הג"ר שלמה ה"ה הגאון המקובל רבי נתן נטע שפירא בעל מח"ס מגלה עמוקות. ביאורו לטור קיים בכמה וכמה כתבי יד, כפי הנראה חיבור זה נכתב ע"י תלמידים, ובכמה מהדורות שיעורים שכתבו את החידושים והביאורים שנמסרו לפניהם. שינויים למכביר יש בין כתבי היד, פעמים רבות מה שיש בזה אין בזה, אף שנדפסו ביאורי הטור בב' מהדורות, עדיין מקום רב הניחו להתגדר, ובמובא כאן ישנם שינויים רבים וחידושים שלא נדפסו עד הנה. כא. ד"ה תניא. כב. מגילה דף לב ע"א. כג. וז"ל: 'דדיני פסח על כל פנים צריך להודיעם לעם קודם לפסח שלשים יום, כדי שיהיה להם שהות רב להתעסק בטחינת החיטים ואפיית מצה והגעלת כלים וביעור חמץ, דאילו בפסח לית להו תקנתא אי לא עבדו להו כהלכתיהו מקמי הכי. מה שאין כן בשאר מועדים, דבעצרת ליכא דינים יותר מבשאר יום טוב, ובסוכות אע"ג דאיכא מצות סוכה ולולב אין צריך ללמוד בהם כל כך דינים וכו'. ועוד שאין טרחת סוכה ולולב מרובה, ודיין להתעסק בהם בערב החג, ומשום הכי לא בעי לשאול ולדרוש בהלכותיו

ועיין במסכת סופרים (פי"ז הל' ג') שכתב, הטעם שמתענין
אחר ימי פורים ולא קודם ימי פורים, משום שהיה יום טוב במה
שעשו נקמה בניקנור, ע"ש ובספר נחלת יעקב.¹
הגאון רבי יוסף שמואל כ"ץ, מדייני ניקלשבורג.²

וזהו כוונת המג"א³ שחולק. ועיין בחק יעקב אות ב', ובספר
מחצית השקל⁴ שחיבר אדמו"ר זצלה"ה.

עוד שם והכי איתא במסכת סופרים. עיין בפרק כא הלכה א
ב ג. וזהו נמי מה שהביא הטור בהלכות מגילה (סימן תרפ"ו),
רבותינו שבמערב מתענין באדר ג' תעניות של אסתר וכו', והן
היו פרודות בה"ב ולא רצופין.

הגדה של פסח

שהיה מלך קשה, 'במצרים' שהיא מדינה קשה. ואף שלא היה
מולך עליו פרעה היה רב לנו, ובפרט כי שניהם יחדיו. "ויוציאנו
ה' אלוקינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה"⁵, לפני זמנו ברגע
אחד, כי בחצי הלילה הראשונה היינו משועבדים, ברגע קטן
ויוציאנו ה' אלוקינו משם."

וא"ת, מה לנו לשמוח בדבר שבמציאות אין מעלה, כאשר
לא ישמחו כל העמים במציאות החפשיות כמו שכתבנו לעיל.

אמנם, באמת יש

לפעמים שיתפאר

האדם עם המציאות

כאלה, אשר בהעדרו

הוא חסרון גדול. כגון

שהשיג המציאות

אחרי ההעדר, היינו

כי מתחלה היה בעל

מום באחד מאיבריו,

ואחר תחבולות שונות

נתרפא עד שיכול

לשמש בשתי ידיו, הנה

הוא ישמח בזה כמוצא

שלל רב, יען שכבר

היה לו חסרון זה באחד

מאיבריו ומצא ארוכה ומרפא, הנה יערב לו המציאות גם אם

בהעדרו הוא חסרון.

וזה שאמר 'ואלו לא הוציא הקב"ה כו' משועבדים היינו',

כלומר היינו נשאים גם אנחנו במעמדינו הקודם, באותו

ההעדר שהיה תחלה. וא"כ אחרי ההעדר, יחוייב כי יערב לנו

המציאות להחשיבו מעלה, ויש לנו לשמוח בו.

הגאון רבי אברהם רבינוביץ זצ"ל,

מרבני ארה"ב.⁶

מה נשתנה - עבדים היינו

לא אמר 'מפני מה נשתנה', משום דקאי בבן חכם השואל
את אביו, ורואה השינוי ומבין שלא על חנם נעשה הדבר, ובודאי
נעשה ניסים ועניינים בלילה הזה, אך אינו יודע מה המה, על כן
שואל מה היה השינוי בלילה הזה.

והמופת כי בודאי היה שינוי מלפנים בלילה הזה, דהרי אני

רואה 'שבכל הלילות

אנו אוכלין בין יושבין

ובין מסובין, הלילה

הזה כולנו מסובין,

ולא אמר כולו מסובין

כדקאמר גבי מצה,

כי אין צריך לישב

כל הלילה במסובין,

רק דוקא השני זיתים

מצה והד' כוסות, והוא

קושיא אחרת. וכוונתו

שבכל הלילות אנו

אוכלין בין יושבין ובין

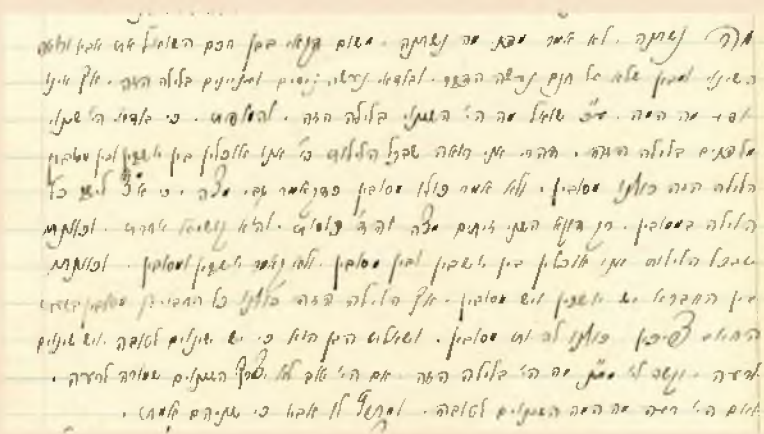
מסובין, ולא קאמר

'יושבין ומסובין',

וכוונתו בין החבורה יש יושבין ויש מסובין, אך הלילה הזה
כולנו כל החבורה מסובין, בשעת החיוב צריכין כולנו להיות
מסובין.

ושאלת הבן הוא, כי יש שינויים לטובה ויש שינויים לרעה,
וקשה ליה ממ"נ מה היה בלילה הזה, אם היה טוב לא יצטרך
השינויים שמורה לרעה, ואם היה רעה מה המה השינויים
לטובה.

ומתרץ לו אביו, כי שניהם אמת: 'עבדים היינו לפרעה'

כת"י הג"ר אברהם רבינוביץ זצ"ל

כל כך זמן קודם. כד. ס"ק א. כה. ס"ק א. כו. עמ"ס סופרים שם. כז. הגאון רבי יוסף שמואל כ"ץ בן רבי רפאל זצ"ל, לא ידוע אודותו קורות
חיוו מאומה, אך זאת ידענו כי התגורר בעיר ניקלשבורג והיה מגדולי תלמידי הגאון רבי שמואל קעלין זצ"ל, בעל מחצית השקל, בכתביו מביא
שמועות רבות משמו, ואף נמצאים העתקות של החיבור מחצית השקל בכתב ידו. גם הגאון המפורסם רבי מרדכי בנעט זצ"ל, מסר בידיו את
כתיבותיו לערכם ולהביאם להדפסה (וזכה בנו הגר"מ להביאם לדפוס בשנת תרכ"ב). במשך שנים רבות כיהן כדיין בניקלשבורג (לפני שנת תקצ"ג)
עד לפטירתו. בנו יחידו הגאון רבי משה לייב כ"ץ זצ"ל, כיהן אחריו בדיינות בעיר ניקלשבורג, מחבר ספר לחם שערים (וינה תרכ"ג), השגות על
ספר שערי בינה. כתבים רבים הותירו מהר"ש ובנו מהר"מ בכל מקצועות התורה, ובמשך השנים אתבדרו בד' רוחי עלמא. מתוך חידושיו לשו"ע
או"ח. כח. דברים ה, טו. כט. הגאון רבי אברהם בן הגר" שלמה זלמן זצ"ל נכד מהר"א מווילנא מח"ס מעלות התורה - אחי הגר"א זצ"ל, בשנת
תקפ"ה לערך נולד בעיר ניישטאדט (הנקראת גם עיר חדש) שם היה אביו רב העיר באותה עת. משנת תרכ"ה כיהן ברבנות העיר שילעל הסמוכה

"ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך, וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך" (שמות א יג - יד).

וקשה, הא אמר בתחלה "ויעבדו מצרים את בני ישראל", ואני יודע אשר היה עבודתם בפרך, ולמה חזר ואמר "את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך".

ונוכל לתרץ בטוב טעם על זה הדרך, דהנה הפסוק מספר בשבחן של ישראל, איך שלא בטלו את עצמם מעבדות הבורא ב"ה, ויותר שעבדו בהם, יותר היו מיחדים לבם לאביהם שבשמים בכל איברייהם.

(דהנה נודע מספרי קבלה כי מוח לב כבד ר"ת מלך, הם חסדים גמורים עולה מים. הם הט' יודין מן ע"ב ס"ג מ"ה ב"ץ. ונוכל לומר, כי מים הוא התורה כנודע. כלומר, כל הלומד תורה במוח לב וכבד, זוכה ונעשה מלך, וכמו שאמר ר"י מאן מלכי רבנן. וממשיך חסדים מן הד' מילוי הוי"ה

הנ"ל. גם, מוח - מ"ם חמשים שערי בינה, וד' אותיות הוי"ה. לב - הוא ל"ב נפ"ה. כבד - הוא [בגימטריא] שם הוי"ה. כלומר, מי שלומד תורה לשמה ומייחד כ"ב אותיות התורה עד העשר ספירות שהם ל"ב נפ"ה, עי"ז זוכה לבא לחמשים שערי בינה, ולהמשיך חסדים מן ד' אותיות הוי"ה, ולהשפיע על כלל ישראל).

ועתה נחזור לתרץ הפסוק, דהנה הקב"ה נקרא 'כל' כנודע

מזוה"ק"י, ובמה שנקרא 'הכל יכול'. גם מלת כל גימטריא חמשים שערי בינה, ועם האותיות עולה שם ב"ן. מלת בפרך עם האותיות גימטריא שם אלהים במלוי יודין עם החמשה אותיות ועם הכולל.

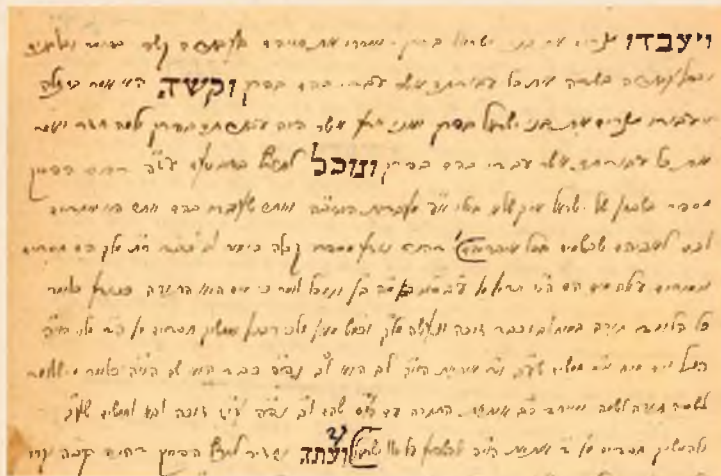
וזהו שאמר "ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך", זהו עפ"י פשטות שהיה קושי השעבוד, ואמר הכתוב "וימררו את חייהם", כלומר אבל ישראל מררו את חייהם של מצרים בעבודה קשה, שהיו עובדים להקב"ה בחומר, כמ"ש בעל הטורים"י ["בחמר" - ב]רמ"ח איברים. כלומר, בכל איברים היו עובדים להקב"ה. "ובלבנים", היינו בליבון עונות. "ובכל עבודה בשדה", היינו שדה חקל תפוחין קדישין. "את כל עבודתם", כלומר עבודתם היתה רק להקב"ה שנקרא 'כל', גם השם ב"ן כהנ"ל. ועבור זה השיגו חמשים שערי בינה שגימטריא כל, ולולא זאת לא היו יכולים לצאת מארץ מצרים כנודע.

["את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך", כלומר כל עבודתם שעבדו להקב"ה היתה רק בפרך, היינו לשם אלקים שעולה בפרך

כפי החשבון לעיל, כלומר לייחד קוב"ה ושכינתיה,

ולכן אלו התיבות "חייהם בעבדה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבודתם", גימטריא 'זה הוא רמ"ח מצות עשה ושם"ה לא תעשה' עם התיבות, כלומר קיימו תרי"ג מצות.

הגאון רבי שלמה אויערבאך זצ"ל, רב בק"ק בויאן, מח"ס תפארת שלמה"י.

כת"י הגאון רבי שלמה אויערבאך זצ"ל, רב בק"ק בויאן, מח"ס תפארת שלמה

לפוניבז'. באחרית ימיו בשנת תר"ן היגר לארה"ב והתגורר בשיקאגו, והיה רב בית הכנסת 'אוהבי שלום' בעיר, שם התרכזו יוצאי העיר שילעל. מעט מזער מתורתו נדפס בתשובות חכמי דורו. נפטר בשנת תרנ"ד. מתוך חיבורו זכרון אברהם. ל. עיין זוה"ק פרשת תרומה דף קנ"ג ע"א. וע"ע מטה משה עמוד גמילות חסדים חלק שביעי ענייני מילה פרק א. לא. דהיינו שבד' אופני כתיבת מילוי שם הוי" ב"ה, ישנם ט' יודין. לב. אין מים אלא תורה' - ב"ק דף יז ע"א. לג. גיטין דף סב ע"א. לד. רבינו הזכיר ענין זה כמה פעמים בספרו תפארת שלמה על בראשית. לה. עיין הקדמת זוה"ק דף יא ע"א: 'בגין דאיהו רב ושלט עקרא דכל עלמין וכלא קמיה כלא חשיבין'. ובסוף ספר דרך אמונה מאת המקובל הקדמון ר' מאיר גבאי: 'דע כי הקב"ה נקרא כל, להיותו צורה ודפוס כל הנבראים'. לו. שמות א, יג. לז. הג"ר אהרן שלמה אויערבאך, נולד בשנת תקפ"ה לאביו הג"ר נחמן זאב אבד"ק מאהלו וקרעמניץ, ב"ר הגאון רבי אריה ליבוש אב"ד סטאניסלאב, ולמעלה הקדש. בצעירותו נישא לבת הג"ר יו"ט ליפמאן העלר זצ"ל (נכד הרה"ק מזאבריו). מרבית שנות חייו היה רב מגיד משרים ומוכיח בק"ק בויאן, והתפרסם במקומו כחד ממארי קבלה. חיבורו סהרת הנפש - בעניין דברים האסורים מפני הסכנה (טשרנוביץ תרל"ג), חיבורו הנודע הוא ספר תפארת שלמה (טשרנוביץ תרנ"א), נדפס רק על חומש בראשית). בחיבורו תפארת שלמה מביא כמה מעשיות ושמועות מגדולי החסידות. נפטר ב"ט תמוז תרנ"ג. מתוך כת"י חיבורו תפארת שלמה.

חג הפסח

עוני^{מב}, מה דרכו של עני בפרוסה, אף כאן בפרוסה. דבר אחר, מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה, אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה.

הנה נראה, כי רבותינו ז"ל באו להסביר לנו את הזכרון לגלויות אחרים, בכדי שלא נשכח את הסבל שסבלו אבותינו, ולא נלך בגלותנו זה בגדולות ונפלאות לעורר קנאת העמים.

ואף כי גם ציוו אותנו לאכול ולשתות בהסבה, זהו אמנם תוך ביתנו פנימה, לשמוח עם אנשי ביתו כמלך במסיכו.

והנה הרבה שואלים, מדוע הגאולה אינה באה רק ע"י יסורים. אמנם, כי הטוב האמתי הוא התדבקות בה' יתברך כמו שנאמר^{מב} "ואני קרבת אלהים לי טוב", והתדבקות בשכינה אי אפשר שיושג רק ע"י הכנעת החומר והיצר הרע, והיצר הרע אינו נכנע כי אם ביסורין, כי בלא יסורין "וישמן ישורון ויבעט^{מב}".

ולכן, נשתדל להסיר המסך המבדיל בינינו ובין ה' אלדינו, ולהתקרב ולהדבק בה'. ועוד נחוץ להגביר הבטחון ויציאת מצרים סמא דכולא ביה בענין הבטחון, כמו שאמר לנו משה רבינו ע"ה במשנה תורה^{מב} "כי תאמר בלבבך רבים הגויים".

הגאון רבי שבתי בחבוט זצ"ל, אב"ד בירות - לבנון.

איסור חמץ בפסח

הוצאת חמץ מחדר המכור לגוי בתוך הפסח

נשאלתי במעשה, אשה אחת שנסעה אצל בתה שהיתה משרתת אצל אחד בישוב אחד סמוך לעירי בימי חול המועד פסח, ונתנה לה בתה המשרתת שמה כמה חתיכות לחם חמץ אשר היה מונח בחדר אחד הנמכר לנכרי. ונתנה זאת אמה תחת בגדיה, והביאתה זאת החמץ לביתה שיהיה לאכול אחר הפסח.

הלכה אשר אנו למדים מיציאת מצרים

א. גלות מצרים נקראת "כור הברזל"^{מב}, יען היא פעלה בנו אותה הפעולה שפועל הכור המזקק כסף וזהב הניתך לתוכו, ע"י האש ומכת הקורנס.

כן בגלות מצרים, אשר סבלו צרות הגלות המרה, נזדיינו ישראל במדת הסבל והעבודה הקשה, להיות מוכנים לסבול ולעבוד בגלויות האחרות, כי כן דרך האדם המורגל לסבול, בכל הזדמנות הוא סובל בלי שום פחד.

ולכן בגאולת מצרים נקרא ה' יתברך "אהיה אשר אהיה"^{מב}, ופירשו רבותינו ז"ל^{מב} אהיה עמם בצרה זו אהיה עמם בצרה אחרת.

ב. גלות מצרים למדה אותנו סגולה נפלאה, והיא הבטחון. כי למרות שהיו ביאוש מוחלט בהסח הדעת, שלח ה' את משה עבדו וגאלם מעבדות לחרות, ומשפלות להיות מלכים ושרים.

כן יעשה איתנו בגלות החל הזה, בהיסח הדעת תבא הגאולה.

ג. מגלות מצרים אפשר ללמוד מוסר נפלא, מועיל לנו לרפאת מחץ לבבנו בגלותנו זה, שלא נסבול כל כך מן הרעות.

והוא, כי כל זמן שהיו אבותינו בתחלת גרותם בארץ מצרים, לא הלכו בגדולות ונפלאות, היו אהובים להמצריים ולא נתקנאו מהם. אך אחרי זמן, שבניהם אחריהם חשבו כי הארץ היא עיר מולדתם, ונתגאו ועוררו את קנאת אנשי הארץ, אז התחילו המצריים להתקנאות בהם ולהתחכם איך לכבוש אותם לעבדים ולדכא אותם.

את זה ממש אנחנו רואים בגלותינו, שאנו נכנסים לאיזה ארץ בעירום ומגורשים מארץ אחרת, וחננו אלדים ונקנה עושר ונכסים, ואנחנו מתנהלים בענות חן, וזוכרים הגרות עם תושבי הארץ. אך בנינו אחרינו מתגאים ומעוררים קנאת עם הארץ, לשנוא אותנו ולדכא אותנו ברדיפות שונות.

וזה נלע"ד כונת רבותינו ז"ל (פסחים פרק עשירי^{מב}): "לחם

לח. דברים ד, כ. לט. שמות ג, יד. מ. ברכות דף ט ע"ב. מא. דף קטו ע"ב. מב. דברים טז, ג. מג. תהלים עג, כח. מד. דברים לב, טו. מה. ז, יג. מו. הג"ר שבתי ב"ר שלמה בוחבוט זצ"ל (מחז"ר רבאט במרוקו ואח"כ מחז"ר יפו וירושלים), נולד בשנת תר"ל ביפו, בצעירותו עלה עם הוריו לגור בירושלים, שם נתחבר לסלחתה ושמונה של חכמיה. בשנת תרס"ו עבר לכהן בתפקיד רבני כד"ר בעיר יפו. בעת מלחמת העולם הראשונה נמלט מהארץ ומצא את מושבו בסוריה שם כיהן כרב בעיר קילז. בין השנים תרפ"א - תרפ"ד כיהן ברבנות אר"צ רבתי, ולאחר מכן נתמנה לרב הראשי של בירות שבעמק הלבנון. נפטר ביום י"ז אייר תש"ח. תשובותיו ומכתבי תורה רבים מצויים בכתבי עת תורניים ובספרי חכמי דורו. מתוך דרושיו בכ"י.

לאחר הפסח הרי שלך לפניך, דהמגן אברהם אסר שמה, והחק יעקב^מ מתיר. ועיין בזה בחיי אדם כלל (ק"ט) [קכ] סימן ו. ובנידון דידן גם החק יעקב מודה להמגן אברהם דאסר, משום שמא ימכור הנכרי לישראל. והכא בנידון דידן, בודאי ימכור הנכרי אחר כך לישראל, כנהוג שחוזרים ומוכרים אחר החג להרב או לבעל הבית שקנו ממנו, ואם כן בודאי יכשל הישראל בחמץ שעבר עליו הפסח, ואם כן כהאי גוונא גם החק יעקב מודה להמגן אברהם בזה, כנ"ל.

על כן צויתי, אשר לא תהנה מהחמץ שנתנה לה [בתה הכשירה, על זה אמרו^י כאמה כן בתה], כדין חמץ שעבר עליו הפסח אצל ישראל, וכדין שקיבל ישראל פיקדון באחריות שלו, דהכא נמי חייבת באחריות בכל אופנים, אם היה בידיעת בעל הבית כמו שאמרה או לא, סוף כל סוף הוא בגניבה אצלה מהנכרי, וחייבת

באחריות כדין גנב, וחייבת לבער מן העולם בימי חול המועד, והיא לא עשתה כן, אלא היה ברשותה כל ימי החג, אם כן הוי ליה חמץ שעבר עליו הפסח. כן נראה לעניות דעתי בזה.

ואחר כך ראיתי בשערי תשובה שם

בסימן תמ"א, שמביא מעשה כהאי גוונא, שגנב אחד מאנשי הבית יי"ש שמכורים להנכרי, והניח במקום אחד, להיות שמה בימי החג למשמרת במקום מוצנע. ומביא שם שהותר בהנאה, ובהפסד מרובה אפילו בשתייה^ב, עיין שם היטב.

יש לומר, דשאני התם שנשאר בחדר גופא של החמץ שנמכר להנכרי, מה שאין כן בנידון דידן דקיבלה ברשותה. ודוק היטב כי זה נכון וברור בעזרת השם יתברך.

וד' אלקים יאיר את עיני בתורתו, נאום שלמה בן הרב המנוח מו"ה אליעזר מעיר פלאטיל.

הגאון רבי שלמה שקולניק זצ"ל,
רב העיר פלאטעל, ליטא^ב.

וכאשר שמעתי זאת, שלחתי לה שתבוא אצלי, ושאלתי לה עבור זאת. ואמרה כי בתה נתנה לה את זאת במתנה בידיעת בעל הבית, לאכול אחר חג הפסח, והיא לא ידעה כלל כי יש בזה חשש איסור שעבר עליו הפסח על חמץ זה.

וחקרתיו בזה הדין, דיש בזה ב' חששות של איסור: א'. לענין גניבה. וב'. לענין חמץ שעבר עליו הפסח.

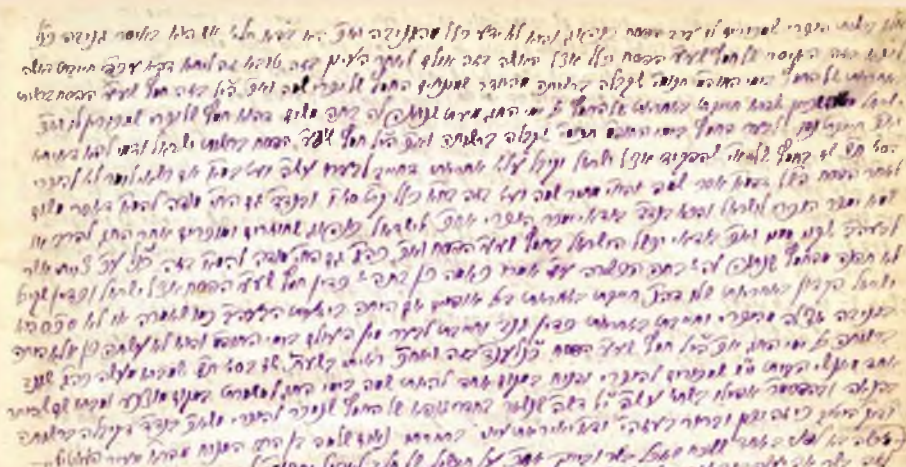
והנה לענין איסור גניבה, לכאורה ליכא שום נפקא מינה בזה, אי הוה בידיעת הבעל הבית בזה או לא, דסוף כל סוף הוא בגניבה מהנכרי, כיון שאנו מוכרין להנכרי כל החמץ עם החדר ערב פסח כנהוג, אם כן שייך זה (החמץ) [החדר] וכל החמץ להנכרי בימי חול המועד עד אחר החג, ואם כן במאי קנתה האשה את החמץ, שינוי רשות בלא יאוש מי איכא מאן דאמר דקנה, דהא הנכרי לא ידע כלל מזה הגניבה, ואם כן הוי ליה חמץ של

נכרי, ולא הוה חמץ שעבר עליו הפסח כלל. ואם כן אחר כך שאנו לוקחין אחר החג מהנכרי את החמץ, ליכא בזה שום איסור לא באכילה ולא בהנאה מטעם חמץ שעבר עליו הפסח, כיון דלא הוי ברשותה כלל, אלא ברשות הנכרי שמוכרים

לו ערב הפסח כנהוג, והוא לא ידע כלל מהגניבה. ואם כן הא בהא תליא, אם הוא באיסור גניבה כנ"ל, ליכא בזה האיסור של חמץ שעבר עליו הפסח כלל, אצל האשה בזה.

אולם לאחר העיון בזה טובא, זה ליתא, דהא על כל פנים חייבת האשה באחריות של החמץ בימי חול המועד, תכף ומיד שקבלה ברשותה מהחדר שמונחים החמץ של נכרי שמה, ואם כן הוי ליה בזה חמץ שעבר עליו הפסח ברשות ישראל, מטעם שכיון שהיא חייבת באחריות של החמץ כל ימי החג מעת שנתנה לה בתה, משום דהוא חמץ של נכרי שמכורין לו, ואם כן חייבת נמי לבער החמץ בימי חול המועד תכף ומיד שקבלה ברשותה, ואם כן הוה לה חמץ שעבר עליו הפסח ברשות ישראל.

ודמי להא דאיתא בסימן תמ"י שם, בחמץ של אינו יהודי שהפקיד אצל ישראל, וקיבל עליו אחריות, דחייב לבערו, עיין שם היטב. ועיין במגן אברהם^מ אם רשאי לומר ליה להנכרי

כת"י הגאון רבי שלמה שקולניק זצ"ל,
רב העיר פלאטעל, ליטא

מז. סעיף א. מח. ס"ק א. מט. ס"ק ד. נ. ראה כתובות דף סג ע"א. נא. ס"ק א. נב. על ידי תערובת חד בתרי. ג. הגאון רבי שלמה שקולניק זצ"ל נולד בעיירה וועקסנא בליטא בשנת תקצ"ח לאביו הרב אליעזר זצ"ל. בצעירותו נישא לבתו של הג"ר אליהו מרגליות זצ"ל מסלאנט, (בזו"ר נשא את הרבנית מלכה ע"ה וזו נפטרה בדמי ימיה, ולאחמ"כ נישא לאחותה הרבנית חנה לאה, שגם היא נפטרה בצעירות בשנת תרנ"ז). משנת תר"ל החל לכהן ברבנות העיר פלאטעל הסמוכה לטעלז. חיבר ספר אבן שלמה עה"ת וחיבור נוסף בשם תשובה שלימה, נלב"ע

בענין ב' חימים ששהו בבור מים בעשרה חודשים

בעה"ו

ב' ניסן המהודר התרס"ו

ידיד נפשי החכם השלם והכולל כמוהר"ר כלפון הכהן יחי שמו לעד אכ"ר.

אחדש"י^י כת"ר נר"ו, פעמים לא מעטים דברנו יחד, אודות איזה תיקון המועיל, האמנם בכל פעם תכזב תוחלתנו, או מסיבת העדר הזמן או מסיבת קושי הענין שאין בידינו להקילו, ומי

יודע אם הם סיבות צודקות או יד השטן במעל. וגם בזאת הפעם נכזבה תוחלתנו, לולי שנסתי מתני וקבצתי מאמצי כחי, לכתוב בהם דברים מעטים, וצר לי מאד מאד כי לא יכולתי לכתוב רק דברים מעטים מאד מאד. אפס, תקותי חזקה כי אם ראשיתנו מצער אחריתנו ישגא מאד, רק נשען על ה', וה' יעזור לנו. וזה החלי בע"ה:

עניין שאלת ב' חטים שנפלו לבור זה קרוב לעשרה חודשים, אם מותר לבשל בו בפסח.

הנה מרן ז"ל בשו"ע או"ח (סימן תמז סעיף י) כתב, דנותן טעם לפגם בפסח מותר, [ע"כ]. וא"כ בנידון דידן, דעוד מעט שלשנה תמימה יתיצב בלתי תפונה, כי כבר נפגם טעמם. וגם אי דחקינן עצמן למימר דאולי דעוד לא נפגמו, אכתי יש לצדד דכבר עלו. וגם דיש לצדד דעוד לא עלו, אכתי יש לומר דאם סך [זמן] גדול

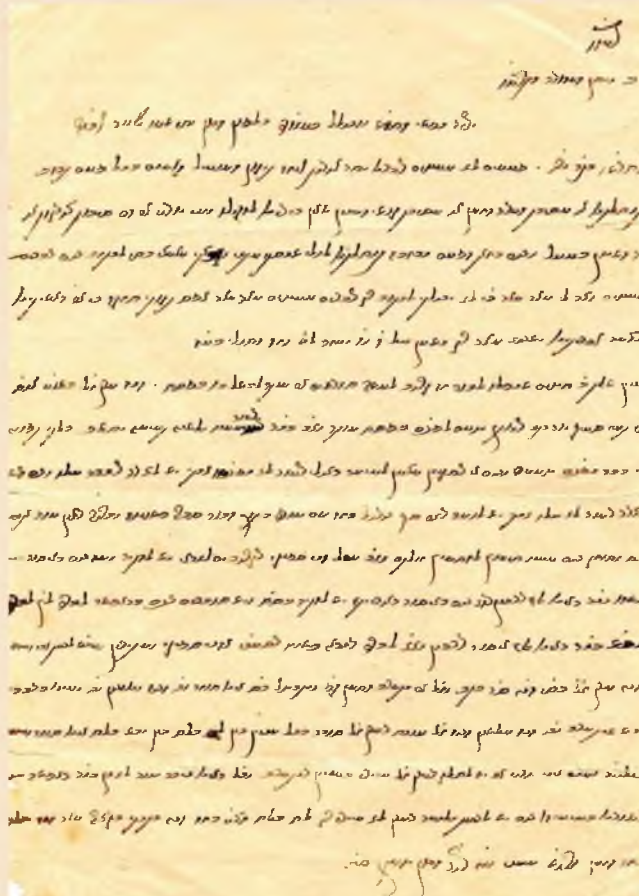
כזה שם עודם בתוך הבור, סברא פשוטה וברורה דאין עוד אתם כח וחוזק גם מעט חימוץ להחמיץ זולתם.

וא"כ מכל הני ספיקי דקרובים לודאי, יש להתיר. ומה גם באיסור משהו כנידון דידן, דאינו אלא דרכנן, דהא גם באיסור דאורייתא יש להתיר בספק ספיקא, ויש סוברים^י דגם בדאפשר לברר לא צריך לברר, מכל שכן בנידון דידן דאינו אלא איסור דרבנן ואי אפשר לברר, דנראה פשוט דסמכינן אהני ספיקי ומתירין, ומכל שכן לדעת אבי העזרי^י.

והנה מרן ז"ל בסימן הנזכר (סעיף ד) כתב, וז"ל: אם נתערב החמץ קודם פסח ונתבטל בס', אינו חוזר וכו'. הגה, ונוהגין וכו', ומיהו בדבר יבש שנתערב וכו'. הנה מלשון הגה ז"ל מוכח, דמרן ז"ל סובר בכל ענין בין לח בלח בין יבש בלח, אינו חוזר וניעור, כנלע"ד.

אמנם, איני יודע אם יש לחלק, דמרן ז"ל מיירי בענין דנתערב, ור"ל דאינו ניכר עוד, לא כן בנידון דידן דאפשר דעודנו בעינייהו. גם יש לדחות ולומר, דמרן לא מיירי רק לח בלח, וצ"ע בזה. הנה כתבתי בקצרה מאד, וזה יכלתי בזה הזמן. ורוב שלום ממני ע"ה דוד הכהן יהונתן ס"ט.

הגאון
רבי דוד הכהן יהונתן זצ"ל,
רב העיר זרזיס - תוניס^י.

כת"י הגאון רבי דוד הכהן יהונתן זצ"ל,
רב העיר זרזיס - תוניס

בפלאטעל ב"ג אלול תרע"ה, נוסח מצבתו: "פ"נ הרב הגאון צדיק תמים, משים בתורה לילות כימים, עבד את ד' כל ימי חייו בישרת לב ובמשרים, רבי שלמה בהר"ר אליעזר שקאלניק, רב בפלאטיל, נשמתו עלתה אל על ביום י"ג אלול שנת תרע"ה, ת.נ.צ.ב.ה". מתוך חיבורו תשובה שלמה כת"י בכל מקצועות התורה. נד. מח"ס שו"ת שואל ונשאל ושאל. נה. אחר דרישת שלום וטובת. נו. עיין דרכי משה יו"ד סוף סימן נז בשם תרומת הדשן (ח"ב פסקים וכתבים סימן מז). נז. המובא בטור או"ח סימן תסז. נח. הגאון רבי דוד הכהן יהונתן נולד בג'רבה בט' בטבת תרמ"ז לאביו הגאון רבי ציון הכהן יהונתן זצ"ל, [בעי"ת תוניס יש כמה משפחות כהנים שלשמותיהם הוצמדו כינויים שהורו על יחוסם, משפחת הכהן יהונתן מוצאם מאלג'יר ונקראו ע"ש ראש המשפחה שהגיע לתוניס]. עיקר תלמודו היה לפני אביו ששימש כראב"ד בג'רבה [מח"ס ציון במשפט תפדה, שערי ציון, שו"ת שיבת ציון], וקדם הגאון רבי יוסף ברבי זצ"ל. בשנת תרע"ב לערך עבר להתגורר בעיר זרזיס, שם נודע כחכם מופלג ויושב על מדין. במרוצת השנים התכתב רבות עם חכמי תוניס וג'רבה. ומשנת תש"ה כיהן כרב העיר. מתורתו נדפסו החיבורים דברי דוד ויד דוד. נלב"ע ג' תמוז תשכ"ה.

מגילת שיר השירים

"ענה דודי ואמר לי קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך"

(ב י.)

במ"ש מוהרא"ש פרימו זל"ה, אפשר לומר על פסוק "וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ", שהוא אמר שישאל במצרים שמרו שבת ע"פ משה רבינו ע"ה, כמ"ש רבותינו ז"ל^א והר' משה אלשיך ז"ל על פסוק^ב "ואתה דבר אל בני ישראל", אתה שהתחלת במצות שבת רבה, על דרך שאומרים^ג המתחיל במצוה אומרים לו גמור.

וידוע, שבהסיר משבעה ימי השבת יום שבת, נשאר ששה. ובמצרים היו מולידים בני ישראל ששה מכרס אחד.

וזהו "כאשר יענו אותו" ששה ימי השבוע, "כן ירבה" ממש, "וכן יפרוץ". וזהו "וכאשר יענו אותו".

וזהו "ענה דודי" שהוא הקב"ה, שענה אותם במצרים כמו, ואמר "קומי לך רעיתי", שהריבוי היה לקרב הגאולה, וזהו כמו "ענה דודי" כמו כן אמר שיתרבו והיה קימה לך, יען שאת "רעיתי יפתי ולכי לך", ודוק.

הגאון רבי שלמה יצחק (בכ"ר יוסף) מיוחס זצ"ל, מחכמי ירושלים^ד.

"עמודיו עשה כסף רפידתו זהב מרכבו ארגמן תוכו"

רצוף אהבה" וכו' (ג י.)

כונת שלמה המלך ע"ה בזה הפסוק כך היא: "עמודיו" דהיינו כללות ג' שמות הללו שהם י"ה[וה] אדנ"י אלהי"ם, שהם עולים כ"ו ס"ה פ"ו, רצוני לומר נקוט כללות השמות [הללו] שהם אותיות ראשונות נעשים "כסף".

"רפידתו" שהם האחדים של השמות הללו, הם עולים זה"ב עם המלה^ה.

"מרכבו ארגמן" שהם ד' מלאכי המרכבה כנודע.

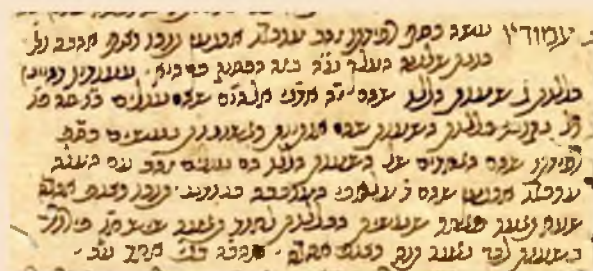
"תוכו רצוף אהבה", שמה תאמר מאחר שעשית הכללות לחוד, תאמר שיש ח"ו פירוד בשמות, לכך נאמר "תוכו רצוף אהבה", אהבה בגימטריא אחד, ע"כ.

הגאון המקובל רבי יוסף הכהן זצ"ל,

מחור"ר תוניס^ה.

כת"י הג"ר שלמה יצחק (בכ"ר יוסף) מיוחס זצ"ל

כת"י הגאון המקובל רבי יוסף הכהן מתוניס זצ"ל

נט. ל"מ. ס. שמות א, יב. סא. עיין שמות רבה פרשה א פיסקא כח. סב. שמות לא, יג. סג. ירושלמי ר"ה פ"א סוף ה"ח. סד. הג"ר שלמה יצחק מיוחס זצ"ל בכ"ר יוסף זצ"ל, שלשלת יוחסין - נין הראש"ל הגאון רבי משה מרדכי מיוחס זצ"ל מח"ס ברכות מים ומים שאל. הג"ר שלמה נודע כת"ח מופלג דרשן ופוסק בירושלים ומחוצה לה. נשלח לערי המערב (מרוקו, תוניס, אלג'יר) בשם ד' בתי הכנסת הגדולים שבירושלים, בשנת תרי"ז. לאחר שובו, בשנת תרכ"א נשלח בשנית מטעם כוללות העיר לערי אמריקה ואוסטרליה. בחלוף שלש שנים בשנת תרכ"ד נשלח לערי צפון אפריקה לייסד קופות קבועות לטובת בני ירושלים. מדווק השעה נשלח בשנת תר"ל שוב לערי מרוקו, שם שהה במשך כמה שנים. (חלק מאגרות שליחותו נתפרסמו בספר ירושלים בין החומות (עמ' 914-434)). נלב"ע ונטמן בהר הזיתים, נוסח מצבתו: "הרב הכולל מגזע היחס הנפ' בקי"ו שלמה יצחק בכ"ר יוסף מיוחס זצ"ל, נלב"ע יום א' ר"ח אדר א' שנת תרמ"א, תנצב"ה". מתוך חיבורו כת"י, הכולל חידושי הלכה, אגדה ודרוש. סה. צ"ע החשבון. סו. הג"ר יוסף הכהן זצ"ל, מגדולי חכמי ורביני תוניס וראש המקובלים בעירו, נשא ונתן בקבלה עם רבינו הרש"ש זיע"א, והוא החכם השואל לרבינו הרש"ש בתשובותיו הידועות לחכמי תוניס. רובי תורתו משוקעות בהגהות על ספרי רבינו מהר"ח כדוגמת הסה"ק עץ חיים והספר שער רוח"ק, וחותרם בשמו א"ה / יוה"ד. טרח רבות בהשגת והעתקת כתבי יד בקבלה למען תעמוד לפניו תורה מדוקדקת. נותר ממנו בכ"י ספר צנצנת המן שו"ת שנשא ונתן עם חכמי דורו בתורת רבינו האריז"ל, חלק מחידושויו על הספה"ק עץ חיים נדפס בספר יד יוסף. חידו"ת זה רואה אור מתוך קונטרס בכת"ק.

קטנים בליל הסדר

מבוא יום

א. קטן שאין בו דעת להבין מה שמספרים לו מניסים ונפלאות של יציאת מצרים, מותר להאכילו מצה בערב פסח¹. אבל קטן שמבין מה שמספרים לו, אסור². וכן הדין בקטנה³.

מצה בערב
פסח

ב. אכילת מצה לקטן בליל פסח קודם אמירת ההגדה, יתכן שאסורה⁴.

בלילה
קודם
ההגדה

■ מקורות והוספות ■

¹ רמ"א (סימן תע"א ס"ב). ומקור הדברים הוא בתרומת הדשן (תשובה קכ"ה). וטעמו, שאמנם לגדול אסור לאכול מצה בערב פסח מכל מקום אין בזה 'איסור ספיה', לפי שאיסור אכילת מצה בערב פסח אינו איסור לאו, אלא רק ביטול פגם מצות עשה. ובשו"ע הרב (סי' תע"א) כתב טעם אחר, שאין המאכל אסור מצד עצמו, אלא הזמן גורם איסורו.

ויש לדון מה הטעם שאב לא חייב מדין חינוך להפריש את בנו מאכילת מצה בערב פסח. ויש לומר, שחייב חינוך הוא על גוף המצוה, אבל לא במה שחייבו חכמים לדאוג קודם זמן המצוה שתתקיים המצוה בהידור, ועיין ב"אה"ל (סי' תרע"ה ס"ג) שאין חובת חינוך להידור מצוה, ובס' שמועת חיים (פסחים ס"ג) כתב להעיר בזה, שאמנם טעם האיסור הוא כדי שיאכל את המצה לתיאבון, אבל מי שעבר ואכל החמירו בו לחייבו מכת מרדות ודנוהו כבועל ארוסתו בבית חמיו, וע"כ שחכמים הטילו איסור על אכילה זו, אם כן יש לדון שיהיה בזה דין חינוך להימנע מאיסורים, וצ"ע.

ובהגדה של פסח להגרי"ש אלישיב (עמ' 18) כתב, שהגיל של קטן שמותר להאכילו מצה בערב פסח, הוא גיל חמש. והוסיף, שבשעת הדחק יש להקל גם בגיל מאוחר יותר. ובספר מבית לוי הביא בשם הרב וואזנר שקטן שאינו יודע לשאול מעצמו 'מה נשתנה', מותר להאכילו.

² ובתרומת הדשן (שם) כתב שהטעם לזה משום שנאמר "והגדת לבנך" וכן "בעבור זה", ודרשו חז"ל "לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך", ואם ימלא הבן כריסו במצות, איך יאמר "בעבור זה", שהרי כבר אין המצה חידוש אצל הקטן, מבואר בדברי תרומת הדשן שהאיסור הוא משום משום סיפור יציאת מצרים המוטלת על האב, שהתורה הקפידה לספר לקטן ענין יציאת מצרים דרך שאלה ותשובה כדי שיקבעו הדברים אצלו, ולכן צריך שהמצה תהיה חידוש אצל הקטן. ונראה שהוא הדין אם הקטן אוכל מעצמו האב צריך להפרישו, ואין האיסור רק להאכילו.

ויש לשאול, שכל אדם יהיה אסור לאכול מצה בערב פסח מטעם זה, שהרי "והגדת לבנך" הוא לאו דוקא לבנך, וגם בינו לבין עצמו חייב ב"והגדת לבנך" ויוצא במה שמספר לעצמו (כמבואר בפסחים דף קט"ז ע"ב), ואם כן צריך שהמצה תהיה חידוש אצלו, וצ"ע. (וראה הערה הבאה בדברי המחצית השקל, שאכן נראה מדבריו שלדעתו כל אדם צריך שתהא המצה חידוש אצלו ואסור לאכול מצה בערב פסח אף מטעם זה).

³ מגן אברהם (סימן תע"א ס"ב), והטעם, משום שגם בבנות יש מצות "והגדת לבנך", ואם תמלא כריסה במצה לא שייך לומר "בעבור זה", שאינו חידוש אצלה.

אמנם במחצית השקל (שם) כתב טעם אחר, שכן ובת שנים בכל מצוות הלילה, שהרי אף הנשים היו באותו הנס, ומבואר בדבריו שאין חובת "והגדת לבנך" בבנות, ורק בגלל שאף הנשים היו באותו הנס הם חייבות בהגדה, ואפ"ה אסור להאכיל גם בנות מצה בערב פסח משום שכל האומר את ההגדה צריך לאמרה באופן שתהיה אצלו חידוש, והיות וקטנה חייבת בהגדה מדין חינוך אסור לה לאכול מצה, וזהו לא מדין האב שצריך לקיים חובת "והגדת לבנך" כראוי.

ובספר דברי צבי על השו"ע (סי' תע"א) כתב שמותר להאכיל קטנה מצה בערב פסח כי אין חיוב "והגדת לבנך" בבנות, ואם כן לא שייך אצלה הטעם שאם מילאה כריסה אי אפשר לקיים בה "והגדת לבנך", וגם לא ס"ל כהמחצית השקל שכל אחד שאומר את ההגדה צריך לאמרה באופן שתהיה חידוש אצלו.

⁴ שו"ע הרב (סי' תע"ב ס"ג) מהטעם הנ"ל שצריך שהמצה תהיה חידוש לקטן בשעת ההגדה, ואם ימלא כריסו במצה לא שייך לומר "בעבור זה". אבל ילד המבקש לאכול או לשותות שאר מיני אוכלים או משקים קודם אמירת הקידוש וההגדה, יכול לתתם לו, אך ימהר לסלק את המאכל מלפניהם ולא יניחם לאכול הרבה שלא יישנו בשעת אמירת ההגדה (שו"ע הרב שם).

ואם באמצע אמירת ההגדה, מבקש הילד לאכול שאר מיני אוכלים ומשקים, בביה"ל (סי' תע"ג סעי' ג) הביא שנחלקו הראשונים אם יש איסור אכילה באמצע ההגדה, שלדעת הרמב"ן יש איסור, ולדעת תוס' (פסחים דף ק"א) ובעל המאור אין איסור (ועיין שו"ע הרב סי' תע"ג סעי' ג). ובשבט הלוי (ח"ט סי' ק"ח אות א) פוסק שאם הוא מאד רעב, יכול לסמוך על שיטת התוס' ובעה"מ. ובהליכות שלמה (פ"ט סעי' ל"ד) כתב, שמותר לגדול בשעת הצורך לאכול בעת אמירת ההגדה, ואם כן קטן ודאי יכול לסמוך על שיטת התוס' ובעה"מ שאין איסור, אך אם הקטן אוכל אחרי

קִטְנִים בְּלֵיל הַסֵּדֶר

ג. הנוהגים שלא לאכול מצה מראש חודש ניסן, יכולים לתת לקטנים לאכול מצה בימים אלו.⁵

מראש
חודש

ד. איסור האכלת מצה לקטן אינו מוטל רק על האב, אלא אף לאחרים אסור. והוא הדין אחרים הרואים את הקטן אוכל מעצמו, צריכים להפרישו.⁶

הפרשת
קטן

ה. קטן עד גיל בר מצוה מותר לאכול כל מיני האוכלים בערב פסח, למרות שעל ידי זה לא יאכל מצה לתיאבון.⁷

משנה
עשירית

ו. מותר לקטן לאכול מרור בערב פסח.⁸

מרור

ז. ראוי ונכון לדאוג שהבנים והבנות הקטנים יישנו בערב פסח כדי שיהיה להם כוח להיות נייעורים בליל הסדר, ועל ידי זה יוכל האב לספר להם סיפור יציאת מצרים, ולחנכם למצוות ליל הסדר.⁹

שינת
הקטנים

קדש

ח. מברכים את הבנים והבנות בדרך שמברכים אותם כל ליל שבת.¹⁰

ברכת
הבנים

■ מקורות והוספות ■

אכילת הכרפס, יצטרך לברך ברכה אחרונה, ויפטור בזה גם את הכרפס. וראה בספר ויאר לנו מה שהאריך בזה. וראה בס' שער המועדים קיצור הלכות פסח (סי' ט"ו) מה שהאריך בזה בענין האוכל ושותה באמצע ההגדה האם צריך לברך ברכה ראשונה ואחרונה.

⁵ הלכות חג בחג (פי"ד הע' 13). וכן מובא בס' ארחות רבינו (ח"ב עמ' נ"ז מהדורה חדשה) שמרן הקהלות יעקב היה נותן לילדים עד גיל י"ג לאכול את המצות הכפולות. וכן בספר באר ישראל (פסח עמ' ט) הביא בשם הגר"ש אלישיב שאין צריך למנוע קטן לאכול מצות כשרות לפסח מראש חודש ניסן. ובספר שערי ימי הפסח (שער ב פרק ג אות ה) כתב שאין לתת לקטן מצה אלא אם כן הדבר נחוץ לו וצ"ע.

⁶ ואעפ"י שנפסק להלכה שקטן האוכל נבילות אין צריכים להפרישו (משנ"ב סי' שמ"ג ס"ק ז), זהו כלפי הקטן שאין צריך להפרישו כשעושה איסור, אבל בנידון דידן שהאב מצווה במצות "והגדת לבנך", וכשהקטן אוכל מצה האב לא מקיים את חיובו כראוי, צריכים להפריש את הקטן כדי שהאב יקיים את חיובו כראוי (סי' שאלת משה לגרמ"ש קליין עמ' קס) אמנם בספר שערי זבולון (לגר"י שוב, סי' ל"ז) כתב, שאין רשות למנוע את הקטן לאכול מצה, שאי אפשר למנוע ממנו אכילה כדי שהאב יקיים את חיובו כראוי.

⁷ משום שטעם האיסור הוא כדי שיאכל מצה לתיאבון שהוא הידור בקיום המצוה, ואין חיוב לחנך קטן להידור וכנ"ל בביה"ל (סי' תרע"ה ס"ג ד"ה ולדין). וראה בס' שמועת חיים (פסחים סי' ד') מה שכתב בזה, וכן מה שהביא בס' כאיל תערוג (מועדים עמ' קכ"ט) בשם הגר"א גינחובסקי.

⁸ דגם גבי גדול כתב המ"ב (סי' תעא ס"ק ט"ו) דאין טעם למה שכתב הרמ"א שלא לאכול חזרת בערב פסח כדי שיאכל מרור לתיאבון. אמנם יש לעיין, שלטעם התרוה"ד (הנ"ל) לכאורה יש לקטן להימנע גם מאכילת מרור בערב פסח, כדי שיהיה המרור חידוש אצלו בשעה שמניחו על שולחנו לומר עליו את ההגדה, וכן צ"ע למה לא נאסר כל אדם לאכול מרור מהטעם של התרוה"ד הנ"ל, וראה בס' אמרות טהורות (פסחים סי' מ"ה) מה שכתב בזה.

⁹ מהרי"ל (סדר ההגדה אות ג) וז"ל: יש ליישן התינוק ביום למען יקיצו וישאלו בלילה. והנה בגמ' פסחים (דף ק"ט ע"ב) איתא: אמרו עליו על רבי עקיבא, מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבית המדרש, חוץ מערבי פסחים, ופרש"י כדי שיישנו התינוקות ביום ולא בשעת הגדה, וכ"ה ברשב"ם (שם). אכן התוס' (שם) דחו פירוש זה, וכתבו שצריך לגרוס "ליל פסחים", ופירשו שלא התעכב ללמוד בביהמ"ד בליל פסח, ודין זה העתיק השו"ע (בסי' תע"ב סעי' א), מ"מ כל זה הוא בביאור דברי ר"ע, אבל למעשה ודאי ראוי ונכון לדאוג בזה לכו"ע, וכמבואר במהרי"ל הנ"ל.

ודבר פלאי מובא בשל"ה (מס' פסחים מצה עשירה סוף דרוש ג) שאף התינוקות היונקים ראוי להניקם ביום כדי שיישנו ביום ויהיו נעורים בלילה זה, לפי שראו הניסים על הים ואמרו "זה אלי" כמו שאמרו חז"ל (סוטה ל ע"ב) עולל הגביה צוארו, ותינוק שמט דד מפיו, ואמרו "זה אלי" שנאמר "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז".

¹⁰ סידור היעב"ק, וס' מבית לוי (עמ' רצ"ו). ובס' ויגד משה (סי' ט אות ז). ובהוספות שם הביא מס' מי הים, שנכון הדבר לברך יוצאי חלציו בליל פסח כי בלילה זה נתברך יעקב אבינו מיצחק אבינו. והביא שם בשם הספרים שהזמן מסוגל לזה, ובפסח עונין על כל הבקשות, וממלאין משאלות לב כל אחד לטובה.

קטנים בליל הסדר

ט. מצוה לחלק לתינוקות¹¹, קליות ואגוזים כדי שלא יישנו וישאלו¹².

קליות
ואגוזים

י. יש הנוהגים לחלק את הקליות והאגוזים קודם הקידוש¹³, ויש נוהגים לחלקם אחרי הקידוש¹⁴.

זמן
החלוקה

ארבע כוסות

יא. קטן וקטנה¹⁵ שהגיעו לחינוך, מצוה לתת לכל אחד כוס לפניו¹⁶, אבל אינו מעכב¹⁷, שיש סוברים שלא תקנו עליהם חיוב זה¹⁸,

חינוך
לארבע
כוסות

מקורות והוספות

¹¹ בארצות רבינו (ח"ב עמ' נ"ח) מובא, שהקה"י חילק לקטנים ולגדולים הרווקים והרווקות, אמנם לנשואים לא חילק, ובס' תולדות יעקב (בסוף הספר) מביא שהקה"י היה מקפיד לחלק קליות ואגוזים לכל נכדיו, אפילו לאלו שלא אכלו אצלו בליל הסדר, והיה שולח לביתם לכל אחד ואחד.

¹² גמ' פסחים (דף ק"ט ע"א), שו"ע (סי' תע"ב ס"ט, משנ"ב ס"ק ג), ובלשון הרמב"ם (ח"מ ג, ג) מבואר שאחד מהשינויים שעושים בליל הסדר הוא חלוקת הקליות והאגוזים, וברבינו מנוח (שם) ביאר, שהשינוי הוא שכל השנה אוכלים את הפירות הללו אחרי הסעודה, ועכשיו נותנים להם לפני הסעודה. ובב"ח (סי' תקכ"ט) מבואר, שהטעם שמחלקים להם קליות ואגוזים בכדי להפיג מהם את השנה, שהם שמחים ומשתעשעים בהם, ועל ידי כך אינם ישנים, ומאחר שהם ערים כשיראו את השינויים של לילה הזה ישאלו. ונראה פשוט, שלדברי הב"ח אם התינוקות אין נמשכים כל כך אחר קליות ואגוזים יתן להם ממתק אחר המושך את לבם, ומ"מ יש ענין מיוחד לחלק קליות ואגוזים דווקא, והוא עפ"י המכילתא על הפסוק "וגם צידה לא עשו להם" (שמות יב, לט) שכתב 'מלמד שאף קליות ואגוזים לא נטלו בידם לתינוקות לדרך', וצ"ב מאי אתא לאשמועינן. ובס' ויאר לנו (לגר"ר פפורט) כתב לבאר, שדבר זה מורה על האמונה הגדולה שהיה לבני ישראל שלא חששו לצאת למדבר מקום שאין להשיג בו אוכל, ואף קליות ואגוזים לא נטלו לבניהם לדרך אעפ"י שטבע החורים לחוס על בניהם, מ"מ מכאן אמונתם הגדולה בהש"ת שיספק להם את כל צרכם לא נטלו עמם, וזכר לכך מחלקים אגוזים לקטנים. עוד מציין שם דבר נפלא בשם שבלי הלפט, שכתב שמניחים בקערת ליל הסדר את הקליות והאגוזים, ועי"ש מה שכתב בזה.

¹³ שו"ע הרב (סי' תע"ב ס"א), ויש לציין שלשון הגמ' הוא, שמחלקים להם בערב פסח, וע"ע בהגדת אמרי שפר לנצי"ב מש"כ בזה. ואף שמעיקר הדין מותר לילדים לאוכלם קודם קידוש (עיין משנ"ב סי' רס"ט ס"ק א, שדבר הנצרך לקטנים מותר להאכילם לפני קידוש), מ"מ אמר הגר"ח קנייבסקי, שראוי שיאמר להם להמתין ולא לאוכלם עד אחר קידוש (סי' שער המועדים פרק ב ס"ק ל"ג).

¹⁴ מנהגי החת"ס (פ"י ס"ז): אחר קידוש חילק קליות ואגוזים, בקטן החל ובגדול כילה, עכ"ל. ואולי כיון שהיה נותן גם לגדולים, לכן המתין עד אחרי קידוש, ויל"ע בזה (סי' קיצור הלכות פסח פרק כ ס"ק ל"ד). ואחי הרב יהודה שלמה שליט"א (בקונטרס דברי יושר) כתב להעיר, שיש שמחלקים את הקליות והאגוזים בתור פרס על מה ששואל מה נשתנה וכיו"ב, ומפסידים מצוה זו שצריך לחלק להם לפני מה נשתנה וכדנתבאר לעיל, שזה גופא שינוי שיעורר אותם לשאול על שאר השינויים, או שזה ישמח אותם ויעורר אותם לשים לב לשינויים ולשאול עליהם.

¹⁵ הגר"ז (סי' תע"ב סעיף כ"ה), ומשום שחיוב האנשים והנשים בלילה זה שווה.

¹⁶ שו"ע (סי' תע"ב ס"ק ט"ו).

¹⁷ משנ"ב (שם ס"ק מ"ו).

¹⁸ יש להקדים בענין חיוב ארבע כוסות לקטנים. דהנה נחלקו התנאים בגמ' (פסחים דף ק"ט ע"ב) אם צריך לתת לקטנים לשתי כוסות, חכמים סוברים שקטנים חייבים בארבע כוסות, ורבי יהודה סובר שפטורים משום שאין תועלת לתינוקות ביין. ונחלקו הראשונים אם מחלוקת ר"י ורבנן הוא בקטנים שהגיעו לחינוך, או רק בשלא הגיעו לחינוך. דעת הר"ן וסייעתו דהמחלוקת היא בקטנים שהגיעו לחינוך, ואפ"ה ס"ל לר"י שהם פטורים כיון שאינם נהנים ושמחים בו אינו להם דרך חירות, ובכהאי גוונא לא שייך לחייבם במצוות. והרשב"ם סובר שהמחלוקת היא בקטנים שלא הגיעו לחינוך, ולת"ק אפ"ה צריך לתת להם ארבע כוסות מפני שאף הם היו באותו הנס, ורבי יהודה אינו סובר טעם זה, ולפי זה בקטנים שהגיעו לחינוך, גם רבי יהודה מודה שהם חייבים. ולהלכה, ברמב"ם (פ"ז ה"ז ח"מ) לא הזכיר חיוב חינוך בארבע כוסות, ובפרי חדש (סי' תע"ב) כתב, שהרמב"ם סובר שמחלוקת רבי יהודה ורבנן היא בקטנים שהגיעו לחינוך, והרמב"ם פוסק כר"י שאין צריך לחנך קטנים בזה. ובשו"ע (סי' תע"ב סעי' ט"ו) כתב: תינוקות שהגיעו לחינוך מצוה ליתן לכל אחד כוס. אכן דעת המשנ"ב (שם ס"ק מ"ו), שזהו רק מצוה ולא מעכב, ומשום דהרבה פוסקים סוברים שקטנים לא חייבים בארבע כוסות וכדעת רבי יהודה (עיין רמ"ן גיאנות, רמב"ם, רשב"ץ, מהר"ם חלוואה).

ובשעה"צ (שם) כתב שמקור הדברים הוא החק יעקב, ודבריו צ"ב, דלשון החק יעקב הוא שמצוה ליתן לכל אחד כוס ואם לא נתן לא עיכב, רק לכתחילה הוא מצוה מן המובהר, וכמבואר לעיל סעיף ט', וכוונת דבריו הוא שרק לכתחילה צריך לתת לכל אחד כוס, אבל בדיעבד אם

קִטְנִים בְּלֵיל הַסֵּדֶר

ויש סוברים שזה מעכב¹⁹.

יב. נוהגים לתת ארבע כוסות גם לקטן שלא הגיע לחינוך, וטועם מעט ושואל מה נשתנה²⁰.

קודם
גיל
חינוך

יג. גיל חינוך למצות ארבע כוסות, יש אומרים שהוא מגיל חמש או שש²¹. ויש אומרים שהוא מזמן שיכול לשבת בין המסובים ולומר את כל הדברים הנאמרים על הארבע כוסות²².

גיל
חינוך

יד. יש להקפיד שתחזיק הכוס רביעית, ואפשר להקל לתת לו כוס המכילה רביעית כשיעור הקטן²³.

שיעור
הכוס

■ מקורות והוספות ■

יש לבעל הבית כוס שמכיל כמה רביעיות, יכול הקטן לשותות מכוס זו, וזה מה שציין לסעיף ט' ששם מבואר שיכולים כמה אנשים לשותות מכוס אחת, ודין זה לא נאמר דוקא לגבי קטנים וה"ה לגדולים.

¹⁹הגר"ז בשו"ע הרב (סי' תע"ב ס"ק כ"ה) כתב שיש חובה לתת ארבע כוסות לקטנים. וס"ל שלשון השו"ע שכתב מצוה, הוא משום שנקט את הלשון ליתן לכל אחד כוסו לפניו, אבל עיקר הדין להשקות ארבע כוסות הוי חיוב.

²⁰ חק יעקב (סימן תע"ב ס"ק כ"ו) בשם מהרי"ל. וכתבו, שכיון שאין בזה חיוב חינוך, אין צריך לתת להם שיעור רביעית, רק מספיק כוס שנכנס בו מעט יין. וכן הוא בסדר היום, וז"ל: וכבר נהגו היום לתת לפני כל א' כוס ואפי' לפני קטנים כדי שישאלו, ומנהג יפה הוא. והביאו הכף החיים (אות צ"א).

וכן כתב בראב"ן, וז"ל: ולתנוקות נותנין כוסות כדי שיתמהו וישאלו, משמע שמדובר בקטנים שלא הגיעו לחינוך, ואין נותנים להם הכוסות כדי לשותות, אלא כדי שיתמהו וישאלו. ובספר דברי צבי על השו"ע (סי' תע"ט) כתב לבאר טעם הנוהגים לתת גם לקטנים שלא הגיעו לחינוך, משום שאף הם היו באותו הנס.

ובספר חינוך הבנים כהלכתו כתב נפק"מ בין הטעמים, שאם הטעם הוא מפני שיראו שינוי וישאלו, אם כן זה שייך רק בקטן שהוא מבין קצת ויכול לשאול. משא"כ לטעם דאף הם היו באותו הנס, אם כן זה שייך אף בקטן ביותר.

ודבר חידוש מצאנו במקור חיים (לחיות יאיר) שכתב, ומנהגינו למזוג כוס אפילו לקטן בן יומו (והיינו כעין כוס של אליהו, כפי שכותב שם בהמשך, שמוזגין הכוס ואין שותין), ואפשר שהוא כדי שהילדים הגדולים יראו שינוי וישאלו.

²¹ חק יעקב (סי' תע"ב ס"ק כ"ו), וכן הוא בפמ"ג ובמחצית השקל (שם), ונראה מדבריהם שלמדו שיעור זה מחינוך לסוכה וכמבואר בשו"ע (בסימן תרמ"ב ס"ב), ובפמ"ג (בסי' רס"ט בא"א) כתב לגבי גיל חינוך לקידוש שהגיל הוא חמש שש שנים, אולם במשנ"ב (שם) כתב שגיל חינוך לקידוש בשבת הוא כבן שש כבן שבע לפום חורפיה דיליה, ולא ציין מקור לדבריו. ובספר שער המועדים (קיצור הלכות פסח פרק כ סעיף כ"א) כתב להעיר, שאין זה דרכו של המשנ"ב לסתום לקולא דלא כפמ"ג על אתר מבלי לציין איזה מקור, ואולי כונת המשנ"ב בן שש שנכנס לשנה השישית והיינו בן חמש שש, וכדברי הפמ"ג והח"י.

²² שו"ע הרב (סי' תע"ב ס"ה) וז"ל: ואף הקטנים חייב אביהם לחנכם להשקותם על כוסות על הסדר שיתבאר אם כבר הגיע לחינוך, דהיינו שהגיע לימן שראוי לחנכם לשמוע הדברים שאומרים על הכוסות, כגון שהם יודעים מענין קדושת יו"ט. ולכן ראוי לחנכם לשמוע הקידוש שאומרים על כוס ראשון, וגם יש בהם דעת להבין מה שמספרים להם מציאות מצרים באמירת ההגדה, ולכן ראוי לחנכם לשמוע ההגדה שאומרים על כוס שני. וכן חייב לחנכם לשמוע ברכת המזון שאומרים על כוס שלישי. וגמר ההלל, והלל הגדול, ונשמת שאומרים על כוס רביעי. ובס' הלכות חג בחג (פרק י"ט הערה ז) כתב, שהשו"ע הרב לשיטתו דבשתה שלא כסדר ההגדה לא יצא ידי חובה, נמצא שסדר זה הוא מתקנת ארבע כוסות. אך למאי דמסיק הביה"ל (ד"ה שלא כסדר) שהעיקר בזה שלא ישתה בבת אחת, וכל שהפסיק בינתיים לא הפסיד הכסות, בודאי דהגיל חינוך הוא ממתי שיודע לשותות ארבע כוסות, וכדעת הח"י והפמ"ג עכ"ד.

ויש להעיר על דבריו, דגם לדברי הביה"ל לכתחילה צריך לשותותו על הסדר (עיי"ש בביה"ל סי' תע"ב ד"ה שלא כסדר), ואם כן כמו שמצינו לגבי ציצית, שרק ממתי שקטן יודע להתעטף נחשב שהקטן הגיע לחינוך אעפ"י שעיטוף לא מעכב אם כן הכא נמי בנידון דידן.

ובחוט שני (פרק י"ז ס"ק י"ג) כתב כמבואר בשו"ע הרב, שגיל חינוך הוא ממתי שקטן יכול לשבת עם המסובים ולומר את כל הדברים הנאמרים על ארבע כוסות.

²³ כמבואר במהרי"ל (הלכות סדר ההגדה עמ' צ"ד) וטעם הדבר, משום שצריך לעשות את המצוה בהכשר, וכמבואר בביה"ל (בסי' תרנ"ח) שאי אפשר לחנך קטן בד' מינים פסולים, ומהאי טעמא צריך להקפיד שלא יהיה כוסם פגום. וכן כתבו התוס' (פסחים דף צ"ט ע"ב ד"ה ולא יפחתו), וז"ל: ונראה להחמיר ולהצריך ארבע כוסות לכל אחד, והמחמיר צריך לזהר שלא יהיה כוסו פגום. ובס' ויאר לנו כתב לדון באופן הטכני של ההסיבה

קִטְנִים בְּלֵיל הַסֵּדֶר

ויש אומרים שעדיף לתת לקטן כוס בשיעור הקטן וישתה את רוב הכוס, מאשר לתת לו כוס בשיעור הגדול ולא יוכל לשתות את רובו אף על פי שישתה מלוא לוגמיו.²⁴

טו. קטן, די שישתה כשיעור מלוא לוגמיו שלו ואינו צריך לשתות את רוב הכוס.²⁵ ולענין ברכה אחרונה, ראה הערה²⁶

שיעור
השתיה

טז. יש להקפיד שישתה את הכוסות על הסדר ולא בבית אחת.²⁷

סדר
השתיה

■ מקורות והוספות ■

בשתית ארבע כוסות, שאם מתחיל לשתות את הכוס לפני שמיסב הוא פוגם את הכוס, כיון שיש חיוב לשתות את הכוס בהסיבה, וכשתה מעט זה בלא הסיבה כאילו שתה שתיה שאיננה של מצוה, ופגם את הכוס. ובשם הגר"א²⁸ שטיינמן הביא עצה, שימלא בפיו את היין, והבליעה תהיה בהסיבה. אך בחוט שני כתב שאין זה דרך חירות. וכתב עצה אחרת, שיקח את הכוס עם צלחת תחתיה, והיין ישפך לצלחת. ולפי מה שהבאנו מהתוס' הנ"ל שגם לגבי קטן יש להקפיד שכוסו לא יהיה פגום, יש לשים לב להסיבת הקטן שתהיה כדין, כדי שהיין לא יהיה פגום. שו"ר בספר שער המועדים (קיצור הלכות פסח, פרק י"ט הע' קנ"ז) שהביא מהגר"ח קנייבסקי, שגם כשהתחיל לשתות מהכוס בלא הסיבה אינו נעשה כוס פגום, כיון שהכל שתיה אחת. וכן נראה בבאור הלכה (סי' תע"ב ס"ז ד"ה אין) שכתב, שאם שתה בלא הסיבה ונשאר בכוס בשיעור, ישתה השאר בהסיבה. וסתימת דבריו משמע שאין צריך להוסיף כדי לתקן את הפגימה קודם שישתה.

ומה שכתבנו שאפשר להקל ולתת לו כוס בשיעור הקטן (86 סמ"ק), הוא משום שחיוב קטן בארבע כוסות הוא מדרבנן, ובדרבנן אפשר להקל בשיעור הקטן, כמבואר בב"ה²⁹ (בסימן רע"א), וכן הוא בחוט שני (שם).

²⁴ חוברת אספקלריא (פסח, עמוד עח) בשם הגר"ש אלישיב. וטעמו, ששיעור חזו"א הוא שיעור לחומרא, ואם יקח כוס בשיעור חזו"א ולא יצליח לשתות את רובו זה מעכב בדיעבד כמבואר במשנ"ב (סי' תע"ב ס"ק ל'). אמנם יש לדון בזה לפי מה שהבאנו (בהערה הבאה) מהגר"י אולשין שליט"א, שחיוב קטנים בארבע כוסות זה רק בחלק של הכוס של ברכה, ולא בדין שתיה דרך חירות ומה שצריך לשתות מלוא לוגמיו הוא רק מהדין של כוס של ברכה, ואם כן קטן לא צריך לשתות רוב כוס, שהחיוב שתיה של רוב כוס הוא מהדין של שתיה דרך חירות, וצ"ע.

²⁵ משנ"ב (סי' תע"ב ס"ק מ"ז). וצ"ע, דהרי לגדול פסק המשנ"ב (סי' תע"ב ס"ק ל"ג) שלא מספיק שישתה מלוא לוגמיו שלו, אלא צריך לשתות רביעית או עכ"פ רוב רביעית, ומה שונה קטן שמספיק לו לשתות כמלוא לוגמיו. ואין לומר שהיות שזה מחלוקת אם קטנים חייבים בארבע כוסות, אמנם לכתחילה מחנכים קטנים לארבע כוסות, אך סגי ליה בשתית מלוא לוגמיו. זה אינו, משום שמבואר בשע"צ (שם ס"ק ס"א) שגם למ"ד שקטנים חייבים בארבע כוסות מספיק שהקטן ישתה מלוא לוגמיו. ובס' ירח למועדים (מגרי"א אולשין) כתב לבאר, עפ"י דברי הגר"ז שיש שתי חלקים בחיוב ארבע כוסות, חלק אחד שזה כוס של ברכה, דהיינו לומר על הכוס קידוש, הגדה, ברכת המזון והלל. וחלק שני זה חיוב לשתות ארבע כוסות, וחיוב הקטנים הוא רק בחלק של הכוס של ברכה, וביאר הגר"ז שהטעם שצריך לשתות כולו או עכ"פ רובו, זהו מהדין שתיה, שהשתיה צריכה להיות דרך חירות, משא"כ מדין כוס של ברכה אינו אלא כשאר כוסות של ברכה שסגי להו במלוא לוגמיו, ומה"ט שמחנכים את הקטנים רק בכוס של ברכה ולא חייבים לחנכם בדין שתיה דרך חירות, אינם צריכים לשתות את כולו או רובו, וסגי להו במלוא לוגמיו. אמנם יש להעיר על דבריו, שבבאור הלכה (סימן תע"ב ד"ה שלא כסדר) הביא שדעת הבית יוסף שאם שתה שלא על הסדר יצא בדיעבד, חזינן שדעת השו"ע הוא שאין חיוב ברכה על הכוס מעכב, ולכאורה הביאור בזה, שאין חיוב ברכה על הכוס, אלא הוא חיוב שתיה של ארבע כוסות, והחיוב הוא לא לשתות סתם ארבע כוסות, אלא לשתות ארבע כוסות של ברכה, וחלק זה של חיוב שתיית כוסות של ברכה אינו מעכב, הא מיהא יש חיוב לשתות ארבע כוסות, ואם כן גם קטן חייב בשתית ארבע כוסות, ואם כן מה הטעם שמספיק שהקטן ישתה מלוא לוגמיו, וצ"ע.

²⁶ כדי שיוכל לברך ברכה אחרונה צריך לשתות רביעית או מכוס שלישי או מכוס רביעי (עיין שו"ע סי' ר"י סס"א ומ"ב שם ס"ק י"ב), ואם שתה רוב רביעית, מספק אין לו לברך, אלא יצא בברכה בשמיעה מאחר.

²⁷ שו"ע הרב (סימן תע"ב סעיף כ"ה), והיינו קידוש על כוס ראשון, הגדה על כוס שני (ובמשנ"ב סי' תע"ג ס"ק ס"ד מבואר לגבי נשים, דסגי גם מקצת ההגדה), ברכת המזון על כוס שלישי, הלל על כוס רביעי, ולדעת הפרי חדש אפילו בדיעבד לא יוצאים ידי חובה כשתה שלא על הסדר, ולדעת הבית יוסף לכתחילה צריך לשתות על הסדר, ובדיעבד כל ששהה בין כוס לכוס יצא אעפ"י ששתה שלא על הסדר (ב"ה³⁰ סי' תע"ב ד"ה שלא כסדר).

והנה לגבי גדול ששהה בין כוס לכוס ולא הפסיק כסדר שתקנו חכמים בסדר ההגדה ובברכת המזון ובהלל, יש לדון אם צריך לחזור ולומר את הדברים הנאמרים על הכוס ולשתות שוב. דבבאור הלכה הנ"ל הביא את הפרי"ח והב"י, ונראה שלא הכריע ביניהם. ובס' בני ראם (לג"א גי' חובסקי, עמ' קמ"ז) כתב, שב"ה³¹ נראה שנוטה יותר לדעת הב"י, אמנם בערוך השולחן (סי' תע"ב סעי' י"א) כתב, שכדי לחשוש לשיטת הפרי חדש שזה מעכב, יש לו לחזור ולומר את הדברים הנאמרים על הכוס, ולשתות שוב.

אמנם יש לדון לגבי קטן שנתעייף ואין בכוחו לומר את ההלל על כוס רביעי, אם יכול לסמוך על שיטת הב"י, ובפרט שלדעת המשנ"ב אין חובת ארבע כוסות לקטנים, אלא הוא רק מצוה, ודבר זה מאד מצוי בקטנים שעקב העייפות אין בכוחם לומר את ההלל ונשמת והברכה שאחריה, ורוצים לשתות מיד כוס רביעית אחרי ששתו כוס שלישית. והנה אם יש כח ביד הקטן לומר עכ"פ מקצת הלל, ולסיים הברכה,

קטנים בליל הסדר

יז. אין צריך להדר לתת לקטן לשותות יין, ואפשר לכתחילה לתת לו ארבע כוסות של מיץ ענבים²⁸.

מיץ
ענבים

הסבה

יח. קטנים שהגיעו לחינוך יש לחנכם לאכול כזית מצה ולשותות ארבע כוסות בהסיבה²⁹. ולגבי קטנה, ראה הערה³⁰.

קטנים
בהסיבה

יט. זמן הגיע לחינוך למצות הסיבה הוא לא לפני שיודע להסב דרך חירות. וראה הערה, שאפילו ביודע להסב, אינו חייב להסב עד גיל תשע או עשר³¹.

גיל
חינוך

■ מקורות והוספות ■

ולשותות, סגי בהכי, כשם שאמירת כל ההגדה על כוס שני אינה מעכבת, וסגי לומר ר"ג אומר וכו', וברכת אשר גאלנו, וכמו שהבאנו מהמשנ"ב סי' תע"ג ס"ד לגבי נשים (וראה בערוך השולחן הנ"ל משי"ב בזה). אמנם אם גם זה אינו בכח הקטן, יש לו לסמוך על שיטת הב"י, ולשהות מעט, ולשותות מיד כוס רביעית. שו"ר בחוט שני (פרק י"ז סעי' ט) שכתב גבי גדול, שבדיעבד אינו מעכב אם אינו שותאן כלל על הסדר, ואפילו יפסיק ביניהם בענין אחר, ואף אם יאמר תהילים ביניהם, אינו מעכב בדיעבד.

²⁸ הגדה של פסח ע"פ פסקי הרב אלישיב. ויש להוסיף, שבפרי חדש כתב, שגם לפי רבי יהודה שקטן פטור משתיית ד' כוסות, דמה תועלת לתינוקות ביין, אם הקטן רגיל כל השנה לשותות יין, חייבו אותו בשתיית יין גם לדעת ר"י, ואם כן, יש שכתבו שכיום שיש מיץ ענבים, יתן לקטן מיץ ענבים, כדי שיצא ידי חיובו גם לדעת רבי יהודה. ויש לדון בדבריהם, לפי מה שהבאנו (בהערה מס' 25) מספר "ירח למועדים", לבאר את דעת המשנ"ב שמחנכים אותם רק בכוס של ברכה, ולכן מספיק שהקטן ישתה מלוא לוגמיו, ולא שמענו שכיום שיש מיץ ענבים קטן צריך לשותות רביעית כי יש לו גם חיוב שתיה כי השתיה עריבה, וצ"ע.

בס' הלכות חג בחג (פרק י"ט סעי' י"א) כתב, שצריך לתת לקטנים לכתחילה מיץ ענבים כדי שתהיה שתיתו עריבה כמבואר בשו"ע וברמב"ם.

²⁹ דין הסיבה בקטנים לא נתבאר בשו"ע, אלא שמצאנו לענין ארבע כוסות שיש להניח כוס לפני קטן שהגיע לחינוך. אמנם בארצות חיים (מלוגיל סדר ליל פסח, סעי' ב) איתא וז"ל: נשים חייבים לשותות ארבע כוסות של יין, שאף הן היו באותו הנס. ולפי פירוש זה, אף טף צריך הסיבה. וכן כתב בבן איש חי (פרשת צו אות כ"ח), וכן כתב בהגדה של פסח לגר"ח קנייבסקי (עמ' י"ז). אמנם במועדים וזמנים (ח"ג סי' רנ"ז) כתב לדון בזה, שיתכן שהקטנים לא חייבים בהסיבה משום שאף בני מלכים הקטנים אין דרכם להסב, אמנם כתב שיש סברא שאעפ"י שהקטן עצמו אינו חייב בהסיבה, האב צריך להרגיל את בנו במצוות, וסברא זו שייכת גם בהסיבה, שהקטן צריך לאכול בהסיבה כדי שיתרגל שבגדלותו יאכל בהסיבה. אמנם החיוב להרגילו הוא רק מגיל תשע עשר, ואין צריך להסב מיד כשנתחייב באכילת מצה.

ובספר חינוך הבנים כהלכתו (פרק ע"ג סעי' מ"א) וכן בס' סידור הפסח כהלכתו (פ"ב סעי' ה) כתבו, שבאופן שקשה לתת לקטן להסב מחמת דוחק המקום וכיו"ב, יש מקום להקל שלא לחנכו בהסיבה. והטעם לזה, שלענין חינוך קטן אפשר שיש לסמוך על שיטת הראב"ה דס"ל שבזמן הזה ליכא חיוב הסיבה, וכיון דגם לענין נשים סומכים על דעה זו, כ"ש שיש לסמוך עליה לגבי קטנים. ובאופן שקשה לקטן להסב, בס' מקדש ישראל (סי' שני) הביא בשם ספר א' שכתב שהוא פטור מהסיבה, כמו נשים שפטורים משום שאין דרכן להסב. וכתב לחלוק עליו, שהיות שכשיגדל יהיה חייב להסב, גם כעת בקטנותו הוא חייב. ולדבריו הוא הדין שצריך לדאוג שהקטן יוכל להסב גם במקום שיש דוחק. ובס' הנ"ל כתב לדון בקטן המלכלך עצמו כשהוא מיסב, שאינו יכול להחזיק את הכוס ישר ונשפך מהכוס על מלבושיו, שמא פטור לחנכו להסיבה, שנחשב שלא הגיע לחינוך עדיין, וכן אינו דרך חירות. וכתב סברא נוספת, שבקטן כזה האב לא מוחל על כבודו, והוא פטור מהסיבה.

³⁰ למנהג אשכנז שאין האשה מסיבה, גם קטנה אין חיוב לחנכה. אך למנהג בני ספרד שנהגו הנשים להסב, אם כן גם קטנה צריך לחנכה. ובס' הליכות ביתה (סי' י"ח ס"ק פ"ז) כתב, שגם לבני אשכנז ראוי שהקטנה תיסב, מפני שראוי שהקטן עצמו יעשה את השינויים שהוא שואל עליהם כדי שירגיש בהם, וכמו שכתב הכף החיים (סי' תע"ב) שנהגו לתת ארבע כוסות גם לקטנים שלא הגיעו לחינוך, כדי שיבחינו בשינוי וישאלו. אך בספר חינוך הבנים כהלכתו (ח"ב פרק ע"ג ס"ק פ"ב) כתב, שפשוט שמטעם זה לבד אי אפשר לחייב, ושאני ארבע כוסות שהקטן יתחייב בגדלותו, לכן אעפ"י שעדיין אין חיוב לחנכו, המנהג שנותנים לו ארבע כוסות גם לפני שהגיע לחינוך, לא כן בהסיבה, שגם בגדולתה לא תתחייב, לא מצריכים אותה בקטנותה להסב.

ילדה קטנה מבני ספרד שקשה לה ומצטערת בהסיבה, אינה צריכה להסב, ויכולה לסמוך על שיטת הראב"ה שכתב כן לגבי אשה גדולה, וכ"ש לגבי קטנה (אור לציון ח"ג פרק ט"ז ס"א).

³¹ כמבואר בגמ' סוכה (דף מ"ב ע"א) קטן היודע לנענע חייב בלולב, קטן היודע להתעטף חייב בציצית, דהיינו ממתי שיודע לעשות את המצוה כתיקונה הוא מתחייב בכך. ובפסקי תשובות (סי' תע"ב הערה 10) כתב, שבדרך כלל ילדים שהם פחות מגיל תשע או עשר קשה להם האכילה והשתיה כשהם מסובים וצער הוא להם, ואם כן בודאי שאין צריך לחנכם לזה, שכל ענין הסיבה הוא להראות דרך חירות. ובהערה הקודמת הבאנו מהגר"מ שטרנבוך שגם כתב גיל זה אינו מטעם אחר, עיי"ש. וראה בס' קובץ הלכות (פסקי הגר"ש קמנצקי, עמ' רצ"ז) מה שכתב בזה. ובס' הלכות חג בחג (פרק כ"ג ס"ח) כתב שהגיע לחינוך הוא, ממתי שמספרים לו ביציאת מצרים. וצ"ב מנ"ל שיעור זה.

קִטְנִים בְּלֵיל הַסֵּדֶר

כ. קטן שלא הגיע לגיל חינוך מצות הסיבה, והגיע לגיל חינוך של ארבע כוסות ובאכילת מצה, מחנכים אותו למצוות אלו באכילה ובשתייה ללא הסיבה³², ויש להסתפק אם צריך לשתות את הארבע כוסות ולאכול את הכזית מצה בישיבה, או שיכול גם מעומד³³.

קודם
גיל
חינוך

פְּרָפֶס

כא. טוב לחנך קטנים בני שש שיטלו ידי בעל הבית לאכילת כרפס³⁴.

נ"י
הבעה"ב

כב. יש לחנך קטנים באכילת כרפס³⁵.

חיובם
בכרפס

מִגִּיד

כג. קטנים וקטנות שהגיעו לחינוך לענין ההגדה, שיש להם דעת להבין מה שמספרים להם מיציאת מצרים באמירת ההגדה, יש לחנכם לשמוע או לומר את ההגדה שאומרים על כוס שני³⁶.

אמירת
ההגדה

כד. קטן שאינו יכול לומר את כל ההגדה, אם יכול לומר את עיקר ההגדה, ויש בו דעת להבין מה שאומר, נחשב שהגיע לחינוך לענין זה³⁷.

גיל
חינוך

■ מקורות והוספות ■

³² וצ"ע טעם הדבר, הלא כשם שאין מחנכים קטן היודע ליטול לולב כל עוד שאינו יודע לנענע למרות שהנענוע אינו מעכב, כי חיוב חינוך הוא רק כשיודע לעשות את המצוה כתיקונה, כך לא יהיה חיוב לאכילת מצה וארבע כוסות עד שידע לקיים את המצוה כתיקונה בהסיבה. והנה הגרי"ז נוקט (ח"מ פ"ז ה"ז) ששיטת הרמב"ם היא שמצות הסיבה היא מצוה בפני עצמה, ואינה חלק ממצות ארבע כוסות ואכילת מצה, ולפי"ד אתי שפיר. אך לשיטת הרא"ש שהסיבה היא חלק ממצות ארבע כוסות ואכילת מצה, צ"ע. עוד יש לדון, לשיטת הרא"ש לדידן שנשים אינם מסיבות וסומכות על הראב"ה, נמצא שחיוב קטנה במצה ובארבע כוסות הוא בגיל מוקדם יותר, כי איננה צריכה לדעת להסב, משא"כ קטן חיובו בגיל מאוחר יותר, ממתי שידע להסב, וצ"ע. ובס' שיח התורה (עמ' ש"ג) הביא בשם הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, שכיון שלא כל אחד חייב בהסיבה, יש לומר ששייך חינוך. ובס' חינוך הבנים כהלכתו ביאר כונת הגר"ח, שכיון שגם הרבה גדולים פטורים מהסיבה, כגון נשים, והיושב בפני רבו, גם קטן לא גרע מהם, ורק בפרט של מצוה שהכל חייבים בו לא תקנו חובת חינוך כל זמן שאין הקטן ראוי לקיומו.

³³ בהליכות שלמה (פ"ט סעיף י"ט) וכן בשבות יצחק (עמוד רי"ד) בשם הגרי"ש כתבו, שנשים אעפ"י שפטורות מהסיבה, צריכות לאכול בישיבה ולא בעמידה, כי אכילה דרך עמידה היא דרך עבדות. ובהליכות שלמה (שם) מסתפק, אם בדיעבד כשאכלה בעמידה, יצאה ידי חובתה. ויש להסתפק אם הוא הדין בקטנים, או דלמא קטנים דרך אכילתם לפעמים בעמידה, ואולי תלוי בגיל הקטן, וצ"ע.

³⁴ סידור חתם סופר, ויגד משה (סי' ט"ז אות ה') בשם שיח יצחק וז"ל: בס' שיח יצחק כתב שירחץ על ידי אחר כאיש שר ומושל וטוב לחנך הקטנים בני שש עכ"ל. וראה בשו"ע (סי' קנ"ט סעי' י"א, י"ב). ובמשנ"ב (שם סי' ע') הביא מהגר"א שגם קטן פחות מגיל שש יכול ליטול ידיים לגדול.

³⁵ ספר חינוך הבנים כהלכתו (פרק ע"ג ס"ק ל"ז) משום שחיובו הוא מדינא דגמרא, אמנם בשבלי הלקט (סימן ר"ח) כתב שרק עורך הסדר חייב באכילת כרפס, ולכאורה טעמו, שחיוב כרפס הוא כדי לעורר את התינוקות שישאלו, לכן מספיק שבעל הבית אוכל כרפס, ולדבריו לכאורה אין חיוב לחנך קטנים בזה.

³⁶ שו"ע הרב (סי' תע"ב סכ"ה). והיינו מלבד המצוה דאורייתא לספר לו מיציאת מצרים באיזה אופן שהוא, יש לחנכו מדרבנן לשמוע את סדר ההגדה שסידרו חז"ל, ועל כוס שני דוקא. ויש להוסיף עוד טעם לחיוב את הקטן בשמיעת או אמירת ההגדה, משום שצריך לחנכו בארבע כוסות שצריכים להיות על הסדר (וסברא זו כתב הח"י אדם לגבי נשים). והמקראי קודש (סי' קפ"ג) כתב להעיר על לשונו של השו"ע הרב שכתב "ראוי לחנכם לשמוע ההגדה, מדוע לא כתב "חייב לחנכם", ועיי"ש בהררי קודש מש"כ ליישב.

³⁷ ספר מקדש ישראל (פסח ח"ב סי' ש"פ), וכתב דלא דמי לכל המצוות שאין בהם חיוב עד שיכול לקיים את כל המצוה בשלימותה, דכאן מדינא יוצאים כשמספרים עיקרי הדברים. ועיקר נוסח ההגדה הוא מתחילת עבדים היינו עד הרי זה משובח ואח"כ מתחילה עובדי ע"ז עד סוף פרשת ארמי אובד אבי, ואח"כ פסח שאנו אוכלין וכו', מצה זו וכו', מרור זה וכו', בכל דור ודור וכו', ואותנו הוציא משם וכו', לפיכך וכו' עד ברוך אתה ה' גאל ישראל (שו"ע הרב סי' תע"ג סעי' מ"ג). ובפמ"ג (סי' תע"ב ס"ק ט"ז) כתב, שהוא גיל חמש או שש.

קִטְנִים בְּלֵיל הַפֶּסַח

מִצָּה

כה. קטן היודע לאכול פת, מחנכים אותו כזית מצה³⁸. ודווקא באופן שיכול לאכול כזית בכדי אכילת פרס³⁹. ויש אומרים שרק אם הקטן מבין שיש מצוה באכילת מצה מחנכים אותו, וראה בהערה³⁸.

אכילת מצה

כו. קטן היודע לאכול כזית מצה בכדי אכילת פרס רק כשהיא מפורדת או שרויה במים, יש אומרים שנחשב כקטן שהגיע לחינוך, וחייב⁴⁰. ויש אומרים שאינו חייב⁴¹.

מצה מפורדת ושרויה

■ מקורות והוספות ■

³⁸ רמב"ם (חמץ ומצה פ"ו ה"ז). והובא בחיי אדם כלל ס"ו (ופשוט שה"ה קטנה). ופלא שהטור והשו"ע לא הביאו את דברי הרמב"ם הללו. והנה בדברי הרמב"ם מבואר שאפילו אם הוא קטן ביותר שעדיין אינו מבין כלל את ענין מצות מצה, כיון שהוא יכול לקיים את המצוה צריך לחנכו לזה (והו' בגיל שנתיים לערך). אמנם בשו"ת פרי השדה (ח"ג סימן קפ"ז) נתקשה בדברי הרמב"ם, מה שייך לחנך קטן בכזה גיל קטן. ונוקט שאין זו כוונת הרמב"ם, אלא כוונתו שרק כשהקטן בר הבנה הוא חייב, והרמב"ם בא לומר שזקן או חולה שאינו יכול לאכול כזית מצה באופן הרגיל חייב לשרות או לפורר את המצה, אבל קטן אינו חייב בזה מפני שאין חובת חינוך כשיש לקטן צער. אמנם הגר"נ קרליץ (חוט שני פ"ו אות י"ג) נוקט כפשטות דברי הרמב"ם, שממתי שיוודע לעשות את המצוה כתיקונה חייבים לחנכו בזה, ואין צריך שיהיה בר הבנה.

ויש שרצו לומר שחייב חינוך הוא רק שהקטן יודע לעשות את המעשה מצוה כתיקונה, וצריך שהקטן ידע לאכול את הכזית מצה בכדי אכילת פרס, וגיל זה הוא גיל חמש לערך. אמנם בקונטרס "מצוות הפסח" מביא מאביו הגאון רבי מתתיהו מינצר שליט"א, שהוכיח מהשו"ע (סי' פ"א) שקטן שיכול לאכול כזית דגן בכדי אכילת פרס מרחיקין מצואתו, ומבואר שם במ"ב (סי' א-ב) שמדובר בקטן פחות מבן ג' וד', ואם כן חיוני שיכול לאכול כזית בכדי אכילת פרס אף פחות מגיל חינוך. אך כתב שיש לדחות, שמרחיקין מצואתו כי יכול לאכול כזית פת מבושלת, משא"כ במצה שאינו יוצא ידי חובה במצה מבושלת כדאיתא בשו"ע (סימן תס"א ס"ד).

עוד הביא בקונטרס הנ"ל את המעשה רוקח (פ"ו ה"ז ח"מ) שמביא את דברי הרמב"ם, ומקשה מה הטעם שבארבע כוסות לא מצינו כן. ותיירץ ב' תירוצים א. חיוב מצה הוא מדאורייתא לכן חייבום ממתי שיוודע לאכול כזית פת אפילו שלא הגיע לגיל חינוך, לא כן חיוב ארבע כוסות שהוא רק מדרבנן. ב. ארבע כוסות לא שייך בקטנים כיון שאינו דרך חירות להם.

ובס' חידושים וביאורים (סוכה מ"ב) כתב סברא, שמצוות שתלויות במעשים שהאדם עושה בלאו הכי כאכילת מצה, ויש מצוה שהפת לא תהיה חמץ אלא מצה, בזה חייבו קטן גם כשאינו בר הבנה, משא"כ מצוות שתלויות במעשים מחודשים, שאין עשייתם אלא בשביל מצוה, בזה לא הטריחו חכמים לחייב את הקטן אלא רק כשהוא בגיל שכבר יש לו הבנה, או אז יש לחנכו כדי שירגיל עצמו במצוות.

וראה עוד בספר תשובות והנהגות (ח"ב סימן רפ"א, וח"ה סי' ר"ג) שהאריך בזה, ותמה מדוע לא שמענו שנוהגים כדברי הרמב"ם להחזיק ער ילד קטן בן שנתיים שיכול לאכול כזית מצה. וכתב שהחוב הוא רק כשהקטן בר הבנה ולא כשיכול לאכול כזית מצה גרידא, והוא גיל ארבע חמש. ובספר משנת יוסף (ח"ג סימן קנ"א) כתב, שבדק וקטן בן שלש ארבע יכול לאכול כזית בכדי אכילת פרס.

³⁹ חינוך הבנים למצוות (סי' ע"ב) וכן הוא בהליכות שלמה (מועדים פ"ט ארחות ההלכה הע' 292), ואם אינו יודע לאכול בכדי אכילת פרס נחשב שלא הגיע לחינוך, כיון שאינו יודע לקיים את המצוה כתיקונה, וכמבואר בסוכה (דף מ"ב) קטן היודע לנענע חייב בלולב, ולא סגי שיוודע ליטול, וכן קטן היודע להתעטף, ולא סגי שיוודע ללבוש.

והבאנו לעיל מהו הגיל שקטן יכול לאכול כזית פת בכא"פ, שהשו"ע (סי' פ"א ס"א) כתב שקטן שיכול לאכול כזית דגן בכא"פ מרחיקין מצואתו, ובמשנ"ב (שם) מבואר שזהו קטן פחות מבן שלוש ארבע, ואם כן הוא הדין בנידון דידן. ויש לדחות ששם מרחיקין מצואתו כי יכול לאכול כזית פת מבושלת, משא"כ במצה שאינו יוצא במצה מבושלת, וכדאיתא בשו"ע (סי' תס"א ס"ד), והבאנו שם מהגר"י ליברמן שבדק וקטן בן שלש ארבע יכול לאכול כזית מצה שלנו במשך חמש דק'.

⁴⁰ בס' פסקי תשובה (ח"א סי' רצ"ה) כתב דצריך לחנכו, דהוי דומיא דגדול חולה או זקן, וס"ל שלא צריך שיהיה בר הבנה, וגם בגיל קטן מאד יש להאכילו מצה.

⁴¹ בשו"ת פרי השדה (ח"ג סי' קפ"ז) כתב דבכה"ג אין חיוב לחנכו, ובס' משולחן רבינו (עמוד ק"ז) הביא הגרא"ב פינקל, שהגר"ש אלישיב אמר שלפ"ד מאחר שיוצאים ידי חובה גם במצה שרויה, קטן שיוודע לאכול מצה שרויה יהיה חייב במצה. אך הגרא"ב אמר שמלשון הרמב"ם (ח"מ פ"ו ה"ז) יש לדייק לא כן, שכתב וז"ל: הכל חייבין באכילת מצה אפילו נשים ועבדים, קטן שיכול לאכול פת מחנכין אותו במצוות ומאכילין אותו כזית מצה, חולה או זקן שאינו יכול לאכול שורין לו ריקק במים ומאכילין אותו והוא שלא נימות, עכ"ל. ומשמע להדיא דשיעור החינוך בקטן הוא רק ביוודע לאכול מצה רגילה, והסכים עימו הגר"ש אלישיב. ובטעם הדבר נראה, משום שרק בדיעבד יוצאים ידי חובה במצה שרויה, כמבואר במשנ"ב (סי' תס"א ס"ק י"ז), ואין צריך לחנך את הקטן כל זמן שאינו יכול לאוכלו באופן של לכתחילה. ובהמשך דבריו שם

קִטְנִים בְּלֵיל הַסֵּדֶר

כז. יש להקל ולהחשיב 'כדי אכילת פרס' אצל קטן בזמן של תשע דקות.⁴²

זמן
האכילה

כח. קטן האוכל לאט ואינו יכול לאכול כזית מצה בכדי אכילת פרס, לא יביא לו מצה בתורת חיוב⁴³, ויש סוברים שלא יורה לו לברך 'על אכילת מצה', אבל אם מברך מעצמו, אין צריך להפרישו⁴⁴, ויש אומרים שאפשר לומר לו לברך⁴⁵.

כשאוכל
לאט

כט. יש להקל לקטן שיאכל כזית אחד, ואין צריך לאכול שני כזיתים⁴⁶. וכן יש להקל לו לאכול כזית בשיעור הקטן 86 גרם⁴⁷.

שיעור
האכילה

■ מקורות והוספות ■

הביא שברמב"ם כת"י תימן (הובא על הגליין ברמב"ם מהדורת פרנקל), חולה או קטן או זקן שאינו יכול לאכול שורין לו במים, ולפי גירסא זו משמע להדיא דצריך לחנך את הקטן גם באופן זה, ובס' חינוך הבנים כהלכתו (פרק ע"ג ס"ק ט"ז) כתב, שבאמת טעמא בעי, אם איתא שהוא רק בדיעבד הרי לא הגיע הקטן לחינוך, דזמן הגיע לחינוך נקבע כשיודע לקיים את המצוה כהלכתה באופן הראוי. וכתב סברא שהטעם שאין יוצאים לכתחילה במצוה שרויה הוא לפי שאין נחשב כל כך דרך אכילה, שאין בני אדם רגילים לאכול פיתן באופן זה, ואין החסרון מצד עצם המצוה שהיא שרויה, ומה שהתירו בחולה וזקן, היינו לפי שזהו דרך אכילתו תמיד, וא"כ ה"ה לגבי קטן דרכו בכך, ואין זה נחשב לפגם וחסרון.

⁴² הגר"ש אורבך, (הובא בס' חינוך הבנים והבנות לגר"י נויבריס ס"ק ע"ב ובהליכות שלמה מועדים פרק ט ארחות ההלכה הערה 292). ובשו"ת משנת יוסף (חלק י"ג סימן קנ"א) כתב, שבדק וקטן בן שלש ארבע יכול לאכול כזית מצות שלנו במשך חמש דקות, שזהו השיעור הממוצע של כדי אכילת פרס, ומספיק שידע שהיום פסח, ושיש מצוה בפסח לאכול מצה, ושאוכל מצה (ואעפ"י שאינו יודע מה המהות של פסח). ובתשובות והנהגות (ח"ב סימן רפ"א) כתב, שזהו כבן ארבע חמש. והוסיף שאם אי אפשר להחזיקו עד זמן שאוכלים מצה, יתנו לו כזית לפני שהולך לישון, ובליילה דוקא, ודי בכך.

⁴³ משום דאתי למיסרך בגדלותו לאכול פחות משיעור, חינוך הבנים כהלכתו (פרק ע"ג ס"ק כ"ח) וראה כע"ז בשו"ת מהרי"ל דיסקין (סימן ד') בענין נתינת חצי כזית מצה לקטן.

⁴⁴ בהליכות שלמה (שם), חנוך לנער (לגר"י בלוי פרק כ' ס"ק י"ט), ובספר הליכות שלמה (הערה 292) כתבו להעיר, שהרי בקטן משערים את הכזית בשיעור הקטן (ואולי אפילו כהסוברים דכשיעור כזית שבאותו דור), ושיעור זה בדרך כלל כל קטן יכול לאוכלו במשך תשע דקות, והיכי משכחת לה קטן שידע לברך ואינו יכול לאכול כזית בכדי אכילת פרס שאומרים לו לא לברך. וכתבו בב' אופנים. א. קטן כזה שאין לסמוך עליו שיקפיד לאכול את הכזית בתוך זמן זה. ב. אמנם המצות שלנו קשים לאכילה, אך לענין חיוב הקטן מדין חינוך הדבר תלוי בשיעור הזמן שיכול לאכול כזית ממצה עבה ורכה, ובכח"ג הקטן יכול לאכול כראוי ממצה זו וחייב מדין חינוך, ומ"מ למעשה אינו יכול לאכול מהמצות הקשות שלנו.

עוד יש לדון, לדבריהם מה הטעם האב לא חייב לקנות לבנו מצות רכות ועבות כדי שיוכל לקיים מצות אכילת מצה, וצ"ע.

ובטעם הדבר שלא יאמר לו לברך אעפ"י שלגבי לולב אפשר לומר לו לברך על לולב שאול (עיין משנ"ב סימן תרנ"ח ס"ק כ"ח ובשעה"צ ס"ק ל"ו), כתב הגר"ש ז' שיש לחלק. שבשאל הפסול לא מגרע בעצם מעשה הנטילה, משא"כ אכילה פחות מכדי אכילת פרס, לאו אכילה היא. ועוד, שיש חילוק בנוסח הברכה, שכין שמברך על "אכילת" מצה, ופחות מכדי אכילת פרס איננה אכילה. גם אפשר שאם אינו יודע לאכול בכדי אכילת פרס אינו נחשב כהגיע לחינוך, והוא כקטן שאינו יודע לנענע או להתעטף, וכ"ש לענין שיעור כזית שהוא עיקר גדול בקיום המצוה.

ונראה טעם הדבר שלא צריך להפריש אם הקטן עצמו מברך, שבמקרה שקטן סבור שהוא עושה מצוה, אין צריך להפרישו. (ועיין אגרו"מ או"ח ח"ג ס"י צ"ה).

⁴⁵ מרן הגר"ח קנייבסקי (הובא בס' דברי שיה פסח עמ' כ), וראה בס' דעת נוטה (ציצית, תשובה ת"ד ות"א) שביאר שיש ב' עניני חינוך, חינוך כללי וחינוך פרטי, חינוך פרטי הוא כשהגיע הקטן לזמנים המנויים בגמ' (סוכה מ"ב ע"א), שאז הקטן מחוייב מדרבנן בכל החיובים. אבל יש עוד חיוב כללי שמוטל על אביו לחנכו וללמדו לפני שהגיע לחינוך כדי שידע איך לקיים את המצוה כשיגיע לחינוך, ובחינוך הכללי לא איכפ"ל שאינו כדון בכל הפרטים, ורק אם הגיע לחינוך הפרטי שידע כבר לברך ואין צריך להרגיל אותו דאז אין בו כבר את החינוך הכללי בכח"ג אין לחנכו לברך כשעושה את המצוה בלא כל הפרטים, ועי"ש. ולפי"ד מהדין "חינוך הכללי" צריך להביא לקטן שלא יודע לאכול כזית בכא"פ לאכול מצה ואעפ"י שיאכלנו ביותר מכא"פ, כדי לחנכו לאכילת מצה אף שעדיין לא הגיע לגיל חינוך הפרטי.

⁴⁶ נטעני גבריא"ל (עמ' תע"ו).

⁴⁷ ספר חינוך הבנים כהלכתו (ח"ב סימן ע"ג ס"ק כ"ב) והוא עפ"י מש"כ הבאור ה"כ (בסימן רע"א ס"ג בד"ה והוא) להקל בכע"ז לענין שיעור מלוא לוגמיו, אך מציין שם שדעת הגר"ח קנייבסקי שקטן שהגיע לחינוך ויש באפשרותו לאכול כשיעור חו"א, אין להקל.

קִטְנִים בְּלֵיל הַסֵּדֶר

ל. אכל מצה והקיאא מיד, יצא ידי חובתו⁴⁸, אבל אינו יכול לברך ברכת המזון אם הקיא כל המצה שאכל⁴⁹, וראה בהערה מה תקנתו לענין כוס שלישי⁵⁰.

הקיא
את
המצה

מְרֹר

לא. קטן וקטנה שהגיעו לחינוך צריך לחנכם לאכילת מרור בליל פסח⁵¹.

אכילת
מרור

לב. גיל חינוך למצות מרור: יש אומרים, רק מאז שהגיע לגיל שמבין את ענין המצוה, וזהו אף לסוברים שלענין מצה שיעור גיל חינוך הוא כשיכול לאכול כזית בכדי אכילת פרס⁵². ויש אומרים, מאז שיכול לאכול כזית מרור בכדי אכילת פרס⁵³.

גיל
חינוך

לג. אכל את המרור והקיא, עיין הערה⁵⁴.

הקיא
את
המרור

כּוּרֶךְ

לד. יש לחנכם באכילת כורך⁵⁵.

אכילת
כורך

■ מקורות והוספות ■

⁴⁸ שו"ת תורה לשמה (סימן קכ"ה), עפ"י דברי הגמ' (חולין ק"ג ע"ב) דקיי"ל כר"י שכל אכילה של תורה תליא בהנאת גרונו. ובס' מקראי קודש (ח"ב ס"י ל"ד) כתב, דבכה"ג יצא אף לר"ל, שהרי ירד כזית שלם למעיו, אלא שהקיאם אח"כ.

⁴⁹ תורה לשמה (שם), וטעמו, שליכא שביעה, וכן זה לא גרע מנתעכל המזון במעיו.

⁵⁰ בתורה לשמה (שם) כתב, שבכדי שיוכל לברך ברכת המזון על הכוס יחזור ויאכל מצה, מיהו אם הקיא אחרי שאכל אפיקומן, או שהוא משער בעצמו שאם יאכל יחזור ויקיא בודאי, יברך ברכת המזון בלא שום ומלכות, ויכוון שם ומלכות במחשבה (דבהרהור ליכא הזכרת שם ה' לבטלה). והנה, דבריו נאמרו גבי גדול, ויש לדון גבי קטן, אם גם מטריחים אותו לאכול שוב מצה כדי שיוכל לברך ברכת המזון על הכוס, ובפרט לפי מה שכתב המשנ"ב שארבע כוסות לקטנים זהו רק למצוה ואינו מעכב. ובהליכות שלמה (פ"ט סעי' ס"ב) מובא עצה פשוטה שמתאימה גם לקטנים, שיקח מאכל כלשהו ויברך את הברכה שלאחריו על כוס שלישי.

⁵¹ שהרי מצות חינוך הוא גם במצוות דרבנן כמבואר במשנ"ב (סי' ע' שעה"צ ס"ק ז, בס"י תרנ"ז ס"ק ג, ובסימן שמ"ג ס"ק ב).

⁵² ספר חידושים וביאורים (לגר"ח גרינמן סוכה דף מ"ב). וכתב שם כמה טעמים. א. שלימות המצוה הוא בהרגשת המרידות, ותינוקות לאו בר הכי הם, שאין מבחינים אלא אם ערב להם, והו"ל כמתעסק לענין המרידות. ב. פת הם תמיד אוכלים, אבל כזית מרור לעולם אינם אוכלים, ואין לחייבם מצוה מחודשת. ג. מרור לתינוקות עלול להזיק, וכל שינוי וסת תחילת חולי מעיים, ואין ראוי לחנכם בזה. ואחי הרב משה שליט"א אמר שיש לדון אם שתי הסברות האחרונות שייכות כאשר מקיים את אכילת המרור בחסה ולא בחריין, דקטנים דידן רגילים באכילתו ואין עלול להזיקם.

והנה הבאנו לעיל (הערה מס' 38) מהמעשה רוקח, שכתב בדעת הרמב"ם ב' חילוקים בין מצה לארבע כוסות שבמצה חיובו ממתי שידע לאכול כזית מצה משא"כ בארבע כוסות, א. שמצה הוא דאורייתא וארבע כוסות הוא דרבנן. ב. שארבע כוסות לא שייך בקטנים כיון שאינו להם דרך חירות. ולפי"ז יש לומר לגבי מרור שחיובו הוא רק דרבנן לא יהיו חייבים ממתי שידעו לאכול כזית מרור בכא"פ, אלא רק בגיל שהם מבינים את ענין המצוה. ולחילוק השני שכתב יש לדון.

⁵³ קובץ הלכות (מהגר"ש קמינצקי) פרק כ"ט ס"ג. דומיא דחיובו במצה ממתי שאוכל כזית בכא"פ, ובפרט שהוא כחרא מצוה עם אכילת ק"פ (רמב"ם הל' חו"מ פ"ז ה"ב), והיות שצריך שהקטן יוכל לאוכלו בכא"פ, יש לתת לו חסה וכדומה. ואם אין לו אלא חריין יראה שיפוג עיקר חריפותו קודם שיתן לו, שיהיה ראוי לאכילה, וחלילה מלהכריחו על כך, וכשישאר רק קצת מרידות אז משיוכל הקטן לאכול שיעור הקטן דכזית דהיינו שלישי ביצה שלנו או כשיעור כזית בינוני שלנו בתוכא"פ (ספר הלכות חג בחג פרק י"ז הערה 3).

⁵⁴ עיין לעיל סעיף ל לענין מצה, וה"ה לענין מרור.

⁵⁵ משום שחיובו מדרבנן וחייב לחנכם גם במצוות דרבנן וכנ"ל.

קִטְנִים בְּלֵיל הַסֵּדֶר

לה. קטן שלא אכל מצה ומרור לחוד רק אכל תיכף כורך, יש לדון אם יצא ידי חובתו. וראה הערה⁵⁶.

אכל רק
כורך

אִפְיֻקוּמָן

לו. יש לחנכם באכילת אפיקומן⁵⁷. ודי שיאכלו כזית אחד לאפיקומן ואינם צריכים לאכול שני כזיתים⁵⁸.

חיובם

לז. קטן שאכל אחרי אפיקומן, אינו צריך לחזור לאכול שוב אפיקומן⁵⁹.

אכל
אחרי
אפיקומן

הֶלֶל

לח. צריך לחנך את הקטנים גם לאמירת גמר הלל, ההלל הגדול, ונשמת שאומרים על כוס רביעי⁶⁰.

אמירת
הלל
ונשמת

נִרְצָה

לט. ילדים העייפים, יכולים לילך לישון אחר שתיית כוס רביעי, משום שפיוטי 'נרצה' אין חיוב באמירתם⁶¹.

אמירת
הפיוטים

■ מקורות והוספות ■

⁵⁶ בגמ' פסחים (קט"ז ע"א) מבואר שגדול אינו יוצא ידי חובה באופן זה, משום שמרור שחיובו דרבנן מבטל את המצה שחיובה מדאורייתא, אמנם בקטנים שגם חובת מצה שלהם היא רק מדרבנן, אם כן חיוב המצה והמרור שווה, ואין מצוות מבטלות זו את זו. ובספר חינוך הבנים כהלכתו (פרק ע"ג סעיף כ"ג) הביא בזה כמה צדדים. א. יש לחנכם באופן שבו יצאו ידי חובה בגדלותם, ובכח"ג שאוכלים יחד אינו יוצא ידי חובה בגדלותו. ב. היות שחיוב המרור הוא תרי דרבנן (שחיוב מרור הוא דרבנן, וחיוב קטנים במצוות הוא גם רק מדרבנן), וחיוב אכילת מצה הוא רק חד דרבנן (דחיוב מצה הוא דאורייתא), אם כן שוב המרור שהוא תרי דרבנן יבטל את המצה שהיא חד דרבנן, ומסיק שם שלכתחילה אין להקל ולחנכו רק לאכילת כורך, אלא צריך לחנכו דומיא גדול, שיאכל תחילה מצה ומרור לחוד, ורק לענין דיעבד יתכן שיצא ידי חובתו.

⁵⁷ משום שחיובו מדרבנן וחיוב לחנכם גם במצוות דרבנן וכנ"ל, וגיל חינוך לאפיקומן שווה לגיל חינוך לאכילת מצה (ראה הערה 38) אמנם לשיטת המעשה רוקח שהובא שם, הדבר תלוי בב' תירוציו ועיי"ש. וכן לסברת החו"ב שמצה ממילא אוכלים וזה לא אכילה מחודשת ולכן חייב מיד כשודע לאכול כזית בכא"פ אפיקומן שזהו אכילה מחודשת, דחיוב הוא רק כשהוא בר הבנה.

⁵⁸ ספר נטעי גבריאל (פצ"ז ס"ח) בשם הגדה 'חיים לראש'. וטעם הדבר, שאעפ"י שלכתחילה שיעור אכילת אפיקומן הוא שני כזיתים, מעיקר הדין סגי בכזית אחד (ש"ע סי' תע"ז סעי' א ובמשנ"ב שם, וכן הוא בש"ע הרב שם אות ג') וראה בס' ויגד משה (סי' כ"ח אות א').

⁵⁹ במשנ"ב (סימן תע"ח ס"ק א) כתב גבי גדול שאכל אחרי אפיקומן, שיחזור ויאכל כזית מצה לשם אפיקומן. ובשעה"צ (ס"ק ב) ציין להא"ר, ודלא כחק יעקב, אמנם בשבט הלוי (חלק ה' סי' ס) וכן נקטו בס' קובץ הלכות (לגר"ש קמניצקי) להלכה כדעת החק יעקב. ולגבי קטן פשיטא שאפשר לסמוך על שיטתם, וא"צ לחזור ולאכול.

⁶⁰ ש"ע הרב (סימן תע"ב סכ"ה) ומסתברא שהגיל חינוך הוא ממתי שידע לומר את ההלל, והלל הגדול, ונשמת כדון. וראה במשנ"ב (סי' תע"ט ס"ק ט) שאם אין אחרים מסובים על שולחנו, יענו אשתו ובניו "הודו" על אמירתו והעולם אין נזהרין בזה כל כך, וראוי לעורר על כך כדי שיקיימו מצות הלל כתיקונה (הליכות שלמה פ"ט הערה 398), וברמ"א (סימן תע"ט ס"א) כתב, שבלייל פסח מותר לתן לקטן רשות לומר אנא ה' וכולם יענו אחריו כדי שלא יישן וכדי לחנכו במצוות, אבל אין ליתן לקטן לומר הודו וכולם יאמרו אחריו, לפי שהודו הוא תחילת פרק וכשהקטן מתחיל והגדול עונה אחריו נראה כאילו הקטן שלוחו ותבוא לו מאירה שעושה שלוחים כאלה, אבל יאמר נא וכו', מותר ליתן לקטן לאומרו, כיון שזה אינו תחילת פרק (ש"ע הרב שם ומחצית השקל שם).

⁶¹ הגדה של פסח רבי חיים קניבסקי. ובמנהגי חתם סופר (פרק עשירי אות ג) מביא: אחר 'חסל סידור פסח' צוה להנשים שילכו לישון, מלבד הילדות הצעירות, אשר נשאו עד גמר הסדר.

דבר למשפט

בית הוראה לדיני ממונות
בראשות הגאון הגדול ר' שריאל רוזנברג שליט"א גאב"ד בד"ץ בני ברק

דבר המערכת

מכיון שדיני ממונות הרי הם רחבים מיני
ים, ועל פי רוב אדם מן השורה, יתקשה
להכריע איזו היא הדרך הישרה אשר
ילך בה, ובשל כך מתהווים מחלוקות
וסיכסוכים בין שכנים, שותפים וכדו',
ולמרות זאת אין הצדדים רוצים להופיע
בין כותלי בית הדין, לפיכך הורגש צורך
רב בבית הוראה אשר ישבו בו דיינים
מומחים ובקיאים, ויוכלו הצדדים
להופיע בפניהם בהסכמה, ולשטוח את
טענותיהם ובדיון קצר וממצה יפסקו
להם את דינם.

כן יסייע בית ההוראה ביד המתלבטים
מה מותר או מגיע להם ע"פ הלכה,
במקום שאין מניעה על פי הדין לשמוע
צד אחד.

כמו כן יסייע בית ההוראה בעריכת הסכמים,
חוזים, צוואות וכדו' על פי ההלכה, בכדי
למנוע מצבים בהם ימצא האדם את עצמו
חתום על חוזה שאינו מחייב או צוואה
שאינה תקפה עפ"י ההלכה.

בית ההוראה "דבר למשפט" יחל לפעול
מחדש אייר תשפ"ד אי"ה. פרטים
על מספר טלפון למענה הילכתי בדיני
ממונות וכן קביעת תורים ליישוב
מחלוקות וסיכסוכים יפורסם בס"ד לאחר
חג הפסח הבעל"ט.

אם מותר לפתוח פתח נוסף לחצר המשותפת

לפתוח פתח נוסף לחצר המשותפת

חצר המשותפת לכמה בתים פרטיים, ואחד מבני החצר
קנה בית בסמיכות לחצר זו, וכעת רוצה לפתוח פתח מהבית
שקנה לחצר המשותפת, האם יכול לעשות זאת. וכן יש לדון
באדם שיש לו בית פרטי הנמצא בחצר המשותפת, וכעת
רוצה לבנות ע"ג גגו דירה נוספת, האם יכול לפתוח את
הפתח של הדירה החדשה לכיוון החצר המשותפת.

בשו"ע (סי' קנ"ד ס"א) פסק להדיא שבשני ציורים אלו
אסור לו לפתוח פתח נוסף לחצר המשותפת, לפי שמרבה
עליהם את הדרך בחצר המשותפת, והרי זה נעשה כמי
שהיה לו שכן אחד ונעשו לו שכנים הרבה, אלא כל אחד
מבני החצר אין לו רשות לשנות כלל אלא כמו שבנאו או
קנאו או ירשוהו יש להם לנהוג בו.

פלוגתת השו"ע והרמ"א אם יכול לעשות את הפתח ישירות לתוך ביתו

אמנם הוסיף השו"ע דכל האיסור הוא רק אם פותח את
הפתח לכיוון החצר, אך לפתוח את הפתח ישירות לתוך
ביתו מותר. ונמצא אי"כ דבקנה בית בסמיכות לביתו יכול
לפתוח את הפתח ישירות לתוך ביתו. וכן אם בנה בית נוסף
ע"ג גגו יכול לפתוח את הפתח ישירות לתוך ביתו. וכתב ע"ז
הרמ"א דיש חולקים דאפילו לתוך ביתו אסור לפותחו, ע"כ.

כל דברי הרמ"א מיירי רק בקנה בית בחצר הסמוכה

וכתב הסמ"ע (ס"ק ד' ע"פ ביאור הנתיבות ס"ק ג') שדברי
הרמ"א נאמרו רק על החלק הראשון של השו"ע, באופן
שקנה בית בסמיכות לביתו, שבזה יש חולקים וסוברים
שאפילו אם יפתח את הפתח ישירות לביתו אסור לפותחו,

קיבל מהשכנים אישור בניה

אמנם זה דבר פשוט וברור שבאופן שרוצה לבנות ע"ג גג או בחצר המשותפת השייכת לכל השכנים, וקיבל מהם אישור לבנות במקומות אלו, בזה ודאי שאם רוצה לפתוח פתח שכניו יכולים לעכב בעדו, משום שבזה ודאי לא שייך לומר שהחצר היתה משועבדת למקומות אלו, כיון שלא היה יכול לבנות שם מתחילה, ולכך צריך לקבל אישור נפרד לגבי עשיית הפתח.

אם יכול להכניס אנשים נוספים לגור עימו בתוך ביתו

עוד יש לדון באופן שרוצה להכניס אנשים נוספים לגור עימו בתוך ביתו, אם שאר אנשי החצר יכולים לעכב בעדו.

שיטת השו"ע דרק בסמוכים על שולחנו שרי

והנה מצינו בשו"ע (שם סעיף ב') דדין זה תלוי אם האנשים שרוצה להכניס הם סמוכים על שולחנו או לא, דאם הם סמוכים על שולחנו מותר לו להכניסם לגור עימו וא"א לעכב בעדו, אך אם הם משפחה בפני עצמה ואינם סמוכים על שולחנו, אנשי החצר יכולים לעכב בעדו, מפני שמרבה עליהם את הדרך.

שיטת הרמ"א דכ"ז שאינו מוסיף על הבנין הכל שרי אמנם ברמ"א הביא די"א דשותף יכול למלאות ביתו אנשים נוספים, ואף מותר לו לחלוק ביתו לשני דיורים נפרדים, כל זמן שאינו מוסיף להם בנין חדש.

לחלוק דירה גדולה לשתי יהודות

ונמצא א"כ דאדם שיש לו דירה גדולה ורוצה לחלקה לשתי יחידות ולהכניס לשם דיורים נוספים, לשו"ע אסור דבכל אחד גרים דיורים נפרדים ואינם סמוכים יחד על שולחן אחד, מאידך לרמ"א כל זמן שאינו מוסיף על הבנין מותר להכניס.

אינו יכול לפתוח פתח נוסף להדר מדרגות

אמנם אף לשיטת הרמ"א שיכול להכניס דיורים נוספים, מ"מ ודאי שאינו יכול להוסיף פתח נוסף לחצר או לחדר מדרגות, דזה אסור לכו"ע כמבואר שם בסעיף א' וכנ"ל מטעם שזה כמי שהיה שכן אחד

מטעם שמרבה עליהם את הדרך בחצר המשותפת, דע"י שפותח פתח נוסף יש מקום נוסף שדרכו יכולים ליכנס לחצר. אך על האופן השני שבנה ע"ג ביתו, וה"ה באופן שבונה מאחורי ביתו בחלק השייך לו שמותר לו לבנות שם, במקרים אלו אף הרמ"א מודה לשו"ע שמותר לכו"ע לפתחו ישירות לתוך ביתו, מטעם שמקומות אלו [ע"ג גג הפרטי, או אחורי ביתו בחצר השייכת לו] היה יכול לבנות שם עוד מתחילה כשבנו את הבית, ומקומות אלו נחשבים כחלק מהבית הקיים, דאף שלא בנה שם מתחילה מ"מ לא הפסיד זכותו, ולכך יכול לפתוח בזה פתח ישירות לביתו, דאף שע"ז מרבה הדרך בחצר, מ"מ כיון שהיה יכול מתחילה לבנות שם הרי זה כמי שהיה בנוי מתחילה, והחצר משועבדת לכל החדרים המצורפים לבית זה שכבר עומדים שם.

קנה שטח הסמוך לביתו ורוצה לבנות שם

והוסיף הנתיבות (שם) דלפי"ז אם קנה שטח הסמוך לביתו ורוצה לבנות שם ולפתוח את הפתח ישירות לתוך ביתו לשיטת הרמ"א יהיה אסור, כיון שבזה א"א לומר שהחצר היתה משועבדת מתחילה להוספת חדר זה, כיון שמתחילה שטח זה לא השתייך כלל לחצר זו.

השתנו כללי חוקי העירייה

ובשיטת הרמ"א יש לדון באופן שהיה לו שטח השייך לדירתו [ע"ג הגג או בחצר] שלא היה עומד מתחילה לבניה, ומצד חוקי העירייה לא היה לו אישור לבנות שם, ולאחר כמה שנים השתנו כללי החוק והותר לבנות שם, האם נאמר שכיון שמצד ההלכה היה יכול לבנות שם עוד מתחילה הרי זה כמי שהיה בנוי שם מתחילה והחצר המשותפת משועבדת לכך, וא"כ יוכל לפתוח בזה את הפתח ישירות לביתו, דמה שמצד חוקי העירייה לא היה יכול לבנות שם בתחילה, אי"ז נחשב שהפסיד זכותו בחצרו, א"ד דאי"ז נחשב שהחצר היתה מתחילה משועבדת לכך, דאף שמצד ההלכה היה יכול לבנות שם עוד מתחילה, אפ"ה כיון שבמציאות לא יכל לבנות שם מצד חוקי העירייה, אי"ז נחשב שהחצר משועבדת מתחילה לתוספת הבניה שכעת בונה, ושוב לא יוכל לפתוח פתחו אף ישירות לתוך ביתו.

ונעשו שכנים הרבה ומרבה עליהם את הדרך.

לעשות בפתחו בעין מסדרון קטן לתוך ביתו ומשם פותח שני פתחים

אמנם אלו העושים בפתחם כעין מסדרון קטן לתוך ביתם ובו עושים שני פתחים סמוכים זה לזה, ודרכם נכנסים לשתי היחידות שפיר עבדי, דהרי מסדרון זה הוא כחלק מרשות הבית והרי זה כמי שפותח פתח נוסף מעלית גגו לתוך ביתו דהתבאר לעיל שבוה לכו"ע מותר.

אם יכול לעשות זאת בשני שלבים נפרדים

והנה יש לדון באופן שעושה זאת בשני שלבים נפרדים, קודם חולק את דירתו לשתי יחידות קטנות, ובשלב יותר מאוחר רוצה להוסיף על הבנין בשטח השייך לו ולהרחיב כל יחידה לדירה גדולה. האם נאמר שכיון שכל שלב לכשעצמו מצד עצמו א"א לאסור עליו לעשותו, [דלחלק את דירתו לשתי יחידות בכדי להוסיף דיורים נוספים מותר לשיטת הרמ"א, ולהגדיל את דירתו בשטח השייך לו מותר לדעת המחבר], א"כ שפיר עבדי, א"ד אף דכל חלק לכשעצמו יכול לעשותו, אך לעשותם ביחד אסור, בין לרמ"א ובין למחבר.

אם כשחולק דירתו לשתי יחידות מתבטל השם דירה

וצדדי הספק הם האם כשחילק בתחילה את דירתו לשתי יחידות, מכאן ולהבא זה נחשב כשתי דירות נפרדות, או שלעולם נשאר לזה את השם דירה הראשונה. דאם נאמר שע"ז שחילק את דירתו התבטל השם דירה הראשונה ומהיום זה נחשב כשתי דירות נפרדות, א"כ מאחר שכל יחידה נחשבת לדירה בפני עצמה, יכול הוא להרחיב כל אחת לדירה בשטח השייך לו, וכדעת הרמ"א, וא"ז נחשב שמוסיף על הבנין בכדי להוסיף דיורים חדשים, דכעת כל יחידה נחשבת לדירה בפני עצמה שמותר להרחיבה ולהוסיף על הבנין במקום השייך להם. אך אם נאמר שמה שחילק את דירתו לשתי יחידות אי"ז מבטל את השם דירה הראשונה, ונשאר לזה עדיין שם של דירה

אחת, י"ל דאף שכל שלב מצד עצמו מותר, אך כיון שעושה את שניהם בבית אחד אסור, כיון שבסופו של דבר זה נחשב שלוקח דירה ומוסיף על הבנין בכדי להוסיף דיורים נוספים, וזה ודאי אסור וכנ"ל.

לסיכום

א. חצר המשותפת לכמה בתים, ואחד מבני החצר קנה בית בסמיכות לחצר זו, אינו יכול לפתוח פתח לחצר המשותפת ללא רשות מבני החצר. ואם רוצה לפתוח את הפתח ישירות לתוך ביתו, לשו"ע מותר לרמ"א אסור.

וכתב הסמ"ע (ע"פ ביאור הנתיבות) דהרמ"א אוסר רק באופנים שהבית הנוסף לא היה שייך לבית זה, כגון שקנה את הבית הסמוך, או שקנה שטח הסמוך לביתו בכדי לבנות שם תוספת לביתו, דבכל אלו האופנים החצר לא היתה משועבדת מתחילה לשם כך. אך באופנים שעוד מתחילה כשבנו את ביתו היה יכול לבנות שם, כגון ע"ג גגו או בשאר מקומות השייכים לו בחצר, בזה אף לרמ"א יכול לפתוח לו פתח נוסף ישירות לביתו, דהחצר היתה משועבדת מתחילה לשם כך.

והתבאר דיש לדון באופן שהמקום לא היה עומד מתחילה לבניה מצד כללי העיריה, ולאחר זמן השתנו כללי החוק והותר לו לבנות שם, האם זה נחשב שהחצר היתה משועבדת לכך מתחילה ויכול לפתוח לו פתח נוסף לביתו, או שכיון שמצד כללי החוק היה אסור לו לבנות שם אי"ז נחשב שהחצר היתה משועבדת מתחילה לכך, ואסור לו לפתוח פתח נוסף לתוך ביתו.

ב. אדם הרוצה להכניס אנשים נוספים לגור עימו בתוך ביתו, אם הם סמוכים על שולחנו מותר, ואם לאו לשו"ע אסור ולרמ"א מותר ובלבד שלא יוסיף בשביל כך על הבנין.

והתבאר דיש לדון באופן שעשה זאת בשני שלבים נפרדים, קודם חילק את דירתו לשתי יחידות קטנות, ובשלב יותר מאוחר רוצה להוסיף על הבנין בשטח השייך לו ולהרחיב כל יחידה לדירה גדולה, האם זה נחשב שמוסיף על הבנין לצורך הדיורים הנוספים ואסור או לא.

מתוך דברים שנאמרו ע"י הגאב"ד שליט"א והיו למראה עיניו. עם כל זה, כל טענות יש לתלות בהכנת הכותב.

בכל עניני העלון a0527672511@gmail.com

על משכבי בלילות

רשימות ממה שזכיתי לראות בהיותי במחיצת זקני

רבינו מרן הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל

בלילות ששהיתי בביתו בימי בין הזמנים האחרון לחייו ניסן תשפ"ג

נמסר להדפסה במיוחד עבור "קובץ גליונות" לזיכוי הרבים

© כל הזכויות שמורות

מוצאי פורים תשפ"ג - [ליל יום ד' כי תשא - ליל ט"ו אדר פורים דמוקפין פ"ג]

בסיעתא דשמיא זכיתי לראשונה לישן עם רבינו בחדרו, והנכתב להלן הוא ממה שזכיתי לראות בלילה זה. התעורר רבינו שליט"א [זצ"ל] באמצע הלילה כמה פעמים, בירך "אשר יצר" בכוונה רבה, בקול רם, לאחר המילים "ברוך אתה ד'" עצר לכמה שניות.

אמר "אי אפֿשר" השי"ן בקמ"ץ.

קשה לתאר על גבי הכתב את הצורה הנפלאה והמיוחדת שרבינו מברך ברכת אשר יצר, רבינו נעמד בסמוך לכניסת החדר שינה, מתרכז היטב בברכה שעומד לברך, ומברך בקול רם וחזק, עד שקולו נשמע ברחבי הבית, ומברך בנעימות מופלאה מתוך כוונה עצומה, מהדהד באזניים איך שאומר בקול מרטיט "גלוי וידוע וכו' ולעמוד ל-פ-נ-י-ך", נדמה שבשעת הברכה שוכח מהעולם ומלואו.

בשעה 6:00 בבוקר התחיל להתארגן לתפילת שחרית [המתחילה ב-7:15], אמר לנינו שש"פ נ"י שצריך ללבוש בגדי שבת, "פורים היום", וביקש שיביא לו את נעלי השבת.

מיד כשהתעורר נטל ידיו על יד המיטה לתוך קערה, שהובאה על ידי נינו שש"פ נ"י.

קודם אמירת ברכות השחר ששה כוס מים חמים, ובירך "שהכל" בקול ובכוונה.

לאחר שגמר להתארגן, התיישב על כסאו [בחדר שינה] לאמירת ברכות השחר.

בירך תחלה "אשר יצר" ואחר כך "אלוקי נשמה", ולאחר מכן בירך "בורא נפשות" על הכוס ששתה.

בברכת "בורא נפשות" אמר "שברא" [ולא כנוסח "שבראת"].

אחר כך בירך ברכות התורה, לאט, ובכוונה גדולה מאד, השתפך בתחינה כשאמר "ונהיה אנחנו וצאצאינו וכו' יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה".

אמר בנעימה "יברכך וכו'" ו"אלו דברים" וכו', ומיד אחר כך התחיל לקרוא קריאת שמע, [כמנהגו רבות בשנים לקרוא לפני התפלה, מחשש שעד שיתאסף המניין יעבור זמן קריאת שמע מגן אברהם], ולא אמר קודם קריאת שמע "קל מלך נאמן".

הפסוק "שמע ישראל" קרא בכוונה גדולה, ולאחר המילים "ה' אלוהינו" שתק כמה רגעים לקבלת עול מלכות שמים.

אחר כך בירך ברכות השחר מ"אשר נתן לשכוי" ואילך, אחר כך אמר היהי רצון שתצילני וכו', לאחר מכן אמר "לעולם יהא אדם" בזריזות, וכשהגיע לתיבות "אשרינו מה טוב חלקנו" וכו', אמרם בקול ולאט.

כשקרא קריאת שמע אמר המילים "למען תזכרו" [בפרשת ציצית] וחזר שוב על תיבות אלו, והתייז הזי"ן של "תזכרו".

בברכת "לעולם יהא אדם" אמר "ואומרים פעמיים בכל יום שמע ישראל" [ולא סיים הפסוק].

ברכת "לעולם יהא אדם" חתם "ברוך אתה ד'" וכו'.

לפני שהתחיל "ברוך שאמר" בירר שיש מנין.

לאחר קריאת המגילה זימר עם הציבור "שושנת יעקב", ואיחל לציבור "אגוטן פורים".

* * *

ליל יום ה' כי תשא - מוצאי פורים דמוקפין ליל ט"ז אדר תשפ"ג

גם בלילה זה זכיתי לישן בחדרו של רבינו, היות ונינו רי"ו נ"י עדיין לא חזר מעיר הקודש ירושלים.

בכל פעם מתעוררת ההשתאות לשמוע את המעמד המיוחד איך שרבינו מברך את ברכות השחר, בעוד אנשי העולם עדיין נמים את שנתם, רבינו מתגבר כארי בשעה שש בבוקר לעבודת בוראו, ואז מתחיל "מעמד ברכות השחר", רבינו מתיישב בניחותא על כסאו בחדר שינה, מתוך שלות הנפש עצומה המקרינה על כל הסביבה, ואז מתוך ישוב הדעת ורוגע מופלאים מברך את ברכות השחר בנעימות מתוקה ושובה לב, במשך כעשרים דקות (!) אורך "מעמד ברכות

השחר", קשה לתאר את השתפכות הנפש המיוחדת בברכות התורה, והערב נא וכו', ונהיה אנחנו וצאצאינו וכו' כ-ו-ל-נ-ו יודעי שמך, וכו', עד שמסיים ותלמוד תורה כ-נ-ג-ד כולם, כשבקולו נשמע מין תביעה והתעוררות ללימוד התורה.

* * *

יום שישי פרשת ויקרא - ב' ניסן תשפ"ג

בס"ד לרגל ימי בין הזמנים יש לי את הזכות לישן עם רבינו שליט"א [זצ"ל] בחדרו. בלילה כשקם רבינו ממטתו סייעו נינו רי"ל נ"י ללבוש את נעליו, וכשהחל להלבישו את נעל שמאל, נזעק רבינו "ימין, ימין ...". רבינו מברך ברכת אשר יצר בצורה מיוחדת ונפלאה, וכמדומה שענין זה התחיל בשנים אלו, ויתכן שעושה כן לרפואת בנו רבי נח בצלאל שליט"א [זצ"ל].

* * *

בליל שבת קודש פרשת ויקרא חיכה רבינו שיסייעו לו לעלות למטתו, כשהגעתי להעיר את הנין שזהו תפקידו הקבוע, אמר לי רבינו שלא להעירו אלא שאעשה זאת בעצמי. בשבת קודש שמעתי את רבינו שליט"א [זצ"ל] אומר מודה אני לאחר ברכת אשר יצר, [בירכה לפני לבישת בגדיו]. בליל ו' ובליל שבת קודש שמעתי את רבינו שליט"א [זצ"ל] מברך המפיל כשהתעורר באמצע הלילה, ואחר כך קרא קריאת שמע, בפעם האחרונה שהתעורר לפני עלות השחר, בליל ו' בערך ב-3:30 [שעון חורף], ובליל שבת קודש בערך ב-4:50 [שעון קיץ]. בברכות התורה אומר "ולומדי תורתך לשמה" התי"ו בשו"א.

* * *

יום א' לסדר צו - ד' ניסן תשפ"ג

נכנסתי לחדרו של רבינו שליט"א [זצ"ל] בשעה 12:30, רבינו התעורר במשך הלילה ג' פעמים. השעון מעורר המכוון לשעה 6:00 לא צלצל, ש. נ"י נכנס ב-6:15 להעיר את רבינו שליט"א [זצ"ל], רבינו ביקש שיביא לו את הבגדים, וקודם לכן וידא רבינו שהנ"ל נטל ידיו. בשעה 6:30 בערך רבינו לקח את התרופות, ושתה כוס מים מעורבת בכוס מים חמים. אחר כך החל רבינו לברך ברכות השחר, וברך אשר יצר, אלוקי נשמה, בורא נפשות [לא חותם בשם], ברכות התורה, יברך, אלו דברים, אחר כך קורא קריאת שמע, לאחר הג' פרשיות מברך מ"אשר נתן לשכוי" ואילך, אחר כך אמר יהי רצון, אחר כך אמר ברכת לעולם יהא אדם. את המילים "שמאהבתך שאהבת אותו" שורר במנגינה, וכן את המילים "אשרינו מה טוב חלקינו", לפני החתימה אמר ובישועתך תרים ותגביה קרננו, חתם בשם, נוסח החתימה "[ה]מקדש את שמך ברבים". בתיבות "ונהיה אנחנו וצאצאינו" נעצר, ואומר לאט, כמו כן אומר "ובפיות" [ולא "ובפי"]. כמדומה שאמר בשכמל"ו בקול, כפל תיבת "ואהבת", [היה נראה שבפעם הא' אמר מלעיל]. בברכת המעביר שינה אמר ואל "ישלוט" בנו יצר הרע, [ולא ואל תשלט]. כל הנ"ל עד השעה 6:58

* * *

יום ב' לסדר צו - ה' ניסן תשפ"ג

כשהתעורר רבינו שליט"א [זצ"ל] בפעם השלישית בלילה, ביקש מנינו ר"ל נ"י שיבדוק בלוח את זמן עלות השחר, וכששאלו "הראשון או השני"? השיבו "הראשון". הנ"ל בדק ואמר שהזמן הוא בשעה 5:05, רבינו התבונן בשעונו ואמר "עוד עשר דקות", ולא בירך המפיל.

* * *

יום ה' לסדר צו - ח' ניסן תשפ"ג

הלילה התעורר רבינו שליט"א [זצ"ל] רק שני פעמים, וכשהתעורר בפעם הב', בשעה 5:30 בערך, שאל בפליאה האם ישן ברצף מתחילת הלילה. הלילה הביאו שעון מעורר חדש בעקבות שהקודם לפעמים לא מצלצל. רבינו שליט"א [זצ"ל] התעורר בשעה 6:00 [כשהשעון צלצל], אחר כך בקש שיביאו לו בגדיו, נינו רי"ל נ"י ושש"פ נ"י הביאו לו את בגדיו, רבינו שאל את כל אחד מהם האם נטל את ידיו. רבינו שליט"א [זצ"ל] ישן בלילה עם ציצית, ולא מחליף ציצית בבוקר, אלא נשאר עם אותה ציצית. בברכות השחר אומר "המכין" מצעדי גבר [ולא "אשר הכין"].

בברכת 'לעולם יהא אדם' אומר 'מה אנחנו', כמו כן אומר "מה צדקותינו מה ישועתינו"
חותם "מקדש את שמך ברכים".

בליל רביעי היה רבינו מסובל ביסורים, והביאו לו מהספריי להרגעת הכאבים, ולא קם מהמטה במשך הלילה, העירוהו בבוקר בשעה 6:50, כמדומה שקרא לפני התפילה קריאת שמע ב' פעמים, [היה נראה שמבין מש. נ"י שיתכן שיתאחר זמן שחרית, ועל כן קרא שוב]. היה נראה שמניח התפילין של ראש, ומברך, [כמנהגו לברך ב' ברכות], ולא מהדק אחר כך.

* * *

יום ו' לסדר צו - ט' ניסן תשפ"ג

ברוך השם אמש לאחר תפלת ערבית למדנו עם רבינו שליט"א [זצ"ל] כמידי יום בבין הזמנים, ואמש הלימוד היה מיוחד מאד, כאשר הלימוד היה עם עירנות גדולה ובצורה חיה, באופן שלא זכור כמותו כבר תקופה ארוכה. רבינו שליט"א [זצ"ל] הקשה קושיא על דברי התוס' בנדרים, ושלח את נכדו חביבו ר"י לוי נ"י אל מרן הגר"ד לנדו שליט"א והגאון הגדול ר"ש אלתר שליט"א.

רבינו שליט"א [זצ"ל] התעורר בשעה 12:00 בערך, וב"ה סייעתי בידו לשכב על מטתו, ופרסתי מעליו את השמיכה, לאחר רגעים אחדים צלצל רבינו שליט"א [זצ"ל] בפעמון, ש. נ"י נכנס, ורבינו שליט"א [זצ"ל] אמר לו שהשמיכה הפוכה, דהיינו שהצד עם הרוכסן לכיון הראש ולא לכיוון הרגלים, והנ"ל סיבב את השמיכה, [ואמר לי הנ"ל דרבינו שליט"א [זצ"ל] מקפיד מאד בין בכפתורים ובין ברוכסן, ולא משום נוחות, אלא שחושש בזה לבגד הפוך].

בבוקר כמידי בוקר שמעתי את רבינו שליט"א [זצ"ל] מברך ברכות התורה בכוונה גדולה, והשתפך בתחינה בתיבות "ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל", כמו כן הבוקר לאחר ברכת לעולם יהא אדם אמר רבינו שליט"א [זצ"ל] "מה טובו" וכן שמעתי מתחיל לומר "אדון עולם"

* * *

יום א' י"א ניסן תשפ"ג

הלילה היה לרבינו שליט"א [זצ"ל] כאב קל, וביקש לקרוא לש. נ"י, שיתן לו את הספריי להרגעת הכאב. באחד הפעמים שהתעורר רבינו שליט"א [זצ"ל], כשחזר לישון בירך ברכת המפיל [כמדומה]. סיפר ש. נ"י בשם מ. נ"י ששאל לרבינו שליט"א [זצ"ל] מדוע מקפיד על כיוון השמיכה, והשיב רבינו שליט"א [זצ"ל] בערך בזה הלשון: "זה לא נורמלי שזה הפוך". כשנכנס רבינו שליט"א [זצ"ל] לארוחת בוקר, נטל ידיו ובירך אשר יצר, כמדומה שנטל ח' פעמים לסירוגין, אחר כך נטל שוב ובירך על נטילת ידיים. קודם שנטל ידיו בפעם הב' לסעודה לקח את נייר הניגוב ידיים וניגב את ידיים הספל. לפני שנכנס רבינו שליט"א [זצ"ל] למטבח מלאתי לו את הספל, אך כשהגיע וראה את הספל מלא שפכו ומילאו שוב, [כנראה חשש משום גילוי].

* * *

יום ג' י"ג ניסן תשפ"ג

הלילה כשהתעורר רבינו שליט"א [זצ"ל] בערך בשעה 12:30 הגיעה בתו תחי' לסייעו לרדת מהמטה, רבינו התפלא שהיא עדיין ערה בשעה זו, כמו"כ סיפרה לו על שכן שלה הרב ... שקם כל לילה בשעה 3:00, רבינו שאל האם זה בן של ... והאם קם ללמוד, ונענה בחיוב, ושאל אם כן מתי הוא ישן, והשיבה שהולך לישון מוקדם. לפני מספר ימים ראיתי שרבינו שליט"א [זצ"ל] בארוחת בוקר כשמברך המוציא, הגם שאוכל פרוסות קטנות מאד, מכל מקום מקפיד לאחוז את הפרוסה בכל העשר אצבעות. אמש בסיום הלימוד הפריש רבינו שליט"א [זצ"ל] חלה מהמצות, וביקש לשקול כזית, ובדק שהמצה תהיה יותר משלושים גרם, וביקש לכסות את כלל המצות בסדין, אחר כך הניח את המצה שעומד להפריש בראש הערימה מתחת הסדין, ובירך והפריש. אחר כך הפריש תרומות ומעשרות, ובשעת ההפרשה הצמיד את המצה של התרו"מ לשאר המצות, בנוסח ההפרשה [כפי הנראה הנוסח הקצר] אמר שיחול לפי הסדר. אחר כך אמר לו רמ"פ נ"י שאפשר לתת לר"י לוי נ"י את המעשר ראשון, ואכן רבינו שליט"א [זצ"ל] הקנה לו בהגבהה את המעשר ראשון.

* * *

יום ד' י"ד ניסן תשפ"ג

בברכות השחר הבוקר אירע דבר מופלא, לאחר שסיים רבינו ברכות התורה, וסיים אמירת "יברכך", חזר רבינו שוב על הבקשה "ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה" [ותיכף התחיל באמירת אלו דברים].

היום ערב פסח היות ורבינו בכור עשה סיום על מסכת יבמות, את הסיום עשה לפני תפילת שחרית, משום ששותה כוס מים לפני התפילה ונוטל את כדורי התרופות, לאחר ברכות השחר סיים את המסכת, ולמד את הקטע האחרון, בענין דרישה וחקירה בעדות אשה, כשסיים את המסכת הוסיף את ההגהה של המסורת הש"ס "אל תיקרי בניך אלא בוניך", אחר כך אמר את ההדרן.

נינו רי"ו נ"י שאלו אם רוצה לעשות גם את הסיום על ערכין, משום שבלימוד מסכת זו גם כן השאיר רבינו את הקטע האחרון, רבינו השיבו שמספיק הסיום על יבמות.

בבוקר למדנו עם רבינו שליט"א [זצ"ל] מסכת נדרים, על יד השולחן שכבר ערוך לסדר.

הלימוד היה בצורה נפלאה, רבינו אמר חידוש שהתחדש לו, ורבי יעקב גנוט בדק בספר המפתח על הרמב"ם האם מציינים שיש מי שאומר זאת, ושם ציינו לספר אבן האזל, נשלחתי להביא מהארון בסלון את הכרך אבן האזל על רמב"ם קדשים, אך זה לא היה הכרך המתאים.

לאחר הלימוד הזכיר רמ"פ נ"י לרבינו שכרך זה של אבן האזל נתן הגרא"ז מלצר זצ"ל לחמיו של רבינו הגרי"ז דיסקין זצ"ל, וכתב לו הקדשה על כריכת הספר, הנ"ל פתח את כריכת הספר כדי להראות לרבינו את ההקדשה, אך לא נמצאה שם ההקדשה, הנ"ל אמר לרבינו שכנראה מישוהו תלש את הדף עם ההקדשה, רבינו לא זו משלוות נפשו בכי הוא זה, וכלל לא התייחס לענין.

רבינו איחל בטלפון 'גוט יום טוב' לקרובת משפחתו הרבנית ג. שתחי', הנ"ל סיפרה לו בטלפון שנינה ד. ב. נ"י התארס, לאחר שרבינו ניתק סיפר רבינו לרמ"פ "היא אמרה שיש אצלם איזה שמחה".

באמצע הלימוד הגיע נכדו ימ"ל נ"י וסיפר לו ששרף את החמץ בשליחותו, רבינו אמר כל חמירא, י"מ נ"י שאל אותו אם אומר ליבטל וליהוי "הפקר" כעפרא דארעא, השיבו רבינו שזה תלוי במחלוקת רש"י ותוס' ועל כן אומר ב' פעמים לצאת ידי שניהם.

* * *

יום שישי לסדר שמיני - כ"ג ניסן תשפ"ג

אמש בשעות אחר הצהריים סבל רבינו שליט"א [זצ"ל] מיסורים נוראים, הכאבים בחזה גברו עד כדי חשש ממשי להתקף לב, הספריי בדרך כלל עוזר להרגעת הכאבים, אך הפעם הכאבים לא פסקו, תפילת רבים של בני המשפחה נערכה בחצות הלילה בבית הכנסת גלעד, רבינו לפני השינה התאמץ מתוך יסוריו החזקים ללמוד ולהשלים את חוק חובותיו היומיים, רבינו למד בשכיבה את לימוד המשניות ותוך כדי הלימוד שקע בשינה עמוקה בעוד כרך המשניות בידו, כשהוא לבוש בבגדיו.

רבינו ישן ברציפות כל הלילה שלא כדרכו, מחמת הכאבים החזקים שסבל מהם בשעות אחר הצהריים.

במשך השבוע מניחים על יד רבינו פעמון שיוכל לצלצל כשירצה לקרוא שיסייעו לו לקום ממטתו, אך הלילה שכחו להניח הפעמון, רבינו התפלא על כך בבוקר כשקם מהשינה.

* * *

יום ב' לסדר תזו"מ - כ"ו ניסן תשפ"ג

הלילה כשהתעורר רבינו שליט"א [זצ"ל] בשעה 12:00 בערך, ביקש מנינו ש. נ"י להוריד סוודר א' [מתוך ב' הסוודרים שרבינו לבוש], הנ"ל אמר לרבינו שעלול להצטנן, שהרי בפסח הוריד סוודר א' והצטנן, השיבו רבינו שליט"א [זצ"ל] שכעת יותר חם והוא מזיע, ואכן הוריד סוודר א'. אחר כך כשהתעורר רבינו שליט"א [זצ"ל] בשעה 2:00 בערך שאל את ש. נ"י האם נטל ידיו, הנ"ל הלך ליטול ידיו, וכששב אמר לו רבינו שליט"א [זצ"ל] שרוצה ללבוש את הסוודר.

רבינו שליט"א [זצ"ל] התעורר בשעה 4:30 בערך, ושאל את נינו ש. הנ"ל באיזו שעה עלות השחר, הנ"ל בדק בלוח והשיבו בשעה 4:35, [ולא בירך רבינו המפיל, כמדומה].

ב"ה זכיתי להכין לרבינו שליט"א [זצ"ל] צנימים לארוחת בוקר, ואמר לי ש. נ"י שרבינו שליט"א [זצ"ל] נוהג שלא לאכול הקצוות כמדומה משום שקשה לשכחה, עכ"ד.

* * *

יום ד' לסדר תזו"מ - כ"ח ניסן תשפ"ג

הלילה התעורר רבינו שליט"א [זצ"ל] ד' פעמים, בערך ב-12:00 וב-2:00 וב-4:00 וב-5:00, כמדומה כשהתעורר בפעם השני' בשעה 2:00 בירך ברכת המפיל בשם ומלכות, בשאר הפעמים כמדומה שלא בירך.

כשהתעורר בשעה 4:00 בערך, זכיתי לסייעו לעלות למטה, ובטעות חלצתי לו נעל ימין קודם לנעל שמאל, ושתק.

כשקם רבינו בשעה 6:00, לאחר ברכת אשר יצר, אמר "מודה אני".

אחר התפילה אמר רבינו שליט"א [זצ"ל] הפסוקים שאומרים בשעת עיטוף הטלית, וכן "ומחכמתך וכו'" שאומרים לאחר הנחת תפילין, וכן אמר פרשת "קדש לי", [הגם שכבר חלץ תפילין].

* * *

לרגל הוצאתו לאור של הספר 'אריד בשיחי' – בדרך ב' – ספר ההספדים והמאמרים אחר מיטתו של מרן שר התורה רבי שמריהו יוסף חיים קניבסקי זללה"ה – ליקטנו מהספר עדויות אוטנטיות כפי שמעידים הגאונים שליט"א בכלי ראשון ממה שראו בעיניהם ושמעו באזניהם.

לפני כמה שנים, על השולחן אשר לפני ד', בסעודת מוצאי יום הקדוש, אמרתי לפני, שהעולם שואלים על הא דאיתא במדרש [הובא בתוס' שבת קיד: ויומא פז:] שבמוצאי יוה"כ בת קול יוצאת ואומרת לך אכול בשמחה לחמך, לשם מה יוצאת הבת קול, הלא אין שומעים אותה. ואמרתי שאפש"ל ע"פ מש"כ הגרמ"מ שולזינגר זצ"ל בספר פניני רבינו הגרי"ז [עמ' מז] בשם הגרי"ז שצריך את הבת קול מכיון שכשעורכים חשבון נפש אמיתי ביום הכפורים, כל אחד יודע באיזה מצב רוחני הוא עומד ואפי' שזוכים למחילת עוונות א"א להיות בשמחה, ולכן יוצאת הבת קול, ומה שרואים שכולם בשמחה הוא בגלל הבת קול. ולפי"ז מובן שאף שאין שומעים את הבת קול מ"מ הבת קול גורם שכולם יהיו בשמחה על שזכו למחילת עוונות.

אמנם רבינו אמר לי בפשטות, 'ס'איז קיין קשיא נישט, ווער ס'איז ראוי איז זוכה אויך היינט צו הערין דעם בת קול'... קושיא מעיקרא ליתא, מי שראוי, זוכה גם בימינו ושומע את הבת קול.

(רבי משה שמעון גרליץ)

פעם אחת ישב על הכסא ליד הסטנדר שלו, והגיעה לפניו שאלה שהרי במנגב ידיו בבגדיו כתוב שהוא קשה לשכחה, האם אף כאשר הבגדים תלויים קשה לשכחה במנגב בהם, ור' חיים זו עם כסאו לכיוון ארון הספרים, ומניח את ידו על הגמרא מסכת ברכות לכמה רגעים, ולאחר מכן לכמה רגעים על מסכת שבת, וכך הניח ידו על כל המסכתות לרגעים ספורים ועבר כך על כל הש"ס, ואז אמר 'לפום ריהטא שעברתי עכשיו, היכן שכתוב 'בגדיו' הכוונה שהבגדים עליו, והיכן שכתוב 'כליו', פעמים שהבגדים עליו ופעמים שאינם עליו, הוא עבר כך במשך חמש – שש דקות על כל הש"ס, ומיד ראה כי בכל מקום בש"ס שכתוב 'בגדיו' היינו שבגדיו עליו, ובכל מקום שכתוב 'כליו' הוא אף כאשר אינם עליו, איזו ידיעת התורה, כמה תורה חסרה היום בעולם.

(רבי ישראל מאיר דרוק)

פעם אחת ישבתי אצל ר' חיים, והרבנית נכנסת ומספרת שיושבת אצלה בחורה שהתארסה עם בחור, והיא רוצה לעזוב את השידוך, כי היא חושבת שהבחור אינו מספיק פיקח, שאלה אותה הרבנית מנין לה שהבחור אינו מספיק פיקח, וענתה הבחורה שהבחור מספר לה בדיחות שאינן מצחיקות, אמר לה רבינו שהוא רוצה לשמוע את הבדיחות, והיא התחילה לספר את

הבדיחות, ור' חיים צחק ואמר שהבדיחות מצחיקות, והשידוך התקיים, נורא ואיום, איזה מידות, וכי גדול הדור צריך לשמוע בדיחות. היה לו לב רחב כאולם, ישנם דברים אישיים שאיני יכול לספר, כמה חכמה ומידות, כמה דברים שהוא פעל מאחורי הגב בצורה שאי אפשר לתאר.

(רבי ישראל מאיר דרוק)

באחד השיעורים סיפר לנו מרן הגרמ"י ליפקוביץ, שכאשר למד מרן הגר"ח אצלו בישיבת תפארת ציון, הוא שם לב, שבסדר שלישי ר' חיים מוציא באמצע הלימוד מטבעות מכיסו, והיה נראה לו כאילו הוא משחק בכסף בשעת הסדר, אז הוא ניגש אליו ואמר לו, 'חיים, בשעת הלימוד רק לומדים, ענה לו מרן זצוק"ל, 'אני חוזר מאה ואחד פעמים על השיעור של הרב, וכדי שלא אטעה במספר יש לי מאה ואחד מטבעות, ובכל פעם שאני חוזר אני מניח מטבע אחת, עד שנגמרים לי המטבעות, ומרן הגרמ"י דיבר בשעתו, שנתבונן איך גדל וצמח מרן זצוק"ל, ועל כגון דא ודאי נאמר [משלי כ, יא] 'גם במעלליו יתנכר נער'.

(רבי דוד הלל)

סיפר לי רבי מאיר שינלזון, שישב אצלו בעת קבלת קהל, ובא ראש ישיבה ושאל את רבינו, ששרים לו בשמחות 'מים על ימי מלך', ויש לו הרהורי גיאות, מה לעשות, ר' חיים הסתכל אליו, ושאל אותו, 'אתה ילד קטן?'

(רבי ישראל מאיר ולדמן)

שמעתי לפני שנים סיפור מעניין מהרבנית ברזם תחי', אחותו של רבינו, וע"פ המונח בזכרוני, סיפר לה רבינו, 'השבוע הייתי בשמחה ולא הכרתי אף אחד רק את הסבא, ומעשה שהיה, כשלמדתי בלומז'ה בפ"ת, ביקש ממני יהודי אחד שאלמד עם הבן שלו כל יום, פעם אחת הילד הגיע ללמוד וראה שההיכל ריק, שאל אותי למה ריק היום, אמרתי לו 'יש חתונה של אחד הבחורים וכולם נסעו לחתונה', שאל הילד ולמה אתה לא נסעת, מה אני אגיד לו, אמרתי לו 'לחתונה שלך בעזרת ד' אני אגיע', עברו שנים, הילד עמד להתחתן ובא להזמין אותי לחתונה, אך בדיוק באותו יום לא יכולתי לבוא, אמרתי לו 'בעזרת ד' בחתונה של הבן שלך אבוא', אבל גם לחתונה של הבן לא יכולתי לבוא, אמרתי לו שאבוא לברית של הנכד, והנה השבוע פרעתי את חובי, הוא הזמין אותי לברית של הנכד, והגעתי ולא הכרתי אף אחד, רק את הסבא שהיה הילד שלמדתי איתו בלומז'ה, כך שמר רבינו על מוצא פיו משך שנים, עד שפרע את מה שאמר, אולי לכן זכה ליככל היוצא מפיו יעשה, כמו שידוע שמי ששומר על מה שמוציא מהפה, אז כל היוצא מפיו יעשה.

(רבי אברהם ישעיהו יוז'ק)

פעם דנתי לפניו האם הקרחות המצויה אצלינו יש לחוש בהם לנתק [עיין חז"א נגעים סי' ג' סק"ו], והשיב שהקרחות שלנו ודאי אינם נגע, כי מתנאי הנגע שיהא המנוגע מצטער ממנו, [עיין תו"כ תזריע נגעים פ"א ה"ו, שדרשו והיה בעור בשרו מלמד שהוא מצטער ממנו], ואילו בקרחות שלנו יש מזה שמחה, וכל המסובים שם לא הבינו כוונתו, וביאר, שע"י הקרחת לוקח התספורת פחות זמן, ואפשר יותר ללמוד, ואין לך שמחה גדולה מזו.

(רבי ישעיהו כהן)

ראיתי אצל מרן הגר"ח בחול המועד סוכות, [בערך בשנת תש"ס], הסדר אז היה, שהיה מתפלל שחרית בבית הכנסת לדרמן למטה, ואחר כך עולה לביתו לברך על ארבעת המינים, ונוטל כל הלולים והאתרוגים הרבים שהיו לו, ואחר כך היה הולך להלל שוב ללדרמן, אך את הלולב המהודר השאיר בינתיים בחדרו שבביתו לציבור, שהיו מנענעים עליו, ולקח לולב אחר לתחילת ההלל, וכשסיימו הציבור לנענע, היה בנו מביא אליו את הלולב החשוב יותר להמשך ההלל.

והלולב שעליו בירך הגר"ח היה ארוך ביותר, עד שבנענועים כלפי מעלה, היה צריך שימת לב שלא לפגוע בתקרה, באותו יום ילד נענע, [שמלבד יום טוב ראשון הרשה גם לילדים לנענע], ובנענעו למעלה פגע הלולב בתקרה, והילד נבהל, אך ראה שהגר"ח לא העיר כלום, והבין שכנראה לא ראה זה ונרגע, אך ראיתי שהגר"ח כן הרגיש בזה, ומכל מקום נזהר שלא לומר לילד מאומה, ועשה כאילו לא ראה הדבר כלל. ולפני שהלך הגר"ח לבית הכנסת, אמר לבנו שלפני שמביא אליו את הלולב הגדול לבית הכנסת באמצע ההלל יבדוק אותו, מפני שילד נענעו ופגע בתקרה, ולא רוצה עכשיו לבדוק, שלא יבין הילד שראו את זה, ורק כשמסיימים כולם, ולוקח הלולב להביאו יבדקנו, ואם נשאר מהודר יביאנו אליו, ואם לא יביא לו לולב אחר היותר טוב מבין אלו שנשארו.

(רבי יעקב עדס)

באחת השנים המצב הכספי היה מאוד קשה, התייעצתי עם הגרמ"מ קארפ שליט"א, אם לקחת הלוואה גדולה ומאד לא נוחה, כדי לתת מילגות לאברכים, יעץ לי הגרמ"מ לשאול את רבינו, הלכנו לשאול, הרב עמד איתנו בכניסה לבית, ושאלנו האם לקחת הלוואה גדולה כשאיני יודע מהיכן להחזיר, ואמר לנו בזה הלשון 'הרי עליך נאמר [תהלים קז, כג-ד] 'יורדי הים באניות עשי מלאכה במים רבים המה ראו מעשי ה' ונפלאותיו', והורה לקחת את ההלוואה ויהיה נפלאות, לאחר תקופה לא ארוכה קיבלנו סכום עתק ממשפחה של תומכי תורה, שחציו היה מיועד עבור החזרי חובות וגמר הבנין, וחציו עבור מילגות לאברכים, ממש שלא כדרך הטבע, זו היתה תרומה שלא השתדלתי עבורה כמעט מאומה, והתורמים קראו לי לקבל סכום זה.

(רבי אהרן דב פרוינד)

היה מתייחס לכל ילד קטן כגדול בסבלנות, לפני כמה שנים נכנסתי לפניו עם בני שיחי ושאלו 'איך קוראים לך', ניסיתי לענות במקומו, אמר לי 'מה, הוא לא יודע לדבר', והתעקש שהוא יענה, והילד ענה שקוראים לו מאיר, אמר לו אני אספר לך סיפור, שהרבי שלי בת"ת סיפר לי, היו פעם שני ילדים לאחד קראו 'מאיר', ולשני קראו 'דרים', והיתה רק מיטה אחת, ורבו מי יישן עליה, הלכו שניהם לרב, והרב הכריע ש'המאיר' – לארץ, יישן על הארץ, ו'לדרים' – עליה, דרים יישן על המיטה, אינני יודע אם יש מסר בסיפור זה, אך נראה שחיפש דרכים לקרב את הילדים, לפי רוחו של באו"א.

(רבי שכנא קולדצקי)

בחור שהיה בצבא, ובא לרבינו לבקש ישועה לצאת ממנו, רבינו השיב לו בשפה רפה, הבחור הרגיש שרבינו לא התייחס למצבו מספיק בחומרה, ושם ראשו ליד רבינו להתחנן לברכה, פתאום רבינו נעמד מכיסאו, והרים את קולו ואמר 'ציצית! ציצית! צריך ללכת עם ציצית!', ההתרגשות של רבינו עשתה רושם בלבו של הבחור, והוא קנה ציצית מיד, ואחרי זה ראה הרבה ישועות, וניצל מהצבא, הכלל היחיד בהנהגת רבינו היה, שהוא רק כפי רצונו יתברך לפי אותו המצב, וד' עמו.

(רבי אלימלך קורנפלד)

בדידי הוה עובדא, בליל שבת חול המועד סוכות התעוררה לי שאלה על הסוכה שלנו, הלכתי אליו הביתה לסוכה שלו, נכנסתי, והיה שם חושך, הוא ענה לי על שאלותי, אחר כך אמר שהגיע זמן מעריב, הלכנו לכיוון הדלת, והדלת היתה נעולה, הנכד יצא מהבית, וחשב שגם הוא כבר יצא, ונעל את הדלת, היה מקום קבוע ששם היה מונח המפתח, והוא ידע היכן המקום הזה, והושיט את ידו מהחלון, אבל המפתח לא היה שם [אח"כ התברר שהנכד שהיה בן שש הניח את המפתח במקום אחר].

הוא אמר לי 'טוב, בא נצא דרך החלון', בזמנו עדיין לא היו סורגים בחלון זה, החלון היה קצת יותר מגובה אדם, הוא הלך בעצמו והביא סולם, בעיני זה היה קצת חידוש שהוא יודע איפה הסולם נמצא, אחר כך הסבירו לי שבסוכות כל אחד יודע איפה הסולם, ניסינו לעלות על הסולם, אבל כשהעמידו את הסולם, זה הסתיר את החלון, ולא היה אפשר לצאת.

בינתיים כבר אמרו 'ברכו' בבהכ"נ לדרמן, ומאז הוא רק רמז רמזים, אבל לא דיבר, אחר כך הוא בעצמו החליט שעם כסא זה יהיה יותר טוב, והוא בעצמו הלך והביא כסא, וכיבד אותי לעלות על הכסא, החלון היה בגובה כזה, שעם כסא היו מגיעים, אבל בצד השני לא היה כיסא, והיה צריך לקפוץ, בהתחלה אחד הבנים שלו שהיה למטה, שאל אותו האם להביא את

המפתח על ידי קטן, ואמר לו שלא יביא, אחרי שיצאתי מהחלון וקפצתי, אמרו שם כולם שהם בטוחים שהוא לא יצליח לצאת, אבל הוא הצליח לצאת, אני זוכר שיצא עם הכובע ביחד מהחלון, וכשהגענו לביהכ"נ לדרמן אחזו באמצע קריאת שמע.

הרבה אנשים שואלים אותי מה הסיפור כאן על רבי חיים, ואני אומר שהסיפור כאן, שהוא כל הזמן היה רגוע לגמרי, שום מתח לא היה לו, הוא הביא סולם, הוא הביא כיסא, הוא כבר לא יכל לדבר, כי התחילו ברכו, אבל הוא היה נינוח לגמרי.

(רבי צבי אליהו שטיינברג)

ת"ח א' מכולל חזו"א, שהיה בידידות גדולה עמו ז"ל, והיה דרכו ליתן לו כל שנה בפורים במשלוח מנות, ספר חדש שיצא לאור באותו תקופה, פ"א אמר לו רבינו זצ"ל שרוצה לעיין בספר אחד, ואינו משיגו, נזדרז הלה וקנה את הספר והביא לו, סירב רבינו לקבלו משום שונא מתנות יחיה, רק בפורים התרצה לקבל בחנם, א"ל הנותן א"כ שיהיה עד פורים בתורת פקדון, ובפורים יהיה מתנה, וכן הוה.

והנה באותה השנה, קודם פורים אירעה שריפה בבית רבינו זצ"ל, אחר איזה ימים כשפגשו רבינו זצ"ל, א"ל שכשפרצה השריפה מיד התחיל להרהר בהאי ספר מה דינו בזה, דלכא' הוא שומר, וכדי שלא יהיה פושע בשמירתו, מחויב לטפל בו ולהוציאו ממקום השריפה, וצריך להקדים ספר זה לשאר ספרים הנדירים וחיבוריו שבכת"י, ושאר דברים היקרים שבביתו, ורוצה להצילם מהדליקה, כיון שעל ספר זה יש לו שעבוד, ואח"כ יטפל בשאר הדברים, אלא שדן בעצמו דשמא אין כאן חיובי שמירה, כיון שסיכמו שבפורים יהיה שלו, א"כ אם ישרף הספר לא יהיה נזק לבעליו, דבלא"ה לפורים נתנו לו במתנה, לכן י"ל דאי"צ לטפל בספר זה קודם שאר הדברים עכ"ד.

(רבי אליעזר שטיינמן)

סיפר הגאון ר' יעקב מאיר שטרן, שר' חיים הגיע לקראת מוצאי שביעית לכתוב פרוזבול אצל מרן בעל שבט הלוי, בהרכב היה הרב וואזנר זצ"ל, הרב אולמן זצ"ל ואנכי [הגרי"מ], אמר הרב וואזנר לר' חיים, 'ההיסטוריה חוזרת על עצמה, הדוד [מרן החזו"א] היה פה לכתוב פרוזבול, ועכשיו אתה בא לכתוב פרוזבול', לאחר שהפרוזבול נכתב, קם הרב וואזנר, ואמר לר' חיים 'עכשיו אתה תכנס למקום שלי, ואני אכתוב פרוזבול', ר' חיים הרים את הידיים, ואמר 'להיות מו"ץ בזכרון מאיר, אני לא ראוי', אמר הרב וואזנר 'ואני אומר שתכנס', ור' חיים נכנס, כי אם הרב אומר להיכנס הוא לא יכול לסרב.

(רבי יעקב שיש)

הודעה משמחת לשוחרי התורה

יצא לאור קונטרס

"המועד למעשה"

ובו קיצור הלכות חול המועד הנוגעים למעשה לכל א' וא'
בצורה ברורה ומפורטת

עולם התורה התבשר על הוצאתו של קונטרס חדש העוסק בעניני חול המועד, כידוע שהלכות חוה"מ הם מהדברים הקשים וכפי שאמרו בגמרא מו"ק יב. הלכות המועד עקורות ואין למדים זו מזו, ובקונטרס זה הובאו עיקרי הלכות חוה"מ ובשימת דגש על נושאים וענינים אשר נתחדשו בזמנינו ונוגעים למעשה לכל א' וא' והכל בצורה ברורה ומפורטת.

ירדנו לראות בגנים וללקוט שושנים ממקצת הדוגמאות השכיחות מאד בחוה"מ, כגון אדם שרוצה לבנות סוכה בחול המועד ע"י פועלים אם יכול לתת להם שכר או לא, והאם יש חילוק בין אדם שבונה סוכה לעצמו לאכול או לצורך סעודת מצוה לברית מילה, שאלה נוספת מאד מצויה באנשים שיוצאים לטייל בחוה"מ ומגיעים למקומות שיש שם חפצים ומוצרים שונים שאינם נמצאים במקום מגוריהם ואין להם שימוש בזה בחוה"מ האם מותר לקנות או שנחשב סחורה שלא לצורך המועד, והאם יש חילוק אם משלם בין קניה במזומן או באשראי, עוד נידון האם מותר לארגן טיול לילדים או מבוגרים לקיום מצות לקט שכחה ופאה בחול המועד, ועוד הרבה הלכות מגוונות ומענינות.

הקונטרס נערך ע"י הרב נתנאל חורווינסקי שליט"א מלומדי כולל הליכות משה בבני ברק אשר איתמחי גברא בקונטרס שיצא ע"י בסוף שנת השמיטה על עניני פרוזבול אשר רבים נהנו ממנו, ועתה הניף ידו בשנית בהוצאת הקונטרס על עניני חול המועד.

הקונטרס זכה להסכמתם הנלהבת של גדולי הרבנים, הגאון הגדול ר' שמואל אליעזר שטרן שליט"א גאב"ד שערי הוראה ורב מערב בני ברק שכתב בתו"ד "שמח לבי לראות וכו' הרב המחבר שליט"א דייק וגמיר ונחית לעומקה של הלכה, בטוב טעם ודעת, ידיו רב לו בבירורי הלכה לאשורן, בבהירות יתירה ובחתימה למיצוי ההלכות עד תומם וכו'", וכן להסכמת הגאון הגדול ר' עמרם פריד שליט"א שכתב בתו"ד "הנני בשבח החיבור המועד למעשה וכו' ובו נתבארו באופן נפלא ביותר הלכה למעשה וכו' וקשה מאד להוציא את ההלכה למעשה, והמחבר ביאר ובירר היטב עד ההלכה למעשה ממש וכו'", לא נותר לנו אלא לברך את המחבר שיתקבלו דבריו בבי מדרשא ויזכה להמשיך בעוד חיבורים ויפוצו מעינותיו חוצה.

ניתן להשיג את הקונטרס בטלפון 0773456766, או בכתובת מייל a42028966@gamil.com

כף זכות

"והוי דן את כל האדם לכף זכות"

גליון מס. 85 | ניסן תשפ"ד | יו"ל ע"י מערכת 'קובץ גליונות' | k.gilyonot@gmail.com

בחדש ניסן, הוא חודש פעיל ורב עשיה. כך שמטבע הדברים אנו נתקלים באירועים שמעוררים בנו פליאה או תרעומת על אנשים קרובים ורחוקים. בבית ובחצר, במכירה השכונתית ובמאפיית המצות, ביחסי שכנים ובתחנת האוטובסים - אנו פוגשים אנשים שאינם מתנהגים כראוי, על פי דעתנו, וכמעט מכלי לשים לב אנו דנים אותם לכף זכות.

אנו מזמינים אתכם לחוות השנה ניסן מסוג אחר!

ברגעי קושי והתמודדות נסו לעצור, ולמצוא רעיון שיסייע לכם לדון את הזולת, קטן או גדול, לכף זכות. להמליץ עליו יושר בדרך כלשהי שתסייע לכם להתגבר על הכעס כלפיו, ואולי אפילו להגיע לדגשות חיוביים כמו חמלה ודצון לסייע לו.

הצלחתם?

שלחו לנו לכתובת: k.gilyonot@gmail.com את הסיפור בקצרה, והשתתפו בהגרלה על פרסים מיוחדים

נאה דורש, ונאה מקיים!

אחת ולתמיד!

ההשאות הללו היו הציטוטים העדינים והראויים להכתב מתוך דבריו שהדהדו ברמה ברחוב השקט.

נדהמתי. פי נפער. המתנה כמעט נשמטה מזרועותי אל תוך השולליות.

אפילו אני, ברגעי הכאובים ביותר מול בני, לא דיברתי בצורה כזו, איך ייתכן שהוא – היועץ המוכר, שמדבר גבוהה גבוהה על 'דיבור נעים' והבלגה על כעסים' צועק על ילדיו בכזו צורה?

האם הוא עצמו אינו מיישם את כל עצותיו? האם הרעיונות שהוא משמיע אינם אלא מן השפה ולחץ?

ברור היה לי שאת המתנה איני מעניק לו, ונראה היה לי שעלי גם לעשות שאלת חכם ולבדוק האם איני צריך לגשת אל החבר שהמליץ לי עליו בחום ולהזהיר אותו שלא יישלח אליו אנשים נוספים.

לו היה משהו שואל אותי האם יש דרך לדון אותו לכף זכות הייתי אומרת נחרצות 'אין דרך כזו'.

האם לכם, הקוראים, ישנו איזשהו רעיון?

שנתן לי וההדרכה כיצד לדבר עם בני – בלא כעס ודיבורים חריפים, אלא מתוך הבנה של קשייו וצרכיו, והכלה של השונות שלו, סייעו לי לרכך את ליבו של בני, והוא חזר להתמיד בלימודו, להתנהג ברגישות לאחיו, להתפלל כראוי בבית הכנסת, ועוד.

הייתי נרגש מאוד וגם אסיר תודה. ועל אף ששילמתי סכום לא מבוטל על המפגשים, החלטתי לקנות ליועץ היקר מתנה נוספת, שתבטא את רגשותי.

בחרתי במפית חלולת נאה, צירפתי גם מעמד לברכונים, כתבתי ברכה מעומק ליבי, וכיום חמשי בשעת ערב מאוחרת, פסעתי לכתובתו המוכרת של האיש, כדי להביא את המתנה בעצמי. נכנסתי אל החנייה החשוכה, כשאני נושא את המתנה הארוזה והחגיגית בזרועותי, והתקרבתי אל הבניין, כאשר צלילים שעלו מתוכו עצרו אותי.

צעקות. לא, לא צעקות, שאגות, עלו מחלון ביתו של היועץ המדופלם. קולות נזיפה רמים וכעס בלתי מרוסן על ילד, שכל חטאו היה שלא הביט לאן הוא הולך.

"אין לך עיניים?" כך שאג היועץ, "אתה לא יכול להתסכל לאן אתה הולך? אלף פעמים אמרתי לך שאני לא אתן לזה להמשיך ככה! הזהרתי אותך, נכון? עכשיו אלמד אותך לקח

לפני זמן מה נתקלנו בקושי חינוכי רציני עם אחד מבני, שנעשה סרבן ומרדן, הפסיק לציית למלמדים בחידור, וגם בבית התנהג באופן שעורריתי, עבר על כללים פשוטים וברורים, שידועים לכל בני המשפחה, ובאופן כללי נראה היה כאילו נכנס עמוק עמוק לגיל ההתבגרות בגיל תשע שנים בלבד...

ניסנו להתמודד עם הבעיה בכוחות עצמינו, אבל לא הצלחנו בכך. נראה היה כאילו שערי מוחו וליבו של הילד נעולים לעונשים ולדברי תוכחה המחזירים לתלם ילדים רגילים...

מכר מבית הכנסת, שחווה בסצנה מביכה שחזיתי מול הילד (ובה היו מעורבים מספר אסטרונומי של פרוסת קוגל שהעמים על צלחתו) המליץ לי לפנות להתייעץ עם יהודי מן השכונה הסמוכה, שעצותיו שוות זהב, הוא גילה לי כי הוא עצמו התייעץ איתו בעבר יותר מפעם אחת, וגם נתן את מספר הטלפון שלו לאנשים נוספים שנתרמו מאוד מן העניין.

"אל תתבייש להעזר", דחק בי, "פנה אליו, ואני בטוח שתודה לי אחר כך".

התביישתי. אבל קבעתי פגישה בכל זאת. ואחר כך עוד אחת. ושלישית אחריה. ולאחר סידרה של כשבע פגישות, שנפרשו על פני קרוב לשלושה חודשים, חשתי כאילו קיבלתי משמים ילד חדש במתנה. העצות הטובות

כיצד ניתן לדון לכף זכות? בין כל שולחי הפתרונות יוגרלו ספרי קריאה בשווי 100 ש"ח

פתרונות יש לשלוח עד יום ראשון מדי שבוע בשעה 18:00. יש לציין שם עיר ומס'

יש לכם סיפור על כף זכות? שלחו לנו! | אימייל: k.gilyonot@gmail.com

ומאותה סיבה גם לא שמע את ברכת השלום של המספר?

* ייתכן כי החבר עבר ניתוח בעיניים ולכן לא ענה לטלפונים וגם לא אמר לו שלום בבית הכנסת הוא פשוט לא ראה אותו... משפחת לרמן, ירושלים.

* 1. נראה שעובר משהו אישי/משפחתי על החבר ולכן הוא עסוק ולא שם לב. 2. אולי כאמת קרה משהו לפלאפון שלו וזי שהוא ראה בבית כנסת היה תאום שלו... (אגב, קרה לנו פעם מקרה כזה!) משפחת שורמר, מודיעין עילית

* אחד מהילדים של יענקל חלה והוא מאושפז כבר למעלה משבוע בבית חולים. בבית כנסת השבועי התפללו לרפואתו וחילקו תורניות ליד הילד וסידרו עזרה בבית ועם הילדים, ויענקל נעלב מאוד מכך שהמספר לא התייחס בכלל למחלת הילד ולא הציע שום עזרה לאחר כל העזרה שהוא הושיט לו כבואו לעיד. משפחת הלפרין, בני ברק.

תשובות נוספות התקבלו מאת:

מ. גלר; יוסף פליסקין, ירושלים; מ.ר.; משפחת הקלמן; י. הרשלר; משפחת גלד מירושלים; י. דורפמן; משפחת רבי, מודיעין עילית; משפחת גודוין, ירושלים; ש' א.; וינברגר, מודיעין עילית; משפחת נגר הרצליה; ישראל חיים בלומנטל, ירושלים; א. כהן מודיעין עילית; יוסי ב.

הזוכה השבוע משפחת בנדיקט מרכסים

יענקי, ירדיו של המספר, שסייע לו רבות בהגיעו לעיר מגוריו החדשה, החל מתנכר לו. הוא אינו עונה לטלפונים, וגם כאשר רואה אותו המספר ברחוב ומברך אותו לשלום – הוא אינו עונה לו. המספר שנפגע עמוקות החליט לנתק את קשריו עם יענקי. האם ייתכן שטעה ויש דרך לרונ את חברו לכף זכות?

לפניכם לקט תגובות נבחרות מתשובותיהם של הקוראים:

* לכבוד עלך כף זכות, תודה על העין הטובה שאתם מלמדים אותנו! יענקי היה קצר רוח בטלפון – כי היה לפני יציאה מהבית ומיהר לאיזשהו מקום. לא ענה לטלפון כי היה טרוד מאד בגלל מצב רפואי/הפלאפון היה מקולקל/ נמחקו לו המספרים ולא יכל לחזור. ואת חברו לא ברך לשלום – כי המשקפים שלו היו שכורים, או היה טרוד ולא שם לב. משפחת קלרמן, ירושלים.

* החבר שגר שם וקיבל בברכה את השכן החדש – נפלה עליו טירדה גדולה, טובה או לא עלינו רעה. דבר שמעסיק אותו מבוך ועד ערב. ומשכך לא נשאר לו דקה פנויה אפילו לא לעצמו. ייתכן גם כי אותו חבר נפגע מן המספר, לדוגמא חיתן בן והדייר החדש לא בורכו על כך, זה מאוד פגע בו, ועל כן הוא אינו מאיר לו פנים. משפחת בנדיקט, רכסים.

* תודה רבה על הגלינות המחזקות! הצעה לסוף הסיפור: אולי לחבר הייתה לו ירידה בשמיעה, ולכן הוא לא שמע את הטלפון מצלצל,

ומפתרונותיהם – לסיומו של המעשה...

עמוס וטען, "ומה קרה כאשר פגשתי אותך ברחוב?" שאלתי הרפואה, "פעמיים ראיתי אותך ולא אמרת לי שלום!"

פניו שינו את גוונם. "ראית אותי ברחוב?" הוא שאל.

"כן". אמרתי. "ולא אמרת לי שלום!"

הוא נאנח. "בוא, תכנס", אמר, "זו לא שיחה לחדר מדרגות..."

נכנסתי פנימה נבוך.

"לפני שלוש שנים יצאתי מהבית בבוקר שגרתי, עם שני הילדים שלי, ומכונית שנסעה במהירות מופרזת ובניגוד לכללי התנועה פגעה בהם ובי", הוא סיפר בקצרה, כמעט בלקוניות, "אחד הילדים נפצע קשה, ועברו עלינו שישה חודשים מסויימים של טיפול בו, אבל הוא התאושש ברוך ה', ומלבד כמה צלקות כבר לא נותרו אצלו צלקות אחרות. התחלתי לפחד לצאת מן הבית ולעבוד קצת אחרות. התחלתי לפחד לצאת מן הבית ולעבוד כבישים – "הוא חייך במבוכה, "סוג של פוסט טראומה אולי, או חרדה... תקופה מסויימת היו חברים מגיעים אלי הביתה כדי להוציא אותי לבית הכנסת, בפרק זמן אחר לקחתי כדורים משככי חרדה כדי להתמודד טוב יותר עם התופעה, אבל לאחרונה אני מנסה להיגמל מהם וכל יציאה מן הבית היא אתגר גדול של התמודדות עם הפחדים שלי. יכול מאוד להיות שכיוון שהייתי מרוכז כל כך בעצמי, כלל לא הבחנתי בכך שאתה פוסע מן העבר השני וקורא בשמי..."

ניכרים דברי אמת, ואני נאלצתי להודות שרעיון כזה כלל לא עלה על דעתי.

"וכי מהיכן שיעלה?" הוא השיב לי, "גם אני לא הייתי יכול לדמיין דבר כזה על עצמי... אני מקווה שעכשיו לפחות אתה מאמין לי".

שלומך? הרבה זמן לא שמעתי ממך... מה דעתכם להגיע אלינו פעם נוספת לסעודת שבת?"

ההזמנה הרהימה אותי.

"אני נמצא מתחת לבניין שלך", אמרתי, "בריון הגעתי להתנצל – "

"להתנצל?" הוא תהה, "על מה?"

כעת הייתי גם אני נבוך, "האמת היא שגם אני שואל את עצמי את אותה שאלה", סיפרתי לו בעודי עולה במדרגות, "אבל כנראה שעלי להתנצל על משהו אם הפסקת לענות לשיחות הטלפון שלי – "

"הפסקתי לענות לשיחות הטלפון שלך?" הוא השתומם, "מה זה עולה על דעתך?"

"אני מתקשר ומתקשר ואתה לא עונה לי", השכתי לו, "לא שמת לב לכך?"

"לא!" הוא אמר בנחרצות, "אני עוקב אחר השיחות שלא נענו בטלפון שלי, ולא ראיתי את מספרך אפילו פעם אחת... אולי המספר אליו אתה מתקשר שגוי?"

הוצאתי את הסלולרי שלי, מצאתי את המספר והקראתי אותו בקול, "זה המספר שלך", אמרתי, "נכון?"

"נכון", הוא אישר, "אבל לא ראיתי שום שיחה ממך מאז שהייתם כאן בשבת..."

לחצתי על כפתור ה"התקשר" בטלפון שלי, אולם כל צלצל לא נשמע מכיוון הסלולרי שכידור שלי יענקי.

"מחור", מלמלתי, ניתקתי וניסיתי שוב, וגם הפעם לא נשמע מן הצד השני כל צלצל.

"כן החמש שלי נהנה לשחק בהגדרות הטלפון", אמר יענקי ומצחו נרש תלמים, "תן לי לברוק רגע משהו..." הוא לחץ פה, לחץ שם, ואחר כך הרים אלי מבט נבוך: "כנראה שנכנסת, איכשהו, לרשימה השחורה... לא ידעתי שהתקשרת אלי". הוא לא נראה לי כשקרן, אבל ליכי היה עדיין

האופן בו התעלם ממני יענקי – הכאיב לי מאוד, החלטתי שלא לעזר בו הייתה נחומה. וגם כאשר נתקלתי בקשיים בקבלה לחיידר, ושיעורתי שהוא יוכל לעזור לי בכך, לא הצלחתי להביא את עצמי להתקשר אליו, והערפתי להתגבר על ביישנותי הטבעית ועל המבוכה הכרוכה בפנייה לאנשים זרים.

הפנייה הייתה מכיכה, דרשה ממני הרבה כוחות נפש, אולם להפתעתי ולשמחתי האנשים אליהם פניתי היו נעימים ומאירי פנים, וחשו שליחות של ממש לעזור להושב חרדי חדש בעיר. מהר מאוד גיליתי גם מספר בני דודים שלישיים בין אנשי הקהילה, ובמהירות רבה דברים התחילו להסתדר על הצד היותר טוב. בני התקבל לחיידר, מצאתי גנק לקטנה, ואחר ממכרי החרדים אף סייע להעניתי למצוא עבודה.

שבועיים עברו, חשתי את עצמי יציב ומאושר יותר, אבל כאשר ראיתי את יענקי פוסע לעומתי ברחוב, והבחנתי כיצר שפתי מוהדקות ככעס, הרגשתי כאילו כנס בלי חץ. מה עשיתי לו? שאלתי את עצמי, למה הוא כעוס ומריר עד כדי כך?

שחזרתי שוב ושוב את מפגשי עם יענקי, לפני שחל הקרע, ואולי אפילו אפשר לומר – הנתק, ביחסים. ולא הצלחתי למצוא שום עוול שביצעתי. אבל לאט לאט התחלתי להבין שכנראה גם אם אני לא מודע לכך, אכן קרה משהו. אמרתי משהו. עשיתי משהו. שפגע בו מאוד. עד כדי כך שהוא נהג בי בקירנות כזו...

לאחר מספר ימים בהם התעניתי במחשבות כאלה החלטתי לעשות מעשה. לקום וללכת לביתו של יענקי, לרפוק על הדלת ולדבר איתו ישירות. לשאול מה קרה ומה אירע, ולהתנצל על מה שעוללתי בתום לב ובלי דעת.

אולם לא הספקתי להגיע אליו, שכן צלצל טלפון מצידו הפנימי אותי – "שלום!" קולו החרונן, "מה

לראותם

לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 168 | פר' תזריע תשפ"ד | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

רבנו מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש בשיבת דעת אהרן - קפלן החדשה

מרן פוסק הדוד הגר"מ שטרנבוך שליט"א בלימוד על שפת הים במנוחה בנתניה צילום רפאל שוורץ ואיציק ז.

זקן הפוסקים מדרן הגאון רבי אביגדור נבנצל שליט"א

הבורה משיבת "מיר" בהכוונת הגאון רבי אלעזר מאירוביץ שליט"א
במבחן על הלכות שבת

בשותית לחיים לרגל הוצאת ספרו "ביצחק יקרא" על ספר החינוך

רבינו מדרן ראש הישיבה הגרמ"צ ברגמן שליט"א
במשא חיזוק בהיכל ישיבת "בית מדרש עליון"

ביקורים במעונו של רבינו מדרן ראש הישיבה
הגרמ"צ ברגמן שליט"א

רבנו מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א בשיחת חיזוק
בהיכל ישיבת בית מדרש גבוה בשכונת רמות בירושלים צילום: שלמה ארנשטיין

הגרש"צ רזנבלט שליט"א

בשיעור למוצי"ם בענין הלכות פסח

בביקור במאפיות מצות
בהשגחת רבני העיר ב"ב

בחלוקת תעודות לאברכים בישיבת מיר שנבחנו
על הלכות שבת אצל הרב שליט"א

הגאון הגדול רבי משה אלישיב שליט"א
בשבע ברכות של הנגיד ר' דן גרטלר

מרן הגר"ח פיינשטיין שליט"א במלפולא דאורייתא
עם מרן פוסק הדור הגר"מ שטרנבוך שליט"א
באכסנייתו בנתניה בתום אסיפה של גדו"י

ראשי ארגון בוני עולם, יחד עם הגרש"צ רזנבלט
שליט"א, בהתייעצות הלכתית במעונו של מרן
עמוד ההוראה הגר"י זילברשטיין שליט"א

מעמד הכתרת הגד"צ דותן שליט"א, ראש כולל גני איילון אחיסמך, לדב הקהילה בשכונת פסטורל באחיסמך

שמחת נישואי נכדת מרן הגאון רבי יהושע ברכין שליט"א

ראש הישיבה הגד"י אונגרישד שליט"א באפיית מצות, במצות חבורה שבדאשזות הגד"י א דינר שליט"א

אירוסין בת הגאון ר' אהרן שפירא שליט"א ראש ישיבת רבינו משה שמואל

שמוחת הברית לנכד מרן המשגיח הגאון הצדיק רבי בנימין פינקל שליט"א,
בן לבנו חביבו ויד ימינו הרב שמואל אהרן פינקל שליט"א

מבחן בחל' מוקצה בכולל "אהבת תורה" שכונת "נוף כנרת"
טבריה ע"י הגאון ר' שריאל רוזנברג שליט"א

שמוחת הברית לנין מרן ראש הישיבה
הגרמ"ד פוברסקי שליט"א

מושא סיום הזמן מראש הישיבה הגר"ש שטיינמן שליט"א בהיכל ישיבת ברבית יצחק אור יהודה
בראשות הגאון רבי אבינועם פוסטבסקי, בשילוב מעמד סיומים מיוחד שסיימו בני הישיבה
לע"נ רבן של ישראל מרן הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל צילום שוקי לוד

מרן ראש הישיבה הגר"ש שטיינמן נושא דברים במעמד

מרן הגר"ש שטיינמן מעניק גביעים חוקרה
לתלמידים שסיימו מסכת

ראש ביישיבה הרב אבינועם פוסטבסקי
בסיום המסכת ואמירת הקדיש

הרב ישראל גודמן מרבני הישיבה נושא דברים במעמד

רבני הישיבה בריקוד של מצוה

מעמד סיום זמן חורף וקנין המסכת בשיבת 'תפארת ציון'
בראשות רבן של ישראל מרן הגר"ד לנדז שליט"א

בינוס מדרגן ורבנן שליט"א מרכז ה

תורה ועד הישיבות בארץ ישראל

ועידת החינוך השנתית של 'איחוד בני הישיבות' שהתקיימה בשלהי ה

חודש אדר ב' בנייני האומה בירושלים בראשות מרן זרען שליט"א

מורן ראש ישיבת יד אהרן הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א בביקור חיזוק בדרום אמריקה, את ביקורו פתח בקהילה בקולמביה העומדת ברשות תלמידו הרה"ג דוד מושען שליט"א רב ואב"ד דקולמביה.

מרכז ביקורו היה בסאו פלאו שבברזיל שם התארח בבית תלמידו הרה"ג משה פריד שליט"א רב הקהילה החרדית, והתקבל בכבוד גדול ובהתרגשות עצומה ע"י בני הקהילה ששמחו על הזכות הגדולה, ושיחרו לפתחו לבקש עצה וברכה ולשמוע בצמא ד"ת וחיזוק שנשא במוסדות השונים.

אותו קריספי מוגזם

עכשיו
כשר
לפסח!

כשר לפסח
ללא חשש קטניות

לא ניתנו ימים טובים לישראל, אלא

לעסוק בהז באורייתא

ביום חמישי י"ז ניסן
ב' דחול המועד פסח הבעל"ט
מסיימים מסכת יומא
ומתחילים מסכת סוכה
במסגרת 'עמוד וחזרה'
שע"י ממלכת התורה אורייתא

הצטרפו לאלפי לומדי אורייתא
שקונים את הש"ס בקנין עולם, בהבנה וגעשמאק

נבחנים
בסוף החודש
וזוכים
לידיעת התורה

חזרה שבועית
בימים שישי-
שבת על החומר
של השבוע

חוזרים
כל יום
על העמוד
של אתמול

לומדים
עמוד יומי
בימים
א'-ה'

לקבלת לוח 'עמוד וחזרה' עד הבית ללא עלות,
חייגו: 073-3131-111 או במייל: support@doraysa.org
להצטרפות לנבחני אורייתא בתוכנית ההגרלות חפשו
'אורייתא' בכל מוקדי נדרים פלוס